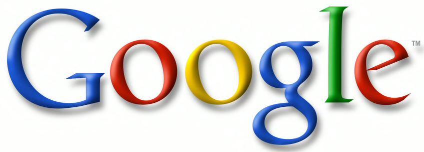
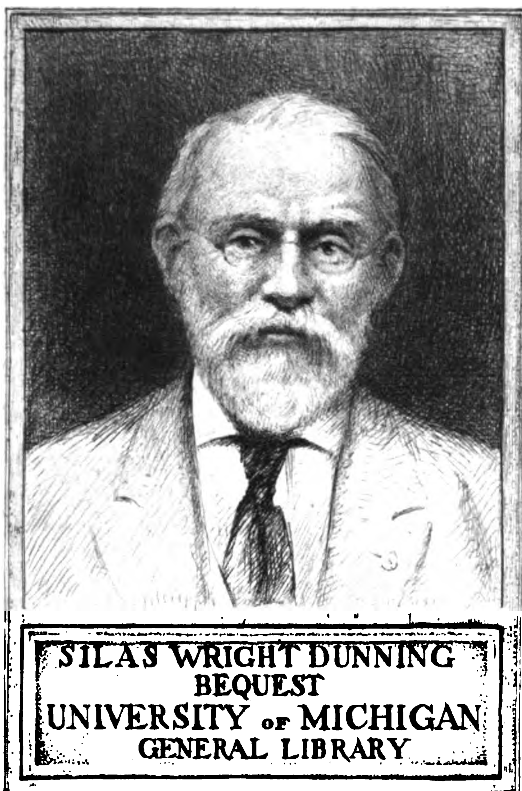

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

AGT-EN-VEERTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1780.

VOORBERICHT
NOPENS DE
HISTORIE
VAN
HOLLAND.

GUNSTIGE LEEZER!

IN het voorgaande jaar hebben wy onze Historie begonnen met den jaare 1637, *als zynde te vooren met deeze zoo merkwaardige Vaderlandsche Geschiedenisse tot aan 't gemelde jaar gekomen; wy hebben dezelve dan op die wyze, zoo als wy ons voorgesteld hadden, vervolgd en voortgezet tot den einde van 't jaar* 1641, *gelyk wy in dit loopende jaar wederom hoopen te doen, en alle vlyt en pooging aan te wenden, om den Leezer genoegen te geeven, door hem omstandigheden en zaaken onder 't oog te brengen, welke de laatere Schryvers, die zoo wel uit de Oudheid geput hebben als wy, of enkel voorbygaan, of slechts enkel aanraaken, en dus den Leezer in zyne nieuwsgierigheid, om het weezenlyke te weeten, te leur stellen.*

Wel is waar, gelyk we meermaals gezegd hebben, dat onze Historie daar door iets wydloopiger en bygevolg uitgebreider wordt, maar het is niet minder ze-

ker, dat ze ook des te vollediger is, en alles in haar ſamenhang vervat, het geene ons Vaderland, zoo van binnen als van buiten, betreft.

De Lotgevallen en Gebeurtenisſen in de voornoemde vyf jaaren, van 1637 *tot* 1641 *vervat, hebben ons niet minder dan de voorigen, in verſcheiden ſtukken, de wonderbaare ſchikking der Voorzienigheid, ten voordeele van dit* Gemeenebest, *hoewel ook wel eens met tegenſpoed vermengd, doen beſpeuren.*

Ondertusſchen, ſchoon de tyd nadert, dat de aanbiddelyke Vryheid hier eens den Troon beklimmen zal, zyn 'er echter nog voor 't jaar 1648. *zoo veele verwisſelingen en omſtandigheden voorgevallen, dat zoo wel den Vreemdelingen, welken het onder 't oog komt, als den Vaderlander zal doen verwonderd ſtaan, en uitroepen, hoe is het mogelyk, dat een Republiek, zoo als deeze was, zonder genoegſaame eigen Inkomsten, het zoo verre heeft konnen brengen.*

Dit vooraf gezegd hebbende, noodigen wy den Leezer om het vervolg in te zien, en overtuigd te worden van 't geene wy gezegd hebben; hem tevens wenſchende eene ruime maat van Zegen en Gezondheid in dit loopende jaar en veele navolgenden!

STAAT-

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vervattende de Hernieuwing van 't Aanvallend Verbond met Frankryk, de komst der Koninginne van Engeland met de Prinsesse, haare Dochter, in Holland; mitsgaders de Bedryven zoo te Land als ter Zee, en andere Gebeurtenissen van den jaare 1642.

SCHOON zyne Hoogheid, Prins *Fredrik Hendrik*, den Kardinaal van *Richelieu*, gelyk wy in 't voorleeden jaar gezien hebben, onder 't oog hadt laaten brengen, dat het beter zoude zyn dat zyne Majesteit zyne Wapens in *Catalogne* en *Italie* overbragt, dan door zyne Overwinningen in *Vlaanderen* de Ingezetenen deezes Staate nayver te geeven, en zyne Eminentie daar mede te vrede ware; zoo was men 'er echter met den aanvang deezes jaars 1642 weder op uit, om het aanvallend Verbond, dat nu sedert den jaare 1630 tusschen den Koning van Frankryk en de Heeren Algemeene Staaten hadt plaats gehad, te hernieuwen. In de Voorreden van het zelfde zegt de Koning, dat hy, ziende hoe weinig de Vyanden tot den Vreden genegen waren, en de onmogelykheid om ze daar toe te brengen, ten zy door geweld, daarom tegelyk met de Heeren Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden besloten hadde, om zulk een goed einde te bereiken, dezelve in den Veldtocht van dit jaar zoo sterk aan te tasten, als 't hem doenlyk zoude weezen. En om de Heeren Staaten in staat te stellen tot het draagen der Onkosten, die ze verplicht zouden zyn te doen tot eene groote onderneeming,

wilde zyne Majesteit hun, voor dit jaar, een buitengewoonen Onderſtand van Geld verleenen. Hier op volgen de Voorwaarden, welken met de voorigen overeenkomen. De Koning beloofde, naamelyk daar by, de gewoone ſomme van twaalfhonderdduizend guldens, die hy te *Parys* in drie termynen aan den daar toe Gemagtigde van hun Hoog Mog. zou doen tellen. In de geheime Artykels beſloot men, dat ieder, ten langſten in het midden van Mai, een Leger van agttien-of twintigduizend man te voet, en van vierduizend vyfhonderd of vyfduizend te paard, in 't Veld zou brengen. Voorts werdt van wederzyde beloofd eene Stad van aangelegenheid te belegeren, en indien Frankryk zulks niet deede, gelyk het daar toe ook niet gezind was, dat het alsdan eene krachtige Afwendinge zoude maaken ten voordeele van zyne Hoogheid, op dat dezelve in ſtaat mogte zyn het Beleg, 't welk hy mogt ondernomen hebben, te doen gelukken, en dat de Koning dan ook veertien dagen voor de Staaten in het Veld zou zyn. De Staaten verbonden zich daarboven, om eene Vloot van dertig Schepen, welken zouden zyn ter grootte van twee- tot vyfhonderd Ton toe, in het Kanaal te onderhouden, om aldaar na den 8 April te kruisſen, ten einde te verhinderen dat 'er in Vlaanderen niets ter zee wierdt gebragt, terwyl de Koning aldaar eene plaats zou belegeren; mitsgaders om alle Leevensmiddelen, die men uit Frankryk derwaards zou voeren, te begeleiden. Ook verbonden zich de Heeren Algemeene Staaten nog, dat ze de Legers van den Koning te *Wezel* den *Rhyn* over en weder, en te *Maastricht* over en weder de *Maas* zouden laaten trekken, op voorwaarde, dat daar door niets ten nadeele der Landen, onder hunne gehoorzaamheid ſtaande, zoude geſchieden. Eindelyk kwam men overeen in een ander geheim Artykel, dat de Heeren Staaten, op den dag als dit Verbond zou zyn bekrachtigd, drieduizend man van hunne troepen in den dienst des Konings zouden laaten gaan, om door hem voor den tyd van twaalf maanden betaald te worden, ten einde van welken tyd dezelven wederom in hunnen voorigen dienst zouden keeren. Zoodanig is de zaakelyke inhoud van dit Verbond, het welke den 8 Maart in *'s Gravenhage* getekend, en den 3 April te *Narbonne* door den Koning bekrachtigd wierdt.

De gevolgen van dit Tractaat zullen wy in 't vervolg zien. Onder-

dertusschen kwam Admiraal *Gyzels* met den beginne van dit jaar in Holland terug met vyftien Schepen, zynde de andere vyf op Zee van hem afgeraakt, doch ze kwamen weinig tyds daar na ook in het Vaderland. De Admiraal bragt Brieven mede van den nieuwen Koning van Portugal, waar in hy hun Hoog Mog. bedankte voor deeze hunne hulp, en tevens verzocht dat dezelve wat vroeger in 't aanstaande Saisoen gezonden mogte worden. Gelyk nu ook ter kennisse van hun Hoog Mog. gekomen was, dat de Bevestiging van het Verbond, 't welk, gelyk wy gezien hebben, op den 12 Juny van 't voorleeden jaar met *Tristan de Mendoza Furtado* geslooten was, in handen van deszelfs Zoon in den *Haag* ware, zoo wierden de Provintiën aangemaand, om, binnen den tyd van veertien dagen, dergelyke Bevestigingen van haaren kant in te brengen, met verklaaring dat, indien de eene of andere Provintie, onvermoedelyk, daar omtrent in gebreke mogte blyven, de uitwisseling der voorsz. Bevestigingen nogthans plaats zoude hebben. Ook besllooten de Algemeene Staaten op den 30 February tot de uitwisseling, maar de Gedeputeerden van de Provintiën Holland en Zeeland betuigden daar toe niet gelast te zyn; want de zaak dieper inziende, zagen zy wel voor uit, dat het tienjaarig Bestand met *Portugal* niet dan nadeelig konde zyn voor de West-Indische Maatschappy. De uitwisseling geschiedde dit niettegenstaande; doch schoon men, tot de nieuwe Vloot naar *Portugal*, een verzoek van zesmaalhonderdduizend Guldens liet uitgaan, zoo kon men echter geene toestemming tot het zenden deezer nieuwe Vloot verwerven, ter oorzaake dat men billyk beducht was, dat de Portugeezen de Hollanders zoo in *Oost-Indiën* als in *Brazilie* den voet dwars mogten zetten. De genoemde Maatschappy sloeg ook weinig acht op dit Bestand in haare veroveringen; men hadt kortelings nog twee Portugeesche Schepen genomen, waar over de Schippers in de maand April in den *Haage* klachtig vielen. Een Gezant van die Natie kwam ook klaagen over bezwaarnissen van veel grooter aangelegenheid, naamelyk, over de verovering van *Loanda*, *St. Thomé* en *Maragnan*, beweerende dat zulks ten eenemaal strydig ware met het gemaakt Verbond, eene klagte, welke men den Hollanders in 't voorleeden jaar in 't Gewest zelve hadt gedaan; maar men toonde deezen Gezant aan, dat het gunt, waar over

hy klaagde, reeds geſchied ware, aleer 't gemelde Verbond aldaar plaats konde hebben. Men deedt by deeze gelegenheid ook tegenklagten, zoo over de kwaade behandeling als over de flechte betaaling van het Krygsvolk, 't welk hun Hoog Mog. naar Portugal gezonden hadden; mitsgaders over de geweldpleegingen der *Inquiſitie*, welke dit Volk onder haare gehoorzaamheid, in 't Stuk van Godsdienst, hadt willen ſtellen, en hier van waren hunne Hoog Mog. te zekerder overtuigd, nademaal ze een Origineel Afſchrift van zekere Afkondiging, deswegens binnen *Liſſabon* gedaan, in handen hadden.

Wy hebben gezegd, dat de Koningin van Engeland dit jaar in Holland met de Prinſeſſe, haare Dochter en Gemaalin van den jongen Prins van *Orange*, ſtondt te komen, 't welk nu ook op den 8 Maart geſchiedde; doch zyne Hoogheid hadt alvoorens den Heer van *Heenvliet* naar Engeland gezonden, om den Koning te verzoeken, dat hy, volgens Overeenkomst, toe geliefde te ſtaan, dat de aan zynen Zoon gehuwde Prinſeſſe herwaards overkwame. Zyne Majesteit beloofde aan den Heer van *Heenvliet*, dat hy daar toe in 't kort zyne toeſtemming zoude geeven. Na dat nu deeze Vorst dit zyn voorneemen aan het Parlement bekend gemaakt hadde, begaf hy zich met zyne Gemaalinne en 't gantſche Hof van *Windſor* naar *Douvres*, van waar gemelde Heer van *Heenvliet*, op zyn bevel, aan zyne Hoogheid ſchreef, dat zyne Majesteit van zin was om zyne Dochter, met den eerſten gunſtigen Wind, naar Holland te doen verrekken, en dat de Koningin haare Moeder, haar derwaards zoude geleiden. Hier op liet de Prins terſtond gereedheid maaken, om deeze hooge Perſoonen naar waardigheid te ontfangen.

De Koningin ging kort daar na t' ſcheep, en hadt op haare Zeereize geen ander ongeluk, dan dat een Schip, op welke haar Outer en veele Kleinodiën waren, behalve de Bagagie van haar Vrouwelyk Gevolg, van de Hertoginne van *Lennox* en van andere voornaame Heeren, op 't onvoorziens ten gronde ging met twaalf perſoonen; de ſchade, door haare Majesteit alleen daar by geleeden, wierdt op veertigduizend ponden Sterling gerekend. Zyne Hoogheid hadt nu zoo raſch niet vernomen, dat men van verre de Schepen haarer Majesteit zag aankomen, en dat men oordeelde dat ze denzelfden avond, den 8 Maart voorsz., te *Hellevoet-*

ſluis

fluis zouden kunnen zyn, of hy beval den jongen Prins zyn Zoon, 1642.
dat hy wel verzeld met alle spoed de Koningin zoude gaan opwachten; zyn Jacht te *Hellevoetsluis* gereed hebbende doen houden, om haar naar *Rotterdam* te brengen, waar men orde hadt gesteld om haare Majesteit behoorlyk in te haalen. Wanneer de jonge Prins te *Hellevoetsluis* aankwam, vondt hy de Koningin reeds aan land, die van gedachte was om 's anderendaags naar den *Briel* te gaan, werwaards hy haar geleidde, en iemand naar *Dordrecht* zondt ten einde zyn Heer Vader, die aldaar reeds aangekomen was, 't voorneemen zyner Koninglyke Schoonmoeder bekend te maaken, waar op zyne Hoogheid zich inalleryl naar den *Briel* begaf, om de Koninginne te begroeten, welke, moede van de Zee, gaarne te Land naar *'s Gravenhage* wilde reizen.

Ingevolge haare begeerte begaf haare Majesteit zich des morgens vroeg van den *Briel* naar *Maaslandsluis*, alwaar een groot getal Koetsen voor haar en haar gevolg gereed stonden, met welken zyne Hoogheid haar tegen den middag naar *Honsholredyk* bragt. Na dat ze aldaar door de Gedeputeerden van hun Hoog Mog. verwelkomt, en op eene Koninglyke Maaltyd onthaald was, vertrok ze naar den *Haag*, alwaar ze tegen den avond om vyf uuren aankwam, en viermaal zoo door de Burgery, die in de Wapens stondt, als door de Lyfwacht van den Prins, met het losbranden van hun geweer, verwelkomt wierdt; op den *Vyverberg* waren tachtig stukken Geschuts geplant, uit welken ten zelfden tyd de Salvo's geschiedden: de Koningin nam met haar Dochter haar intrek in 't *Prinsenhof*, het welk voor haar was gereed gemaakt.

Ondertusschen wierden binnen *Amsteldam* zeer groote toebereidselen gemaakt, om deeze Vorstin met haare Dochter en verder gevolg op het prachtigst te ontfangen, nademaal men wist dat ze deeze Stad zoo wel als *Haerlem* wilde zien. In 't midden der maand Mai zag men de beide voorsz. Vorstinnen, benevens zyne Hoogheid, Prins *Willem*, de Graavin van *Hanau*, den Heer van *Brederode* met zyne Gemaalinne, de Broeders Prinsen *Robrecht* en *Mauritius*, Hertogen van *Beijeren* en Paltzgraven aan den Rhyn; Graaf *Willem van Nassauw*, Stadhouder van *Friesland*, Graaf *Enno* van *Oost-Friesland* en meer andere hooge en voornaame Persoonadiën de genoemde Stad, van *Haerlem* komende, naderen, zynde van *Rotterdam*, alwaar ze mede zeer treffelyk onthaald gewor-

den waren, in de laatstgenoemde Stad gekomen. De Amsteldamsche Ruitery, die uit de voornaamste en aanzienlykste Burgers van de Stad bestondt, en die op het treffelykste uitgedoscht was, honderd en zestig paarden sterk zynde, reedt, onder geleide van den Heer Schepen *Teulingh*, haare Majesteit en Hoogheden een half uur buiten de Stad in 't gemoet, verwelkomde ze en reedt voorts vooruit ter begeleiding Stadwaards, terwyl twintig Vaandels Burgers en drie Vaandels Soldaaten, van de Poort af tot aan het Prinsenhof toe, in de netste orde geschaard stonden.

Zoo dra deeze Vorstelyke Persoonen nu binnen de Poort gekomen waren, wierden ze verwelkomt door den Heer *Andries Bikker*, Oud-Burgemeester en Kolonel, den Pensionaris *Boom* en den Heer *Hooft*, Drost van *Muiden*, onder het gedonder van twaalf halve Kartouwen en het luiden van alle de Klokken. Op den Dam waren drie kostelyke Zegeboogen opgerecht, staande de eene op den *Vygendam*, van boven met de Wapens van *Schotland*, *Engeland* en *Ierland*, waar op tevens verbeeld was het Huwelyk tusschen *Reinold* van *Nassauw*, laatsten Graaf en eersten Hertog van *Gelder*, en Prinsesse *Leonora*, Dochter des Konings *Eduard* van *Engeland*, omtrent den jaare 1332. De tweede Zegeboog stondt over de *Beursstraat*, van boven met het Wapen des Keizers en aan beide zyden met de Wapens van Engeland en van 't Nassauwsche Huis, zynde behangen met verscheiden Schilden en fraaije Spreuken; voorts was daar by vertoond 't Verbond tusschen *Eduard*, Koning van Engeland, en den Roomsch-Keizer, *Adolph van Nassauw*, na of in den jaare 1296 geslooten. De derde Zegeboog zag men aan den *Damrak*, en was behangen met de Veroveringen der Plaatsen door Prins *Fredrik Hendrik*, als ook met de roemryke Zeeslagen, 't welk alles aan Orange Linten hing, wyders was deeze Boog nog versierd met de Bruiloft van *Thetis* en *Peleus*.

Wanneer di: Vorstelyk Gezelschap deeze Zegeboogen doorgereeden was, wierdt het geleid door de *Warmoesstraat*, den *Niezel* en zoo langs den *Fluweelen Burgwal* naar het *Prinsenhof*, zynde aan de *Doelenstraat* weêr door een Zegeboog gegaan, waar op vertoond was het Huwelyk tusschen den Koning van Schotland en *Maria van Nassauw*. In het *Prinsenhof* komende, werden de Koningin, haare Dochter, zyne Hoogheid, deszelfs Zoon en de verdere Doorluchtige Persoonen andermaal door de Ed. Achtb. Magistraat

giſtraat der Stad verwelkomt en ontfangen; de Prins, zyn Zoon en Graaf *Enno* namen hun intrek in de *Kolveniers-Doelen*.

Des anderendaags, zynde den 21 der opgenoemde maand, begaven zich deeze Vorstelyke Persoonadien des namiddags in Roeijachten, en voeren in gezelſchap van Schout, Burgemeesters en Schepenen, rondom de Schepen in het Y, by welke gelegenheid het grof Geſchut verſcheiden maalen gelost en tusſchen de drie en vierhonderd ſchooten gedaan werden; voorts roeiden ze door de *Keizers-* en *Heerengraften*, ter beſchouwing van de Stad, naar 't *Prinſenhof* terug. Den volgenden dag, 's namiddags, deeden zy zulks in Rytuig, wanneer op den *Dam* een fraai Toneel opgerecht, en een plaats met blaauw Laken bekleed, gereed gemaakt was: thans werden 'er, zoo op het water als by de drie voorsz. Zegeboogen, telkens verſcheiden nieuwe vertooningen gedaan, waar in geen gering genoegen genomen wierdt.

Gelyk nu den 23 Mai beſtemd was tot het Vertrek van haare Majesteit en haar Gezelſchap naar den *Haag*, zoo was de genoemde Ruitery, benevens twintig Musketiers uit ieder Compagnie Burgers des morgens vroeg gereed, om haar tot geleide te verſtrekken; en na dat de Ed. Achtb. Heeren Schout, Burgemeesters en Schepenen haare Majesteit, de Koninglyke Prinſes, zyne Hoogheid, Prins *Willem*, enz. voor de groote eer en vriendſchap, waar mede zy door hunne tegenwoordigheid de Stad verwaardigd hadden, bedankt en alle voorſpoed gewenscht hadden, vertrok het Vorstelyk Gezelſchap om 7 uuren uit *Amſteldam*, wordende door de Ruitery en Burgery tot aan den *Overtoom* gebegeleid.

Alvoorens wy nu tot andere gebeurteniſſen overgaan, moeten wy nog dit geval kortelyk verhaalen, uit het welke de zucht der Regeering van *Amſteldam* voor de zuivere Leer, en haar walging voor en billyke rechtoeffening op 't geene, dat daar tegen ſtrydt, zonneklaar doorſtraalt. In dit jaar naamelyk kwam in genoemde Stad een Boek in 't licht, onder deezen Tytel: J. VOLKELII *de Vera Religione*, Libri quinque &c. dat: is J. VOLKELIUS *vyf Boeken over den Waaren Godsdienst;* doch dit Werk het gevoelen der Sociniaanen vervattende, en als zoodanig der Gerechtsbanke voorgehouden zynde, wierdt het by Vonniſſe van Schepenen tot het vuur gedoemd, en dienvolgens in de Stads Tuin verbrand.

Wy zullen dit geval eens neemen tot het Onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de Stads Tuin van binnen, waar zich eenige „ Heeren van den Gerechte der Stad *Amsteldam*, naar de oud„ maalige wyze, vertoonen; mitsgaders eenige uitmuntende toe„ gelaatene persoonen van beide kunnen; voorts ziet men den „ Scherprechter in 't midden, bezig zynde met de Exemplaaren „ van het Boek: *Over den Waaren Godsdienst door* VOLKELIUS, „ te verbranden; men ziet ook eenige niet toegelaatene persoo„ nen, ter voldoening hunner nieuwsgierigheid, in de Boo„ men, enz."

Om nu tot het geene over te gaan, wat gedurende dit jaar te veld gefchied is, zoo moeten wy eerst aantekenen, dat de Graaf *de Guebriant*, die na den dood van den Hertog van *Saxen Weimar* over deszelfs Leger, dat in dienst des Konings van Frankryk overgegaan was, geboodt, zich tegelyk met het Zweedsche Heir, waar over *Leonard Torstenston*, na den dood van *Banier*, 't bevel voerde, eenigen tyd in het Sticht *Fulda*, 't Bisdom *Munster* en de aangrenzende Landen gelegen hebbende, bevel van de Koning gekreegen hadt, om naar den kant van Nederland af te zak-

ken,

len, en den Koning van Spanje daar omstreeks zoo veel afbreuks te doen als mogelyk was. Dit wierdt den Prins van Orange door den Franschen Gezant bekend gemaakt, waar om hy straks bevel gaf, dat 'er eene Brug by *Wezel* over den *Rhyn* gelegd moest worden, ten einde dit Leger, 't welk hy wist wat bandeloos te zyn, zich niet lang op de grenzen van den Staat hadde op te houden. Ook hadt zich de Graaf van *Eberstein*, Luitenant Generaal der Hessische troepen, met een groot deel Krygsvolk, waar van men weinig meer goeds verwachtte, by den voorgemelden Graaf *de Guebriant* gevoegd. Wanneer ze aan den Rhyn by *Wezel* waren gekomen, was men met de gemelde Brug nog bezig, en men bevondt dat dit saamgevoegde Leger bestondt uit meer dan vyfduizend man te voet, en zesduizend te paard; alhier twee dagen gelegen hebbende, trok de Graaf *de Guebriant* over de Brug op den 12 en 13 January, en hadt zyn *Rendevous* by *Rhynberg*, van waar hy zyn Leger regelrecht op *Ordingen*, een Steedje by den Rhyn op de Keulsche Grenzen gelegen, liet marcheeren, alzoo hy vernomen hadt dat *Lamboi*, die in 't voorleeden jaar in Frankryk hadt geöorlogd, op verzoek des Keurvorsts van *Keulen*, van *Balen* opgebroken en by *Kempen*, ook een Keulsch Steedje, gelegerd was. *Ordingen* nam hy op den laatstgenoemden dag des middags om 4 uuren in, laatende alles ombrengen wat hy gewapend vondt; hy maakte zich daar op ook meester van *Lyn*, een Steedje, dat insgelyks den Bisschop van *Keulen* toebehoorde.

Lamboi zulks hoorende, liet terstond alles in 't werk stellen om deezen Vyand, wanneer hy hem mogt komen aantasten, 't hoofd te kunnen bieden, en des verschanste hy zyn Leger, welk uit agtduizend man bestondt, tusschen *Huls* en *St. Theunis*, meenende op deeze wys te beter in staat te zyn, om den Beijerschen Onderstand onder den Generaal *Hatzfeldt*, die in 't begin van 't jaar voor by *Frankfort* getrokken was, en nu zyn Voetvolk van *Keulen* zocht af te brengen, by zich te ontfangen; doch dit mogt hem niet gebeuren, vermits de Graaf *de Guebriant* en *Eberstein*, zulks bevroedende, noodig oordeelden deeze samenvoeging te verhinderen. Dienvolgens trokken zy den 17 January recht op den Vyand aan, en vonden *Lamboi* een goed uur van *Kempen* achter een Landweer in slagorde; deeze Landweer lieten zy ten eersten aantasten door hun Voetvolk, zendende de Ruitery om, een half

half uur van daar, door de Landweer heen te dringen. Wanneer hun Voetvolk de Keizerſchen van de Landweer weggedreeven hadden, begaven zy zich over dezelve om den Generaal te bevechten, die zich ook in ſlagorde in 't Veld bevondt; en gelyk de Ruitery ten zelven tyd aankwam, zoo raakte ze terſtond met die van *Lamboi* handgemeen, en dreef dezelve op de vlucht: het Voetvolk, dit ziende, viel elkander daar op ook te lyf, en vochten met grooten moed. Doch dit niettegenſtaande kreegen de Keizerſchen de laagerhand, en wel zoodanig, dat *Lamboi* met veele andere hooge Officieren gevangen genomen, en benevens tweeduizend Soldaaten naar *Rhynberg* gebragt werdt; vyfduizend man lieten daar by hun leeven, en de Overwinnaars bekwamen, behalve twaalf ſtukken Geſchut en al den tros, tagtig Vaandels; zoo dat de ſaamgevoegde Weimarſchen en Heſſen de handen nu vryer hadden, en hunne Overwinning konden voortzetten. *Nuis* was de eerste plaats, die voor hunne wapens moest bukken, geevende zich den 27 January op zekere voorwaarden over; doch *Kempen* hielt het eenige dagen langer uit, dewyl ze zich niet overgaf dan na dat ze van den 30 der voorsz. maand tot den 14 February het beleg verduurd hadde. Veele andere plaatſen in het Sticht Keulen ondergingen 't zelfde lot, als *Hulkerach*, *Duren*, *Zullich*, *Eiskirchen*, *Munster-Eiffel*, *Rangenraith* en *Geilekirchen*. Zy belegerden daar na het Steedje *Lechenich*, 't welk ze wel vermeesterden, maar het Slot niet, alzoo het zelve te ſterk was, en vermist de Keizerſchen en Beijerſchen in goeden getale aantoogen, om het zelfde te ontzetten, dus verlieten zy *Lechenich*, zonder daar op iets verders te onderneemen.

Ondertuſſchen maakten de Spanjaarden onder Don *Cantelmo* in Maart een aanſlag op *Sluis*, zynde daar om te *Brugge* in Vlaanderen vergaderd geweest; doch dezelve wierdt ontdekt door zekeren *Italiaan*, die tot de Staatſchen kwam overloopen. Don *Andreas de Cantelmo* hadt ten deezen einde zesduizend man by een gebragt, en het Volk nam met zich verſcheiden Ponten en Biesbruggen met Ladders en ander Wapentuig, dat tot den aanval noodig was, brengende het zelfde aan de Vaart van *Brugge* over het verdronken Land. Toen ze zoo verre gekomen waren, begaven zy zich op den 4 April des nachts ten één uure, zeshonderd man ſterk, die allen zwarte hembden over hunne kleederen getrok-

trokken hadden, achter het Kasteel tot *Sluis* over 't water, om op het kleine Pas by 't Speelhuis den voorgenomen aanval in 't werk te ſtellen; doch zy vonden daar negen Compagniën Soldaaten in vol geweer, die op hen pasten, en daarboven verneemende dat de gantſche Burgery reeds op de been ware, zoo was het ligt op te maaken dat de Staatſchen van hunnen aanſlag kennis hadden. *Cantelmo* liet zyn Volk derhalve wederom in alle ſtilte aftrekken, 't welk hem nogthans eenige manſchap en vier Ponten kostte.

Te *Middelburg* werdt omtrent deezen tyd ook een verraad ontdekt; want men vondt by eenen Brouwer, die weleer te *Vlisſingen* gewoond hadt, eenige Brieven van Don *Cantelmo*, waar uit men dit verraad opmaakte: de Brouwer wierdt in den Kerker geworpen en ontfing Loon naar werken. Men nam toen ook nog zeven Matroozen gevangen, die beſchuldigd wierden, dat ze 't Oost-Indisch-Schip *Fredrik Hendrik* in brand hadden willen ſteeken, na dat ze 't zelfde afgeloopen zouden hebben.

Wy hebben verhaald, dat Don *Francisco de Melo* den Kardinaal-Infant, in hoedanigheid van Kapitein-Generaal der Spaanſche Nederlanden, opgevolgd is. Hy was voorheen Gouverneur van 't Hertogdom *Milaan*, en een Onderkoning van *Siciliën* geweest. De opgenoemde Waardigheid vaarde hy aan met het begin van dit jaar, wordende te *Brusſel* met groote pracht ingehaald. Weinig tyds daar na maakte hy zich tot den Veldtocht gereed, laatende het Krygsvolk te *Douai* en *Rysſel* vergaderen, terwyl de Markgraaf *de Lede* met een goed getal Volk in *Brabant*, ter bewaaring van de *Demer* bleef. Voorts begaf hy zich op den 22 Maart met een groot gevolg van *Brusſel* naar *Willebroek*, en van daar in een Jacht op *Antwerpen*, waar hy door tweeënvyftig Compagniën Burgers ingehaald en verwelkomt wierdt.

De Spanjaarden hadden eenigen tyd te vooren getracht om 't Kasteel *Stenai*, 't welk op de grenzen van *Champagne* lag, te vermeesteren, zynde onder het bevel van den Kolonel *Gouſe*; doch een Corporaal en Kruidmaaker, aan welken zy, indien hun aanſlag gelukte, eene goede ſomme gelds zouden tellen, ontdekte het aan den Gouverneur, die de Spanjaarden eerst ten getale van vyfhonderd in de Halvemaan, en vervolgens tusſchen de Stad en deeze Halvemaan liet komen, en ontfing ze aldaar met Granaaden en

an-

andere Voorwerken zoodanig, dat ze meestal in de lucht vloogen, waar op de anderen, die nog buiten waren, heel schielyk de vlucht namen. Deeze kleine aanslagen gelukte den Spanjaarden doorgaans niet; de Franschen slaagden daar omtrent beter op een Schansje, 't welk digt by *Avennes* gelegen en *d' Anfrualle* genaamd was. Wanneer ze de Poorten met Petarden geöpend hadden, sloegen ze alles dood, wat zich ter weer stelde, offschoon de Bezetting van *Avennes* sterk op hen schoot, en vuuren op hunne Wallen zettede, om beter te kunnen zien wat hun voorneemen was; zy gaven tevens eenige tekens ter waarschouwinge van de omliggende Steden, nademaal ze niet wisten hoe sterk de Franschen waren, en of ze ook iets anders voorhadden: maar de Franschen, 't zy ze geen kans zagen, of wel om dat ze niet sterk genoeg waren, trokken terug, na 't voornoemde Schansje vernield te hebben.

Middelerwyl liet de Prins van *Orange* al vroeg alles in gereedheid brengen; de maanden February en Maart werden doorgebragt met het Geschut en de Ammunitie in die orde te stellen, dat men 't zelfde met het begin van April te scheep konde voeren, gelyk geschiedde, wordende het zelfde naar *Nymegen* gebragt; het Krygsvolk hadt naar gewoonte zyne Verzamelplaats te *Lit* en *Litteijen* aan de Maas boven de Schans van *ter Voorne*. De Koningin van Engeland haar begeerte aan zyne Hoogheid te kennen gegeeven hebbende, om zyn Leger te zien, begaf hy zich den 25 Mai uit 's *Gravenhage*, en by de Schans ter Voorn gekomen zynde, liet hy aldaar twee Bruggen over de Waal en Maas opslaan, en in gemelde Schans een Huis gereed maaken voor de Koningin en haare Dochter, die, uit 's *Gravenhage* te *Buren* gekomen zynde, aldaar door zyne Hoogheid ontfangen en met haar gantsch gevolg onthaald werden. 's Anderendaags na den middag vertrokken zy van hier naar ter *Voorn*, alwaar zy den nacht haar rust hielden, en 's morgens in het Leger kwamen, 't welk de Prins, op dat ze het te beter mogten zien, in slagorde geschaard hadt. De Koningin het Leger langs gereeden hebbende, tradt af in eene groote Tent, voor by welke zyne Hoogheid het Heir, Regiment voor Regiment, deedt trekken, eerst het Voetvolk en daar na de Ruitery. Zy hieldt voorts het Middagmaal in deeze Schans, en vertrok den volgenden dag weder naar den *Haag*.

Don *Francisco de Melo* was nu zoo rasch niet in zyn Leger te *Douai* ge-

gekomen, of hy zondt eenige Troepen naar *la Bassée*, om die plaats in oogenschyn te neemen; doch dit kon zoo geheim niet geschieden, of de Fransche Gouverneur kreeg 'er kennis van, en, daar uit besluitende dat het hem zoude gelden, wendde hy al zyne zorg aan om deeze hem toevertrouwde Vesting van alle nooddruftigheden te voorzien; zelfs kwam de Graaf van *Harcourt*, die over 't eene gedeelte van het Fransche Leger commandeerde, gelyk de Graaf van *Guiche* over 't andere, derwaards, om de plaats zoo veel te versterken als mogelyk was. Wanneer Don *Francisco de Melo* nu van dit alles onderricht was, zondt hy Don *de Cantelmo* met vyf Regimenten te voet, eenige Compagniën te paard en agt stukken Geschut, op den 17 April, voor *Lens*, eene kleine Stad in *Artois*, niet verre van *la Bassée* gelegen, en van 't welke de Franschen thans meester waren. *De Cantelmo* tastte 't zelfde met grooten ernst aan, en de Franschen lieten niets na om zyne poogingen te verydelen; doch zy zagen zich welhaast tot het uiterste gebragt, inzonderheid door 't Geschut van eene Battery, die de Spanjaarden op eenen heuvel hadden opgeworpen, en uit welke zy onophoudelyk beschooten wierden: zy verzochten derhalve om in gesprek te komen, en, na het treffen van 't Verdrag, gaven zy de Stad op den 19 over. De manschap, ten getale van vyf honderd drieëntagtig, trok daar uit met vol Geweer, brandende Lonten en Bagagie, en begaf zich naar *Atrecht*, zynde twee mylen van daar gelegen. 1642.

Zoo rasch dit Steedje veroverd was, trok Don *Francisco de Melo* met zyn geheel Leger naar *la Bassée*, waar in eene Bezetting van omtrent drieduizend mannen was, en liet deeze plaats ten eersten rondsom insluiten. De Belegerden deeden den 26 der opgenoemde maand een uitval met vyftienhonderd Man, zoo te paard als te voet, waar by ze den Belegeraars wel eenige schade toebragten, maar nogthans met verlies van ettelyke Soldaaten weder binnen de Wallen gedreeven wierden. Hoewel de Graaf *de Harcourt* nu oordeelde, dat de Bezetting sterk en de Stadvoogd *de Bourdonne* moeds genoeg bezat, om de plaats mannelyk te verdeedigen, kwam hy nogthans tot onder het gezicht der Spanjaarden met een Heir van dertienduizend man, zoo te voet als te paard, met inzicht om het een of andere Kwartier der Vyanden aan te tasten; doch hy trok welhaast terug, toen hy zag dat *de Melo* met eene groote

magt buiten de Verschanssing kwam, en hem den slag aanboodt, zoo dat de Belegerden van zynen kant geen ontzet te verwachten hadden.

Zy zagen dus dat ze alleen op hunnen eigen moed en dapperheid moesten steunen, en beslooten ook de plaats tot het uiterste te verdeedigen; zy bragten derhalve hunnen Belegeraars goede slagen toe: want door hunne uitvallen deeden zy veel volk van dezelven sneuvelen, schoon ze van hunnen kant niet vry gingen, en de Vyanden zoo digt naderden, dat ze eenen Wal onder hunne magt kreegen; 't welk den Franschen Gouverneur zoodanig ontmoedigde, dat hy terstond van overgaave begon te spreeken, 't welk den Belegeraars zeer aangenaam was, nademaal ze wel wist en dat de Stad genoegzaam bezet en versterkt was, en dat de Gouverneur het Beleg nog zeer lang hadt kunnen uithouden. Het Verdrag getroffen zynde, trokken de Franschen onder hunnen Gouverneur, zynde nog boven de tweeduizend man sterk den 13 Mai uit de Stad, laatende dezelve in handen der Spanjaarden. Zy was met twee sterke Bolwerken, die door twee halvemaanen doorsneeden waren, als mede door twee Poorten met Hoornwerken versterkt; dus mangelde het den Franschen aan den voorgenomen moed, anders hadden zy deeze plaats niet alleen nog lang behouden, maar als de Vyanden al geen verdriet in 't Beleg genomen hadden, hun dezelve zeer duur hadden kunnen doen staan, daar ze nu niet over de tweeduizend man verlooren hadden.

Ondertusschen begaf zich de Graaf van *Guiche*, terwyl de Keizerlyke Generaal *Bec* met een vliegend Legertje van zesduizend man by *Landreci* lag, met een Leger van tienduizend Krygsknechten naar *Chatelet*, om op de beweegingen der Vyanden het oog te houden, en de Graaf van *Harcourt*, die over een Leger van vyftienduizend man geboodt, legerde zich tien mylen van daar, invoege deeze beide Veldoversten elkander zeer spoedig te hulp konden komen, indien de Spanjaarden den een of den ander wilden aantasten. De Spaansche Veldheer zulks ziende, zondt den Graave *de Fontaine* met deszelfs Volk, bestaande in tienduizend man te voet en vyf Compagniën Ruitery, van zich af, die over *Dendermonde* naar *Balaart* in het Land van *Mechelen* trok, en aldaar bleef leggen, om op het oogmerk des Prinsen van Orange te letten; terwyl *de Melo* zich rondom *Lens* nedersloeg, en den

Baron

Baron *Bec* met zyn Volk by zich ontboodt. Wanneer nu deeze Veldoverste by hem gekomen was, bevondt hy zich in de agttienduizend man sterk, en zich daar door in staat oordeelende om de Franschen aan te tasten, begaf hy zich van *Lens* en trok den 25 Mai over de rivier *de Scarpe*, neemende zyn Kwartier tot *Inchy*, drie mylen van *Honcourt* gelegen; alwaar de Graaf van *Guiche* zich, omtrent een half uur van *Chatelet*, op eene hoogte aan de *Schelde* begraaven hadt.

Des anderendaags verdeelde Don *Francisco de Melo* zyne Heirmagt in drie hoopen, waar van die aan de rechter- en linkerhand elk uit agt, en het middelste uit zeven Eskwadrons bestondt, waar achter vyf stukken Kanon gevoerd werden. In deeze orde trok hy 's morgens vroeg op naar *Honcourt*, en na dat de Baron *Bec* de gelegenheid der Fransche posten verspied hadde, bragt hy het paardevolk van zyn rechtervleugel op een hoogte, die recht tegens over die hoogte was, waar op de Franschen lagen; de linkervleugel wierdt op een gelyke hoogte gelegd, maar het voetvolk legerde hy in een dal, tegens over 't Slot van *Honcourt*, om het zelfde zoo veel mogelyk voor het Geschut te beveiligen. De Franschen, zich dus berend ziende, waren niet in staat om zich de aannadering van den Graaf *de Harcourt* ten nutte te maaken, waarom ze tot eenen mannelyken weêrstand besloten, en dreeven de Vyandlyke Ruitery en 't Voetvolk, die, toen *de Melo* eene goede opening tusschen hunne Werken en 't voornoemde Slot gevonden hadt, daar op aantrokken, terug; doch wederom aangevoerd zynde, veroverden zy eenige stukken Geschut van de Franschen. De Generaal *Bec* werdt ook tot beneden in het dal teruggedreeven, maar verre dat dit zyn moed verzwakte, dezelve ontwakkerde daar door zoodanig, dat hy den Franschen met de Ruitery en vier Eskwadrons Voetvolk aanviel, en hunne Borstweeringen liet beklimmen. Hier op begon het gevecht van weêrzyde met zulk een hevigheid, dat het zeer twyfelachtig werdt, wie van beide de overhand zoude hebben, invoege Baron *Bec* genoodzaakt was, zoo van de linkervleugel als van de achterhoede, nog meerder Volks tot onderstand der zynen te doen aanvoeren, 't welk, door Don *Carlos Guasco* aangevoerd zynde, de Franschen deedt deinzen, die eindelyk volstrekt de vlucht moesten neemen.

In dit Gevecht bleef wederkeerig veel volks, doch inzonderheid van den kant der Franschen, welken daarboven hunne Artillery, Ammunitie en Bagagie verlooren, behalve eenige gevangenen, waar onder de Veldmaarschalk *Rantzauw* en de Generaale Wachtmeester, de Baron *d'Echelle*, zich bevonden.

Deeze overwinning wierdt door den Spaanschen Veldheer aan deezen kant niet voortgezet, doordien hy den voortgang zag van de saamgevoegde Fransche, Weimarsche en Hessische Troepen, die hy zocht te verhinderen, anders zou hy, naar men oordeelt, aan deeze zyde van Frankryk meer hebben kunnen uitrichten; doch de optocht van Orange was hem denkelyk daar in wel het meest hinderlyk; hy trok derhalve met het grootst gedeelte zyns Legers naar de Maas, laatende den Baron *Bec* met een goed aantal Volks in *Henegouwen* en *Artois*, om die Gewesten voor den inval der Franschen te verzekeren, waar na hy zich omtrent *Thienen* by den Graaf *de Fontaine* voegde, en voorts op *Roermond* en *Venloo* trok, blyvende een tyd lang om *Stevenswaard* aan de Brabantsche zyde liggen.

Zoo rasch Prins *Frederik Hendrik* deeze Spaansche Verrichtingen vernomen hadt, vermoedde hy dat de Vyand van voorneemen was om zich by de Keizerschen, onder den Generaal *Hatzveld*, te gaan voegen, ten einde de voorsz. geconjungeerde Fransche, Weimarsche en Hessische Troepen, waar over de Graaf van *Guebriant*, als ten deele gezegd is, het hoofdbevel voerde, en die thans by *Nuis* lagen, te bevechten. Deeze gedachte oordeelde zyne Hoogheid des te zekerder, vermits de Spanjaarden te *Roermond* eene Schipbrug over de Maas geslagen hadden; om hem derhalve daar in te verhinderen, liet hy *de Guebriant* verwittigen en aanraaden, om zyn Kwartier te verlaaten en tot *Ordingen* aan te trekken, terwyl hy zelve met het Staatsche Leger ten spoedigsten naar *Orsoi* zoude gaan, waar zy zich in alle gevallen binnen weinige uuren zouden kunnen samenvoegen, en, byaldien de gelegenheid zich daar toe aanboode, *de Melo* en *Hatzveld* bevechten.

Met dit inzicht vertrok het Staatsche Leger ook den 17 Juny, met het aanbreeken van den dag, van de Schans *ter Voorn*, met zich voerende tachtig stukken Geschut, waar van 'er tweeënveertig

Ko-

Kogels van vierentwintig ponden schooten, en het kwam binnen drie dagen te *Middelaar*, waar het met eene Schipbrug over de Maaze toog, en 's anderendaags te *Udemerveld* aankwam; 's daags daar aan by *Rhynberg*, en in een anderen dagtocht eindelyk te *Butbergen*, tusschen *Rhynberg* en *Orsoi*, waar de Prins zyn Kwartier nam: invoege dezelve zich nu niet boven een groote Myl van de saamgevoegde Legers bevondt, waar door het voorneemen der Keizerschen en Spanjaarden, zoo om de samenvoeging van de Staatschen met den meergemelden Graaf *de Guebriant* te beletten, als om deezen Graaf te bevechten, verydeld wierdt.

Hier ontfing zyne Hoogheid tyding, dat *de Guebriant* dien zelfden dag te *Ordingen* gekomen was; weshalve hy hem een Schipbrug toezondt, om dezelve over den Rhyn te leggen, terwyl hy 'er zelf een te *Orsoi* over die rivier deedt slaan, waar door ze elkander over de een en andere rivier zeer ligt en in korten tyd te hulp konden komen: ook bezochten de Prins en gemelde Graaf malkander in hunne Legerplaatsen. De Prins vondt het Heir van den Graaf zesduizend Voetknechten en zevenduizend Ruiters sterk, met de Hessische troepen van de Landgravinne onder *Eberstein*, bestaande meestal uit goede manschap en oude Soldaaten, voornaamelyk de Ruitery; doch zy waren sober gewapend en hadden zeer kleine paarden, maar ieder Ruiter hadt 'er drie of vier: want om hunne manier van Oorlogen, houden zy meer van kleine dan van groote Paarden. De Franschen kwamen alle dagen uit het Staatsche Leger, voor hun geld, veel Leeftocht haalen, die hen krachtig verfrischte, een blyk dat ze daar van zeer slecht voorzien waren. De Prins liet zyn Leger wel met Werken vast maaken, vier Beukeryen op de voornaamste aankomsten opwerpen, en op ieder negen stukken Geschut planten. Doordien 'er nu vier min of meer magtige Legers op elkander lagen te passen, te weeten drie aan den Rhyn, de Staatschen boven *Rhynberg*, de saamgevoegde Franschen, Weimarschen en Hesschen tot *Ordingen*, de Keizerschen en Beijerschen tot *Sons*, en de Spaanschen eindelyk aan de Maas by *Stevenswaard*; zoo hielt men het voor zeker, dat het niet konde missen, of 'er zou een groote Veldslag voorgevallen zyn: doch 'er geschiedde niets dergelyks, gelyk by het vervolg zal blyken, nademaal ieder party slechts een waakend ook hielt, en niet gezind

zind was de eerste aanvaller te zyn, waar uit men opmaaken kan, dat ze voor elkander even beducht waren; want zoo 'er kans geweest was, dan hadt de een of ander wel iets bestaan.

Deeze Legers bleeven derhalve by de drie maanden in deezen stand leggen, en de Prins onderwyl den Rhyngraaf met eenige Ruitery naar den kant van *Gelder* gezonden hebbende, ontfing deeze onder weg bericht, dat uit die Stad drie Compagniën te paard en twaalf Vaandels te voet getrokken waren, om naar *Venloo* te gaan en zich by Don *Francisco de Melo* te voegen. De Rhyngraaf zette hen terstond na en vervolgde ze tot *Straelen*, waar hy ze in eene vry voordeelige plaats aantrof, geweeken zynde in eenige oude Redouten of Wykschansen; hy viel echter op hen aan en wierp ze overhoop, waar op het Voetvolk terstond het Geweer nederwierp en om kwartier begon te roepen: doch de gemelde Wykschansen verhinderde niet alleen hunne geheele nederlaag, maar ook de Ruitery, die zich dapper te weer stelden, waar door het Voetvolk wederom moed schepte, de Wapens opvatte en dus al schermutselende terugweek naar een Moeras, indiervoege dat de Staatschen niet meer dan een Vaandel en omtrent honderd gevangenen bekwamen: een Ritmeester der Vyanden en weinige andere Krygsknechten sneuvelden, terwyl de Rhyngraaf, gelyk eenigen zeggen, zich te verre waagende, met zyn paard in een Moeras bleef steeken, en met den Heer *Hautain* in *Gelder* opgebragt werdt; of wel, naar sommiger opgeeven, door een engen weg naar de Heide terug willende keeren, by zyn Gids bedroogen wierdt, en dus in handen zyner Vyanden geraakte; doch twee dagen daar na verkreeg hy zyne vryheid weder, nademaal hy ten eersten zyn losgeld betaalde.

Ondertusschen kwam zyne Hoogheid met dertig of veertig Compagniën paardevolk den 17 July in 't Leger van den Graaf *de Guebriant*, waar by onder het losbranden van twaalf Kartouwen wierdt ingehaald, terwyl de meergemelde saamgevoegde Legers, naar men zegt, in de twintigduizend mannen sterk, op het *Butbergerveld* in volle Bataille tot 's avonds te vyf uuren stonden, als wanneer de Prins wederom vertrok, gegroet wordende uit al het Geschut.

Omtrent deezen tyd wierdt Graaf *Willem van Nassauw*, Veldmaarschalk van het Staatsche Leger en Stadvoogd van *Sluis in Vlaanderen*,

ven, schielyk te *Orsoi* ziek, en storf aldaar den 18 July; zyn lyk wierdt naar *Heusden* gebragt, waar het met de vereischte staatsie ter aarde wierdt besteld. Zyn Ampt werdt kort daar na met eenpaarigheid van stemmen opgedraagen aan den Heer van *Brederode*, om in die hoedanigheid te dienen onder zyne Hoogheid, den Raad van Staaten, den jongen Prins *Willem*, Generaal van de Ruitery, den Stadhouder van Friesland, voor zoo verre zulks het Stadhouderschap van zyne Excellentie aanging, en verder niet, op eene wedde van zevenhonderd Guldens 's maands. Het Generaalschap van de Artillery, 't welk voornoemde Heer van *Brederode* hadt bekleed, wilden de Staaten van Holland wederom doen geeven aan Graaf *Maurits*, Landvoogd in *Brazilie*, die een halve Broeder van Vaders zyde was van den overleeden Veldmaarschalk, om hem, als 't ware, met eere van daar te krygen, nademaal hy anders, wanneer hy in het Vaderland terugkwam, zoude mooten dienen als Kolonel, in plaats dat hy in *Brazilie* Kapitein-Generaal was. Doch de zes Provintiën gaven dit niettegenstaande, op aanbeveeling van de Prinsesse van Orange, de gemelde Bediening aan den Graave van *Solms*; maar de Staaten van Holland lieten daar tegen eene Voorbetuiging aantekenen, in welke zy deeze verkiezing afkeurden, en verklaarden den verkoorenen in die hoedanigheid niet te zullen erkennen, noch te dulden dat hem van wege de Provintie van Holland eenige wedde gegeeven zoude worden, na den dood des Heeren *van den Loockeren*, die dezelve toen trok. De Rhyngraaf wierdt door hun Hoog Mog. aangesteld tot Gouverneur van *Sluis in Vlaanderen*, en de Heer *Pickler*, Overste Luitenant van Graaf *Willem*, kreeg het Regiment te voet.

Om nu wederom te komen op het geen wy zoo even van de vier op elkander passende Heirmagten zeiden, moeten wy melden dat de Spanjaarden, zoo wel als de andere partyën den tyd hier vruchteloos doorbragten, waarom *de Melo* ook niet langer dacht te moeten vertoeven; derhalve brak hy van *Stevenswaard* op en trok weder naar den kant van Frankryk, terwyl de Graaf *de Fontaine* zich met zyn onderhebbend Volk naar *Venloo* begaf, en te *Bleirik*, recht tegens over die Stad, nedersloeg. De Prins besloot daar op ook tot den aftocht, en dewyl hy zag dat het saamgevoegde Leger van den Graave *de Guebriant* gebrek aan Voeder voor de Paarden hadt, en dus niet langer bestaan kon ter plaatse, waar

het

het lag; zoo liet hy voorsz. Graaf kennis van zyn voorneemen geeven, die hem daar op liet zeggen, dat hy van zin ware om van *Ordingen* weder naar *Nuis* te trekken, ten einde deeze Stad en *Duren*, welke hy eenigerwyze deedt versterken, tegens allen aanval te verzekeren. Hy liet zyne Hoogheid tevens verzoeken, dat dezelve nog eenigen tyd geliefde te blyven waar hy was, op dat hy daar door gelegenheid mogt hebben, om verscheiden noodzaaklykheden uit deszelfs Leger te doen haalen. De Prins was hem hier in te wille, en beloofde daarboven nog, dat hy zoo lang zoude blyven leggen, tot dat de *Guebriant* zyne nieuwe Legerplaats by *Nuis* zoodanig verschanst hadde, dat hy voor *Hatzveld* niet te duchten hadt, en dat hy het zelfde zoude doen, indien de Graaf *de Fontaine* op zyn Legerplaats mogt komen aan te trekken; hem voorts verzekerende dat hy in zynen tocht niets anders bedoelde, dan den gemelden Graaf *de Fontaine* te noodzaaken om hem te volgen, en zich aan te kanten tegens 't geene 't Staatsche Leger in *Brabant* of in Vlaanderen zou kunnen onderneemen. Zyne Hoogheid deedt nog meer voor deeze saamgevoegde Benden, want hy dekte, om alle ongeluk voor te komen, toen ze optrokken, hunne achterhoede met al de Ruitery, invoege *de Guebriant* veilig omtrent *Nuis*, digt by *Grevenbroek*, kwam, zynde nu twee uuren van *Sons*, alwaar *Hatzveld* lag. En hier mede vergenoegde zyne Hoogheid zich nog niet, maar om te bewyzen dat hy, schoon hy den Vyand geen groot nadeel hadt kunnen toebrengen, noch eenige plaats op hen veroveren, gelyk in 't voorige jaar geschied was, den Koning van Frankryk echter allen dienst wilde doen, zoo veel hem naar tyds omstandigheid doenlyk was; zoo bleef hy zoo lang zyn post behouden, tot dat *de Guebriant* zich by *Nuis* volkomen versterkt hadt, zonder dat de daar omstreeks zynde Vyanden iets hadden bestaan.

Toen de Prins nu zag dat alles zoo verre in vereischten orde was, en dat hy niets meer ten nutte van de saamgevoegde Legers konde uitrichten, vertrok hy den 6 September van *Botbergen*, en kwam na eenen tocht van drie dagen te *Gennep*, waar hy met zyn Leger zeven of agt dagen stil bleef leggen, en eene Brug over de Maas liet slaan. Van hier toog hy den 26 der genoemde maand naar *Brabant*, neemende zyn Hoofdkwartier te *Oosterwyk*, omtrent '*s Hertogenbosch*, terwyl de Ruitery zich nedersloeg tot *Meergestel*, *Haren* en *Tilburg*.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1642.

Hier ontfing de Prins tyding, dat de Graaf *de Fontaine* van *Bleirik* opgebroken, en zich by *Diest* en *Herentals* was komen legeren; zoo dat de doorzichtige *Fredrik Hendrik* zyn oogmerk bereikt hadt, als weetende te vooren dat *de Fontaine* alleen zyne beweegingen gade floeg, en dat, indien zyne voorzichtigheid hem daar in niet belette, hy daar door zyn voordeel zoude doen; maar de Graaf van *Guebriant* kreeg dus gelegenheid om *Nuis*, *Duren* en *Kempen* wel van Bezettingen te voorzien, en vervolgens naar *Wezel* te trekken, van waar hy den Rhyn overtoog, en verder door Munsterland over de *Wezer* dieper in Duitschland trok: de Prins, hier van kundschap hebbende, liet zyn Leger de Winterkwartieren betrekken, en begaf zich voorts naar den *Haag*, waar hy zyn Famillie vermeerderd vondt met eene Dochter, die den 5 September gebooren, en, naar de Koningin van Engeland, *Maria* genoemd was.

De Franſchen hadden zich ondertusſchen, terwyl de andere Legers aan den Rhyn tegen elkander lagen, na den nederlaag van den Graaf *de Guiché*, zoo veel mogelyk weder verzameld; *de Guiche* zelve hadt reeds in de maand Juny tusſchen de vier- en vyfduizend van zyn verſtrooid Leger by een gebragt, en was daar mede by *Rovroi* niet verre van *Retel* gaan leggen. De Graaf van *Harcourt* hadt zyn kwartier met omtrent zestienduizend man digt by *Cresſy* en *notre Dame de Liesſe*, en trok met zevenduizend Ruiters en eenig Voetvolk naar *Valencienne*, waar hy geen geringe ſchade veroorzaakte: deeze beide Legers wierden ook door den Prins van *Condé*, die het Generaalſchap van de Franſche Krygsmagt bekleedde, nog zeer verſterkt, zoo dat het oogmerk van Don *Francisco de Melo*, hier door geen kleine belemmering ſtondt te ondergaan. Het zelfde beſtondt hier in; hy hadt zich, als gezegd is, weder naar den kant van Frankryk begeeven, ſtaroogende op *Sedan*, welke plaats hy dacht in te neemen, ter begunstiging van eenige Franſche Heeren, waar onder 's Konings Broeder, de Hertog van *Orleans*, de voornaamſte was; doch hy werdt in zyn oogmerk te keur geſteld, zoo door de waakſaamheid der opgenoemde Franſche Legers, als, en wel inzonderheid, door de ontdekking van 't Verraad, welke ontdekking 't leeven kostte aan de Heeren *de Cinq*

Mars en *de Thou*, die beide den 12 September te *Lions* onthoofd werden.

De Melo ging zich daar op aan geene zyde van *Landreci* nederſlaan, alwaar de Generaal *Bec*, die den 20 July van *Valencienne* opgebroken was, zich by hem kwam voegen. De Heer *du Hallier* veroverde omtrent deezen tyd het Kasteel *Vivier*, na dat hy tagtig ſchooten daar op gedaan hadt, en toog van daar op *Dieuſe* om die plaats te belegeren, terwyl Hertog *Karel* van *Lotteringen* den Franſchen in het Bisdom *Metz*, door branden en blaaken, niet weinig ſchade toebragt, zynde dit wel het voornaamſte, dat men konde uitrichten; want van den een noch anderen kant werdt geduurende dit jaar iets van belang uitgevoerd, de Franſchen hernamen telkens de Sloten, die de Spanjaarden op hen veroverd hadden, waar na de Franſchen zoo wel als de Spanjaarden de Winterkwartieren betrokken. Dus liep deeze Veldtocht genoegſaam met heen en wedertrekken af, en 'er ontbraken geene redenen wegens het verflaauwen van den Oorlog te land; al voor eenigen tyd waren 'er voorſlagen tot eene Vredehandeling gedaan, die wel niet goedgekeurd geworden waren, maar echter telkens weder met eenige verandering op het Tapyt gebragt werden. Daarboven waren de Geldmiddelen, inzonderheid in deezen Staat zeer ſlecht, en gelyk in deezen Zomer het gerucht zich hadt verſpreid, dat de Kardinaal van *Richelieu* in 's Konings ongenade was gevallen, zoo dacht Prins *Fredrik Hendrik*, om ſtaatkundige redenen, het ook niet oorbaar om iets van belang te onderneemen.

Aleer wy van de Krygsverrichtingen te Land afſtappen; zullen wy gewag maaken van een ongeluk, het wel den 12 July tot *Wezel* gebeurde. Een Karryder voerde door die Stad een Kar, geladen met eenige Vaatjes Buskruid, die niet wel toegeſlagen waren, zoo dat 'er door het hotſen eenig Buskruid uitviel, en op de ſtraat geſtrooid werdt. In het voortryden kwam 'er vuur door het hoefyzer van een paard, op een ſteen ſlaan, in het geſtrooide Buskruid, 't welk terſtond ook aan de Vaatjes kwam, waar alles in de lucht en aan alle zyde heen vloog; de Voerman, het paard en veele menſchen verlooren daar by op een ellendige wys het leeven, terwyl verſcheiden Huizen aan daken, venſters enz. grootelyks beſchadigd zyn geworden.

Dit

Dit ongeluk neemen hy tot onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de Stad *Wezel* van binnen, waar door een
„ Kar met eenige Vaatjes Buskruid rydt, die in de lucht vliegt,
„ terwyl eenige ſtukken van de Kar en de Vaatjes ter zyde heen
„ ſtuiven, en groote verwoesting aan de Venſters en Daken der
„ Huizen veroorzaaken; voorts ziet men den Karryder, zyn
„ paard en verſcheiden menſchen jammerlyk dood ter aarde
„ leggen.

Om nu niet rechtſtreeks tot de Zeegebeurtenisſen over te gaan, zullen wy vooreerst verhaalen, dat zyne Hoogheid, zoo rasch hy in 's *Gravenhage* was terug gekomen, order gaf om alles vaardig te maaken tot een heerlyk *Balet*, het welke hy van zin was der Koninginne van Engeland, op de groote Zaal van het Hof, te geeven; doch men verhaalt dat de Predikanten van 's *Hage*, deeze toebereidſels vernomen hebbende, zyne Hoogheid daar over kwamen klaagen, voor reden geevende de ongelegenheid der tyden, den droevigen Inlandſchen Kryg in het nabuurig Engeland, de jammerlyke plenging van het Bloed der Gereformeerden, door de Roomſchgezinden in *Ierland*, ſedert de maand October van 't voorleeden jaar begonnen, de onnuttigheid der on-

kosten enz. De Prins antwoordde, wyzende op de fluweelen voering van zynen Mantel, ,dat dezelve wel van baai of mindere ,stoffe konde zyn; doch dat in het stuk van plechtigheden, zoo ,wel als van regeeringe, eene onderschikking plaats moest hebben; ,dat een gekroond hoofd, gelyk de Koningin van Engeland, ,door haare overkomst in deeze Landen, den Staat vereerende, ,naar de orde der beleefdheid verdiende, dat men haar weder ,eenige eer aandeede; dat men dit te *Amsteldam* en elders gedaan hadt, en hy ook doen moest het geen de gewoonte ,vereischte; dat, aangaande het beklaaglyk ongeval in Engeland, alles zynen tyd hadt; dat men in de Kerken in het openbaar, en in 't byzonder in de Huizen, God badt ter afwending ,van dergelyke rampen: maar dat men zich intusschen wel mogt ,vermaaken op eene eerlyke wyze, gelyk met dansen, 't welk ,een onverschillige zaak en door de Kerk niet verbooden is; ,dat eindelyk de Kerkelyken zelven niet ontzeiden, om op vrolyke Gastmaalen te verschynen'. Met dit antwoord moesten de Predikanten weggaan, en het *Balet* wierdt daarom niet min vrolyk uitgevoerd.

De oorzaak van de overkomst deezer Vorstinne was niet alleen, om haare Dochter hier te Lande te brengen, maar de voornaamste reden daar van was de oneenigheid des Konings met zyn Parlement, welke al eenigen tyd geduurd hadt, en welhaast tot een Burgerlyken Kryg uitborst. De oorzaaken van deeze onlusten waren, zoo als men verhaalt, dat *Karel* de I, aan de Regeering komende, vervuld was met hooge gedachte van het Koninglyke Voorrecht, het welk *Jacobus de I*, zyn Vader, zoo verre hadt zoeken uit te strekken, als hem mogelyk geweest was. De Zoon meende nog eenige stappen verder te gaan, nademaal hy, gelyk men niet twyfelt, een willekeurig gebied zocht in te voeren, en in eene genoegsaame onafhanglykheid van het Parlement te regeeren, 't welk door het Volk in 't gemeen werdt aangemerkt als strydig met de natuur van de Britsche Regeering, en zulks was tevens oorzaak dat de beide Kamers van het Parlement, welken Koning *Karel* in 't begin van zyn Regeering nu en dan deedt verzamelen om geld te bekomen, eerder arbeidden aan de verbetering der misbruiken, dan aan de ondersteuning van den Vorst, die zich daar door zoo beleedigd achtte, dat hy het eene

Par-

Parlement voor, het andere na fcheiden deedt, en eindelyk het befluit nam om zich, zonder tusfchenkomst der Parlementen, van geld te voorzien, ter welker bekoming zyne Staats-Dienaars verfcheiden middelen uitvonden. 't Volk wierdt bezwaard met ongewoone Lasten, die te harder drukte, om dat ze zonder medeftemming van het Parlement ingevoerd waren; 't algemeen misnoegen wierdt inzonderheid vergroot door het Schip-, Ton- en Baakgeld, 't welk men zeer fcherp invorderde: de Parlementen vielen klachtig over deeze nieuwigheden, maar de Koning paaide ze met goede beloften, die zonder uitwerking bleeven. Hy liet zelfs eenige Leden van het Huis der Gemeenten, die zich wat te ernstig tegen de misbruiken in de Regeering uitgelaaten hadden, terwyl het Parlement nog by een was, in den Tour van *Londen* opfluiten, 't welk als eene openbaare fchending van de voorrechten des Parlements werdt aangemerkt.

Ondertusfchen waren 'er nog andere redenen; de drift van *Jacobus den I*, om zyn Zoon aan eene Vrouw van den Roomfchen Godsdienst te geeven, en de belofte, die ze beiden in Spanje (*) en Frankryk deeden, dat de Kinderen van *Karel* tot een zekeren ouderdom in den Godsdienst van hunne Moeder zouden worden opgevoed, hadt al voor langen tyd den grond gelegd tot het vermoeden, dat ze beiden niet zeer Proteftansch waren: en het gedrag, welk *Karel* omtrent het ftuk van Godsdienst hielt, baarde geen klein gemor by veelen, dat door dezulken, die den Koning niet genegen waren, verfterkt en

(*) Koning *Jacobus de I* van Engeland zondt zynen Zoon *Karel* in den jaare 1622 naar Spanje, om aldaar met de Infante in den Echt te treeden, 't welk als eene roekelooze daad by veelen wierdt aangezien; men bragt hem onder 't oog, dat hy niet wel naging waar toe de Vorsten bekwaam zyn, wanneer ze met elkander zulke gewichtige Verfchillen, als tusfchen deeze beide Kroonen, gehad hebben. Ter dier gelegenheid zette zyn Hofnar hem, in een gezelfchap zynde, een Zotskap op het hoofd (want men neemt deeze Lieden niets kwaalyk) om hem de Dwaasheid, die hy begaan hadt, te kennen te geeven. De Koning vraagde hem, wat hy daar mede in zin hadde? *'t Is*, zeide ARCHER (dus was de Hofnar geheeten) *om dat Ge Uwen Zoon naar een Hof gezonden hebt, van welke hy niet, zonder Wonderwerk, zal wederkeeren*; maar indien ge hem hier wederziet, hernam de Koning, wat zult ge dan zeggen? *Sire*! zei de Nar, *dan zal ik den Kap van Uw hoofd afneemen, en dien op het hoofd des Konings van Spanje zetten!* Hy kwam ook, maar onverrichterzaake uit Spanje terug, en trouwde vervolgens met *Henriette Marie*, Dochter van *Hendrik den* IV, Koning van Frankryk, en van *Maria de Medicis*.

en gevoed werdt; zelfs ging men al zoo verre, dat men hem beschuldigde, dat hy den Roomschen Godsdienst weder wilde invoeren: doch hier van zyn ons geene genoegsaame bewyzen voorgekomen. 't Gaat vaster dat hy de Presbyteriaanen niet gunstig was, om dat ze de Kerkelyke Regeering van Aartsbisschoppen en Bisschoppen niet konden toestemmen, waar door ze hem voorgedraagen wierden als Vyanden zyner Regeering, 't welk oorzaak was dat hy ze hard begon te vervolgen. Dit bragt te wege dat een groot getal Presbyteriaanen toen naar *Amerika* en *Holland* vluchteden, werwaards zy de Lakenweevery terugbragten, zynde dezelve eerst uit Holland naar Engeland vervoerd; zy verkooren tot hunne Woonplaatsen inzonderheid de Steden *Leiden*, *Amstel-dam* en *Rotterdam*. Gelyk Koning *Karel* nu wel bespeurde, dat zyn gezag ten grooten deele af hing van dat der Bisschoplyke Regeering, zoo zocht hy dezelve in Schotland, waar ze door zyn Vader was ingevoerd, vast te maaken door het invoeren van de Engelsche Kerkzeden; ten dien einde zag men hem in 't begin van 1633 in persoon naar Schotland gaan, en hy zondt weinig tyds daar na de Engelsche Kerkdienst- en Gebedenboeken derwaards, beveelende dat ze openlyk in gebruik gebragt zouden worden; doch zulks bragt aldaar een opstand te weeg, en de Schotten slooten met elkander een Verbond, onder den naam van *Covenant*, waarby zy zich onderling verplichtten om zich niet alleen by de oude Kerkgewoonten te houden, maar dezelven ook met de Wapenen tegens een ieder te handhaven. Wilde de Koning nu zyn bevel ter uitvoer gebragt zien, zou hy de Wapenen tegen de Wederspannelingen nu reeds opgevat moeten hebben; maar behalve dat hy wel wist, dat meest alle zyne onderdaanen misnoegd waren, gebrak het hem daarboven aan genoegsaame middelen: hy zag zich derhalve genoodzaakt in den jaare 1640, hebbende eenige jaaren zonder Parlement geregeerd, om een nieuw Parlement te beschryven, en verzocht van 't zelve krachtdaadige middelen, om de oproerige Schotten te bedwingen; dan hy slaagde hier in niet naar wensch. De Schotten wierden dus ook niet beteugeld, en bleeven derhalve by 't genot van hunne Kerkgewoonten; den vreden wierdt ook eindelyk in de maand Augustus 1641 tusschen den Koning en hen getroffen, zoo dat alles, naar het scheen, een goeden keer zou neemen. Dan dit was niet wel mo-

ge-

gelyk, hoewel, zoo als gezegd is, de Koning geene genoegſaame middelen hadde, om zich door dwang te doen gehoorzaamen; maar hy was 'er ſterk op uit om dezelven te bekomen, daarom waren 'er veelen, die niet twyfelden of *Karel* zoude zich aan de Voorwaarden niet zeer ſtooren, zoo rasch hy ſlechts meerder magts in handen hadt: ook wierdt weinig ſtaats gemaakt op de herſtellinge der bezwaarnisſen, die in 1640 en 1641 door een nieuw Parlement uit den weg geruimd waren. Om kort te gaan de zaaken, in plaats van te verbeteren, vertoonden eene hoe langs hoe ſlechter gedaante, in zoo verre dat men eenen binnenlandſchen Kryg te gemoet zag, waar op het ook nog in dit jaar is uitgeloopen. 1642.

Koning *Karel* vondt derhalve gerade om op eene ſubtile wyze eenige Krygsbehoeftens te bekomen; hy kon zich op niemand beter vertrouwen, dan op zyne Gemaalinne, welke dienvolgens naar Holland reisde, onder voorwendſel van haare Dochter derwaards te begeleiden: hier kwam nog by dat de Koning voorgaf, dat een Committé van het Parlement, inzonderheid van 't Huis der Gemeente, voorneemens ware eene aanklaaginge te doen tegen de perſoon van de Koninginne, waar uit de Vorst gelegenheid nam, om zich ook uit *Londen* naar eene andere plaats zyns Ryks te begeeven, ſchoon men van den anderen kant verklaarde, dat dit een valsch gerucht ware, en dat zyne Majesteit tot dit zyn vertrek geene reden hadde: dan dit belette zyn vertrek niet, alzoo hy een ander oogmerk hadt. Hy begaf zich eerst naar *Newmarket* en vervolgens naar *Tork*, alwaar hy den grooten Standaard oprechtte, in hoop van grooten toeloop te krygen, maar hy vondt zich hier in bedrogen.

De Koningin, om het bedoelde oogmerk te bereiken, liet haare Juweelen aan den een en anderen vertoonen, ten einde dezelven, die op eenige Millioenen geſchat werden, te verpanden, en eene aanmerkelyke ſomme gelds daar op te negotieeren, tot onderſtand van haar Gemaal; en ſchoon het Parlement hadt laaten waarſchouwen, dat deeze Juweelen aan de Kroon toebehoorden, en dat dezelven noch door de Koningin, noch door den Koning mogten vervreemd worden, zoo gaven die van de Bank van Leening te *Rotterdam* nogthans een half Millioen op eenigen daar van: doch naderhand bevonden zy, by derzelver verkoopinge, dat ze

verre zoo veel niet waardig waren, invoege daar op een merkelyk verlies geleeden is. Voor de penningen, van deeze Juweelen gemaakt, zou de Koningin de voorsz. Krygsbehoeftens koopen, die te *Hull* ontscheept zouden worden; van welke plaats de Koning zich hadt gedacht meester te maaken; doch deeze aanslag mislukte, zoo dat dit voorneemen te leur liep.

Men gaf den Koning ook na, dat hy den opstand in Ierland, die reeds in het voorige jaar begonnen was, hadt bevorderd, om het Parlement daar door te noodzaaken een Leger op de been te brengen, aan welks hoofd hy geplaatst zynde, 't Parlement naar zyn hand zou gezet hebben; maar de Koning betuigde daar van in het minste geene kennis te hebben, en het is te denken, dat de tegenparty alles aanwendde om hem nog gehaater te maaken, inzonderheid nu de Religie daar tusschen beide kwam, en in Ierland daar door groote wreedheden begaan wierdt, geduurende de jaaren 1641 en 1642, en wel in zoo verre, dat 'er, naar men zegt, tweemaalhonderdduizend menschen, binnen den tyd van twee maanden, door de Roomschgezinden aldaar werden omgebragt; de dag tot den uitvoer der samenzweering was bestem op den 23 October 1641. Men zou *Dublin* ook by verrasfing ingenomen of liever overrompeld hebben, maar een der voornaamste saamgezwoorenen, *Mac Mahon* genaamd, liet zich by den drank iets ontvallen aan eenen *Owen Conal*, die zulks eerst aan den Raad en vervolgens aan het Parlement ontdekte, waar door de aanslag op *Dublin* wel verydeld, doch het ombrengen der Protestanten over geheel Ierland niet voorgekomen wierdt, en deeze Barbaarsche geweldenaary bleef aldaar als nog aanhouden, tot verderf van veele voornaame Familiën en ellendige Ingezetenen.

De Koning bleef ondertusschen niet in gebreken om de wederspannige Ierlanders van allen toevoer te berooven; dienvolgens liet hy hun Hoog Mog. door zynen Resident in 's *Hage*, den Heer *Boswel*, eene Memorie aanbieden, waar in hoofdzaakelyk gezegd werdt: „ Dat zyne Majesteit alle mogelyke orders „ hadt gesteld, om te vervolgen en te dempen zyne wederspan- „ nige Onderdaanen in Ierland; dat zyne Majesteit ten dien einde „ hun Hoog Mog. ook ernstiglyk verzocht, dat het hun mogt be- „ haagen met den eersten aan alle Kooplieden en andere Inwoon- „ ders hunner Landen te verbieden, naar en ten behoeve van

„ voorsz.

„ voorsz. Wederspannigen, *directelyk* of *indirectelyk* over te voe-
„ ren, of te laaten overvoeren, Wapens, Buskruid of andere Am-
„ munitie van Oorloge; mitsgaders Schepen, Schuiten, Lee-
„ vens middelen, Geld of eenige andere Benoodigdheden, op
„ verbeurte van gestraft te worden naar de rigeur van de Wetten
„ deezer Landen, en naar gelegenheid van zaaken; dat hun Hoog
„ Mog. wyders op straffe wilden verbieden allen Drukkers, Boek-
„ verkoopers en anderen te drukken of te laaten drukken, te
„ verkoopen, uit te venten, of publiek te maaken, in eeniger
„ maniere, hoe het zoude mogen zyn, eenige Boeken of Ge-
„ schriften ter begunstiging van de voornoemde Wederspannigen;
„ naamelyk voorbeeldig te doen straffen, naar gestrengheid der
„ Wetten, eenen *Ludolf Breeckevelt*, alhier woonachtig, om dat
„ hy hadt gedrukt een valsch, logenachtig, scandaleus Request,
„ genaamd: *Manifest en Artykelen, die de Geconfedereerde Katboly-*
„ *ken in Ierland begeeren van hunnen Koning Carolus van Engeland*,
„ *Schotland en Ierland*, 't welk van *Brussel* derwaards was overge-
„ bragt. Ten derden dat ook gestraft mogt worden *Izaac Burg-*
„ *hoorn* alhier in den *Haag*, om dat hy uit het Fransch in de Ne-
„ derlandsche Taal het gemelde Manifest hadt laaten overzetten,
„ drukken en verkoopen, enz." Om den Koning op deeze Me-
morie zoo veel voldoening te geeven als mogelyk was, lieten hun Hoog Mog. de respective Admiraaliteiten scherpe aanschryvingen doen, ten einde den toevoer, in het eerste punt vervat, te beletten; doch nopens het verzoek in het tweede en derde lid vermeld wierden de Heeren Staaten van Holland verzocht, om behoorlyk daar in te voorzien.

Om nu ook eenige bemiddeling te weeg te brengen tusschen den Koning en het Parlement, hadt men mede beraadslaagd om eene buitengewoone Bezending naar Engeland te doen, het welk Holland niet gerade vondt; weshalve men, om deeze Provintie daar toe over te haalen, voorsloeg de gemelde Bezending te doen, onder voorwendsel van eenige verschillen, die tusschen Engeland en deezen Staat nog heerschten, te vereffenen, doch Holland was beducht dat dit een ydel voorgeeven zoude zyn. Zy, die hier te lande 's Konings party trokken, beweerden dat, indien dit Gezantschap plaats nam, zulks gelegenheid zoude geeven om den Koning voor altoos aan deezen Staat te verplichten; maar Holland

was 'er meer op uit om het Parlement te begunstigen, en men vreesde dat, schoon men van de anderen kant verklaarde, dat de Instructie in algemeene bewoordingen vervat zoude zyn, de Gezanten telkens in 't geheim zouden worden geïnstrueerd, en dat ze te zeer tot 's Konings zyde zouden overhellen. Deeze zaak nu lang in beraad geweest zynde, en de Heeren van Holland, wel ziende dat ze toch eindelyk daar toe zouden moeten stemmen, zoo bragten zy de zes volgende voorwaarden in, om de buitengewoone Bezending, naar goedkeuringe derzelven, daar naar in te richten. 1.) „ Dat „ deeze Staat door de Ambasfadeurs, noch directelyk noch indirectelyk zoude worden geëngageerd. 2.) Dat de zekerheid van „ het Parlement door dezelven niet zoude worden gelabefacteerd, „ of los gemaakt, nog ook een voet gelegd tot scheuringe en „ verdeelinge van de Leden van het zelve Parlement noch de „ scheidinge van dien 3.) Dat de Religie by dezelven niet geprejudicieërd, of eenigsins benadeeld zoude worden. 4.) Dat geene „ zaaken, buiten de bestemde Bemiddeling, aldaar verhandeld „ zouden worden, en onder anderen niet de zaaken van de Oost- „ en West Indische Maatschappyën, noch de *Represaillen* en andere dingen, die hier alreede bank vast gemaakt waren. 5.) „ Dat de Ambasfadeurs, zich, aan de een of andere zyde, onaangenaam vindende in het doen van de bewuste tusschenkomste, „ terstond weder herwaards zouden terugkomen. 6.) En eindelyk „ dat de kosten van 't Gezantschap zouden betaald worden uit de „ Komtooren van de Generaaliteit." Deeze Voorwaarden by hun Hoog Mog. aangenomen zynde, wierden de Heeren *Boreel*, Pensionaris van *Amsteldam* en van *Renswoude*, Gedeputeerde van wege 't eerste Lid der Provintie *Utrecht*, benoemd om dit Gezantschap te bekleeden.

Dus waren de Staaten van Holland niet als schoorvoetende toegetreeden. Een Engelschman verzekert, „ dat hun Ed. Groot „ Mog. de Wederspanneingen van Schotland reeds begunstigd „ hadden, laatende aan hun Wapenen en andere Krygsbehoeftens „ verkoopen op crediet, en dat ze hunne genegenheid hadden „ getoond voor de zyde van het Parlement, het welk zoo veele „ Verspieders in Holland hadt, dat de Koningin daar niets konde „ doen, of zy hadden 'er aanstonds kennisse van. 't Viel niet ge- „ maklyk voor deeze Vorstinne, Wapenen en Krygsbehoeftens

„ te

„ te koopen, zonder dat het Parlement verwittigd wierdt, hoe
„ men dezelven in Engeland wilde brengen. De Graaf van *Warwick*, die 't gebied hadt over de Vloot van 't Parlement, was
„ in staat en gereed om alle de Schepen te neemen, die uit
„ Holland naar Engeland stevenden; ja de Koning zelf kon niet
„ dan bezwaarlyk zyne Brieven aan de Koningin doen behandigen, of tyding van haar bekomen. Daar was een klein Scheepje
„ van agtentwintig of dertig Stukken, *the Providence*, of *de Voorzienigheid* genaamd, het welk de Koningin hadt overgevoerd,
„ en welks Kapitein het met den Koning hielt, het zelfde wierdt
„ by de Koningin, onder veelerleie voorwendsels, op de Kust
„ van Holland gehouden, hoewel gemelde Graaf van *Warwick*
„ het teruggeroepen hadt, invoege men het zelfde liet verspieden, even als of het een vyandlyk Schip ware geweest. De
„ Koningin besloot om het aan den Koning te zenden, ten einde
„ hem kennis te geeven van de engte, waar in zy zich bevondt,
„ benevens van den voorraad, dien ze hadt gekocht. Doordien
„ dit eén ligt Scheepje was, en niet diep ging, zoo kon
„ het in alle Havens en op alle Rheden ankeren, en zeilen en
„ komen waar het wilde. In dit Scheepje deedt ze tweehonderd
„ Vaten Buskruid, Wapens voor twee of drieduizend man, en
„ vyf of zes Veldstukken laden. Naauwlyks was dit Scheepje in
„ Zee, of de Vloot, die in *Duins* lag, zondt drie of vier Schepen om het te vervolgen. Dewyl de Koning toen in 't Noorden van Engeland, digt by *Hull* was, zoo liep *Straugham*,
„ Kapitein van dit Scheepje, in de Rivier de *Humber*, en de
„ Schepen van het Parlement geloofden, dat ze het in hunne
„ handen hadden, om dat *Hull*, waar in het Parlement eene Bezetting hadt, aan die rivier ligt; doch het zeilde door een van
„ de armen der rivier, alwaar te weinig water was voor de kloeke Schepen om het te vervolgen, tot digt by *Burlington*, van
„ waar de Kapitein den Koning van zyn komst verwittigde. Deeze Vorst bragt het Krygsvolk van dat Graafschap in de Wapenen, om 't zelve te dekken tegen de aanslagen van die van
„ *Hull*, en nam 'er alles uit wat 'er in was".

Dusdanig was in deezen tyd de toestand van Engeland, 't welk een allerbitterste en schandelykste uitkomst heeft gehad; in het voorige jaar hadt deeze onrust reeds den dood veroorzaakt aan

den

den Graaf van *Strafford*, die eerst tegen den Koning en een Voorſtander van de gemeente was geweest, maar vervolgens de zyde van den Koning gekoozen hadt, die hem tot Graaf van *Strafford* en Onderkoning van *Ierland* gemaakt hadt, om hem daar door in zyn belangen te houden; want hy was een man van groot verſtand en goed beleid. Dit geval is zoo aandoenlyk en leerzaam, dat we den Leezer geenen ondienst meenen te doen, indien wy het ter deezer gelegenheid wat omſtandig verhaalen.

Hy hadt voor dat de Koning hem dus verhefte zeer voor 's Volks vryheden geyverd, maar daar na beſpeurde het Parlement dat hy daar in zeer verkoeld was, en zyne verheffing hielp niet weinig om hem by het zelve in kwaad vermoeden te brengen; daar hy nu in hoedanigheid van Graaf van *Strafford* ook een van 's Konings voornaamſte Raadslieden was, zoo deedt hy veele dingen tot voordeel van dien Vorst, en by gevolg tot nadeel van het Volk. De haat van de gemeente, hier uit tegens hem opgevat, was zoo groot, dat ze den Koning dwong om hem in hechtenis te neemen en ter dood te brengen; want men beſchuldigde hem van hoog Verraad, om dat hy de Grondwetten en Regeering van Engeland en Ierland hadt getracht om verre te werpen, en in beide deeze Ryken eene willekeurige en tyrannyſche Regeering in te voeren; dat hy eene tyrannyſche zoo wel als buitenſpoorige magt geoefend hadt over en tegen de Wetten, Vryheden en Staat van voorsz. Ryken, mitsgaders tegens 't leeven van 's Konings Onderdaanen; dat hy, op eigen gezag, bevolen hadt, dat 's Konings Onderzaaten in Ierland, tegen wil en dank, met Krygsvolk bezwaard werden, om hen op die wyze te dwingen zyne onwettige bevelen en begeerte, op papieren *Requesten* tusſchen party en party opgeſteld, te gehoorzaamen, zynde de ſtrafoefening van verſcheiden Ierſche Onderdaanen zyner Majesteit daar op ook gevolgd, waar door hy den openbaaren Oorlog tusſchen den Koning en zyne Ierſche Onderdaanen berokkend hadt; dat hy, op het ongelukkig ſcheiden van het laatſte Parlement, de Leden van het Laagerhuis by zyne Majesteit gelasterd, en denzelven geraaden hadt zich te ontſlaan van allen regel van Regeeringe, daar by voegende dat hy een Leger in Ierland op de been hadde, 't welk hy kon gebruiken om dit Koningryk te bedwingen; voorts dat hy den Oorlog tusſchen Engeland en Schotland aangeſtoken hadt.

On-

Onder deeze beſchuldigingen was wel de voornaamſte, dat hy hadt aangeraaden om Engeland met een Iersch Leger te overweldigen, en het bewys daar van was alleen gegrond op het getuigenis van den Heer *Henry Vane*, den voornaamſten Geheimſchryver van den Koning. Deezen wierdt gevraagd, of hy den Graaf van *Strafford* aan den Koning in den Raad hadde hooren zeggen: *Gy hebt een Leger in Ierland, 't welk Gy gebruiken kunt om dit Koningryk te reduceeren*, of een gelykluidend woord? *Vane* werdt daar over driemaal ondervraagd, maar verzocht eenigen uitſtel om zyn geheugen te beraadſlaan, waar na hy zeide dat hy den Graaf hadt hooren zeggen, dat de Koning niet gehouden was aan eenigen regel van regeeringe; doch nopens 't Leger in Ierland betuigde hy niets te weeten: echter verklaarde hy eenige weeken daar na, dat hy van de *Ierſche Armee* en van *Engeland te reduceeren* hadt hooren ſpreeken. Men hielt dit getuigenis nogthans onder verdenking, zoo om dat 'er tusſchen *Vane* en *Strafford* eenig verſchil over een adelyk goed was, als wel inzonderheid om dat de Ridder *Digby* in eene Aanſpraak aantoonde, hoe ligt het geheugen van *Vane* hadt kunnen misſen in een woord, ja zelfs een Lettergreep, het eene Ryk voor het ander neemende.

Wanneer de Graaf van *Strafford* zich nu beriep op het Voorrecht van alleen voor de Pairs van het Ryk, of voor het Hoogerhuis te Recht te moeten geſteld worden, zeide een voornaam Lid van het Parlement, dat de gewoone formaliteiten in gewoone zaaken plaats hadden, maar dat het een ieder vry ſtondt, als men een Wolf zag, denzelven om te brengen. De Heer *Pin* voer ook in eene Redevoering op eene hevige wys tegens hem uit, en toonde aan dat het Verraad van *Strafford* alle andere Verraaderyen te boven ging; dat het verraad en ombrengen van den Lelyvorst *Hendrik den IV*, en die tegen de Koninginne *Elizabeth*, voorbyganglyk waren: maar dat het Verraad van *Strafford* een blyvend, eeuwig en altoosduurend verraad ware, als ingericht zynde om de Engelſche Natie van haare Vryheden te berooven, en in eeuwige ſlaaverny te brengen, beweerende dat het genoeg was, dat het Volk den Graaf oordeelde een ſchadelyk en ondraaglyk mensch te zyn. Dit niettegenſtaande was het Hoogerhuis op de zyde des Graafs, en de Koning zelf kwam dikwyls in het Parlement om zyne behoudenis te bewerken; doch het gemeen, ten

laat-

laatften voor het Parlement famenrottende, riep dat men recht zoude doen, of dat zy het anders doen zouden, 't welk de gemoederen in 't Hoogerhuis zoodanig ontzette, dat ze eindelyk den dood des Graafs toeftemden. Volgens de Wetten van het Land was de Koning nu verplicht zyn Vonnis te ondertekenen, 't welk hy gezwooren hadt niet te doen, en dewyl hy in zyne weigering bleef volharden, zoo maakten die van 't Laagerhuis onderling een Verbond onder den naam van *handhaving van den Goddienst*, het welk zy aan het Hoogerhuis lieten voorftellen, dat het zelfde aannam, uitgenomen de Roomschgezinden, die van deezen tyd af uit het Parlement gebannen wierden. Toen het gemeene Volk vernam dat de Koning weigerde om het Vonnis te onderfchryven, kwam het weder op de been, waar door zyne Majesteit, als mede door het verzoek van den Graaf zelven, fchoon tegen zynen zin, de Sententie tekende, maar deedt daarom niet minder zyn best om den Graaf te behouden, zendende zyn Zoon met eenen Brief naar 't Hoogerhuis om verzagting van het Vonnis, of ten minften drie dagen uitftel van de ftrafpleeging te verzoeken, doch alles te vergeefsch: en toen de Graaf zulks hoorde, liet hy den Koning bidden, dat hy hem maar zoude laaten fterven, daar het Volk toch niet anders, als met zyne Offerande te ftillen ware. Aldus kwamen 'er op den 22 Mai zes Gemagtigden van 't Hooger- en vier van 't Laagerhuis, om hem uit den Tour te haalen, en wanneer de Graaf hen zag, deedt hy zulk een voortreffelyke Aanfpraak, dat ze verdient in gulde Letters gefchreeven te worden; wy achten het daarom dienstig dezelve hier te plaatfen.

„ Myne Heeren!" dus ving hy aan, „ gy zyt gekomen om „ my tot den dood te geleiden, ik ben gewillig om te fterven, „ zynde het niet meer dan wat onze Voorzaaten ook gedaan heb„ ben, en eene Schuld, die onze Nakomelingen ook op hunnen „ tyd betaalen moeten, 't welk, gelyk het niet ontgaan kan wor„ den, ook des te min behoord gevreesd te worden: want wat „ aan allen gemeen is, moet aan niemand onlydelyk fchynen. „ Het is eene wet der natuur, een tol des vleefches, een be„ hoedmiddel voor alle zorg en onrusten, en voor de waarlyk „ Boetvaardigen een verzekerde weg ter zaligheid. De dood is „ in zich zelven maar een, maar de wegen, die daar heen gelei-

„ den

„ den, zyn veelerlei; de myne is niet natuurlyk, maar gedwon- 1642.
„ gen door de Wet en Justitie. Men zegt wel, dat de Wetten
„ alleen den gemeenen man kwellen, en dat de Grooten magt
„ hebben om dezelven te wederstaan; met my is het zoo niet:
„ want ik onderwerp my en bekenne, dat my niet dan recht ge-
„ schied. Ik belyde rond uit met CICERO; *dat de dood der kwaa-*
„ *den eene verzekering voor de Goeden is.*

„ Dat niemand steune op de gunst van zynen Prins, op de
„ Vriendschap en Maagschap van zyne Pairs of Grootsten des
„ Ryks, veel minder op zyne eigen Wysheid en Kennisse, waar
„ op ik bekenne al te veel gesteund te hebben. Koningen, ge-
„ lyk ze menschen zyn voor God, zoo zyn ze Goden voor de
„ menschen, en ik mag zeggen, gelyk eens een Groote in dit
„ Koningryk gezegd heeft: *hadde ik getracht myn God zoo getrou-*
„ *welyk te gehoorzaamen, als ik wel vlytiglyk myn Koning heb geëerd,*
„ *ik ware blyven staan en niet gevallen.* Gelukkig en zalig is zulk
„ een Prins, die zoo wel om zyne Gerechtigheid gevreesd, als
„ om zyne Goedheid bemind wordt; want hoe hooger de Vors-
„ ten boven andere menschen verheven zyn, hoe meer zy dezel-
„ ven ook behooren in Deugden te overtreffen: en zoodanig is
„ de Koninglyke Souverein, dien ik gediend heb.

„ Aangaande myne Pairs, de *correspondentie*, welke ik met hen
„ gehad heb geduurende myn voorspoed, is my zeer behaaglyk
„ geweest, en thans hebben zy hun mededoogen getoond over
„ myn val. Ik hebbe overvloediglyk ondervonden, en mag het wel
„ vry uit zeggen, dat zy, al hebben zy de misdaad veroordeeld,
„ nogthans medelyden met den Misdaadiger gehad hebben; 't
„ eerste is een uitwerksel van hunne getrouwheid, 't ander hun-
„ ner liefde. Ik beken, dat nooit eenig Onderdaan, of een Pair
„ van myn staat, zulk een behulp van raad, zulk een lange tyd-
„ vergunning, of zulk eene vrye en wettelyke Rechtspleeginge
„ heeft gehad, als ik, dewyl, in soortgelyke gelegenheid, nooit
„ iemand zoo veel gunst van zynen Prins, en zoo veel geduld
„ by het Volk heeft gehad: ik versta door het Volk de verstan-
„ dige Gemeente, en niet dat *Veelhoofdig Monster*, de Menigte.
„ Maar ik heb gezondigd, myn Vonnis is gestreeken, en ik
„ moet lyden.

„ Wat myn te veel vertrouwen op myne vooronderstelde Wys-

„ heid en Kennisse betreft, daar in ben ik het meest van alle be-
„ drogen; want hy is wys voor zich zelven, die door de voor-
„ beelden van anderen zyn eigen misdaaden weet te beteren: waarlyk
„ wys zyn, is Geheimschryver te zyn van zich zelven; want het
„ is eene loutere dwaasheid onze innige gedachten aan Vreem-
„ den te openbaaren. De Wysheid is het kostelykst Juweel,
„ waar mede het gemoed versierd kan worden, en de Geleerd-
„ heid 't allerberoemste om geacht te worden; de rechte Wys-
„ heid leert ons *wel te doen* en *wel te spreeken*: in het eerste heb
„ ik gefaald, want *de Wysheid der menschen is dwaasheid voor God.*

„ Weetenschap is een ding dat, zoo ten goeden als ten kwaa-
„ den, onverschillig is; maar de allerbeste Kennisse is, dat de
„ mensch zich zelven kenne. Die dat doet, zal zeer weinig van
„ zich zelven houden; want hy bedenkt van waar hy komt en
„ waar hy heenen vaart. Hy ziet niet op de ydele vreugde dee-
„ zer Wereld; maar hy eert God en zoekt in zyne vrees te
„ leeven. Maar iemand, die zich zelven niet kent, is moedwil-
„ lig in zyn eigen wegen, ondienstig in zyn leeven, en ongeluk-
„ kig in zyn dood: en zoodanig ben ik. Ik heb geleezen dat hy,
„ die niet weet wat hy behoorde te weeten, als een *onvernuftig*
„ *Beest* onder de *menschen* is, en dat hy, die meer weet dan hy
„ behoorde te weeten, als een *Mensch* is onder de *Beesten*; maar
„ de geen, die alles weet wat geweeten mag worden, is als een
„ *God* onder de *Menschen*. Hier na hebbe ik zeer gehaakt, en
„ hier in hebbe ik my zeer vergreepen, *ydelheid der ydelheid*, *alles*
„ *is enkel ydelheid.*

„ Ik heb het Volk hooren roepen, *dat de tyden ter myner gelegenheid*
„ *boos zyn*; ik wensche dat ze, wanneer ik dood zal zyn, dan beter
„ mogen bevonden worden. Het is zeker genoeg, dat ons thans
„ een zwaare storm over 't hoofd hangt, (de Heere wil dien in ge-
„ nade afweeren!) en nademaal het lot byzonderlyk op my gevallen
„ is, gelyk op JONAS, om in Zee geworpen te worden, zoo zal ik
„ myn leeven niet kwaalyk besteed achten, wanneer het tot ver-
„ zoeninge van Gods toorn, en tot voldoeninge van 's Volks
„ Boosheid moge strekken.

„ Wat is *Welspreekendheid* anders dan een Wind, door zekere on-
„ derscheidendheid van Geluiden gevormd, daar in tegendeel
„ *weinig* te spreeken en dat *wel* eene Deugd, en het *stilzwygen*
„ dik-

„ dikwyls de beste Redevoering is: want de zwygende Dwaazen
„ gaan voor Wyzen door. Zy heeft somtyds het vermogen om
„ een goede zaak kwaad, en een kwaade zaak goed te doen schy-
„ nen; maar myne is my onnut, en den Cipresseboomen gelyk
„ geweest, die groot en hoog, maar ten eenemaal zonder vruch-
„ ten zyn.

„ Wat is Eer anders dan de eerste stap tot Ongerustheid?
„ Waar gezag is, daar is afgunst, en 't is zelden vry van laster.
„ Een merkelyk sieraad voor een ontdraagend man is gespraak-
„ saam, beleefd en medelydend te zyn; want daar door trekt hy,
„ als met een zoet geweld, de harten van de grootste hoop tot
„ zich.

„ Doch dit is het minste geweest van myne betrachtinge, en
„ het doet my nu beseffen dat, hoe grooter iemand is in gezag,
„ hoe ligter hy in eenige misgreep kan betrapt worden, en de
„ geringste misslag, dien hy begaat, wordt voor een hoofdmis-
„ daad gehouden; de kleinste vlek gelykt groot in het fynste Lyn-
„ waat, en in den ryksten Diamant vindt men 't allereerst de
„ zandjes. Maar hooge en edele gemoederen, zich verwond be-
„ vindende, treuren niet zoo veel over hun eigen lyden, als wel
„ over 't spotten en beschimpen van hunne Vyanden; wat my
„ aangaat, al is het, dat ik 'er menig een in myn leeven mag
„ gehad hebben, hoop ik 'er nogthans geenen in myn dood te
„ vinden.

„ Onder andere dingen, die de gemoederen van groote Gees-
„ ten ontreinigen en bevlekken, is 'er niets haatelyker dan de
„ *Eerzucht*, waar zich dan de *Geldzucht* meestentyds byvoegt;
„ deeze, om tot haar doelwit te komen, geeven 'er niet om, al
„ verbreeken zy de Wetten van Godsdienst en Rede, en al ver-
„ treeden zy de engste banden van Maag- en Vriendschap: van
„ welke dingen, gelyk ik 'er schuld aan hebbe, zoo bidde ik
„ God om vergiffenisse. 't Is een Spreuk in de Wysgeerte, dat
„ *eerzuchtige menschen nooit goede Raadgeevers aan Prinsen kunnen*
„ *weezen*; de begeerte van meer te hebben is den groote Heeren
„ gemeen, en de zucht om te regeeren de groote oorzaak van
„ hun verderf.

„ Myne Heeren! ik ben nu het hoopeloos voorbeeld, gave
„ God dat het u allen tot geluk verstrekte, en leerde hoe *Eerzucht*

F 2 „ doet

„ doet klimmen en vallen; derhalve is het beter in eene oot-
„ moedige vergenoeginge te leeven, dan in eene hooge zorg en
„ onrust. *Gebrek met eere is beter dan weelde met schande.* Want
„ wat zyn wy anders dan Dampen, die in eene heldere Lucht hoog
„ opsteigen, doch in minder dan een oogenblik als Rook ver-
„ dwynen. Of als Schepen zonder Stuurman, die ginds en weder
„ op Zee gedreeven worden, door Tegenwind en kwaad Weer?
„ Maar de goede Akkerman heeft beter gevoelen van de Koorn-
„ airen, welken neêrwaards hangen en naar de aarde geboogen
„ zyn, dan van dezulken, die recht overeinde staan, nademaal hy
„ verzekerd is meer Graanen in de eenen dan in de anderen te
„ zullen vinden. Dit weet een iegelyk, maar hoe weinig zyn 'er,
„ die zich 'er naar aanstellen. Het verzuim daar van maakt nu
„ myne straffe; gave God dat myn Lyden een ander ten voor-
„ deele gedyen mogte.

„ Want wat hebben my nu toch geholpen de *Gunst* van myn'
„ *Prins*, de *Gemeenzaamheid* van myne *Pairs*, de *Welvloeijendheid*
„ van myne *Tong*, de *Sterkte* van myn *Geheugen*, myne *Geleerdheid*
„ of *Weetenschap*, myne *Eer*, myne *Ampten*, myne *Magt* en *Ge-*
„ *weld*, myne *Rykdommen* en *Schatten*? 't Zyn alle zonderlinge
„ Gaaven van de Natuur en het Fortuin; 't zyn alle zegeningen,
„ die van God komen: maar die zelden aan een persoon worden
„ toegedeeld, en nogthans liepen zy meest allen in my samen.
„ Hadde ik dezelven maar recht gebruikt gehad, zoo zoude ik als
„ nog in bloei geweest zyn, daar ik nu ontydig vallen moet.

„ Nu zoude ik wel wenschen (maar dit (*Utinam!*) *Och hadde ik!*
„ is nu te laat), dat God, nevens zyne uitwendige Goedheid aan
„ my beweezen, my ook inwendig met zyne Genade hadde be-
„ gaafd, om den middenweg te hebben mogen verkiezen, en noch
„ ter rechter noch ter linker af te wyken; maar gelyk *Icarus* met
„ zyne wasschen Vleugels vreesde, door het al te laag vliegen,
„ dezelven in de wateren te netten, zoo nam ik de vlucht te
„ hoog en te digt by de Zonne, waar door zy aan het smelten
„ raakten, en ik, die naar de hoogte trachtte, op het laagste ge-
„ vallen, en als een ellendig roof der Wateren geworden ben; doch
„ ik, die te vooren myn Huis op het Zand bouwde, hebbe nu
„ myne hoop op de Steenrots, mynen Zaligmaaker, gevestigd,
„ op Welks verdiensten myne ziel een volkomen vertrouwen
„ heeft,

„ heeft, in zoo verre dat ze, met myn lighaam moge 't gaan zoo
„ het wille, in Zynen Schoot zal vergaderd worden.
„ *Nimrod* wilde een' Toren bouwen, die tot aan den Hemel
„ zoude ryken, en men noemde 't *Babel*; want God veroorzaakte
„ de verwarring der Spraake en de verstrooijing van 't Volk.
„ *Pharao* hielt de Kinderen van Israël in slaavernye, en, na
„ dat hy ze hadt los gelaaten, wilde hy, uit eene nog grooter
„ trotschheid, hen tot een roof maaken; maar God gaf hun ee-
„ nen wonderlyken Doorgang, en aan *Pharao* en zyn Heir een
„ waterig Graf. *Balthazar* gaf zynen Prinsen en voornaamste
„ Standen een Maaltyd, en dronk de Gezondheden uit de zilveren
„ Vaten des Tempels, maar de hand Gods schreef op den Wand
„ *Mene*, *Tekel* enz., en op dien zelfden nacht wierdt hem beide
„ zyn Koningryk en Leeven ontnomen: aldus laat God den mensch
„ een geruimen tyd in zyne eigen gedachten voortgaan, maar
„ zulks gedydt dan eindelyk tot zyn eigen ondergang en verderf;
„ want hy dult nimmer dat hy zyn gewenscht voorneemen in 't
„ werk stelle. Dat niemand daarom iets vermeene op zyne *Magt*,
„ zich beroeme op zyne *Grootheid*, of een te groot vertrouwen
„ stelle op zynen *Rykdom*; deeze dingen staan geschreeven tot
„ onzer onderrichtinge, waar mede de leevende zyn voordeel
„ doen kan, en de stervende niet: maar kloekheid van verstand
„ en onvruchtbaare Wysheid zyn de naaste gebuuren van de
„ Dwaasheid.

„ Grooter ydelheid kan 'er niet zyn in de wereld, dan de
„ wereld, die niemand acht, te achten, en God, die allen man
„ grootelyks acht, weinig te achten; en in den mensch kan 'er
„ geen grooter dwaasheid zyn, dan met veel arbeids zyne goede-
„ ren te vermeerderen, zyn lighaam te koesteren en op te pron-
„ ken, en zyne ziel ondertusschen met ydele lusten en vermaak-
„ lykheden te verliezen. 't Is een' groote Gekheid, voor wien
„ het ook zy, een *kwaad begindsel* aan te vaarden op hoope van
„ een *goede uitkomste*; en aan een alleen te willen toeëigenen,
„ wat aan allen toekomt en gemeen is, is enkel overstand en de
„ grondslag tot oneenigheid, het welk ik nu stellig wensche dat
„ met myne kastydinge een einde moge neemen.

„ ô Welk een klein gedeelte aarde zal nu myn lighaam beslaan,
„ daar myn *Hoogmoed* niet kon beslooten worden binnen de uit-
„ ge-

„ gestrektheid van twee geheele Koningryken! Maar myn tyd
„ dringt aan, en ik zal met den Psalmist besluiten, op niemand
„ in het byzonder ziende, maar tot allen in 't gemeen spreeken-
„ de: *Hoe lange zult gy, Rechters! verdorven zyn; hoe lange wilt
„ gy nalaaten in rechtvaardigheid te oordeelen* enz. *Wel dien, die
„ niet wandelt in den Raad der Goddeloozen, noch treedt op den weg
„ der Zondaaren, noch zit waar de Spotters zitten; daarom zullen
„ zy in het Gerichte niet blyven, noch de Zondaars in de Vergaderinge
„ der Rechtvaardigen*, enz."

Zie daar eene Aanspraak, zoo groot een Man, als de Graaf van *Strafford*, waardig, en zyn gantsche handelwyze in deeze zyne laatste oogenblikken is zoo uitmuntend, dat wy niet kunnen nalaaten om dezelve hier zoo kort mogelyk te verhaalen. Omtrent twaalf uuren wierdt hy naar *Towr-Hill*, waar het Schavot was opgericht, geleid; aldaar stondt een Wacht van verscheiden Compagniën Soldaaten der Stad *Londen*, en aan wederzyden van den weg, waar langs hy naar 't Schavot moest gaan, stonden de Dienaars van den Tour. Voor uit trokken de Knechten des Maarschalks om den weg te bereiden, daar na de Dienaars van de *Sherifs* van *Londen* met hunne Hellebaarden, na hen kwamen 's Konings Lyfwacht en de Wachters van den Tour, gevolgd wordende by een van 's Graaven Edellieden, bloots hoofds en in rouwgewaad, daar op volgde de Lord *Strafford* in 't zwart, omhangen met een langen Rouwmantel, met veelen zyner Dienaaren, die ook in het zwart waren, en vervolgens zag men den Bisschop van *Armach* en andere Godgeleerden, de *Sherifs* of Schepenen van *Londen*, en veele andere eerwaardige persoonen.

Wanneer hy op 't Schavot gekomen was, vertoonde hy zich van alle kanten aan het Volk, en sprak met groote kloekmoedigheid op deeze wyze:

„ Myn Heer, de Primaat van *Ierland*, en gy andere hier te-
„ genwoordig zynde Heeren en Edellieden; 't is my zeer aange-
„ naam, en een groote troost, dat ik heden uw Gezelschap geniete;
„ aangezien ik langen tyd by u ben bekend geweest: ik zoude
„ wel verzoeken een weinig gehoors, om nog eenige woorden te
„ uiten, maar ik zie daar kleine gelegenheid toe. Myn Heer, ik
„ ben hier gekomen door den wille en het behaagen van den Almag-
„ tigen God, om te betaalen de laatste schuld, die ik schuldig

„ ben

„ ben aan de zonde, 't welk is de dood, en in hoope om door
„ de genade Gods wederom te verreizen, door de Verdiensten
„ van Christus in de Eeuwige Vreugde. Ik wilde wel dat ik
„ met u, myn Heer, wat in 't byzonder mogte spreeken, in-
„ dien my 't zelfde mogt gebeuren, zoude ik het voor een zon-
„ derlinge weldaad neemen, en my aan ulieden zeer verplicht
„ houden. Myn Heer, ik kome hier om my te onderwerpen
„ aan het Vonnis, 't welk tegen my geweezen is; ik doe het
„ ook met een gerust en vergenoegd gemoed, ik vergeeve vry-
„ moediglyk de gantsche wereld, zynde een vergiffenis, die
„ niet alleen komt uitwendiglyk van de tong, gelyk men zegt,
„ maar van het harte: ik spreeke het in de tegenwoordigheid
„ van God, voor denwelken ik staa, dat 'er niet zoo veel als een
„ onvernoegende gedachte in my is jegens iemand, ik danke
„ God dat ik het zeggen kan; en myn Conscientie betuigt in
„ my, dat ik in al myn tyd, sedert dat ik de eer gehad hebbe
„ om zyne Majesteit in iets te dienen, nooit ander inzicht in myn
„ harte hebbe gehad, dan de welvaart van den Koning en zyne
„ Gemeente. 't Is nu myn ongeluk geweest, dat het anders ver-
„ staan wordt, 't is een ieder gemeen zoo lang wy hier lee-
„ ven; het *Rechtvaardig Oordeel* volgt hier na in 't ander leeven:
„ hier zyn wy altemaal der dwaalinge onderworpen, en gereed
„ om van elkander kwaalyk te oordeelen. Daar is een ding,
„ waar over ik my wil verklaaren, en spreeke het met een vast
„ betrouwen, vertrouwende daarom dat gy het aanneemen zult
„ in de Christelyke liefde, naamelyk dat ik de Parlementen van
„ Engeland gehouden heb voor de gelukkigste Constitutie, on-
„ der dewelke ooit Ryk of Natie geleefd heeft, en naast God,
„ het beste middel om den Koning en zyne Gemeente gelukkig
„ te maaken. Zoo verre is het van my, dat ik tegen de Parle-
„ menten zou zyn geweest. Wat myn dood aangaat, ik scheide
„ nu van al de wereld, en bidde God van harte hun te vergeeven,
„ en U in 't byzonder myn Heer, de Primaat. Het is my lief,
„ dat zyne Majesteit verstaan heeft, dat ik zulk een strenge en
„ zwaare straffe niet hebbe verdiend, als dit Vonnis uiterlyk is
„ inhoudende.

„ Ik ben over zoodanige zyne genade zeer verheugd, en bidde
„ God het zelfde aan hem te erkennen, en dat hy genade moge

„ vin-

„ vinden als het hem meest van noode zal zyn; ik wensch dit „ Ryk alle geluk en heil op deeze wereld: ik heb het by myn „ leeven gedaan, ik doe het ook nu in myn ſterven, 't welk ik „ van harte verklaare, en beveele 't zelve hier demoediglyk „ een iegelyk aan, wenſchende dat elk zyn hand op zyne borst „ legge en met aandacht bedenke, of het begin van het geluk „ der Volkeren moet beſchreeven worden met Letteren van „ bloed? Ik vreeze dat gylieden op een verkeerden weg zyt; „ doch ik bidde God Almagtig, dat niet een druppel van myn „ bloed tegens u in het jongſte Oordeel moge opſtaan.

„ Myn Heer, ik verklaare my te weezen *Eensgezind* en een „ gehoorzaame Zoon der Kerke van Engeland, waar in ik ge„ booren en opgevoed ben geweest; alle voorſpoed en heil wen„ ſche ik dezelve, hoewel men heeft laaten verluiden, dat ik tot „ het Pausdom genegen was, indien dit al eene betichtinge zy, „ die verantwoording verdient: ik kan met waarheid zeggen, „ dat van dien tyd af, eer ik den ouderdom van *eenentwintig* „ *jaaren* heb gehad tot deezer uure, nu ik in myn *negenveertigſte* „ *jaar* gaa, dat ik nooit de gedachten in myn harte hebbe gehad, „ om te twyffelen aan de zekerheid van myne Religie; niemand „ heeft ook, myns weetens, de ſtoutmoedigheid gehad het te„ gendeel van my te vermoeden. En alzoo dan verzoend zynde „ door de barmhartigheden myns Zaligmaakers *Christus Jezus*, in „ wiens ſchoot ik hoope ſpoedig vergaderd te worden, om de „ eeuwige Zaligheden, die nimmer eindigen zullen, te genieten; „ zoo verzoeke ik dat een ieder my vergeeve, die ik moge hebben „ misdaan, 't zy met een haastig of onbedacht woord of daad: „ ook verzoeke ik uwe Gebeden. En nu, myne Heeren, vaart „ wel, dat het met alle deeze wereld welgaa; Heere! ſterk myn „ Geloove, geef my vrymoedigheid en een innige verzekering „ op de Verdiensten van *Jezus Christus*. Ik verzoeke u, dat „ gy ſtille weezen wilt, en met en voor my bidden; want ik „ betrouwe in God dat wy allen ſamen zullen vergaderen en „ eeuwiglyk in den Hemel leeven, om de vervullinge van alle „ gelukzaligheden te ontfangen, waar alle traanen van onze „ oogen afgedroogd, en alle droeve gedachten uit onze harten „ zullen geweerd worden: ô God zy dit Koningryk, en Gy, „ *Jezus*! myne ziel genadig"!

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare. 1642.

Dit ongelukkig Slagtoffer der Staatkunde keerde zich daar op om, groette alle de tegenwoordig zynde Edellieden, en nam zoo van hen als van alle andere persoonen van aanzien, die zich op het Schavot bevonden, een nadrukkelyk afscheid, geevende ieder van dezelven zyn hand. Na deeze aandoenlyke afscheidsneeming, zeide hy: *Edellieden, ik wil myn Gebeden zeggen, en verzoeke U allen, bidt met my en voor my.* De Kappellaan, die hem bediende, lag het Gewoon Gebedenboek toen voor hem op een stoel, juist als hy nederknielde, en de Graaf gebruikte het byna een kwartier uurs; hy badt vervolgens wel zoo lang of langer zonder 't Boek, besluitende met het Gebed des Heeren. Nu stondt hy op en zag zynen Broeder, den Heer *George Wentworth*, die hy by zich riep en dus aansprak: „ Broeder! wy moeten „ scheiden, doe myn groet aan myne Zuster en aan myne Huis- „ vrouwe; breng mynen zegen aan myn oudsten Zoon, belast „ hem van mynen wege dat hy God vreeze, en zich by aanhou- „ dendheid betoone een gehoorzaamen Zoon der Kerke van Enge- „ land; dat hy zich steeds bewyze een getrouwen Onderdaan des „ Konings, en zeg hem dat hy om mynen wille, tegen niemand „ eenige wrok of wraakzuchtigheid moet voeden; bid hem dat hy „ zich hoede van zich met Kerkelyke Goederen te moeijen, want „ dit zou hem tot een Motte en Kanker in zynen staat gedyën: „ wensch hem dat hy zich daar mede te vreden houde, dat hy „ een Dienaar zy in zyn Land, een Betrachter van Vrede in zyn „ Graafschap, en dat hy niet moge staan naar hoogere verheffingen. „ Breng ook myn' zegen aan myn Dochters *Ajena* en *Arabella*, „ beveel haar dat ze Gode vreezen en dienen, en hy zal haar „ zegenen; vergeet myn Kleinkind niet, dat noch goed noch „ kwaad kent, en voor zich zelven niet kan spreeken: God „ spreeke voor het zelfde en zegene het." Kort daar op vervolg- „ hy: " Nu heb ik niets meer te doen; een enkele slag zal myne „ Vrouw zonder Man, myne dierbaare Kinderen Vaderloos, en „ myne arme Dienaars Meesterloos maaken: my van mynen „ waarden Broeder en alle myne Vrienden scheiden, maar laat „ God U en hun allen alles in allen weezen."

Men hoorde hem vervolgens vraagen, *waar is de man, die*

 my

my deezen laatsten dienst doen zal, meenende den Scherprechter, *roept hem tot my.* De Scherprechter kwam, en badt den Graaf om vergiffenis, waar op deeze hem zeide, dat hy niet alleen hem, maar ook een ieder zulks van harte gaf. Toen hy by het Blok nederknielde, de Bisschop van *Armach* aan de eene, en de Dienaar aan de andere zyde, zich mede op hunne knien geworpen hebbende, wendde hy zich weder tot den Gebede, en sprak tegen den voorsz. Dienaar eenige woorden zagtjes, terwyl zyn handen intusschen hemelwaards geheven waren; de Dienaar sloot zyne handen in die van den Graaf; waar op dezelve zich nederboog om zyn hoofd op het Blok te leggen, zeggende tot den Scherprechter, dat hy eerst zyn hoofd zoude nederleggen, om het zelve bekwaamelyk op het Blok te pasſen, en dan wederom opligten eer hy het zelve zou neêrleggen om den slag te ontfangen: dit geschiedde; en aleer hy zyn hoofd weder nederlag, zeide hy tot den Scherprechter dat hy hem zoude waarschouwen, wanneer hy zou moeten slaan, door het uitsteeken zyner handen. Straks daar na lag hy zyn hoofd op het Blok, stak zynen hande uit, en de Scherprechter scheidde het met eenen slag van het lighaam, waar op hy het hoofd in zyne handen nam en aan het Volk vertoonde, 't welk als met eene stem uitriep: *God bewaare den Koning.*

Dusdanig was het uiteinde van den Graaf van *Strafford*, een man, die beter lot verdiend hadt, maar die tegelyk met het welzyn van zynen Koning, te zeer op eigen verheffing gesteld was, en zich daar door den haat van 's Koning tegenparty en 't Gemeen op den hals haalde. Hy was het eerste en voornaamste Slagtoffer van de tegenwoordige beroerte, die echter daar mede niet gestild werdt, maar hoe langs hoe grooter en heviger werdt, zelfs zoo dat het eindelyk aan Koning *Karel* zelven 't hoofd gekost heeft, gelyk wy in 't vervolg zien zullen.

Doch laat ons ondertusschen de verdere gebeurtenisſen van onzen Staat aanstippen, en zien wat men geduurende dit jaar op Zee verricht hebbe. De Duinkerkers pleegden wederom veele Kaaperyen, en deeden daar door den Kooplieden, inzonderheid van Holland en Zeeland, groote schade; zy waren reeds met den beginne van het jaar, tweeëntwintig Fregatten sterk, in Zee geloopen, en namen wel agttien Hegbooten van *Zierikzee* alleen. Zeven Duin-

ker-

kerkers hadden ook zeven Booten van *Londen*, die naar *Vlissingen* stevenden en ryk geladen waren, na dat ze het Oorlogschip, 't welk dezelven ten Geleider diende, op de vlucht gejaagd hadden, veroverd. Zy leeden van hunnen kant, gelyk het noodwendig gaan moet, nu en dan ook eenige schade; de Commandeur *Bankert* veroverde een Koninglyk Fregat, het welke vierentwintig stukken ophadt: een Zeeuwsche Kaaper nam een vyandlyk Schip: waar zich honderd vyftig Negers op bevonden. De Spanjaarden verlooren ook twee Barken, die honderdduizend stukken van agtten inhadden, door een Engelschen Kaaper, welke het Bootsvolk aan de *Barbados* aan land zettede. Doch dit maakte de Duinkerkers voor onze Koopvaardy niet minder beducht, en ingevolge wierdt door de Kooplieden zoo sterk over hunne Kaaperyën geklaagd, dat de Staaten van Holland eenige Heeren uit hunne Vergadering afzonden, om aan hun Hoog Mog., de Staaten Generaal, te verzoeken, dat de overige Provintiën aangemaand mogten worden, om de Schepen van haar aandeel ten spoedigsten in zee te brengen, ten einde de Duinkerksche Haven weder in te sluiten, 't welk te noodzaakelyker was, dewyl men kennis hadde, dat aldaar een Vloot van vyf- of zesëndertig, zoo groote Schepen als Fregatten, uitgerust werdt. Hun Hoog Mog., dit verzoek ernstig overwoogen hebbende, namen straks het besluit om Holland daar in voldoening te geeven.

Deeze groote toerustingen der Duinkerkers deedt de Bewindhebbers van de Oost-Indische Maatschappy vreezen, dat ze op de terugkomende Oost-Indische Schepen mogten passen; derhalve zonden zy dezelven verscheiden Kruissers in 't gemoet, om ze nevens de Convooijers te beschermen. Men deedt ook alle de Oorlogschepen, die in de Nederlandsche Havens waren, op het spoedigste in zee loopen, om onder den Admiraal *Tromp* de Haven van Duinkerken te blokkeeren. Deeze Admiraal bevondt zich toen met 's Lands Vloot op de Rhede van *Scheveningen*, ten einde de Koningin van Engeland naar haar Ryk over te voeren, maar alzoo ze van voorneemen veranderd was, en haar vertrek tot het volgende jaar uitgesteld werdt, zo zondt hy een gedeelte zyner Zeemagt ter beteugeling der Duinkerkers; doch de Vice-Admiraal *de Witte* ging met elf Schepen voor uit, en onthielt zich zoo lang voor de voorsz. Haven, tot dat *Tromp*, die intus-

ſchen met twaalf Schepen naar Engeland gezeild was, om de Heeren *Boreel* en van *Renswoude* af te haalen, by hem kwam. De voornoemde Heeren waren door hun Hoog Mog. derwaards gezonden, om de verſchillen tusſchen den Koning en zyn Parlement, waar van we hier boven geſprooken hebben, by te leggen; dan hier in niet kunnende ſlaagen, hadden zy reeds hunne goederen aan boord van *Tromp* laaten inſcheepen, maar werden in hun vertrek naar Holland verhinderd, doordien men aldaar hunne tegenwoordigheid nog noodig achtte. *Tromp* ſtevende derhalve, na dat hy de goederen der Gezanten wederom ontſcheept hadt, naar de Haven van *Duinkerken*, alwaar *Bankert*, Vice-Admiraal van Zeeland, reeds met zyn Eskwader, en kort na hem de Noord-Hollandſche Oorlogſchepen gekomen waren. Hy liet de Haven van *Ostende* door tien Oorlogſchepen bezetten, en hielt 'er zelve dertig voor die van *Duinkerken*, begeevende zich meest by alle getyën onder zeil, en naderde het land zoo digt als hem mogelyk was, wanneer hy zoo op de Schepen als in de Stad zyn geſchut liet losbranden, maar zoo rasch het laag water wierdt, begaf hy zich in Zee, waar door hy zyne Schepen van alle gevaar bevrydde. De Duinkerkers, dus bekneld, wisten niet wat te doen, om zich van zulk eene lastige bewaaring te ontſlaan, men zou hebben gedacht dat ze, nademaal hunne toerustingen zoo groot waren, de Hollanders met geweld van hunne oevers zouden verdreeven hebben, overmits *de Melo* hun ook een goed deel Soldaaten toegezonden hadt, om op de Schepen gebruikt te worden, als zynde in den Kryg meer ervaaren dan zulke Lieden, welken door armoed genoodzaakt, gemeenlyk daar toe aangewend worden: doch zy beſtonden niets van dien aart, zy wendden listige voorwendſels aan om de Hollanders, als 't ware, bang te maaken. Men verwachtte te *Duinkerken* een goed getal Deenſche Oorlogſchepen; in Spanje was men werkelyk doende met het toerusten van veele Schepen: maar al dit voorgeeven was niet in ſtaat, om hen hun gewenscht doeleinde te doen verkrygen; *Ostende* bleef bezet, *Duinkerken* kon zich van *Tromp* niet ontſlaan, en intusſchen liepen de Haringbuizen, onder een goed geleide, uit, om te gaan visſchen, terwyl veele onzer Schepen, zoo uit de Oost- als uit de West-Indiën, gelukkig de begeerde Havens bereikten.

De Duinkerkers konden dit niet dan met groot verdriet ver-

neemen,

neemen, alle hunne poogingen, om in het ruime nat te geraaken, waren tot dus verre niet gelukt; doch vier groote Oorlogschepen poogden door de Hollanders heen in zee te geraaken, maar *Tromp* belette hen dit zoo wel, dat ze niet anders dan weêr terug konden keeren: dit niet tegenstaande zochten zy hun voorneemen met geweld te verkrygen. Vyf Fregatten en vier Branders waagden de kans; maar een der Branders werdt door *Tromp* in brand geschooten, terwyl een ander door den Kapitein *Mangelaar* genomen wierdt: op denzelven vondt men twee mannen, waar van de een, naar men zegt, de Uitvinder der Brandschepen was, die de Luit. Admiraal op den Brander ophangen, dit Vaartuig in brand steeken, en in dien staat naar het *Scheurtje* dryven liet; de vyf Fregatten waren gedwongen om weder terug te keeren. Thans liep ook het gerucht, dat de Duinkerkers in de dertig Schepen, waar onder vyf of zes Branders waren, gereed hadden, om in weêrwil der Hollanderen uit te loopen, en dat ze bezig waren met nog zes Branders in gereedheid te brengen, zynde hun inzicht om de Haringvisschery te belemmeren, op de Oost-Indische Schepen te passen, eenen dienst in Engeland te doen, en voorts om zich by de Spaansche Vloot te voegen. Ondertusschen wierden 'er twee hunner Fregatten door de Hollanders veroverd, 't eene, 't welk twintig stukken en honderd en tien man ophadt, door *Joris Pietersz Braeck*, en te *Harlingen* opgebragt werdt, het ander hadt zes metaalen en agt yzeren stukken op, behalve honderd mannen, en wierdt door *Cornelis Evertsze* in de Haven van *Vlissingen* gebragt.

Niettegenstaande de waakzaamheid der Hollanderen, liepen 'er nogthans drie Fregatten der Duinkerkers in zee, die door den Commandeur *Willem van Coulster* nagejaagd werden; wanneer hy dezelven achterhaald hadt, tastte hy ze omtrent middernacht aan, maar kon niet meer dan een derzelven, na twee uuren vechtens, vermeesteren, alzoo de twee anderen in alleryl de vlucht namen; op dit veroverde Schip waren twintig stukken geschut, honderd Bootsgezellen en tweehonderd vyftig Soldaaten, die naar Spanje zouden overgevoerd worden: de Vyand hadt agttien dooden en veertig gekwetsten bekomen, terwyl Commandeur *Coulster* slechts drie dooden en tien gekwetsten hadt. Omtrent denzelven tyd gaf Schipper *Jan Govertsz* van *Schiedam*,

dam, die naar Frankryk stevende, een fraai bewys van de Hollandsche Dapperheid. In het Kanaal ontmoette hy drie Duinkerksche Fregatten, met welken hy 6 uuren lang slaags was, waar na hy ze noodzaakte om hem te verlaaten, dan bespeurende dat zyn Schip zoo doorboord was, dat het niet boven water zou gehouden konnen worden, zoo nam hy het besluit om zich aan de Duinkerkers over te geeven, 't welk geschiedde, en hy was zoo dra met het Volk niet overgegaan, of zyn Schip zonk. Twee der gemelde Fregatten waren in dit gevecht zeer beschadigd geworden, en hadden vyftig man, zoo aan dooden als gekwetsten, de Hollander verloor vier man, waar onder zyn Zoon was, en hadt daarenboven eenige gekwetsten.

Gelyk het kwaad getyde nu ook sterk aangenaderd was, zoo viel het voor den Lt. Admiraal *Tromp* zeer moeijelyk, aangezien de lange nachten, om de Duinkerker Haven nog zoodanig bezet te houden, dat 'er geene Schepen uitkonden; hy vertrok dienvolgens van die Kust, en ging met agt Schepen naar de *Hoofden*, om te kruissen en de Fransche Vloot waar te neemen: de Vice-Admiraal *de Witte* ging op zyn bevel, met elf Schepen tusschen de *Maas*, en *Texel* kruissen. De Duinkerkers hadden dus weder den uit- en ingang vry, waar van zy zich ook bedienden, ten nadeele van veelen onzer Schepen, die zy of veroverden of verdorven; onder anderen ontmoetten tien Duinkerkers op den 6 November de Moscovische Vloot, bestaande uit agttien Zeilen en gebegeleid wordende door twee Oorlogschepen. Straks viel 'er een hard gevecht voor, Kapitein *Hazeveld*, die het eene Oorlogschip voerde, waar op agtentwintig Stukken waren, verdeedigde zich met grooten moed, maar wierdt eindelyk door de Duinkerkers overweldigd: doch de andere Kapitein, *Rooboontje* geheeten, slaagde vry gelukkiger. Hy kreeg tegelyk vier Duinkerkers aan zyn boord, en hadt tot tweemaal toe honderd en vyftig van de Vyanden op zyn Schip, maar hy onthaalde dezelven zoo wel met zyn bovenstukken, die met schroot geladen waren, dat het vyandlyk bloed de Spygaten uitgustte, en de vier Duinkerkers genoodzaakt waren om hem te verlaaten; hy vondt over de honderd gesneuvelde Spanjaarden op zyn Dek, die hy allen in zee liep smyten, waar na hy met tien Schepen van de voornoemde Vloot in 't *Vlie* binnen kwam: dus waren 'er agt van dezelve, die

die in handen der Duinkerkers vielen, doch het volk begaf zich meest al in de Booten aan land. Het gedruis van het schieten wierdt in het *Vlie* zoo rasch niet gehoord, en men hadt aldaar niet spoediger tyding, dat het een gevecht tusschen de Hollanders en Duinkerkers was, of men zondt in alleryl vier aldaar ten anker liggende Oorlogschepen in zee, welken door nog drie uit *Texel* gevolgd werden; maar het was te laat, dus konden zy van geenen dienst zyn, en de Duinkerkers niet beletten hunne agt pryzen en het Oorlogschip van *Hazevelt*, die onder weg aan zyne wonden gestorven en in zee geworpen was, op den 10 der gemelde maand binnen *Duinkerken* op te brengen. 1642.

Een Fransche Vloot van 11 Schepen, met Wynen en Kastanjes geladen, en voerende van agt tot veertien stukken geschut, moest ook voor de overmagt bukken, en wel te eerder om dat ze geen Convooijer by zich hadde. Ze werdt aangevallen door zes Konings Schepen en twee Fregatten van *Duinkerken*, en, schoon ze zich wakker verdeedigde, werden echter zes Schepen van dezelve veroverd en een in den grond geboord; doch een van de veroverden vondt met de vyf anderen gelegenheid om te ontsnappen, terwyl de Duinkerkers nog drie anderen Schepen, zynde Bremers en Hamburgers, plonderden en voorts vry lieten. Wy zien dus dat, hoe zeer deeze Staat zich, naar tyds gelegenheid, ter zee in staat stelde om zyne Vyanden te keer te gaan, en hoe moedig en dapper de Zee-Officiers zich van hunnen plicht zochten te kwyten, de Duinkerkers nogthans den Koophandel groote schade toebragten; want in tegensoverstelling daar van doet het, onzes erachtens, weinig af, dat wy nu en dan op de Vyanden een Schip veroverden, gelyk de Kapitein *Dorreveld* nog op het einde van de voorsz. maand deedt, zynde zyn veroverde prys een nieuw Fregat van elf stukken, bemand met vyfenzeventig Koppen, 't welk nog maar drie dagen in zee geweest was, en in *Texel* opgebragt werdt; ook wierdt nog een Fregat in de *Maas* opgebragt. Dit is het geene, dat geduurende dit jaar op de Europeaansche Zee tusschen ons en Spanje voorgevallen is, invoege men daar uit besluiten kan, dat de wederzydsche Krygsbedryven van geen merklyk aanbelang zyn geweest.

Ondertusschen gebeurde het in den *Haag* dat een Burger ten Huize van den Ambassadeur van *Portugal*, die toen in de *Korte-Houtstraat* woonde, een Paard verkocht hadt, aan het welke weinige dagen na den Koop eenig gebrek gevonden wierdt; waarom de Bedienden van den Ambassadeur het geld zochten weder

te krygen, maar de Verkooper geen ooren daar toe hebbende, zoo lokten zy denzelven onder een schoon voorwendsel in het Huis, waar ze hem zeer met slagen mishandelden, en als gevangen hielden. Doch een ander Burger zulks gewaar wordende, en de Vrouw door haar geklag het medelyden van 't gemeene Volk opgewekt hebbende, zoo stoof het in groote menigte naar het Huis des Ambasſadeurs, voor het welke een Wagen stondt met Turf geladen; straks namen zy die ten baat en wierpen de Glazen in. De Dienaars van den Ambasſadeur zochten daar op geweld met geweld te keeren, en een van dezelven stak een Burger met een poignard in den rug, 't welk het gemeen zoo verbitterde, dat ze de Deur en Vensters insloegen, en voorts alles wat niet spyker vast was, Kisten, Kasten enz. beroofden en vernielden. De Ambasſadeur, toen in zyn Huiskapel de Misſe bywoonende, zag zich genoodzaakt, om lyfsgevaar te vermyden, met de zynen achter over den muur in het Huis van den Heer *Schotte*, Raad van Staaten, te bergen, en dit oproer zou slecht afgeloopen zyn, was de Burgery niet in de wapenen gekomen, maar als toen ging een ieder, uit vreeze voor straf, zynen weg.

Dit voorval zullen wy tot onderwerp van de volgende Plaat neemen.

Hier ziet men 't Huis des Ambasſadeurs van *Portugal* in de *Korte*

Hout-

„ *Houtstraat*, waar omtrent een Wagen met Turf geladen staat,
„ waar mede het gemeene Volk, dat in groote menigte voor het
„ gemelde Huis saamgerot is, de glazen in werpt, en voorts
„ Deur en Vensters inslaat; eenige Dienaars van den Ambassa-
„ deur ziet men tegenstand bieden, maar door de Belhamels in
„ het Huis terugdryven en vervolgen: verder ziet men de Haag-
„ sche Schuttery van verre aankomen, waar op het gemeen ver-
„ strooid wordt, de vlucht neemt en het plonderen staakt."

De Heeren Algemeene Staaten zonden straks de Heeren *de Knuyt*, *Vosbergen* en van *Renswoude* tot den Ambassadeur, om hem hun leedweezen over deeze oproerigheid des Volk te betuigen, en tevens te verzekeren dat ze daar omtrent een stip onderzoek doen, en orde zouden stellen, dat zulks voortaan niet meer gebeuren moest; maar dat de voornaamste Belhamels 't gevaar ontvlucht waren. Ook liet het Hof, na gedaan onderzoek, wel een Verbod uitgaan, doch niemand wierdt gestraft, het zy om dat men de Daaders niet konde uitvinden, of om dat men de Gemeente door oogluiking wilde stillen, uit vreeze dat ze, indien men met strengheid te werk ging, nog meer tegen den Ambassadeur aangehitst en verbitterd mogte worden: want men wist wel dat de Portugeezen hoe langer hoe haatelyker begonnen te worden in 't oog van 't gemeen, en zulks blykt nog meer aan het volgende. Weinig dagen na het voorige geval kwam de Ambassadeur op een avond wat laat te Huis, en vondt het zelve in ligte laaije vlamme staan, zynde den brand veroorzaakt door 't verzuim zyner Huisbedienden, en ontstaan in hunne Bedsteeden; dit en het voorige vervulde de Hagenaars met zulk een vreeze voor deezen Ambassadeur, dat niemand hem zyn Huis wilde verhuuren. Hy hadt 'er nogthans een in de Nobelstraat gevonden, 't welk het laatst aan den Graaf van *Arundel* was verhuurd geweest; dan de Eigenaar een weêrzin in hem krygende, begeerde hem daar in niet te laaten woonen, en dus liet hy de Turf, die de Ambassadeur daar reeds hadt laaten opdraagen, weder uitsmyten: op deeze wyze van geene wooning konnende voorzien worden, was men eindelyk genoodzaakt om hem te laaten woonen in het Huis van de buitengewoone Gezanten. De Heer Ambassadeur klaagde daar na dat men geene straffe oefende aan de Belhamels, die zyn Huis aangevallen hadden, als mede dat hem in den brand veele goederen

ontſtolen waren, welke hy op een waarde van zesduizend *Cruzados* ſtelde. Veele Heeren waren ook van oordeel, dat men den Heer Ambasſadeur eene ſchavergoeding behoorde te doen, of dat de blaam van het voorgevallene anders by alle Hoven deezen Staat zou aangewreeven worden, nademaal alhier in allen ſchyn, ten opzichte van voorsz. Ambasſadeur, het Recht der volkeren geſchonden ware; en dat, ſchoongenomen de Dienaars van denzelven zich al hier of daar in tegens eenige byzondere Ingezetenen van 's *Hage* mogten hebben vergreepen gehad, de kennis daar van, veel minder de *Judicature* en *Executie*, der gemeente geenſins toekwam: doch wy vinden niet dat den Portugeeſchen Gezant voldoening erlang hebbe, alleen heeft het Land de ingeworpen glazen aan den Eigenaar van 't Huis doen betaalen, vermits de Ambasſadeur zulks geweigerd hadde.

Om nu ook iets te zeggen van het gebeurde in de *Oost-Indiën*, dient dat men elkander aldaar nog even veel afbreuks deedt, maar zoo rasch de tyding te *Goa* gekomen was, dat de Hertog van *Braganza*, onder den naam van Don *Johan den IV*, den Troon van *Portugal* beklommen hadt, zondt de Onderkoning, Graaf d'*Aveiras*, in dit jaar eenige Gezanten naar *Batavia*, die gelast waren om aldaar kennis te geeven van de gegronde hoop, welke voorsz. Graaf hadt, van een nieuw Verbond tusſchen den Nieuwen Koning en de Heeren Algemeene Staaten, en om by deeze Regeering aan te houden op eene Wapenſchorſing ten opzichte van de *Oost-Indiën*. Men ontfing de gemelde Gezanten zeer vriendelyk, maar men wilde met hen in geene Onderhandeling treeden, voor en aléér men nader tyding desaangaande uit Europa ontfangen hadt; deeze tyding kwam aldaar ook niet lang daar na, waar op de ſtilſtand van Wapenen voor tien jaaren den 8 October afgekondigd wierdt.

Betreffende 't geene, 't welk geduurende dit jaar in de *West-Indiën* voorgevallen is, moeten wy zeggen, dat zo rasch het meergemelde Beſtand van tien jaaren tusſchen de Portugeezen en Hollanders in *Brazilie* aangenomen was, Graaf *Maurits*, op goedvinden der Maatſchappy, de wedden van de Officieren en Soldaaten begon te verminderen, als ook het getal der geenen, die dezelven trokken; doch dit laatſte deedt hy ſlechts in zoo verre, dat hy genoeg volks overhielt om de Rooveryën te beteugelen, welken

welken tot nog toe binnen in het land gepleegd werden; want van den Zeekant hadt men voor geene Rooveryën te vreezen. Deeze vermindering van wedden bleef nog hier niet by, alzoo zelfs de geenen, die door de Maatschappy tot de Regeering waren gebruikt, en derhalve een vast inkomen hadden genooten, nu om hun bestaan te vinden, hunne eigen dingen moesten beginnen te doen; echter was zulks in 't eerst niet mogelyk, vermits men genoodzaakt ware de Portugeezen, die de Capitaniën der Hollanderen bewoonden, in orde te houden: want door derzelver geheime aanslagen, wierden zy nog dikwyls ontrust. Men oordeelde dus dat zy, die zich genegen toonden om zich in die Volkplantingen ter neder te zetten, vooral begunstigd dienden te worden. Men geloofde dat het goed zoude zyn een Wet te maaken, volgens welke zulke persoonen, die getrouwd waren, en zich derwaards met der woon begaven, den tyd van zeven jaaren zouden vry zyn van de Tienden, welken van de vruchten der Landeryën betaald moesten worden; en dat dien tyd verstreeken zynde, ieder hunner kinderen dezelve vryheid nog voor één jaar zou genieten. 't Was ten uitersten noodig, gelyk men ligt beseffen kan, dat het getal der Inwoonderen aangroeide, op dat men overal geen Soldaaten zoude van doen hebben, om hen, die de rust van 't algemeen mogten zoeken te stooren, in bedwang te houden; doch dewyl men met reden beducht was dat zy, die *Ingenios* of Molens hadden, en geduurende den Oorlog, alle de hun opgelegde lasten gedraagen hadden, mogten klaagen dat men de op nieuws aangenoomen persoonen eene gunst bewees, welke zy, die aldaar zoo lang geweest waren, nooit genooten hadden, zoo bleef deeze Wet achter. Men verkocht veele Landeryën aan hen, die dezelven genegen waren te koopen, hun slechts, om ze niet af te schrikken, eene maatige schatting opleggende ten nutte der Maatschappy.

Ondertusschen verzuimde men ook niet de Sterktens, die men op verscheiden plaatsen hadt gebouwd, in een goeden staat van tegenweer te brengen, ten welken einde de Soldaaten, die toch nu niet anders te doen hadden, gebruikt werden. Wyders hadt Graaf *Maurits* bevel gegeeven dat de Roomschgezinden, die aldaar de openbaaren dienst hadden, zodanig daar in bepaald zouden worden, dat ze deeze vryheid niet zouden kunnen misbruiken;

doch.

doch nademaal de Gereformeerde Geeſtelyken dien ſtreng al te ſterk trokken, zoo oordeelde de Graaf wyzelyk dat hy eenige maatiging moest gebruiken, die den middenweg hielt, tusſchen een al te groote toegeevendheid en de conſcientiedwang, om aan den eenen kant de Gereformeerden geene ergernis te geeven, en aan den anderen kant de Gemoederen der Portugeezen niet verder te vervreemden. Hy deedt de Maatſchappy begrypen, dat de laatstgenoemden niet zouden blyven in die plaatſen, waar ze geene Priesters hadden, en dat indien men hun zulks niet toeſtonde, zy billyk zouden klaagen dat men zyn woord niet hielt, het welk men hun hadt gegeeven wegens de vrye oefening van hunnen Godsdienst onder de Hollandſche Regeering. Dit was, als gezegd is, ten uiterſten redelyk en billyk, dewyl men aan anderen niet mag doen, 't geene men van hen niet wil lyden, maar de rede vordert dat men hun het zelve recht doe, 't welk men van hen eischt: want zoo dra de Godsdienst door de Geestelyken tot een ſoort van *Factie*, eene byzondere Eedgenootſchap, 't welk op Formulieren door feilbaare menſchen gevormd en ingericht, gemaakt wordt, brengt hy te weeg, gelyk de ondervinding van alle tyden maar te menigvuldig geleerd heeft, dat de menſchen, in plaats van vereenigd te zyn door het algemeen gevoelen van menſchelyk- en Godvrugtigheid, elkander tot Vyanden worden. Ingevolge de gezonde rede belette men in *Brazilie*, den byzonderen Dienst der Portugeezen niet, maar wel de openbaare Ommegangen of Proceſſiën en andere ſoortgelyke dingen, die niet anders dan ergernis aan 't gemeen der tegenparty konden verſchaffen, en de Portugeezen zelven konden ze niet wel verdraagen, nademaal zy wel wisten, dat dezelven tot het weezen van den Roomſchen Godsdienst niet behoorden.

Graaf *Maurits*, die nu de handen met het bloed der Vyanden niet behoefde te beſmetten, dacht zyn bewind niet beter te kunnen aanwenden, dan met de beſchaaving der Landen, welken daar onder ſtonden. Behalve 't bovengemelde, droeg hy ook zorg dat 'er Huizen geſticht werden ter opvoeding van Weezen, en Schoolen ter onderwyzinge der Kinderen, zoo op dat de Leerſtukken van den Godsdienst mogten worden voortgeplant, als op dat de goede Zeden in dat Land meer en mèer zouden heerſchen; en gelyk de zorg daar voor het Synode toekwam, zoo beval

hy zulks het zelfde aan. Men liet hen, die aldaar kwamen woonen, eenen nieuwen Eed van Getrouwheid doen. Men ftelde ook een vasten prys op het geld, 't welk nog niet naar behooren was gedaan. 't Was billyk dat men de Portugeezen daar omtrent in 't gemoet kwam, alzoo ze 't meeste te verliezen hadden, en ook meerder voordeel trokken uit een billyken en geregelden prys. De Graaf wilde den overwonnenen niet anders beneemen dan de vryheid, of liever de ongebondenheid, om de Overwinnaars te befchadigen, en niettegenftaande men recht hadde om de eerstgenoemden buiten alle Magistraatsbedieningen te fluiten, zoo liet *Maurits* echter (om de Portugeefche Onderdaanen van de Maatfchappy geheelenal te winnen, zich te ontflaan van hunnen overlast, en den haat te myden, die uit zoodanige zaaken konde ontftaan) aan deeze Natie op nieuws toe, dat ze in hunne krakkeelen hunne Landsgenooten tot Rechters hadden, en zelfs dat ze in de publieke zaaken van klein belang ook zouden te zeggen hebben. Hy bevestigde de vrye Oefening van hunnen Godsdienst, achtervolgens 't woord hun in den beginne gegeeven; maar tegelyk beraamde hy middelen om te beletten, dat ze die vryheid niet misbruikten ten nadeele van de Gereformeerde Religie, en zoo dra als *Maurits* vernam dat men hun eenig ongelyk hadt gedaan, koos hy hunne zyde en maakte dat men hun voldoeninge gaf. Het zou kunnen zyn, zegt men, dat men den Graaf hier in wat te veel gepreezen hebbe, en dat zyn lof wat te breed uitgemeeten is; doch al onderftelt men dat de helft daar van waarachtig zy, zoo verdiende *Maurits* nogthans grooten lof, offchoon hy in Holland niet te zeer geacht werdt. Toen de vyf jaaren zyner Regeering waren geëindigd, hadt hy, als reeds gezegt is, zyn ontflag verzocht; maar men hadt hem, naar men verhaalt, bewoogen om nog eenigen tyd daar in te blyven: kort daar aan verzocht hy weder zyne ontflaging. De Raadsheeren van *Fernambuk* en de Bewindhebbers van de Maatfchappy, die zich in *Brazilie* bevonden, hadden integendeel daar zeer fterk opgedrongen, dat men hem moest beweegen om langer tyd aldaar te blyven, en vertoond dat 'er niemand ware als hy, die de rust in dat Land, als ook de achting van de Algemeene Staaten en de Maatfchappy kon ftaande houden; ja dat men hem, die tot zyn Opvolger zoude worden aangefteld, zekerlyk verachten zoude.

Zy

Zy vertoonden wyders dat 'er in *Brazilie* drie Natiën waren, die zeer bezwaarlyk konden worden geregeerd; te weeten de Hollanders, die gestadig over hunne Regeerders klachtig vielen, volgens de gewoonte van Gemeenebesten, en alleen toelagen om de Rechten van de Maatschappy door hunne sluikeryën te verkorten, zynde het hun alleen te doen om schielyk in dat Land ryk te worden, en dan wederom naar hun Vaderland terug te keeren, zonder zich te bekreunen of het Gemeenebest aldaar wel of kwaalyk was. De Jooden, die het, als men hunnen Godsdienst slechts toestont, met elk een hielden, daar zy hunne rekening by vonden, zonder ergens om te denken als om winst te doen, van wien het ook mogte zyn. De Portugeezen eindelyk, die in het geheim voor hunne eige Natie waren, en niet anders wenschten dan dat ze het gezag van den Koning van Portugal daar hersteld mogten zien; te meer om dat zy, met schulden beladen zynde, een verwisseling van meester van nooden hadden, om niets te betaalen. Deeze redenen noodzaakten de Maatschappy *Maurits* te verzoeken, dat hy zoo schielyk niet wilde weder komen.

Ondertusschen zondt Don *Antonio Telles de Silva*, Onderkoning van *Brazilie*, kort na het sluiten van 't Bestand met den Koning van *Portugal*, *Andreas Vidal* en *Emanuel Pacieco* aan Graaf *Maurits* met verzoek, dat de Portugeezen van *Brazilie* de vryheid mogten hebben, om met die van *Angola* te handelen; doch men gaf hun ten antwoord, dat ze dit verzoek doen moesten aan de Bewindhebberen der Maatschappy in *Holland*, die 't beleid der zaaken op de Afrikaansche Kusten aan zich zelven hadden behouden. Doch onderwyl kwam 'er eene tyding te *Fernambuk*, die hen welhaast deedt ontwaaken uit die zorgeloosheid, waar in ze waren, even als of niemand stout genoeg konde zyn, zich aan de gehoorzaamheid der Maatschappy te onttrekken. In 't voorgaande jaar hadt men 't Eiland *Maragnan* zoo gemaklyk ingenomen, dat men in het minst geen vermoeden hadt, dat de Portugeezen van die Capitanie iets ten nadeele van de *Hollanders* zouden durven onderneemen; doch dit niettegenstaande vernam men op 't Recif, dat ze al de Hollandsche Soldaaten, die niet op hunne hoede waren geweest, verraderlyk hadden omgebragt; dat ze zich meester hadden gemaakt van de Schans *Calvarie* op den oever van de rivier van *Tapicuru*, en dat ze de Stad *Louis* belegerden,

die zy zoo zeer benaauwden, dat ze het niet langer zou kunnen houden, byaldien ze niet spoedig wierde ontzet: want dezelve Stad verlooren zynde, liep de gantsche Capitanie gevaar. Men zondt 'er *Hinderson* naar toe met driehonderd Europiaansche en tweehonderd Braziliaansche Soldaaten, die met alle spoed in de Capitanie van *Siara* geworpen waren. Hy kwam daar en verdreef den Vyand uit een Sterkten, die hy hadt ingenomen, maar hebbende eene andere van meer belang aangetast, was hy genoodzaakt in de nabuurschap te wyken, om dat hy ze niet hadt kunnen bemagtigen. De Vyanden, die eenig Volk hadden verlooren, trokken ondertusschen uit het Eiland *Maragnan*, en sloegen zich neder op het vaste Land, aan den oever van de rivier, in eene plaats, die door de Bergen, waar door dezelve wierdt gedekt, ongenaakbaar was. 't Vyandlyk Leger bestondt uit zevenhonderd Portugeezen of Mulatten, en drieduizend Braziliaanen, wordende daarenboven nog meerder onderstand uit de nabuurschap verwacht. Hier uit begreep men wel, dat men moest besluiten de inkomsten van die Capitanie te laaten vaaren, of om meer Volks derwaards te zenden, waartoe die van *Fernambuk* niet in staat waren. De Gouverneur van *Maragnan* wierdt beschuldigd, dat hy oorzaak van dien opstand ware, door eene gruuwzaame wreedheid, die hy hadt gepleegd, in het zenden van vierentwintig Portugeezen naar het Land der Tapuiers, welken Menscheneeters zyn en die, dezelven aan stukken gehakt hebbende, opaten. Deeze daad was zoo veel te verfoeijelyker, om dat die ongelukkige Portugeezen onschuldig waren, en niets tegens de Hollanders ondernomen hadden. Hier door waren de Portugeezen, die zich sedert hunne onderwerping gerust hadden gehouden, zoo verbitterd geworden, dat de begeerte tot wraak hun moed hadt bygezet. De Gouverneur wierdt gevangen genomen, en in den Kerker geworpen, om naar verdienste gestraft te worden.

1642.

Middelerwyl was Graaf *Maurits* ook bezig geweest een' aanslag te smeeden aan de zuidzyde van *Brazilie* op de Stad *Buenos Aires*, welke gelegen was aan de rivier *de la Plata*, alwaar men de Negersche Slaaven zou hebben kunnen brengen, om ze aan de Spanjaarden van *Peru* te verkoopen, die dezelve niet altyd van *Panama* konden bekomen, en hen echter niet konden missen. Men maakte ook toestel om een Eskwader naar *Chili* in de Zuidzee te

 zenden.

zenden. Hier uit ziet men, dat men meerder ondernam, dan men konde uitvoeren, en dat de al te groote zucht tot winst oorzaak was van zeer groot verlies. Terwyl men nu met deeze ontwerpen bezig was, kreeg men tyding dat twee Portugeesche Schepen aan het Eiland van *St. Thomas* gekomen waren, en de Portugeezen van dat Eiland tot opstand hadden verwekt, onder het beleid van *Lourens Peres*; dat ze zich meester van de Stad gemaakt, en de Hollandsche Bezetting daar uit verdreeven hadden, invoege ze niet anders dan 't Kasteel te bemagtigen hadden. *Triest*, een man van laage geboorte, geboodt in het eiland voor de Maatschappy, en was veel bekwaamer om alles te verliezen, dan om den kwaaden toestand van zaaken te herstellen. Nademaal men geen spoedige hulp van de Bewindhebbers in Holland hadt te verwachten, zoo vonden die van *Fernambuk* goed, om eenige Schepen naar *St. Thomas* te zenden, onder het beleid van *Adam Tesmar*, die bekwaam geoordeeld wierdt om die zaak wel te bestuuren. Die van *Fernambuk* werden ook door de Hoofden van *Angola* gewaarschouwd, dat ze de Portugeezen niet moesten vertrouwen, alzoo dezelven wel Vrienden in schyn, maar inderdaad Vyanden waren, die geen acht zouden geeven op de Tractaaten, welken de Staaten Generaal met den Koning van *Portugal* mogten komen te maaken. Zy voegden daar nog by, dat de opstand van *Maragnan* en *St. Thomas* in Portugal gesmeed, en uitgevoerd was door Lieden, die daar van daan waren gekomen, en Soldaten van *Lissabon* hadden medegebragt. En gelyk het gemeenlyk gaat, zoo ontbraken hun ook geene redenen om hun gedrag te billyken, zeggende onder anderen, dat de Hollanders zich niet moesten verwonderen, dat de Portugeezen in een tyd van Bestand wedernamen, 't geene hun in denzelven tyd was ontnomen. Hier tegen viel niet te zeggen, maar men hadt reden genoeg om over de Hollandsche Maatschappy en haare Bewindslieden te klaagen, dat ze zoo onachtzaam bewaarden 't geene zy met zoo veele kosten hadden verkreegen, en dat ze haare Wingewesten wilden uitbreiden, eer ze in staat waren te beschermen 't geene ze gewonnen hadden, en 't welk genoeg opbragt om de kosten daar toe noodig goed te maaken. De Oost-Indische Maatschappy gedroeg zich anders, houdende zich te vreden met de weinige posten in de Oost-Indische Zeeën, zonder haare Heerschappy verre uit te breiden, of de Indiaanen te onder te brengen.

Het

Het gedrag en de taal der Portugeezen in *Brazilie*, noodzaakten de Hollanders, hen te ontwapenen Zes mylen van *Paraïba* ten noordwesten was een ſtreek lands, 't welk bewoond was geweest door Struikroovers en gevluchte Slaaven, welker getal op zesduizend wierd gerekend. Veel verder waren nog vyfduizend Negers van dezelve ſoort. Dit Volk richtte dikwyls groote verwoesting aan onder de *Alagoërs* en op de Landen van de Maatſchappy. Zy wierden in het Portugeesch *Los Palmares* genoemd, om dat ze een Land bewoonden, waar veel Palmboomen groeiden, en waren in twee hoopen verdeeld, waar van de eene wierdt genoemd *de groote*, en de andere *de kleine Palmboomen*. Zy woonden in Vlekken, waar uit zy zich gemaklyk konden begeeven naar de Bosſchen, welken diep in het Land waren, en alwaar men hen niet ligt konde achterhaalen. Men ſprak van hen te gaan aantasten, maar dit ontwerp bleef achter door de gemelde tyding van den opſtand in het Eiland *St. Thomas*; behalve dat men arbeidde aan de uitrusting van *Brouwer*, om hem naar *Chili* te zenden. Ook was 'er in dien tyd eenig verſchil tusſchen den Koning van *Congo* en den Graaf van *Sonho*, die ieder zyne Gezanten naar *Brazilie* zonden, en van daar naar Holland, om de Hollanders op hunne zyde te krygen; maar men vondt het beter hen te verzoenen, dan zich voor den een of den anderen te verklaaren.

Nieuwland, Gouverneur van *Loanda* zynde, toen het Beſtand met Portugal was afgekondigd, kwam met *Meneſes*, die aldaar Gouverneur van de Portugeezen was geweest, overeen dat de laatſte de Landen, welken de rivier *Bengo* beſpoelt, zou gaan bewoonen; dat hy dezelven zou bouwen, en hen, die te vooren in de Bosſchen waren gevlucht, zou trachten weder te doen komen; en dat hy hun ook Landeryen zou geeven om te bebouwen, op dat dus de Koophandel mogt herſteld worden. Dit Verdrag werdt in 't begin ter goedertrouwe volbragt, en de Hollanders handelden gerustelyk met de Portugeezen. *Meneſes* bragt zelfs te weeg, dat *Nieuwland* koorn kreeg tot voedſel voor duizend Negers, die hy hadt gekocht. Een krakkeel, tusſchen de Portugeezen en die Negers ontſtaan over de Visſchery, werdt bygelegd. *Nieuwland* beloofde dat hy 't Beſtand heiliglyk zoude onderhouden, en *Meneſes*, den opſtand van *St. Thomas* verfoeid hebbende, zei dat de Hemel eerder zoude nedervallen, dan dat hy zyn woord

zoude breeken. Maar de Hollanders begonnen ondertusschen kort daarna achterdacht te krygen, dat de Portugeezen iets tegens hen in den zin hadden, waarop *Nieuwland* 's morgens vroeg tweehonderd Muskettiers zondt in het kwartier van *Meneses*, alwaar ze omtrent veertig persoonen doodden, en de anderen plonderden, na dat ze hun hadden beloofd, dat ze hen in 't leeven zouden laaten; zy namen ook hunne Negers en Koopmanschappen weg. De schade der Portugeezen wierdt op honderdduizend Dukaaten geschat, en *Meneses* zelf wierdt in een naauwe gevangenis gezet. Honderd zestig Portugeezen, voor dewelke men het meeste bang was, wierden met weinig leevensmiddelen op een ontramponeerd Schip gebragt, om daar mede naar de Baai te zeilen, en zich dan naar *St. Salvador* te begeeven. Na dat ze een geruimen tyd op Zee gezworven hadden, storven 'er agt van honger, de anderen waren ongemeen mager geworden en werden te *Fernambuk* gebragt. Toen men de rede van die wanorde onderzocht, bevondt men dat de Hollanders, den opstand op het Eiland van *St. Thomas*, en den moord te *Maragnan* verstaan hebbende, de Aanvoerders daar van geweest waren. *Nieuwland* ontschuldigde zich, met te zeggen, dat *Meneses* volk van *Massangon* hadt doen komen, om de Hollanders te bespringen; doch dit was alleen een hooren zeggen. Hy schreef met de andere Bevelhebbers aan Graaf *Maurits*, dat zy geen ander oogmerk hadden gehad, dan om zich van *Meneses* en eenige andere voornaame persoonen te verzekeren, ten einde 't ongeluk voor te komen van hen, die te *Maragnan* vermoord waren, maar dat de Soldaten van *Meneses*, en daar na de Portugeezen, allereerst op de Hollanders geschooten en geweld tegens hen gebruikt hadden.

Wat van deeze verontschuldiging te oordeelen zy, laaten wy daar; inmiddels is het zeker dat *Maurits* geen last gegeeven hadde om geweld te gebruiken, maar alleen om over de Portugeezen te klaagen, en hen te waarschouwen dat zy zich te wachten hadden, om iets dergelyks te onderneemen. Ondertusschen stelde *Simon Alvares de la Benba*, een Portugeesch Rechtsgeleerde, dien *Telles* naar 't Recif hadt gezonden, een Geschrift op, waarin hy klaagde over de wreed- en trouweloosheid der Hollanderen, beweerende dat zy het Recht der Volkeren en een Tractaat, met eede bevestigd, geschonden en de Vriendschap gebroken

ken hadden, welke tusschen die twee Natiën begon hersteld te worden. De Graaf en de Raaden van *Brazilie* antwoordden, „ dat
„ *Loanda* tot hun gebied niet behoorde; doch om de klachten
„ der Portugeezen nog verder te verydelen, deeden ze een ver-
„ haal van den opstand in 't Eiland van *St. Thomas*, zeggende dat
„ zulks met kennis van den Koning van Portugal was ge-
„ schied, en *Peres* met twee Schepen en veertig Soldaten der-
„ waards hadt gezonden, met last om zich meester van dat Ei-
„ land te maaken. Een vrye Neger, *Christoffel Sanches* genoemd,
„ die gediend hadt onder *Peres*, hadt, zeiden zy, met eede ver-
„ klaard voor de Rechters van *Fernambuk*, dat *Peres* in 't begin
„ van July deezes Jaars uit *Lissabon* was vertrokken; dat hy op
„ 't Eiland gekomen zynde, zich daar verschanst en geweigerd
„ hadt de gewoone Rechten te betaalen; dat hy vyfentwintig
„ Hollanders met list overrompeld en gedood hadt; dat hy kort
„ daar na de Portugeezen en Negers by een verzameld en de Stad
„ vermeesterd hadt, alwaar hy eene nieuwe Sterkten hadt laaten
„ bouwen, om dat de Hollanders in de oude waren geweeken;
„ dat zulks geschied was vyftig dagen na de afkondiging van 't
„ Bestand, waar op vyftig Soldaten van de Hollandsche troepen
„ tot de Portugeezen waren overgeloopen; voorts dat de Gou-
„ verneur Mynen hadt gemaakt, om de Inwoonders aan te tas-
„ ten, en dat deezen van hunnen kant het water hadden ver-
„ giftigd, om de overige Hollanders op dat Eiland te doen
„ sterven".

Dusdanig was de verdeediging der Hollanders. 'Er was thans ook op de Kusten van *Afrika* en *Amerika* gebrek aan Koorn. De Portugeezen stelden daar op aan de Hollanders voor, dat zy in voorgaande tyden wel genoodzaakt waren geweest, om Koorn van *Lissabon* te doen komen; doch men vondt goed de Landeryen in de *Alagoas* te bebouwen, en aldaar Koorn te zaaijen. Dit deedt *Henrik Moucheron*, aan wien de Regeering van de Capitaniën der *Alageërs*, van *Cabo Calvo* en van *St. Franciscus* waren toevertrouwd. Op deeze wyze droegen zich de zaaken in de *West-Indiën*, gedurende dit jaar, toe, wy zullen in het volgende zien, in welken staat Graaf *Maurits* dezelve by zyne terugkomst in het Vaderland heeft gelaaten.

Om nu nog iets wegens den staat van Engeland te zeggen, moe-

moeten wy melden, dat Koning *Karel* zoo rasch niet naar het Noorden van zyn Ryk vertrokken was, of het Parlement maakte groote toebereidsels zoo te Land als ter Zee, onder voorwendsel van een groot gevaar, 't welk het Koningryk dreigde, beweerende dat het, door de verstandhouding, die het te *Parys*, te *Rome* en te *Venetie* onderhielt, ontdekt hadde, dat 'er eenigen aanslag tegen zyne Vryheid en die der Protestanten gevormd was, en dat 'er zich eene samenzweering smeedde, strekkende om zich te ontdoen van de voornaamste persoonen van den Staat. Den 23 April vertoonde de Koning zich, alleen van zyne Lyfwacht, welke meestendeels bestondt uit eenige Lords en Edellieden, voor *Hull*, om binnen die te Stad te gaan; doch de Ridder *John Hotham* sloot de Poorten voor hem toe. Deeze oneerbiedige bejegening trof den Kooning zoodanig, dat hy zich daar over aan het Parlement beklaagde, maar men deedt hem geen recht: integendeel het Parlement keurde de handelwyze van *Hotham* goed, en belastte hem de Bezetting te versterken. Weinig tyds daar na veranderden alle deeze beginselen van tweedracht in eenen inlandschen Oorlog, gelyk hier boven reeds gezegd is; en zulks was weinig te vooren al voorspeld geweest door zeldzaame tekeken, die zich, op verscheiden plaatsen van het Ryk, in de lucht vertoond hadden; men zag naamelyk Paarde- en Voetvolk, dat zich in slagorde scheen te schaaren, en elkander op eene verwoede wyze aan te vallen. De Koning dan en de beide Kamers van het Parlement stelden zich, ieder van zynen kant, in staat van verdediging, om des nood malkander aan te tasten; doch het Parlement hadt het vry voordeeliger dan zyne Majesteit, zoo ten opzichte van het geld als van eene spoedige Volkwerving; aan wapens noch andere Krygsbehoeftens hadt het ook geen gebrek, om dat het de Stad *Londen* in zyn belang hadt, waar van de Inwoonders in deeze gelegenheid zelf hun Goud- en Zilverwerk niet spaarden. De Vrouwen toonden zich zoo vol yvers voor *de zaake Gods*, gelyk zy 't noemden, dat men haar tot haare Juweelen toe, en, 't geene zy het kostbaarste hadden, zag verpanden, om deeze zaak te verdeedigen, zettende haare Mannen en Zoonen aan, om zelf daar voor hun leeven op te offeren.

De verdeeldheid nu tot zulk een uiterste gekomen zynde, verzamelde de Koning op den 22 Augustus zyne troepen te *Nattingham*. Zyn Veldheer was de dappere Graaf van *Lindsey*, en die

des

des Parlements *Robert Devereux*, Graaf van *Esfex*, hebbende de Graaf van *Warwick*, als gezegd is, tot Admiraal van zyne Vloot. Het eerfte Bloed, dat in deezen ongelukkigen Oorlog vergooten wierdt, was by *Hull*, alwaar een gedeelte van 's Konings troepen afgeflagen wierden, en het waren de Ridders *John Hotham* en *John Meldram*, die het grootfte deel in deeze overwinning hadden; veele perfoonen wierden by dit geval gedood en andere gevangen genomen, en de Koning moest dus, als boven verhaald is, van zyn opzet afzien; anders hadt deeze plaats hem zeer voordeelig geweest.

Den 9. September vertrok de Graaf van *Esfex* met zyn Leger van *Londen*, en de Konings troepen, die men *Ridders* noemde en die van 't Parlement *Rond- Hoofden* geheeten (ter oorzaake van de gewoonte, welke de *Puriteinen* of Presbyteriaanen hadden, om hun hair van de ooren langs den nek rond af te fnyden) ontmoetten elkander tusfchen *Keinton* en eenen Berg, dien men *Edghill* noemt, in de Provintie van *Warwick*; zy tastten elkander hier zeer bloedig aan, en 'er bleeven op de plaats meer dan zesduizend menfchen: 't was de Koning, die meester van het Veld bleef. De perfoonen van aanzien, die hy van zynen kant verloor, waren de Graaven van *Lindfey* en de Ridder *Edward Varney*, die den Standaard droeg; doch denzelven wierdt een oogenblik daar na herwonnen door den Heer *John Smith*, waar voor hy ter belooning op ftaanden voet Ridder wierdt geflagen. Het Parlement verloor van zynen kant den Lord *St. John de Bletfo* en den Kolonel *Esfex*. Na deezen Veldflag toog de Koning naar *Banbury*, welke plaats zich aan hem overgaf, waar na hy op eene zegepraalende wyze in *Oxford* kwam, en, na dat hy eene goede Bezetting daar in gelegd hadt, naar *Londen* trok; onder wege overviel hy twee Regimenten zyner Vyanden digt by *Brantford*, en nam vyf honderd man daar van gevangen. 't Parlement, om nu in deezen nood het getal van zyne troepen te vermeerderen, liet een bevel afkondigen, dat alle Leerlingen, die zich in zynen dienst wilden laaten gebruiken, bevryd zouden zyn van den tyd hunner Leerlingfchap te vervullen (*), zonder dat hunne Meesters hun des-

(*) Het is den Leezer bekend, dat men te *Londen* eene vaste wet, of gewoonte heeft, om een Jongeling, die deeze of geene zaak wil leeren, voor den tyd van zeven jaaren aan te neemt, en indien hy deezen tyd niet vervuld, dat hy nimmer kan Meester worden; want hy wordt als dan alom voor onbekwaam aangezien.

deswegens eenige onaangenaamheid konden aandoen. Door dit middel trok het Parlement een aanmerkelyk getal jonge Lieden in zyn dienst; de Leden van het zelve noodigden ook de Schotten, die zy hunne Broeders noemden, om hen in deezen Oorlog by te staan. En ten einde het Volk des te meer aan te moedigen om de inzichten van het Parlement te bevorderen, zoo verkoozen de Kerkelyken, Texten uit de Heilige Schriftuur, die met hun doelwit overeenkwamen, gelyk onder anderen die uit het 23vers des Vden kapittels van het *Boek der Richteren*: „ Vloekt *Meroz*, zegt „ de Engel des HEEREN, vloekt haare Inwoonders geduuriglyk; om „ dat zy niet gekomen zyn tot de hulpe des HEEREN, tot de hulpe „ des HEEREN, met de Helden". Een Text zeker, die veel in heeft, doch die een Prediker van Koning *Karels* aanhang zoo wel, en, zoo hy welspreekender dan hy was, die denzelven ten voordeele van het Parlement uitlag, mogelyk met al zoo veel kracht van taal, en, zoo hy zyne *Redeneerkunde*, wel gestuurd hadt, met bewyzen, (ten minsten zoo als ze voor het ongeletterd Volk, dat men in zyn party wil overhaalen of daar in styven, noodig zyn) ten voordeele des Konings hadt kunnen uitleggen; dan dit is het lot van eenige Boeken. 't Volk was reeds genoeg op den Koning verbitterd, alzoo het hem verdacht hielt, dat hy het Roomsch Geloof zocht te bevorderen en in te voeren, maar door de Geestelyken nog meer aangehitst wordende, was 'er welhaast byna geene Provintie in het Ryk, welkers Inwoonders de Wapens niet tegen den Koning opnamen.

Hier uit zien we wat een kracht de Religie op 't gemeen heeft; zy is voor 't zelve een Heiligdom, 't welk niet schuldeloos aangerand mag worden, en zoo de Geestelyken deszelfs argwaan maar gelieven op te wekken, is het in staat om de uiterste snoodheid te pleegen; 't is dus niet zonder reden, dat men, in soortgelyke gevallen, doorgaans de Religie te baat neemt. Men hadt Koning *Jacobus den I* van *Engeland* reeds verdacht gehouden, dat hy het Pausdom was toegedaan, en men beschuldigde zyn Zoon *Karel den I* van dezelve geneigdheid, 't welk te gegronder scheen, om dat hy en een Roomsche Prinses getrouwd, en de Bisschoplyke Orde hadt willen invoeren, een Orde, die in vervolg van tyd in *Engeland* ten troon steeg, en zoo zeer geliefkoosd werdt, dat men zich byna, ter verdeediging van dezelve, ten vuure zou hebben laaten doemen. Welk eene verwisseling!

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1642.

Ondertusschen kwam omtrent deezen tyd de Heer *Walter Strickland*, met Geloofsbrieven van het Parlement in *'s Gravenhage*; doch zoo rasch de Heer *Boswel*, 's Konings Resident aldaar, zulks vernam, liet hy by hun Hoog Mog. gehoor verzoeken, en, het zelve verkreegen hebbende, vertoonde hy op den 1 September in hunne Vergadering: „ Dat hy in ervaaring „ was gekomen, dat zeker persoon, die zich voorgaf, of „ *qualificeerde*, afgezonden te zyn by en van wege de beide Hui„ zen van het Parlement aan hun Hoog Mog., zoo van wege de „ beide voorsz. Huizen als uit naam van het geheele Koningryk „ van Engeland, een *openbaar* Gehoor verzocht; dat hy, Heer „ *Boswel*, dus, als een openbaar Minister van zyne Majesteit en „ de Kroon van Engeland, Amptshalve en tot zyne ontlasting „ niet hadt kunnen ledig staan en nalaaten, om hun Hoog „ Mog. in bedenkinge te geeven, of zy niet goed zouden kun„ nen vinden den voornoemden afgezonden persoon te wyzen tot „ hem, Heer *Boswel*, die nu den tyd van tien jaaren alle de „ zaaken zyner Britsche Majesteit en Kroone van Engeland hadt „ verricht, op dat, indien hy iets te zeggen hadt, zulks dan „ door hem, Heer *Boswel*, aan hun Hoog Mog. voorgedraagen „ mogte worden; stellende hy hun Hoog Mog. voorts in be„ denking, of meergemelde zyne Majesteit, door het verleenen „ van de opgemelde *publieke Audientie*, boven vermoeden, aan den „ voorsz. afgezonden alhier, niet zoude worden beroofd van de „ *eere* en *respect*, van welken dezelve zyne Majesteit, als Koning, „ Hoofd en Souverein des Koningryks van Engeland, mitsga„ ders Geallieërde van deezen Staat, tot nog toe by hun Hoog „ Mog. in bezit geweest was en genooten hadt. Doch indien „ hun Hoog Mog., des niettegenstaande, de voorgemelde *Au„ dientie* aan den genoemden afgezonden zouden komen te ver„ leenen, dat hy, *Boswel*, alsdan genoodzaakt zoude zyn, ter „ deezer oorzaake, te protesteeren, op die wyze en in dier voe„ ge als hy zoude mogen gerade vinden." De Heer *Boswel* kreeg hier op ten antwoord, dat men op het geene hy voorgesteld hadt zou raadpleegen en letten; doch de Heer *Strickland* kwam ondertusschen in de Vertrekkamer van hun Hoog Mog., verzoekende

om op en volgens zynen Geloofsbrief, dien hy voor eenigen dagen aan hunnen President vertoond hadt, *openbaar Gehoor* te mogen hebben. De Heeren *Gent* en *Olykan*, daar op uit hun Hoog Mog. Vergadering gecommitteerd zynde, gaven den Gezant *Strickland* te verstaan, dat zyn Geloofsbrief tot nog toe niet vertaald ware, en dat 'er veele Heeren ter Vergadering van hun Hoog Mog. verscheenen, die de Engelsche Taal in het geheel niet, en sommigen slechts weinig verstonden, stellende hem dienvolgens voor, dat hy ook het geene hem in *Mandatis* gegeeven, of verder schriftelyk gelast was, mede aan hunne Hoog Mog. Gedeputeerden zoude overleeveren, om met en nevens den voorsz. Geloofsbrief vertolkt te worden; doch hy verontschuldigde zich deswegens, zeggende ordre te hebben om zyn last in Geschrifte over te leveren in hun Hoog Mog. Vergadering. Dit door de Heeren Gemagtigden ter Vergadering, van hun Hoog Mog. geboodschapt zynde, vonden Hoogstdezelven goed de voorsz. Heeren andermaal te bemagtigen, om aan den Heer *Strickland* de keus te geeven, of hy den meergemelden Geloofsbrief wilde laaten vertaalen, of dat hy 't geduld wilde neemen, dat dezelve van wege deezen Staat wierde overgezet, en dat, na overweeging van denzelven, op de zaak nader zou worden beraadslaagd; doch de Gezant verzocht dit niettegenstaande om ten eersten Gehoor te mogen hebben, ten einde aan hun Hoog Mog. over te leeveren zyn Commissie en Declaratie, en dat men wel zoo veel achting wilde toonen aan de beide voorsz. Huizen van het Parlement: maar dat, ingevalle hem Heer *Strickland* dien morgen geen Gehoor werdt verleend, hy zulks zoude houden voor eene weigering. De Gedeputeerden gaven bescheid van dit antwoord ter vergadering van de Heeren Algemeene Staaten, die daar op goedvonden de Heeren *Gent*, *Olykan*, *Sonck*, *Vosbergen*, *Wede*, *Weldriel*, en *Yselmuyden* te bemagtigden, om als hunne Commissarissen den meergemelden Heer *Strickland* in hun Vertrekkamer te hooren, en vervolgens zynen schriftelyken Last over te neemen, met dien verstande nogthans, dat, ingeval de Heer *Strickland* zwaarigheid maakte opening te doen aan deeze Heeren Commissarissen, of zynen schriftelyken last aan dezelven over te leeveren, men alsdan, staande hun Hoog Mog. Vergadering, de zaak in nader en verder overweeging zoude neemen;

ten

ten welken einde hun Hoog Mog. by elkander zyn gebleeven in hunne gewoone Vergadering, terwyl *Strickland* in de Vertrekkamer door de Commisfarisfen gehoord werdt. Hier op volgde dat die Gezant opening deedt aan gemelde Commisfarisfen, en hun zyne fchriftelyke *Commisfie* en *Deductie* overhandigde; zy dus daar van verflag aan hun Hoog Mog. gedaan hebbende, bevalen zy aan hunnen Griffier deeze Stukken met den Geloofsbrief in het Nederduitsch te vervaardigen. Zyne Verklaaring en Voorftelling was daar heen ingericht, om te vertoonen de overeenkomst en gelykheid der zaak van het Parlement met deezen Staat, zoo in het ftuk van Godsdienst als omtrent de Voorrechten, en dat daarom eene naauwe Verbindtenis tusfchen beide Staaten moest gemaakt worden, beweerende dat al het goed, 't welk deeze Staat uit Engeland ontfangen hadt, niet van den Koning, maar van het Lighaam, 't Parlement gekomen was; wyders verzocht hy dat aan 's Konings party geen uitvoer van wapens, Krygsbehoeftens, noch Soldaaten mogt worden gedaan. Kort daar na gaf hy door eene Memorie te kennen, dat 'er twee Schepen, een in den *Briel* en het ander te *Delfshaven*, geladen met Oorlogsbehoeftens, gereed lagen, om dezelven aan de Koningsgezinden over te voeren, verzoekende dat ze in beflag genomen en aangehouden mogten worden. Hier op wierdt befloo- ten om de Admiraaliteit aan te fchryven deeze Schepen aan te houden tot nadere order.

Holland was 'er byzonder op uit om den Koning geenen toevoer te verfchaffen, en daarom verbooden hun Ed. Groot Mog. in hunne Provintie allen uitvoer. Zeeland was daar ook niet zeer toe genegen; dan hoe fterk men zulks ook zocht te verhinderen, geraakten 'er nogthans veele Schepen met Soldaaten en Krygsbehoeftens ten dienste van den Koning over, 't welk *Strickland* op deeze wyze deedt klaagen: „ Dat het Parlement uit zuivere „ liefde hadt gezocht een nadere vereeniging met hun Hoog „ Mog., en't aanbieden eener Vriendfchap en Verbindtenis, die „ zoo nuttig waren, dat hun Hoog Mog. door geen ande- „ ren te hoopen hadden meerder voordeels en voorfpoeds; dat „ de Religie, de Koophandel en 't gemeen belang hen daar toe „ noodigden, ja verbondt, alzoo de Engelfche Natie zoo moedig „ hadt gevolgd en voorgevochten 't *Interest* van hun Hoog

„ Mog., dat het ten minsten onredelyk was nu te arbeiden
„ tot ondergang van de Engelschen; dat men wel te vooren
„ verbod gedaan hadt tegens 't overvoeren van Wapens en Sol-
„ daaten, waar voor hy ook bedankte: maar dat hy nu al zoo
„ groote rede hadt tot klaagen, nademaal men die overvoering
„ toeliet; dat deeze Staat een der best *gepoliceerden* van de wereld
„ was; en daarom niet konde begrypen, dat men op den gedach-
„ ten uitvoer geen order stelde; dat de spraak ging dat 'er nog
„ meer Transporten wierden verzocht; dat hy hun Hoog Mog.
„ derhalve badt, zulks toch wel te willen nadenken, want dat
„ de ondergang van 't Parlement ook die van deezen Staat was;
„ dat hy hoopte dat de Voorzichtigheid van hun Hoog Mog.
„ eene party, die met het belang der Republiek zoo strydig was,
„ geen bystand zoude verleenen, enz."

De Heeren Algemeene Staaten verklaarden daar op, dat ze met beide partyen onzydig wilden blyven, hoopende dat dezelven met elkander zouden verdragen; dat ze hier te lande order gesteld hadden, dat noch aan de eene, noch andere party geen Wapens of andere Oorlogsbenoodigdens verschaft werden, maar dat men dezelven binnens Lands behouden moest; dat men geen Volk, in dienst deezer Landen, naar Engeland moest laaten gaan, om de eene af andere party te gaan dienen. Wyders wierdt hem op zyne herhaalde klagten gezegd, dat die van het Parlement zouden hebben te schryven, welke Schepen en Schippers met de voorsz. verbooden waaren en persoonen in Engeland overkwamen, en dat men dan dezelven daar over alhier zoude aanspreeken; doch de Heer *Strickland* gaf daar op ten antwoord, dat hy niet sprak van den uitvoer, die ten besten van het Parlement, maar van dien, welke ten nutte des Konings geschiedde. Doch het *directe* antwoord van hun Hoog Mog. was in deeze bewoordinge vervat.

„ De Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, *geëxami-*
„ *neerd* hebbende 't Geschrift, gegeeven aan hunne *Gecommitteer-*
„ *den* in de *Conferentie* van den 8 September door den Heer *Wal-*
„ *ter Strickland*, *Envoyé* van het Parlement van Engeland; ver-
„ klaaren dat zy met een onuitspreeklyk leedweezen hebben ver-
„ staan, dat het Ryk van Engeland in *Combustie* is geraakt, en
„ nog is, 't welk de Heeren Staaten meenen *geprocedeerd* te wee-

„ en

„ zen uit het zaad van oneenigheid, onder 't Volk gezaaid door
„ Listen, *Praktyken* en *Inventiën* der bedekte Vyanden van En-
„ geland, hoopende evenwel dat God de *respective* harten zal *dis-*
„ *poneeren* van zyn Majesteit en die van zyn Parlement voornoemd,
„ om veel eerder te denken op een volkomen vereeniging
„ en wederzydſche *correspondentie*, dan zich te moorden en te
„ *ruïneeren* door inwendige *Troubelen*: en om het zelve te *moyen-*
„ *neeren* zullen de Heeren Staaten zich daar toe zeer gaarne laaten
„ *employeeren*, wanneer dat zy geinformeerd zullen zyn, dat hunne
„ *entremiſe* nut en aangenaam mag zyn aan de eene en de andere
„ party, in vergeldinge van gelyke *Officien*, die de Koningen van
„ *Engeland* eertyds aan deezen Staat hebben gegeeven ten tyde
„ van zyne tweedrachte. En om alle misvertrouwen van de een
„ en anderen party te ontgaan in *regard* van deezen Staat, hebben
„ de Heere Staaten goedgeöordeeld *expres* verbod aan den een
„ en anderen te doen, van niet te mogen uit deeze Landen naar
„ *Engeland transporteeren* eenige *Wapenen* en *Munitiën* van Oorlog;
„ gelyk zy ook niet zullen gedoogen, dat eenig Officier of Sol-
„ daat, ter beſoldinge van deezen Staat ſtaande, aldaar gaat die-
„ nen, om niet te *ſubministreeren* eenige Inſtrumenten, met de-
„ welken zyn Majesteit en zyn Parlement zich reſpectivelyk zelf
„ mogten beſchadigen: begeerende veeleer te *contribueeren* tot eene
„ *reciproque* vereeniginge, gelyk hier boven gezeid is, dewelke
„ *geëffectueerd* weezende, of dat zyn Majesteit en zyn Parlement
„ onder zich zelven zullen eens zyn, en van eene zelfde *opinie* en
„ *intentie*, zullen de Heeren Staaten alsdan zeer *affectueuslyk* de
„ klaarder *ouverture* eener vernieuwinge van eene *Ligue* en *Alliantie*
„ tusſchen Groot-Brittannien en deezen Staat verſtaan, enz."

De Koningin van *Bohemen*, Zuster van Koning *Karel*, gevoelde ook de gevolgen van deeze oneenigheid, nademaal het Parlement haar begon te verſteeken van de maandwedde, die het haar in vroegeren tyd hadt toegelegd. De oorzaak daar van was om dat twee haarer Zoonen, *Robbert* en *Maurits*, zich in dienst van hunnen Oom tegens 't Parlement lieten gebruiken. Zy zelve hadt ze den 13 Augustus uit den *Haag* naar *Helvoetſluis* gebegeleid, van waar deeze beide Prinſen op het einde dier maand te *Newcostel* aankwamen; doch haar andere Zoon, de Keurvorsten Paltzgraaf *Karel*, die eene dagen te vooren uit *Engeland* in 's *Gravenhage* terugkwam, hadt

hadt zich tusschen zynen Oom en het Parlement onzydig gehouden, waarom het Parlement hem ook eenigen onderstand gaf. Doch wy zullen de verdere gevolgen van deeze Engelsche beroerte voor dit jaar hier by laaten, alzoo ons nog eenige zaaken van minder aanbelang ten slotte van het zelve te melden staan.

Dewyl de meeste goederen van Don *Francisco de Melo* nog te *Genua*, in *Italie* waren, en hy ze herwaards wilde laaten overvoeren, doch zich op geene andere Schepen dan op die der Vereenigde Nederlanden betrouwde; zoo liet hy Prins *Fredrik Hendrik* by een *Memoriaal* verzoeken, dat dezelve hem de byzondere Vriendschap geliefde te doen van hem twee Hollandsche Schepen daar toe te verleenen en ze met behoorlyke Vrygeleibrieven te voorzien, op dat de gemelde Goederen bevryd mogten blyven van alle vyandlyke bejegening, zoo van het Krygsvolk als de Schepen deezes Staats, die zich in zee bevonden; beloovende dat hy zyne Hoogheid zulks by gelegenheid vergelden, en betoonen zoude hoe groot eene achting hy voor deszelfs verdiensten hadde. De Prins liet hun Hoog Mog. dit Memoriaal ter handen stellen, om hunne meening daar op te verstaan; zy bevolmagtigden daar op den Prins om de verzochte Paspoorten aan Don *Francisco* te verleenen, zonder eenige Gerechtigheden aan het Land te betaalen.

In 't begin van de maand Mai deezes jaars storf te *Vyanen* Prinses *Izabella*, Dochter van Prins *Fredrik Hendrik*, en haar lyk werdt naar 's *Gravenhage* gebragt, om van daar met de gewoone staatsie binnen *Delft* begraaven te worden. Zulks geschiedde op den 24 dier maand des avonds omtrent 8 uuren, als wanneer zyne Hoogheid met agt of negen Koetsen, die alle met zes paarden bespannen waren, verzeld van zynen Zoon Prins *Willem*, Graaf *Willem*, Stadhouder van *Friesland*, *Enno Lodewyk*, Graaf van *Embden*, den Rhyngraaf, den Heer van *Brederode*, den Lord *Grevingh* en meer andere voornaame persoonen, uit den *Haag* naar *Delft* reedt. Van de Rotterdamsche poort af werdt het Lyk door de Stad, onder 't lichten van dertig Fakkels des nachts om 11 uuren, tot in de *Nieuwe Kerk* gedraagen, en door zyne Hoogheid en verdere hooge persoonen in orde gevolgd.

Zoo was de Hertogin van *Brunswyk*, Weduwe van Graaf *Ernst Cazimier* en Moeder van Graaf *Willem*, Stadhouder van *Friesland*, ook op den 10 Maart binnen *Leeuwarden* met groote pracht begraaven.

Dit jaar was ook aanmerkelyk door 't afsterven van *Maria de Medicis* en van den Kardinaal van *Richelieu*. In de maand September des voorleeden jaars was die ongelukkige Vorstinne uit *Engeland*, alwaar ze zeer kwaalyk gezien was, om dat ze verdacht gehouden wierdt den Koning en de Koningin tegens 't Parlement aan te hitsen, wederom in Holland gekomen, en te *Dordrecht* door de Prinses van Orange ontmoet. Tot deeze haare overkomst hadt ze den Staat om de noodige Vrygeleidens laaten verzoeken, maar men hadt, om den voorsz. Kardinaal en de Franschen niet te vertoornen, haar door den Gezant *Joachimi* in het openbaar doen zeggen, dat men haar de begeerde verzekering voor haare Ministers niet konde geeven, en dat men dezelven, indien haar Zoon, de Koning van Frankryk, zulks begeerde, aanhouden en overleveren zoude; doch tegelyk hadt men haar onder de hand doen verzekeren, dat zy met haar gevolg in alle veiligheid door Holland kon trekken, maar aldaar niet blyven. Zy trok derhalve van *Dordrecht* op *Nymegen* en zoo voort op *Keulen*, waar de Graaf van *Arondel* weinig tyds voor haar gekomen was, en twee Logementen hadt laaten bereiden, om dat ze besloten hadt aldaar haar verblyf te houden. Naauwelyks hadt ze hier een half jaar in groote armoede, zelfs geene Hembden tot haar lighaam hebbende, geleefd, of ze wierdt ziek en storf den 3 July deezes jaars, na dat ze omtrent elf jaaren in ballingschap gezwerfd hadde. Zy was de Dochter van *Franciscus*, Groot-Hertog van *Toscane*, en van *Johanna*, Zuster des Keizers *Maximiliaan*, Weduwe van *Hendrik den Grooten*, Koning van Frankryk, Moeder van *Lodewyk den* XIII, die thans dat Ryk regeerde, Schoonmoeder van de Koningen van Engeland en Spanje. De Koning, haar Zoon, hadt haar om Staatskundige redenen uit het Ryk verdreeven, waar toe de Kardinaal van *Richelieu* hem hadt aangespoord, welke Minister haar nog na haaren dood vervolgde; want hy bragt te weeg dat niet alleen geen order op haar Begrafenis gesteld, maar ook dat haar Testament verbroken wierdt. Haar lighaam wierdt vervolgens met vrygeleiden van den Keizer naar Frankryk gebragt, en volgens haar begeerte nevens haar Gemaal tot *St. Denis* bygelegd. 1642.

Haar Vervolger *Armand Jean du Plessis*, Kardinaal Hertog van *Richelieu* overleefde haar niet lang, dewyl hy den 4 December

overleedt, na eenige dagen aan de pleuris ziek te zyn geweest. Hy was den 5 September des jaars 1585 gebooren; zyn Vader was *François du Plessis* en zyne Moeder *Susanne de la Porte* genaamd. Hy toonde zoo veel leevendigheid van geest en bondigheid van oordeel in zyne Studie, dat men toen reeds zyne toekomstige grootheid begon te voorspellen, en hy zelve scheen 'er een voorgevoel van te hebben; want men hoorde hem dikwyls tegen die van zynen ouderdom, welken begeerden dat hy met hen zoude gaan speelen, zeggen, dat hy tot dingen bestemd ware, die hem niet toelieten zynen tyd te verliezen. Ook besteedde hy denzelven zoo wel, dat hy, tweeëntwintig jaaren oud zynde, tot Bisschop van *Luçon* gewyd werdt. In het prediken muntte hy zoodanig uit, dat de Koningin hem tot haar Groot-Almoessenier begeerde, en de Koning maakte hem vervolgens, om zyne groote bekwaamheid, Secretaris van Staat; doch met den dood van den Markgraaf d'*Ancre* kwam 'er eenige verandering in de regeering, waarom hy zich naar *Avignon* begaf, waar hy zich bezig hielt met het opstellen van Boeken over den Godsdienst, die, gelyk men zegt, zoo overtuigende waren, dat ze der Ketterye niet min doodelyk zyn geweest, dan zyne raadgeevingen; ook schreef hy eenige Zedekundige Boeken, ter Stichtinge van de Kerk. In den jaare 1622 wierdt hy Kardinaal, en de Koning verklaarde hem eenigen tyd daar na tot zyn Eersten Minister. Zich dus aan 't hoofd der zaaken ziende, stelde hy zich voornaamelyk twee dingen voor, 't vernietigen der Ketteren en 't verneederen der grootheid van het Huis van Oostenryk. Hy is de Stichter geweest van de *Academie Françoise*, en de eerste haarer Beschermers. Hy liet het gantsche Huis van *Sorbonne*, waar van hy Doctor en Verzorger was, herbouwen, en voegde daar by eene Kerk, welke een meesterstuk der Bouwkunde is; in deeze Kerk werdt hy ook begraaven in een kostelyk Graf van wit marmersteen. Hy was zevenenvyftig jaaren en drie maanden oud; zyn voorkomen was beleefd en tegelyk deftig, zyne manieren waren welvoegelyk en inneemende: hy was leevendig van geest, bondig van oordeel. Hy hadt groote denkbeelden, eenen moed, die in staat was om alles te onderneemen en om alle ongeneuchten te verduuren, behalve 't geene hy tegen de belangen zyns Meesters en van het Ryk oordeelde te zyn. De Kardinaal *Julius Ma-*

zarin volgde hem op in de waardigheid van Eersten Staatsminister, welken hy zelve den Koning hadt opgedraagen, waar door hier te Land de vrees, dat de Dood van *Richelieu* eenige verandering zou te weeg brengen in de zaaken, die Frankryk met deezen Staat tot nog toe gemeen gehad hadt, uit den weg geruimd werdt.

Wy zullen dit jaar besluiten met aan te tekenen, dat de Vaart of Trekweg tusschen *Amsteldam*, *Muiden* en *Naarden* in de maand Mai volvoerd geworden is, gelyk ook de Wagenweg van *Naarden* op *Amersfoort* en zoo voort op *Arnhem*.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende de zitting van den Koning van Frankryk in zyn Parlement, 't Vertrek der Koningin naar Engeland, den dood van Koning Lodewyk den XIII, *de Nederlaag der Spanjaarden by Rocroi door de Franschen, hun nederlaag door Prins Willem van Orange, 't begin der Munstersche Vredehandeling; mitsgaders de verdere Gebeurtenissen van eenig belang op de Vereenigde Nederlanden, zoo te Land als ter Zee, van den jaare* 1643.

Hun Hoog Mog. zonden al in January bevel aan den Heer *Willem van Lier*, Heer van *Oosterwyk*, hunnen Ambassadeur aan het Fransche Hof, om den Koning tot de hernieuwing van het jaarlyks Verbond aan te maanen, en die Vorst benoemde daar toe de Heeren *Bouthillier de Chavigni* en *Gaspard Coignet*, Heer *de la Thuillerie*, die uit den *Haag* te *Parys* teruggekomen was. Het Tractaat zelve is van denzelven inhoud als de voorigen, en wierdt wederkeerig getekend op den 30 Maart. Ondertusschen was ook de Heer *d' Estrades* weder in den *Haag* gekomen, om den Veldtocht deezes jaars met zyne Hoogheid te beraamen, en verklaarde dat de Koning verwonderd was over de vermindering der Compagniën in Staaten dienst, zynde dezelven van *tweehonderd* op *honderd vyftig*, van *honderd vyftig* op *honderd twintig*, en van *honderd twintig* op *honderd* gebragt, waar uit zyne Majesteit beslooten hadt, dat het Staatsche Heir met geen genoegsaame magt te veld zoude kun-

nen komen; doch de Heeren van Holland, die het grootste deel aan deeze vermindering hadden, deeden den Heer *d'Estrades* begrypen, dat zy gantsch anders daar over dachten, want dat de afgedankte persoonen niet weezenlyk onder de Compagniën behoorden, en dat het Leger nu even sterk als te vooren te veld zou trekken.

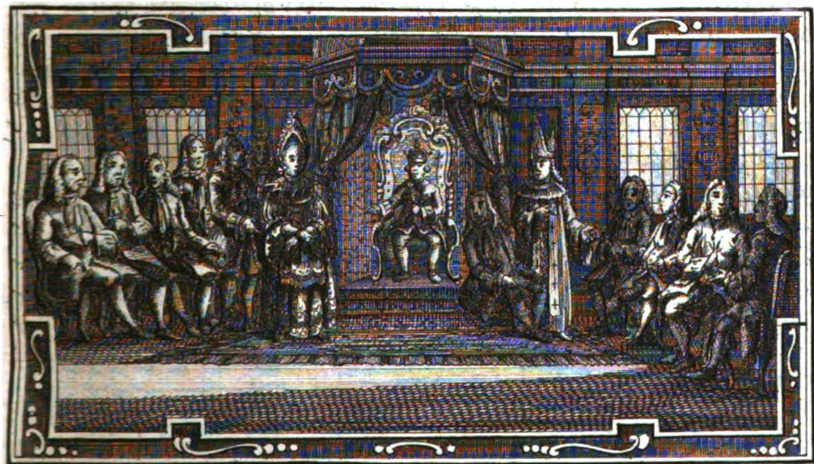
Ondertusschen was men van wederzyde even bezig om zich tot den Veldtocht gereed te maaken, alzoo de Spaanschen zulke bewegingen maakten, dat men ligt konde beseffen dat ze vroeg te Veld meenden te komen. Doch inmiddels kwam Koning *Lodewyk de* XIII in het tweeënveertigste jaar zyns ouderdoms te overlyden op den 14 Mai, na dat hy drieëndertig jaaren geregeerd hadde. Zyn Zoon, die naauwelyks vyf jaaren oud was, volgde hem op onder den naam van *Lodewyk den* XIV, en geduurende zyne minderjaarigheid was de regeering toevertrouwd aan zyne Moeder, *Anna van Oostenryk*, terwyl 's Konings eenigste Broeder *Gaston*, Hertog van *Orleans*, tot Stedehouder der Koninginne-Moeder en Hoofd van den Raad van Regeeringe verklaard was. Zoo rasch de Koning nu dood was, ging de Koningin met den Hertog van *Orleans*, den Prins van *Condé* en andere Grooten van het nieuwe Kasteel van St. *Germain en Laye* naar het oude, gaande door de Kapelle, alwaar 't geheele Hof in groote droefheid zyne gebeden stortte voor de rust des overleeden Konings. Daar na gingen zy tot den jongen Koning, in wiens handen de Prins van *Condé*, in tegenwoordigheid der Koninginne, den Eed deedt van groot Meester van Frankryk. Het Lyk des Konings stondt ter beschouwinge voor 't Volk bloot gesteld, 't welk vervolgens gebalsemd wierdt in 't byzyn van een Prins, van een Officier der Kroon en van den eersten Edelman der Kamer, met naame de Hertog van *Nemours*, de Maarschalk *de Vetry* en den Heer *de Souvray*. Zy vonden 't Ingewand bykans geheel gezwooren, en in het darmscheel een klein gezwel; de long was gehecht aan de ribben, en in de maag was een rondte als een kloot van kwaade humeuren, die vol wormen was, waar onder men een groote vondt. Men ontdekte geene tekenen van vergif, alhoewel 'er onder het gemeen een gerucht liep ten nadeele van den Kardinaal van *Richelieu*, als of hy den Koning, die al sedert eenigen tyd ziekelyk geweest was, om de buiten gewoone toevallen zyner ziekte, hadt vergeeven, waarom geene van de Kardinaals Vrienden zich binnen *Parys* dorst ver-

too-

toonen, maar de woede van 't ligtgeloovig gemeen ontgingen.

Des anderendaags ging de Koningin met de Hertogen van *Anjou* en *Orleans* in het Paleis van de *Louvre*. De jonge Koning schreef daar op aan het Parlement, bevelende den Leden, die het zelve uitmaakten, in hun ampt te blyven, en hem den Eed van getrouwigheid te komen doen. Het Parlement begeerde dat de Koningin aldaar zoude komen, om bezit te neemen van haare Regeering, maar zy vorderde dat het Parlement zoude komen in de *Louvre*, om den Koning en haar te begroeten; doch het Parlement liet, naar gewoonte, den Koning door Gemagtigden verzoeken te komen zitten in het *Lit de Justice*, of op zynen Troon in de Vergadering, 't welk 's anderendaags geschiedde. De Koning op den Troon gezeten zynde, stonden de Koningin, de Hertog van *Orleans*, van *Vendôme*, de Prinsen van *Condé*, van *Conty* en meer andere Grooten des Ryks, aan zyne rechterhand, en aan de linker een Bisschop; aan zyne voeten zat de Hertog van *Chevreuse*, die Groot Kamerling des Koning was, en voorts de Presidenten en Raadsheeren van het Parlement ieder op zyne plaats.

Wy neemen deeze plechtigheid tot het onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men eene groote en prachtige Zaal, waar in *Lo-*

„ *de-*

„ *dewyk de XIV*, Koning van Frankryk, een Jongeling van vyf
„ jaaren aan het hoogereinde op eenen Troon gezeten is, de
„ Koningin zyne Moeder ſtaat met den Hertog van *Orleans*, de
„ Prinſen van *Condé*, van *Conty*, den Hertog van *Vendôme* en meer
„ andere hoogadelyke Perſoonen, aan 's Konings rechterhand, en
„ aan de linker ziet men eenen Biſschop ſtaan, terwyl de Her-
„ tog van *Chevreuſe*, als Groot-Kamerling, aan zyne voeten zit;
„ voorts ziet men alle de Raadsheeren en Preſidenten van dee-
„ ze Vergadering elk op zyne plaats zitten, tot welken de jonge
„ Koning zyne reden richt."

Wanneer nu de Raadsheeren en Preſidenten plaats genomen hadden, zei de Koning: *Myne Heeren, Ik ben gekomen om Uliedèn myn genegenheid te betuigen, Myn Kanſelier zal U de rest zeggen*; de Koningin verzocht vervolgens, na haare droefheid over het verlies van haar Gemaal te kennen gegeeven te hebben, 't Parlement *den Koning en haar zoodanigen raad te geeven, als het naar gemoede oordeelde best tot het welzyn van den Staat te zullen weezen*. Hier op zei de Hertog van *Orleans: dat het Regentſchap aan de Koningin gekomen ware, niet alleen als Moeder, maar ook om haare verdiensten en deugden, en dat, dewyl zulks haar door den Koning opgedraagen, en deeze opdragt door het Parlement bekrachtigd ware, hy aan 't beleid der zaaken geen ander deel begeerde te hebben, dan 't geen de Koningin hem zoude willen geeven.* Deeze vrymoedige verklaring van den Hertog wierdt hooglyk door den Prins van *Condé* gepreezen, die zich ook, gelyk hy betuigde, daar na zou gedraagen. De Kanſelier was zeer wydloopig in 't vermelden van den lof des overleeden Konings, en toonde aan hoe groot het verlies ware, 't welk de Kroon door deszelfs dood leedt: maar dat men zich echter billyk mogt troosten met de hoop op den jongen Vorst, en uit de wyze opvoeding en beſtieringe der Koninginne-Moeder. Na dat men nu de wederzydſche betuigingen gedaan hadde, wierdt het beſtier der Koninginne door het Parlement *vry* en *volkomen* verklaard.

De Koningin en de Koning lieten den Heeren Algemeene Staaten terſtond hunne genegenheid, om hen dezelve vriendſchap, als zy van den overleeden Vorst genooten hadden, te bewyzen, door den Heer *de la Thuillerie* betuigen; ook wierdt door dezelven, op verzoek van hun Hoog. Mog., de hernieuwing van het voorsz. jaarlyke Verbond bevestigd. Thans zag men

men het gezag van den Kardinaal *Mazarin* hoe langs hoe hooger ſteigen, 't welk den Prinſen van den bloede niet met goede oogen beſchouwden; doch de Koninginne-Moeder hadt daar voor, naar men zegt, twee redenen: de eerſte was om dat zy zich op gemelde Prinſen, die hun eigen gezag meerder zochten te vergrooten dan het haare, niet vertrouwen kon; de tweede was, dat 'er onder de Franſche Ministers van Staat niemand wierdt gevonden, die zich van deeze gelegenheid wist te bedienen met alles op zich te neemen, en alleen in de belangen der Koningin te treeden. *Mazarin* in tegendeel nam alles op zich, en lag het 'er eeniglyk op toe om haar te behaagen; en deeze Vorſtin hielt zich zoo veel te meer aan dien Bewindsman, om dat hy alleen van haar afhing, en geen factie voor zich zelven tegens haar konde maaken.

Middelwyl was Koningin *Maria*, Gemaalin van *Karel den I*, zich nu by het jaar in deeze landen, ter bevordering der belangen van haar Gemaal, onthouden hebbende, 'er thans zeer op uit om weder naar haar Ryk te vertrekken. De Koning hadt haar door verſcheiden Brieven verzocht ten ſpoedigſten terug te komen, 't geen veelligt daar uit ontſtondt, om dat zy hem bericht hadt, dat de meeste Leden van den Staat voor het Parlement ſcheenen te zyn; zy hadt ook beſpeurd dat de oefening der Roomſche Religie, die zy met alle vrymoedigheid deedt, by veelen een ſteen des aanſtoots, ware, en dat haare overkomste meerder kwaad dan goed hadde uitgewerkt: derhalve drong zy op haar Vertrek, zeggende van tyd tot tyd dat ze zulks doen zoude, al ware het in een Koopvaardyſchip. Hun Hoog Mog., om haar dan daar in te wille te zyn, bevalen den Luit. Admiraal *Tromp*, om zich met zeven kloeke Oorlogſchepen ter overvoering der Koninginne gereed te houden, 't welk hy deedt en in het midden van January met dezelven voor *Scheveningen* ten anker kwam. Den 28 nam ze haar afſcheid van hun Hoog Mog., by welke gelegenheid zy een geſchenk van vyftigduizend Guldens en een Doos van tweeduizend Dukaaten ontfing, 't welk haar des anderendaags door de Gemagtigden van hun Hoog Mog., die haar uit derzelver naam een voorſpoedige reize wenschten, aangebooden wierdt. Dien zelven dag, wanneer de Koningin van *Bohemen*, haar Zoon de Paltzgraaf, de Prinseſſen haare Dochters, zyne

Hoog-

Hoogheid Prins *Fredrik Hendrik*, deszelfs Gemaalin en Zoon, Prins *Willem*, by haar ter maaltyd waren geweest, begaf zy zich uit 's *Gravenhage*, wordende op dezelve wyze uitgeleid als ze voorleeden jaar was ingehaald geworden; 's Prinſen Lyfwacht ſtondt buiten 't *Noordeinde*, en de Haagſche Schuttery was van de Markt af tot aan het eind van het voorsz. Noordeinde geſchaard, welke, wanneer de Vorstin en de verdere hooge Perſoonen, die haar verzelden, daar door gegaan waren, hunne Musketten losbrandden. Op ſtrand ſtondt een Viſſchers Pink, in welke haare Majesteit, na dat ze van zyne Hoogheid, zyne Gemaalin, Prins *Willem*, haare Dochter en 't verder gevolg haar afſcheid genomen hadt, getreeden zynde, zoo wierdt de Pink van ſtrand in zee gerold, en ze was zoo dra niet aan boord gekomen, of de veertig ſtukken Geſchut, die op ſtrand geplant waren, wierden driemaal afgeſchooten, gelyk ook driemaal gevuurd werdt door de Schuttery, 't welk alles door 't Geſchut der Oorlogſchepen vooraf gegaan was. Deeze Vloot raakte met Zonne-ondergang en met een Oost- Noord Oosten Wind onder zeil, en men verzekerde dat de Koningin wel zeven of agt Tonnen Gouds, waar van de Prins haar het grootst gedeelte geſchooten hadt, medenam.

Wanneer ze eenige dagen in Zee geweest was, wierdt de Vloot door eenen zwaaren ſtorm beloopen, 't welk haare Majesteit voor gevaar deedt vreezen, alzoo 'er reeds veele Schepen verſtrooid waren; zy verzocht den Lt. Admiraal derhalve dat hy haar op de een of andere plaats aan land zoude zetten, die haar ernſtig badt nog eenigen tyd geduld te willen neemen, alzoo hy hoopte dat Weer en Wind welhaast gunſtiger zouden worden, daar ze toch tot op drieëntwintig mylen van *New-Castel*, waar hy haar moest brengen, genaderd waren. Doch dit mogt niet baaten, de Vorſtin volſtrekt by haar begeerte blyvende, oordeelde hy best haar weder naar *Scheveningen* te voeren, van waar men op den 6 February in den *Haag* ook tyding kreeg, dat men drie Schepen van de Vloot in 't gezicht gekreegen hadde, 't welk deedt vermoeden dat de Koningin zich ligt in een van dezelven mogt bevinden, waarom de Prinſen en de Koninglyke Prinſes naar *Scheveningen* gingen. Onderwyl hadt men een Pink naar boord gezonden, om de Koninginne af te haalen, die daar in tradt, en, vermits het Weer niet zeer goed was, eerst tuſſchen vyf en zes uuren aan Land kwam,

waar ze op nieuw verwelkomt wierdt, en naar den *Haag* gekeerd 1643.
zynde, nam ze wederom haar intrek in het Oude Hof. Het Schip, waar in de paarden van haare Majesteit waren, was te *Zandfoort* gestrand, doch de paarden, waren behouden; men huurde te *Rotterdam* een ander Schip, waar mede de paarden overgevoerd werden.

Vermits de Koningin haar Goederen scheep gelaaten hadt, zoo onthaalde de Prins haar de eerste dagen; doch zulks zyne Hoogheid des te zwaarder vallende, om dat hy, zoo aan geleend geld als aan geschenken aan alle haare Bedienden, wel een Millioen onkosten gedaan hadt, zoo wierdt door hun Hoog Mog. orde gesteld, dat ze kostvry gehouden, en haar ten dien einde zeshonderd Guldens toegelegd zouden worden.

Ondertusschen hadt de Lt. Admiraal verzocht te mogen weeten, op welk eene wyze hy zich zoude te gedraagen hebben, indien hy op Zee door den een of anderen wierde aangetast? Hun Hoog Mog. gaven hem daar op te verstaan, dat hy zich volgens 't Recht der natuur verdeedigen moest. De Koningin bleef tot den 23 der laatstgenoemde maand in 's *Gravenhage*, als wanneer ze 's namiddags naar *Scheveningen* reedt, en aldaar tot den 26 vertoefde, alzoo ze een Galliot of Fluitschip met Krygsbehoeftens, die ze hadt gekocht, in de Vloot verwachtte. *Tromp* hadt zich twee dagen te vooren naar den *Briel* begeeven, om de Schepen uit te haalen, maar aldaar bevondt hy dat twee Schepen van het Parlement, die de Bloedvlag achter af lieten waaiën, recht voor den mond van de Maas waren gaan leggen, waarom het voorsz. Fluitschip met Krygsbehoeftens en twee Boeiërs niet durfden uitloopen; voorts dat eenige Gemagtigden van de Ed. Groot Mog. Heeren Staaten van Holland, die waarschynlyk ten dien einde naar den *Briel* gezonden waren, Arrest op het Fluitschip en de Boeiërs gelegd hadden. Hy gaf daar terstond kennis van aan de Koningin en den Prins, die zich daar op naar den *Haag* begaf, en in de Vergadering van hun Hoog Mog. verscheen, om deswegens hun oordeel te verneemen; doch de Heeren Algemeene Staaten lieten 't Arrest weêr ligten, alzoo ze wel eenige oogluiking wilden gebruiken, en dit ging door onder den naam van en als het pakkaadje der Koninginne: want hun Hoog Mog. hadden anders den uitvoer van diergelyke Behoeftens, zoo wel voor den Koning als voor het Parlement, verbooden. De Koningin hadt dit zoo kwaalyk genomen, dat zy het eene *Conjunctie*

van Affronten hadt laaten noemen, in eene *Memorie*, die den Resident *Boswel* inleverde om te klaagen, dat men het Parlement met den Koning gelyk ſtelde; zy begeerde ook niet eerder te vertrekken, voor dat gemelde Fluitſchip daar ware, rydende verſcheiden maalen langs het ſtrand, om te zien of het niet aankwam.

Wanneer dit Schip nu gekomen was, nam zy op den 26 voorsz., na de maaltyd, andermaal affcheid van de Koningin van *Bohemen*, van den Prins, de Prinſes, van Prins *Willem*, van haar Dochter en de verdere Adelyke perſoonen; daar op tradt ze in de Pink, en wilde voor haare oogen zien, dat ook haar Biechtvader en de andere Geestelyken in een andere Pink waren, uit vreeze dat men ze achterhouden en kwaalyk zoude handelen: aan boord van *Tromp* gekomen zynde, deedt hy eenige ſchooten, en ſtak in Zee met zes Oorlogſchepen, zes Boeiërs en het *Galliot*, terwyl het hooge Gezelſchap met den avond wederom in 's *Gravenhage* aankwam. *Tromp* was niet lang in zee geweest, of hy kreeg twee Schepen van het Parlement in 't gezicht, mogelyk waren het dezelven, die wy zoo even recht voor den mond van de Maas zagen leggen; dezelven genaderd zynde, deeden drie ſchooten met ſcherp op het meergemelde Fluitſchip, 't welk *Tromp* met een gelyk getal ſchooten beantwoordde, en liet daar op den Engelſche Bevelhebbers aanzeggen, dat, indienze voortgingen met ſchieten, hy hun zoude toonen welke orders hy van zyne Meesters ontfangen hadt. De Engelſchen gaven ten antwoord, dat zy met hem niet te doen hadden, maar alleen met het Fluitſchip; doch de Lt. Admiraal ſtoorde zich daar niet aan, en vervorderde zyn reis: de twee Engelſche Schepen volgden hem wel na, maar durfden niets uitvoeren, invoege hy den 1 Maart aan *Flanbury-head* in *Burling-bay* kwam, alwaar de Graaf van *New Castle* de Koningin ontfing, en voorts tot den Koning, haar Gemaal, die toen te *Oxford* was, geleidde.

In het begin van dit jaar werden deeze en de omliggende Landen wederom met Waternood bezocht. Den 15 January was de Maas zoodanig opgezwollen, komende het Water met groot geweld en gedruis uit het Gebergten afzakken, dat de Dyken in groot gevaar waren, en 'er duizenden van menſchen en vee door ſneuvelden; 't water was twee en een halve voet hooger gereezen, dan ten tyde van den allerheiligen vloed in den jaare 1570. Te *Luik* ſtortten op den middag twee Boogen van de groote ſteenen Brug in, met

het

het daar op staande Huis van de Schutters en *St. Barbers-Kappelle*, De Brug van *Damarcourt*, die van *St. Dionys* en voorts alle de Bruggen van de Stads muuren spoelden weg; door de groote persing van 't water storteden Huizen en Kappellen in. De nieuw gemaakte Brug tot *Hoy* dreef weg, en 'er vielen ook tevens veele Huizen in. Het Steedje *Durby* in *Luxemburg* liepten eenemaal onder, in dier voege dat alle de Inwoonders, die niet op het Kasteel geweeken waren, verdronken. Tot *Dinant*, *Namen*, ja tot *Brussel* toe, verspreidde zich het water, en overstelpte veele Vlekken, Dorpen, Menschen en Beesten, tien of twaalf mylen in de rondte. In *Luxemburg* verzonken eene groote menigte Schepen en Koopmanschappen. De Stad *Luik* stondt aan de laage zyde meestendeels onder water; alle de Molens op de rivier spoelden weg, of wierden bedorven: 't water stondt te *Luik* tot op de Markt, bergende zich aldaar eene groote menigte menschen en Vee op het groote Kerkhof, en te *Brussel* stondt het water mede op de Vischmarkt. In veertig jaaren hadt men de *Roer* en *Rhyn* zoo hoog niet zien staan, als ze tegenwoordig waren; de Dyk boven *Thiel* brak op twee of drie plaatsen door, 't welk echter geene merkelyke schade veroorzaakte. En men gevoelde hier te Lande de uitwerksels van den storm, dien de Koningin van Engeland op Zee gehad hadt, niet minder. Hy ontstondt uit den Noordwesten, een Wind, die het water in de Zuiderzee geweldig doet zwellen, en het zelve zoo heftig tegen de Dyken slaat, dat ze dikwyls van een breeken. *Noord-Holland* was daar door inzonderheid in groot gevaar, en wel zoo, dat men beducht was voor de Dykbreuken, alzoo het water bovenmaaten hoog gereezen was, en op verscheiden plaatsen reeds over de Dyken begon te slaan; veele Schepen wierden op strand gesmeeten en verbryzeld. Te *Edam* sloeg de *Blixem* in den Toren, maar het wierdt rasch gebluscht. Den 3 February perste 't water zeer hevig tegen de Dyken, zoo dat 'er te *Medenblik*, *Enkhuysen*, *Hoorn* en rondom in den Lande groote verbaasdheid was. Het water liep over den Dyk by *Haarlem*, den *Slaaper* genaamd, waar door de Landeryën van die Stad tot aan de Duinen plas gezet werden. In *Waterland* en het gantsche Noorder-Kwartier liepen alle de Dyken groot gevaar van door te breeken, en veelligt zou zulks geschied zyn, zoo niet de Dyken in Friesland dat lot ondergaan hadden: 't welk te weeg bragt, dat het water

aan deezen kant wederom begon te zakken; hier kwam nog by dat de zoo geweldige Noordwesten Wind, vry ruimer en slapper wierdt. In *Friesland* zag men gedeeltens van Steden en Dorpen, heele Kerken en Kapellen, benevens veele Bruggen wegspoelen; in het Dorp *Gaas* by *Harlingen* stroomden de Lyken uit de Graven, en het water stondt door het inbreeken van de Dyken zoo hoog, dat men van *Zwartsluis* af tot *Groningen* toe over 't Land met Schuiten konde vaaren. Deeze verschrikkelyke Watervloed, waar door de Embder en Holsteiner Landen ook getroffen zyn geweest, heeft, als te denken is, een onuitspreekelyke schade en jammer veroorzaakt.

Omtrent deezen tyd vondt Don *Emmanuel*, Prins van *Portugal*, gelegenheid om uit het Klooster te *Leuven* voor de tweedemaal te ontsnappen; hy was door de Spanjaarden ten jaare 1638 voor Gelder gevangen genomen, en weder in het Klooster gestoken, waar hy zeer mishandeld werdt, niet alleen om dat hy, daar uit ontvlucht zynde, in dienst der Staaten was overgegaan, maar wel inzonderheid om dat hy de Gereformeerde Religie hadt omhelsd: zoo rasch hy zich nu in vryheid zag, begaf hy zich naar *'s Gravenhage* by zyn halven Oom, den Prins van Orange.

Het verschil wegens de Meijery van *'s Hertogenbosch* werdt nu ook weder leevendig. De Bisschop van 's Hertogenbosch zich naar Spanje begeeven hebbende, om met den Koning over de zaak van de Meijery, waar de Roomschgezinden, sedert dat de Heeren Algemeene Staaten daar van meester geworden waren, hunnen Godsdienst niet mogten oefenen; te spreeken, kwam nu van daar terug met volkomen last aan Don *Francisco de Melo*, om met hun Hoog Mog. over die zaak te handelen. Weinig voor zyne terugkomst, en wel op den 20 January, hadden hun Hoog Mog. een Plakaat tegens 't Hof van *Brussel* laaten afkondigen, vermits dat Hof gestadig bleef beweeren recht te hebben op voorsz. Meijery, en dienvolgens, op naam van den Koning, eenige Heerlykheden en Domeinen van dien Vorst aldaar gelegen beleend en verkocht hadden; doch by 't gemelde Plakaat werden deeze Verkoopingen en Beleeningen van geenerwaarde verklaard, en aan het Krygsvolk last gegeeven hun best te doen, om de Koopers te vatten en in hechtenis te zetten.

Ook smeedden de Spanjaarden in February een aanslag op *Breda*; de

de Markgraaf de *Sfondrato*, in den jaaren 1640, gelyk wy toen zagen, daar in mislukt zynde, wilde denzelven nu met drie tot vierduizend man hervatten: dienvolgens zondt hy eenige hoopen uit, om de doortochten onveil te maaken, en gaf hun last om hunne verzamelplaats in het Dorp *Haag* te neemen, terwyl hy zelve zich met de overige manschap tot *Hil* zou nederslaan. Juist als ze met de Biesbruggen en 't ander Gereedschap op de hoogte van *Breda* gekomen waren, trok eenig Krygsvolk van *Maastricht* uit de Stad; 't welk de Spanjaarden ongemerkt zou hebben laaten doorgaan, zoo niet een Italiaan geroepen hadt *de Koning*, waar op het gemelde Krygsvolk zich omkeerden en op de Vyanden vuur gaven; doch gelyk het te zwak was, om den Spanjaarden een genoegsaamen tegenstand te bieden, zoo wierdt het door dezelven omsingeld en geslagen. Maar even deeze kleine nederlaag was heilzaam voor *Breda*; eenigen waren het gevaar ontkomen en weder in die Stad gevlucht, waar door men aldaar vernam, dat de Spanjaarden in grooten getale rondom de Stad waren. De Majoor *Valkenburg* ging hier op in der yl met eenige Soldaaten uit de Stad, om te zien wat van deeze tyding ware, en bevondt het volgens opgaave, waarom ten eersten de Wachten verdubbeld wierden, en alles gereed gemaakt werdt, om den Vyand moedig te ontfangen; doch het kwam 'er niet toe. *Sfondrato* kon wel vermoeden, dat de ontmoeting met de Maastrichtsche Krygsknechten zeer nadeelig ware voor zyn doelwit, dewyl het niet anders konde zyn, of de Gevluchten zouden de maare van de nabyheid der Spanjaarden ontdekken; liever derhalve dan 't onzekere te beproeven, en geslagen te worden door hen, die hy by verraad meende te overrompelen, liet hy zyn Volk weder aftrekken. Dewyl 'er ten deezen tyd eene bekwaame gelegenheid tot zulk eene onderneeming ware, om dat het Garnizoen niet alleen zwak was, maar de Gracht ook door Modderschouwen gediept werdt, zoo was men des te meer verheugd over deeze mislukking, of liever dat *Sfondrato* zonder eenige pooging te doen, afgetrokken ware; 't is waarschynlyk dat hy daar van onkundig was, en dat hy de Bezetting grooter en talryker dacht te zyn, dan ze inderdaad was. De aanslag was by na drie jaaren lang beraamd en verborgen geweest, maar nu door 't gevangen neemen van een Verspieder of Overlooper, *Haringh* genaamd en van *Tilburg* geboortig, die

die terstond bekende kennis van 't verraad te hebben, volkomen ontdekt geworden. De Krygsraad zondt hem daar op naar den *Haag* tot zyne Hoogheid, die hem met eene Wacht van zes Soldaaten weder naar *Breda* schikte, om volgens de Krygswetten verhoord te worden. Hy ontdekte toen, dat de aanslag zoo op het *Lammers*-*Bolwerk* als op het Kasteel geschied zoude zyn; dat eenen *Coenraad Metsen* van 't verraad kennis hadt, als mede de Heer *Harmen*, Pastoor in het Dorp *Haag*, en meer andere persoonen; doch gelyk hy ze naderhand weer onschuldig verklaarde, en de Krygsraad geene genoegsaame reden hadde, om ze langer in hechtenis te houden, zoo werden dezelven wederom in vryheid gesteld, maar de Aanbrenger naar verdienste gestraft.

Ondertusschen hadden de Provintiën, door de vermindering der Troepen, waar op Holland zeer gedrongen hadt, wel eenige verligting van Lasten gekreegen; doch de ongerepartieerde Troepen wierden daarom niet beter betaald. Dit gaf hun oorzaak om te klaagen, dat men hun eenentwintig maanden schuldig ware. Men beloofde hun voldoening, en de Legers waren zoo dra niet te veld, of men begon met de daad zyn best te doen, om de Provintiën te beweegen tot het wedergeeven van de penningen, die uit den Franschen onderstand, waar uit deeze Troepen betaald moesten worden, nu en dan tot een ander gebruik waren aangewend, het welk oorzaak was van de achterheid der gemelde Troepen: maar deeze zaak bleef echter dit jaar onafgedaan. In het volgende was deeze achterheid met nog vier maanden vermeerderd, en beliep toen op vier Millioenen; de rente van welke overgroote somme de Kapiteinen opat en bedorf. Holland begeerde derhalve dat men zoo veel van gemelde Troepen nog zoude afdanken, dat men de overige zou kunnen betaalen, met het geen de Fransche Onderstand zuiver konde opbrengen, 't welk, in plaats van twaalfmaalhonderdduizend *Livras*, of een Millioen Guldens, niet meer was dan agthonderd drieënder-tigduizend, éénhonderd vyfentwintig Guldens, de rest ging 'er af voor de Wissel en 't voorschieten van eene maand Soldy. De onderstand van het jaar 1640 was nogthans zonder eenige korting gereed in *Banco* geleverd. De gemelde afdanking was zoo dienstig om het verder verloop voor te komen, dat men besloot twee Compagniën Ruiters en negen Vaandels Voetknechten af te danken;

ken; de achterheid der afgedankten terstond te betaalen, en den geheelen achterstand te verdeelen over de Provintiën. Men stelde ook zoo goede orde tegen 't verder afwenden dier Penningen, dat men, indien zulks ooit mogte komen te gebeuren, den Ontfanger *Doubleth* daar voor in 't byzonder aansprekelyk maakte. Deeze beraaming was zoo veel te billyker, om dat men den Koning van Frankryk, in het Tractaat van onderstand, jaar op jaar beloofde dien te zullen besteeden tot het onderhoud van buitengewoone Krygslieden, en niet toe te laaten, dat dezelve tot eenig ander gebruik aangewend werde.

Deeze jonge Vorst hadt naauwelyks vyf dagen geregeerd, of hy behaalde door zynen Neef *Louis de Bourbon*, Hertog van *Enguien*, en Zoon des Prinsen van *Condé*, die nog maar twintig jaaren oud, maar een dapper Veldheer was, zyne eerste Overwinning op de Spanjaarden. Reeds voor den dood van den Koning was Don *Francisco de Melo* met zyn Volk te veld gekomen, en gaf uit dat hy na niets anders dan na den dood des Konings wachtte, om in Frankryk te trekken, en was dus tot aan *Rocroi* genaderd, welke plaats nu eenige dagen was belegerd geweest door den Graaf van *Isenburg*. De Hertog van *Enguien*, die met het gros des Franschen Legers te *Amiens* lag, hadt zoo rasch door den Markgraaf *d' Ancre* de tyding der aannadering van *de Melo* niet vernomen, of hy beval den Heer *Gassion*, die Veldmaarschalk en Overste van de ligte Ruitery was, den Vyand na te trekken, om deszelfs doelwit en voorneemen te bespieden. Na dat deeze eenige troepen van den Vyand onder weg ontmoet en geslagen hadde, viel hy op de uiterste spits der Spanjaarden aan, derwyze dat ze by *Rocroi* te samen trokken, waar door hy gelegenheid kreeg om honderd Vuurroers tot onderstand van den Stadvoogd *St. Martin* in de Stad te brengen. Daar op deeden de Belegerden een sterken uitval, heroverden een Halvemaan en eenige Buitenwerken, die door de Belegeraars reeds ingenomen waren, en ondertusschen voegden zich de troepen van den Maarschal *de Gesures* en van den Veldmaarschalk *d'Espenan* by de Dorpen *Origni* samen, terwyl de Hoofdarmee onder *Brunehamel* tot aan 't Dorp *de Bossut*, het welk vier mylen van *Rocroi* gelegen is, naderde, en door den Heer *Gassion*, die met vyftienhouderd Ruiters terugkwam, versterkt werdt. Deeze bragt naricht mede van den staat der Spanjaarden, waar op be-

besloten wierdt om op dezelven los te gaan, en *Rocroi* te ontzetten, nademaal zy al de Buitenwerken weder vermeesterd hadden, en deeze plaats het Beleg niet langer dan nog een dag zou hebben kunnen uithouden. 't Legt op een hoogte in een vlak veld, en was voorzien van vyf Bolwerken en een Halvemaan, invoege ze niet sterk genoeg ware, om eene zoo groote magt als die der Spaanschen te wederstaan. Wanneer nu de Maarschalk *de l'Hopital* en andere Officieren de plaatsen, waar men de Vyanden 't voordeeligste konde aantasten, erkend hadden, geboodt de Hertog *d'Enguien* den Maarschalk *de Gassion* naar een vlakke en effen plaats, aan de andere zyde der Spaansche Wachten, om met de Compagniën van 's Hertogs Lyfwacht, een Regiment Vuurroers en het Regiment van 's Konings Ruitery, tot aan het vyandlyk Leger voort te zetten, en te erkennen of de Spanjaarden begraaven lagen, dan of ze tegen de Franschen optrokken om hun slag te leeveren. *De Gassion*, zyn last volgende, jaagde op den 18 Mai de Spanjaarden in hun Leger, en maakte zich meester van eene hoogte, welke niet verre van gemelde Leger, en hem zeer voordeelig was; van daar zag hy dat de Spanjaarden zich beweegden en in slagorde stelden, 't welk hy terstond den Hertog liet weeten. De Hertog toog op staanden voet naar *de Gassion*, gevolgd wordende van den Maarschalk Generaal der Ruitery, die de rechtervleugel van de Voorhoede aanvoerden; voorts van den Maarschalk de *l'Hopital*, *d'Espenan* en *de la Ferté Seneterre*, welke Oversten 't gros van het Leger aanvoerden. De Hertog *d'Enguien* stelde zich 's namiddags om 2 uuren met zyn Paardevolk en de Ruitery, die met *de Gassion* vooruitgetoogen waren, in orde van Bataille, en begon met de Vyanden te schermutselen, 't welk twee of drie uuren duurde, terwyl de gantsche Heïrmagt in orde wierdt gesteld; jammer was het dat ter deezer plaatse geen ruimte genoeg was, om een behoorlyke Bataille te formeeren.

Ondertusschen lieten de Spanjaarden tusschen vyf en zes uuren het Kanon hooren, waar door ze geen geringe schade onder de Franschen veroorzaakten, alzoo dezelven met hunne Kurassiers sterk op hem aandrongen, en hen met hun Geschut ook niet schuldig bleeven; doch gelyk de nacht aannaderde, wierden partyën welhaast van elkanderen gescheiden, en bleeven den ganschen nacht in slagorde, niet verder dan een Musketschoot van malkander staan.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare. 1643.

Nu kwam 'er een Franschman, die onder de Spaanschen diende, op een paard tot zyne Landgenooten overloopen, en bragt hun bericht, dat de Generaal *Bec* met duizend man te paard, en drieduizend te voet des anderendaags in het vyandlyk Leger wierdt verwacht. De Franschen dachten derhalve dat alle vertraaging hun niet dan nadeelig konde zyn, want zy waren zelfs nu nog zoo sterk niet als de Spanjaarden, die in de vyf- of zesentwintigduizend mannen by een hadden; naamelyk zeventienduizend man te voet, verdeeld in tweeëntwintig Vaandels onder het bevel des Graaven van *Isenburg*, en honderd vyftig Cornetten te paard onder het beleid des Hertogs *d'Albuquerque*, zynde den Graaf *de Fontaine* Veldmaarschalk, en Don *Francisco de Melo* Generaal. Daarentegen bestondt het Fransche Leger in twintigduizend man, te weeten veertienduizend te voet en zesduizend te paard, *de Gassion* geboodt de rechter en *de la Ferté Seneterre* de linker Vleugel, terwyl het Voetvolk door *d'Espenen* aangevoerd werdt. De Vleugel aan de rechterhand hadt een Bosschaadje, en die aan de linker een Moeras ter zyde, zynde eene ruimte tusschen beiden: dit Bosschaadje en het Moeras, alwaar de Veldslag wierdt gehouden, begreep omtrent een halve myl, zynde by na een vierde gedeelte eener myle van *Rocroi* gelegen; doch toen de Franschen voor de Spaansche Voorhoede moesten wyken, zyn ze met elkander op een vlak veld voor *Rocroi* geraakt. De Hertog *d'Enguien* was ten eenemaal gewapend, uitgenomen zyn hoofd, waar op hy een hoed hadt met groote witte pluimen, 't welk hem van de zynen deedt kennen.

Des anderendaags, zynde den 19 Mai, trokken beide de Fransche Vleugels, des morgens tusschen drie en vier uuren, op de Spaanschen aan; de Rechtervleugel geraakte aan een Beekje met een Bosschaadje, waar in duizend vyandlyke Muskettiers lagen; doch de Franschen sloegen dezelven weldra op de vlucht, gelyk ook de Spaansche troepen te paard, die hun het hoofd booden. Nogthans ging het der Linkervleugel onder *de la Ferté Seneterre* zoo gunstig in 't eerste niet, want behalve dat deeze Veldoverste twee schooten uit een pistool en drie wonden van het geweer ontving; behalve dat zyn paard onder hem dood bleef, en hy gevangen genomen, maar daadelyk ontzet wierdt: de linkervleugel raakte

in eenige wanorde, waar door de Vyanden, na dat de Luitenant van de Artillery, *de la Barie*, gebleeven was, hun geschut vermeesterden. Toen de Maarschalk *de l'Hopital* dit zag, viel hy met een gedeelte zyner Benden den Spanjaarden te lyf, en heroverde de voorsz. Stukken Geschut; doch door een Musketkogel in den arm gekwetst geworden, en ter zyde gebragt zynde, raakte de Linkervleugel weder in gevaar, en de Spanjaarden veroverden ten tweedemaal haare Veldstukken, waar van ze tegen de Franschen gebruik maakten. De Baron *de Sirot*, die mede een Overste van de Fransche Ruitery was, bragt dit niettegenstaande 't Krygsvolk wederom by een, waar na hy den Vyand zoo lang tegenstand boodt, tot dat de Rechtervleugel, de Spaansche Ruitery ten eenemaal verjaagd hebbende, van achteren op het Spaansche Leger aankwam, op het Voetvolk inviel, en de Waalen, Duitschers en Italiaanen de vlucht deedt neemen. Thans wierdt de Spaansche Infantery van achteren en ter zyden door de Fransche Cavallery en Infantery gelykelyk aangevallen, als mede door het Paardevolk van de Rechtervleugel, dat onder de *Gassion* stondt en aangerend was, zoodanig dat het lighaam des Spaanschen Legers volkomen gebroken en verstrooid werdt: echter hadden de Franschen 't Spaansche Voetvolk, dat een hardnekkigen weêrstand boodt, wel vyf of zesmaal moeten aanvallen, aleer zy het uit zyne gelederen konden jaagen.

Op deeze wys behaalde de Hertog *d'Enguien* de zegge, en veroverde al 't geschut, de Krygsbehoeftens en Pakkaadje der Spanjaarden, waar van wel agtduizend mannen sneuvelden, behalve nog een groot getal, die door de Boeren wierden dood geslagen, en zesduizend genomen wierden. Onder deezen telde men tweehonderd Officieren, en onder de dooden vondt men den Graaf *de Fontaine*, een man, die den Koning van Spanje in deezen Nederlandschen Oorlog getrouwlyk gediend, en steeds getoond hadt een dapper Krygsman te zyn, en daarom werdt hy ook zeer beklaagd; de Graaf van *Isenburg* was zeer gekwetst. De Franschen hadden nogthans ook veel Volks verlooren, schoon men het getal niet bepaaldelyk weet, wordt het echter tusschen de vyf- en zesduizend man gerekend, onder 't welke mede veele voornaame Officieren waren. De Hertog *d'Enguien* zondt straks na zyne Overwinning den Heer *de Chevres* naar *Parys* aan de Koninginne-

Moe-

Moeder, met honderd zeventig Vaandels, veertien Cornetten en twee Standaarden, die aldaar in de Kerk werden opgehangen. Deeze groote nederlaag baarde veel misnoegen onder de Spaanschgezinden, en gelyk alles zyne oorzaak heeft, zoo werdt dezelve ook Don *Francisco de Melo* geweeten, nademaal hy den Graaf van *Bucquoi*, die Generaal der Ruitery was, uit dien post gesteld, en denzelven gegeeven hadde aan den Hertog *d'Albuquerque*, die, gelyk zy zeiden, nog een jong en een onervaaren man was, waar uit de Ruitery ook zulk een spyt hadt opgevat, dat ze, verre van den Vyand dapperen wederstand te bieden, met den eersten aanval de vlucht genomen hadt.

Wat van deeze verontschuldiging zy laaten wy daar. Ondertusschen was Don *Francisco de Melo* naar *Marienberg* of *Mariemont*, vier mylen van *Rocroi* geweeken, alwaar hy eenigen zyner verstrooide Krygslieden wederom by een bragt, en met dezelven op *Philippeville* en voorts op *Valencyn* toog, zynde de Verzamelplaats van het geslagen Leger. De Bezettingen wierden daar op terstond uit de omliggende plaatsen geligt, en zoo wel in *Brabant* als in *Vlaanderen* geworpen, waar van men een gedeelte onder den voorsz Graaf van *Bucquoi* naar *Bergen* in *Henegouwen* zondt, om die plaats tegen de Franschen te verzekeren, dewyl men te wachten stondt, dat zy hunne Overwinning aldaar zouden zoeken voort te zetten, gelyk ook geschiedde; want zoo rasch de Hertog *d'Enguien* zyne troepen by *Rocroi* hadt laaten uitrusten, en de Vestingwerken van deeze plaats versterken, trok hy op, volgens bevel van zyn Hof, en viel in *Henegouwen*.

Zyne Hoogheid, Prins *Fredrik Hendrik*, hadt zoo dra de tyding niet bekomen van deeze groote nederlaag der Spanjaarden by *Rocroi*, of hy spoedde zich om te veld te komen, zoo om de oplettenheid der Vyanden naar deezen kant te trekken, als om den Franschen daar door gelegenheid te geeven hunne Overwinning te ligter voort te zetten. In de maand Mai en Juny hadt hy reeds bevel gegeeven, dat de Staatsche Troepen, op drie plaatsen zouden vergaderen; 't Voetvolk by Lit en *Litteyen*, de Ruitery tot *Os*, drie uuren gaans van de Stad *Grave*, en de Wagens te *Nymegen*. Dit aldus besteld zynde, ging de Prins den 26 Mai uit *'s Gravenhage* en voor by *Dordrecht*, waar de Burgery in de Wapens stondt en het Geschut los gebrand werdt: te *Breda* met een

groot gevolg gekomen zynde, vertrok hy van daar op *'s Hertogenbosch* en kwam voorts by de Schans ter *Voorn*. De Spanjaarden, zulks ziende, dachten 't noodig alle Schansen op de *Schelde* en in het Land van *Waas*, zoo van Krygsvolk als van andere Nooddruftigheden te voorzien, leggende onder anderen twee Regimenten in het Land van *Waas*, terwyl de Markgraaf *Sfondrato* een goed getal Volks uit de Bezettingen by een bragt, en het zelve aan den *Demer* liet vergaderen. Van de voornoemde Schans kwam het Leger in de Polder van *Namen*, alwaar het aan land stapte en in twee hoopen verdeeld werdt, de eene wierdt door den Prins zelven aangevoerd over den Dyk ten noorden van genoemde Polder langs de *Westerschelde*, de Heer van *Brederode* voerde de andere hoop aan de Zuidzyde over den *Schoordyk*, die, de gelegenheden van de Forten *Santberg* en *Moervaart* bezichtigd hebbende, zich in de Kruispolder nedersloeg; zyne Hoogheid hadt zyne Legerplaats genomen by *Keutryk*, na dat hy de Schans *Nassauw* digt by *Hulst*, waar op hy het oog hadt, bezichtigd hadde. De Prins hadt gedacht zich meester te maaken van den doortocht der Schans Nassauw, maar toen hy aldaar het overschot des Spaanschen Legers, dat, als gezegd is, by *Rocroi* geslagen was, onder Don *Andreas de Cantelmo* vondt, oordeelde hy niet raadsaam hetzelve aan te tasten, doordien het te digt by *Hulst* lag, en een Heïr achter zich hadt, waar by hy niet als met zyn Voetvolk konde komen, zynde dus de Ruitery van geenen dienst; hy besloot derhalve aldaar eenige dagen te blyven liggen.

Terwyl de Prins zich ter deezer plaats bevondt, was de Hertog *d'Enguien*, die wy gezegd hebben in *Henegouwen* gevallen te zyn, meester geworden van de Vesting *Barlamont* en van het sterk Kasteel *Aimery*, 't welk een kwartier uurs van gemelde Vesting afgelegen is: Vervolgens veroverde hy *Bins*, *Hal* en verscheiden Kasteelen tusschen *Namen* en *Brussel*; doch deeze plaatsen wederom verlaaten hebbende, toog hy uit *Henegouwen* en kwam in de Provintie van *Luxemburg*, waar hy eerst een kleine Stad, *Virtoy* genaamd, innam, en zich vervolgens met al zyne magt naar *Diedenhoven* begaf, werwaards hy eenige Troepen voor uit gezonden hadt, onder het bevel van den Markgraaf *de Gesures*, die reeds met de omwalling een begin gemaakt hadt.

Dee-

Deeze Stad legt vier mylen van *Mets*, en is in de gedaante van een halfrond gebouwd; zy is met zes ſterke en magtige Bolwerken bevestigd, tusſchen welken even veel Halvemaanen liggen: behalve deezen heeft ze nog verſcheiden andere Bolwerken of *Ravelynen*, en afſnydingen nevens dezelven, als mede een Koninglyk Fort naar den kant van *Luxemburg*, mitsgaders zeer diepe Graften met ſterke Binnenſchanſen, die vol water zyn, 't welk uit de *Moezel* daar in vloeit, houdende by na de diepte van een Piek. De Franſchen hadden deeze plaats, gelyk wy in den jaare 1639 gezien hebben, reeds belegerd, maar met groot verlies daar van af moeten zien.

Thans ſlaagden zy daar beter in. De Hertog *d'Enguien* op den 17 Juny voor de Stad gekomen zynde, liet haar rondom beſingelen. De voorsz. omwalling begreep in 't ronde drie mylen, beſloot vyf Dorpen met drie groote Hofſteden, en hadt zes kwartieren; het eerſte, 't welk het Hoofdkwartier was van den Hertog *d'Enguien*, was op zyde naar de Stad *Mets* en 't Hertogdom *Luxemburg*, en hadt de ſterkſte Werken, het tweede van den Markgraaf *de Geſures* was op zyde naar het Bisdom *Trier*, het derde van den Graaf *d'Aumo* tusſchen de twee voorgemelde naar 't Gebergten toe: het vierde, vyfde en zesde waren van den Markgraaf *d'Andelot*, den Graaf *Palvan* en den Baron *de Sirot*. Twee dagen was men hier mede bezig geweest, wanneer de Belegerden op den 20 een uitval deeden, waar op eene hevige ſchermutſeling plaats nam, in welke de Graaf van *Tavanes*, Cornet van de Lyf-Compagnie des Hertogs *d'Enguien*, en veele andere Franſchen ſneuvelden. Inmiddels deedt Don *Francisco de Melo* veel Volks naar *Luxemburg* trekken onder den Generaal *Bec*, die gelast was om de Stad te ontzetten, en zich met twaalfduizend man vyf mylen van de belegerde Stad nederſloeg, en verſcheiden poogingen deedt om 'er volk in te werpen, nademaal de Bezetting niet te ſterk was, maar dit mislukte hem telkens; want de Belegeraars dreeven zyne Benden, die zulks zouden doen, terug.

Wanneer de Prins van *Orange* tyding van deeze Belegering hadt ontfangen, vondt hy goed om in *Vlaanderen* te blyven liggen, ten einde de Spanjaarden daar te houden, alzoo dezelven, zoo lang de Prins aldaar bleef, van daar niet zouden opbreeken.

Hy

Hy liet zyn Leger dienvolgens weder Scheep gaan om te *Philippine* te landen, waar na hy het Voetvolk te *Asſenede* en de Ruitery te *Boekhoute* nederſloeg. De Spanjaarden waren daar door genoodzaakt om zich te *Selſaten*, een Dorp digt by 't *Sas van Gent*, neder te ſlaan, om de Graft, die van het *Sas* tot *Gent* loopt, te verdeedigen. Terwyl Don *Francisco de Melo* dan hier gelegerd was met honderd veertig Compagniën te paard en veel Voetvolk, lag *de Cantelmo* in 't land van *Waas*, en 't overige van de Spaanſche Magt tusſchen *Gent* en *Bruggen*. 't Staatſche Leger, 't welk ruim vier uuren gaans in de rondte beſloeg, en van zes Beukeryen, waar op veele ſtukken Geſchut geplant waren voorzien was, bleef eenigen tyd in dien ſtand leggen, om de Belegering van *Diedenhoven* des te gemaklyker voor de Franſchen te maaken; laat ons verder zien op wat wyze zy daar mede voortgingen.

De Belegerden deeden den 7 July weder een ſterken uitval, maar wierden na eenigen tegenſtand teruggedreeven; doch kort daar na begon men uit zes ſtukken Geſchut van de Hoofdbatteryën zeer ſterk op de Stad te ſchieten, wordende in een dag tyds by de agthonderd Kogels in de Stad gezonden; men wierp toen nog een Battery op van vyf ſtukken en drie Vuurmortiers, en men ſchoot uit de drie Batteryen zoo vinnig op de Poorten naar den kant van *Mets*, dat ze by na ten eenemaal vernield werden, terwyl de Belegerden nog uit een kleine Schans aan de Graft, waar de Franſchen zeer bezig waren te arbeiden, gedreeven wierden. Vervolgens wierpen zy twee Blinden op tegen de Moleſchans van de Belegerden, die door hun geſtadig ſchieten dezelve diensteloos maakten, en de Franſchen met groot verlies afdreeven; doch deezen vielen de gemelde Schans voor de tweedemaal aan en namen dezelve in. Zy begonnen daar op de daar by leggende Halvemaan uit tweeëntwintig ſtukken te beſchieten, maar de Belegerden verdeedigden dezelve zoo manmoedig, dat de Franſchen genoodzaakt waren, om haar met vierduizend mannen aan te tasten en zich in de Graft te begeeven, hier door veroverden zy de Halvemaan; doch kort daar na dreeven de Belegerden hen uit de Graft, en herwonnen de Halvemaan, 't welk den Franſchen wel vierhonderd mannen kostte. Deeze tegenſpoed deedt hun echter den moed niet zinken, maar met nog grooter

yver

yver alles in het werk ſtellen, om de Belegerden te bedwingen; 1643.
dienvolgens vielen zy den 28 July de Buitenwerken met zulk een geweld aan, dat die van de Stad dezelven verlieten, waar op de Belegeraars des anderendaags begonnen de Gaanderyen te maaken en de Graft te dempen. Dit was naauwelyks gedaan, of zy benaauwden de Belegerden zoodanig, dat ze om Verdrag verzochten, 't welk hun verleend zynde, gaven zy de Stad op den 10 Augustus aan den Hertog over; uit dezelve trokken dertien- of veertienhonderd mannen, zoo te paard als te voet, behalve nog een goed getal gekwetsten; zy voerden op verlof twee ſtukken Geſchut met zich weg. Voorts veroverden de Franſchen, vier mylen van *Diedenhoven*, het Steedje en Slot *Zirk* aan de *Moezel*, waar mede zy voor dit jaar te vreden moesten zyn, ten minſten hebben zy niet meer, geduurende het zelve, in de Spaanſche Nederlanden uitgevoerd.

Belangende nu wyders den Veldtocht van Prins *Fredrik Hendrik*; zoo rasch hy vernam dat de Franſchen *Diedenhoven* ingenomen hadden, liet hy zyn Leger van *Philippine* opbreeken, en wederom ſcheep gaan naar *Bergen-op-Zoom*, zonder iets te hebben uitgericht. Zoo dra het Leger hier gekomen was, ging de Prins met de Ruitery te *Wou* leggen, en liet het Voetvolk in de Schepen, om het land met hunne inlegering niet te drukken. De Spanjaarden van het inſcheepen des Staatſchen Legers naar *Bergen-op-Zoom* verſtendigd, trokken van *Selſate* naar *Antwerpen*, en legerden zich in de Voorſteden. De twee Heïren in deezen ſtaat leggende, zag men alle dagen van beide kanten kleine Benden Ruitery, die op voordeel uitgingen, met elkanderen ſchermutſelden, en nu ſloegen dan geſlagen wierden. Hier op kwam de Ritmeester *Krok* den Prins aandienen, dat hy, het Leger der Vyanden beſpied hebbende, meende dat, indien zyne Hoogheid hem tweehonderd Ruiters wilde geeven, hy twee Compagniën Spaanſche Ruitery zoude kunnen verſlaan, die alle dagen digt by hun Leger op een zekere plaats ter wacht gingen; dat, indien hy dezelven niet kon verſlaan, hy ze ten minſten zoo wel zou bejegenen, dat hy häar noodzaaken zoude hem te vervolgen om zich te wreeken; en dat, indien men de overige Ruitery by het Dorp *Breskate* in eene hinderlaage lag, hy zich ſterk maakte, dat hy ze zoo verre zoude lokken. De Prins nam behaagen in

deezen voorslag, gaf *Krok* de begeerde tweehonderd Paarden, en zondt zynen Zoon *Willem*, die toen zeventien jaaren oud en Generaal van de Ruitery was, onder 't opzicht van *Stakenbroek*, derzelver Lt. Generaal, met al de Ruitery naar *Breskate*, om aldaar in de gemelde hinderlaage te gaan leggen. *Krok* de Wacht, die hy meende te vinden, niet aantreffende, nadert het kwartier der Spanjaarden te *Burgerhout*, en de gemelde Compagniën ontmoetende, die ter Wacht kwamen, zoo dreef hy ze terugge tot aan haare Verschansingen, aan welker slagboom hy eenig Voetvolk vondt, dat 'er Wacht hielt. Hy poogde den slagboom te overweldigen; doch zulks een groot gerucht maakende, en alles in rep en roer brengende, stygt Don *Andreas de Cantelmo* te paard, doet de Ruitery opzitten, ontmoet Don *Jan de Borgia*, derzelver Lt. Generaal, die toe kwam schieten ter plaatse waar 't rumoer was. Ziende de Staatsche Ruitery deinzen, belast hy *Borgia* haar na te zetten met duizend paarden, zelfs tot in de Poorten van *Bergen*. *Borgia* trekt uit, jaagt de Staatschen na, die in 't eerst een draf hielden, daar na zachtjes begonnen te galoppeeren. *Borgia*, waanende dat de vrees hem deedt vluchten, zet hen spoorslaags na. *Krok* week met vollen galop, en trok *Borgia* in de hinderlaage op eene Heide met Kreupelbosch bezet, dat haar bedekte. *Borgia*, daar voor by ryderde, ziet de Staatsche Ruitery in slagorde staan, houdt stand en wil te rugge trekken; maar Prins *Willem*, dit bemerkende, zendt *Stakenbroek* met een gedeelte der Ruitery, om hem den weg af te snyden, de Graaf van *Styrum* trekt aan, om hem van ter zyde te bestooken, en de jonge Prins volgt hem in den staart. Op het aannaderen der Staatschen geraakten de Spanjaarden in verwarring en op de vlucht; zy wierden vervolgd tot aan hunne verschansingen, digt by welken de Staatschen vyfhonderd Spaansche Musketiers vonden, die tot in een hollen weg genaderd waren, om hunne Ruitery te ondersteunen: zy wierpen ze overhoop, doodden een goed deel van dezelven, namen hunne zes Kapiteinen en de rest, die lyfsgenade verzocht en verkreeg, gevangen. Het was de Ruitery niet veel beter gegaan; de Lt. Generaal Don *Jan de Borgia*, Don *Martin Martinez*, Generaal van de Infantery, de Commissaris Generaal, een Luitenant van een *Mestre del Campo* Generaal, negen Ritmeesters, zeven Luitenanten en vyf Cornetten

wer-

werden gevangen genomen, en naar *Bergen-op-Zoom* gebragt. Don *Andreas de Cantelmo* zegt men ook onder het getal der Gevangenen te zyn geweest; doch dat hy door zyn Volk is ontzet geworden, alzoo de Soldaaten des Prins van *Talmont*, die hem gevangen hadt genomen, hem niet wel bewaarden. Een half uur van de Stad ontmoette Prins *Willem* zynen Vader, die hem en alle zyne Officiers zeer heuschlyk bejegende, en hun bedankte voor den dienst, dien zy den Staat gedaan hadden. Zyne Hoogheid was zeer wel vergenoegd, dat zyn Zoons eerste tocht zoo wel gelukt was, en wenschte hem toe dat de Hemel, meer en meer zynen zegen over hem uitstortende, hem dergelyke en grooter overwinningen mogte geeven.

Deezen eersten Veldslag van den jongen Prins van *Orange* neemen wy tot onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men een Heide met een Kreupelbosch by *Burgerhout*, waar achter de jonge Prins van *Orange* met de Staatsche
„ Ruitery in eene hinderlaage legt, terwyl de Ritmeester *Krok*
„ met een gedeelte van dezelve, de Spanjaarden uitgelokt hebbende, veinst te vluchten, en de Vyanden, die hem in der yl
„ vervolgen, in deeze hinderlaage doet vallen, waar op een

„ hevig Gevecht ontſtaat, waar in de jonge Prins de overhand
„ behoudt."

Dewyl de Prins nu niet noodig oordeelde om langer te veld te blyven, zoo liet hy het Leger de Winterkwartieren betrekken, ſchoon de Franſche Gezant begeerd hadde, dat het nog eenigen tyd in zyn geheel bleeve; hy zelve kwam den 17 September wederom in 's *Gravenhage*.

Om de Oorlogsbedryven van dit jaar aan een te ſchakelen, zullen wy nu van de gebeurtenisſen ter Zee gewag maaken. Nademaal de ſtaat deezer Landen vordert, dat men in tyd van Oorlog wel het meest op de veiligheid der Zee gade ſlaat, alzoo hy van dien kant meer dan van de landzyde te vreezen heeft, zoo waren de Provintiën van Holland en Zeeland daar zeer opgeſteld, en derhalve vernieuwden zy dit jaar weder haare voorige klagten over de nalaatigheid, die men daar omtrent gebruikte; want de andere Provintiën bragten haare Schepen niet, of niet tydig genoeg in Zee, meenende genoeg te doen met het Krygsvolk te lande te betaalen: Holland daarentegen was nalaatiger in het betaalen van dit volk, maar was het meeste daar op uit, om de toerustingen ter Zee te bevorderen. Noord-Holland inzonderheid bleef lang weigerig om de achterheid der Compagniën te land te voldoen, geen Rentebrieven tot dat einde willende geeven, voor dat men ook voor de achterheid der Admiraaliteiten gezorgd hadde; invoege dat die van Zuid-Holland zich genoodzaakt zagen, om hun eene Bezending te doen, ten einde hen daar toe te beweegen. Ook hadden eenige Kooplieden, ſedert eenigen tyd, om het verzuim der Provintiën eenigſins te vergoeden, verſcheiden kloeke Oorlogſchepen uitgerust, die de Koopvaarders, voor anderhalf ten honderd van de Koopmanſchappen, naar de Oost-Zee en Noorwegen begeleidden. De Oost-Indiſche Maatſchappy nam insgelyks 't beſluit om eenige Schepen uit te rusten, ten einde de Haven van *Duinkerken* te helpen bezetten. Reeds in February deeden die van beide de gemelde Provintiën krachtige vertooningen voor hun Hoog Mog., over de achterheid der Provintiën in de toerustingen ter Zee, en verzochten dat zy op het ernstigſte aangemaand mogten worden, om dezelve te voldoen; maar dien weg wilden de Provintiën niet gaarne in, en om zich zelven daar van in het toekomende te ontlasten, wilden zy den Koop-

han-

handel meer bezwaard hebben, 't welk zy het *beneficieeren* der Convooijen en Licenten noemden: voor het voorleedene deeden zy goede beloften. Maar de Heeren Staaten van Holland, door belofte zoo dikwyls misleid, lieten door hunne Gemagtigden den 2 Maart verklaaren, dat zy daar geen genoegen in namen, met verzoek dat de Provintiën zich zoodanig wilden verklaaren, over de zuivering van haare achterheid van elf tonnen gouds, volgens 't Reglement van 1636, en over haare inwilliginge voor het toekomende, dat zy daar in ten vollen gerust gesteld mogten worden. En vermits eenige Provintiën haare Kustschepen nog door Beleiders lieten uitrusten, 't welk oorzaak was dat ze laat in zee kwamen, verzochten zy, dat deeze Provintiën, om dit hinder en andere, waar aan men de uitrusting der Beleideren onderhevig hadt bevonden, te ontgaan, de uitrustinge der genoemde Kustschepen, die tot haar aandeel waren, ook weder aan de Admiraaliteiten wilden brengen, en haar de penningen, daar toe geschikt, ter handen stellen. Zy verzochten ten derden dat, vermits de nood ter Zee sterk drong, men eenige Schepen mogte huuren, om het gebrek van eenige gewoone Convooijers, die zy voor *Duinkerken* gezonden hadden, te vergoeden. Eindelyk vertoonden zy, dat verscheiden penningen uit de Kasse der Admiraaliteiten door den Raad van Staaten wierden afgewend, met *Transporten* en andere Ongelden, en verzochten dat men daar een schot voor schieten, en jaarlyks een verzoek doen mogte, om die Ongelden te vinden. Maar op deeze verzoeken wierdt zoo weinig acht gegeeven, dat die van Holland en Zeeland gedrongen waren hunne klagten in de maand Augustus te vernieuwen, en dreigden de Legerlasten af te wyzen op andere Provintiën, indien zy hun aandeel tot de Zee niet voldeeden, en dat zy, in plaats van dezelve, de Kust-Schepen tot hunnen laste zouden neemen.

Men hadt echter met het begin van 't jaar veele Oorlogschepen in Zee gebragt, om de Koopvaardyschepen, zoo veel mogelyk, voor de Duinkerkers te beveiligen, en daarom lieten hun Hoog Mog. aan alle Schippers, die naar de Oostzee en Noorwegen moesten, verbieden, dat ze voor den 10 April niet onder zeil zouden gaan, op straffe van duizend guldens van ieder Schip, dat bevonden zoude worden het tegendeel gedaan te hebben; want dat 'er zorg gedraagen zoude worden, dat 'er tegen den 1 dier

maand

maand een goed getal Oorlogſchepen gereed was. De Vice-Admiraal *Witte Cornelisz. de Witte* was reeds in Maart met eenige Schepen voor *Duinkerken*, en de Lt. Admiraal *Tromp* hadt zich ook voor dezelve begeeven, na dat hy de Koningin van *Engeland* overgevoerd hadt; doch dit niettegenſtaande vonden de Duinkerkers gelegenheid, om zich de donkere Maan in Maart ten baat te neemen en wel zoo, dat ze met veertien Oorlogſchepen en zestien Fregatten in Zee liepen, 't welk hun van tyd tot tyd meermaals gelukte, en op deeze wyze raakten meest alle des Vyands Schepen in Zee, waar op de Lt. Admiraal last kreeg om zyne Vloot in tweeën te verdeelen; dit deedt hy, en ging zelve met een gedeelte om den Noord kruisſen, terwyl het ander zulks om den West deedt, en hier door wierdt te weeg gebragt, dat de Duinkerkers dit jaar den Koophandel zoo veel nadeel niet toebragten, als in voorige jaaren.

Ondertusſchen hadt *Tromp*, terwyl hy nog voor de opgemelde Haven kruiste, hun Hoog Mog. in Maart bericht, dat hy een Schip met Krygsbehoeftens geladen, en uit Duinkerken geloopen, hadt laaten voortzeilen, na dat hy het doorzocht hadt, om dat het met een Paspoort, door de Koningin van *Engeland* getekend, voorzien was. Dit Schip ging naar het Noorden van *Engeland*, om de voorsz. Krygsbehoeftens in 's Konings Leger te brengen. Hier mede wierdt niets ongeöorlofts bedreeven. De Koningin kon dit doen uit genegenheid voor den Koning haar Gemaal, en de Staaten Generaal, hebbende tot nog toe geene zyde gekoozen in de Onlusten van *Engeland*, noch voor noch tegens 't Parlement, konden niet worden beſchuldigd, dat ze de Schepen van beide partyen lieten heenen zeilen. Dit heeft hun evenwel naderhand den Oorlog met *Cromwel* veroorzaakt, en Koning *Karel de II* wist het hun geen dank, gelyk wy in volgende jaaren zullen zien. Ook kwamen twee perſoonen van aanzien *Tromp* bezoeken, die hem eenige ververſchingen hebbende aangebooden, welken hy weigerden, hem vraagden, of het den Visſchers geöorloft ware om op de Haringvangst uit te gaan. Hy antwoordde hun daar op, dat hy geloofde dat zy zulks van de Staaten zouden kunnen verkrygen, indien zy den Duinkerkſche Kaapers ook wilden verbieden den Hollandſche en Zeeuwſche Haringvangers eenig leed te doen. Doch de Lt. Admiraal liet het hier niet by berusten, maar

ver-

verzocht de Staaten over deeze en andere zaaken om order, die hem ook hun antwoord lieten toekomen. Zy belastten hem onder anderen niet toe te laaten, dat eenig Schip met Krygsbehoeftens geladen in of uit de Haven van *Duinkerken* zoude komen, en zoo 'er een in zyne handen viel, dat hy het in *Holland* of *Zeeland* zoude opzenden; dat hy zich met geen Gemagtigden van den Vyand zoude inlaaten; dat het met de Visschery moest blyven, gelyk het was, en dat de Staaten orde daar op zouden stellen.

Zoo even zeiden wy, dat eenige byzondere Kooplieden op hunne kosten Kruissers uitrustten, om de Oost- en Noordvaarders te dekken. De Hollanders beslooten dit jaar met de Zeeuwen, de eersten voor twee en de anderen voor een derde, eene uitrusting te doen van vierentwintig Schepen; de grootsten zouden agttien yzeren stukken, tagtig Matroozen en dertig Soldaaten voeren: de kleinsten moesten voorzien zyn van twaalf yzeren stukken, en bemand met twintig Soldaaten en zestig Matroozen. Deeze Schepen zouden gestadig moeten kruissen binnen het Kanaal, en het Rif van *Schagen*, mitsgaders een rond jaar in zee blyven; maar vermits 'er des Zomers, als de Lt. Admiraal de Vlaamsche Havens bezet hielt, niet veel buits voor hen te maaken zoude zyn, eischten zy een onderstand van den Staat, behalve 't geene zy van de inkomende en uitgaande Goederen zouden trekken. Derhalve moest men eenen Fonds vinden, waar uit deeze onderstand betaald zou worden; en eindelyk werdt 'er orde gesteld, dat zy van de Admiraaliteiten, onder welker *District* zy zouden uitvaaren, gereedelyk betaald konden worden. Aan de Reeders der grootste Schepen zou alle zes maanden betaald worden tienduizend, en aan die van de kleinsten agtduizend Guldens, te korten en te vinden aan de *Premiën*, die gemelde Kruissers, volgens het Plakaat van 1632, zouden verdienen, door het neemen van 's Vyands Schepen: maar indien zy binnen de zes maanden geene pryzen mogten komen te neemen, zouden de gemelde penningen worden verstaan zuiver gegeeven te zyn, zonder dat de Generaaliteit dezelven weder zoude kunnen eischen. De Soldaaten, welken het Land op de Kruissers zoude leeveren, zouden door het zelve bezoldigd, en door de Reeders gevoed worden, als mede met de Matroozen hun aandeel genieten van de Schepen en Goederen, op den Vyand veroverd. Het Geschut,

ſchut, dat de Generaaliteit op de Schepen zou geeven, zou tot laste van 't gemeene Land komen, indien eenige van dezelve Schepen door den Vyand veroverd wierden; den grootſten Schepen zou men zes, en den kleinſte vier metaalen ſtukken toevoegen, twaalf ponden yzers ſchietende. De uitrusting ging echter niet ſchielyk voort, behalve in *Zeeland*, waar ten eerſten vier Schepen in Zee werden gebragt, die een goede uitwerking deeden. In Holland namen de Magistraaten het werk by de hand; te *Amſteldam* rustte men agt Schepen uit, in Noord-Holland naar geraade en te *Rotterdam* één.

In de *Oost-Indiën* vinden wy dit jaar niets merkwaardigs, derhalve zullen wy zien wat 'er in de *West-Indiën* voorgevallen zy, 't welk echter ook niets anders is, als dat de West-Indiſche Maatſchappy als nog daar op bleef aanhouden, dat Graaf *Maurits* uit *Brazilie* zoude opontbooden worden, ſchoon de Inwoonders van dat Land, en de Portugeezen eene Remonstrantie hadden doen inleveren, om hem daar te houden. De Graaf zelfs verzocht echter om t'huis te mogen komen; doch men geloofde dat hy zich wel verſtondt met hen, die hem aldaar wilden houden, op dat hy, als men hem deedt wederkomen, zou kunnen zeggen, dat hy het zelve hadt verzocht, en als men hem liet blyven, dat hy dan zou kunnen voorgeeven 't zelve uit inſchikkelykheid gedaan te hebben. De Maatſchappy evenwel ontboodt hem terug, en hy kwam ook in het volgende jaar.

Ondertusſchen kwam de Generaal der West-Indiſche Maatſchappy, *Hendrik Brouwer*, die in het laatst van 't voorleeden jaar uit Holland vertrokken was, in *Brazilie* aan, en ſloeg Graaf *Maurits* en den Raaden aldaar een ontwerp voor, 't welk hy reeds in 't Vaderland aan de Bewindhebbers der Maatſchappy bekend gemaakt hadt. Dit ontwerp was een tocht op *Chili*, een groot Landſchap op de Westkust van Zuid-America, tusſchen 't Landſchap *Peru*, het *Andes* Gebergten en de Landſtreek van *Magellanes*. Men beſloot te eerder om deezen tocht te onderneemen, om dat men wist dat de Bewoonders warsch van de Spaanſche Regeering waren; denzelven dan de Heer *Brouwer* aanbevolen zynde, vertrok hy in January deezes jaars van *Brazilie*, met eene Vloot van vyf Schepen, waar op driehonderd zestig uitgeleezen Soldaaten waren, en drie Kapiteins *Blaubeek*, *Vorsterman* en *Pie-*

ter *Florisz*, en ontdekte ten Oosten van de straat *le Maire* 1643.
eene ruime Zee; in de maand Mai kwam hy op de kust van *Chili*, alwaar hy veelerlei Lieden op strand zag, zoo te paard als te voet; doch die meestal ongewapend waren, en op de aankomst van de Hollandsche Schepen landwaards in vluchteden: zoo dat men niemand kon te spreeken komen. Deeze kleine Vloot kwam voorts op eene plaats, *Karel-Mappa* geheeten, alwaar de Hollanders met de Spanjaarden handgemeen wierden, en deeze plaats innamen. Zy vonden daar Brieven, waar in ze van de komst der Hollanderen verwittigd geworden waren; dit schryven kwam van de Stad *Conception*, die daar omtrent door de Spanjaarden van *Lima* verstendigd was. Doch de Hollanders, ziende dat ze zich aldaar vruchteloos ophielden, nademaal 'er voor hen geen voordeel te haalen ware, staken de Stad in brand, namen zoo veel Vee als ze konden mede, doodden de rest, en vertrokken met vierhonderd zeventig Chileezen, die zy, op hun verzoek, vermits ze de Tyranny der Spanjaarden niet langer konden uitstaan, innamen, naar *Castro*. Deeze plaats was insgelyks door haare vluchtende Inwoonders verlaaten, en wierdt dus ligt by de Hollanders in bezit genomen, maar zy vonden daar ook niets van hunne gading, waarom ze dezelve wederom verlieten, en naar *Karel-Mappa* terugstevenden, alwaar ze uit eenige Spanjaarden, die ze gevangen genomen hadden, de slechte gelegenheid der plaats verstonden; dezelven gaven hun een Kistjen met driehonderd vyfentwintig stukken van agten, omtrent zesentwintig pond gemaakt Zilverwerk, dat begraaven was, en een metaal stuk Geschut. De Hollanders wierden hier ook onderricht van den twist en vyandschap, tusschen de Chileezen en Spanjaarden, die deswegens uit *Baldivia* gantsch verdreeven waren, zynde de Chileezen meester van die Provintie. *Brouwer* nam derhalve voor om derwaards te zeilen, maar hy wierdt door eene ziekte overvallen, welke hem, ten einde van twee maanden, uit den tyd rukte. Hy hadt tot Opvolger *Elias Herkman*, Gouverneur van de Kapitanie *Paraïba* in *Brazilie*, die, de zagtzinnigheid en menschelykheid by de dapperheid voegende, meer zege in dat land behaalde, dan *Brouwer* door zyn moed en gestrengheid gedaan zou hebben. *Herkman* won welhaast het hart der Inwoonderen van *Chili*, die het juk der Spanjaarden ondraaglyk vonden.

Zy ontfingen de Hollanders als hunne Verlossers. *Baldivia*, de Hoofdstad van een geheele Provintie, in negen Rechtsgebieden verdeeld, opende hun haare Poorten als aan Vrienden. Zy stondt hun toe om eene Sterkten te bouwen, waar van zy meesters zouden zyn, en onderwierp zich aan hun beleid in 't geen den Koophandel en Oorlog tegen de Spanjaarden betrof. De Hollanders nu in het laatst van Augustus aldaar aangekomen, en op de voorgemelde wyze ontfangen zynde, vonden zy aldaar ook eene verwoeste Stad, waar wel vierhonderd vyftig Huizen gestaan hadden, met verscheiden Straaten en twee Markten, doch welke thans met Boomen en gras in 't wild bewassen en gantsch vernield was, vermits de Inwoonders in den jaaren 1599 alle de Spanjaarden daar in vermoord hadden. De Hollanders met die van *Baldivia*, zynde ruim twaalfhonderd in getal, mitsgaders met de Afgevaardigden van *Congo* en *Osorno*, in gesprek komende, gaven hun volgens voorige belofte eenig geweer, om des te beter in staat te zyn zich tegen de Spanjaarden te verdeedigen; doch alles was dus verre goed gegaan, en den Chileezen behaagelyk, tot dat men hun zeide, *dat men aldaar gekomen ware, om andere Waaren met hen voor Goud te verhandelen*, 't welk het eigenlyke doelwit deezes tochts was, begonnen de *Casiques*, of Oversten van deeze Heidenen, zich deswegens te verontschuldigen, zeggende: *dat zy in lange jaaren geen Goud gehad hadden, noch het zelve zochten, om de Tyranny der Spanjaarden*; want weetende wat hunne Ouders om dat metaal hadden uitgestaan, werdt hun den grootsten schrik aangejaagd, als ze slechts Goud hoorden noemen. De Hollanders gaven hun daar op te verstaan, *dat niemand van hen zou gedwongen worden, om meerder Gouds te brengen en te missen, dan hy wilde; maar dat ieder de vryheid hadde 't geene hy bragte te verhandelen voor zoodanige andere Waren, als hy begeerde.* Daar op zagen de *Casiques* elkander met verwondering aan, zonder een woord te spreeken; maar het bleef 'er by, de vrees was te diep in de gemoederen van dit Volk ingeworteld.

Inmiddels waren de Hollanders vast bezig met de voorsz. Sterkten en Hutten te bouwen, en de Chileezen kwamen van tyd tot tyd by hen met eenige Schaapen en Koeijen, die zy voor andere dingen veruilden, en gaven den Generaal anderhalf loot gouds ten geschenk. Doch het aanbrengen van Beesten, die de Hol-

Hollanders zeer benoodigden, verminderende hoe langs hoe meer, vraagden zy den *Casiques* wat de reden daar van ware? Zy antwoordden, dat ze binnen den tyd van twee maanden niet veel meer zouden kunnen leeveren; zy toonden ook eenig misnoegen over 't maaken der Sterkten. Deeze en meer andere reden, als de verraadery van een der *Casiques*, die eenig Voetvolk van den Generaal verzocht hadt, om buit op de Spanjaarden te maaken, maar waarschynlyk de hem verleende manschap laaten ombrengen, of in handen der Spanjaarden geleeverd zou hebben, waar men door een Chilees achter kwam; het overloopen van eenige Soldaaten tot de Spanjaards, waar van men eenigen, achterhaald zynde, ter dood bragt; de onmogelykheid, die 'er was, om goud te verkrygen, ten zy ze 't zelven in de Mynen zochten, 't welk niet zonder groot gevaar, zoo van den kant der Chileezen als van de Spanjaarden, kon geschieden, en hun gebrek aan Volk: deeze redenen waren oorzaak, dat *Herkman* besloot om weder te vertrekken, schoon hy, eenigen tyd geleeden, een Schip naar *Brazilie* hadde afgezonden, zoo om bericht van zynen goeden toestand in *Baldivia* te geeven, als om meerder Volk te verzoeken. In der daad, het is jammer dat men, dusdanige onderneemingen in zin hebbende, zulks doorgaans doet met een gering getal van manschap en van weinige daartoe benoodigde dingen; 't is waar, zoo men veel verspilt, en de onderneeming wil niet gelukken, is de schade des te grooter: maar het voordeel immers, wanneer 't gelukt, sleept nooit berouw na zich, en men is dan ook beter in staat om alles te doorzoeken, vermits men op zyne magt betrouwen kan, daar men, als men te zwak is, meestentyds een land moet verlaaten, zonder 't zelve regt gekend te hebben. Wat hier ook van moge zyn, de Hollanders vertrokken op den 28 October, en bevonden zich den 21 November in de Noord-Zee, zynde ten Oosten van het *Staaten-Eiland*, zonder eenig land te zien, doorgezeild. Den 28 December kwamen zy voor het Recif van *Fernambuk* ten anker, en vonden het Schip *Hollandia* gereed, om tot hunnen onderstand naar *Baldivia* te stevenen; 't welk nu door hunne onverwachte wederkomste moest blyven. Aldus liep deeze onderneeming, waar van *Henrik Brouwer* en zyne Bemagtigers zoo groote gedachten hadden gehad, vruchteloos af.

Wy hebben zoo even gesprooken van de vrees, die de Chileezen bezielde, zoo rasch zy van goud hoorden spreeken, en gehoord dat zulks veroorzaakt was door de wreedheden, die de Spanjaarden in de vyftiénde Eeuw aan hunne Ouders dieswille hadden gepleegd; om nu nog een kleine schets hier van te geeven, en te toonen dat de Spanjaarden zeer wreed zyn, waar ze de overhand hebben, zullen wy 't getuigenis eens Ordens Broeder van *St. Franciscus*, genaamd *Markus van Nice*, hier byvoegen: „ Vooreerst", zegt hy, „ ben ik Ooggetuigen, en weet met volkomen zekerheid, „ dat die Indiaanen (hy meent die van *Peru*, 't welk aan *Chili* „ grenst) het allergoedaartigste Volk is, dat immer onder de In„ diaanen is gezien geworden, zynde gespraakfaamer en jegens de „ Spanjaarden zeer vriendelyk; ik heb gezien, dat zy hun (aan „ de Spanjaarden) Goud, Zilver, Edele Gesteentens en al het „ geene, wat zy hun vraagden, in overvloed gaven, bewyzende „ daarboven aan hen allerleie dienstwilligheid. De Indiaanen zyn „ nimmer vyandig, maar altoos vreedsaam te voorschyn gekomen, „ zoo lang de Spanjaarden hun, door hunne mishandeling en „ wreedheden, daar toe geen gelegenheid gegeeven hebben; in„ tegendeel zy hebben ze met alle vriendschap en eere in hunne „ Gehuchtens ontfangen, geevende hun te eeten en te drinken, „ en zoo veele Slaaven, van beide kunne, als zy tot hunnen „ dienst vorderden.

„ Ik ben getuigen dat de Spanjaarden, zonder dat deeze Indiaanen „ daartoe gelegenheid gegeeven hadden, zoo rasch zy voet in „ hun land gezet hadden, na dat de Groote *Casique* ATABALI„ BA hun over de twee millioenen gouds gegeeven, en het „ gantsche land, zonder tegenweer, in hunne handen overgele„ verd hadde, terstond den gemelden *Atabaliba*, die Opperheer „ van al dat Land was, verbrand hebben, en na hem verbrandden „ zy zyn Veldoverste *Cochilimaca*, die met andere voornaame per„ soonen vreedsaam tot den Spaanschen Gouverneur gekomen „ was. Weinig dagen daar na verbrandden zy een ander groot „ Heer, *Chamba* genaamd, die van de Provintie *Quito* was, „ zonder eenige oorzaak en hun de minste reden gegeeven te „ hebben; zy verbrandden insgelyks onrechtvaardiglyk *Schapera*, „ Heer der Canariërs. Aan *Alvis*, een der voornaamste mannen „ onder de Inwoonders van *Quito*, verbrandden zy de voeten, en

„ dee-

„ deeden hem veelerleie andere pynen lyden, om hem te doen „ bekennen, waar het Goud van *Atabaliba* ware, waar van hy, „ gelyk men vervolgens ondervondt, niets hadt geweeten. 'In „ *Quito* lieten zy ook door het vuur verteeren eenen *Cocopanga*, „ die Landvoogd van alle *Quito*'s Gewesten, en op verzoek van „ *Sebastiaan de Bernalcaçar*, Hoofdman des Spaanschen Gouver„ neurs, zonder onvreedsaame inzichten, gekomen was; men „ verbrandde hen met veele andere *Casiques* en voornaame per„ soonen, om dat hy zoo veel Gouds niet gaf, als men vorderde: „ en naar dat ik kan bevroeden, was het inzicht der Spanjaar„ den, dat 'er geen een voornaam persoon in den Lande bleef.

„ Voorts getuige ik, dat de Spanjaarden een groot getal In„ diaanen by een bragten, en ze in drie groote Tenten opsloo„ ten, welken daar van opgepropt waren; zy staken de Tenten „ daar op in brand en verteerden ze allen, zonder dat ze den „ Spanjaarden eenige reden daar toe gegeeven hadden. Ook ge„ beurde 't eens dat een (Roomsch) Priester, die *Ocanna* genoemd „ was, een kleine jongen uit het vuur trok, waar in men reeds „ doende was hem te verbranden; een andere Spanjaard, zulks „ bemerkende, rukte hem den jongen weder uit de handen, en „ wierp hem in 't midden der vlammen, invoege hy met de „ geenen, die daar reeds in lagen, tot asch verteerd werdt. Deeze „ Spanjaard, willende ten zelven dage weder naar het Leger „ keeren, viel onder wege schielyk dood ter neder, waar op ik „ oordeelde, dat men hem niet moets begraaven.

„ Ik zweere ook met myne eigen oogen gezien te hebben, dat „ de Spanjaarden Handen, Neus en Ooren afgesneeden hebben „ aan Indiaansche Mannen en Vrouwen, zonder eenige andere „ oorzaak of reden, als dat het hun aldus in den zin kwam, en „ dit geschiedde op zoo veel plaatsen en in zoo veel Gewesten, „ dat het niet te zeggen is. Zelfs hebbe ik gezien, dat de Span„ jaarden verwoede Honden op de Indiaanen lieten los gaan, om „ ze te verscheuren; als mede dat zy zoo veel Huizen en Gehuchten „ verbrandden, dat ik 'er het getal niet van zoude kunnen op„ noemen: voorts dat zy de kleine Kinderen van de borsten hun„ ner Moederen afrukten, en, dezelven by een arm neemende, „ zoo verre weg wierpen als zy konden. Zy bedreeven daaren„ boven nog veele andere wreedheden, zonder eenige oorzaak,

„ waar

„ waar ik van ysde, en die te veelvuldig zyn op te tellen.
„ Ook zag ik, dat zy, den *Casiques* en voornaamste Indiaanen
„ hebbende laaten verzekeren, dat zy vreedsaam en in alle veilig-
„ heid tot hen konden overkomen, en vrygelei beloovende, de-
„ zelven, zoo rasch zy gekomen waren, verbrandden. Zy ver-
„ brandden 'er in myne tegenwoordigheid twee, den een te *Andon*
„ en den anderen in *Tumba*, en wat ik ook deede, met hun het
„ Woord Gods, naar myn gemoed, te prediken, ik kon ze daar
„ niet van onthouden. De Indiaanen van *Peru* zyn om geen andere
„ reden opgestaan en oproerig geworden, dan om dat zy mishan-
„ deld wierden, gelyk een ieder weet; en daar toe hadden zy
„ een billyk recht, vermits de Spanjaarden aan deeze Lieden
„ nooit hun woord, noch trouwe gehouden hebben, en hun zoo
„ zeer beleedigden, dat ze besllooten hadden liever te sterven,
„ dan zulks in het toekomende te verdraagen.
„ Ik beweere, op het Verhaal der Indiaanen zelven, dat 'er
„ nog meerder Goud verborgen is, dan immer te voorschyn kwam,
„ 't welk zy, ter oorzaake van de wreedheden der Spanjaarden,
„ niet hebben willen, en niet ontdekken zullen, zoo lang zy
„ zoo godloos behandeld worden, maar zy zullen lieever willen
„ sterven, gelyk de anderen, enz." Hier uit kan men zien, welke reden de Chileezen hadden om de Hollanders te mistrouwen, en waarlyk 't geene *Brouwer* te *Karel-Mappa* en te *Castro* verrichtte, kon hun oppervlakkig geen voordeeliger denkbeeld van de Hollanders geeven.

Om nu weder op de binnenlandsche zaaken terug te komen, zullen wy vooreerst melden, hoedanig het dit jaar met de Engelsche Onlusten gelegen was, en dan zien op welke eene wyze de Regeerders van onzen Staat zich daar omtrent gedroegen, alzoo beide partyën, als gezegd is, hunne toevlucht tot dezelven namen, en elk op het zeerst yverde om hem in zyn belang te trekken.

Het voordeel, hoe gering 't ook ware, 't welk zyne Majesteit in 't voorleeden jaar op het Parlement behaald hadt, bragt nogthans te weeg dat het zelve hem, te *Oxford* zynde, eenige Gezanten zondt, om over een Vereffening te handelen, maar hunne Voorstellingen werden zoo onredelyk gevonden, dat 'er niets beslooten wierdt. De Koningin bragt hem, met haare terugkomst, eenen aanmerkelyken onderstand van Soldaaten, Geld en Oorlogsbe-

behoeftens, 't welk ze by den Koning van Frankryk, *Lodewyk den* XIII, die haar Broeder was, genegotieerd hadt. De Oorlog dan nu voortgezet wordende, maakte zyne Majesteit zich dit jaar meester van de Noorderlyke en Westelyke deelen van *Engeland*, uitgenomen van eenige weinige plaatsen, die van eene te goede Bezettinge voorzien waren. Op den 5 July sloeg de Ridder *Ralph Hopton* met zyne Ruitery te *Lansdown*, digt by *Bath*, den Ridder *William Walker* op de vlucht, en op den 15 dier zelve maand versloeg hy denzelven andermaal te *Round-way-hill*, in welk gevecht een goed getal sneuvelde, en eene groote menigte gevangen genomen wierden. *Bristol* en *Exester* gaven zich ook over aan de twee dappere Prinsen *Robert* en *Maurits*, den Zoonen van den Paltzgraaf *Frederik*, die, als in voorige jaaren is gemeld, met *Elizabeth*, de Zuster van Koning *Karel den* I., getrouwd geweest was. De Koning belegerde *Clocester* daar op van zynen kant, maar de Belegerden, over welken de Kolonel *Eduard Massey* 't bevel hadt, verdeedigden zich met veel moeds, tot dat de onderstand, dien de Graaf van *Essex* hem aanvoerde, gekomen was, waar door de Koning genoodzaakt wierdt om af te trekken. Wanneer de beide Legers nu opgebroken waren, toogden zy eenige mylen voort, elkander gade slaande, zonder zich echter eenig leed aan te doen, behalve dat 'er wel, gelyk ligt te denken is, eenige kleine schermutselingen voorvielen; doch toen ze by *Newbury* gekomen waren, wierden ze handgemeen, en de Koning verloor van zynen kant de Graaven van *Carnavon* en *Sunderland*, als mede den geleerden Lord *Faulkland*: de Graaf van *Essex* verloor in dit Gevecht ook veele voornaame Officieren.

Den 22 January hadden zich ook veele Leden van het Parlement, die den Koning getrouw gebleeven waren, by hem te *Oxford* vervoegd; aldaar kwamen een goed getal van dezelven samen: men telde 'er negentien Graaven, verscheiden Lords, en honderd zeventien Ridders en Edellieden, behalve den Prins en Hertog van *York*, de Lord *Littleton*, Zegelbewaarder, den Trezorier *Cottington*, den Hertog van *Richmond* en den Markgraaf van *Hartford*, en 'er waren nog veele andere Grooten, die aan zyne Majesteit hunnen dienst kwamen aanbieden, aan dewelken hy ook verscheiden plaatsen toevertrouwde.

Omtrent denzelven tyd werdt *Newarck* belegerd door den Ridder *John Meldram*, maar de Prins *Robert*, eenigen onderstand aan-

aangevoerd hebbende, werden de Parlementsgezinden genoodzaakt het beleg op te breeken, met groot verlies aan Volk, en zy trokken ook niet af als op de Voorwaarden, welken voorsz. Prins hen wilde opleggen. De Koning ontfing ook in dit zelve jaar een onderstand uit Ierland, alwaar men een stilstand van Wapenen gesloten hadt; doch zulks schrikte de Wederspannigen niet af, zoo min als hunnen aanhang. Zy lieten een ieder by eede betuigen, dat ze zich voortaan niet als naar de Wetten van Schotland zoude schikken, en dat ze hun uiterste best zouden doen, om den Hervormden Godsdienst, de Rechten en Vryheden van het Parlement voor te staan, de Papistery, gelyk men 't noemde, en de Geestelyke Kerkvoogdy (hier mede meenden ze de waardigheid van Bisschoppen, enz.) uit te rooijen, en de persoon en 't gezag van zyne Majesteit te verdeedigen; het doelwit des Parlements, gelyk het afkondigde toen het de Wapenen opvatte, niet anders zynde, dan om den Staat te hervormen, den persoon van zyne Majesteit te verdeedigen, hem van zyne kwaade Raadslieden te verlossen, en tot een gloriery ken Koning te maaken; dit is vervolgens gebleeken.

Doch om te komen op het geene hier te Lande dienaangaande verhandeld wierdt, moeten wy zeggen, dat het Parlement, zoo dra zyne onderhandeling met den Koning, waar van we zoo even gesprooken hebben, vruchteloos afgeloopen was, in het Hooger en Lagerhuis voorslaan liet, een Verbond met hunne Hoog Mog. te maaken; wat het Parlement hier mede bedoelde, is zoo duidelyk niet, ten zy men wille zeggen, dat het gemeen in de sleur gehouden moest worden; want dewyl de Vereenigde Nederlanden met Frankryk zoo nauw verbonden waren, kon het Parlement wel denken dat ze geen Verbond zouden aangaan, 't welk hun Frankryk noodwendig tot Vyand moest maaken; men zocht mogelyk daar ook door de genegenheid van Holland en Zeeland nog meerder te winnen, die, als reeds gezegd is, het Parlement veel meer genegen waren, dan den Koning, offschoon dezelve nu door het Huwelyk van zyn Dochter des te sterker aan deezen Staat verknocht ware; doch in het stuk van Staatkunde gelt geen Verwantschap: en dewyl, gelyk wy in 't vervolg zullen zien, de Gereformeerde Geestelykheid hier te Lande ook tegen den Koning yverde, zoo wierdt de zaak van 't Parlement in beide voorsz. Provintiën welhaast, als 't ware, voor rechtvaardig aangezien.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1643.

Ondertusschen verscheen de Heer *Boswel*, 's Konings Gezant, in de Vergadering van hun Hoog Mog., hun, uit naam zyns Meesters bedankende, voor het goed onthaal, het welk de Koninginne alhier genooten hadt, en voorts klaagende over het drukken en verspreiden van verscheiden Blaauw-Boekjes, als onder anderen, 1) *'t Ingewant der bedrukte, lydende, en recht religieuse Engelschen*; 2) *Engelands Geschrei ende Wee over Nederland*: 3) *Nederlanschen Droom, of Wonderlyk Visioen*, Werkjes, die alleen door hunne Tytels genoeg te kennen gaven van welke Geloofsgenootschap de Aucteurs waren. Hun Hoog Mog. antwoordden hier op, dat ze tegens 't drukken van soortgelyke Werkjes zouden voorzien, offchoon zyne Majesteit zelve het verspreiden, veel minder 't drukken van zoodanige dingen in zyn Ryk niet konde beletten, 't welk hy derhalve in uitheemsche Landen zoo kwaalyk niet kon neemen. Hy klaagde wyders den 31 Maart over *Strickland*, die, bespeurd hebbende dat het grootst gedeelte van deeze Republiek meer voor het Parlement, dan voor den Koning was, daar uit opmaakte, dat hy het Parlement meer dienst zou kunnen doen by de Staaten der byzondere Provintiën, dan by hunne Gemagtigden ter Generaaliteit, welken zyne Hoogheid, die 's Konings zaak voorstondt, als het ware, te veel naar de oogen zagen, en die hem openbaar gehoor ontzegd hadden, 't welk men nooit hadt geweigerd aan andere Staaten en Standen, desgelyks met hunnen Landsheer overhoop leggende. Hy wierdt inderdaad in alle Provintiën wel ontfangen, en ter gehoor toegelaaten; doch *Boswel* moest zich met de verklaaring van hun Hoog Mog. te vreden houden, alzoo ze zeiden daar van geen kennis te hebben, en deswegens alsnog niet wel te kunnen schryven aan hunne Bemagtigers. Maar *Boswel* hernieuwde zyn Vertoog op den 14 April, en hun Hoog Mog bemagtigden den Heer van *Gendt*, om hem ten zynen Huize te onderrichten, dat hun Hoog Mog. geen kennis hadden van de *receptie* van *Strickland* in Gelderland. En om den Heer *Stricklands* gezag nog te geringer te maaken, hadt *Boswel* onder anderen gezegd, dat in het Hooger-Huis van het Parlement niet boven een vierde gedeelte, en in het Laager-Huis niet boven een derde gedeelte van de Leden,

die aldaar behoorden te weezen, verscheen, 't welk niet onwaarschynlyk was, alzoo veele Leden, als boven gezegd is, zich by den Koning vervoegd hadden; maar dit sloot daarom niet uit dat party party bleef: want het Parlement kon ligtelyk met nieuwe Leden vervuld worden.

Middelerwyl was zyne Majesteit genoodzaakt geweest alzoo hy uit de Vereenigde Gewesten, geene Wapens en Krygsbehoeftens genoeg kon krygen, dezelven te *Duinkerken* in te koopen; doch het Parlement, daar achter komende, liet hun Hoog Mog. van 't zelve waarschouwen door eene Acte, die ondertekend was door *William Sandis* en dus luidde: „ Alzoo zyne Koninglyke Majesteit van *Groot-Brittanniën* heeft gegeeven *Commissie* tot inkoop en *transport* van Wapenen en *Ammunitie* van „ Oorloge ten zynen dienste, in de Haven van *Duinkerken*, geladen in het Schip van *Maillart van Banninckhoven*, om van daar „ gevoerd te worden volgens zyne Majesteits ordre; zoo worden „ myne Heeren de Staaten Generaal verzocht daar van kennis „ te houden, als dat dezelve Wapens niemand anders toebehooren dan aan zyne Majesteit, en dat het zelve Schip in zynen „ dienst is." Maar gelyk hun Hoog Mog. hier op niet naar den zin van 't Parlement antwoordden, zoo nam het zelve daar nog grooter reden tot klaagen uit, denkende dat men hier te lande niets voor den Koning behoorde te doen, 't welk strydig was met de belangen van het Parlement. *Strickland* gaf derhalve op den 25 April eene Memorie over, welke van deezen inhoud is: „ Ik ben gelast door ordre van myn Heeren van 't Parlement „ in Engeland, den 17 April deezes jaars, van hunnen 't wege, „ aan Uwe Hoog Mog. bekend te maaken, dat de Koning op „ raad van zyne kwaade Raadslieden, veel Duinkersche Schepen, „ ten getale van vierentwintig, zoo als hun bericht wordt, heeft „ gehuurd, om te bevechten de Vloot van den Koning en 't „ Parlement (*deeze dubbele benaaming gebruikte 't Parlement*), welke bestemd is tot bewaaringe van 't Ryk, en dat bereids twee „ van deeze Schepen gekomen zyn uit *Duinkerken*, opgezet hebbende des Konings Vlagge; en myn' voorsz. Heeren zyn onderricht geworden, dat Uw Admiraal dezelve twee Schepen „ ongemoeid heeft laaten uitloopen, op ordre en bevel van zyne „ Hoogheid, den Prinse van Orange. Myne Heeren van het „ Par-

„ Parlement hoopen, dat deeze Staat niet zal toelaaten, dat de
„ Duinkerkers zich op deeze wyze meester zouden maaken van
„ de Zee en van Engeland, maar dat Gylieden veeleer aan Uwen
„ Admiraal zult gebieden 't uitloopen van de Duinkerkers te be-
„ letten, onder welk voorwendſel het zoude mogen zyn; want
„ alle de Spaanſche Schepen zouden kunnen opzetten de Vlag-
„ ge van den Koning van Engeland, en door dit middel neemen
„ de Schepen van het Parlement, bedervende op deeze wys den
„ Koophandel van beide Natiën, enz."

De Prins was zoo zeer gebelgd, dat hy in dit Vertoog openlyk beſchuldigd wierdt, ordre gegeeven te hebben aan den Admiraal *Tromp*, om de twee Schepen te laaten uitloopen, dat hy 'er ſterk over deedt klaagen door den Heer, die toen voorzat in de Vergadering van hun Hoog Mog. Deeze Heer ſprak met veel yver, het Geſchrift van *Strickland* lasterlyk en faamroovend noemende, en zeggende dat het alleen ſtrekte om zyne Hoogheid haatelyk en zwart te maaken, wiens getrouwheid tot eere en dienst van den Staat ſteeds zoo wonderbaarlyk hadt uitgemunt; dat zyne Hoogheid derhalve verzocht, dat men *Strickland* noodzaaken wilde, om behoorlyke voldoening daar over te geeven, op dat hy zich, by gebreke van dien, niet verplicht mogte zien om op middelen te denken, waar door *Strickland* hem, buiten hun Hoog Mog., de geëischte voldoening zoude moeten geeven. Eindelyk bragt hy by, hoe vaardig hun Hoog Mog. zich eertyds getoond hadden, om menſchen te ſtraffen, die kwaalyk van zyn Hoogheids Vader, Prins *Willem*, geſprooken hadden; en dat een perſoon, die valſchelyk hadt uitgeſtrooid, dat hy *Barneveld* in de Miſſe gezien hadt, over deeze lastertaale openbaarlyk gegeeſeld was geworden; voorts dat een ieder by zich zelven moest nagaan, hoe leed het hem zoude zyn, dat men zyne eer, goeden naam en faam, waar door men eigenlyk leeft, kwame te kwetſen, hoe yverig men zoude zyn om zich daar gevoelig over te toonen, en hoe veel te meer men dan nu deeze zaak behoorde te behartigen, als raakende een perſoon van zoo groote hoedanigheid en hooge afkomste, aan welken deeze Staat zoo veel dankbaarheids ſchuldig was, behalve de kwaade gevolgen en reflexiën, die zelfs ten nadeel van den Staat daar in ſtaken. Wanneer hun Hoog Mog. nu deeze zaak in overweeging genomen had-

hadden, verklaarden zy dat ze het lasterlyk zeggen van *Strickland* opnamen als eene Beleediging, den Staaten deezer Landen regelrecht aangedaan, en bemagtigden vier Heeren, te weeten van *Gendt*, *Sonck*, *Vosbergen* en *Donia*, om *Strickland* 's anderendaags in de Vertrekkamer van hun Hoog Mog. te ontbieden, en hem te ondervraagen of hy het voorgemelde op eigen gezag, of op uitdrukkelyken last en byzonder bevel des Parlements gezegd hadde? mitsgaders om hem zynen last te doen vertoonen, ingevalle hy zeide zulks uit last van het Parlement gezegd te hebben. Dewyl men deeze zaak van groot gewicht oordeelde, belastte men den Griffier *Musch* zich by het onderzoek te laaten vinden, en aantekening daar van te houden. *Strickland* wierdt ontbooden, verscheen, en men vraagde hem of hy last gehad hadde van 't Parlement, om den Heere Prinse van *Orange* te beschuldigen. Hy hielt dit staande, waarom men blyk van zynen last afvorderde; doch dit weigerde hy, uit hoofde dat hy te vooren zyn Geloofsbrieven overgeleeverd hadt, waar op men hem gehoor verleend hadt: maar ziende dat men zich daar mede niet te vreden hielt, vertoonde hy nog een last, het welk by twee Clerken van 't Parlement ondertekend was, en dus luidt:

„ *Op Vrydag den 7 April* 1643. Ordonneert dat Mr. *Pym* or„ dre geeven aan Mr. *Strickland*, om te klaagen aan de Heeren „ Staaten, dat het Huis is onderricht dat twee Schepen van de „ Duinkerksche Vloote, gehandeld om herwaards te komen, „ zyn weggegaan met speciaale toelaating van den Prinse van „ *Orange*."

Doch men was hier mede niet te vreden, en toen hem de Gemagtigden van hun Hoog Mog. eenige tegenwerpingen deeden tegen dē form van deezen last, brak *Strickland* dit kort af, en boodt aan zich gevangen te stellen en zyn hoofd te verliezen, indien het Parlement dit Geschrift geen gestand deede. De Gemagtigden verslag van alles aan hun Hoog Mog. gedaan hebbende, verklaarden zy 't Geschrift van *Strickland* voor valsch en onwaarachtig, voor zoo verre het van den persoon van zyne Hoogheid sprak; voorts namen zy het besluit, om daar over aan het Parlement van Engeland te schryven, met vertooning van bezwaarnis en eisch van reparatie, en dat middelerwyl geen Geschriften van *Strickland* zouden aangenomen worden, zonder nader

der besluit. Dit bleef niet lang achter wege; en de Geschriften, die *Strickland* inleeverde by hun Hoog Mog., de Brieven, welken zy van 't Parlement ontfingen, en de aantekening van den ontfangst en leezing van beide in de openbaare Registers, mitsgaders het besluit van hun Hoog Mog. om zelven aan het Parlement te schryven, noodzaakten 's Konings Resident *Boswel*, uit te komen met zyn gedreigd *Protest*; waar in hy beweerde dat 's Konings waardigheid door dien handel gekwest ware, en dat alle besluiten, die op aanhouden van *Strickland* genomen zouden worden, onduchtig, onbehoorlyk, en baarblykelyke indrachten waren op en tegen de hooge rechten van 's Konings Kroon. *Boswel* liet het niet by 't voorsz. *Protest*; want dewyl *Strickland* hadt weeten te weeg te brengen, dat 'er ook ten behoeve van het Parlement voorraad van Oorloge ingescheept wierdt naar Engeland, zoo herhaalde hy dikwyls zyne klachten daar over, en zyne Majesteit hadt ook op den 11 Mai aan hun Hoog Mog. een Brief deswegens geschreeven: *Boswel* hielt derhalve gestadig aan om antwoord en voldoening. Op alle welke Geschriften hy in 't begin van November ten antwoord kreeg, dat de Gezanten, welken hun Hoog Mog. naar Engeland stonden te zenden, zyne Majesteit op alles voldoening zouden geeven; want zy hadden in de maand October vastgesteld de Heeren *Boreel*, van *Renswoude* en *Joachimi* derwaards te zenden.

De saamverbonden Roomschgezinden van Ierland hadden ook goedgevonden een Gezant herwaards te zenden, die men in de maand Augustus in '*s Hage* zag verschynen; hy was *Hugo van der Burg* genaamd. Hun Hoog Mog. weigerden hem niet alleen gehoor, maar lieten hem ook aanzeggen, dat hy, binnen den tyd van vier dagen, de Vereenigde Nederlanden moest verlaaten.

Dat de Religie in deeze Engelsche Onlusten ook plaats moetst hebben, zagen wy hier vooren. Echter wierdt in het Vonnis van *Karel de* I. geene andere oorzaak van den binnenlandsche Oorlog bygebragt, dan dat hy indracht gemaakt hadde op de Vrydommen en Voorrechten des Volks, en eene vrymagtige Heerschappy in Engeland hadt zoeken in te voeren, en dat het Parlement, om zulks te keer te gaan, de Wapenen hadde opgevat. Niettemin waren 'er veelen onder de Nederlandsche Gees-

te-

telykheid, die zich inbeelden, dat deeze Oorlog van het Parlement tegen den Koning alleen ondernomen ware, tot befcherming van den Hervormden Godsdienst; want de Presbyteriaanen, 's Konings Tegenparty, komen, zoo in gevoelen als Kerkzeden, met de Gereformeerden deezer Landen zeer na overeen. Dit was oorzaak dat ze de zyde van het Parlement koozen, en 's Konings zaake haatelyk gemaakt werdt door verfcheiden Blaauw-Boekjes, waar van wy reeds gewag gemaakt hebben, die genoegfaam te kennen gaven van welken kant zy kwamen. De vier Clasfen van *Zeeland*, die te *Middelburg* vergaderd waren, toonden zich het yverigst, en zonden hunne Gedeputeerden (zynde de Heeren *Gideon van Deinfen*, Predikant binnen *Campveere*; *Godefridus Udemans*, Predikant te *Zierikzee*; *Nicolaas van Heyst*, Predikant te *Tergoes*, en *Johannes Boschardus*. Predikant te *Lillo*.), die met Brieven van Voorfchryving van de Staaten van *Zeeland* voorzien waren, naar '*s Gravenhage*, om den Heeren Algemeene Staaten (dit gefchiedde den 10 July.) eerst by monde, en vervolgens in Gefchrift, de Kerken van Engeland en Ierland aan te beveelen. „ Zy fchreeven ook eenen Brief aan de Kerk van „ Schotland, over het gevaar, waar in zy meenden dat de ge„ melde Godsdienst in de twee voorsz. Kerken was, haar ver„ maanende, zich *in de tyden van beproeving* niet te laaten verlei„ den tot de Ceremoniën der Bisfchoplyke Hervormde Kerke, „ welke Ceremoniën zy *Paapsch* en door den *listigen Vyand* inge„ voerd noemden; maar vast te blyven kleeven aan haar Gods„ dienst, die van *het Bisfchoplyke Juk verlost, en gezuiverd was* „ *van alle Antichristifche Ceremoniën en Drek*" Eindelyk ftrekte deeze Brief, om haar aan te zetten tot werkfaamheid in deeze hagchelyke omftandigheden, en haar yver in te boezemen voor de zaak der gemelde noodlydende Kerken; haar te beweegen om deeze te verdeedigen tegen den *Paapfchen Aanhang* (door welken 's Konings party bedoeld werdt), met verzoek, *dat zy zich haasten zouden, om den Heere te hulpe te komen, tegen den Magtigen, om het pogchen en den trots van Moab* te vernederen, die alle Hervormde Kerken met eenen flag dacht ter neder te vellen, dat haarer geen meer zoude zyn, en *haar op zochten te zwelgen met opene keele als een ftuk broods.*

„ Deeze Brief," merkt men op denzelven aan, „ diende om

„ het

„ het vuur des Oorlogs aan te ſtooken, de Schotten tegens hunnen 1643.
„ Koning te verbitteren, en de gemoederen, reeds verhit ge-
„ noeg, voorts aan 't zieden te helpen; ſtrydig met het voor-
„ neemen van hun Hoog Mog., die hun uiterſte best deeden,
„ om dezelven tot bedaaren te brengen. Het verzoek zelve
„ ſmaakte krachtig naar partyſchap tegen den Koning: ook had-
„ den hun Hoog Mog. niet goedgevonden het te beantwoorden.
„ Echter kon men zien hoe aangenaam, als het ware, 't aan de
„ Provintiën was; want alle verzochten zy Afſchriften van den
„ ſchriftelyken last der Gemagtigden van het Synode van Zee-
„ land, gelyk ook van den Brief van Voorſchryving der Staaten
„ dier Provintie. En al wilde men dit bewys der genegenheid
„ van de Republiek voor het Parlement wraaken, zy bleek ge-
„ noegſaam uit het goed onthaal, 't welk *Strickland* wedervoer in
„ de Vergaderingen van de Staaten der byzondere Provintiën,
„ in welken hy toegelaaten wierdt. In Holland zag men, in
„ weêrwil van *Boswels* vertooningen, dat *Hugo Peters*, een zeer
„ yverig Predikant en een krachtig en beweeglyk Redenaar, in
„ de Engelſche Kerken predikte tegen den Koning, met wiens
„ kenniſſe en goedvinden hy zeide, dat de wreedheden der *Ier-*
„ *ſche Papisten* tegen de Hervormden gepleegd waren. Zoo wei-
„ nig Voorſtanders vondt de Koning van Engeland in de Ver-
„ eenigde Nederlanden."

Wat hier van zy zullen wy niet roekeloos beſliſſen, alzoo wy ons zeer verzekerd houden, dat al wat het Synode hier in gedaan heeft, uit een zeer goed beginſel voortkwam, zoekende de Geloofsgenooten in den Geloove te verſterken, en tot lydſaamheid op te wekken; en dat de Provintiën de voorgemelde Afſchriften verzochten, geſchiedde om'er nader over te *communiceeren*, en uit dien hoofde wierden ze haar toegeſtaan.

Ondertusſchen was de jonge Prinſes, Dochter van den Koning van Engeland, nu in haar dertiende jaar getreeden, en nademaal ze, gelyk wy op zyn plaats gezien hebben, aan Prins *Willem* uitgehuuwd ware, eer ze den vereischten ouderdom hadt, om over zich zelve te kunnen beſchikken; zoo was het nu noodig om dit Huwelyk duchtig te maaken, dat zy, tot haar twaalfde jaar gekomen en volgens de Wet huwbaar geworden zynde, het zelve goedkeurde, zoo als ze ook in de maand November deedt. Op den

14 deezer maand werdt deswegens Bruiloft gehouden, de echte band nu eerst onverbreeklyk gemaakt zynde. Prins *Fredrik Hendrik*, onpasselyk zynde, kon dit Feest niet bywoonen, gelyk ook niet de Koningin van *Bohemen*, dewyl zy bericht hadde, dat haar Zoon Paltzgraaf *Maurits* zeer krank was. De Koninglyke Prinses zat tusschen de Prinsessen Paltsgravinnen *Elizabeth* en *Louise*, en aan de linkerhand van de Prinses *Louise* was Mevrouw de Prinses van *Orange* gezeten.

Deeze Bruilofts-Plechtigheid verkiezen wy tot het Onderwerp der volgende Plaat.

„ Hier ziet men een luchtige, prachtige en Vorstelyke Zaal,
„ waar in het Huwlyk van den jongen Prins *Willem* van *Orange*
„ met de Koninglyke Prinsesse *Maria* van Engeland gevierd
„ wordt. De jonge Bruid zit aan het hoogereinde van deeze
„ Zaal aan eene prachtig toegerechte Tafel, hebbende de jonge
„ Prinsessen Paltsgravinnen aan haar linker- en rechterhand, en
„ ter linkerzyde de Prinses haare Schoonmoeder, deeze Tafel is
„ voorts voorzien van veele Dames. De Prins Bruidegom zit
„ aan de hoogerzyde van een gelyke Tafel, verzeld van veele
„ groote Heeren; in de hoogte ziet men een Orquest met Mu-

„ zie-

„ ziekanten, terwyl eenige Heeren en Dames de Zaal op en ne-
„ der wandelen."

Deeze Bruiloft hadt, naar men verhaalt, ook niet het gewenscht gevolg voor den Prins Bruidegom, uit oorzaake dat de natuur zyn Koninglyke Bruid niet zoo vroeg huwbaar hadt gemaakt, als de Wet haar daar voor hadt verklaard. De Wet en de Natuur, vervolgt men, verscheelden echter niet meer dan omtrent vier maanden; want des nachts tusschen den 26 en 27 February des volgenden jaars wierdt zy voor de eerstemaal beslaapen.

Ondertusschen wierdt 'er dit jaar ook door hun Ed. Gr. Mog. de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, een nieuwen Last voor hunne Afgevaardigden ter Vergadering van hun Hoog Mog., de Heeren Staaten Generaal, gemaakt, dewelken van deezen inhoud is:

„ Alzoo de Staaten Generaal Staatsgewyze alleenlyk by Be-
„ schryvinge *van den Raade van Staaten*, *op zekere pointen*, *plagten*
„ *te vergaderen*, en als nu hunne Gedeputeerden gestadig by el-
„ kander zyn; hebben de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van
„ Holland en West-Friesland goedgevonden, hunne *Ordinaris*
„ *Gedeputeerden*, als mede de Heeren *Gecommitteerde Raaden*, al-
„ daar *Compareerende*; te geeven de navolgende *Instructiën*,
„ naar welke zy zich zullen hebben te *reguleeren*.

1.) „ De *Gedeputeerden* zullen, in de *Exercitie* van hunne Be-
„ dieninge, achtervolgen en niet mogen te buiten gaan den voet
„ van de Nader *Unie van Utrecht*, noch het geene daar na met
„ gemeene *Resolutiën* van de gezamenlyke Provintiën, Staatsge-
„ wyze vergaderd zynde, aan de *Generaaliteit* is *gedefereerd*.

2.) „ Zy zullen voorts getrouwelyk achtervolgen de Bevelen,
„ hun van wege de Heeren Staaten van Holland en West-Fries-
„ land gegeeven; bezorgen dat in de voorsz. Vergadering niet
„ worde gehandeld of gedaan iets, dat *concerneeren* mogt de Hoog-
„ heid, Privilegiën, Gerechtigheden, loflyke *Costuymen* en
„ *Usanciën* van den Lande van Holland en West-Friesland,
„ Steden en Leden van dien, zonder *expressen* en *specialen* last
„ van de Staaten derzelve Landen.

3.) „ En zullen hier om worden *gecommitteerd*, volgens voor-
„ gaande gebruik, eenigen van de *Gequalificeerdsten* en Bekwaam-

 „ sten

„ ſten tot deeze Bedieninge uit de Provintie van Holland en „ West-Friesland, dewelken niet zullen weezen *in den Eed, de* „ *Gagie, ofte dienste van* iemand, dan alleenlyk van de Provin- „ tie van Holland en West-Friesland, ofte Eenigheid van de- „ zelve.

4.) „ De voorsz. Gedeputeerden zullen voorts, in de gemelde „ Vergadering of daar buiten, niet mogen handelen, zonder „ last, als vooren, over de volgende punten: *Als van Vreden of* „ *Beſtand, van Oorlog, Handeling met andere Mogendheden, Lan-* „ *den of Steden, over Alliantiën, Onderſtanden, 't verleenen of con-* „ *tinueeren van eenige generaale of importante Octrooiën, waar by de* „ *Provintie van Holland en West-Friesland zouden ſchade kunnen lyden,* „ *'t aanneemen, continuëeren of afdanken van eenig Krygsvolk, noch* „ *ook van het zenden van eenigen Ambasſadeur, of Notable Deputatie* „ *buitens Lands: gelyk mede in 't Stuk van de Munten, Convooijen* „ *en Licenten ſluiten of openen van dezelve; 't verleenen van Pardon-* „ *nen, Remisſien van Delicten, tegen den Staat begaan; als mede* „ *niet over Kwytſcheldinge van Confiscatiën, by Sententie gedecre-* „ *teerd, of eenige gewichtige Materiën den Staat van den Lande be-* „ *treffende*, ten deele ook by de *Uniën*, en by naame die van „ *Utrecht*, aan de Provintie gereſerveerd, die men hier houdt „ geïnſereerd, of eenige andere Punten gereſerveerd aan de Staa- „ ten van den Lande. Doch zulks voorvallende (gelyk zy by- „ zonderlyk daar op acht zullen hebben te neemen, dat zy, zoo „ tydelyk als mogelyk is, daar van *Informatie* mogen bekomen) „ dat zy terſtond de Heeren Staaten van Holland en West-Fries- „ land, of, in afzyn van dezelven, hun Ed. Gr. Mog. Gecom- „ mitteerde Raaden daar van zullen hebben te waarſchouwen, op „ dat dus alles moge geſchieden met kennisſe van deeze Provin- „ tie, zonder dat men dezelve zaaken verhaaste, en alzoo 't Ge- „ zag aan zich zelven neeme.

5.) „ Zy zullen ook niet vermogen te verkoopen, te ver- „ vreemden, of ook te belasten eenig Recht of Gerechtigheden, „ Domeinen, Goederen, Actiën, of valable Creditien, der *Ge-* „ *neraaliteit* en gemeene *Unie* toebehoorende, anders als na voor- „ gaande *Petitie* van den Raade van Staaten, en 't Conſent der „ Provintie, Staatsgewyze eerst daar over gereſolveerd heb- „ bende.

„ 6)

6.) „ Gelyk dezelven mede niet zullen vermogen het inko-
„ men van eenige Komtooren, 't zy Generaal of Particulier,
„ onder de Generaaliteit behoorende, te diverteeren noch te be-
„ lasten met Asſignatiën, Negotiatiën, of eenige andere Verbind-
„ tenis, zonder voorgaande *Petitie* en *Conſent*, als vooren.

7.) „ Alle Penningen en Voorbaaten, der Generaaliteit van
„ buiten toekomende, uit krachte van Tractaaten, Alliantiën,
„ Subſidiën, met vreemde Prinſen en Republieken gecontrac-
„ teerd, zullen komen in handen van den Ontfanger Generaal,
„ en gelaaten worden ter *Dispoſitie* van den Raad van Staaten,
„ zonder ter Vergadering van de *Generaaliteit* daar van te mogen
„ disponeeren, of eenige Betaalinge daar uit te doen, als alleen
„ op de Ordonnantie van de gemelde Heeren des Raads van
„ Staaten.

8.) „ En voorts zullen zy zich gantsch geene *Jurisdictie* ver-
„ neemen te oefenen, 't zy uit zich zelven, of uit Commisſie;
„ Delegatie over Procesſen en zaaken, die tusſchen eenige twis-
„ tende partyën, woonende binnen de Vereenigde Provintiën,
„ mogten voorkomen; maar dezelven laaten of wyzen, voor zoo
„ verre zy der Generaaliteit komen aan te gaan, of naar den Raad
„ van Staaten, of naar de Collegiën der Admiraaliteiten, achter-
„ volgens de natuur of gelegenheid der zaake.

9.) „ Doch ingevalle 'er *Reviſie* verzocht worde, zullen zy
„ zich ter *Generaaliteit* mogen laaten committeeren en daar inne
„ gebruiken, mits dat de voorzegde Reviſie worde verzocht en
„ vervolgd binnen den behoorlyken tyd, daar toe naar Rechten
„ geordonneerd en anders niet.

10.) „ Zy zullen niet op zich neemen by Auctoriteit te ſur-
„ chargeeren of ſuspendeeren eenige Executiën van Sententiën,
„ 't zy Civiel of Crimineel, die by eenige Collegie of Rechters
„ van de *Generaaliteit* geweezen zullen zyn; maar zy zullen met de-
„ zelve *Executie* voortvaaren, niettegenſtaande de voornoemde
„ *Surcheance*, of geïntenteerde ſuspenſie.

11.) „ Zy zullen gehouden weezen met den aanvang aan de
„ Vergadering van Holland en West-Friesland al het geene,
„ dat, geduurende hunne Commisſie, komt voor te vallen in de
„ Vergadering der Generaaliteit, te kennen te geeven, en met
„ een te vertoonen het Register, inhoudende alle Reſolutiën ter
„ Generaaliteit van tyd tot tyd genomen.

12.) „ Voorts zullen zy verplicht zyn, om goede en naauwe
„ Correspondentie met de Heeren van Holland en West-Fries-
„ land, of, in afweezigheid van dezelven, met de Heeren Ge-
„ committeerde Raaden voorsz. te onderhouden, telkens punctu-
„ eelyk rapporteerende of deviseerende van al het geene den
„ Staat van den Lande in 't Generaal, of de Provintie van Hol-
„ land en West-Friesland in 't byzonder, eenigsins betreffende
„ is, zonder dat zy met iemand anders, aangaande de zaaken van
„ den Lande, zullen mogen correspondeeren in 't byzonder,
„ dan na dat zy alvoorens de voorsz. Devoiren aan de bovenge-
„ melde Vergaderinge, of aan de Heeren Gecommitteerde Raa-
„ den, hebben gedaan; maar indien het mogte voorvallen, dat
„ het die van den Noorder-Kwartiere byzonderlyk aanging, zul-
„ len zy daar van aan de Heeren Gecommitteerde Raaden van
„ denzelve Kwartiere mede advertentie hebben te doen.

13.) „ Zy zullen wyders den Raad van Staaten en de Colle-
„ giën ter Admiraaliteit by het volkomen gebruik van hunne res-
„ pective Instructiën laaten, zonder daar in eenige verandering
„ ofte inbreuk te doen, of te gedoogen dat zulks by iemand an-
„ ders gedaan worde; ook zullen zy gehouden weezen *regard* te
„ neemen, dat dezelve Raad en Collegiën hunne Instructiën wel
„ nakomen, en dat ze respectivelyk by dezelven worden ge-
„ handhaafd.

14.) „ Zy zullen ook niet vermogen, zonder voorgaande ad-
„ vys en kennisse van de Heeren van Holland en West-Fries-
„ land, te confereeren of laaten resigneeren eenige Officiën of
„ Ampten, 't zy Militaire of andere, noch ook eenige nieuwe
„ Officiën, Tractementen te geeven, of merklyke Vereeringe,
„ 't zy aan uitheemschen of ook Ingezetenen van den Lande te
„ accordeeren, waar mede de Staat van Oorloge of de Generaa-
„ liteits Middelen en Inkomen zouden worden bezwaard of ver-
„ minderd, en ook niet toe te staan eenige exorbitante De-
„ froyementen of Surrogatie van andere persoonen in verstorven
„ Tractementen.

15.) „ Zy zullen insgelyks niet vermogen eenig part of deel
„ te hebben in eenige Waaren of Koopmanschappen, die aan 't
„ Land verkocht of geleeverd worden, noch ook in eenige Ver-
„ pachtinge van de Generaaliteits middelen, veel min eenige

„ Or-

„ Ordonnantiën tot last van de Generaaliteit, of byzondere Pro-
„ vintiën, *mogen koopen of in dezelven participeeren*, alles direc-
„ telyk noch indirectelyk.

16.) „ Zy zullen tot Gagie of Tractement genieten jaarlyks
„ tegen vier Gulden daags, en, reizende in Commissie, zich re-
„ guleeren naar het Reglement en de Ordre daar van gemaakt en
„ nog te maaken, zonder elkander *eenige vereeringen of byslagen*
„ toe te mogen voegen in eeniger maniere.

17.) „ Op welke Instructie de Gedeputeerden, nu in de voorsz.
„ Vergadering gecommitteerd zynde, of hier na te deputeeren,
„ zullen gehouden zyn te doen den behoorlyken *Eed* aan de Ed.
„ Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Friesland,
„ hunne Heeren Committenten en Principaalen.

18.) „ En reserveeren de Heeren Staaten van Holland en
„ West-Friesland de Interpretatie, Vermeerdering of Vermin-
„ dering by de Instructie, aan zich zelven."

Wy hebben deeze Instructie in zyn geheel geplaatst, om dat 'er de natuur onzer Regeering en de Hoogheid van iedere Provintie in 't byzonder uit op te maaken is. Doch gelyk alle nieuwe schikkingen niet ten eersten volkomen ingang vinden, en dikwyls door belang hebbende Leden veroordeeld worden; zoo wilden de Edelen van Holland daar nu ook hunne stem niet toe geeven. „ Zy zagen, zegt men, dat deeze Instructie strekte tot
„ vermindering van de magt, die de Algemeene Staaten zich
„ dikwyls aanmaatigden in dingen, welken niet hun, maar
„ Holland in 't byzonder aangingen, en dat deeze nieuwe Last
„ het Gezag van den Prins van Orange, die alles by hun Hoog
„ Mog. vermogt, derhalve ook verminderde; en dit was ge-
„ noeg om hen den nieuwen Last te doen wederspreeken, want
„ Krygslieden zynde, hadden of verwachteden zy hunne bevor-
„ dering van zyne Hoogheid. De Heer van *Mathenes*, van we-
„ ge de Ridderschap ter Vergaderiug van hun Hoog Mog. ge-
„ magtigd, weigerde den Eed, volgens 't zeggen van eenigen,
„ uit naauwgezetheid, vreezende dat hy in de een of andere
„ duistere plaats mogte worden achterhaald. Hy zeide zelf, dat
„ in eene plaats van den Last stondt, dat hy alles geheim moest
„ houden, en in een andere, dat hy alles aan de Staaten van
„ Holland zoude moeten openbaaren, 't welk, gelyk hy voor-

„ gaf

„ gaf te meenen, met elkander ſtreedt. Hy was daarenboven „ van gedachte, dat de inhoud deezer laatſte plaats de zaaken „ van den Staat eenig hinder zoude kunnen toebrengen, vermits de dingen ſomtyds van dien aart waren, dat ze door weinigen behandeld moesten worden. Maar om dit te voorkomen „ was de Last byzonderlyk gemaakt; dewyl, onder zulk een „ voorwendſel, de zaaken van het grootst gewicht door den „ Prins en eenige geasſumeerde Heeren beſchikt werden, en hun „ Hoog Mog. zelden nalieten hun zegel daar aan te hangen: „ en de Staaten van Holland wilden, als Souvereins, van alles „ zelf kennis hebben, en hunnen Gemagtigden zoo veel magts „ niet laaten. Deeze naauwgezetheid van den Heer van *Mathenes* was waarſchynlyk ook niet anders, dan het voorwendſel „ zyner Eedweigering, nadien men de angstvalligheid van zyn „ gemoed in beide opzichten ligt hadde kunnen ſusſen. Maar „ het is veeleer te denken, dat, gelyk anderen zeiden, de Heeren Edelen, om den Prins te behaagen, die den Last ongaarne zag, den Heer van *Mathenes* te rugge hielden. Deeze gedachte hadt des te meer ſchyns, om dat de Heer van *Mathenes* „ zeer ſtipt was, en van den Prins in alles weigerde af te hangen; zoo dat men, door hem in zyne Eedweigering te ſterken, hoopte te bewerken, dat de Staaten van Holland hem „ uit hunne Vergaderinge zetten, en de Ridderſchap een andere, „ die rekkelyker was, in zyne plaats zouden kunnen aanſtellen. De Raadpenſionaris zoude den Prins zelven gezegd hebben, hoe veele Steden van gevoelen waren, dat zyne Hoogheid zich door gemelde list van den Heer van *Mathenes* zocht „ te ontdoen. Deeze Heer betuigde in October nog, dat hy „ zyne *Commisſie* liever wilde nederleggen, dan den Eed te doen; „ maar de Staaten van Holland, een groot vertrouwen op zyne „ eerlykheid hebbende, ontzeiden zyne *Commisſie* weder aan te „ neemen: echter wierdt goedgevonden, dat hy zich van hunne Vergadering zoude onthouden, zoo lange tot dat hy den „ Eed gedaan zou hebben. Het duurde ook niet lang, of hy „ nam 'er zyne plaats weêr in."

De Heeren Staaten van *Gelderland* volgden welhaast het voorbeeld van hun Ed. Groot Mog., en maakten ook een nieuwen en bepaalder Last voor hunne Gecommitteerden ter Generaliteit.

teit. De Stad *Middelburg* en andere Steden in Zeeland waren daar ook wel toe genegen; doch de Heer *Knuit*, die van wege den Prins de Ridderschap dier Provintie vertoonde, en de *Vasalle* Steden dorsten zich hier mede niet inlaaten. Even eens ging het in Friesland, in Utrecht en in Stad en Lande; want in die Provintiën wilde men 't gezag van zyne Hoogheid, 't welk zekerlyk in veele dingen dienstig was, niet verminderen. Holland dacht dus geheel anders. Hun Ed. Groot Mog. bleeven steeds werksaam om het Collegie der Algemeene Staaten in beter orde te brengen; en dewyl zy bemerkt hadden, dat Leden van hunne Provintie, dikwyls uit nieuwsgierigheid, zonder last te hebben, in de Vergadering van hun Hoog Mog. verscheenen: zoo namen zy 't besluit, dat niemand van hen, zonder last of noodig bescheid, in de gemelde Vergadering zou hebben te verschynen, staande de afweezigheid van hun Ed. Groot Mog., die hunne buitengewoone Gemagtigden zouden voorzien van eenen Last, om met hunne gewoone Gemagtigden en de Gecommitteerde Raaden, in hun afweezen, de Vergadering van hun Hoog Mog. by te woonen. Wyders wierdt 'er nog eene Instructie gemaakt, naar welke de Raadpensionaris van Holland en West-Friesland zich zoude hebben te reguleeren; en zulks dacht men te noodzaakelyker, dewyl hy het bestier van zeer veel zaaken in zyn Provintie hadt, en zelfs die de Generaaliteit betroffen: deeze Instructie bepaalt zyn gezag zoodanig, dat hy, zynen Last volgende, der Republiek goede diensten konde doen. 1643.

Ook vernieuwden de *Drenthenaars* in dit jaar den eisch, dien ze meermaals hadden gedaan, om mede eene stem in de Vergadering der Algemeene Staaten te hebben, als zynde een Lid van de Republiek; doch hun Vertoog werdt slechts aangezien als eene *Bekendmaakinge* van hunnen eisch, zonder eenig besluit daar op te neemen. Zy meenden ook het recht te hebben, om zelve eenen nieuwen Drost van hun Landschap te verkiezen, nademaal de Heer van *Echten* overleeden was; maar men dacht 'er alhier anders over: want hun Hoog Mog. hadden den Heer van *Echten* in die waardigheid gesteld, en dus lieten zy die van *Drenthe* aanzeggen, dat zy zich van de genoemde verkiezinge te onthouden hadden. De Heer *Aldringa* verklaarde daar op gelast te zyn, om hun Hoog Mog. te vertoonen, dat de Heeren Staaten

S van

van Stad en Lande op den 21 February des jaars 1634 besllooten hadden, die van *Drenthe* by hun kenbaar Recht van 't verkiezen eens Drosts te handhaven. De Drenthenaars, van hunnen kant, zonden hunne Gemagtigden aan alle de Provintiën, om hun recht van eigenverkiezing voor den dag te leggen; doch dewyl de Regeering van *Overyssel* beweerde, dat dit Recht haar toebehoorde, bleef de zaak onbeslist.

Wy hebben hier vooren meermaals gezegd, dat de Spanjaarden den Algemeene Staaten dikwyls lieten voorslaan 't sluiten van een Bestand, maar dat Hoogstdezelven zulks van de hand weezen, nademaal de Voorwaarden niet aanneemlyk waren; gestadig was de Spaansche Vorst echter daar op uit, en zocht zelfs de tusschenkomst van Paus *Urbanus* den VIII, om Frankryk tot den Vreden over te haalen, denkende dat deeze Staat, indien Frankryk daar in bewilligde, zyn voorbeeld rasch zoude volgen. De Paus zondt zyn Nuntius bevel om Koning *Lodewyk* den XIII zulks voor te stellen, maar dezelve antwoordde dat hy niet zonder de Heeren Algemeene Staaten, zyne Bondgenooten, konde handelen, gelyk de Heer *de Charnacé* in den jaare 1636 aan hun Hoog Mog. te kennen gaf. De Heeren Staaten waren, zoo wel als de Koning van Frankryk, echter genegen om de Vredenhandeling te hervatten; de Stad *Keulen* wierdt hier toe verkoozen, maar dewyl men veel zwaarigheid maakte in het wederzyds verleenen van de noodige Paspoorten, zoo wierdt de Byeenkomst tot *Keulen* een geruimen tyd vertraagd. In den jaare 1638 wierdt ook voorgesteld, om of te *Lubek* of te *Hamburg* in onderhandeling te treeden tusschen Keizer *Ferdinand den* III en de Kroon van Zweeden, in tegenwoordigheid van een Gemagtigde van Frankryk; en te *Keulen* tusschen den gemelden Keizer en den Koning van Frankryk, waar by zich een Gemagtigde van Zweeden zoude laaten vinden, welke onderhandeling dan ook een begin nam; maar ze ging zeer langsaam voort, het welk oorzaak was dat de Heer *Ginetti*, Gezant van den Paus, niet langer te *Keulen* wilde blyven, en de zaak dus geenen voortgang hadt.

Inmiddels verminderde zulks de algemeene zucht tot den Vreden niet, de Koning van Spanje wierdt 'er meer en meer negeerig na, en dewyl hy al zyn vermogen moest inspannen, om den opstand van *Catalogne* en *Portugal* te straffen, zocht hy Frankryk eerst

eerst door een byzonder Verdrag daar toe te brengen, dat de Wederspannigen van dien kant geen onderstand meer konden erlangen; doch de Kardinaal *de Richelieu*, die een groote Vyand 't *Huis van Oostenryk* was, begeerde de onderhandeling niet in te willigen, onder voorwendsel dat de Heeren Algemeene Staaten (alzoo een der punten van 't voorsz. Verdrag zoude zyn, dat hun Hoog Mog afstand van *Brazilie* zouden moeten doen) zulks geensins zouden doen, en dat zyne Majesteit van Frankryk nimmer het Verdrag zoude sluiten, byaldien zy als zyne Bondgenooten in het zelve niet begreepen zouden zyn. Wat de Byeenkomst te *Hamburg* betreft, Zweeden was aldaar in onderhandeling getreeden met den Franschen Gezant, den Heer *Claude de Mesmes*, Graave *d'Avaux*, over de vastelling van de Voorwaarden, die men op de aanstaande algemeene Vredenhandeling zou vorderen; zy slooten ook aldaar met den Heer *Coenraad van Luntzow*, Gemagtigde van den Keizer, nog voor het einde van het jaar 1641, een Overeenkomst, waar by men over 't stuk der Paspoorten overeenkwam, en *Munster* en *Osnabrugge* in *Westphaalen* tot de plaatsen van den genoemden Vredenhandel vastselde. De Keizer vertoefde langer tyd om dit Verdrag met zyne toestemming te bevestigen, maar Zweeden keurde het ten eersten goed. Dit Ryk hadt de tusschenkomst van den Paus van de hand geweezen, waarom de twee voorsz. plaatsen tot de handeling bestemd waren, en goedgevonden was, dat de samenkomst van Zweeden en de Protestantsche Ryksvorsten te *Osnabrugge*, en die der Roomschgezinden te *Munster* zoude geschieden.

Straks na deeze beraaming liet 'er de Koning van Frankryk kennis van geeven aan hun Hoog Mog. door den Heer Geheimschryver *Brasset*, en hen verzoeken, dat ze hunne Gevolmagtigden ook derwaards wilden zenden; maar dewyl men het nog niet eens ware over de Tytels, waar mede de Afgevaardigden van den Staat bejegend moesten worden, zoo verliep het jaar 1642 zonder dat 'er eenig besluit gevormd werdt. Maar met den aanvang van dit jaar werden de wederzydsche Paspoorten overgeleverd, die des Keizers en des Konings van Spanje waren al getekend op den 28 January 1642. Ter Staatsvergadering werdt nu ook ernstig gesprooken van de Bezending, die men derwaards zoude doen; Holland zeide dat men niet meer dan drie, of ten hoog-

ſten vier perſoonen behoorde te zenden, maar de andere Leden van den Staat waren van oordeel, dat 'er van elke Provintie een behoorde te gaan. Derhalve wierden op den 20 October tot de Munſterſche Vredenhandeling benoemd de Heere van *Meinertswyk* en *Arnhem*, wegens *Gelderland*; de Heeren van *Mathenes*, *Stevelt-boek*, *Schaap*, *Keſſel* en *Catz*, van wege *Holland*: de Heeren *de Knuit* en *Stavenise* wegens *Zeeland*. Van wege de Provintie *Utrecht* de Heeren van *Nederhorst* en *van der Hoolk*; de Heeren *Kruk* en *Veldriel*, wegens *Friesland*: en de Heeren *Aldringa* en *Klant*, van wege *Groningen* en *Ommelanden*. Dewyl de Gedeputeerden van *Overysſel* niet tegenwoordig waren, geſchiedde 'er van deeze Provintie nog geene benoeming.

Eenige dagen daar na, te weeten op den 30 der even genoemde maand, wierden 'er de volgende Voorloopige, of *Præliminaire* Punten opgeſteld, die men, alvoorens men met den Vyand tot eene Onderhandeling van Beſtand of Vreden zoude treeden, zoude vastſtellen:

1.) „ Dat de Regeering, Hoogheid, Vryheid en Eenigheid „ van den Staat en wederkeeriglyk van de Provintiën, met derzelver Rechten en Privilegiën, zouden geconſerveerd en gehandhaafd worden volgens de *Unie*, en de *Unie* zelve, gelyk „ die geſlooten en verkondigd is op den 29 January 1579.

2.) „ Doch dat de Religie gehouden en gehandhaafd zoude „ worden, gelyk ze in den jaare 1619 by het Nationaal Synode „ tot *Dordrecht* is beveſtigd, ook vervolgens hier te Lande aan- „ genomen.

3.) „ Ten derden, dat van de Militie, zoo te paard als te „ voet, met den gevolge en aankleeven van dien, in overeen- „ komst of *Conformité* van den ſtaat, daar van, op voorgaande „ advys van zyn Hoogheid en den Raad van Staaten, te formee- „ ren en vast te ſtellen, voor den tyd van het te maaken Beſtand „ met den Vyand, en geduurende het zelve, in geenen deelen „ zoude mogen worden verminderd, veel min gecasſeerd.

„ En op dat de drie voorgemelde Punten, als zynde de Steun- „ ſels van den Staat deezer Provintiën, onveranderlyk mogten „ zyn en blyven, zoo zouden de Provintiën heiliglyk belooven, „ ook houden, elkanderen de hand te bieden, tot weeringe van „ al het geene, dat in tegens over ſtelling van de bovengeſtelde

„ drie

„ drie Punten zoude mogen voorgenomen worden; en daar zou „ een Acte van gemaakt worden, die de Heeren Gedeputeerden „ van de respective Provintiën zouden onderschryven zoo voor „ zich zelven als van wege de Heeren hunne Principaalen en „ hunne Opvolgers, in kracht van de speciaalen Procuratie en „ Volmagten, daar op van de Heeren derzelver respective Prin- „ cipaalen uit te brengen, en daar toe zou ook een Formulier „ van Procuratie worden opgesteld, op dat alles op een en den- „ zelfden voet eenpaariglyk mogt komen te geschieden.

4.) „ Ten vierden, dat men, by succes van het Tractaat met „ den Vyand, de Kroon van Frankryk zoude verzoeken, met „ deezen Staat een vaste en bondige Alliantie te willen maaken, „ waar by Frankryk aan denzelven zou beloovén, dat, ingeval- „ le de Koning van Spanje het voornoemde Tractaat kwam te „ verbreeken, of eenige plaatsen, by of van wege deezen Staat „ geposfedeerd, bezet of gehouden wordende, kwam aan te „ tasten; dezelve Kroon als dan met den voorsz. Koning van „ Spanje in Oorlog zoude treeden, gelyk ook deeze Staat zou „ moeten doen, indien Spanje zoude komen te breeken met de „ hooggemelde Kroone van Frankryk.

5.) „ Dat, geduurende de Onderhandeling met den Vyand, „ geen Volk van Oorloge zoude worden afgedankt.

6.) „ Dat alle toebereidselen ten Oorlog gemaakt zouden wor- „ den, gelyk men gewoon was in deezen Staat van jaar tot jaar „ te doen.

7.) „ Dat alle mogelyke devoiren gedaan zouden worden, op „ dat eenpaariglyk in alle de Provintiën gelyke Middelen inge- „ voerd, geheven en ook verantwoord mogten worden.

8.) „ Dat by het besluit van het te maaken Tractaat met den „ Vyand order zou gesteld worden tot de aflossing en betaaling „ van de Generaaliteits schulden, en dat ten dien einde eenige „ generaale Middelen gemeen gemaakt en ingewilligd zouden „ moeten worden.

9) „ Dat de Convooijen en Licenten gecontinueerd zouden „ worden, volgens de Lyste daar van in trein zynde, ten min- „ sten zoo lange en ten tyd en wyle toe, als de loopende Schul- „ den, mitsgaders de Penningen op Interest gereguleerd, staan- „ de ten laste van de respective Collegiën ter Admiraaliteit, vol- „ komen zouden zyn voldaan en gekweeten." En

En dewyl de Prins van Orange, met zyn Zoon en den Raad van Staaten den 23 Mai ter Vergadering van hun Hoog Mog. zynde, vermaande dat men wilde bedacht zyn, om, onaangezien den Vreden, indien die kwame te gelukken, in eenen goeden staat van verdeediging te blyven, door een genoegsaam getal Krygsvolk op de been te houden; zoo wierdt de Militie gesteld op agtenzestig en een halve Compagnie Paardevolk, maakende een getal uit van vyfduizend vyfhonderd en tagtig Ruiters, benevens op vierhonderd zevenenzestig Vaandels te voet, te samen negenendertigduizend negenhonderd en tagtig Mannen; de bezolding van dit Krygsvolk beliep in 't jaar op eene somme van zes Millioenen, zevenhonderd vierentagtigduizend, negenhonderd, tweeënzestig Guldens en elf stuivers. Voorts wierdt goedgevonden eene Acte te doen instellen, ter bezweeringe van de drie bovengemelde præliminaire Punten, en eene Instructie voor de Gevolmagtigden te ontwerpen; maar daar omtrent werdt hier dit gantsche jaar niet afgedaan, vermits de Franschen niet veel haast maakten met het afzenden hunner Gevolmagtigden, die, volgens belofte door hen aan 't *Zweedsche* Hof gedaan, al in de maand July binnen *Munster* hadden moeten zyn.

Men verwachtte nu alhier de Fransche Gevolmagtigden tot den algemeenen Vredenhandel, die naar *Munster* gingen en in het doortrekken met de Heeren Staaten Generaal moesten spreeken. Uit hunnen Geloofsbrief bleek, dat de Koning 'er drie benoemd hadde, naamelyk *Henrik van Orleans*, Hertog van *Longueville*, *Claude de Mesmes*, Graave *d'Avaux* en *Abel Servien*, Graaf *de la Roche des Aubiers*; doch de twee laatsten kwamen alleen den 18 November te *Dordrecht*. Zy begeerden met meerder staatsie, dan gemeenlyk omtrent de Fransche Gezanten gebruiklyk was, ontfangen te worden, uit oorzaake dat dit eene aanzienlyker en buitengewoone Bezending ware; maar hun Hoog Mog. vreesden dat het in der daad strekte, om van dit *buitengewoon* een *gewoonte* te maaken, alzoo men 't als eene eigenschap der Grooten kunne stellen, om altoos nog verder te gaan, zoo wel in 't geen het *Ceremonieel* als wat de *Weezenlykheid* betreft. Deeze eisch wierdt echter in overweeginge genomen, en men stelde voor, 1.) „ Of „ men niet behoorde een gequalificeerd persoon naar *Rotterdam*

„ te

„ te zenden, om de Gezanten te verwellekomen, behalve de ge-
„ woone verwellekoming, die aldaar door den Hofmeester *Mor-
„ taigne* geschiedde? 2.) Of men de Magistraat van *Rotterdam*
„ niet behoorde te verzoeken, om dezelven door twee of drie
„ Compagniën Burgers in te haalen en steeds kostvry te houden,
„ gelyk ook tot *Delft*? 3.) Welke *Receptie* men hun aan de
„ Hoornbrugge zoude doen? 4) Of men hen in 's *Hage* niet
„ diende een dag of twee langer kostvry te houden, dan ge-
„ woonlyk"?

Wanneer men nu over deeze voorstellen hadt gedelibereerd, zoo wierdt omtrent het *Eerste* en *Tweede* goedgevonden, om daar niet in te treeden, maar zulks aan de bescheidenheid en goedvinden van de Rotterdamsche Regeering over te laaten; om 't *Derde* op den ouden voet te laaten, gelyk ook de kostvryheid, voor zoo veel het de hoeveelheid der dagen aanging; doch dat men, in *qualiteit* der spyzinge, de Eer van 't Land zoude trachten wel waar te neemen. En dewyl de Graaf *d'Avaux*, die wel het meest op een buitengewoone inhaalinge gesteld was, onder de hand hadt laaten verzoeken, dat, even als men te *Rotterdam* gedaan hadt, de Burgery in de Wapenen staan, en de Klokken geluid mogten worden, zoo wierdt zulks beleefdelyk van de hand geweezen, maar tevens besslooten, om dat deeze Bezending, ten opzichte van haar oorzaak, zeer aanzienlyk ware, den jongen Prins van *Orange*, *alleen voor deeze reize*, te verzoeken, de Gevolmagtigden aan de Hoornbrugge te gaan ontfangen, 't welk dan ook op den 23 November met een groot getal Koetsen geschiedde.

De Heeren *Arnhem*, *van der Camere*, *Vosbergen*, *Nederhorst*, *Veldriel* en *Aldringa* wierden daar op by hun Hoog Mog. gemagtigd, om de Heeren Gezanten in hun Logement, het welk het Huis van *Assendelft* was, te verwellekomen, en met hen de eerstemaal het Avondmaal te houden; maar de Graaf *d'Avaux* was 'er niet by tegenwoordig, onder voorwendsel van niet wel te passe te zyn, doch in der daad, gelyk men vermoedde, uit hoogmoed en om zyn gevoeligheid te toonen, dat men hun geen buitengewoone Receptie gedaan hadde. Doch de Heer *Servien* was altyd tegenwoordig, en zyne redenen waren steeds daar heen gericht, om de ernstige begeerte van de Koninginne-Moeder en den Raad

te vertoonen tot het sluiten van eenen Vreden, zeggende dat'er reeds al te veel Christen-Bloed vergooten ware, en dat men zich behoorde te spoeden om zulks, wyl zich nu eene bekwaame gelegenheid daar toe opdeede, verder te voorkomen.

Zy verscheenen dan met den Heer *de la Thuillerie*, den gewoonen Ambassadeur van Frankryk by deezen Staat, op den 2 December in de Vergadering der Algemeene Staaten, alwaar zy met open Deuren gehoor hadden. De Graaf *d'Avaux*, hebbende den Graaf *de Servien* aan zyne rechter- en den Heer *de la Thuillerie* aan zyn linkerhand, deedt de Aanspraak, maar 't waren slechts Voorstellen in algemeene bewoordingen, en verzocht hun Hoog Mog. om de benoeming van Commissarissen, met welken zy nader over dezelven konden handelen; men sprak daar ook, onder anderen, over 't geene men te *Munster*, door de Gevolmagtigden, die de Staat derwaards zoude zenden, zoude voorstellen. Hun Hoog Mog. verklaarden dat ze hunne Gezanten zouden zenden als uit hunnen eigen naam; dat dezelven onmiddelyk met den Vyand zouden handelen, even als de Gevolmagtigden van andere Mogendheden; dat zy alles zouden poogen tot een Bestand te richten, ten minsten voor *twaalf jaaren*, maar dat ze nogthans niet zouden sluiten, als met toestemming van Frankryk, en dat, ingevalle de eene Mogendheid met Spanje kwam te breeken, de andere dit voetspoor ook zoude volgen. Weinig te vooren, naamelyk op den 21 November hadden hun Hoog Mog. den Gezanten van Frankryk eene *Memorie* laaten overhandigen, in welke zy klaagden, dat dewyl Koning *Henrik de IV* beloofd hadde de Gezanten van deezen Staat in Frankryk te zullen handelen, gelyk die van de Republiek van *Venetie*, men aldaar dit echter tot nog toe niet was nagekomen; doch zulks wierdt eerst te *Munster* op een behoorlyken voet gesteld, vermits men aldaar deeze zaak afdeedt.

Ondertusschen duurde de Twist nog tusschen *Groningen* en de *Ommelanden*, hoewel de Heeren Staaten Generaal op 't ernstigste trachtten, partyen te vereenigen, ten welken einde zy, als we boven gezegd hebben, in den jaare 1638 eenige Gedeputeerden derwaards gezonden hadden; doch, wat dezelve ook deeden, men wilde zich niet aan hunne Uitspraak onderwerpen.

Vervolg van het verder Voorgevallene in den jaare 1643.

Groningen hadt inzonderheid het Rechtsgebied over de *Oldampten*, maar dit niettegenstaande trokken zy party met die van de *Ommelanden*, 't welk der Regeering van *Groningen* geen geringe zwaarigheid gaf. Even onvoldingende was de Uitspraak van de Rechters, door hun Hoog Mog. gesteld, in den jaare 1640; zy konden zoo min als de voorigen de twistende partyen vereenigen. En deeze oneenigheid, in plaats van af te neemen, wierdt nog te sterker, toen Prins *Fredrik Hendrik* aldaar tot Stadhouder was verkooren, ten nadeele van Graaf *Willem*, die daar toe, zoo niet een natuurlyk of wettig, ten minsten een billyk recht hadt, nademaal zyn Vader, Graaf *Ernst Cazimir*, en zyn Broeder, Graaf *Hendrik van Nassauw*, deeze hoedanigheid bekleed hadden. Dit baarde dan een tweeden Twist, dewyl *Groningen* den Burgemeester *Eisinga*, des tyds een der sterkste Voorstanders van gemelden Graaf *Willem*, hadde aangesteld tot een Lid van de Kamer der Hoofdmaanen, waar tegen de *Ommelanden* ernstig hadden geyverd, maar zonder vrucht, dewyl hy door de Gedeputeerden der Algemeene Staaten aldaar grootelyks begunstigd en beschermd werdt. 't Misnoegen dus verre opgeklommen zynde, wierdt in dit jaar niet verminderd, maar nog meerder voedsel gegeeven, alzoo de Stad *Groningen*, allengs meer gezags gekreegen hebbende, thans 't Landschapshuis met Soldaaten liet bezetten, en derzelver Officieren geboodt aan eenigen van de *Ommelanden* den ingang te weigeren; maar dit belette nogthans niet, dat sommige Leden van de *Ommelanden*, die tegen de uitkomende Bodens indrongen, in de Vergaderinge kwamen. De Heer *Beerend Koenders van Helpen*, die van wege de *Ommelanden* zitting hadt ter Generaliteit, moest van deezen post afstand doen; maar 't gezag, 't welk zich de Stad nu aanmaatigde, wierdt by de *Ommelanden* zoo euvel opgenomen, dat zy de samenkomsten des Landschaps niet meer wilden bywoonen. Zoo dra zulks ter ooren van hun Hoog Mog. kwam, gaven zy den *Ommelanden* verlof om hunne Vergaderingen afzonderlyk buiten de Stad te mogen houden, zoo lange dat partyën vereenigd zouden zyn; dit afzonderlyk vergaderen duurde wel drie achter een volgende jaaren, wanneer men eindelyk tot vereffening geraakte, zoo als wy op dien tyd zullen zien.

Belangende de zaaken van *Oost-Friesland*, van dewelken wy in voorige jaaren gewag gemaakt hebben, zoo moeten wy nu zeggen, dat de Hessische Troepen, die in 't jaar 1637 in dat Graafschap getrokken waren, zich aldaar tot nog toe onthielden; en dewyl de Landgraavin inmiddels met den Keizer een Bestand gesllooten hadt, en tot den Vreden genegen scheen, zoo was men hier te lande beducht, dat ze de ingenomen plaatsen mogelyk wel aan den Keizer zoude kunnen overleeveren, waarom men haar, zoo van wege de Kroone van Frankryk als van deezen Staat, dien Vreden zocht te ontraaden. De Landgraavin nam deeze gelegenheid te baat, en bleef met haare Troepen, niettegenstaande de herhaalde klachten der Stenden, in *Oost-Friesland*. De Stenden wendden zich daar op tot hun Hoog. Mog., met verzoek dat zy de *Evacuatie*, of ontruiming van de Hessische Troepen wilden bewerken; doch zy wierden tot de Landgraavinne zelve geweezen, welke betuigde dat ze zulks niet konde doen, zoo lang de oorzaak, om welke zy in 't Graafschap getrokken was, niet ware uit den weg geruimd. Maar haare heimelyke voortgang in de handeling met Keizer *Ferdinand den III*, baarde den Staat zulk een groot vermoeden, dat eenigen in de Maand September des jaars 1638 een Voorstel deeden, om de Landgraavin, die toen haar Verblyf binnen *Groningen* hadt in verzekering te neemen; doch men veranderde welhaast van gedachte, toen ze een Verdrag met Frankryk gesllooten hadt, en den Oorlog weder tegen den Keizer en den Koning van Spanje begon te voeren, hebbende den Graaf van *Guebriant*, van wiens dood wy strak zullen spreeken, met een gedeelte haarer Troepen ondersteund, terwyl de overige zich in *Oost-Friesland* bleeven onthouden.

Ondertusschen zondt de Graaf zyne Gedeputeerden in den jaare 1639 in 's *Hage* die door de Gemagtigden der Stenden gevolgd werden; zy verzochten hun Hoog Mog. weder om de gemelde ontruiming der Hessische Troepen, en handelden voorts over nog eenige andere zaaken, en schoon zy deeze handeling in het volgende jaar hervatteden, liep het echter tot het jaar 1642 eer hun Hoog Mog. eene Uitspraak deeden, waar in zy de wyze beraamden, waar op het Landschap van *Oost-Friesland* beschermd, en 't gezag van de Militie, tusschen den Graaf en de Stenden,

zou-

zou moeten verdeeld worden. Maar gelyk de Stenden zich op hun Hoog Mog. nu niet te zeer vertrouwden, uit oorzaake van het Huwelyk, dat tusſchen de Dochter van zyne Hoogheid, Prins *Fredrik Hendrik*, en den Zoon van den Graaf geſlooten was, zoo wilden zy zich aan deeze ſchikking niet onderwerpen, en dus bleef de oneenigheid ſtand houden. De gewoone klachten wierden dan in dit jaar hernieuwd, komende ter dier oorzaake de Baron van *Kniphuizen* en de Geheimſchrver *Sparringa* van den kant der Stenden, en de Heer *Overberg* herwaards, en na dat ze by hun Hoog Mog. over 't zelve onderwerp gehoord waren, begaven zy zich met den Heer *Linteloo* naar 't Leger by den Prins, die, ſchoon hy het Graafſchap zeer genegen ware, echter de meergemelde ontruiming tot nog toe niet goedvondt. De Hesſiſchen oefenden hunne Knevelaaryen ook op de Kooplieden en Schippers, die de Maas op- en afvoeren, 't welk verſche klachten veroorzaakte; om zulks zoo veel mogelyk te verhinderen, wierden de Heeren *Bronkhorst*, *de Witte* en *Viersſen* tot zyne Hoogheid gezonden, om deszelfs gedachte daar over op te neemen. Hy vondt goed, dat men allen Stadsvoogden en Commandeuren van de Bezettingen, welken onder het gebied van deezen Staat behoorden, en langs Rhyn en Maas gelegen waren, op het ernstigſte zoude aanſchryven, dat ze den Koophandel moesten beſchermen, en de perſoonen met Paspoorten, en des noods met Convooi voorzien, of met eenige andere middelen, die zy naar omſtandigheid der zaake zouden noodig vinden. De Landgraavin verontſchuldigde deeze handeling, voorwendende dat het buiten 't *Landgebied* van den Staat ware, en die Koopmanſchappen gevoerd werden naar of kwamen van haar Vyands Landen, hoewel die Landen met hun Hoog Mog. in onzydigheid waren; zy beriep zich voorts op de noodwendigheid. Hier op wierdt haar geantwoord, dat de Koophandel het weezenlykſte en gevoeligſte deel en de Myn van deezen Staat was, waar uit de Geldmiddelen voortkwamen, die hun Hoog Mog. in ſtaat ſtelden om de zwaare en groote lasten van zulk eenen langduurigen Oorlog, als zy genoodzaakt waren te voeren tegens hunnen Erfvyand, den Koning van Spanje, te kunnen uithouden, en dat het minſte letſel, die in den voortgang des Koophandels gebragt werdt, ſchadelyke gevolgen na zich zoude trekken. Zy verzochten haar

voorts de perſoonen, welken door haar Kryksvolk deswegens waren gevangen genomen, kost- en ſchadeloos in vryheid te ſtellen, met wedergaave van zoodanige Goederen, als haare Soldaaten, 't zy te water of te lande, van de Onderdaanen van deezen Staat, al of niet voorzien van Paspoorten, mogten hebben aangehouden, afgenomen, of met geweld afgeperst, om dus alle verdere onheilen, onaangenaamheden en verwyderingen te voorkomen. In volgende jaaren zullen wy zien hoedanig het met deeze inlegering is afgeloopen.

Zoo even ſpraken wy van den Graaf *de Guebriant*, die, als wy op zyn plaats gezien hebben, met zyn ſaamgevoegd Leger op de Grenzen van deezen Staat den wederzydſche Vyanden groot afbreuk deedt, en vervolgens weder in Duitschland toog, alwaar hy niet veel van belang konde uitrichten, ter oorzaake dat de Beijerſchen en Lottaringers te magtig waren. Hy trok dus heen en weder in *Zwaben*, van waar hy eindelyk den Rhyn weêr over en in de *Elzas* toog; maar eene verſterking van vierduizend man te voet en vyftienhonderd te paard uit Frankryk gekreegen hebbende, toog hy den Rhynſtroom weder over, en beſloot de Stad *Rotweil* in *Wirtenburg* aan te tasten, op dat hy door dien weg zyne Winterkwartieren mogt bereiken. Den 7 November ſloeg hy 't beleg voor die plaats, en veroverde terſtond eenige Buitenwerken; den 15 begon het Kanon te ſpeelen, en twee dagen daar na wierdt eene Bres geſchooten; doch dit beleg kwam *de Guebriant* duur te ſtaan, want willende iets in oogenſchyn neemen, wierdt hy door een Kogel uit een klein ſtuk Geſchuts aan den elleboog van zyn rechterarm getroffen. Zoo als hy den ſchoot ontfangen hadt, keerde hy zich om en vraagde aan iemand, die naast hem ſtondt: *wat het ware?* Deeze antwoordde: *Gy zyt gekwetst.* *Guebriant* zei daar op: *ik weet het wel, maar waar door?* De andere zei dat hy meende dat het door een Kanonſchoot was. Hy wierdt in de Abdy tot *Rotmunſta* gebragt, alwaar hem de Wondheelers te kennen gaven, dat zyn arm moest afgezet worden, *doet het*, zeide *Guebriant* met veel moeds, *maar komt 'er niet aan voor de tweedemaal*, het welk men nogthans zou gedaan hebben, hadt de dood hem niet aleer dit geſchiedde weggerukt; want op den 24 der genoemde maand, wanneer de Biechtvader hem den laatſten Kerkdienst zou toedienen, kwamen de Wondheelers en, ziende dat het

koud-

Koudvuur zich in de Wond gezet hadt, besloten zy den arm nog eens, dat is wat hooger af te zetten; de Biechtvader, na den Lyder 't laatste Olysel gegeeven te hebben, hielt hem zulks voor, waar op *Guebriant* antwoordde: *Laat ze afzetten en affnyden zoo als 't hum goeddunkt, wat niet dient tot myn Ligbaam, mag dienen tot myne Zaligheid.* Hy wierdt daar op van 't Bedde genomen en op een *Mattras* gelegd, maar hy viel in een bezwyming, en toen hy bykwam, lag men hem weêr in 't Bedde en hy storf kort daar na. Dit was het einde van dien vermaarden Graaf van *Guebriant*, hy was van 't Geslacht van *Bude*; op last en kosten van den Koning van Frankryk werdt hem een zeer prachtige begrafenisse aangedaan. Zyn dood wierdt gevolg van de nederlaag zyns gantschen Legers.

Op den 3 April deezes jaars overleedt ook de vermaarde SIMON EPISCOPIUS, in den ouderdom van zestig jaaren en omtrent drie maanden. Hy was te *Amstelldam* gebooren in den jaare 1583, en na dat hy aldaar de kleine Schoolen doorwandeld hadde, ging hy in 1600 zyne Studiën te *Leiden* vervolgen. Zes jaaren daar na werdt hy tot den trap van Meester in de Vrye Kunsten verheven, en maakte zoodanige vorderingen in de H. Godgeleerdheid, dat hy in korten tyd waardig wierdt geöordeeld om 't Leeraarampt te bekleeden. Hy hadt van natuur een groote doorzicht en netheid van geest; hy begreep de zaaken zeer gemaklyk, en maakte van alles, dat hy las, nette denkbeelden, ontdaan van 't geen dezelven kon verduisteren. Hy vondt zich, al in 't begin van zyne Theologische Studiën ingewikkeld in de Geschillen, die 'er in de Vereenigde Nederlanden toen in zwang gingen over de *Predestinatie* en *Genade*, ter gelegenheid van zynen Meester *Jacobus Arminius*, en dit was oorzaak dat hy niet te *Amstelldam* beroepen wierdt, schoon de Regeering dier Stad zulks anders gaarne hadt willen zien. Hy begaf zich derhalve in 1609 naar *Franeker*, alwaar hy niet lang bleef, om dat hy den Professor *Sibrandus Libertus*, die 't gevoelen van *Gomarus* sterk toegedaan was, door zyne twistredenen gebelgd hadde; hy keerde dan terug en wierdt in 't volgende jaar Predikant te *Bleiswyk* onder *Rotterdam*. Hy gaf groote blyken van zyne Geleerdheid in de Samenkomst, die voor de Heeren Staaten, ten jaare 1611, tusschen de Remonstranten en Contra-Remonstranten in 's *Hage* wierdt gehouden, zynde hy een der Gede-

deputeerden. In 't volgende jaar, wanneer *Gomarus* vrywillligen afstand van 't Hoogleeraarampt deedt, wierdt hy in deszelfs plaats verkooren, en offchoon de Geschillen over de voorsz. Leerstukken hoe langs hoe heviger wierden, en reeds onder het gemeen kwamen, wist hy zich echter met zyn Amptgenoot *Polyander* zeer vreedsaam te gedraagen. Maar dewyl, gelyk gezegd is, 't gemeen zich nu ook bemoeide met de genoemde Geschillen, zoo wierden zy, die 't Gevoelen van *Arminius* voorstonden, zeer gehaat, en 't graauw ontzag zich dikwyls ook niet, om denzelven op hunne persoonen uit te storten. Dit ondervondt onze *Episcopius*; want in het tweede jaar van zyn Hoogleeraarschap stondt hy ten doop over eene zyner Nichten, en de Predikant, die het Kind doopte, vraagde hem: *Of de Leer der Hervormde Kerk de* waare *en* volmaakte *Leer der* Zaligheid *niet ware*? *Episcopius* kon hier niet op antwoorden door een teken, zoo als anders gebruiklyk is, om dat men *Uitenboogaard*, die eens in een gelyk geval *ja* geantwoord hadt, op straat verweeten hadt, dat hy de party der Remonstranten den rug hadt toegekeerd: hy antwoordde dienvolgens, *dat hy zulks niet toestemde dan onder zekere bepaaling.* Dit antwoord bragt den Predikant tot zulk een ontydigen toorn, dat hy *Episcopius* voor een jongen verwaanden uitscholt; het volk, hier door geërgd, begon gaande te worden, en het scheelde weinig of *Episcopius*, die met allerlei scheldwoorden, zoo in de Kerk als op Straat, overladen wierdt, zou geslagen en gesteenigd zyn geworden. Deeze geleerde man ontmoette daar na nog een tweede gevaar, alzoo hy op een tyd voorby 't Huis eens Smits ging, en zoo als de Smit hem zag een staf yzers opnam, hem achter na liep en luidkeels schreeuwde: *Houdt den Arminiaan, den Verstoorder der Kerke*; 't is te denken dat, indien *Episcopius* niet gevlucht en door andere lieden was gered geworden, deeze yverende Smit hem zeer Christelyk met zyn yzeren staf zoude behandeld hebben, die buiten twyfel een yver zonder kennis bezat.

Episcopius was niet alleen verre boven het gemeen verheven in verstand en geest, maar hy was ook zeer arbeidzaam; en dewyl hy eene ongemeene vlugheid bezat, om zyne gedachten op het papier uit te drukken, zoo stelde hy ook de meeste schriften op, die ter verdeediging der Remonstranten aan het Synode te *Dordrecht* wierden ingeleverd. Na dat hunne Leer nu in dit Synode ver-

oor-

oordeeld was, wierden de Remonstrantsche Leeraars uit de Vereenigde Provintiën gebannen; *Episcopius* week naar *Antwerpen*, alwaar hy bleef zoo lang het Twaalfjaarige Bestand duurde, en met een Iersch Jezuït, die *Petrus Wadingus* geheeten was, en hem tot het Roomsch Geloof zocht over te haalen, disputeerde. Hy begaf zich na 't eindigen van 't voorsz. Bestand naar Frankryk, van waar hy in 1626 in Holland terugkwam, om 't Leeraarampt in de Kerk zyner Gezindheid te *Rotterdam* waar te neemen; hier tradt hy in den Echt met de Weduwe van *Henrik Nielles*, weleer Predikant te *Rotterdam*, die een Broeder was van dien *Karel Nielles*, welke de zaak der Remonstranten met gantsche magt hadt ondersteund. Hy kwam in 1634 te *Amsteldam*, om in het Kweekschool, 't welk de Remonstranten aldaar oprichtten, de H. Godgeleerdheid te onderwyzen, en hy predikte daarenboven nog zeer dikwyls. Op het einde van den jaare 1641 kwam zyne Huisvrouw te overlyden, zonder met hem Kinderen verwekt te hebben. Zie daar een korte schets van 't Leeven van een Man, die in deeze Eeuw een der vermaardste Godgeleerden is geweest, en om zyn gevoelen veel stryds en lydens heeft moeten verduuren; wy hebben van zyne Schriften niet gesprooken, en daarom zullen wy ten besluite zeggen, dat ze in grooten getale zyn. 1643.

DERDE HOOFDSTUK.

Vervattende 't Gezantschap naar Engeland, als ook naar Deenemarken; de inneeming van Grevelingen, van 't Sas van Gent, den inval der Zweeden in Holstein, den Opstand in Brazilie, en meer andere Gebeurtenissen van den jaare 1644.

Nademaal hun Hoog Mog., de Heeren Algemeene Staaten, het beroerd Groot-Brittanniën, voor zoo veel in hen ware, wederom in ruste zochten te brengen, en daar in reeds dikwyls vergeefsche poogingen gedaan hadden; zoo zonden zy nogthans met den beginne van dit jaar, te weeten op den 15 January, den Heer *Willem Boreel*, Pensionaris der Stad *Amsteldam*, en *Johan van Rheede*, Heer van *Renswoude* derwaards, benevens hun-

nen gewoonen Gezant aan dat Hof, den Heere *Joachimi*, die voor eenigen tyd herwaards was overgekomen. Zy wierden, te *Gravesand* gekomen zynde, in Koetsen by het Parlement gezonden, door een Heer uit het Hooger- en twee Heeren uit het Laagerhuis verwelkomt en naar *Londen* gebegeleid. De Koning toonde hun, toen ze by hem te *Oxford* kwamen, hoe zeer hem hunne komst behaaglyk ware, maar tevens dat hy vreesde, dat hunne pogingen tot eene bevrediging by het Parlement geen ingang zouden vinden, nademaal zy, voornaamelyk de Independenten, verandering in den zin en voorhadden zich tot eene Republiek te maaken. In der daad, de Gezanten, die alleen beoogden om te weeg te brengen, dat zoo de Godsdienst als 't Gezag des Konings in hun geheel en onveranderd bleeven, vonden 't Parlement weinig genegen tot eene Onderhandeling; het zelve begeerde dat de Koning te *Londen* by zyn Parlement zoude komen, en het voor een wettig Parlement erkennen: doch de last der Gezanten hielt in, dat zy zich wel zouden hebben te wachten eenige vlyt te doen, om zyne Britsche Majesteit te beweegen dat hy zich zelven, voor zoo veel zyn Persoon belangde, in de magt des Parlements zoude stellen, invoege zy die koorde niet durfden aanroeeren, en alleen hun best deeden om het Parlement tot eene bemiddeling te brengen. Zy bragten 't ook, na verscheiden heen en wedergangen, zoo verre, dat het Parlement daar in stemde, en *Uxbridge* tot de plaats der handeling benoemd wierdt; doch alvoorens het zoo verre kwam, hadden partyën met elkander met by na even goeden uitslag handgemeen geweest, het welk wy, om deeze Engelsche beroerten eenigsins naauwkeurig te gewagen, hier in 't kort zullen melden.

De Ridder *William Walter*, die 't bevel hadt over eenige Troepen van het Parlement, versloeg omtrent *Brandon-Heath* den Overste *Ralph Hopton*. De Lord *Fairfax*, deszelfs Zoon, den Ridder *Thomas* en *Olivier Cromwel* toogen naar *York*, en ontnamen den Koning veele plaatsen in het Noorden van het Ryk, terwyl Prins *Robert* het beleg van *Latham-House* deedt opbreeken, en 's Koning Troepen te *Cropre-dy-Bridge*, op den 19 Juny, 't Leger des Parlements onder *Waller* geheel versloegen. De Graaf van *Essex* wierdt onmiddelyk daar na door den Koning genoodzaakt, om zyn wyk naar de Provintie van *Cornouaille* te neemen;

maar

waar vreezende dat hy zich aldaar niet lang in veiligheid zoude onthouden kunnen, nam deeze Graaf de duisterheid des nachts te baat, verliet zyn Leger en begaf zich in der yl te paard naar *Pleymouth*, laatende zyne Wapenen, Geſchut, Krygsbehoeftens en Pakkaadje in 's Konings handen, aan wien zich *Ilverdcomb*, *Barnſtable* en *Saltash* overgaven, waar op hy zegepraalende naar *Londen* trok.

Ondertusſchen duurde de vreugde over deeze Zege ſlechts weinig dagen, nademaal, de beide Legers op den 3 July te *Maston-Moor* handgemeen geworden zynde, 't Parlement eene volkomen Overwinning op den Koning behaalde, en den 27 October daaraanvolgende de Graaf van *Esſex*, *Waller* en de Graaf van *Manchester*, 's Konings Leger te *Newbury*, zoo als het van het weste wederkwam, ontmoet hebbende, werden zy andermaal handgemeen, en de Koning kreeg de nederlaag. Deeze voordeelen, door het Parlement op den Koning behaald, waren, als te denken is, mede oorzaak dat de voorsz. Gezanten zoo weinig op het zelve konden bewerken; doch om door eene al te ſterke weigering van in eene onderhandeling te treden niet te toonen, dat ze de bemiddeling van hun Hoog Mog. wraakten, kwamen zy daar eindelyk toe, als zoo even is gemeld.

Terwyl de Gezanten ook over nog veele andere zaaken te handelen hadden, zoo waren 'er eenigen, die zeiden, dat ze hunne eigen zaaken eerder moesten trachten te beſlechten, dan die der Engelſchen, daar ze zich niet mede hadden te bemoeiën; ook was 'er een Lid, die, na dat de Gezanten uit de Vergadering gegaan waren, zeide, dat 'er zekere tyding was gekomen, dat, zoo rasch *Greevelingen* over zoude zyn gegaan, dertigduizend man, te weeten de Legers van Frankryk en van den Staat, in Engeland zouden overkomen, om den Koning tegens 't Parlement te dienen; *Tromp* zou dezelven overvoeren en met een ſterk Convooi begeleiden.

Dit voorgeeven, hoe zeer ook ontbloot van waarſchynlykheid, maakte zulk een verandering in de gemoederen der Parlements-Heeren, dat de Ceremonie-Meester tot den Gezanten des Staats gezonden wierdt, om hun zulks onder 't oog te brengen, en tevens te betuigen, dat het Parlement daar over wonderlyk ontſteld was. De Gezanten hadden ſchoon het tegendeel te betui-

gen, en te zeggen dat het een valsch en by den gemeenen Vyand uitgeſtrooid gerucht ware, daar hun Hoog Mog. in het minst niet op gedacht hadden; zy konden 't Parlement maar in 't minst niet te vreden ſtellen, noch voldoening geeven, en gelyk men gezegd hadt, dat ze zich met hun eigen zaaken konden bemoeiën, zoo gaf men hun daar ook gelegenheid toe. Vermits zy by het zelve verdacht waren, van meest naar de zyde des Konings te hellen, namen de Engelſchen dagelyks Schepen van deezen Staat, die zy vermoedden dienst of toevoer te gaan doen aan den Koning of zyne Aanhangers, waar door de Hollandſche Gezanten inderdaad met hunne eigen zaaken meer te doen kreegen. Het getal deezer genomen Schepen was drie- of vierentwintig; drie van dezelven waren binnen Gaats genomen, en wierden op hunne klachten wederom gegeeven: omtrent de overige kreegen zy hier en daar eenig genoegen. Zy waren echter daar niet mede te vreden, en bleeven aanhouden op eene volkomen voldoening en wedergaave, zoo wel als op eenige maatiging omtrent het Plakaat van beide Huizen des Parlements, dit jaar afgekondigd, waar by ze, zelfs aan onzydigen, alle vaart en handel op 's Konings Havens verbooden hadden. Maar men werkte daar omtrent niet veel uit, het welk meestal toe te ſchryven is aan het voorsz. vermoeden, dat, offſchoon van alle gegrondheid ontbloot, en zelfs by de maatigſte en wyste Parlamentarisſen gewraakt, nogthans by 't grootst gedeelte leevendig bleef. De Hollandſche Gezanten hielden zich in Engeland op tot in de maand Mai van 't volgende jaar, wanneer we dezelven in Holland zullen zien terugkomen, zonder iets aan belang te hebben kunnen uitvoeren.

Tusſchen beiden moeten wy melden, dat de Franſchen van *Atrecht* omtrent deezen tyd een aanſlag vormden op het Steedje *Lens*, 't welk in *Artois* niet verre van *Douai* gelegen is. In de driehonderd ſterk zynde, waren eenigen van dezelven in Boeren-, andere in Boerinne-Kleederen verkleed, om onder den ſchyn van Leevensmiddelen en anderen Waaren ter jaarmarkt te brengen, deeze plaats te overrompelen. Dan de Spaanſche Bevelhebber kwam 'er achter, en dewyl 'er al een goed gedeelte binnen dit Steedje waren, zoo liet hy ze in de Huizen en plaatſen, waar zy zich meenden by een te vinden, door zyne Soldaaten overvallen en ter neder hakken.

Deeze

Deeze aanslag zal dienen tot het onderwerp van de volgende Plaat.

„ Men ziet hier een Plein of Markt binnen 't Steedje *Lens*, „ waar op zich een goed getal vermomde Boeren en Boerinnen „ vertoonen, draagende allerleië Leevensmiddelen en Koopmanschappen; doch zy worden door de Krygslieden, die blooте „ Houwers en Sabels in de handen hebben, overvallen en nedergehouwen; 't zelve akelig Tooneel beschouwt men ter zyde van „ de Markt by eenige Huizen, waar in zich sommigen deezer „ gewaande Boeren en Boerinnen verborgen hadden: zy worden daar uitgejaagd, en ondergaan het zelfde lot als hunne „ Confraters."

De Koning van Deenemarken, die, gelyk wy in een voorig jaar verhaald hebben, met hun Hoog Mog een Vergelyk gemaakt hadt, wegens de betaaling van de Tollen in de Zond, was dit niettegenstaande met zyne voorige eisschen voortgegaan, en hadt zich niet te vreden gehouden met de Hollanders door deeze belastingen te kwellen, maar hadt de Zweeden daar ook mede belemmerd, hunne Schepen dikwyls in de Zond aangehouden, altemets verbeurd verklaard en de Schippers op veelerleië wyze gekweld; invoege de

de Zweeden veele troepen op hunne grenzen, en eene Vloot op hunne kusten moesten houden, en waarlyk in een verweerenden Oorlog met Deenemarken waren. Zy hadden met der daad reden om te vreezen van onverhoeds overvallen te worden, ter oorzaake van veele blyken van kwaadwilligheid, die de Koning van Deenemarken hun had gegeeven. Hier in kwam deeze Vorst de belofte na aan den Keizer gedaan, voor het toelaaten des Gelukstadschen Tol, tot nadeel voornaamelyk van *Hamburg*, van met Zweeden te breeken, of dit Ryk by voorraad in gestadige bekommering en vreeze te houden, om daar door eene afwending te maaken. Hy gaf ook groote jalouzy door het maaken van Verbonden met Spanje, Portugal en Moscovie, weshalve, om de voorneemens, die de Koning van Deenemarken in den zin mogte hebben, voor te komen; besloten de Zweeden in Juny van 't voorgaande jaar heimelyk, dat hun Veldheer *Torstenson* op het einde van het zelve uit *Moravie*, alwaar hy tegen den Keizer oorlogde, naar *Holstein* zoude trekken. Dit geschiedde eerst in 't begin van dit jaar, en *Torstenson* nam ten eersten *Christiaanpreis*, *Pinneberg* en vervolgens omtrent geheel *Holstein* en *Jutland* in, terwyl de Zweedsche Ryksmaarschalk *Gustavus Horn* met zyn Heir eenen inval zoude doen in *Schonen*, *Bleecking* en *Haland*.

Deeze onverwachte inval der Zweeden baarde alhier in '*s Hage* geen kleine verwondering, en men vreesde dat ze daar door genoodzaakt zouden zyn, om den Keizer, met welken zy nu eenige jaaren in Oorlog waren geweest, de handen ruim te laaten, om die des Konings van Deenemarken vol werks te geeven. 'Er waren ook veelen, die, om het Huwelyk van Prins *Willem* met de Koninglyke Prinses van Engeland, dewelke den Koning van Deenemarken zeer na in den bloede bestondt, en vreezende dat zyne Britsche Majesteit nu geene onderstand uit Deenemarken zoude ontfangen, gantsch niet te vreden waren over deezen inval, denwelken zy een onrechtvaardigen Vredebreuk noemden; doch zoo misnoegd als deezen daar over waren, zoo vernoegd en blyde waren de Regeering en de Gemeenten in meest alle de Provintiën en Steden daar mede, nademaal men daar door hoopte van de buitenspoorige belastingen der Deenen verlost te zullen worden.

Gelyk het den Deenschen Vorst nu bekend ware, dat hun Hoog

Mog.

Mog. in den jaar 1640 een Verbond met het Zweedsche Ryk hadden aangegaan, 't welk inzonderheid was ingericht om hem, die den Koodhandel door de gestadige verhooging van den Tol als anderſins belemmerde, in beteugeling te houden; zoo ſchreef hy terſtond aan hun Hoog Mog. over den voornoemden Inval der *Zweeden*, welken hy mede den naam van Vredebreuk gaf, betuigende voorts: "Dat hy eerder den val der Hemelen, dan „ deezen Oorlog zoude gevreesd en vermoed hebben; dat hy „ zeer geyverd hadt om, als Middelaar, den Algemeenen Vrede „ te bevorderen, en dus zoodanig eene behandeling niet verdiend „ hadt, dat hy hun Hoog Mog. derhalve verzocht of dat zy hem „ zoude helpen, of den Zweeden in het minste niet by te ſpringen „ en zich onzydig te houden." Maar de Regeering van Zweeden gaf ſtraks door een Manifest aan de Algemeene Staaten te kennen, welke redenen zy hadt tot den voorsz. inval, waar toe Deenemarken haar veelvuldige oorzaaken gegeeven hadt; zy noemde 't geenen inval, maar eene *Inkwartiering* in het Land van *Holſtein*, welke een Lid was van 't Roomſche Ryk, den Keizer haaren Vyand aanhangende, en dat het haare troepen, als was het alleen om die reden, vry ſtondt hun verblyf en Winterkwartier daar in te neemen, zoo wel als in andere gedeeltens van Duitschland; dat de Holſteiners, dit met geweld te keer hebbende willen gaan, den Zweeden genoodzaakt hadden om ook geweld te gebruiken; dat men dienvolgens kon beſluiten, dat de Deenen den Vredebreuk het eerſte veroorzaakt hadden. Deeze en meer andere redenen, door ons reeds gemeld, bragten de *Zweeden* voor ter verdeediging van hun beſtaan; doch hun Hoog Mog., of ſchoon de Koningin *Christina* hen verzoeken liet om den *onderſtand te water en te Lande*, volgens den inhoud van gemelde Verbond des jaars 1640; konden daar als nog niet toe beſluiten. Hun Hoog Mog. waren wel eenigſins verleegen, hoe zy zich hier in zouden gedraagen, en daarom lieten zy 't gemelde Tractaat onderzoeken en bevonden, dat ze niet gehouden ware de geëischte hulpe terſtond te verleenen, nademaal de Zweeden eerst het middel tot een vriendelyke vereffening, beproeven en dan de Oorlog gezamenlyk met den Staat hadden moeten beſluiten. Dienvolgens ſchreeven zy aan beide Kroonen, dat het tusſchen haar gereezen misverſtand hun zeer leed was, en dat ze zich aanbooden tot Bemiddelaars

delaars, om 't zelve uit den weg te ruimen en den vreden weder te doen herleeven. Dit voorstel wierdt by de Deenen aangenomen, maar op voorwaarde, dat de Gezanten van hun Hoog Mog. hunne bezwaarnisſen en klachten met die der Zweeden niet vermengen zouden, maar dat ze, byaldien ze eenige reden tot klachten meenden te hebben ('t welk zyne Deenſche Majesteit niet kon denken), dezelven afzonderlyk voorbrengen zouden. Zweeden verwierp de aangebooden bemiddeling wel niet, maar beweerde dat de Gezanten van den Staat niet moesten noch konden komen als Bemiddelaars, maar als Deelgenooten van 't geſchil, uit hoofde van 't Verbond.

Ondertusſchen kwam de Geheimſchryver *Gunther*, van wege zyne Deenſche Majesteit, in *'s Hage*, en den 16 Maart gehoor by hun Hoog Mog. hebbende, bragt hy hevige klachten in tegens het gedrag der Zweeden, zeggende onder anderen, dat ze de Vyandſchap begonnen hadden, zonder eenige voorgaande Verklaaring van Oorlog, erger dan Heidenen en Turken; dat hy hun Hoog Mog. derhalve verzocht, dat zy den Zweeden den onderſtand, hun eigenlyk tegen den Keizer verleend, niet langer betaalen, den uitvoer van Wapenen en Krygsbehoeftens naar Zweeden verbieden, en hun alle hulpe ontzeggen zouden; want dat de Koning van Deenemarken anders niet verdacht gehouden konde worden, indien hy byſtand zochte waar hy dien kon krygen; uit deeze bedreiginge begreep men ligt, dat *Gunther* den Keizer, den Koning van Spanje en de Duinkerkers op 't oog hadde, en dewyl hy en de Deenſche Reſident deeze bedreiging meermaals herhaalden, zoo was Holland des te meer gebelgd en aangenoopt om eene buitengewoone Vloot Oorlogſchepen uit te rusten, ter begeleiding van de Koopvaardyſchepen, die om den Oost zeilden, ten einde dezelven tegen de uitwerkſels van alle bedreigingen te verzekeren.

De Zweedſche Reſident *Spiering* vertoonde aan den anderen kant, dat de onverdraaglyke kwellingen der Deenen, het aanhouden en aanſlaan der Zweedſche Schepen, het belemmeren en bederven van den Koophandel, en meer andere oorzaaken, de Koningin genoodzaakt hadden, om tot handhaving van het Recht haarer Onderdaanen, en ten beste van den Staat der Vereenigde Nederlanden, te doen het geene zy hadt gedaan.

Ver-

Vervolgens wierden 'er van wederzyden verscheiden Klachten, 1644.
Vertoogen en Geschriften ter Vergadering der Algemeene Staaten ingeleeverd, over de toerustinge van Schepen en den uitvoer van Wapenen en Krygsbehoeftens, waar in men de Zweeden meer dan de Deenen begunstigde; want Holland gedoogde dat *Lodewyk de Geer* alhier eene Vloot van in de twintig Oorlogschepen toerustte. Deeze *de Geer* was een ryk Zweedsch Koopman, en deedt zulks zoo uit liefde tot zyn Geboorteland, als om zichzelven over de Deenen te wreeken, die hem groote schade hadden doen lyden; over deeze Vloot stelde hy *Marten Thyssen*, een Zeekapitein van Zeeland, aan tot Admiraal. Deeze toerusting van *de Geer* deedt de Deensche Gezanten bitter klaagen en vertoonen, dat hun Hoog Mog. dezelve wel hadden kunnen verhinderen; doch dewyl Deenemarken de Republiek, sints veertien jaaren, zeer geplaagd en gekweld hadde, zoo wilde Holland deeze gelegenheid niet laaten voorbygaan, om dien Vorst tot reden te brengen.

Ter bekleeding van het voorsz. dubbelde Gezantschap benoemden hun Hoog Mog. de Heeren *Jacob de Witt*, Oud-Burgemeester van *Dordrecht*, *Andries Bicker*, Oud-Burgemeester van *Amsteldam* en *Cornelis van Stavenisse*, Raad-Pensionaris van *Zeeland*, naar Zweeden; *Gerard Schaap*, Burgemeester van *Amsteldam*, *Albert Sonk*, Oud-Burgemeester en Hoofdschout van *Hoorn* en *Joachim van Andrée*, eersten Raad in den Hove van *Friesland*, naar Deenemarken. En om deeze Bezendingen des te meer gewichts by te zetten, deedt men eene Vloot van eenënveertig Oorlogschepen uitrusten, om hen derwaards te geleiden, over welke zyne Hoogheid den Vice-Admiraal *de Witte* als Admiraal, *Ham* tot Vice-Admiraal en *Waterdrinker* tot Schout-by-nacht aanstelde. Aangaande 't opstellen van den last der Gezanten was veel hapering, doordien de Deensche Staatsdienaars andermaal vertoonden, dat, dewyl hun Hoog Mog. dikwyls verklaard en aan den Koning geschreeven hadden, dat ze kwamen als Middelaars, zy hunne bezwaarnissen, zoo zy 'er eenigen hadden, niet mogten mengen met de Zweedschen. De Hollandsche Kooplieden hielden ten anderen aan, om vergoeding van de schaden, die zy door de Deensche knevelaaryen geleeden hadden; ook waren deeze knevelaaryen zoo onmaatig, dat men ze niet kon laaten door-

 schie-

schieten, nu de gelegenheid van vergoeding te erlangen zich opdeedt. Dit bewoog hun Hoog Mog. den Gezanten te belasten vergoeding van de penningen, die de Koning van Deenemarken in den jaare 1639 den Reeders van de Salpeter-Schepen afgeperst hadt, te vraagen. De Schippers geen geld of crediet genoeg gehad hebbende, om veertien Ryksdaalers van het honderdpond, die zyne Majesteit tegens alle recht en reden eischte, te betaalen, hadt men het Salpeter in 's Konings Pakhuizen ontladen, en niet weder gegeeven, voor dat men zeventigduizend Ryksdaalers te *Hamburg* overgemaakt hadde; en aan het Salpeter, daar na wederom gegeeven, hadden tagtigduizend ponden ontbroken; zoo dat zy niet alleen door den Koning gekneveld, maar ook door zyne Bedienden waren bestoolen. Weshalve wierden de Gezanten gelast, dat zy, des gevraagd wordende, den Koning van Deenemarken rond uit zouden verklaaren, dat, als men tot de bylegging der Zweedsche Geschillen zoude treeden, zy hunne eigen belangen mede voorbrengen zouden; en indien dit den Koning mogt beweegen, om de bemiddeling der Algemeene Staaten af te slaan, zouden zy naar eene onzydige plaats wyken, en hun Hoog Mog. van alles kennis geeven.

Wanneer alles nu op deezen voet beraamd was, vertrokken de Gezanten met 's Lands Vloot, die teffens een groote Vloot Koopvaarders onder haar geleide nam, den 7 July uit het *Vlie*, ieder Gezantschap zich op een byzonder Schip begeeven hebbende; zy scheidden omtrent het *Schager-Rif* van elkander, de eene om naar *Gottenburg* te stevenen, en van daar over land naar *Stokholm* te gaan, de ander om hunnen cours naar de *Zond* voort te zetten. De eersten wierden in Zweeden by Koninginne *Christina* zeer wel ontfangen; zy toonde hun dat hunne komst haar zeer aangenaam, en dat ze tot eenen Vredehandel zeer genegen was: doch de anderen ontfingen van den Deenschen Vorst een sobre behandeling, en een mager onthaal; want hy was misnoeg dat ze met zulk een sterke Vloot gekomen waren, welke eer kon doen gelooven, dat zy kwamen om hem te dwingen, dan om met hem te handelen. Deeze Gezanten hadden nogthans order, om het zenden dier Vloot te verschoonen. Na verscheiden handelingen en heen- en wedergangen, wierden *Christianopel* en *Calmar* tot handelplaatsen beraamd om daar den 15 December den Vredehandel te beginnen.

Mid-

Middelerwyl was de Zweedsche, in de onderscheiden Havens der Vereenigde Nederlanden, uitgeruste Vloot, onder *Thyssen* in de maand April in zee geloopen, cours neemende naar de *Elve*, welke rivier agttien Schepen van deeze Vloot opliepen. De Gouverneur van *Glukstad* liet daar op een Beukery aan den Dyk by *Bruxdorp* opwerpen, en begaf zich uit Glukstad met twee halve Kartouwen en honderd Muskettiers derwaards, laatende dapper op den Vice-Admiraal schieten, die hem, gelyk ook de andere Schepen, niet schuldig bleef; de Vloot zeilde voorts naar 't Liesterdiep, alwaar de Admiraal drie Regimenten Zweeden, onder den Overste *Lohausen* innam. Wanneer *Thyssen* vervolgens de Deensche Vloot by *Falster* en *Laland* ontmoette, kwam het tot een hevig gevecht, het welk van den middag tot laat in den avond duurde, en ten nadeele van de Deenen uitviel, alzoo *Thyssen* vyftien of zestien van de beste Schepen des Konings nam of vernielde; ook hielp hy *Gottenburg* ontzetten, maar kon de ingenomen Zweeden niet naar *Funen* overvoeren. Dit groot verlies schreef Deenemarken toe aan de niet verhinderde toerusting van *Lodewyk de Geer*; en zoo rasch de tyding deezer nederlaage in Holland overwaaide, was men aldaar zoo verheugd en bemoedigd, dat men van hun Hoog Mog. verzocht, den Koning van Deenemarken te brengen tot het Verbond van *Spiers*, en dat, indien de Zweeden daar zwaarigheid in bleeven maaken, zoo als zy reeds gedaan en geoordeeld hadden, dat op dien voet den Vrede tusschen de beide Kroonen ligter te treffen zoude zyn, dan tusschen Deenemarken en den Staat, en mogten weigeren de hand daar aan te leenen; de Gezanten van hun Hoog Mog. alsdan zelven de zaak zoo verre zouden trachten te brengen: en zoo Deenemarken dien weg niet in wilde, dat zy rond uit zouden verklaaren, dat men de wapenen van de Republiek by die der Zweeden zoude voegen: en eindelyk dat men, in zulk een geval, den Gezanten van den Staat eene Volmagt zoude zenden, om met de Zweeden te handelen. De zaaken bleeven in deezen stand tot den jaare 1645, wanneer partyen een Vergelyk troffen, gelyk wy alsdan zullen zien.

Wy hebben hier boven gezegd, dat men hun Hoog Mog. sterk aandrong, om hunne Gezanten naar *Munster* te zenden, om deel in den Algemeenen Vredehandel te hebben. De Koning van

Spanje, die meermaals den Vrede aan hun Hoog Mog. hadt laaten voorslaan, zocht nu weder afzonderlyk met hen te handelen, denkende dat zy, daar men toch te *Munster* deswegens in onderhandeling zou moeten treeden, des te eerder 't oor aan deezen voorslag zouden leenen. Ten dien einde wierdt in 't begin van dit jaar herwaards gezonden den Heer *Philippe le Roi*, Heer van *Brocbum* en *Oedegem*, die toen Griffier, en vervolgens Raad en Commis van de Finantiën zyner Katholyke Majesteit in de Nederlanden was. Hy kwam in den aanvang van de maand February in 's *Hage* met een Vrygeleibrief van hun Hoog Mog., waar in de gewoone bepaaling was, *tot verrichtinge van zyne particuliere affaires*. Hy hadt twee zaaken in bevel, waar over hy openlyk mogt handelen; eerstelyk sloeg hy voor een onderhandeling, om het Zilver, gemunt of ongemunt, het welk gewoonlyk in Engelsche Schepen uit Spanje over *Engeland* naar *Braband* plagt gevoerd te worden, voortaan door Schepen van deezen Staat te laaten geschieden, waar door niet alleen de Zeevaart deezer Landen bevorderd, maar ook 's Lands Inkomsten door goede Verlofgelden, die men zoo hoog zou kunnen stellen, als men zou kunnen overeenkomen, merkelyk vermeerderd zouden worden. Zyn tweede Voorstel was aangaande den *Calamynberg*, in 't Land van *Limburg* gelegen, waar in de Staatschen en Spaanschen elkander veel onrust, letsel en schaden deeden. Beide deeze Voorslagen waren van dien aart, dat deeze Staat 'er groote voordeelen uit zou hebben kunnen verwachten, inzonderheid was het aanmerkelyk, dat men liet aanbieden om al het ongemunt Zilver hier te laaten munten; doch deeze voorslagen waren te groot, om 'er geloof aan te slaan, en de uitslag deedt ook zien, dat het slechts schoonschynende voorwendsels waren: want men ondervondt in 't vervolg, dat hy zoo met den Prins als met den een en anderen Lid uit de Regeering begon te spreeken van den Oorlog te eindigen, 't zy door een Bestand, gelyk te vooren, of op eene andere wyze. En schoon men in Holland voorzag, dat men door een afzonderlyken handel zonder de Franschen, gelyk ook naderhand de handel zonder hen te *Munster* wierdt geslooten, groote voordeelen zoude kunnen bedingen, en veele beletselen en hinderpaalen uit den weg ruimen, zoo was de jalouzy van eenen voornaamen Staatsdienaar, die thans veel gezag in de Ver-

Vergadering van hun Hoog Mog. hadt, oorzaak, dat de Heer van *Brochum* genoodzaakt wierdt om weder te vertrekken, zonder dat men over 't een en 't ander met hem hadt gehandeld.

Of hier van nu mede de oorzaak zy, dat men zich reeds met Frankryk te verre hadt ingelaaten, kunnen wy niet beslisfen; zeker is 't, dat men 't gewoon en jaarlyks Verbond van Onderstand op den 29 February met de Franschen weder floot, het welk op den voorigen voet geschiedde. Voorts hadden de Gemagtigden der Staaten in 't begin van dit jaar lange Onderhandelingen gehad met de Fransche Gezanten, zoo over het Verbond van *Guarantie*, of onderlinge Borgstellinge, als over de Tytels en Rang van de Gezanten der Staaten. Nopens 't laatste verklaarden de Fransche Gezanten geenen last te hebben, en dat ze zich dus in die zaak niet konden inlaaten, welke te *Parys* en niet in den *Haag* moest worden verhandeld; doch het voornoemd Verbond werdt op den 1 Maart gesloten. In dit Tractaat verbonden zich beide partyen op nieuw, om niet dan met gemeene bewilliging en ge„ zamenlyk met Spanje te handelen, en elkanders belangen *met kracht* „ *en wakkerheid* te onderfteunen; dat de Gezanten malkander zou„ den helpen, om het zoo verre te brengen, dat 'er niets weder „ wierdt gegeeven van de veroveringen aan beide kanten gedaan; „ dat de een ook niet meer in den handel zoude vorderen dan de „ ander, maar daar in met gelyke treden voortgaan; dat de beide „ Mogendheden elkander zouden instaan voor het Tractaat, dat „ men stondt te maaken, en wel in dier voege dat, indien zyne „ Katholyke Majesteit met een van beide kwam te breeken, de „ andere de aangetaste party moeste byspringen'. In het negende Artykel wierdt vervolgens door hun Hoog Mog., schoon de Franschen daar in 't eerst zwaarigheid in vonden, verklaard:, dat zy „ het hielden voor ingevoegd in dit Verbond, dat, zoo de Ko„ ning van Frankryk Vrede mogte maaken met de Kroon van „ Spanje, en zy flechts een Bestand, hy zich verbondt, om, „ twee jaaren voor 't uitgaan van 't Bestand, de Verlenging van „ het zelve te bevorderen; of, na dat het geëindigd zoude zyn, „ met Spanje in openbaaren Oorlog te treeden; waar na men gee„ nen Vreden fluiten zoude, dan met wederzydsche bewilliging.

De beide Tractaaten dan gesloten zynde, verzochten de buiten-

ge-

gewoone Fransche Gezanten op den 3 Maart hun gehoor van afscheid te mogen hebben, 't welk hun werdt toegestaan. Men was gewoon alleen twee Gemagtigden van den Staat te zenden, om in soortgelyke gevallen de Ambassadeurs af te haalen, in de Vergadering van hun Hoog Mog. te leiden, en daar na weêr in hun Logement te brengen; doch dewyl 't getal der Fransche buitengewoone Gezanten drie was, zoo wierdt goedgevonden om ook voor deeze maal drie Gemagtigden te zenden, zynde de Heeren *de Knuit*, *Jongstal* en *Clant*. Toen de voorsz. Gezanten nu ter Vergadering van hun Hoog Mog., ten openbaar gehoor met open Deuren, toegelaaten waren, deedt de Heer *d'Avaux* eene Redevoering, waar in hy zeer ten lof sprak van den Algemeenen Vredehandel, die te *Munster* stondt te geschieden, en voegde daar ten besluite by een verzoek voor de Roomschgezinden deezer Landen, in deeze bewoording:

„ Nu, Myne Heeren! deeze naauwe Verbindtenis doet ons „ hoopen, dat Gy de Bede en Aandrang, welken wy U nog, „ van wege den Koning en de Koninginne-Regentesse, te doen „ hebben, voor Uwe Onderdaanen, de *Katholyken* van deeze Ge„ westen, ten goede zult opneemen, waar omtrent wy U verze„ keren, dat hunne Majesteiten rypelyk alle de Ongevallen, die „ daar uit zouden kunnen ontstaan, overwogen hebben, om door „ hunne voorzichtigheid dezelven te voorkomen. Zoude het te „ gelooven zyn, dat de Koning zyn Vader loffelyker gedach„ tenisse, dat de *Groote Henrik*, aan welken Gy alle de tekens „ Uwer Waardigheid schuldig zyt, en die dezelve versierd heeft „ met alle de Sieraadiën van vrymagtige Kroonen, door den aan„ drang, dien hy desaangaande heeft gedaan, zyn eigen Werk „ zou willen hebben vernietigen, en iets doen, 't welk deezen „ Staat verderflyk zoude zyn? 't Geen hunne Majesteiten van „ U verzoeken is geen groote zaak; zy begeeren enkel, dat het „ den Katholyken vrystaa, GODE in hunne *byzondere Huizen* te „ dienen, en dat de Armen die 't vermogen niet hebben, om eenen „ Priester te voeden en te onderhouden, vryëlyk in de Huizen „ der Ryken mogen komen, om GOD te dienen zonder het be„ zoek te vreezen van Uwe *Commissarissen*. Gy zult my toestem„ men, Myne Heeren! dat deeze onderzoekingen de menigte „ der Katholyken niet verminderen, en dat dezelven eer in 't wer

„ ge

„ gesteld worden door de hebzucht Uwer Officieren, om hun by-
„ zonder voordeel, dan om eenig genot, het welk deezen Staat
„ daar uit toevloeid; invoege deeze gestrengheid nergens an-
„ ders toe dient, dan om den geest der geenen, waar van Gy
„ toch het getal niet kleinder maakt, te verbitteren. Wy smee-
„ ken, zult Gy zeggen, voor de geenen, die zo wel Onze als
„ Uwe Vyanden zyn; dan, Myne Heeren! 't zoude daarom
„ eene Christelyke Daad zyn altoos. Maar beschouwt, bidde ik
„ U, deeze zaak volgens de regelen van Staat, en Gy zult be-
„ vinden, ik twyfel 'er niet aan, dat 'er zich Katholyken op-
„ doen, die der tegenwoordige Regeering van deeze Republiek
„ kwaalyk gezind zyn. Waar van daan kan dit komen, Myne
„ Heeren! ik vraage 't U? De Katholyken die de eerste Ver-
„ bindtenissen ondertekend, die U op den Troon geholpen heb-
„ ben; zy, die U het eerst de Vryheid bezorgd hebben, genie-
„ ten haar niet. Zy, wien de Spaansche Gemoedsdwang (*Inquisi-
„ tie*) zoo verfoeilyk is geweest, als aan U zelven, lyden 'er een
„ anderen, die weinig minder gestreng is; kort om, de gestreng-
„ heid, welke Gy t'hunwaards gebruikt, ten opzichte van de
„ oefeninge hunner Religie, het streng Verbod van alle Ker-
„ kelyke Vergaderingen, de Gierigheid van Uwe Commissaris-
„ sen, en de Verachting, waar mede zy dikwyls de Dingen,
„ die wy voor 't Heiligste houden, bejegenen, heeft het gemoed
„ van eenige lieden kunnen ontzetten. Wilt Gy ze herwinnen,
„ wilt Gy dat gedeelte van Uwen Staat, het welk als van een
„ gebroken is, wederom by elkander voegen; wilt Gy 'er goede
„ Ingezetenen van maaken? verzacht iets van de gestrengheid
„ Uwer Plakaaten en Ordonnantiën. De Naam van Katholyk en
„ Hollander zyn met elkander niet onbestaanbaar, men kan een
„ Vyand van den Koning van Spanje zyn, zonder een Protestant
„ te weezen. Wy zien hier heden een fraai voorbeeld van in
„ *Catalogne* en *Portugal*, alwaar het Katholyk Geloof het Volk niet
„ belet, om moedig te vechten voor 't behoud van hunne vry-
„ heid. Wy zien 'er nog een zeer doorluchtig voorbeeld van in
„ de *Zwitzersche Cantons*, alwaar de verscheidenheid van Gods-
„ dienst niet verhindert, dat zy zich met gemeene Wapenen ver-
„ dedigen tegens 't *Huis van Oostenryk*, van 't welke zy weleer
„ Onderdaanen waren. Verzekert U, Myne Heeren! dat, in-
„ dien

„ dien Gy den Katholyken die Gunst bewyst, welke wy, uit
„ naam van den Koning en der Koninginne-Regentesse zyne
„ Moeder, die met hen van eene zelfde Geloofsbelydenisse
„ zyn, voor hen verzoeken; Gy 'er een zeer goede uitwerking
„ van zult gevoelen: dat de Godvrucht hunner Majesteiten zich
„ 'er zeer gevoelig zal over toonen, en dat Gy Uwe Mede-
„ Burgers door dit Gunstbewys zult verplichten, nooit hunne
„ oogen ergens anders te wenden, dan op U om 'er troost te
„ vinden, enz."

De Gezanten waren naauwelyk weggegaan, of de geheele Vergadering was zeer misnoegd over dit Verzoek. Hun Hoog Mog. beraamde vervolgens eenpaarig, dat men eene *Vigourense Resolutie*, of een Krachtig Besluit behoorde te neemen, om aan de Gezanten te toonen, dat dusdanige aanbeveelingen hun ten hoogsten onaangenaam waren, en dat hun verzoek den Lande ondienstig en van dien aart was, dat men om goede redenen daar in niet konde treeden. De Heeren *Cats*, Raadpensionaris, van *Stavenisse* en de Griffier *Musch* wierden bemagtigd tot het opstellen van voorsz. Besluit, het welke wy, om goede reden, hier zullen laaten volgen, zynde van deezen inhoud:

„ De Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, hebbende
„ met rype *Deliberatie* hunne gedachten laaten gaan over zekere
„ gelegenheid, in hun Hoog Mog. Vergadering op heden voor-
„ gevallen, en hier na verhaald; hebben goedgevonden te doen
„ instellen en uit te brengen de volgende Verklaaring: te wee-
„ ten, dat gelyk de Regeering der gemelde Vereenigde Neder-
„ landen van den aanbegin deezes Staats, aan de eene zyde altyd
„ hebbe vastgesteld, niemand van derzelver Ingezetenen eeni-
„ gen *Conscientie*-dwang op de dringen, maar, in tegendeel van
„ dien, aan een iegelyk der voorsz. Ingezetenen toegestaan in
„ zyn *Particuliere* Wooninge en Famillie, Gemoedshalve, *onge-*
„ *molesteerd* te mogen blyven; dat dezelve Regeering aan de an-
„ dere zyde nooit heeft kunnen goedvinden, dat aan de Pausge-
„ zinden zoude worden toegelaaten pleeginge van *Superstitie* te-
„ gen Gods Heilig Woord, Oefeningen van kennelyke Ergenis-
„ sen, of Invoeringe van Pauselyke *Hierarchyen*, noch ook Be-
„ tooninge van toegenegenheid tot den Koning van Spanje, Erf-
„ vyand deezer Landen.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1644.

Hun Hoog Mog. in hunne *Vigoureuse Resolutie*, ter beantwoording van 't verzoek des Graaven *d'Avaux* voor de Roomschgezinden deezer Landen, gezegd hebbende, dat ze aan die gezinte niet konde toestaan, de vrye oeffening van derzelver Godsdienst, om de redenen hier boven gemeld, en ook niet met goede oogen aanzien, dat ze *betooninge van toegenegenheid deede tot den Koning van Spanje, Erfvyand deezer Landen, welke*, zeggen Hoogstdezelven, *nogthans bevonden is in derzelver solemneele Gebeden en anders te zyn geschied*; gaan in deeze hunne Resolutie dus voort:

„ Dat men evenwel van tyd tot tyd, en inzonderheid onlangs, „ met goede redenen van weetenschap en wettige *Informatie*, heeft „ vernomen en klaarlyk ontdekt, dat de bovengemelde Pausgezin- „ den, zich niet vergenoegende met de voorsz. goedertierene „ duldinge en verdraagzaamheid, by order van de Regeeringe „ hun lieden toegestaan, uitgeborsten zyn tot de voorsz. en „ andere ontydelyke en nooit voor deeze hier te Lande bekende „ vermetelheden en *Excessen*, waar tegens alzoo de Regeeringe „ noodig oordeelende spoediglyk voorzien te moeten worden; „ en daar over zynde in *serieuse Deliberatie*, hebben meergemelde „ Pausgezinden zulks gewaar zynde geworden, niet nagelaaten „ daar tegens in 't werk te stellen verscheiden hunne Vonden „ en *Practyken*, om het goed voorneemen van den Staat door dezel- „ ven te *traverseeren* en te beletten, waar op onder anderen ge- „ volgd is, dat de Heeren Ambassadeurs van zyne Majesteit van „ Frankryk, jegenwoordiglyk in *'s Gravenhage* zynde, en op heden „ in hun Hoog Mog. Vergaderinge *publique Audientie* hebbende, in „ hunne *Propositie* onder anderen openlyk verzoek hebben gedaan, „ strekkende tot veranderinge en *Moderatie* (zoo men die poogt „ te noemen) gedaan te worden in de *Executie* van de Plakaaten „ van den Lande, *Geëmaneerd* tegens opgemelde Pausgezinden. „ En alzoo het geene voorsz. is, der Vergadering van hun Hoog „ Mog. onverwacht en tegen derzelver meeninge was voorko- „ mende, te meer vermits het doen van opgemelde verzoek aan „ meergemelde Heeren Ambassadeurs in zekere *Conferentie*, met „ dezelven gehouden by de *Gecommitteerden* van hun Hoog Mog., „ op het *Serieuste* was afgeraaden en deftig tegengesprooken, en

 „ dat

„ dat ten tyde van de gedaane *Propositie* by hun Hoog Mog.;
„ wordt geöordeeld, de voorgeslagen Veranderinge en *Pretense*
„ *Moderatie* regelrecht te gaan, zoo tegen den welstand van de
„ waare Gereformeerde Religie, tegen de Gronden en *Ordre* van
„ den Staat, als mede tegen de ruste van de Christelyke Gemeente
„ en goede Ingezetenen deezer Landen, en mitsdien niet *Campatibel*
„ te weezen met de *Constitutie* van den Staat, en vervolgens dat
„ daar inne, om redenen vooren verhaald, geensins kan getree-
„ den worden; *Zoo is 't* dat hun Hoog Mog. verklaard hebben,
„ en verklaaren mitsdeezen, een gevoelig misnoegen uit de
„ voorsz. Voorslagen van Veranderinge en *Pretense Moderatie* te
„ hebben opgenomen met *Expresse* byvoeginge, dat hun Hoog
„ Mog, zoo om de Onheilen, die uit het gunt voorsz. is staan
„ te ryzen, als omme de voorgemelde Vermetelheden van de
„ Pausgezinden in te toomen, geresolveerd zyn met den aller-
„ eersten te doen *emanceren* en in 't werk te stellen zoodanige
„ nadere *Ordre*, *Reglement* en Plakaat, als dezelven naar de je-
„ genwoordige *Enormiteit* en voorgaande *Excessen* zullen bevin-
„ den te behooren. *Gedaan ter Vergaderinge van de Hooggemelde*
„ *Staaten Generaal, den 3 Maart 1644*".

Des anderendaags bemagtigden de Heeren Algemeene Staaten nog agt Heeren by de drie voorsz. Opstellers van deeze Verklaaring, om derzelver inhoud aan de Fransche Gezanten bekend te maaken; en zy zonden 'er ook Copyen van aan de Provintiën, om allerleië verkeerde Redeneeringen en Misduidingen, die hier en daar op zoodanige stoffe voorvallen, voor te komen.

Om nu over te gaan tot het geen 'er dit jaar te veld geschied is, moeten wy zeggen dat zyne Hoogheid, Prins *Fredrik Henrik*, al vroeg alles deedt vervaardigen om tydig in de weer te zyn, en dat hy dikwyls met den Franschen Gezant *de la Thuillerie*, als mede met den Heer *d'Estrades*, deswegens in gesprek was; men oordeelde van weêrszyde dat men den Spaanschen Vorst niet voordeeliger konde aantasten, dan in de rykste en beste zyner Provintiën, te weeten *Vlaanderen*, waar de Hertog van *Orleans* dan inrukken, en *Grevelingen* berennen zou, terwyl de Staaten dertig Oorlogschepen onder den Lt. Admiraal *Tromp* op de kusten zouden zenden, om 't beleg door 't afsnyden van allen toevoer te bevorderen, voorts zou men 't Fransche Leger uit Zeeland van Mondbe-

hoef-

hoeftens voorzien, en op dat den Spanjaarden aldaar des te meer werks gegeeven mogte worden, zou het Heïr der Staaten op een en denzelven tyd in de gemelde Provintie trekken, en 't beleg voor 't *Sas van Gend* ſlaan.

De zaaken op deeze wys beraamd zynde, liet zyn Hoogheid alles tot den Veldtocht in gereedheid brengen; 't Voetvolk moest zich tegen den 15 Mai by de Schans *ter Voorn* verzamelen, terwyl de Ruitery omtrent 's *Hertogenbosch* byeen zoude komen. Te *Gornichem* hadt de Prins een genoegſaam getal Schepen beſteld, om vier en zestig Compagniën Ruiters, agt honderd Geſchutpaarden en duizend Wagens naar voorsz. Schans te voeren. Toen zyne Hoogheid nu den 10 Mai op zyn Huis te *Buren* was gekomen, 't welk twee kleine Uurtjes van de Schans ter *Voorn* legt, vernam hy aldaar dat het Staatſche Leger op de beſtemde plaats nog niet gekomen ware, om dat het gebrek hadde aan Schepen, en het duurde nog eenige dagen eer alle de troepen zich aldaar by een bevonden, wanneer de Ruitery ook ſcheep ging. Het voorneemen van den Prins was 't *Sas van Gend* te belegeren, welke Vesting, volgens haare toenmaalige geſteldheid, dus beſchreeven wordt:

„ Zy ligt op eene Vaart, die van *Gend* komt, de *Leije* genaamd,
„ en midden door de plaats loopt, waar in twee zwaare Sluizen
„ zyn, om de wateren des Lands op te houden, of, naar tyds
„ gelegenheid, door te laaten, en door welke alle Schepen, die
„ van *Gend* naar *Zeeland* vaaren, heen moeten. Zy heeft drie
„ voornaame toegangen, alle drie Dyken, de een van *Philippine*,
„ de ander van *Asſenede*, de derde van *Hulst* derwaards loopen-
„ de; en twee mindere aan beide kanten van de *Leije*. Op den
„ Dyk van *Hulst* waren verſcheiden Wyk- en andere Schanſen,
„ en daar langs liep eene Graft, om den toegang te beletten.
„ Over de Graft hadt men ondergeloopen Land, dat by hoog water
„ met Schepen te bevaaren, en by laag water zoo gebroken was,
„ dat het bezwaarlyk ware om te voet daar door te komen. In
„ dit ondergeloopen Land is een bedykte Polder, die de *Oostenrykſche* of *Albertus-Polder* heet, van welke men, als 't laag
„ water is, by de zoo even gemelden Hulster-Dyk kan komen,
„ maar echter bezwaarlyk en alleen te voet. Langs de Leije zyn
„ ook veele Wyk- en andere Schanſen, wel van Geſchut voorzien

„ en door eene linie aan elkanderen gehecht, om den overtocht
„ te beletten; onder anderen, de St. *Antonis-Schans*, een Kanon-
„ schoot van het *Sas*, die van vier Bolwerken en Geschut wel
„ voorzien was. Te *Selsaten*, niet verre van daar, hadden de
„ Spaanjaarden altoos een goede hoop Volks, om zich tegen den
„ overtocht van de Leije aan te kanten."

Alvoorens wy nu verder zien wat zyne Hoogheid in 't werk stelde, om het *Sas* behoorlyk te belegeren, zullen wy tusschen beide melden, dat de Heer *Steenhalf*, Stadvoogd van *Maastricht*, met een goed gedeelte van de Bezetting dier Stad naar 't Kasteel *Dalem*, 't welk in het Land van *Luxemburg* gelegen was toog, en het den 20 Juny vermeesterde; de Bezetting gaf hy verlof om naar *Namen* te trekken. Dit zoo wel gelukt zynde, trok hy naar een ander Kasteel, *Valkenburg* genaamd, dat hy met twee halve Kartouwen hevig liet beschieten, en de kleine Bezetting voorts zoo zeer door zyne Granaden benaauwde, dat ze zich mede op den 25 der genoemde maand met verdrag overgaf. Vervolgens rukte hy met duizend Muskettiers voor het Steedje 's *Hertogenrade*, 't welk hem geen langen tegenstand boodt; dus keerde deeze Stadvoogd zegepraalende naar *Maastricht* terug.

Om tot het *Sas* te komen waren 'er slechts twee middelen; men moest te *Philippine* voet aan Land zetten, en van daar te *Assenede* en te *Selsaten* over de *Leije* trekken, of anders aan de voornoemde Oostenrykſche Polder landen, en door het ondergeloopen land naar den Dyk van *Hulst* trekken. Straks wierden 'er eenigen uitgezonden, om dien doortocht te onderzoeken, waar door men bevondt, dat men 'er met het Voetvolk door konde. Hier op gaf de Prins bevel aan den Heer van *Brederode*, om met tien Regimenten Voetvolk en achttien Standaarden Ruitery onder den Rhyngraaf, twaalf stukken Geschut en andere Krygsbehoeftens, te vertrekken, aan de voorsz. Polder te landen, door het ondergeloopen land te trekken, het *St. Pieters Schansje* op den Hulster-Dyk te bemagtigen, en dan naar *Selsaten* voort te trekken, waar hem zyne Hoogheid te gemoet zou komen. Ingevolge deezen last ging *Brederode* met de genoemde troepen den 3 July onder zeil, en de Prins volgde hem des anderendaags met het geheele Leger. Wanneer de Heer van *Brederode* nu aan de Oostenrykſche Polder was gekomen, liet hy den doortocht nog eens onderzoeken, en ontfing

het

het zelve verslag daar van als de Prins te vooren gekreegen hadt; doch te gelyk dat men omtrent de *St. Pieters-Schans* ettelyke hoopen vyandlyk Voet- en Paardevolk hadt gezien, als mede dat de Graaf van *Isemburg* aldaar gekomen was met het Spaansche Heir. De Heer van *Brederode* liet daar van kennis geeven aan den Prins, die zich reeds te *Philippine* bevondt, en kreeg tot antwoord dat hy achtervolgens zynen last moest handelen; dat zyne Hoogheid zelve gereed stondt om naar *Selsaten* en *Riemen*, een andere Schans, welke een half uur verder lag, op te trekken, en dat hy niet twyfelde of de Graaf van *Isemburg* zou, zoo dra hy van zynen tocht verstendigd ware, met zyne Benden op hem aan komen trekken, en die, welken zich tegen zynen doortocht konden kanten, zoo veel verminderen. Hy trok denzelven nacht dan op, en zondt den Prins van *Talmont* met eenig Paardevolk naar *Riemen*, om te bezoeken of de Graft daar waadbaar was. De gemelde Prins deedt zyne Hoogheid 's morgens met het krieken van den dag berichten, dat de Vaart niet doorwaadbaar was, en dat hy niets van *Brederode* hadt vernomen De Prins hielt stil op dit verslag, en met eenen kwam een Officier hem van wege *Brederode* zeggen, dat hy, op den kant des ondergeloopen Lands zynde, de zaak wel hadde onderzocht, en dat de Kolonels en andere Officieren, de moeijelykheid der plaatse in oogenschyn genomen hebbende, en den Vyand hen, te voet en te paarde, in goede orde ziende verwachten aan den anderen kant, waar zy zelfs niet dan in wanorde konde komen, zy geöordeeld hadden dat het niet raadsaam ware dien overtocht te beproeven, en dat hy derhalve den Rhyngraaf weder scheep hadt doen gaan, en 's Prinsen bevelen verder zoude afwachten. Zyne Hoogheid, misnoegd dat hy de zaaken in dien staat, en zyn voorneemen daar door mislukt zag, de Vyand telkens sterker wordende, sloeg zyn Heïr te *Assenede*, een Kanonschoot van het *Sas*, neder, en zondt *Brederode* bevel om alle zyne troepen in te scheepen, te *Philippine* voet aan land te zetten, en zich vervolgens te *Boekhout*, een Dorp een uur van *Assenede*, neêr te slaan.

Terwyl het Staatsche Heïr hier gelegerd was, ontfing de Prins bericht dat de Hertog van *Orleans* het beleg geslagen hadt voor *Grevelingen*, en terstond daar na kwam een Edelman van wege dien Hertog den Prins begroeten, en verscheiden dingen, die hy noodig hadt, van hem verzoeken, gelyk gewapende Booten, om de

Vaar-

Vaartuigen, die van *Duinkerken* zouden kunnen komen, den ingang van de Haven der belegerde Stad te beletten. De Prins zondt 'er hem ten eersten vyftien, en eenige gewapende Ponten, eenige Ingenieurs en goede Timmerlieden, om over de Graften gaanderyën te maaken; ook bevorderde de Lt. Admiraal *Tromp* met zyne Kustschepen dit beleg niet weinig, bezettende den waterkant, zonder 't welke de Spaanschen van tyd tot tyd de plaats zouden hebben konnen ververschen en ontzetten.

De Prins nu, ziende den Graaf van *Isemburg* aan den overkant van de *Leije* te *Selsaten* gelegerd, en dat het hem, zoo lang dezelve aldaar lag, onmogelyk zoude zyn over de *Leije* te geraaken, trok, om hem, zoo niet geheel ten minsten ten deele, van daar te doen verhuizen, met zyn gantsch Heïr, en *Brederode* met hem, den 28 Juny van *Assenede* naar *Eekeloo*, en des anderendaags naar *Maldegem*, een Dorp twee uuren van *Brugge*, even als of hy voorneemens ware over de Vaart te trekken, die van *Brugge* naar *Gend* loopt en van de Spanjaarden wel bewaard werdt, zynde voor het overige met goede Schansen, wel met Geschut voorzien, bezet. Te *Maldegem* deedt hy zyn Leger verschansen, en zondt eenige Ruitery naby *Brugge*, om de toegangen te bezichtigen, zelfs tot aan de Vaart, kwanswys om te zien of 'er raad ware om daar over te komen; en ten einde zoo veel te meer schyns te geeven van ernst, ging hy zelve met eenig Voetvolk en Ruitery tot digt by *Brugge*. Deeze list gelukte in zoo verre, dat de Graaf van *Isemburg*, ongerust over dat bezichtigen van de gelegenheid der gemelde Vaart, met een deel van zyn Heïr opbrak en zich een half uur van *Brugge* aan de Vaart nedersloeg; en Don *Francisco de Melo* zondt hem nog eenige troepen toe uit zyn Leger te *St. Wynoksbergen*, waar hy zich neërgeslagen hadt om de Franschen, die *Borburg* reeds ingenomen hadden, in acht te neemen. De Prins, ziende dat de Spanjaarden in der daad vreesden, dat het hen aan dien kant zoude gelden, deedt verder zyn best, om hen in deezen waan te houden en te doen gelooven, dat hy het op *Damme* gemunt hadde. Dit bewoog den Graaf van *Isemburg* nog meer troepen van het *Sas* naar dien kant te doen afzakken, en het bevel over die hy daar liet gaf hy aan den Graaf van *Megen*.

Toen de Prins zag dat zyn Krygslist gelukt ware, nam hy voor om in der yl te rug te keeren, en over de *Leije* te trekken. Ten dien ein-

einde nam hy driehonderd Keurlingen uit het Leger, die wel zwemmen konden, in drie gelyke Hoopen verdeeld, een van Franschen, een van Engelschen, een van Landzaten, elk onder het bevel van eenen Kapitein van hunne Natie, en allen onder dat van den Lt. Kolonel *Puchler*. Met hen vertrokken drie Regimenten, dat van *Puchler*, van *Noordwyk* en van den Lt. Kolonel *Byma*, met het zyne van Landzaten en driehonderd Vuurroers. Hy geboodt hen den gantschen nacht voort te trekken, om voor den dag te weezen op zekere plaats, met een digt Bosch bedekt en verre van den weg af, en daar den volgenden dag te blyven, tot dat hy bevelen zoude 't geen hun verder te doen stondt; hy vergat ook niet hun goede Leidslieden mede te geeven. 's Anderendaags te acht uuren vertrok de Prins van *Maldegem* met twaalf Regimenten te voet, en twintig stukken Kanon, liet al de Ruitery in een groot Veld trekken, daar de helft van het Voetvolk achter op zitten, met bevel stevig aan te ryden, en alle twee uuren andere op te neemen, om de Voetgangers te verligten. Op deeze wyze trok men den gantschen nacht voort, met voorneemen van 's morgens vroeg aan de *Leije* te weezen; maar welken spoed men ook maakte, de dag begon alrede door te breeken, toen men by de drie voor uit gezonden Regimenten kwam, en men hadt nog twee uuren wegs af te leggen, eer men komen konde waar men weezen wilde. De Prins, dit overweegende, stelde de uitvoering van zyn voorneemen tot den volgenden nacht uit; hy nam derhalve zyn Kwartier in een klein Dorp, genaamd *Oost-Eekeloo*, gelegen op den weg om weêr naar *Assenede* te keeren, en om te beter te doen gelooven, dat dit zyn voorneemen ware, ontboodt hy alle de Schepen om hem te *Philippine* te wachten, waar hy zeide scheep te willen gaan met zyn Heir: en aan de Magistraat en Parochiaan van *Assenede*, die hem verzochten zyn verblyf in hun Dorp niet te neemen, zeide hy dat hy 'er 's anderendaags slechts zoude uitrusten, en terstond wederom vertrekken naar *Philippine*. 1644.

Wanneer zyn Hoogheid van *Maldegem* vertrok, liet hy 'er den Heer van *Brederode* met tien Regimenten Voetvolk, zoo veele Compagniën te paard, het overig Geschut en de Bagagie, met bevel om, na zyn vertrek, met zyne Ruitery, Tros en Voetvolk den weg naar *Brugge* in te slaan, zoo veel gerucht te maaken als

mogelyk zoude zyn, zelfs eenige Boerenhuizen te plunderen en in brand te steeken, om te doen gelooven, dat het gantsche Heir naar dien kant in aantocht ware. Deeze list hadt mede zulk een goeden uitslag, dat de Graaf van *Isemburg*, dien geheelen nacht en den volgenden dag, onzeker bleef van 't geene zyne Hoogheid voorhadde. Doch des anderendaags, met het krieken van den dag, begon de Heer van *Brederode* den Prins te volgen, en toen hy aan het groote *Eekeloo* gekomen was, ontfing hy van denzelven last om zich aldaar neder te slaan. Des middags kwam *Brederode* by zyn Hoogheid, die hem geboodt met het aanbreeken van den dag op te trekken, stille te houden op een Veld, half wege de plaats, waar zy waren, en *Assenede*, en aldaar tyding van hem af te wachten. 's Avonds maakte de Prins zyn voorneemen bekend aan zyne Officieren, vermaande hen den gantschen nacht spoedig aan te trekken, niet te dulden dat de Soldaaten in 't wilde liepen, en vooral zorg te draagen van zich niet te verbysteren op den tocht; hy vermaande hen, die den aanval zouden doen, ook ernstig tot hunnen plicht, met belofte van vergelding.

Hun bevel was dus: *Beverweert*, Sergeant-Major van 't Heir, voerde hen allen aan, om hen te brengen op zekere plaats, waar zy moesten scheiden, om elk de Schans te gaan aantasten, die hem belast was; de Lt. Kolonel *la Chapelle* ging voor aan met zyne driehonderd Zwemmers, met bevel om over de *Leije* te zwemmen, en de Schans *Roonhuizen* aan te tasten: na hem volgde de Kolonel *Noordwyk*, met eene Biesbrug voor uit, om *la Chapelle* in den rug te staan, de Brug over de *Leije* te leggen, en, de Schans bemagtigd zynde, dezelve met zyn Regiment te bewaaren. Drie honderd Vuurroers hielden eenen anderen weg, en hadden ook eene Biesbrugge, om die over de *Leije* te leggen, en door middel van dezelve de Schans *Terdonk* aan te tasten; de Lt. Kolonel *Byma* moest hen ondersteunen en de Schans bezetten, na dat zy ingenomen zoude zyn. Daar na kwam de Kolonel *Puchler*, die den weg naar het *Zandfort* nam, ook met eene Biesbrug, om door haar middel over de *Leije* te komen, en met een gedeelte van zyn Regiment het *Zandfort* aan te tasten, en de rest moest hem in den rugge staan. Achter aan volgden twee Schipbruggen, om dezelven, als de zaak gelukte, over de *Leije* te leggen, en er het gantsche Heir over te doen trekken. Na deeze beide Bruggen

gen volgde zyne Hoogheid met drie Compagniën Paardevolk van zyne Gardes, en de rest van 't Leger in deeze orde: drie Regimenten Schotten, gevolgd van vier Regimenten Franschen, vier Engelschen en vier Landzaaten, met twintig Veldstukken achter aan. Hier op volgde de Ruitery in drie Troepen verdeeld, elk van drie Regimenten, allen aangevoerd door haaren Generaal, Prins *Willem*.

Nademaal de goede orde zeer veel toebrengt tot het verkrygen van een goeden uitslag, hadt de Prins dezelve ook gestadig in het oog gehouden; doch zy kwam hem thans inzonderheid te stade, dewyl de plaats, die hy ging belegeren, van zeer groot belang ware voor den Staat. Ook wierden zyne bevelen door zyne Veldoversten, Officieren en Soldaaten zoo stipt en naauwkeurig nagekomen, dat de Prins zelve 'er niet genoeg zyn vreugd konde over toonen; zyne waakfaamheid, arbeidsaamheid, vlyt en onverschrokkenheid bragten tevens niet alleen niet weinig toe tot de goede orde, welke men thans in zyn Leger bespeurde, maar ontstaken ook zoodanig den moed van zyne Troepen, dat ze niets meer begeerden dan maar voor de Vesting te zyn, ter belegering van welke zy aangevoerd werden: zoo veel vermogen heeft het voorbeeld eens Veldheers op zyn Krygsvolk.

In dien staat dan trok het Leger voort, en kwam twee uuren voor den dag ter plaatse, waar zy moesten scheiden en elk gaan daar het hem bevolen was. Door goed onderricht en bekwaame Leidsmannen kwamen ze allen te gelyk op de bestemde plaatsen. *La Chapelle* ging met zyne Zwemmers te water, en zyne meeste Soldaaten volgden hem; maar, in plaats van de Schans *Roonhuizen* aan te tasten, berende hy die van *Terdonk*, welke hy, in weêrwil van den tegenstand der Spanjaarden, vermeesterde. Wanneer nu de Biesbrug over de *Leije* was gelegd, trok 'er *Byma* over en in de Schans om ze te bewaaren. *Roonhuizen* wierdt desgelyks bemagtigd en door *Noordwyk* bezet. *Puchler* maakte zich aan zynen kant ook meester van het *Zandfort*. De Prins, die op den kant van de Vaart was, deedt 'er 't gantsche Regiment van *Puchler* terstond overtrekken, en aan de Schipbrug arbeiden. Onderwyl deedt hy 't Voetvolk aantrekken, en stelde het in slagorde op den kant van de Vaart. De Schotsche Kolonel *Erskine*, te vol vuurs om te wachten tot dat de Schipbrug gemaakt was, trekt

over de Biesbrug met zyn Regiment, en, eenig Voetvolk van den Vyand by de *St. Engelen-Schans* ziende, rukt hy 'er op aan, doodt een deel van 't zelve, neemt de anderen gevangen en bemagtigt de Schans.

Het bovenstaande geval verkiezen wy tot het onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men eene Vaart, de *Leye* genaamd, door welke
„ de Lt. Kolonel *la Chapelle* met drie honderd mannen heen zwemt
„ naar de overzyde, en gevolgd wordt van eenige Soldaaten,
„ terwyl de Kolonel *Byma* wat verder op met zyn Volk door middel
„ van eene Biesbrug over dezelve Vaart trekt; aan de gemelde
„ overzyde ziet men verscheiden Schansen, en 't *Sas* van *Gend* in
„ 't verschiet: aan deezen kant van de Vaart vertoont zich de
„ Prins van Orange met het Staatsche Leger, kykende naar de
„ overzwemmers, en voorts eenige Manschap, bezig met een
„ Schipbrug te maaken".

Wanneer de Schipbrug voltooid was, deedt 'er de Prins het Leger over trekken, waar na hy besloot het Beleg zonder langer vertoeven voor het *Sas* te slaan. Hy toog dan met zyn Heir derwaards, en in dien tocht werden alle de Schansen, tusschen *Roon-*

bui-

buizen en het Sas, of verlaaten of overgegeeven. 's Middags kwam het Heïr te Selsaten, een Kanonschoot van het Sas, en hielt daar stillen. Zyne Hoogheid zondt iemand van daar tot den Heer van Brederode, om hem te beveelen aan te trekken met zyne Troepen, en by hem te komen. Brederode, 's avonds aangekomen zynde, kreeg bevel om zich met het Voetvolk neder te slaan op eene plaats, die hy hem aanwees; de Ruitery logeerde hy in de Huizen te Selsaten, eene kleine Kanonschoot van de St. Antoni-Schans. Brederode, de toegangen van de plaats, waar hy zich legeren moest, zynde gaan bezichtigen, bragt men hem aan dat de St. Stevens-Schans ligt te bemagtigen zoude zyn. Hy zondt, zonder verder onderzoek, drie honderd mannen derwaards, om 'er op aan te vallen, maar deeze aanslag mislukte, doordien de Graften van de Schans te diep bevonden wierden. Tegens eenen tweeden aanval hielt zy het twee dagen, ten einde van welken zy zich overgaf; de Bezetting, honderd vyftig mannen sterk, werdt naar Gend geleid.

Ondertusschen wierp de Graaf van Megen zich, toen hy zag dat de Staatschen den overtocht hadden overweldigd, met al het Volk, dat hem de Graaf van Isemburg gelaaten hadt, om denzelven te bewaaren, in het Sas; en acht Compagniën Spanjaarden, die op het gerucht toegeschooten waren, om dien te verdeedigen, deeden 't zelfde, toen zy gezien hadden dat 'er geen verdeedigen meer aan, en die gantsche Keten van Wyk- en andere Schansen verlooren was. De Prins bestelde nog dien zelfden dag de Kwartieren, om de Stad in te sluiten. Hy liet Brederode te Selsaten met negen Regimenten Voetvolk, samen acht en vyftig Vaandels uitmaakende, en den Rhyngraaf met drie Regimenten Ruitery, in 't geheel achttien Standaarden; voorts beval hy Brederode eene Linie te trekken van zyn Kwartier tot aan den Dyk, die van Hulst naar het Sas loopt. Graaf Willem, Stadhouder van Friesland, logeerde hy met drie Regimenten Voetvolk, in 't geheel achttien Vaandels, een Kanonschoot van Selsaten aan den anderen kant van de Graft op zekere hoogtens, op den weg naar Assenede, die hy noodig vondt te bezetten, de beide Regimenten van la Force en Haersolte op dezelve plaats logeerende. Hy zelf nam zyn Kwartier in het Dorp Assenede met de rest van 't Heïr, bestaande uit veertien Regimenten Voetknechten, die samen honderd en

veer-

veertien Vaandels uitmaakten, en uit vyf Regimenten Paarden, elk van zes Compagniën.

De kwartieren aldus besteld zynde, vertrok de Prins, twee uuren voor den dag, naar het kwartier des Stadhouders van Friesland, en belaste hem te doen arbeiden aan eene Linie van de Brug, te *Selsaten* over de *Leije* gelegd, tot aan zyn aangeweezen kwartier, van welke plaats tot *Assenede* hy drie duizend mannen aan het werk zette om eene Linie te maaken, en beval den Graave van *Hoorn* 't opzicht over den arbeid, die zoo yverig voortgezet werdt, dat des anderen daag 's avonds de Liniën getrokken waren, van den zeedyk tot *Selsaten*, en van daar tot *Assenede*. Zy hadden eene Borstweering van zes of zeven voeten hoog; de Graft was even zoo diep en acht voeten wyd. Om de Oostenrykſche Polder in te neemen, zondt hy den Kolonel *Noordwyk* met zyn Regiment, en *Byma* met de Vaandels, die hy onder zyn bevel hadt, welke hy uit de Schanſen *Roonhuizen* en *Terdonk* te rugge hadt doen komen. Hier by voegde men veele Booten, Ponten en Oorlogſchepen, om de wacht te houden in de Kreeken, door welken de Vyanden te water hulpe in de Stad zouden konnen werpen. Op den weg van *Assenede* naar *Philippine*, een groot uur lang, verſchanste men den gantſchen Dyk, en aldaar, waar zich doorwegen opdeeden, wierp men goede Wykſchanſen op, om dezelven te ſluiten; en dus wierdt de volkomen omwalling deezer Vesting volvoerd.

Terwyl de Staatſchen nu nog doende waren aan de gemelde Verſchanſingen te arbeiden, kwam de Graaf van *Isemburg*, ziende dat de Prins hem hadt verkloekt, aantrekken naar *Langerbrugge*, een half uur van *Roonhuizen*, waar Don *Francisco de Melo* zich by hem voegde, met zoo veel Krygsvolk als hy uit het Leger van *St. Wynoksbergen* hadt konnen mede neemen. Hier by kwamen nog zeven duizend mannen, die de Hertog van *Lottaringen* tot hulpe van den Koning van Spanje aanbragt. *De Melo* zich aan 't hoofd van zulk een ſchoon Leger ziende, trok, om het *Sas* te ontzetten, recht op de Staatſchen aan, en ſloeg zich in het Dorp *Riemen* neder, waar eene Schans van denzelfden naam op den oever van de *Leije* was, een goede Kanonſchoot van *Brederodes* Kwartier. Van daar deedt hy drie ſtukken aanbrengen in eene Wykſchans, die de Staatſchen ingenomen en weder verlaaten hadden.

Hy

Hy liet deeze Wykschans hermaaken, en hinderde met het Geschut, dat hy 'er in geplant hadt, de Kwartieren van *Brederode* en van Graaf *Willem*; maar zoo rasch zyn Hoogheid dat Heir op het zyne zag aankomen, belastte hy dat niemand zich daar over bekommeren, maar dat men den arbeid, naar gewoonte, zoude voorzetten. Men maakte, geduurende dien tyd, een tweede Graft, twee roeden van de eerste, de Borstweeringen wierden twee voeten verhoogd, en de Graften tot op twaalf voeten verbreed. *Brederode* dekte zyn Kwartier zoo wel met eene *traverse*, dat de Spanjaarden zeer weinig van zyn Volk doodschooten. Thans begon men te arbeiden om het *Sas* te naderen. *Brederode* bemagtigde aan zynen kant twee steenen Wykschansen, tusschen de voorgemelde Schans en het *Sas*; zoo dat de Spanjaarden, zich van het *Sas* afgesneeden, en 't Geschut van *Brederode* gereed ziende om hen te beschieten, die Schans overgaven op voorwaarde dat ze naar *Antwerpen* zouden wyken. De Gouverneur, dit vreezende en dat *Brederode* hem, na het bemagtigen dier Schans, naderen zoude langs den Dyk, die naar het *Sas* liep, deedt by hoog water dien Dyk doorsteeken, 't welk het Land rondom onder water zette, en dien toegang ontoeganglyk maakte.

Doch in weêrwil van alle de beweegingen der Vyanden, ging zyne Hoogheid met de Belegering voort, en versterkte zyne verschansingen zoo wel, dat ze 'er niet aan durfden tornen. Ondertusschen kreeg de Prins tyding, dat *Grevelingen* zoo fel door de Franschen aangetast werdt, dat het zich eerlang zoude moeten overgeeven, gelyk het zich ook kort daar na, den 28 July, met Verdrag opgaf. Om dan het *Sas* niet min onzagt aan te tasten, maakte hy op den Dyk, die van *Assenede* naar het *Sas* liep, omtrent zes honderd schreden van de Graft des *Contrescharps*, eene Battery van zes halve Kartouwen; en toen zy voltooid was, zondt hy een Kolonel met twaalf Vaandels derwaards ter wacht, het welk in het vervolg altoos geschiedde. Van daar begon men, langs dien Dyk, de Graft des *Contrescharps* te naderen, op wiens kant de Vyanden een werk hadden. De Staatschen dit naderende, deeden 'er de Spanjaarden een uitval uit met tweehonderd mannen, verjaagden de Arbeiders, en drongen door tot aan den ingang van de Linie der Staatschen; doch zoo dra zy vernamen dat men op hen aankwam, weeken zy weder in hun werk, met eenig verlies

aan

aan beide kanten. De Staatschen thans na genoeg by dit werk gekomen zynde, tastte de Kolonel *d'Estrades* het aan; maar het niet kunnende bemagtigen, logeerde hy zich onder aan het zelven. De Spanjaarden, voor eenen tweeden aanval vreezende, verlieten hun werk en weeken in hunnen bedekten weg, op den kant van welks Graft de Staatschen zich logeerden; maar nu vertoonde zich de zwaarigheid om 'er over te komen, want zy was zestig voeten breed en acht diep. Om die zwaarigheid te boven te komen, deedt de Prins twee Rolbruggen maaken, zoo lang als de Graft wyd was. Op den kant deezer Graft hadt hy twee Batteryen, elk van vier halve Kartouwen, en aan ieder zyde van deezen twee anderen, de eene van vyf en de andere van vier twaalfponders, doen maaken, en tusschen dezelven eene opening in de loopgraave, om de Bruggen te konnen leggen. De Staatschen waren acht dagen bezig met dat Werk; en alles vaardig zynde, kwam de Prins des morgens met het krieken van den dag in de loopgraaven, en belastte den Kolonel *Glefer*, die toen de wacht en reeds alles gereed gemaakt hadt tot den overtocht, dat hy, als het Geschut driemaal gelost zou zyn, de Bruggen zoude hebben te leggen, en over elke vyftig mannen, door goede Officieren aangevoerd, doen trekken, met zoo veele Arbeiders achter aan, om zich te logeeren op eene plaats, onder aan de *Contrescharp*, die de Spanjaarden inhadden. Dit bevel wierdt nagekomen; en de Muskettery der Belegeraaren, langs den kant van de Graft geplaatst, begunstigde den Overtocht. Hun Geschut hadt van te vooren ook dapper gespeeld, en een gedeelte van de Werken der Belegerden schoon gemaakt. De Belegeraars, in plaats van daar te blyven, waar het hun bevolen was, drongen door tot op den kant van de Graft der Vesting; de Prins, zulks ziende, deedt een grooter getal Krygsvolk en Arbeiders over de Bruggen trekken, zoo dat de Belegeraars, in weêrwil van het schieten en den tegenstand der Spanjaarden, een goed Logement op de *Contrescharp* maakten, en een groot deel van dezelve bemagtigden. Zyn Hoogheid prees de Soldaaten, de Officieren en den Kolonel *Glefer*, wegens hunnen moed en dapperheid, en bedankte hen voor hunnen goeden dienst, gedaan in deeze gelegenheid, die anders hagchelyk genoeg was. Onder anderen werdt de hand van den Kapitein der Timmerlieden aan stuk geschooten, terwyl de Prins hem by den arm hielt en met hem sprak.

Wei-

Weinig dagen daar na de Vyanden, ter rechter van de nadernis, eene *traverse* begonnen hebbende, ging de voornoemde Kolonel *d'Estrades* dezelve aantasten, vermeesterde ze na een wakkeren tegenstand, en logeerde zich daar in. Des anderendaags tastte de Kolonel *Coligni* een diergelyke *traverse*, ter linkerhand begonnen, aan, en bemagtigde ze ook met eenig verlies, zoo van Officieren als Soldaaten. Dewyl men thans door dit middel tot op den kant van de Graft der plaats gekomen was, deedt de Prins twee Gaanderyen beginnen, een aan de rechterhand onder het bestier van *Perceval*, Kwartiermeester van het Leger en Ingenieur, die het beschik over de Werken der Belegeraaren hadt gehad; van die, aan de linkerhand, bestierde de Ingenieur *la Valette* den arbeid. Ter zyde van ieder Gaandery liet de Prins twee Batteryen maaken, elk voorzien van vier halve Kartouwen, om de Strykveeren, waar voor ze bloot stonden, te beschieten, en eene Borstweering langs de Graft, om 'er veel Musket tery achter te zetten, en den overtocht der Gaanderyën te begunstigen. Doch terwyl men met die Werken bezig was, begon het op een nacht zeer sterk te regenen, en een sterke Noord-Westen Wind deedt de wateren zoodanig zwellen, dat al het land ondergezet werdt; het water voornaamelyk, dringende door eene Doorsnyding, welke de Belegerden gemaakt hadden in den Dyk, die van *Phillippine* naar het *Sas* liep, vloeide over alle de Loopgraaven. Zyne Hoogheid, dien zelfden nacht daar van verwittigd, begaf zich met het aanbreeken van den dag derwaards, en, de Soldaaten wat verzet vindende van dit toeval, ging hy hen langs en tot aan de kniën in 't water, hun een hart onder den riem steekende en beloovende, dat dit beletsel niet lang duuren, en door hunne dapperheid en arbeid haast te boven gekomen zoude zyn. De Soldaaten, door 's Veldheers stem en voorbeeld aangemoedigd, riepen, dat hy hen niet behoefde te spaaren, en ze altoos bereid zoude vinden ter nakoming zyner bevelen. Na dat de Prins hen nu voor hunnen goeden wille bedankt en verzekerd hadde, dat zy 'er met eere af komen zouden, beval hy langs de Loopgraven eenen weg van Planken, drie voeten hoog, te maaken, op dat de Soldaaten droogvoets langs denzelven zouden kunnen gaan; en men was drie of vier dagen bezig met het hinder, 't welk de wateren veroorzaakt hadden, weg te neemen. 1644.

Zoo rasch deeze zwaarigheden nu te boven gekomen waren, deedt zyn Hoogheid weder aan de Gaanderyen arbeiden, en deeze arbeid hadt ook zyne zwaarigheid; want de eene, waar over *la Valette* het beftier hadt, wierdt op een nacht, ter nêergefchooten, nademaal de Belegerden eenig Gefchut geplant hadden, dat 'er van vooren in fchoot: doch dit belette nogthans niet, dat ze 's anderendaags in haar voorigen ftaat herfteld was. De Batteryen der Belegeraaren onderwyl klaar, en de Gaandery van *Perceval* by na over de Graft gebragt zynde, kwam de Prins, volgens zyn gewoonte, 's morgens in de Loopgraaven, en omtrent den middag door den Kolonel *d'Estrades* en andere Officieren tot by zyn paard geleid zynde, om wederom terug te keeren, kwamen eenige Soldaaten hem aandienen, dat de Belegerden den Trom roerden, en met tekens te kennen gaven dat zy verzochten in gefprek te komen. Op deeze tyding bleef de Prins, en belastte *d'Estrades* te gaan zien wat zy begeerden. *D'Estrades* ging dan weêr derwaards, en bragt eerlang befcheid, dat de Gouverneur van 't *Sas*, Don *Andreas de Petrada*, zich wilde verdraagen; dat hy zyne Hoogheid twee van zyne Kapiteins zoude zenden, indien hy twee van de zynen in de plaats wilde fchikken. Dit werdt over en weder nagekomen, en het Verdrag dien zelfden dag, den 5 September, nog getroffen, zoo voor het *Sas* als de *St. Antoni-Schans*, 't zelve is hoofdzaakelyk van deezen inhoud:

„ De Gouverneur zou met alle zyne Officieren, Soldaaten, Ma„ troozen, Kanonniers, geenen uitgezonderd, zelfs niet de Over„ loopers, mogen uittrekken met de Bagagie, Wapens enz., zon„ der eenige verhindering; doch dat deeze Troepen geleid zouden „ worden op den naasten weg naar *Gend*, tot welk einde men hun „ een genoegfaam Convooi verleenen zoude, als mede Wagens „ en Schuiten, ter vervoering der Pakkaadje, Zieken en Gekwet„ ften. Voorts dat de Gouverneur en Graaf van *Megen* vryheid „ hadden, om met zich te vervoeren twee halve Kartouwen, een „ Mortier en zoo veel Buskruid, als noodig was om drie fchooten „ te kunnen doen; dat de Burgers of Inwoonders van de Overften „ en Officieren niets zouden eifchen voor de fchade, die zy, ter „ oorzaake van de verdeediging der plaats, geleeden hadden; dat „ de Soldaaten, die eenige Goederen onder of boven *'t Sas van* „ *Gend* hadden, verlof zouden hebben om dezelven binnen den tyd

„ van

„ van een jaar te verkoopen, of te laaten verkoopen, of te trans-
„ porteeren; dat den Inwoonders van de plaats het zelfde voor-
„ recht zoude toegeftaan worden; maar dat aan hen, welken aldaar
„ wilden blyven woonen, de vryheid van geweeten, even als in
„ andere onderhoorige Steden van den Staat, gelaaten zoude
„ worden. De gevangenen van wederzyden zouden, zonder los-
„ geld, de verteerde kosten alleen uitgezonderd, op vrye voeten
„ gesteld worden; doch dat al het Gefchut en ander Oorlogs-Am-
„ munitie, de Leevensmiddelen en Voorraad, den Koning van
„ Spanje toebehoorende, zonder eenig bedrog overgeleeverd moes-
„ ten worden aan den geenen, dien door den Prins daar toege-
„ magtigd zoude worden; al 't veroverde ftaande de Belegering zou
„ blyven aan dien kant, van welken het genomen was. Twee Gy-
„ zelaars zouden in het *Sas* blyven tot verzekering van de Schepen,
„ Schuiten en Wagens, verleend ter wegvoering van de Bagagie,
„ Zieken en Gekwetften; dat de Gouverneur en Graaf van *Megen*
„ tegelyk met het *Sas* overleeveren zouden de *St. Antoni-Schans*,
„ benevens alle de daar van dependeerende plaatfen, naamelyk die
„ binnen de Linie befllooten of begreepen waren; en eindelyk dat
„ de Gouverneur, de meergemelde Graaf, Officieren en Soldaaten
„ op Woensdag den 7 's morgens uittrekken zouden".

De Bezetting, beftaande omtrent uit duizend gezonde en zes honderd vyftig gekwetfte Soldaaten, trok den 7 September uit met Wapens, Tros, vliegende Vaandels, flaande Trommen, twee halve Kartouwen en een Mortier, en wierdt in zekerheid naar *Gend* geleid. Dus geraakte deeze gewichtige Vesting, die federt den 28 July belegerd was geweest, onder de heerfchappy der Vereenigde Nederlanden, in 't aanzien van een vyandlyk Heir, aangetoogen om haar te ontzetten. Men vondt in de Vesting een grooten overvloed van Mond- en Krygsbehoeftens; invoege de Spanjaarden zich zoo vroeg niet overgaven uit gebrek, maar zy hadden veele Zieken. De vreugde over deeze zege was algemeen, en hun Hoog Mog. fchreeven eenen Dankdag uit tegen den 21 September, om God te danken, dat hy hunnen Staat zoo miraculeuslyk hadt believen te zegenen. Op deeze Vesting zyn, zegt men, zevenduizend, vyfhonderd en tachtig fchooten gedaan.

Na deeze overwinning bleef het Staatfche Leger omtrent nog

eene maand in die oorde, om de Werken, die tot het beleg gediend hadden, te flechten, en de Bresfen te hermaaken; dit gedaan zynde, scheepte zyne Hoogheid 't Leger den 12 October in, en liet den Kolonel *Ferens* het bevel in het *Sas* over twintig Vaandels Voetvolk, en over negen en dertig Vaandels om de Oostenrykfche Polder in te houden. De Ruitery zette te Bergen-op-Zoom voet aan land, en reedt van daar naar de Bezettingen; maar het Voetvolk wierdt te scheep naar de zynen gevoerd. De Prins werdt den 21 October met veel gejuichs in 's *Hage* ingehaald.

De voorvallen ter Zee van dit jaar zyn van geen belang; de Duinkerkers deeden, naar gewoonte, hun best om onze Zeevaart te stremmen, en namen van tyd tot tyd eenigen van onze Schepen, 't welk dan ook van onzen kant op hen gedaan werdt. Wy zullen dus dit jaar besluiten met nog eenige Gebeurtenisfen kortelyk aan te haalen.

Don *Francisco de Melo*, zynen tyd, als Gouverneur der Spaansche Nederlanden, nu uitgediend hebbende, begaf zich van *Kameryk* naar *Parys*, van waar hy zyne reis naar Spanje verder voortzette; de Markgraaf *de Castel-Rodrigo* was in zyne plaats benoemd.

Ook kwam Graaf *Joan Maurits* in de maand July uit *Brazilie* terug, en verscheen in 't begin van Augustus in den *Haag*. Behalve de Vloot, met welke hy overgekomen was, en zes en twintig Tonnen Gouds, zoo voor de Maatschappy als byzondere persoonen, medebragt, was hy verzeld van een groot getal Europeaanen en Brazileaanen, onder welken zich bevonden de drie Zoonen van *Jan-dou* of *Jan-Vy*, Koning der Tapuiërs, om in den *Hage* opgevoed te worden. Dewyl hy ziek was, deedt hy hun Hoog. Mog. schriftelyk verslag van zyne verrichtingen in de *West-Indiën*, en van den staat, in welken hy de Bezittingen der Maatschappy aldaar gelaaten hadt; voorts liet hy hun Hoog Mog. door den Heer van *Gend* zynen verderen dienst aanbieden, en om eene Compagnie Paarden verzoeken. Doch hebbende een Compagnie in het Walsch Regiment, waar van hy Kolonel was, vreesde hy dat hem dit verzoek zoude afgeslagen worden, nademaal de Algemeene Staaten in 1624 besllooten hadden, dat niemand twee hooge Krygsampten tegelyk bedienen zoude; hy verzocht derhalve ontslag van zyne voorige Compagnie, 't welk hem vergund werdt, en *Stakenbroek* weinig tyds daar na gestorven zynde, wierdt

wierdt hem het Luitenant-Generaalschap van de Staatsche Ruitery opgedraagen.

Hebben wy het voorige jaar beslooten met het overlyden van *Simon Episcopius*, wy zullen ten slotte van het tegenwoordige gewag maaken van den dood van den niet min vermaarden JOHANNES UITENBOGAARD. Hy was te *Utrecht* gebooren op den 11 February des jaars 1557; zyn Vader was genoemd *Augustyn Uitenbogaard*, uit een oud en eerlyk geslacht, wel bekend in de Provintie *Utrecht*, en zyne Moeder *Helena*, of *Helwich Hamels*, van *Heusden* geboortig. In de Kanunniksdye van *St. Pieter* was zyn Vader Schoolmeester en Onderkoorzanger, en onderwees zelf zyn Zoon de begindselen der Latynsche Taale, waar na hy hem de Stads Schoolen liet bewandelen. Vervolgens bestelde hy hem by een Advocaat, vermits hy hem in de Rechten wilde laaten studeeren. Van den Advocaat kwam hy by een Procureur, die, groote bekwaamheid in hem bespeurende, groot vertrouwen op hem stelde, zelfs zoo dat hy, naar *Mechelen* gaande, hem de zorg zyner zaaken aanbeval. Mr. *Hubert Duifhuis*, Pastoor van de *St. Jacobs-Kerk*, werdt thans by de Roomschgezinden, om dat hy op de Gereformeerde wyze predikte, verdacht gehouden van Kettery, en dewyl onze *Uitenbogaard* hem somtyds ging hooren, wierdt hem door den Griffiier van den Hove van *Utrecht*, met naame *Adriaan van der Burch*, de plaats van eersten Clerc der Griffie aangeboden, indien hy zulks naliet; doch dit niet willende belooven, bleef hy van dit ampt verstooken. Zyn Ouders waren ook reeds der Gereformeerde Leere min of meer toegedaan, en eene *Jan Blok*, Kanunnik van *St. Pieter*, die hem over de Doopvonte hadt gehouden, was mede van dat gevoelen, doch bedektelyk, en verzorgde hem Boeken, ten voordeele der Reformatie geschreeven. Toen *Duifhuis* nu het Choorkleed uitgeschut hadde, en gemeenlyk predikte als Pastoor derzelve Kerk, beleedt onze *Uitenbogaard* openlyk te gevoelen dat de Kerk eene Hervorming noodig hadt.

Hy begaf zich dan in 't jaar 1580, gedeeltelyk op kosten der Stad *Utrecht*, naar *Geneve*, om aldaar in de Godgeleerdheid te studeeren, waar hy de Lessen hoorde van *Theodorus Beza* en *Anthonius de la Faye*; alhier maakte hy vriendschap met *Jacobus Arminius*, die zich ook uit Holland derwaards begeeven hadt, en deeze vriendschap bleef sedert altoos ongekreukt. De gemaatigdheid,

heid, die deeze twee Geleerden in 't vervolg lieten blyken, zegt men, ten deele voortgekomen te zyn uit het leezen van het Boek van *Jacobus Acontius*, over de *Arglistigheden des Satans*, welk Boek *Simon Goulart* het slimste van alle kwaade Boeken noemde. Vier jaaren daar na kwam *Uitenbogaard* weder in zyn Geboortestad, en, aldaar tot Predikant aangenomen zynde, zag hy hoe zich de Predikanten, om de gunst van *Leicester* te winnen, jegens hunnen Magistraat gedroegen. Daar na werdt hy elders beroepen, maar wilde het beroep niet aanneemen, en toe hy in den *Haag* door toedoen van Prins *Maurits* wierdt beroepen, nam hy zulks slechts voor twee jaaren aan. Naderhand preekte hy in 't Duitsch en in 't Fransch. In 't jaar 1599 volgde hy Prins *Maurits* in 't Leger, gelyk ook in 't volgende jaar, en won zoodanig 's Prinsen genegenheid, dat hy hem tot zyn Hofprediker begeerde, en *Uitenbogaard* volgde hem in alle de Veldtochten tot den jaare 1614. Wy hebben op zyn plaats gezien, welk deel deeze Geleerde man in de Kerkelyke Geschillen van dien tyd gehad hebbe, en wat hem na het Dortsche Synode met meer andere Predikanten wedervaaren zy; derhalve zullen wy dit hier niet herhaalen; maar alleenlyk nog zeggen, dat hy, zoo als *Episcopius*, in den jaare 1626 weder te *Rotterdam* kwam, hebbende zich in Frankryk onthouden tot den dood van *Maurits* toe. Hier zynde, leeverde hy den 9 January van 't volgende jaar een Verzoekschrift in aan hun Hoog Mog., om verlof te verkrygen om zich voor den Hove van Holland te mogen zuiveren, wegens de hem opgelegde misdaad van gekwetste Hoogheid; maar denzelven dag werdt dit Verzoekschrift verworpen, schoon het ware ondersteund door 't Advys van twaalf der voornaamste Advocaaten in den *Hage*. Des niettemin werdt men in deeze Hofstad gewoon hem te zien; zelfs predikte hy aldaar en leefde in ruste tot zyn dood toe, welke voorviel op den 4 September deezes jaars, in het zevenentagtigste jaar zyns ouderdoms.

EINDE *van het* AGT- *en*- VEERTIGSTE DEEL.

REGISTER

VAN DE

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND.

ACHT-EN-VEERTIGSTE DEEL.

HER-

EYNDE.

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

NEGEN- EN- VEERTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK.
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1780.

STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Behelzende een gedeelte van de Gebeurdtenissen van den jaare 1645, *als de zaaken van Oost-Indiën, het Verdrag met den Koning van Deenemarken, van deezen Vorst met de Kroon van Zweeden; de zaaken van de West-Indische Maatschappy, en de Handeling van Koning Karel den I. met zyn Parlement.*

IN den jaare 1642 hebben wy gezegd, dat het tienjaarig Bestand, tusschen hun Hoog Mog., de Heeren Algemeene Staaten, en Don *Johan den IV.*, Koning van *Portugal*, geslooten, op den 8 October in de *Oost-Indiën* afgekondigd wierdt (*); doch de Graaf *d'Aveiras*, Portugeesche Onderkoning, kwam de Voorwaarden daar van op *Ceilon* zoo slecht na, dat de Gouverneur Generaal van *Batavia*, ANTONY *van* DIEMEN, en de Hollandsche Regeering aldaar, na veele en vruchtelooze Handelingen, zich genoodzaakt zagen, eindelyk het besluit te neemen, om den Directeur-Generaal *Caron* te zenden, in hoedanigheid van Generaal en Admiraal van hunne Krygsmagt op dat Eiland. De Heer *Caron* hadt tegelyk last, om de Vesting *Negambo*, in eene aangenaame Landstreek aan den Zeekant, vier of vyf mylen ten

(*) Zie *Staatk. Hist. van Holland* voor Maart, I. Stuk 1780, bladz. 52.

Noorden van *Columbo*, gelegen, op de Portugeezen te veroveren, 't welk ook by verasſing geſchiedde op den 9 January des jaars 1644, waar op hy dezelve zoodanig liet verſterken, dat haare geweezen Gouverneur *Mascarenhas*, die haar na 't vertrek van *Caron* meende te overvallen, in zyne onderneeming te leur geſteld, en verplicht werdt, om met verlies van veel Volks af te zakken.

Waren de Hollanders nu fier op hunne Overwinning geweest, en hadden zy zich gedraagen op dezelve wyze, als de Portugeezen, omtrent het onderhouden van 't Beſtand; zy hadden den ſtap niet gedaan welke de Gouverneur-Generaal nog voor het einde des gemelden jaars deedt, uit zucht tot het volvoeren der bevelen zyner Bemagtigers. Hy zondt den gewoonen Raad *Maatzuiker*, in hoedanigheid van Afgezant, naar *Goa*, om te onderſtaan of men in 't vriendelyke de Verſchillen, die tot heden toe 't Beſtand nutteloos gemaakt hadden, tusſchen beide Natiën in *Indiën* niet konde doen eindigen. De Onderkoning ſcheen in 't eerst geheel niet rekkelyk, maar zich met ernst door eenen nieuwen Oorlog gedreigd ziende, gaf hy eindelyk zyne toeſtemming tot een Vergelyk, 't welk op den 10 November wierdt getekend. Het is uit krachte van deeze Overeenkomst dat men, in dit jaar 1645 het eens werdt, om de grensſcheidingen van de twee Natiën op 't Eiland *Ceilon* te regelen, waar *Raja Singa* nu de eenige hinderpaal voor de Hollanders nog overgebleeven was.

Ondertusſchen wierdt deeze voorſpoed der Hollanderen, tegens alle verwachting, door een droevig toeval in het Koningryk *Cambodia* verſtoord, en het is te denken dat de Portugeezen, die door middel van Geſchenken den Koning *Napprastah*, die een geweldenaar was en zich, door het bloed van zyn eigen Gezin en Maagſchap te plengen, op den troon geſteld hadt, in hunne belangen hadden gekreegen, groot deel aan dit onheil hadden. De Hollanders hadden, zoo wel als de Portugeezen, reeds onder de Regeering van de voorige Koningen, aldaar handel gedreeven, en de genoemde Koning hadt ook met den aanvang van zyn bewind getoond, dat hy genegen ware om met de Oost-Indiſche Maatſchappye in vrede te leeven; zulks hadt hy niet alleen mondeling betuigd aan den Hollandſchen Commis, maar ook door eenen Brief aan den Gouverneur van *Diemen*. Des niettemin beſtondt hy nu zich meester te maaken

ken van 't Komtoor, het welk de Hollanders met twee Commisen en een weinig Volks in de Stad *Lewek* hadden; mitsgaders van twee ligte Vaartuigen *de Ryswyk* en *Oranjeboom*, die op de rivier lagen: dit viel hem des te gemaklyker, nademaal de Hollanders in 't minst geen kwaad vermoedden. De twee Commisen, of Kooplieden, *Pieter van Regemortes* en *Hermanus Broekman*, wierden wreedelyk vermoord, de voorsz. Schepen genomen, en 't grootst gedeelte der daar zynde Hollanders insgelyks omgebragt. Zoo rasch de tyding hier van te *Batavia* gekomen was, zondt de Gouverneur vyf Schepen derwaards, die, behalve dat ze van een goed getal Matroozen voorzien waren, nog honderd zestig Soldaaten ophadden, om te beproeven of ze nog eenige Goederen bekomen konden, en 't Volk, dat aldaar nog was gebleeven, mede te neemen. Dit klein Eskwader vertrok den 22 April van 't voorige jaar van *Batavia*, en kwam den 10 Mai in den mond der Rivier van *Cambodia*, welke het tachtig mylen opzeilde, uitgezonderd een Schip, 't welk gelaaten was om zekeren toegang te bewaaren, en dus kwamen de vier overige Schepen voor de Stad *Lewek*, waar de Koning zyn Hofhouding hielt, ten anker. Thans eischten zy van dien Indiaan wedergaave van het geene uit de Pakhuizen van de Maatschappy genomen, en van het Volk, dat aldaar geweest was; doch de Koning, die niet minder loosheid dan wreedheid bezat, hielt hen vyf dagen op, ten einde zynen aanslag op de Schepen, die hy van alle kanten wilde bezetten, en zich 'er dus, zonder iets te waagen, meester van maaken, des te beter te kunnen uitvoeren. Om dit zyn voorneemen echter bedekt te houden, en den Hollanderen geen argwaan te geeven, zondt hy dagelyks ververschingen aan de Schepen, maar stelde het gehoor, 't welk hy aan de Bevelhebbers hadt beloofd, telkens uit. De Hollanders, alle deeze omwegen ontwaar geworden zynde, vonden goed om langs een arm van gemelde Rivier af te zakken, nademaal men hen op verscheiden plaatsen den weg konde afsnyden; en zy hadden naauwelyks het anker geligt, of zy werden omsingeld door eenige kleine Oorlogs-Galeiën, waar mede zy slaags geraakten, maar dezelven eindelyk door hun kanon verstrooiden, na dat het Gevecht tot den avond toe geduurd hadde.

Wanneer nu de Hollandsche Schepen een weinig laager voor een kleine Stad, die men *Ponumpinus* noemt, gekomen waren,

liet de Koning, welke zich daar bevondt, over de honderd schooten op dezelven doen. De Hollanders werden hier op gewaar, dat hy zyn Leger in die plaats verzameld hadde, om hen aan te tasten, en zagen, geduurende den gantschen nacht, op de oevers van de Rivier veele vuuren branden; zy besloten dienvolgens om op hunne hoede te zyn en goede wacht te houden, dewyl ook de wind en 't gety niet dienden om verder af te zeilen. De dag gekomen zynde, zagen de Hollanders dat ze voor eene zwaare en sterke Brugge waren, wel bezet met volk, en voorzien van twee Batteryen aan beide kanten van de Rivier; doch dit niettegenstaande maakten zy zich meester van de Brug, zendende hunne gewapende Sloepen daar naar toe, die, onder de begunstiging van 't Geschut, dezelve bemagtigden. Deezen hinderpaal uit den weg geruimd, en voor by de Brug gekomen zynde, vonden ze eene Battery van groote Schanskorven, beplant met achttien stukken grof Geschut, het welk in de ruigte verborgen stondt. Dit vuur moesten ze uitstaan, waar door veel schade wierdt veroorzaakt aan het geene, dat boven op het Dek was, maar 't geen onder 't Dek was bleef onbeschadigd, vermits 't Geschut te hoog geplant stondt. Toen de Hollanders deeze plaats ook voor by geraakt waren, bespeurden zy dat 'er nog eene andere Brug van Schepen was op de Rivier, gesterkt met twee schansen, de eene aan deeze, de andere aan geene zyde van die Brug, zynde gebouwd op de Europeaansche wyze, 't welk te duidelyker aantoonde, dat de Portugeezen daar in de hand gehad hadden, de Indiaanen verstonden zich altoos niet op soortgelyke werken; hoe kloekmoedig de Hollanders zich anders ook gedroegen, baarde dit hun echter zulk eene vreeze, dat ze wanhoopten *Batavia* ooit weêr te zien: maar de angst van in 's Vyands ongenadige handen te vallen, deedt hen het manmoedig besluit neemen, om deeze Brug insgelyks aan te tasten. Dienvolgens naderden zy dezelve, zonder zich met schieten op den Vyand op te houden, en zonden de Sloepen aan den eenen kant van de Brug, om de diepte van zekere opening te peilen, welke opening digt by eene vyandlyke Battery was, die ze uit hun Geschut met voordeel konden beschieten. De Sloepen bevonden, dat deeze Brug aan 't land was vastgemaakt met zwaare yzeren ketenen, die zoo gemaklyk niet konden gebroken worden. Zy gaven hunnen Bevelhebbers deeze zwarigheid

heid

heid te kennen, waar op besloten wierdt aan den eenen kant, waar eene Battery was van vyftien ſtukken, eene landing te doen, 't welk door twee Luitenanten met veertig Muskettiers zoo gelukkig uitgevoerd wierdt, dat ze de Battery vermeesterden, den Vyand op de vlucht ſloegen, en over de honderd Cambodianers en Maleijers deeden ſneuvelen; zy ſmeeten 't Buskruid in de Rivier, en vernagelden 't Geſchut: maar de Koning zondt ten eerſten eenige verſche Troepen derwaards, 't welk de Hollanders naar hunne Schepen deedt teruggewyken, waar by ze eenige Matroozen verlooren. De Vyanden zochten daar op het Jacht, *de waakende Boei* geheeten, te vermeesteren, maar dit wierdt hun belet door middel van de handgranaaden, waar mede men niet ſpaarzaam was, en die zoo groot een ſchrik onder de Indiaanen te weeg bragten, dat ze de vlucht namen en hunnen Koning, welke ze weder wilde aanvoeren, niet durfden gehoorzaamen.

Ondertusſchen poogden de Hollanders een Blinde van haagdoorn, die wel een roede breed was en dik op de Brug lag, aan ſtuk te breeken; doch de Indiaanen met hunne Galeiën naderende, en de Hollanders op nieuw aantastende, waren deezen genoodzaakt om de Galeiën af te weeren, op de Troepen, die op den oever ſtonden, te ſchieten, en voorts op die, welken zich op de Brug geſchaard hadden. Hun Geſchut deedt ook zulk eene goede uitwerking, dat ze in korten tyd de Brug niet alleen met Indiaanſche lyken bedekten, de Troepen, die zich op den oever bevonden, verjaagden; maar ook, wanneer ze de Brug genaderd waren, een zwaaren keten aan ſtuk braken, met *Bamboezen* of Indiaansch Riet bezet. Toen deeze keten was gebroken, dreef een gedeelte van de Brug weg, de Schepen zeilden naar beneden, en de Indiaanen hielden op dezelven te vervolgen. Dit gevecht geſchiedde op den 12 Juny, zynde een Zondag, en duurde van 's morgens te vyf uuren tot 's namiddags tusſchen vyf en zes uuren. In het zelve hadt ieder Schip over de vyfhonderd ſchooten met grof Geſchut gedaan, de eene Brug lag van de andere wel een halve myl, en de Rivier was aldaar op zyn wydſte geen vyftig roeden. Naderhand verſtondt men uit eenige Chineezen, dat de Koning van *Cambodia*, behalve eenige voornaame Krygsoverſten, over de twaalfhonderd mannen hadt verlooren, hebbende zyn Leger beſtaan in zestigduizend man, 't welk

welk schier onmogelyk schynt, te meer zoo men daar nog by opmerkt, dat de Hollanders slechts met vier Schepen vochten, 't vyfde als gezegd is, aan den ingang der Rivier gebleeven zynde, om den toegang te bewaaren; doch de Indiaanen zyn geen Soldaaten, en, hoe zeer zy ook 't gebruik der Wapenen van de Europeaanen geleerd hebben, weeten zy echter daar doorgaans niet mede om te gaan. De Hollanders hadden negen en vyftig dooden, en vervolgens storven 'er nog zestig aan hunne kwetsuuren.

De Gouverneur Generaal *Antony van Diemen*, die nu omtrent twaalf jaaren dit ampt bekleed hadt, zynde, als wy toen verhaald hebben, in het jaar 1633 daar in gesteld, wierdt nu langs hoe zwakker van lighaamsgesteltenis, waarom hy ernstig om zyn ontslag verzocht; doch de Maatschappy, zyne bekwaamheid kennende, stondt hem zulks niet dan na herhaalde verzoeken toe, en wel op voorwaarde dat hy, aleer hy van daar vertrok, de keuze zoude doen van een persoon, die hy 't bekwaamste oordeelde om hem, tot naderen last, op te volgen: maar *van Diemen* storf eer deeze orde van de Maatschappy over was gebragt. Zyne ziekte was niet sleepende, en geduurende dezelve, deedt hy de Raaden van *Indiën* voor zyn Bedde by een komen, en stelde hun op den 12 April van dit jaar den Heer Directeur Generaal, CORNELIS VAN DER LYN, voor, om hem op te volgen onder den Tytel van President des Raads van *Indiën*, ten tyde toe dat de Maatschappy hier nader over zou beschikt hebben. Hy beval twee dagen daar na zyne Huisvrouw, *Anna van Aalst*, aan de Leden van eene andere Raadsvergadering, die hem beloofden dat ze haar de Gouverneurs Wooning zoo lang zouden laaten behouden, tot dat ze naar Europa vertrok, of tot dat 'er een andere Generaal zoude benoemd zyn. *Van Diemen* storf op den 19 der genoemde maand zonder Kinderen na te laaten, en wierdt twee dagen daar na in de Hollandsche Kerk bygelegd.

Op het voorsz. jaar 1633 hebben wy eene kleine schets van 't leeven deezes Gouverneur ter nedergesteld, en in 't vervolg tot dit jaar toe gezien, dat de Oost-Indische Maatschappy een zeer nuttig Dienaar aan hem hadde. Hy liet zyne zorg niet alleen gaan, om den Koophandel op eenen goeden voet te brengen, en dien tegen de Vyanden te verdeedigen; maar was 'er tevens

op

op uit om *Batavia*, door nuttige Gestichten en schikkingen, te 1645.
versieren en te verheerlyken. Hier van zyn getuigen zoo de Groote Kerk op *Batavia* als die in 't Kasteel. Beide wierden ze aangelegd ten jaare 1640, en, om de noodige Gelden daar toe te vinden, was ieder persoon, in dienst der Maatschappye zynde, verplicht een maand zyner Gagie af te staan. Ook besprak Gouverneur *van Diemen* by zyn uitersten wille eene somme van veertigduizend Ryksdaalers tot het bouwen van eene nieuwe Kerk. Wyders stichtte hy ten jaare 1642 het Latynsche School, en lag de eerste hand aan de Verzameling der Keuren en Ordonnantiën van *Batavia*, getrokken uit de Plakaaten en Resolutiën van de Regeering; een Werk, dat door een zyner Opvolgeren, den Generaal *Maatzuiker*, vervolgd en ten einde gebragt, nog voor een algemeen Wetboek verstrekt in alle de Bezittingen der Hollanderen in de *Oost-Indiën.* Eindelyk is men hem ook verschuldigd een algemeen Reglement, het welk in 1643 voor de Kerkelyken gemaakt is, en omtrent honderd Artykels bevat. Zyn Weduwe vertrok nog dit zelve jaar met de Vloot van Admiraal *le Maire* naar Holland, en de Heeren Bewindhebbers lieten haar niet alleen de Goederen, Huisraad en Kostelykheden, die zy in groote menigte hadt medegebragt, behouden, maar, om te toonen hoe zeer zy de diensten van haar man waardeerden, en tevens om de Dienaars der Maatschappye tot gelyke vlyt en trouwe aan te spooren, gaven zy haar eene erkentenis van twintigduizend guldens. De Heer *Cornelis van der Lyn* wierdt kort daar na tot *Tienden Gouverneur-Generaal* van *Neerlands-Indiën* aangesteld, gelyk we in 't volgende jaar zullen zien.

Ondertusschen was het begin van dit jaar voor de Stad *Amstel-dam* zeer schadelyk, dewyl haare *Nieuwe Kerk*, weleer aan *St. Katarýne* en *Maria* gewyd, op den 11 January door een fellen Brand in de assche wierdt gelegd. Met de stichting van dit Bedehuis was in den jaare 1408 of 1414 eenen aanvang gemaakt, en men was 'er, naar men verhaalt, honderd jaaren mede bezig, eer ze voltooid was, zynde den voornaamsten stichter eenen *Willem Eggaerts.* Wanneer ze nu honderd vyfenzestig jaaren hadt gestaan, wierdt ze door 't voorsz. ongeluk getroffen, en wel op de volgende wyze. Eenige Lootgieters waren doende onder 't Dak te arbeiden, en dewyl het op den voornoemden dag helder, koud en vriezend

weer ware, en het inzonderheid vry ſterk uit den Noord-Ooſten waaide, zoo nam de brand zyn oorſprong uit de Vuurpot, welke voorz. Lootgieters, toen ze om elf uuren gingen ſchaften, aan 't oosteinde by een open Dakvenſter hadden laaten ſtaan, zonder dit venſter te ſluiten. Dus raakte terſtond het houten Dak eerst in brand; de vlam, daar het hout van 't Gewelfſel zeer droog was, nam daar op zoo ſchielyk toe, dat de gansche Kerk, in minder dan een uur tyds, in vollen brand ſtondt. Men ſpande wel alles aan, om den voortgang te ſtuiten, maar het was te vergeefsch, ter oorzaak van de hoogte; invoege dat reeds des namiddags om drie uuren 't gansche houten Verwelfſel, dewyl ten dien tyd de Slangbrandſpuiten nog niet uitgevonden waren, het Dak, het Torentje, de Klokken, Orgels, de Schoorbalken, en het geene daar aan vast was, binnen in de Kerk met groot gedruis nederſtortten, voorts verbrandden en aan koolen raakten. De Gevels, Muuren en eenige oude gebakken Glazen, bleeven alleen over, welke Glazen men nog heden achter 't Choor ten noorden ziet. De koperen Kroonen wierden nog ongeſchonden geborgen, maar al 't Geſtoelten van de Overheden en Kerkdienaaren verbrandde door het nedervallend brandend hout. De Grafzarken borsten meestal door de groote hette aan ſtukken, en de hardſteenen Pylaaren, waar 't Geſtoelten om vast was, ſprongen van elkanderen. De Kanſel, waar lange jaaren met groote moeite aan was gearbeid, en welke, ten opzichte van allerlei aartig Beeldwerk en verinzienbaare Gezichten, geen gelyke in gantsch Nederland hadde, wierdt mede door de vlamme niet geſpaard, maar even als het overige gantsch verteerd. By dit ongeluk, was echter nog een geluk, want uit het Huiszittenkomtoor, 't welk aan of nevens de Zuiddeure ſtondt, werden de Papieren en 't Geld nog geborgen. Ter gedachtenisſe van deezen Brand werden onderſcheiden verzen gemaakt, en onder anderen dit Tydvers:

BII feLLe gVre koVVV geraakte Ik tot as,
Doen 't, naar het oVt gebrVIk, Den eerſten IaarsDag VVas (*).

(*) *Dat is naar den Ouden ſtyl.*

Deeze

Deeze Brand schetsen wy af in het volgend Plaatje;

„ Men ziet hier de Nieuwe Kerk op den Dam, ter zyde van „ het Oude Stadhuis, in ligte laaije vlamme, zynde het Torent- „ je en Dak ingestort; rondom dezelve ziet men, naar het toen- „ maalig gebruik, een Kerkhof, mitsgaders een groote menigte „ Volks, met Leere en Emmers en Brandspuiten, allen even be- „ zig om den Brand te bluschen."

Het duurde niet lang of de Bestierders deezer Stad gaven last tot den heropbouw, en beslooten de Kerk te versieren met een Toren. Alles wierdt zoo van buiten als van binnen veel fraaijer en sierlyker gemaakt, dan het te vooren was geweest. Het Kerkhof wierdt verplaatst, en men vorderde zoo spoedig met dit werk, dat, schoon de Kerk nog niet volkomen voltooid ware, de eerste Predikatie echter daar in gedaan werdt op den 10 Mai 1648 door den Predikant *Fredcrik Keslcër*, die tot zynen Tekst nam den XLVI Psalm, vers 9—12, 't welk onder eenen grooten toeloop van Volk geschiedde.

't Land van *Tertolen* wierdt tusschen den 29 en 30 derzelver maand January door een ander ongeluk getroffen, naamelyk, door 't hooge Water, 't welk door zynen aandrang een inbreuk

aan een der Dyken veroorzaakte, ter wydte van vyfentwintig of dertig roeden. Het Dorp *Scherpenesse*, *Westkerk* en *Poortvliet*, benevens het omleggende Land, liep niet alleen onder, maar 'er verdronken ook veele Beesten.

Om nu tot de zaaken, den Staat betreffende, te komen, moeten wy vooreerst melden, dat zyne Hoogheid, Prins Frederik Henrik, zoo rasch hy in het voorgaande jaar van den Veldtocht in *'s Hage* was teruggekomen, het besluit nam om dit jaar eene onderneeminge van aanbelang te doen. De Gemagtigden tot de zaaken van Oorloge dan by zich hebbende doen komen, gaf hy hun in overweeginge, of men, nademaal het *Sas van Gend* thans in handen van den Staat, en de toegang in 's Vyands land meer dan ooit voor deszelfs Wapenen open ware; daar van niet zoude zoeken meerder vruchts te plukken, door iets gewichtigs te onderneemen tot afbreuk van den Vyand. Hier toe was meerder Krygsvolk noodig, en dus wierdt eene somme van omtrent elf tonnen Gouds verzocht. Het Volk moest in Duitschland geworven worden, en inzonderheid de Officieren, 't welk dus alle spoed vereischte, dewyl de Vyand ook aldaar door *Lamboi* deedt werven, en, zoo men van onzen kant geen haast maakte, gelegenheid hadt om de beste manschap weg te haalen. De Gemagtigden namen behaagen in dit voorstel, en beloofde zyne Hoogheid hun best te doen by hunne Bemagtigers, om derzelver toestemming te verkrygen tot gemelde somme, en die tegens half January in te brengen. De meeste Provintiën bewilligde daar ook in, behalve die van Holland, alzoo hun Ed. Gr. Mog. van zin waren, om Zweeden tegen Deenemarken te ondersteunen, ten welken einde ook reeds groote toebereidselen gemaakt werden, zoo als we nu in orde zullen verhaalen.

De Heeren *Bicker* en *Stavenisse*, uit Zweeden teruggekomen zynde, gaven hun Hoog Mog. van wege de Koningin te kennen, dat, indien ze alleen met den Deenschen Vorst in onderhandeling wilden treeden, zy in staat was om op genoegsaame eerlyke Voorwaarden den Vrede met denzelven te maaken, en dat men in zulken gevalle, het Tractaat van 1640, voor gesloopt moest houden. Doch dit was niet alleen de oorzaak hunner terugkomste, de voornaamste reden daar van was, om den Algemeene Staaten onder 't oog te brengen, dat de Koningin echter

meende,

meende, dat het beter ware, om gezamenlyk te handelen, en dat zy, zulks plaats neemende, beloofde de belangen van hun Hoog Moog. voor te ſtaan, en zonder hen niet te zullen ſluiten, offchoon zy ſtyf op het Erfſtractaat van *Spiers* mogten blyven ſtaan; dat de Heeren Algemeene Staaten, byaldien hun deeze voorſlag behaagde, noodzaaklyk eene Vloot van vyftig Schepen dienden uit te rusten, en vyf- of zesduizend Soldaaten te werven, om den Koning van Deenemarken aan deeze zyde van de *Zond* op te komen, terwyl zy hem aan de andere zyde, met een gelyk getal Schepen, zou beöorlogen, ten einde hem dus of door de Wapenen, of door Tractaaten tot rede te brengen: ondertusſchen zou haare Zweedſche Majeſteit de Onderhandeling met Deenemarken, waar toe men wederzyds Commisſarisſen naar *Colmar* en *Christianopel* geſchikt hadt, ophouden tot het einde van de maand February. Dit Voorſtel was niet zoo raſch ter Vergadering der Staaten van Holland gedaan, of men verloor de voorsz. beraaming van den Prins een wyle tyds uit het oog; want deeze Provintie, inzonderheid *Amſteldam* en 't *Noorderkwartier*, groot belang by de Oosterſche Zeevaart hebbende, waren van oordeel dat men deeze gelegenheid vooral niet diende te verzuimen, en dienvolgens verzochten zy de andere Provintiën, om zich met hen naar 't voorſtel der Zweedſche Koninginne te willen ſchikken, op dat men eens vooral geraaken mogte tot de lang gewenschte vryheid van Koophandel in de Oost-Zee, en het genot van het voornoemde Erfſtractaat.

Maar de Prins, die, zoo als we in het voorige jaar zeiden, den Koning van Deenemarken zeer genegen was, ter oorzaake van het Huwelyk zyns Zoons met de Prinſes van Engeland, was gantsch niet te vreden met het Voorſtel van Zweeden, doordien hy vreesde dat, door eene zoodanige toerusting en ligtinge van Krygsvolk, zyn ontwerp te niet gaan, ten minſten zeer vertraagd zoude worden, en de gewoone Gemagtigden der andere Provintiën oordeelden met hem, dat men eerst den Veldtocht behoorde vast te ſtellen, en men verzocht voorts, dat Holland in de gemelde ſomme tot de nieuwe beraaming van zyne Hoogheid zoude ſtemmen. Hun Ed. Gr. Mog. hier uit opmaakende dat de toerusting, welke zy hoog noodig achteden, door deeze begeerte van den Prins en de Gemagtigden der Provintiën grootelyks

telyks vertraagd zoude worden, verklaarden daar op rond uit, dat ze hunne toeſtemming tot den Veldtocht of 's Prinſen nieuw ontwerp niet konden geeven, voor en aleer de andere Provintiën de voorsz. toerusting inwilligden.

Ondertusſchen was de Voorſlag van Zweeden ook niet naar den zin van Frankryk, nademaal de Heer *d'Estrades* in 't einde van February ter vergadering van hun Hoog Mog. deswegens vry ſterk uitvoer, hun Hoog Mog. verwytende, dat ze, voorheen aangemaand wordende om, volgens het Verbond des jaars 1635 met den Keizer te breeken, hun onvermogen voorgewend hadden; dat het nu bleek dat deeze verontſchuldiging beuzelachtig ware, overmits zy nu *de gayeté de cœur*, of zonder noodzaak, eenen onnutten Oorlog tegen Deenemarken aanvingen, waardoor ze zich onbekwaam en onmagtig zouden maaken, om, volgens het Verbond met zynen Meester, een behoorlyk Leger te Veld te brengen; dat dit beſtaan van hun Hoog Mog. *eene ſchennis was der openbaare trouwe, en een verſmaading van den eerbied aan eenen Koning en Bondgenoot verſchuldigd.* Wyders zeide hy, dat het ſtrydig ware met de Wetten der oprechtheid eene gewapende Vloot tegen Deenemarken, en tegelyk Gezanten in dat Ryk te hebben om Bemiddelaars te zyn, in de eene hand Brood en in de andere een ſtok te toonen. Dan hoe zeer deeze Gezant ook yverde, de rede daar van was genoeg bekend; want de Franſche Regeering nam 't belang van Deenemarken zoo zeer niet ter harte, maar ze was bang dat de Zweeden zouden verflaauwen in den Oorlog, welken zy tegen den Keizer voerden, en de Hollanders in den hunnen tegen Spanje, waar door zyne Allerchristelykſte Majesteit dan alleen al 't gewicht zou moeten draagen van den Oorlog, welken hy zoo tegen den Keizer als tegen Spanje voerde.

De Welſpreekendheid van *d'Estrades* kon nogthans de Leden van Holland niet van hun voorneemen aftrekken; zy beweerden openlyk, dat hun veel meer gelegen ware aan de vryheid van den Koophandel in de Oost-Zee, dan aan het veroveren van eene Stad in *Vlaanderen*: en hunne volſtandigheid wrocht, dat de bewilligingen der Provintiën tot de uitrusting tegen Deenemarken inkwamen, uitgenomen Zeeland, ſchoon *Middelburg* en *Zierikzee* zich met Holland verklaarden. Doch hoe meer die van Zeeland

land dit werk tegenhielden, hoe meer die van Holland yverden voor den voortgang. De Bezending die deeze Provintie naar Zeeland deedt, om de Steden tot de uitrusting der Vloot te beweegen, wierdt vruchteloos gemaakt door de Heeren *de Knuit* en *Stavenisse*. Deeze onverzettelykheid der Zeeuwen vertraagde de uitrusting, om dat eenige Gemagtigden ter Generaaliteit, die in de uitrusting bewilligd hadden, van gevoelen waren, dat men een zaak van zoo veel gewichts in weêrwil van eene Provintie, niet behoorde te besluiten, te meer, om dat ze eene belasting tot haaren nasleep hadde, dewyl men tot het vinden der onkosten van de Vloot een Last- en Veilgeld moesten inwilligen, 't welk even zoo hoog zou loopen als de Tol, dien de Schepen uit deeze Landen door de Zond vaarende moesten betaalen, op den voet van het jaar 1641. Dewyl echter de tegenkanting van Zeeland ongegrond ware, zoo besloot de Heer van *Roorda*, van wege Friesland ter Vergadering voorzittende, met zes Provintiën tot de uitrusting eener Vloot van vyftig Schepen, die de Koopvaarders door de *Zond* zoude geleiden, zonder aan te leggen, of Tol, of *Defensions*-geld te betaalen (in welker plaats zy het Last- en Veilgeld betaalden,) naar de plaatsen, werwaards zy geschikt waren; doch dat het voornaamste lighaam der Vloot in en omtrent de *Zond* zoude blyven: dat men vyfduizend mannen zoude werven, de Vloot na te schikken, indien de Deenen naar geen Verdrag wilden luisteren. Holland, om nu te toonen dat ze den Spanjaarden daarom niet minder afbreuks wilde doen, bewilligde in den beraamden Veldtocht en in het ligten van zesduizend Waardgelders, zoo als ook in het tekenen van het gewoone Tractaat van Onderstand, met Frankryk.

Men sloot dit Tractaat op den 10 Maart. Frankryk beloofde by 't zelve den gewoonen onderstand van twaalfmaalhonderdduizend *Livres*; de beide Legers moesten elk ten minsten agttienduizend man te voet, en vierduizend vyfhonderd te paard sterk zyn, en den 4 Mai te Velde komen, terwyl de Algemeene Staaten weder dertig Oorlogschepen tegen den 8 April op de Vlaamsche Kusten zouden zenden. En dewyl deeze Vloot en de voorsz. Krygsmagt niet genoeg waren, om iets grootst in *Vlaanderen* te bestaan, en hun Hoog Mog. alleen in het ligte van zesduizend

duizend Waardgelders bewilligd hadden, ſtondt de Koning van Frankryk hun nog een buitengewoonen onderſtand toe van driemaalhonderdduizend *Livres*, tot het ligten van drie- of vierduizend man, gelyk de Franſchen Gezanten ſpraken; hoewel deeze ſomme, in Holland maar tweehonderd dertigduizend Guldens maakende, de Staaten niet meer dan veertig Vaandels, elk van zeventig mannen, vier Heeren-maanden voor dezelve konden onderhouden.

Wy hebben meer dan eens gezien, dat hun Hoog Mog. op het Franſche Hof begeerden, die Eertytels en rang, welken hun by andere Mogendheden gegeeven wierden, en waar op ze nu vyftien jaaren hadden geſtaan. De Heer *d'Estrades*, om hun Hoog Mog. des te meer te neigen tot het inwilligen van de meergemelde gewichtige onderneeming, gaf hun desaangaande op den 17 February eenige voldoening in deeze bekendmaking van zynen last:

„ *Myn Heeren!* Gy hebt in verſcheiden opzichten kunnen „ zien, ſedert de Regeering van 's Konings Moeder, met welk „ eenen yver en genegenheid zy zich voor de Belangen van Uwe „ *Heerlykheden* verklaard hebbe. 't Geen ik U, *myn Heeren*, van „ Haaren 't wege te zeggen heb, zal U met der daad den goe„ den wille bevestigen, welke Haare Majesteit by aanhoudend„ heid blyft koesteren voor de eer en 't voordeel van deezen „ Staat; want ik hebbe last ontfangen om aan Uwe *Heerlykheden* „ te verklaaren, *dat Haare Majesteit* (aan Uwe *Heerlykheden*) *ten* „ *vollen toeſtaat, zonder eenige achterhouding, 't geene zy gevraagd* „ *hebben aangaande den Rang en Tytels van myn Heeren Uwe Am*„ *basſadeurs*, Haare meening zynde, dat ze bejegend zullen wor„ den *even als die van Venetie.* Ik twyfel niet *myn Heeren* of Gy „ zult, daar Uwe *Heerlykheden* zien, dat Haare Majesteit te „ werk gaat met zoo veel genegenheid, om Hun voldoenin„ ge te geeven in een zaak, die Zy zoo veele jaaren hebben „ vervolgd; ook van Uwen kant Hun uiterſte best doen, om die „ voldoeninge te geeven, welke Haare Majesteit u verzoekt „ met zoo veel ernst, om de zaaken des Konings van *Portugal* „ met myn Heeren van de Indiſche Maatſchappy, en die van „ Mevrouw de Landgravinne met myn Heer den Graaf van

„ *Oost-Friesland*) van *Embden*, uit den weg te ruimen. 1645.
„ En dat Uwe *Heerlykheden* tevens een fpoedig en goed Befluit
„ zullen neemen, om krachtdaadig ftaande deezen Veldtocht te
„ handelen, en zich te bedienen van zulk eene gunftige omftan-
„ digheid, welke zoo ik hoope my het middel zal verfchaffen om
„ aan uwe *Heerlykheden* te doen zien de zucht, die ik altoos voor
„ hunnen Dienst gehad hebbe."

Behalve dat deeze verklaaring flechts aangemerkt wierdt als woorden, die ontkend konden worden, waren 'er ook eenigen, die zeiden, dat aan de Dienaars van den Staat den Tytel wierdt gegeeven van *Excellentie*, en aan de Heeren Staaten zelven, mede in deezen Verklaaring, niet als (*vos Seigneuries*) *uwe Heerlykheden* en *myn Heeren*; de Heeren Algemeene Staaten verzochten derhalve een Affchrift van zyn last. *D'Estrades*, om hun nog eene des te grooter voldoening en verzekering daar omtrent te geeven, verklaarde aan hun Hoog Mog. op den 24 February (hun tevens eenen Brief van de Franfche Gevolmagtigden te *Munster*, gedagtekend den 18 dier maand, overhandigende), dat die Gevolmagtigden de Gezanten van deezen Staat zouden handelen als de Ambasfadeurs van *Venetiën*. Kort daar na ontfingen hun Hoog Mog. deswegens ook een Brief van den Franfchen Koning zelven, welken wy oordeelen hier te moeten plaatfen; hy is van deezen inhoud:

„ *Zeer lieve, groote Vrienden en Bondgenooten!* hebbende op raad
„ van de Koninginne-Regentesfe, onze zeer geëerde Vrouwe
„ Moeder, op Uwe Beden en Vertoogen toegeftaan, dat Onze Am-
„ basfadeurs voortaan de Uwen overal behandelen zullen met den
„ Tytel van *Excellentie*, *hun de rechterhand geeven in hunne Loge-*
„ *menten*, *en zelfs dat zy hun het eerfte Bezoek doen zullen ter*
„ *plaatfen*, *waar de Uwen 't laatfte zullen aankomen*, zoo als zy te
„ *Munster* zullen doen; hebben wy ook geöordeeld, op den
„ wyzen raad van genoemde Koninginne-Regentesfe, by *deeze*
„ *Gunst* (*Grace*) te moeten voegen die van zulks aan U te fchry-
„ ven, op dat uwe Registers aangevuld mogten worden met dit
„ getuigenis van onzen goeden wille. 'Er is geen rede of *Voor-*
„ *beeld* geweest, welke niet heeft moeten wyken voor het gee-
„ ne Gy begeerd hebt, en 't geheugen van de genegenheid, die
„ Gy gehad hebt voor deeze Kroon, is van dien nadruk ge-

„ weest, dat We zeer gewillig ten Uwen voordeele overgeheld
„ hebben. Hier toe zyn we nog aangeprikkeld geworden door
„ 't *ſterk en leevendig verzoek* van onzen zeer lieven en beminden
„ Neef, den Prins van *Orange*, die, gelyk hy verplicht is,
„ een groot deel neemt in de belangen van Uwen Staat, en met zulk
„ een yver Uwe Vertoogen heeft geſtand gedaan en geſtyfd,
„ dat Wy beſlooten om die in te willigen. Het is niet alleen hier
„ in, dat Gy de uitwerkſels van Onze Koninglyke Beſcherming
„ hebt te wachten; Wy willen daarenboven 't Onze ook toebren-
„ gen, om Uw gezag op de *nabuurige Provintiën van onze gemeene*
„ *Vyanden* te doen aanwasſen, ten einde zy, beroofd van de
„ hoope om Onze vereenigde Magt te konnen tegenſtaan, zich
„ aan eenen Vrede, die Glorieryk en zeker voor de Bondgenoo-
„ ten zy, onderwerpen. Om ze daar toe te noodzaaken, berei-
„ den wy ons om ze krachtdaadig te beöorlogen, terwyl onze
„ Gemagtigden, ten dien einde vergaderd, zullen poogen over de
„ voorwaarden van een billyk Verdrag overeen te komen. Wy noo-
„ digen U derhalve dit voorbeeld te volgen, en verzoeken U den
„ Heere *d'Estrades* een volkomen Geloof te geeven in 't gunt hy
„ U van Onzen kant zal voorſtellen, biddende dat de Almagtigen
„ U in zyne heilige beſcherming neeme enz".

Dewyl nu de Prins van Orange mede oorzaak was geweest tot het verkrygen van de begeerte der Algemeene Staaten, lieten zy zyne Hoogheid door hunne Gemagtigden bedanken; zulks was ook ſchriftelyk geſchied den 25 February aan de Koninginne Moeder, den Hertog van *Orleans*, den Prins van *Condé*, den Kardinaal *Mazarin*, en aan de Franſche Gevolmagtigden te *Munſter*, op de nader verklaaring van den Heer *d'Estrades*.

Laat ons nu zien hoedanig de zaaken tusſchen Deenemarken, Zweeden en deezen Staat verder zyn afgeloopen. De Staaten van Holland de voorsz. uitrusting zoo verre, als gezegd is, tot ſtand gebragt hebbende, was men in 's Hage byster verwonderd, dat de Koning van Deenemarken niets buitengewoons daar tegen deede; hy hadt, wel is waar, in 't voorleeden jaar buitengewoon herwaards gezonden den Geheimſchryver *Gunther*, die men een kloek, listig en welbeſpraakt Manneken noemt, maar het ſcheen als of de Koning thans alles op zyn gewoonen Reſident liet aankomen, die hier wel ervaarenheid, maar geen crediet genoeg hadt,

om

om zulk een groot werk, als Holland en Zweeden dreeven, tegen te houden. Ook spraken de Deenen sedert hunne nederlaag door *Maarten Thyssen*, en vooral toen ze de gemelde toerusting verstonden zoo hoog niet meer. De Koning zondt den Heer *Gunther* last om by hun Hoog Mog. daar over te klaagen, beweerende dat het onbillyk ware, daar derzelver Ambassadeurs gekomen waren als Vrienden en Bemiddelaars, en daar ze in deeze hoedanigheid veele vertrouwelyke Gesprekken uit den Koning en deszelfs Raaden gehoord hadden; nu van hoedanigheid zouden veranderen en wederpartyën worden, in plaats van Bemiddelaars: doch deeze klachten waren niet, gelyk de voorigen, met bedreigingen gemengd, en dus werdt ook niet meer gesprooken van de hulpe, welke zyn Deensche Majesteit by den Keizer, Spanje en de Duinkerkers konde krygen. Gelyk 'er omtrent deezen tyd ook een gerucht verspreid werdt, dat 'er zestig Spaansche Oorlogschepen achter Engeland en Schotland omgeloopen waren, tot onderstand des Konings van Deenemarken, zoo deedt *Gunther* al wat hy kon om de Algemeene Staaten van het tegendeel te verzekeren, zeggende dat zulks by 's Konings Vyanden verdicht ware; doch die van de Vergadering van Holland sloegen 'er in 't eerst eenig geloof aan, en waren dus te sterker gedrongen de gemelde uitrusting te verhaasten, schoon de Prins van gevoelen was dat dit een valsch gerucht ware. De Heer *Gunther* boodt den Staaten thans van zyns Konings wege aan de Tollen in de *Zond* te maatigen, en ze te brengen tot den voet van het jaar 1628; maar 't was voor eens dooven mans deur geklopt. Holland klaagde dat men aan de manier, op welke de Koning met den Tol omgesprongen hadt, wel konde zien, dat hy de Tractaaten niet langer nakwam, dan hem goeddacht, en dat zy derhalve geen ander middel zagen, om de zaaken op een bestendigen voet te brengen, dan een Verbond van *Guarantie* met Zweeden. De Prins van *Orange* en de Provintiën van *Zeeland*, *Utrecht* en *Groningen* hadden gaarne gezien, dat de Hollanders de aanbieding van den Koning hadden aangenomen, en de Koning betrouwde veel op 's Prinsen genegenheid, maar die kon hem by deeze gelegenheid zoo weinig baaten, dat zyne Hoogheid zich genoodzaakt zag de Provintiën, die Deenemarken begunstigden, te beweegen, om met Holland mede te doen, want

de Hollanders ſpraken zoo goed rond, dat hy, zonder hen te voldoen, geen middel zag om te Veld te komen. De langduurige Deenſche kneevelaryen en afperzingen hadden hunnen wrok geſtadig gevoed, die te feller uitborst, toen ze kans zagen om zich van die kwellingen te verlosſen. De Zweeden, om het vuur zoo veel aan te ſtooken als zy konden, hadden in hunne openbaare verklaaring, de bezwaarnisſen van de Hollanders met de hunnen vermengd. Van zyne Deenſche Majesteit zeiden zy, dat de eenigſte betrachting en ſtudie van hem en zyne Pluimſtrykers ſcheen, het uitvinden van nieuwe Tolnaamen; dan was het *Baakgeld*, dan *Tonnegeld*, nu eens *Roergeld*, *Mastgeld*, *Ankergeld*, *Havengeld*, *Paalgeld*, *Defenſions-geld*, *Speelgeld*, met een woord, alles was Geld. De Tollenaars volgden 't voorbeeld van hunnen Koning, om een ſtuiver *Speelgeld* (want de Deenen noemden den Zondſchen Tol des Konings ſpeelpenning) te krygen, en vertolden de Hollandſche Schippers hooger dan 's Konings Lyst inhielt, en dikwyls kwam het hun nog niet gelegen. Nu hadden de Tolheeren Gasten, dan deedt het haïr hun nog zeer van de roes van gister-avond, dan moesten zy uit ryden gaan, om zich wat te verlustigen, en onderwyl waren de Schippers genoodzaakt den ſchoonen wind over het hoofd te laaten waaijen, 't welk hun altemet eene geheele reize ſcheelde, tot groot nadeel van hen, en tot nog veel grooter ſchade van hunne Reeders; kwellingen by gevolge, waar van men zich eenmaal moest trachten te ontheffen.

Nademaal de Heeren Algemeene Staaten dan beſlooten hadden, om den Koning van Deenemarken, gezamenlyk met de Zweeden, te beöorlogen, en hem door de Wapenen tot rede te brengen, zonden zy aan hunne Gezanten in 't Noorden eene uitbreiding van last, waar in zy hun bevel gaven de hoedanigheid van Middelaars af te leggen, regelrecht voor den Staat der Vereenigde Nederlanden te ſpreeken, en, gezamenlyk met Zweeden, de bezwaarnisſen van den Staat aan zyne Deenſche Majesteit op dezelfde plaats en tyd over te leeveren, overeenkomſtig met het Tractaat van den jaare 1640, tusſchen Zweeden en hun Hoog Mog. geſlooten; doch dat de een zynen handel met Deenemarken boven den ander zoude mogen voortzetten, voor zoo veel zulks het ſtuk van Koophandel en Zeevaart betroffe: maar in den Vredehandel zouden zy met gelyken tred

met

met de Zweeden voortgaan. De Gezanten van den Staat zouden van den Koning van Deenemarken eifchen, dat alles op den voet van het Erftractaat van *Spiers* herfteld werde; doch zulks niet kunnende verkrygen, mogten zy, volgens een geheim Artykel van hunnen last, trapsgewyze een dubbel Nobelgeld voor den doortocht in de *Zond* aanbieden; en dit ook niet willende gelukken, mogten zy, mede by trappen, komen tot eenige belasting, achtervolgens zekere Lysten, by hun Hoog Mog. daar toe gemaakt, en zulks alleenlyk voor den tyd, ten meesten, van dertig jaaren: met uitdrukkelyk beding, dat, na 't verloopen van dien tyd, 't gemelde Erftractaat wederom in zyn volle kracht zoude zyn.

Zoo rasch de Staatfche Gezanten deezen last ontfangen hadden, gingen zy de Deenfche Gemagtigden begroeten, en bekend maaken, dat, dewyl de Onderhandeling tusfchen hunnen Vorst en de Zweeden, ten opzichte van den Koophandel, zoo verre gevorderd ware, dat ze waarfchynlyk tot een Vergelyk zouden komen, de Heeren Algemeene Staaten, hunne Meesters, geöordeeld hadden, dat het tyd was om nu ook hunne belangens en bezwaarnisfen in te brengen, en dat zy van hunnen wege last hadden en bemagtigd waren, om daar over in onderhandeling te treeden met zyne Majesteit of hunne Excellentiën. Wanneer nu de Deenfche Gemagtigden op zich genomen hadden, om met de Hollandfche Gezanten te handelen, vorderden deezen de herftelling van het Tractaat van *Spiers*, onderfteunende het Recht, dat hun Hoog Mog. daar toe hadden, met veele redenen; doch na twee Byeenkomsten, die lang duurden, verklaarden de Deenfche Gemagtigden eindelyk, dat, indien de Hollandfche Gezanten op het gemelde Tractaat wilden blyven ftaan, men met hen niet konden handelen: zy booden in het eerst eenige vermindering van de Lyst van 1637, en vervolgens die van 1628 aan. De Gezanten van den Staat hier op nader komende, en het dubbel Nobelgeld aanbiedende, hielden de Deenfchen zich daar zeer gebelgd over, rond uit verklaarende, dat zyne Majesteit liever niet eenen duit zoude neemen, nademaal het de onkosten der Bedienden niet zouden kunnen goed maaken. Daar zich de Deenfche Gemagtigden dan zoo verre hielden van het genoemde dubbel Nobel-geld, zoo kwamen de Staatfche Gezanten tot het uiterfte van hunnen

last,

last, en gaven den Deensche de eerste Colom over der Tollyste, zoo als de Staaten Generaal dezelve hadden geschikt en hun toegezonden by den geheimen last; maar de Deensche Gemagtigden vonden deeze Lyst zeer hard en gering, en betuigden derhalve dat ze den Hollandsche Gezanten niet anders, als het voornoemde konden aanbieden, waarom deezen de onderhandeling afbraken, en zich naar *Suderocra* begaven.

Ondertusschen wierdt den Deensche Gemagtigden, zoo door de Zweedsche als Hollandsche Gezanten aangezegd, dat zy niet als gezamenlyk zouden sluiten, 't welk te wege bragt, dat zy de Gezanten van hun Hoog Mog. met brieven en door een Geheimschryver verzochten, weder te *Christianopel* te komen, om met hen nader in onderhandeling te treeden over hunne ingeleeverde Tollyst. Onze Gezanten verschoonden zich daar van, tot dat ze eene schriftelyke aanbieding van zyne Majesteit zelf zouden zien. De aangebooden Tol-lyst kwam, en verscheelde zoo weinig met de eerste Colom van hun Hoog Mog., dat ze anneemelyk genoeg was; maar de tweede Colom stondt de meeste zwaarigheid in te hebben; van den *honderdsten* en *dertigsten Penning*, van den *Rozenobel*, *Tonnen-*, *Vuur-*, *Haven-* en *Defensions gelden* was 'er niet ingerept.

Hoe weinig deeze tweede Colom den Deensche Gemagtigden ook mogt behaagen, keerden de Hollandsche Gezanten echter weder naar *Christianopel*, op de verzekering van den Franschen Gezant *de la Thuillerie*, die den 6 April des voorleeden jaars aan hun Hoog Mog. verlof verzocht, om, ingevolge het bevel zyns Konings, als Middelaar een wyle tyds in Deenemarken en Zweeden te vertoeven. Hy verzekerde dan de Hollandsche Gezanten, dat, indien zy daar kwamen, zy zich met de Gemagtigden van zyne Deensche Majesteit wel zouden verstaan. Wanneer ze nu daar over in onderhandeling traden, wierdt door de Deensche verklaard, dat ze de gemelde Lyst opdien voet, als dezelve hun overgeleeverd was, niet konden aanneemen, nademaal zyne Majesteits Tollen, van ongedenkelyke tyden by zyne Voorvaders geheven, daar in of afgeschaft, of ongenadig besnoeid waren; zy verzochten de Gezanten hunne Lyst ten opzichte van eenige Waaren te verhoogen, en betuigden tevens dat zy, om 's Konings achting voor hun Hoog Mog. te doen blyken, de hunne dan ten opzichte van anderen zouden verminderen. Hierop oordeelden de Staatsche

ſche Gezanten, dat het eerbaarder zoude zyn dat de Deenen hunne verminderde Lyst eerst ingaven, op dat het niet mogt ſchynen dat men den Koning wetten ſtelde, en zulks van de Gemagtigden verzocht hebbende, wierdt hun de gemelde Lyst des anderendaags overgeleeverd. Deeze met die van hun Hoog Mog. vergeleeken hebbende, verminderden zy die doorgaans naar den middenſten voet, welke door de Algemeene Staaten voorgeſchreeven was, en andere die door de Deenſche Gemagtigden boven den uiterſten voet geſteld waren, bragten zy daar toe. Eindelyk, na veel twistens, veele moeijelykheden, lange en verdrietige Byeenkomſten, wierden zy het eens op deeze voornaame Voorwaarden: de honderdſte Penning op den Krygsvoorraad en Pelteryen zou afgeſchaft worden, zoo als ook het opgeld van de Rykdaalers van eenige Waaren, by wyze van gouden Tol geheven. Desgelyks werden alle *By-tollen*, het *Defenſions-*, *Haven* , *Tonne-* en *Vuur-gelden* afgeſchaft. Maar ten zelven tyd verklaarden de Deenſche Gemagtigden, dat, zyne Majesteit van deeze Gelden beroofd zynde, Hoogstdezelve niet gezind ware, eenig Schip meer uit te rusten, om de Schepen, welke door de *Zond*, of op zyne Havens in *Noorwegen* zouden vaaren, tegen de Duinkerkers of andere Vrybuiters te beſchermen; noch geene kosten meer te doen aan de Haven omtrent *Kronenburg*, het zy aan Vuuren, Baaken of Tonnen, 't welk groot ongeryf en ſchade aan de doorzeilende Schepen, Menſchen en Goederen zoude konnen veroorzaaken. En, om dit tusſchen beide te zeggen, de Koning van Deenemarken kwam deeze bedreiging in 't vervolg na, neemende zyn Vuur-boet en Baaken weg, waar door zelfs in dit jaar eenige van onze Schepen vergingen, 't welk de aangebooren neiging en zucht tot wraak geen kleine voldoening gaf, en tevens aan den anderen kant weêr nieuwe verbittering te weeg bragt. De Tollen nu zouden op den voet, gelyk men overeengekomen was, in de *Zond* voor den tyd van veertig jaaren geheven worden, en na verloop van dien tyd zou het Erftractaat van *Spiers* in zyn volle kracht blyven. Wat het doorzoeken der Schepen aanging, de Oprichters van de Tol zouden de lading der Schepen ſlechts in 't gros bezichtigen, de Goederen niet mogen doorſnuffelen, veel minder Kasſen en Pakken openbreeken. Alle Goederen of Koopmanſchappen, wat naam die ook mogten hebben, zouden de *Zond* mogen doorgaan, en geene

voor

voor verbooden gehouden worden. Geene Goederen, aan de Ingezetenen van deeze Landen toebehoorende, zouden in *Deenemarken* of in *Noorwegen*, in het inbrengen of uitvoeren, zwaarder belast mogen worden, dan die van de Onderdaanen van zyne Deensche Majesteit, die in de Vereenigde Nederlanden desgelyks niet meer bezwaard zouden mogen worden, dan de Ingezetenen van den Staat. Deezen zouden van het Hout, uit de Havens van *Noorwegen* te voeren, betaalen op den voet als in het jaar 1628. En den uitvoer van Eikenhout verbooden blyvende, zouden de Schippers, die bevonden wierden tegen dit verbod een, twee of drie ſtukken Eikenhout geladen te hebben, niet hooger beboet mogen worden, dan de dubbele inkoop van het gemelde Eikenhout. Eindelyk zouden de Ingezetenen van den Staat vry zyn van den Glukſtadſchen Tol, indien de Koning van Deenemarken zich met de Stad *Hamburg* niet vergeleeke, wegens het vernietigen van denzelven.

Zoodanig waren de voornaamſte punten, die de Hollandſche Gezanten met de Deenſche Gemagtigden vastſtelden. Toen dezelven nu aan hun Hoog Mog. medegedeeld werden, betuigden zy door eenen Brief, gedagtekend den 28 July, dat zy geen genoegen namen in het verrichte, vooral om dat de Gezanten niet aangehouden hadden op een Reglement, volgens het Tractaat van *Spiers*, en niet trapsgewyze tot het aanbod van een dubbel Nobel-geld gekomen waren, zoo als hunne last inhielt; doch zy waren gevolmagtigd, en hadden dus hun woord gegeeven, 't welk zonder trouweloosheid niet te herroepen was. En billyk mag men twyfelen of het wel met de oprechtheid, waar aan een ieder, hoe genaamd, 't zy in hoogen of laagen ſtaat geſteld, van natuure en door de Wetten de Maatſchappy verknocht en verbonden is, over een te brengen zy, dat men, eens een Vergelyk aangegaan hebbende, en hetzelve in 't vervolg van tyd niet al te voordeelig voor zich vindende, zich daar van kunne ontſlaan? Dit waar zynde, zou men volſtrekt alle trouwe op den nek treeden, en alle vastigheid uit de wereld verbannen; de Eeden, de bevestigende kentekens onzer oprechtheid, en die juist onder 't menschdom ingevoerd zyn, om alle bedrog, valschheid en ontrouwe te voorkomen, waren dan ook vruchteloos: zoo dan de gekroonde Hoofden zich niet laaten binden, is 'er ook weinig vertrouwen op de Verbonden met hen aangegaan, te ſtellen.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1645.

Het verschil, tusschen Deenemarken en hun Hoog Mog., op deeze wys gevonden zynde, moest het Vergelyk tusschen dat Ryk en Zweeden nog getroffen worden, aleer de Staatsche Gezanten 't hunne konden sluiten; maar de eischen der Zweeden, die een groot deel van Deenemarken veroverd hadden, te hoog gaande, om het evenwicht in het Noorden te onderhouden, verklaarden de Hollandsche Gezanten aan de Zweedsche Gevolmagtigden, dat het onderling Verbond tusschen den Staat en de Koningin van Zweeden, op het stuk van Koophandel gegrond zynde, zy niet gelast waren zich ergens anders in te laaten, als men wederzyds genoegen daar omtrent bekomen hadt; dat zy derhalve wel zouden doen hunne eischen te maatigen, en de voordeelige Voorwaarden; die zy konden bedingen, aan te neemen; dat eindelyk hunne ongerustheid, wegens het nakomen der bedongen Artykelen, wel weggenomen konden worden, door een Tractaat van onderlinge *Guarantie*, of Borgstellinge (om het welke met hen aan te gaan zy gelast waren), zonder dat ze daar toe zoo veele Landen en Steden van Deenemarken, als zy tot hunne verzekering eischten, in bezittinge behoefden te houden. Deeze verklaaring maakte de Zweeden gezeggelyker, en deedt hen ook zo verre komen, dat 'er niets overbleef dan het Stift *Bremen*, waar van de Deenen de wedergaave begeerden, en waar toe de Zweeden niet wilden verstaan, zeggende, dat het, niet onder de Deensche Kroon behoorende, den Deenen ook niet aanging. Doch men wierdt ten laatsten die zaak insgelyks eens, en de hoofdzaakelyke punten van het Tractaat waren, dat de Onderdaanen van Zweeden vry zouden zyn van alle Lasten en Tollen in de *Zond* en *Belt*, en alle Koopmanschappen en Waaren, geene uitgezonderd, daar door mogen voeren, zonder aan eenig onderzoek of ophouding onderhevig te zyn. Zy zouden insgelyks vry weezen van den Glukstadschen Tol. De Zweeden moesten hunne veroveringen, in *Deenemarken* en *Holstein* gedaan, ruimen, waar voor de Koning van Deenemarken aan de Koningin van Zweeden en haare Opvolgers voor altoos zoude afstaan *Jempterland* met *Herrensdal*, voor zoo veel deeze Provintie aan deeze zyde van het Gebergten is gelegen, *Gotland* met de Stad en het Slot

Wisbui, en de daar onder hoorende Eilanden, met die van *Oesel* en *Arensberg*. En tot onderpand en borg van het Tractaat, zou de Koning van Deenemarken aan de Koningin van Zweeden, voor de navolgende dertig jaaren, overlaaten gantsch *Haland* met zyne Vestingen en Steden, met alle zyne opkomsten en gerechtigheden, na welken tyd die Provintie aan Deenemarken wederom gegeeven moest worden. De handel over het Aartsbisdom *Bremen* en het Bisdom *Verden*, als mede die met *Hamburg*, over het afschaffen van den Glukstadschen Tol, bleeven uitgesteld; en van 't een en het ander kwam in 't vervolg niets. De Tol bleef dus in weezen, en de Zweeden in het bezit der Bisdommen van *Bremen* en *Verden*, waar in het Tractaat van *Munster* hen bevestigde in den jaare 1648. De voorsz Bisdommen, om dit hier tusschen te voegen, wierden tot wereldlyke Staaten gemaakt, en den Zweeden gelaaten onder den tytel van Hertogdommen, doch onder voorwaarde, dat de Stad *Bremen* eene Keizerlyke Vrystad zoude blyven. Ondertusschen bedong men verder, dat de Zweeden aan den Aartsbisschop zyne Officieren en Dienaaren, en aan deezen hunne Goederen zouden wedergeeven. Deeze Hoofdpunten tusschen de Zweeden en de Deenen vastgesteld zynde, wierdt ook het Tractaat den 10 of 13 Augustus te *Christianopel* tusschen den Koning van Deenemarken en de Algemeene Staaten getekend.

De Zweeden hadden geen geringe voordeelen by hun Tractaat verkreegen, in zoo verre dat de Koning van Deenemarken daar by omtrent een vierde deel van zyn Koningryk verloor, gelyk de Deenen zelf bekenden. Hy hadt eene geheele Provintie voor eeuwig aan de Zweeden afgestaan, en eene andere voor den tyd van dertig jaaren. De Zweeden waren daarenboven vry van alle Deensche Tollen; en van de Ingezetenen van den Staat en van de Franschen, welke laatsten ook een Verbond met Deenemarken gemaakt hadden, kon hy zelfs de helft van den Tol, dien hy te vooren hadt geheven, niet trekken. Het duurde ook niet lang, of hun Hoog Mog., bemerkende dat zy Deenemarken, als het ware, te klein, en Zweeden te groot gemaakt hadden, begonnen een anderen voet te houden. Het hielt echter niet aan Deenemarken, dat de ohlusten niet vernieuwd werden; want in het Tractaat bedongen zynde, dat de Tollyst van het hout, uit *Noorwegen*.

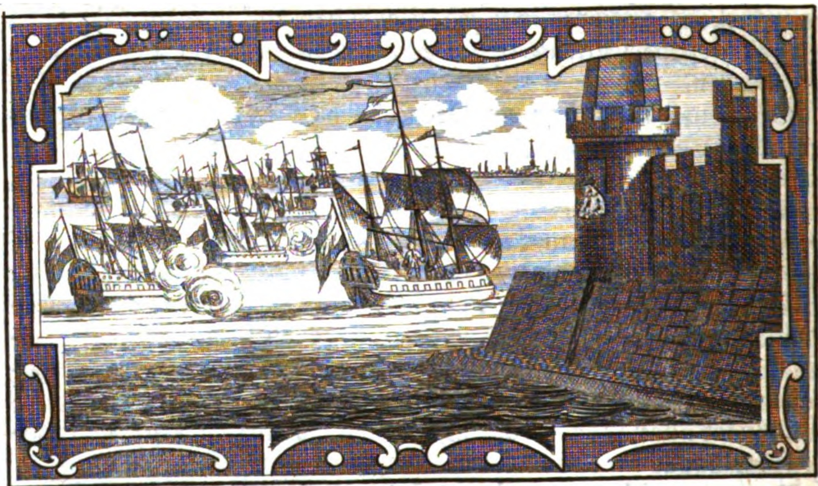
wegen te voeren door de Ingezetenen van den Staat, geschikt zoude worden naar die van den jaare 1628, zondt de Koning van Deenemarken eene Tol-lyst van hun Hoog Mog., als overeenkomstig met die, waar van het Tractaat gewag maakt: maar deeze was zoodanig opgesteld, dat de Staaten Generaal genoodzaakt waren, by het uitwisselen der Tractaaten, die valsche Lyst te wraaken, te verwerpen en daar tegen te betuigen; doch dit geschil werdt naderhand bygelegd, zoo als in 't vervolg verhaald zal worden.

Ondertusschen was zyne Deensche Majesteit zeer gebelgd tegen de Algemeene Staaten, hen aanmerkende als de oorzaak van den nadeeligen Vrede, dien hy met de Kroon van Zweeden hadt moeten maaken, zelfs dikwyls gezegd hebbende, dat, indien hun Hoog Mog. zich van de Zweeden wilden scheiden, hy deezen geen voet Lands zoude geeven, en de komst der bovengemelde Hollandsche Vloot, hadt de zyne belet een gedeelte van de Zweedsche Scheepsmagt te slaan, gelyk de Deenen klaagden. De Hollandsche Gezanten, 't een en ander inziende, vonden dus geraaden hun afscheid te neemen door eenen Brief, wel bevroed hebbende, dat hunne tegenwoordigheid den Deenschen Vorst niet aangenaam zoude weezen.

De voorsz. Vloot was den 6 Juny uit het *Vlie* onder zeil gegaan, sterk zynde agtenveertig Oorlogschepen, en over de driehonderd Koopvaarders, hebbende de Admiraal *Witte Cornelisz. de Witte* onder anderen bevel, dat hy, indien de Deenen vyandlykheid mogten pleegen, zulks van zynen kant ook zoude doen, en de Schepen met geweld door de *Zond* te brengen; ook hadden hun Hoog Mog., om den Koning van Deenemarken van dit hun vast voorneemen te verwittigen, een Gezant derwaards gezonden. Van de voornoemde Vloot waren twaalf Oorlogschepen verordend, om de Goederen en Schepen van eenige Kooplieden naar *Noorwegen* te begeleiden. De zesendertig andere Oorlogschepen, en 't grootst getal Koopvaarders lagen een dag en nacht in de *Zond* stil, zonder dat iemand aan Land ging, waar na men alle de Vlaggen waaijen liet, de Zeilen opheisten en den 15 Juny de *Zond* passeerde, zonder den Tol aan den Koning te betaalen en aanzeggen. Toen de Vloot voorby *Kronenburg*, waar de Koning uit het Venster lag, zeilde, deedt de Admiraal, die voor uit zeil-

de, anders niet dan zyn hoed voor denzelven af te neemen; de andere Schepen volgden hem, en deeden elk drie eerschooten, welken de Koning onbeäntwoordden.

Wy zullen deeze omstandigheid neemen tot het onderwerp van de volgende Plaat.

„ Men ziet in dezelve de Vesting en het Slot *Kroonenburg*, ge-
„ legen op het eiland *Zeeland*, digt by *Helsingor*, aan de *Zond*. Uit
„ een Venster van dit Slot vertoont zich de Koning van Deenemar-
„ ken, ziende de Hollandsche Vloot in volle Vlag daar voorbyzei-
„ len, den Admiraal voor uit, die hem slechts met het afneemen
„ van zyn hoed begroet; de Schepen, die den Admiraal volgen,
„ doen eenige Eerschooten, die van 't Kasteel niet beantwoord wor-
„ den: in 't verschiet ziet men de Deensche Hoofdstad *Koppenhage*".

Wanneer *de Wit* nu de Koopvaardyschepen tot aan de Oost-Zee gebragt hadde, zeilden zy ieder zyn weg, en hy met zyne Oorlogschepen stelde zich van *Koppenhage* af tot in de *Zond*, achter de groote Pramen en het Blokhuis. De Koning was daar over zoo verstoord, dat hy aan de Vloot geen varsch water wilde laaten volgen, en den Hollandschen Zeevoogd liet vraagen, van wien hy last hadde, om zich met zyne Vloot zoo digt by *Koppenhage* te onthouden, waar op de Admiraal hem tot antwoord zondt, dat

dat hem zulks van zyne hoofge Overheid bevolen was. De Koning moest dit leed dan laaten passeeren, terwyl hy 'er niets tegen doen konde, en het is te denken, dat zulks veel toegebragt hebbe tot de bovengemelde voordeelige Voorwaarden, waar op hy met de Staaten en Zweeden de voorsz. Tractaaten heeft gesllooten. Wy zyn hier by te langer blyven staan, doordien dit verschil lang geduurd heeft, en de vereffening van 't zelfde een der voornaamste gebeurtenissen van dit jaar is.

Doch aleer wy hier van afstappen, oordeelen wy noodig, om het verband van zaaken, te verhaalen, dat de Afgezanten van *Bremen* en *Hamburg*, die zich eenigen tyd in Holland opgehouden hadden, ten einde een Verbond tusschen hun Hoog Mog. en de genoemde Steden te bewerken, de Algemeene Staaten in de maand Maart zeer ernstig verzochten, dat men toch eindelyk eens tot afdoen van zaaken met hen wilde komen. Nademaal het Verbond, dat zy verzochten, Holland, om 't belang van den Koophandel, wel het meest betrof, werden de Gemagtigden van die Provintie vermaand, hun gevoelen desaangaande tegen den laatsten Maart in te brengen. De zaak ter Vergadering van hun Ed. Gr. Mog. ingebragt zynde, konden deezen geen voordeel zien in 't verzochte Verbond; men erkende wel, dat men belang hadde in de behoudenis dier Steden, en in de vryheid der Stroomen, waar op zy gelegen zyn; doch men oordeelde, dat men de eene en de andere wel edelmoediglyk konde beschermen, zonder zich door een Verbond daar toe te verbinden: zy besllooten derhalve dat men de Gezanten met goed fatsoen, doch zonder Verbond, terug moest zenden. Maar de Gezanten, overweegende dat zy zonder Tractaat te huis komende, hunnen Medeburgers weinig troost aanbrengen, en dus weinig danks by hen behaalen zouden, en dat het hoeveel, 't welk ieder geeven zoude, (want hun Hoog Mog. begeerden veel, en de Steden wilden niet veel geeven), de eenigste hapering hunner onderhandeling geweest ware, deeden ze eenen voorslag, om deeze zwaarigheid uit den weg te ruimen, naamelyk dat in plaats van elks aandeel, in geval van *rupture*, te bepaalen, men stellen zoude, *dat de een den ander zoude assisteeren met zoodanige magt en middelen, als in die gelegenheid van wederzyden goedgevonden zoude worden.* Deeze voorslag behaagde. Men nam ten anderen in aanmerking, dat de voorsz.

Steden,

Steden, door haare Bezending aan hun Hoog Mog., nayver by de Keizerlyke, Deensche en andere Hoven verwekt hebbende, haare Vaart in erger staat zoude weezen dàn te vooren, byaldien haare Afgezanten zonder Tractaat naar huis moesten keeren; dat de Keizer, de Kroonen van Zweeden en Deenemarken, de Graaf van *Oldenburg* en andere Prinsen, aan de *Elve* en *Weser* grenzende, daar uit zouden besluiten, dat de Algemeene Staaten de behoudenis van gemelde Stroomen en Steden verwaarloosden, en op dien grond de Vaart op dezelve belemmerden, meer dan te vooren, 't welk den Staat zelven zoude hinderen, en tot de kosten en moeite van bezendingen, of zelfs tot feitelykheden noodzaaken. Dit waren de redenen, die hun Hoog Mog. bewoogen om met *Hamburg* en *Bremen* het verzochte Tractaat aan te gaan. Het strekte tot verzekering van de vrye Zeevaart en Koophandel op de Noord-Zee (tot aan de Hoofden), de *Wezer* en *Elve*; als mede tot de handhaving van de Voorrechten, Vryheden, Rechten en Gerechtigheden van den Staat en Ingezetenen van dien, zoo wel als van de Steden *Hamburg* en *Bremen* en haare Inwoonders: zonder dat deezen zich behoefden in te laaten in den tegenwoordigen Oorlog, die hun Hoog Mog. met Spanje voerden. En indien iemand der Bondgenooten in zyne Zeevaart, Koophandel, Rechten, Gerechtigheden, Voorrechten of Vryheden gestoord, of belemmerd wierde, en de bezwaarnissen door minnelyke wegen niet weggenomen konden worden, zou men aan wederzyden overleggen, door welke magt en middelen zulks uit te werken zoude zyn, en dan bepaalen wat aandeel elk in de lasten en onkosten draagen zoude. Het Tractaat zou vyftien jaaren duuren, en de andere *Hanzeesteden*, welken het verzochten, zou men, met onderlinge bewilliging en op redelyke Voorwaarden, daar in laaten toetreeden.

„ Dit Tractaat", merkt men daar op aan, „ dat vry algemeen „ was, en niet sterk verbindende, was daarom te voordeeliger „ voor *Hamburg* en *Bremen*; want dewyl de Magtigsten de Trac„ taaten niet langer houden, dan het hun dient, en de zwaksten „ die moeten houden, is de losse band altoos de voordeeligste „ voor de laatsten. Ten anderen worden de sterkst verbindende „ Tractaaten niet gehouden om het Parkement, waar op ze ge„ schreeven zyn, noch om hunne Zegels, noch om de Eeden,

„ waar

„ waar mede zy zyn bezwooren; maar om het voordeel, dat 1645.
„ men 'er in vindt: en zoo dra dit ophoudt, worden zy achter de
„ bank gesmeeten als onnutte schriften, het eigen belang of nut,
„ de rede waarom men ze heeft gemaakt, weggenomen zynde."

Laaten wy nu tot andere zaaken overgaan. Uit het geene wy van tyd tot tyd gezegd hebben, aangaande de Oost- en West-Indische Maatschappy, blykt hoe weinig men het Bestand met *Portugal* van wederzyden in acht nam, de vyandlykheden in het Oosten en Westen stand houdende. Hier door was de Kardinaal *Mazarin* in het voorleeden jaar bewogen geworden, hun Hoog Mog. door den Geheimschryver *Brasset* te doen vertoonen, dat, indien de Oost-Indische Maatschappy daar mede voortging, de Koning van Portugal genoodzaakt zoude zyn eene Vloot naar de *Oost-Indiën* te zenden, en zich daar door in onmagt moeten stellen, om den Koning van Spanje, aanvallenderwyze, te beöorlogen, 't welk tot nadeel van den Staat stondt te strekken, die meer belang hadt in de krenkinge des Konings van Spanje, dan in het ryk maaken van eenige byzondere menschen. De Portugeezen klaagden niet sterk over de vyandlykheden der West-Indische Maatschappy in *Brazilie*, om dat ze zich streelden met de hoop van aldaar met den tyd meester van het spel te worden, en deeze Maatschappy scheen thans ook hoe langs hoe meer naar haaren ondergang te hellen. Om deeze rede hadt ze meermaals aangehouden om met de Oost-Indische vereenigd te worden, hebbende 't voorgaande jaar aangebooden zesendertig tonnen Gouds, benevens alle haare andere Goederen aan te brengen, doch de Oost-Indische Maatschappy hadt daar op vertoond, dat men in deeze Vereeniging niet kon treeden, dewyl de West-Indische Maatschappy vyftig tonnen Gouds minder hadt dan zy; en gezien hebbende dat de magtigste Belanghebbers van de West-Indische Maatschappy de vernieuwing van haar *Octrooi* tegenhielden, om ten minsten een aanmerkelyken onderstand voor hunne Maatschappy van haar te trekken, hadt de Oost-Indische rond uit verklaard, eerder te zullen dulden dat haar *Octrooi* vernietigd wierde, dan in de voorgeslagene vereeniging te zullen stemmen, meenende zich zonder Octrooi wel te zullen handhaven, en dat in alle gevallen de Steden en Vestingen, die zy in hadde, haar in eigendom behoorende, zy die zoude kunnen ver-

 koopen,

koopen, zelfs, als 't ware, aan den Koning van Spanje. Haar *Octrooi* was echter nog voor zes weeken verlengd geweest, in weêrwil van Friesland, die 'er zich tegen kantede, om dat zy eene inlaage, die de Friezen in de Maatschappy wilden doen, geweigerd en gezegd hadt, dat, indien de Friezen Geld in de Maatschappy wilden hebben, zy *Actiën* konden koopen. Maar dit was de meening der Friezen niet; zy hadden gaarne voordeel getrokken van het geene de *Actiën*, sedert de oprechting der Maatschappy, boven den inleg gereezen waren. Des niettemin, vondt de Maatschappy een middel, om haar *Octrooi* verder te doen verlengen, in weêrwil van de tegenkantingen der Friezen.

Mazarin liet het niet by zyne eerste Vertoogen; maar vernieuwde dezelven met den beginne van dit jaar door den Graaf *d'Estrades*. De Oost-Indische Maatschappy bezat op het Eiland *Ceilon* het Kasteel *Galle*, en hadt de landen rondom 't zelve met Kaneelboomen willen beplanten, waar de Portugeezen zich tegen verzet hadden, meenende dat dit Kasteel, 't welk zy een torentje noemden, den Hollanders altoos geen recht gaf, om het eiland wyd en zyd te bebouwen, noch om Kaneelbosschen te planten, en zich met de edelste voortbrengsels des eilands, tot nadeel der oude Bezitteren, te verryken. Dit verschil bragt groote vyandlykheden in de *Oost-Indiën* te wege. Om dezelven te doen ophouden, verzocht de Heer *d'Estrades* hun Hoog Mog. de Maatschappy te beweegen, om de zaak door goede mannen of op eene andere wyze by te leggen. De Maatschappy, de sterkste zynde, was daar bezwaarlyk toe te brengen; zy maakte echter in Maart deezes Jaars met de Portugeeschen Gezant *Francisco de Souza Cotinho* een provisioneel Verdrag, by het welke hun geschil over dit eiland geschorst werdt. De Portugeezen beloofden aan de Maatschappy het gebruik en de bebouwinge onder het Kasteel *Galle* te laaten, zoo als zy die voor de afkondiging van het Bestand hadden gehad, op voorwaarde dat zy geen kaneel zouden mogen teelen of plukken, zoo lang hun geschil over dit Eiland hangende zoude blyven; en dat ook inmiddels de Portugeezen haar, op hunne eigen kosten, alle jaaren zeshonderd ponden fyne Kaneel in het Kasteel zouden leeveren. De Schepen en Koopmanschappen, die sedert het afkondigen van het Bestand aangehaald waren, mitsgaders de veroverde Kasteelen, Schansen en Plaatsen zouden over en weêr wedergegeeven worden. On-

Ondertusschen ging het der West-Indische Maatschappy in *Brazilie* dit Jaar gantsch nadeelig. De Portugeezen, die zich van de zwakheid der Maatschappy wilden bedienen, vormden in *Brazilie* eene gevaarlyke samenzweering; 't welk aan veelen de terugkomst van Graaf *Maurits* deedt beklaagen. Hy hadt de Maatschappy gewaarschouwd, dat ze de Portugeezen niet moesten vertrouwen, die door hunne Zeden, Taal en Godsdienst Vyanden van de Hollanders waren; behalve dat 'er geen Natie is, die niet liever door haare eigen Landgenooten dan door Vreemdelingen worden geregeerd. Om dus te beletten, dat de Portugeezen, aangeprikkeld door die natuurlyke neiging, niets ondernamen tegen de regeering van de Maatschappy, moest 'er noodzaakelyk een zeker getal van troepen in *Brazilie* worden onderhouden, staande onder 't bevel van een man, die bekwaam was om hun behoorlyk werk te geeven, en door zyn gezag in hunnen plicht te houden, zoo als men billyk van Graaf *Maurits* getuigen moet. Doch de Maatschappy hadt zulks verzuimd, 't zy door eene al te groote spaarzaamheid, of om andere redenen, en veelligt ook om dat zy vertrouwde, dat, de Portugeezen een lang Bestand met den Staat gemaakt hebbende, zy, die zich der Maatschappy hadden onderworpen, geen hulp zouden kunnen bekomen, zonder welke zy niets zouden durven onderneemen. Doch de Maatschappy vondt zich daar omtrent bedrogen, want een voornaam Portugees, *Antonio Cavalcantelca* genaamd, wist de gemoederen van zyne Landsgenooten om te zetten, en te beweegen om het juk der Hollanderen af te schudden. Deeze persoon woonde te *Maurits-Stad*, welke de Hoofdstad van *Pernambuk* was geworden, en bekleedde aldaar het ampt van Schepen onder die van zyne Natie. Hy zou op den 24 Juny de Bruiloft van zyne Dochter vieren, en verzocht alle de Hollanders daar op, die in de regeering waren. By die gelegenheid was zyn voorneemen, zich van hen allen, midden in de Bruiloftsvreugde, te verzekeren en om hals te laaten brengen, waar na hy op de Burgery zoude losgaan, die, zonder vermoeden en bekommering zynde, geensins op haare hoede was. De voornaamste Portugeezen, die in deeze samenzweering deel hadden, of die 'er ten minsten niet onkundig van waren, kochten van de Hollanders zeer veel Goederen, te betaalen op tyd, in hoope van dezelven, zoo de aanslag gelukte, nooit te zullen

betaalen. Zy vonden gemakkelyk Crediet, het zy om dat ze de Goederen duurder inkochten, dan ze waardig waren, of wel om dat men zich op hen verliet, dewyl ze altyd hun woord hadden gehouden. De zaak ondertusſchen ontdekt zynde, door een van hen, die de ſamenzweering hadt ondertekend, zoo pakte *Cavalcantelca* met eenigen van de ſaamgezworenen zich weg, en hebbende eenig ſlecht Volk van de Portugeezen by een verzameld, begon hy de Landen der Maatſchappy te verwoesten. Die aan dit verraad geen deel hadden, verzamelden ook hunne Vrienden, en ſtelden zich in ſtaat om de anderen te verdryven; maar het viel hun zeer moeijelyk beſtand te zyn tegen lieden, die niet ſpraken als van de Portugeeſche Natie in haare oude rechten te herſtellen, en die door Portugal zelfs daar in wierden onderſteund. De Hooge Raad van *Fernambuk* hadt zoo dra de tyding van dit verraad niet gekreegen, of zondt den 10 July eenige Gemagtigden naar de Baai, om te onderzoeken of deeze ſamenzweering ook heimelyk door den Gouverneur *Antonio Telles de Silva* wierde onderſteund en daar over te klaagen; doch deeze betuigde 'er in 't minst niet van te weeten, en beloofde het Beſtand heiliglyk te onderhouden. De Gezant van Portugal gaf in den *Haag*, uit naam zyns Konings, dezelve verzekering, zoo rasch men aldaar de lucht van deeze Muitery ontfangen hadt; maar 't vervolg zal ons doen zien of beide deeze verzekeringen met de waarheid overeenkwamen.

Intusſchen viel 'er op den 3 Augustus een Gevecht voor, tusſchen eenige troepen van de Maatſchappy en de Oproerigen by eene plaats *St. Antonio* genaamd, 't welk van wederzyden met gelyk verlies afliep. De Portugeezen belegerden vervolgens de ſterkte van 't Puntaal met vierentwintighonderd man, en eenig Geſchut, waar uit men opmaakte, dat ze onder de hand onderſteund werden. 's Anderendaags, zynde den 11 Augustus, ankerde eene Portugeeſche Vloot van agtentwintig Schepen voor 't Recif; de Bevelhebbers van dezelve, aan Land geſtapt zynde, hielden zich als Vrienden en betuigden ook, dat ze van de ſamenzweering niets wisten, en verzagen zich van alles, wat zy noodig hadden, om hunne terugreize naar *Portugal* voort te zetten. Doch dit was ſlechts, zoo men vermoedde, een voorwendſel, en men ſchreef hun gedrag toe aan de vreeze, die zy

hadden

hadden voor de vyf Oorlogſchepen, welken op de reede en voor de drie, die in de Haven lagen, onder het bevel van den Admiraal *Ligthart*, die echter geen bekwamen wind hadt om ze aan te tasten. Zeven van de gemelde Portugeeſche Schepen, waren van de Baai gekomen, en vertrokken den 14 van die maand. Men vernam kort daarna, dat deeze Vloot vyftienhonderd mannen aan *Rio Formoſo* hadde ontſcheept, die zich ſtraks by de Oproerigen voegden, en de ſterkte *Serenheim*, na eene Belegering van negen dagen, dwongen zich over te geeven en weder naar *Fernambuk* te keeren.

De Vyanden, zulk een voorſpoed hebbende, werden nu niet alleen te ſtouter, maar, gelyk het doorgaans gaat; waren 'er ook op uit om denzelven voort te zetten. Ten dien einde ſloegen zy 't beleg voor 't Kasteel *Tourlon*, welks bezetting uit tweehonderd zeventig mannen beſtondt, die zy den 15 noodzaakten om zich gevangen te geeven. Deeze Overwinning deedt de Nederlanders met hunne Slaaven daar omtrent de vlucht neemen, en hunne Plantagiën en Suikermolens aan de Portugeezen ten beste laaten. De Vyanden naderden ondertusſchen al vast het Recif, waar op de Hollanders zich in de noodzaakelykheid zagen, om ter betere beſcherming van de Stad *Olinda* of *Fernambuk*, de geheele nieuwe *Maurits-Stad* en het ſchoone Hof, dat Graaf *Maurits* aldaar voor vier jaaren gebouwd hadt, te vernielen. Een van de Schepen der Maatſchappy wierdt van *Rio St. Francisco* met Volk naar *Fernambuk* gezonden, om de Bezetting te verſterken, en de Schanſen daar omtrent, die men in 't eerst verbeterd hadt, af te breeken, nu 't gevaar vermeerderde, en alleen voor *Fernambuk* te zorgen; doch het was te laat, dewyl de Schanſen reeds in handen der Portugeezen gevallen waren.

Het ging den Portugeezen dus te land voordeelig, maar zy kreegen nu ook een rak in den wind; want de Admiraal *Ligthart* de Portugeeſche Vloot, dertien Schepen ſterk, by *Rio Formoſo* ontmoetende, taste hy dezelve met zyne agt Schepen aan, veroverde twee Schepen en twee Karveelen, jaagde de overigen ten deele op ſtrand, verbrandde 'er eenigen, en boorde 'er ook eenigen in den grond; de Portugeeſche Admiraal wierdt by die gelegenheid, behalve een groot getal gemeenen, gevangen genomen.

Maar

Maar dit kleine voordeel was van geen aanzien by 't geene de Vyanden te land op de Maatschappy behaalden. Zy waren ook zoo stout geworden, dat ze zich gedeeltelyk in 't laatst van Augustus voor 't Recif vertoonden, zich aldaar onverhinderd eenigen tyd bleeven ophouden, en het platte land rondsom grootelyks verwoestten; men kon dus deeze Haven als belegerd aanmerken, en 't geen hier by het ergste was, was dat de Portugeezen zoo onmenschelyk met hunne Gevangenen leefden, dat ze dezelven meestal tegen Krygsgebruik om hals bragten. Men kan ligt begrypen, dat de Hollanders thans zeer bekommerd en bekommerd waren, maar ze stonden nog meer verbaasd, toen ze verstonden, dat de Major *Hoogstraten*, een van de Gemagtigden, die naar de Baai gezonden waren geweest, de sterkte op het *Puntaal* van de Kaap *St. Augustyn* schandelyk aan de Portugeezen op den 5 September overgeleeverd hadde. Deeze sterkte hielden de Vyanden, gelyk wy gezegd hebben, belegerd, maar dewyl zulks alleen aan de landzyde geschiedde, hadden de Hollanders 't beleg zoo lang kunnen verduuren, tot dat 'er nieuwe hulp uit het Vaderland ware aangekomen; dan deeze Major stelde 't geld en zyne bevordering boven eer en plicht; want voor dit verraad werdt hem agttienduizend guldens gegeeven, en een Regiment voetvolk van zeshonderd vyftig Braziliaanen, waar mede hy tegen zyne Landsgenooten vocht. Eerlyker gedroeg zich *Paulus de Ligne*, een Bewindhebber der Maatschappy, laatende eenen Koopman, die by hem te *Paraïba* was gekomen, om met hem te handelen over de overgaave dier Vesting, ophangen en op een Rad zetten, strekkende dus een zichtbaar bewys van zyne Trouwe.

Het verlies van zulk een voornaame plaats werdt rasch gevolgd van dat van anderen. De Portugeezen, die het Recif als belegerd hielden, deeden verscheiden stormen op de Sterktens, maar konden dezelve echter zoo spoedig niet vermeesteren; alleen veroverden ze een Redout by *Olinde*, en, ziende dat ze niet sterk genoeg waren om *Fernambuk* aan te tasten, trokken ze naar *Tamarica*, waar ze den 24 September vier aanvallen op de Stad *Schuppe* deeden, maar ook telkens dapper afgeweezen wierden, met groot verlies aan hunnen kant, en zeer weinig aan de zyde der Hollanders. Het hadde echter te vreezen gestaan, dat de Portugeezen zich dit jaar meester van 't Recif,

en

en zelfs van gantsch Nederlandsch Brazilie zouden gemaakt hebben, ten ware nu en dan eenige Schepen met manschap uit het Vaderland aangekomen waren, 't welk zeer veel te beter te stade kwam, dewyl 'er in *Fernambuk* reeds veele Zieken waren, dat ten deele veroorzaakt wierdt om dat men niet wel uit de Stad konde komen, de Portugeezen zich rondom van de Schansen meester gemaakt hebbende, 't welk dan ook gebrek aan verversching te wege bragt. Zoo was dus ook te aangenaamer voor de Bezetting een prys met honderd vyfenzestig pypen Madara-wyn, naar de *Bahia* geschikt, maar door de Hollanders genomen, en aan het Recif opgebragt. Eenige dagen te vooren, naamelyk op den 14 November hadden zy een geheel Vaandel Nederlanders, vyfenzestig man sterk, die op de Kaap *St. Augustyn* gelegen hadden, en gedwongen geweest waren om de Portugeezen te dienen, weder tot hen over zien komen, 't welk hunne magt eenigsins styfde en hunnen moed vermeerderde.

Dusdanig waren de zaaken der West-Indische Maatschappy thans in *Brazilie* gesteld. Vermits nu de Portugeesche Gezant in *'s Hage*, uit naam zyns Konings, aan hun Hoog Mog. verklaarde, dat hy daar aan gantsch geen deel hadde, lieten de Algemeene Staaten hem het tegendeel aantoonen uit eenen Brief, dien de genoemde Vorst eigenhandig ondertekend, en naar de Baai *de Todos los Santos* gezonden hadt. Men was gevallig aan dien Brief gekomen; hy wierdt gevonden in een klein Scheepje, dat Oorlogsbehoeftens derwaards bragt, en van de Algerynen genomen was. Zy hadden 't Scheepje naderhand verkocht, de papieren, die 'er in wierden gevonden, waren gevallen in handen van een Jood, die te *Amsteldam* met eenigen zyner Geloofsgenooten correspondentie hielt. Deeze Jooden hadden den Brief behandigd aan de Maatschappy, welke denzelven aan hun Hoog Mog. hadt vertoond. Behalve 't flinks gedrag des Konings van Portugal, ontdekte men daar uit nog, dat een Jood, of Portugees, die met Graaf *Maurits*, by wien hy zich door zyne vleijende tong in gunste hadt weeten te brengen, van 't Recif gekomen, en *Gaspar Dias Fereira* geheeten was, kennis van al dit verraad hadde gehad, waar uit men opmaakte dat het reeds voor 't vertrek van den Graaf in til was geweest. Men nam den Portugees daar op gevangen, en verwees hem in een zwaare geldboete, maar na

eene

eene lange gevangenisse, brak hy daar eindelyk uit en zalveerde zich met de vlucht.

Zoo rasch Graaf *Maurits* weder in Holland was gekomen, hadt men in overweeginge genomen, om een ander aanzienlyk persoon in zyne plaats derwaards te zenden, met den Tytel van Resident van *Brazilie*. De Heer *Walter Schooneburg*, een Lid der Algemeene Staats Vergadering, hebbende menigmaal zoo van anderen, als met naame van den opgemelden *Fereira*, die, voor dat zyn verraadery ontdekt werdt, by voornoemden Heer in *'s Hage* gehuisvest was, hooren spreeken van de gezonde lucht en de schoonheid der Landsdouwen van *Brazilie*; hadt zich laaten beweegen om dat ampt aan te neemen, en zelfs den Eed reeds daar toe gedaan. Maar de Provintiën *Gelderland*, *Friesland* en *Overyssel*, welke liever zagen dat een ander derwaards ging, deeze zaak sleepende gehouden hebbende, zoo kwam de tyding van den voorz. Opstand, invoege hy zelve wel hadt willen t'huis blyven, uit bekommering dat het kwaad ongeneesbaar was; doch dewyl hy reeds afstand hadt gedaan van zyne plaats in de Generaliteit, wilde hy liever daar naar toe gaan, dan in zyn Vaderland ampteloos te zyn.

Ondertusschen liet de Koning van Portugal in het einde van November door zyn Gezant den Algemeenen Staaten aanzeggen, dat hy bevel naar de *Bahia* gezonden hadt, om de Portugeezen, die tegen de Hollanders waren opgestaan, wederom tot hunnen plicht te brengen, en beloofde den Portugeeschen Gouverneur van *Brazilie* te zullen straffen, byaldien het bleek dat hy aan dien opstand de hand hadde gehad. En nademaal men in Holland bezig ware met zich sterk uit te rusten, om onderstand derwaards te zenden, liet hy ook door zynen Gezant aandienen, dat hy die Zaak liever in vriendschap wilde byleggen, overmits men daar meer zwaarigheids zoude vinden dan men dacht, alzoo de Muitelingen zesduizend gewapende mannen sterk waren, by welke nog drieduizend Inwoonders van de *Bahia* zich hadden gevoegd; zoo dat ze reeds negenduizend man uitmaakten, en gevolgelyk dat het best was zyne aanbieding aan te neemen, indien hy met de Staaten konde overeenkomen. Maar deeze rdenen werden aangemerkt als loutere misleidingen, waar door hy poogde de Staaten aan te noopen, om vertraaging te gebruiken in het aanwenden

van

van de bekwaamste middelen, ten einde de Oproerigen tot hunnen plicht te brengen, bestaande in de magt van den Staat te gebruiken, waar op men alleen konde vertrouwen. Byaldien de Brief, waar van wy gesprooken hebben, waarlyk van den Koning zelven zy geweest, dan is het zeker dat hy niet anders zocht, als de Staaten om den tuin te leiden, om zyne Onderdaanen in *Brazilie* niet alleen tyd te geeven, hunne Overwinningen op de Hollanders voort te zetten, maar ook om te verhinderen dat de Staaten, door het overzenden van Krygsvolk, de Maatschappy niet weder in 't bezit stelden van 't geen zy verlooren hadt. 1645.

Doch het is geen ligte zaak om wyze en doorzichtige Staatkundigen op die wyze te bedriegen. De Staaten stonden dienvolgens aan de Maatschappy toe, eenen onderstand van vyfhonderdduizend guldens, om de Portugeezen met geweld te keer te gaan en, zoo mogelyk, weêr tot gehoorzaamheid te brengen; niettegenstaande de meergemelde Gezant aanhielt, om die zaak in der minne af te doen, mits dat men genoegen gaf aan zynen Meester, waarschynlyk wegens de beschuldiging dat hy deel hadde in den opstand. Doch men zag wel dat, zoo men niet spoedig geweld gebruikte, deeze onderhandeling alleen zoude strekken, om, als gezegd is, den Wederspannigen tyd te geeven, om zich van alles meester te maaken. Men benoemde Kolonel *Schoppe*, die reeds in *Brazilie* was, tot Bevelhebber der troepen, welken derwaards gezonden zouden worden. De Maatschappy verzocht ook in de maand December aan de Algemeene Staaten, dat ze haar twintig Schepen wilden leenen, en nog een onderstand van vyfhonderdduizend guldens bezorgen, zy beweerde dat de Staat haar nog zeven millioenen schuldig was voor den onderstand, welken zy haar beloofd, maar niet gegeeven hadt.

Nopens de Hulptroepen, welken de Maatschappy insgelyks verzocht, men stondt haar toe dat ze uit elke Compagnie in Staaten-dienst, die op zeshonderd en dertig gerekend wierden, drie man zoude neemen, waar door ze terstond omtrent tweeduizend mannen zou bekomen. Men zondt ook Commissarissen om die menschen te kiezen, maar ze vonden 'er weinigen, die lust hadden om naar *Brazilie* te gaan, zynde de meeste meer genegen om weg te loopen, dan in dat Land te dienen. 'Er was eene bepaaling of *clausula* in de Commissie, naamelyk dat dit zoude geschieden zonder

de Bondgenooten van den Staat te beleedigen, 't welk te kennen schynt te geeven, dat men uit de vreemde troepen niemand met geweld zou mogen neemen; de Maatschappy zou wel hebben gewenscht, dat men dit 'er uitgelaaten hadde, maar de Prins van Orange vondt dat niet goed.

Aleer wy nu van deeze West-Indische zaaken afstappen, zullen wy nog 't volgende geval aanstippen, zonder echter voor deszelfs zekerheid borg te willen blyven. „ Graaf *Maurits*", zegt men, „ wilde voor dat hy *Brazilie* verliet, zich door eigen ondervin-„ dinge verzekeren van 't wonderlyke, dat men van een beruch-„ ten Papegaai des Lands verluiden liet, op dat hy 'er als oog- en „ oorgetuigen van konde spreeken aan de nieuwsgierigen van „ Europa, die 'er hem naar mogten vraagen. Men zeide, dat deeze „ Papegaai zulke juiste vraagen en antwoorden deedt, als een re-„ delyk schepsel zou hebben kunnen doen, invoege dat de Hol-„ landers van 't Gezelschap des Graafs geloofden dat de Papegaai, „ als het ware, bezeten was. *Maurits* liet hem haalen. De Pape-„ gaai was zoo rasch niet in de Zaal gebragt, of hy zeide, 't groot „ getal menschen, die zich aldaar verzameld hadden, ziende: *Welk* „ *een Gezelschap van Blanken is dit!* Dus noemt men de Europeaa-„ nen in *America*, *Africa* en de *Indiën*. Men vraagde toen den Pa-„ pegaai, hem den Graaf wyzende, *wie hy ware*? Hy antwoordde „ dat hy *de een of ander Generaal was*. Men bragt hem nader en de „ Graaf vroeg hem: *Waar komt gy van daan*? Hy antwoordde van „ *Marignan*. De Graaf *wien behoort ge*? De Papegaai *aan een Portu-„ gees*. De Graaf, *Wat doet ge daar*? De Papegaai, *ik bewaar de* „ *Kippen*. De Graaf deedt hem nog andere gemeenzaame vraagen, „ waar op de Papegaai juistelyk antwoordde, en op eene onafge-„ broken wyze als een kind van vier jaaren zoude doen; hy vondt „ echter in denzelven noch die redewisseling, noch die gemak-„ lykheid van vraagen te doen, welke men hem toeschreef. *Mau-„ rits*, in Holland terug zynde, was zoo overtuigd van 't geene „ hy 'er aan zyne Vrienden van verhaalde, dat hy den draak stak „ met de hardgeloovige Wyzen. 'Er was niet dan de ouderdom „ des Papegaais, die zeer oud en groot was, en de verkleefdheid, „ welke zyn Meester voor hem hadde, dat den Graaf belette om „ hem in Holland over te voeren, 't welk echter noodig zou ge-„ weest zyn om een ieder te overtuigen, dat hy, door 't eene

„ bedrog

„ bedrog of 't ander, niet om den tuin geleid geweest ware".

In 't voorleeden jaar zagen wy dat het Parlement van Engeland, door toedoen der Gezanten van hun Hoog Mog., de Heeren *Boreel* en *van Renswoude*, ſtemde om met den Koning in Onderhandeling te treeden, en dat *Uxbridge* tot de plaats daar toe beſtemd ware; de Staatſche Gezanten, met den aanvang deezes jaars verlof van hunne Principaalen gekreegen hebbende, om partyën de bemiddeling van hun Hoog Mog. aan te bieden, hadden ook tegelyk bevel om naar Holland terug te keeren, byaldien het Parlement de bemiddeling weigerde. De Koning, die thans reeds de zwakſte was, hadt den Gezanten, als gezegd is, al te verſtaan gegeeven dat hunne tusſchenkomst hem aangenaam was, en verklaarde nu dat hy dezelve aannam; maar dewyl ze niets van hunne toelaating tot de bemiddeling vernamen, begaven zy zich den 8 February naar *Oxford*, hebbende toen de beraamde Vredehandeling haar begin genomen. Met onderling goedvinden was dezelve begonnen met de *Kerkelyke Regeering*. De Gemagtigden van 't Parlement verzochten in hun Voorſtel, dat alle Bisſchoppen afgezet, en de Presbyteriaanſche Regeering door gantsch Engeland mogte ingevoerd worden. Des Konings Gemagtigden hebbende verzocht hun aan te toonen, waar in de Bisſchoplyke Regeering met Gods woord ſtrydig ware, en veele dingen tot voordeel dier Regeering bygebragt hebbende, kreegen ze ſlechts tot antwoord, dat zy het Parlement daar kennisſe van zoude geeven. Hier mede verliepen de eerſte drie weeken, waar na men over 't ſtuk der *Militie* begon te handelen. De eisch des Parlements was daar omtrent gantsch onmaatig; want het begeerde dat alle Krygsmagt, zoo te water als te Land, alle Kasteelen en Schanſen, in zyn magt geſteld zouden worden. Men vraagde de Gemagtigden, hoe lang het Parlement dat vermogen aan zich meende te houden; doch zy waren niet verder gelast als tot deezen eisch, gelyk zy ook, toen men hun gevraagd hadt, om nadere verklaaring nopens de verandering der Geestelyke Regeering, niet verder gelast waren geweest, dan om dezelve in 't algemeen te eiſchen. Maar men zag wel, dat het Parlement ſlechts handelde welſtaanshalve, en den handel verlangde af te breeken; want zy rekenden de tweëntwintig dagen, welken tot de Onderhandeling beſtemd waren, op den tweeden Maart verſtreeken, alle Feest- en Zondagen daar onder ſtellende; doch 's Konings Gemagtigden

beweerden, dat men geene dagen konde rekenen, dan die inderdaad tot de Onderhandeling besteed waren, en kreegen derhalve, schoon met groote moeite, nog eene verlenging van agt dagen, die mede vruchteloos afliepen: want het Parlement bleef onverzettelyk, en verworp alle aanbieding van verzachting en bemiddeling, welke poogingen de Staatsche Gezanten ook deeden, om hen daar toe te beweegen.

De voorsz. Gezanten waren daar over niet weinig misnoegd; zy schreeven deswegens aan de Heeren Algemeene Staaten, en verzochten verlof om te rug te mogen keeren, daar ze een jaar lang vruchtelooze poogingen gedaan hadden ter vereffening der geschillen tusschen den Koning en zyn Parlement. En dewyl de Koning van *Oxford* stondt te vertrekken, vonden zy goed by voorraad hun afscheid van hem te neemen. Dit geschiedde op den 12 April, wanneer ze zyne Majesteit bedankte, dat hy de bemiddeling van hun Hoog Mog. hadt aangenomen, en tevens verzekerden van de oprechtheid van derzelver meeninge, als zynde gegrond zoo op de gemeenschap van Godsdienst, als op het belang, het welk hun Hoog Mog. stelden in het behoud der Wetten en Vryheden van Engeland, mitsgaders van de Voorrechten des Konings; doch dat, dewyl alle de menschelyke daaden, zelfs de beste, verschillende uitleggingen onderhevig waren, zy, vyf maanden lang om een antwoord by het Parlement aangehouden hebbende, dien eindelyk in zulke algemeene bewoordingen verkreegen hadden, dat ze niet begrypen konden welke de meening van het Parlement ware, en dus best geöordeeld hadden hun afscheid te neemen. Koning *Karel* antwoordde daar op, dat het hem leed was, dat hunne tusschenkomst tot bevordering van den Vrede by het Parlement niet was aangenomen geworden; „ maar", voegde hy daar
„ by, ik heb het u wel vooruitgezegd, dat ze u niet admitteeren zou-
„ den, want ze zyn niet van zinne om vrede te maaken: gy kunt
„ aan myn Heeren de Staaten rapporteeren, myn geduurige ge-
„ negenheid daar toe, en hoe ik hunne aangebooden bemidde-
„ ling terstond hebbe aangenomen, en my in alles gelaatig ge-
„ toond, om eenen goeden vrede te bevorderen.

Hier op begaven zich de Heeren *Boreel* en van *Renswoude* naar *Londen*, om afscheid van het Parlement te neemen, 't welk men begeerde dat ze in geschrifte doen zouden, uit vreeze dat de Gezanten,

zanten, indien ze zulks by monde deeden, weder nieuwe vermaaningen mogten doen tot handelinge met den Koning; het gemelde afscheid was dan in deeze woorden vervat: „ Twee dingen hebben „ onze Heeren bewoogen tot deeze Bezendinge; hun plicht en „ uw dienst: het eerste bestaat in hunne magt en gevoelen van „ deeze *distractien*, het ander in u believen om het aan te neemen. „ Wy hebben tot verscheidenmaalen aan uwe Excell. van beide „ gesprooken; desgelyks aan den Koning, die de *Interpositie* heeft „ aangenomen: maar met uwe Excell. blyven wy in dezelve ter- „ men, zonder eenige zekerheid van acceptatie. Wy hebben ons „ verlof van den Koning alreeds verkreegen, laatende zyne Ma- „ jesteit vol van goeden wille tot een rechtmaatig *accommodement*. „ Wy hebben aangaande 't *point* van de *Religie* van hem ontfan- „ gen goede *satisfactie*. Aangaande 't Recht des Konings en zyne „ *Prerogativen*, als ook de Vryheden en *Privilegiën* van 't Volk, „ is niet te twyfelen of zyne Majesteit, *satisfactie* bekomen heb- „ bende, zal ook *satisfactie* geeven aan een ieder: maar wy konnen „ hier niet langer blyven, zonder aangenomen te worden tot „ de *mediatie*; by ontstentenis van dien zyn wy gelast ons afscheid „ te neemen en naar huis te keeren. Tot voldoening van dien „ last zyn wy nu hier gekomen, met verzekering dat wy nooit „ zullen aflaaten te wenschen, dat dit voordeezen zoo *florissant* „ Koningryk moge wederkomen tot vrede, die niet alleen vor- „ derlyk, maar ook noodig is en zyn zal".

Uit deeze woorden is ligt op te maaken, dat de Gezanten met het Parlement niet wel te vreden waren, en men verspreidde ook een gerucht onder het gemeen, dat ze beweerd zouden hebben, dat het Parlement geen Vrede begeerde, en daarom schuldig was aan het bloed, dat reeds vergooten was en nog vergooten stondt te worden. Hoe het hier mede ook zy, de Parlementsgezinden waren zoo weinig vergenoegd met de bovenstaande aanspraak, dat ze de Ambassadeurs van den Staat lieten vertrekken, zonder hun goede reize toe te wenschen. Om echter den blaam, als of het aan hun gehaperd hadde, dat deeze Bezending van hun Mog. van geen vrucht geweest was, zoo veel van zich af te schuiven als het mogelyk was, lieten de Parlementarissen door den Gezant *Strickland* aan de Algemeene Staaten vertoonen, „ dat men het buitenge- „ woon Gezantschap hielt voor een bewys van Vriendschap van

„ hun

„ hun Hoog Mog.; doch dat 'er niets mede uitgericht was, over-
„ mits de Ambassadeurs zich meer genegen voor den Koning dan
„ voor het Parlement getoond hadden, veele weeken binnen
„ *Londen* geweest zynde, zonder zich by 't Parlement te vervoe-
„ gen; dat ze daar nu hadden doen overleeveren een Geschrift,
„ dat niet in behoorlyke forme opgesteld was, 't welk dan ook
„ oorzaak was geweest, dat men op het zelve niet als mondeling
„ geantwoord hadde; dat ze zich vervolgens wederom begeeven
„ hadden naar *Oxford*, en op eenen tyd, dat de Graaf van *Essex*,
„ aan het hoofd van een aanzienlyk Leger, derwaards in aantocht
„ was, hem tegengetrokken waren met witte Vendels voor zich,
„ hem zoekende te beweegen tot vrede; dat zy, door den ge-
„ noemden Graaf tot het Parlement geweezen zynde, met de-
„ zelfde witte Vendels gereisd waren naar *Londen*, alwaar hunne
„ zonderlinge intrede ligtelyk oproer zou hebben kunnen ver-
„ wekken, vooral dewyl zich onder hunnen stoet lieden bevon-
„ den, die anders niet in de Stad zouden hebben durven komen;
„ dat zy toen eerst, zynde zes weeken na hunne eerste aankomst,
„ het Parlement erkend hadden voor het geene 't was; doch zich
„ intusschen, door hun gedrag en partydig schryven herwaards,
„ zoo verdacht gemaakt hadden, dat men hierom, en om dat
„ *Schotland* 'er ook in gemoeid was, hunne bemiddeling niet hadt
„ kunnen aanvaarden".

Deeze redenen meende de Heer *Strikland* in eene wydloopige Verklaaring ter Vergadering van hun Hoog Mog. voor te stellen, hebbende tot dat einde gehoor verzocht, maar hoewel *Gelderland*, *Holland* en *Friesland* oordeelden dat men hem zulks niet moest weigeren, waren de vier andere Provintiën echter daar tegen. De Resident *Boswel* verscheen daar op ook ter Raadsvergadering, stellende zich hevig tegens het verleenen van 't gemelde Gehoor aan den Heere *Strickland*, en beweerende „ dat het Parle-
„ ment nooit magt, recht, *qualiteit* of gewoonte hadde gehad, om
„ bezendingen te doen; dat alle *Alliantiën*, *Accoorden*, *Tractaaten*,
„ *Correspondentiën* van oudsher lagen tusschen den Koning en dee-
„ zen Staat; dat het Parlement nooit hooger hoedanigheid hadde
„ aangenomen, dan die van 's Konings Raad; dat het nooit ge-
„ hoord ware dat een Raad zich 't Gezag eens Konings aanmaatig-
„ de; dat hun Hoog Mog. derhalve den Raad moesten geeven

„ wat

„ wat des Raads, en den Koning wat des Konings was, en ingevalle men, tegen vermoeden, aan den Heer *Strickland* Gehoor „ gave in volle Vergadering, dat de Koning zulks niet anders „ konde opneemen dan een Vredebreuk". Deeze en meer andere redenen waren de oorzaak, waarom de Heer *Strickland* geen gehoor verkreeg ter Vergadering der Algemeene Staaten; hy vervoegde zich derhalve by die van Holland, in welke Vergadering hy voorgemelde Verklaaring voorlas; doch daar volgde voor eerst niets op.

Ondertusschen was op den 1 January te *Towerhill* onthoofd de Heer *Hotham*, en 's anderendaags zyn Vader, om dat ze de Stad *Hull* aan de Koninglyken hadden zoeken over te leveren. Het zelve lot onderging de Aartsbisschop van *Cantelberg*, geheeten *William Laud*, op den 10 dier maand en ter zelver plaatse, op de beschuldiging dat hy gepoogd hadde den Godsdienst en de Voorrechten van het Parlement onder den voet te werpen, en een *pepaale* en *tyrannische magt*, als mede *Paapsche superstitie* en Afgodendienst hadt zoeken in te voeren. Wy laaten 't daar, of zyne grootste misdaad niet ware, dat hy op 's Konings zyde en, als Aartsbisschop, een Voorstander was van de Bisschoplyke Regeering: althans een der voorloopende punten van de gemelde Vredehandeling te *Uxbridge* was, dat men hem zoude sluiten buiten 't *Algemeen Pardon*. Toen hy op het Schavot kwam deedt hy eene lange Redevoering tot het Volk, aan 't welke hy ook gezegd zoude hebben: „ Dit is uw uure en de magt der duisternisse; de ver- „ bolgenheid, die gy getoond hebt tegen my, en die u aange- „ noopt heeft om my te vervolgen tot den dood, zal my niet we- „ derhouden van deezen mynen laatsten dienst, om u al sterven- „ de te bevestigen, wat ik in myn leeven heb geleerd: hier toe „ nam hy de woorden uit *Heb.* XII: 1, 2. (*). Na dat hy zelve zich ontkleed hadde, zeide hy: *ik ben bereid om uit de waereld te scheiden, niemand kan meer begeerte hebben, om my uit dit leeven te dryven, dan ik zelve heb om daar uit te gaan;* voorts gaf hy den

Scherp-

(*) Laat ons met lydzaamheid loopen de Loopbaane, die ons voorgesteld is: — ziende op den Oversten Leidsman en Voleinder des Geloofs *Jesum*, dewelke voor de vreugde, die hem voorgesteld was, het kruise heeft verdraagen en de schande veracht, en is gezeeten aan de rechterhand des troons Gods.

Scherprechter eenig geld, zeggende: *houdt dit, vriend, God wil het u vergeeven, doet uw ampt met barmhartigheid.* Op het Blok hadt men, zoo als men voor de groote Heeren gewoon is te doen, een zyden sluijer onder zyn kin gelegd, maar hy wierp ze weg, en zeide: *Heere! ontfang myne ziel* (dit was het teken voor den Scherprechter om den slag te doen), die daar op het hoofd van 't lighaam scheidde. Zoodanig was het einde van *William Land.*

Den Vredehandel dan vruchteloos afgeloopen zynde, nam men weder zyn toevlucht tot de wapenen, 't welk dit jaar ten nadeele van den Koning uitliep. Zyne Majesteit vertrok van *Oxford*, om de Graafschappen en andere plaatsen in het noorden van het Ryk te hulp te komen; hy nam den weg tot het Graafschap *Leicester*, maar was genoodzaakt terug te keeren; om *Oxford*, welke van de Parlementarissen met eene belegering gedreigd werdt, te beschermen. Die van 't Parlement hadden weinig te vooren eenige verandering gemaakt onder hunne voornaamste Veldoversten, de Ridder *Thomas Fairfax* was aangesteld tot Kapitein Generaal, in plaats van den Graaf van *Essex*, en *Olivier Cromwel*, de Gunsteling van 't Parlement, tot Luitenant Generaal van de Ruitery; en 't was door deeze verandering dat 's Konings zaaken begonnen te vervallen. Ondertusschen sloeg *Fairfax* 't beleg voor gemelde Stad, doch hebbende eenen Brief van den Lord *Goring* onderschept, waar in dezelve den Koning verzocht, dat hy met den Vyand niet handgemeen wilde worden, alvoorens hy zich by hem vervoegd hadde, zoo brak hy 't beleg op met inzicht om den Koning te bevechten aleer deeze samenvoeging geschiedde. De beide Legers ontmoetten elkander te *Nazeby*, in de Provintie van *Northampton*, op Saturdag den 14 Juny, en stelden zich ten eersten in slagorde. De Koning stelde zich in het midden, de Prinsen *Robert* en *Maurits* commandeerden de rechtervleugel, de Ridder *Marmaduke Langdale* de linkervleugel, de Lord *Ashby* de rechtervleugel van de noodtroepen, en de Ridder *George l'Isle* de linkervleugel. Het voornaamste lighaam des Legers van het Parlement, te weeten 't midden, wierdt gecommandeerd door *Fairfax* en *Skippon*; *Cromwel* hadt het commando van de rechter-, en *Ireton* van de linkervleugel. De Prins *Robert* begon met deezen laatsten zoo hevig aan te tasten, dat hy hem niet alleen in wanorde bragt, maar ook gevangen nam, en vervolgde de Parlementarissen al slaande een wyle tyds tot aan *Nazeby.*

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1645.

Inmiddels was *Cromwel* handgemeen geworden met de rechtervleugel van 's Konings Leger, en, na dat hy dezelve verslagen hadde, voegde hy zich by *Fairfax*, waar op ze gezamenlyk het lighaam, 't welk door den Koning zelven wierdt gecommandeerd, aantasteden; doch zyne Májesteit kon hun niet lang tegenstand bieden, en wierdt dus gedwongen het slagveld, en het Parlement eene volkomen Overwinning te laaten. *Fairfax* en *Cromwel* vervolgden hem tot op twee mylen na van *Leicester*, doodende tot de Vrouwen toe, die 's Konings Leger gevolgd waren. In dit gevecht hadt het Parlement omtrent duizend mannen, zoo aan dooden als gekwetsten, en de Koning verloor van zynen kant twintig Ridders, zoo Kolonellen als Officieren van aanzien, behalve nog zeshonderd Soldaaten; maar 't getal der Gevangenen was zeer groot: daar onder waren zes Kolonellen, acht Lt. Kolonels, achtien Majors, zeventig Kapiteins met verscheiden andere Officieren, en drieduizend vyfhonderd Soldaaten, mitsgaders dertien Huisbedienden van den Koning. Men kan de grootte van 't verlies des Konings wyders nagaan, uit het geene zyne Vyanden by die gelegenheid op hem veroverden; want zy namen twaalf Veldstukken, vierduizend Wapens, veertig vaten Buskruid, tweehonderd rykgeladen Wagens, drieduizend Paarden, 's Konings Standaard, een zyner Koetsen, en zyn Kabinet, in welke zyne Brieven opgesllooten waren, welken Brieven 't Parlement in 't licht gaf.

Deeze zwaare nederlaag ontstak den moed der Parlementsgezinden niet weinig, terwyl de Koninglyken in de grootste verslagenheid gedompeld wierden, en men begon van nu af reeds voor het toekomende te duchten. De Ridder *Fairfax*, zyne overwinning intusschen voortzettende, maakte zich vervolgens meester van *Leicester*, waar na hy zich naar *Taunton* begaf, om de Koninglyken het beleg te doen opbreeken, 't welk geschiedde, en *Goring*, die aldaar over de Koninglyken geboodt, versloeg hy vervolgens by *Langpoort*, en nam een getal van veertienhonderd gevangen. Dit hadt tot gevolg, dat verscheiden Steden en Sloten, die zich tot nog toe aan 's Konings zyde gehouden hadden, hunne poorten voor de Parlementarissen openden; invoege 's Konings magt geduurende dit jaar geweldig gesnuikt werdt.

Zoodanig was de voorſpoed van het Engelſch Parlement, en zoodanig de tegenſpoed des Konings, geduurende dit jaar; wy zullen welhaast zien dat het hem in 't vervolg nog erger ging, en dat deeze tweedracht niet als door een Koningsmoord geheeld geworden zy. Eene daad, die zekerlyk gruwelyk is, en die ten eeuwigen blaam van Groot-Brittanniën zal zyn, maar die tevens de onzekerheid van alle menſchelyke zaaken doet zien, zynde zelfs de Koningen, die het lot van zoo veel duizenden Stervelingen in hunne handen ſchynen te hebben, en wel eens zoo breedſchootig 'er mede omſpringen, niet zeker op hunnen Troon. En uit den Moord, aan Koning KAREL DEN I. begaan, ziet men ook, dat alle Landen zoo iets byzonders ſchynen te moeten hebben, als een Vlek, die onuitwischbaar is.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Behelzende den Veldtocht van den Prins en de Franſchen, de inneeming van Hulst, de herhaalde pooging der Spanjaarden, om afzonderlyk met hun Hoog Mog. te handelen, de dood van Hugo de Groot, en meer andere voorvallen van den Jaare 1645.

Dus verre hebben wy Gebeurtenisſen verhaald, die deezen Staat of rechtſtreeks aangaan, of waar aan hy niet alleen groot belang, maar op welken hy ook groote betrekking hadt; wy zullen nu overgaan tot de Krygsbedryven van dit jaar, en het zelve beſluiten met eenige andere zaaken, die noodwendig eene plaats in onze Historie vorderen.

Wy hebben gezien, dat de Prins van Orange, zo rasch hy van den Veldtocht des voorleeden jaars in *'s Hage* terug gekomen was, vermeerdering van Krygsvolk begeerde, ten einde in dit jaar iets groots te onderneemen, en hier uit begreep men, dat zyne Hoogheid het oog hadde op *Antwerpen*, dit bevondt men thans waar te zyn; want de Prins liet in 't midden van de maand Mai het Voetvolk voor *Dordrecht*, en de Ruitery te *Tilburg* vergaderen, om dus niet verre af te zyn van de plaats, welke hy op het oog hadt. Het Leger beſtondt uit driehonderd Vaandels Voetknechten, en, dewyl de Prins thans geen vliegend Legertje hadt, zondt hy, op verzoek van de Provintie *Gelderland*, drieduizend

man

man tot verſterking der Bezettingen van de plaatſen aan den *Rhyn* en de *Maas*. Zoo raſch de Staatſche troepen ter voorsz. plaatſen verzameld waren, ontfing de Maarſchalk Heer van *Brederode* order van Zyn Hoogheid, om zich met zeventig Vaandels Voetvolk van *Dordrecht* naar *Rammekens* te begeeven, alwaar de Prins van *Talmont* met achttien Compagniën Ruiters by hem zoude komen, om gezamenlyk te *Sas van Gend* voet aan land te zetten, van daar tot aan *Wachtendonk* te naderen, en een Schansje te vermeesteren, 't welk de Spanjaarden aan geene zyde van de *Moervaart*, loopende door 't voornoemde Dorp *Wachtendonk*, in hadden; voorts dat hy zich aldaar zoo wel zoude verſchanſen, dat hy beſtand kon zyn tegen den Generaal *Bek*, die zich toen met een tamelyk magtig Leger te *Beveren* neêrgeſlagen hadt, met inzicht om den Staatſchen den Overtocht van de Schelde te betwisten, en *Antwerpen* te beſchutten: want de meer dan gewoone Volkligtinge der Staatſchen hadt de Spanjaarden doen bevroeden, dat zy het oog op die plaats hadden. De Heer van *Brederode*, dit bevel nakomende, vermeesterde 't genoemde Schansje zonder veel tegenſtands, waar op de Generaal *Bek*, om hem, als het ware, den verderen voortgang te beletten, of eenige vreeze aan te jaagen, zich digt by hem kwam legeren. De Prins, die onderwyl te *Bergen-op-Zoom* met zyn geheel Leger was gekomen, hadt hier zoo raſch geen kennis van, of hy oordeelde met alle ſpoed derwaards te moeten trekken, om *Brederode* te onderſteunen, ingeval *Bek* hem mogte aantasten, en om, was het mogelyk, aan dien kant verder in het land te dringen. 't Leger voer derhalven dien zelfden dag van *Bergen-op-Zoom* naar het *Sas*, alwaar het voet aan Land zette, voorttrok en denzelfden dag nog te *Selſaten* aankwam. Zyne Hoogheid thans een uur verre van *Brederode* af zynde, ging hem den volgenden dag in zyne veroverde Schans bezoeken; doch na deeze Schans bezichtigd te hebben, oordeelde hy dat dezelve hem van geen groot voordeel zoude zyn, dewyl het Land laag, overſtroomd, met veele ſlooten doorſneeden, en niet doorgangbaar ware.

Toen de Prins dit dan gezien en in acht genomen hadt, keerde hy naar zyn kwartier te *Selſaten* terug; hier alle Ruitery en Geſchut, die hy nog inwagtte, by zich gekreegen hebbende, nam hy het beſluit om te beproeven of hy den Generaal *Bek* niet konde

doen verhuizen van den post, alwaar hy zoo voordeelig verschanst lag, en ten dien einde met het Leger op te breeken, en zich te *Oost-Eekeloo* neêr te slaan. Wanneer hy daar nu eenige dagen gelegen hadt, en zag dat Generaal *Bek* zyn post bleef behouden, gaf hy den Heer van *Brederode* bevel, om zyn veroverde Schans te verlaaten en zich by hem te komen voegen, ten einde zy gezamenlyk naar *Maldegem* konden optrekken, van gedachte zynde dat *Bek*, ziende dat hy aan dien kant geene Vyanden meer hadde, hem naar *Maldegem* zoude volgen; doch die Generaal scheen zich weinig te stooren aan de beweegingen van den Prins: want hy bleef vast liggen, en liet de Bescherming van de Brugsche Vaart over aan de zorg des Hertogs van *Lottaringen*.

Ondertusschen hadden de Fransche Veldoversten hunne troepen ook in de maand Mai omtrent *Amiens* en *Abbeville* verzameld, en zich te *Wattene* in Vlaanderen gelegerd. De Spanjaarden rukten daar op hunne meeste magt by een, en namen hun kwartier om *Wynoksbergen* en *Borborg*; en om te toonen dat ze geensins voor de Franschen beducht waren, toogen de Spaansche Bevelhebbers *Picolomini*, *Lomboi* en *Buquoi* des morgens van den 7 Juny met twaalfduizend mannen door *Wynoksbergen*, voorneemens zynde om den Franschen 't Hoofd te bieden, ten welken einde zy ook nog van eenige troepen gevolgd werden. De Franschen waren onderwyl naar de rivier *Colme* getoogen, met inzicht om dezelve over te trekken, maar werden daar in verhinderd door vier Regimenten Spanjaarden, die *Picolomini* voor uit gezonden hadt; de Franschen bleeven dus by de gemelde rivier leggen, en het Spaansche Leger sloeg zich vlak tegens over hen neder. Beide Heïren bleeven eenige dagen in dit postuur, zonder elkander den stryd aan te bieden; doch de Franschen, list in plaats van geweld, dat hun min voordeelig zou geweest zyn, te baat neemende, geraakten over de rivier *Colme* by eene plaats, *Oppedik* genaamd, en veroverden tevens een Kasteel by *Linken*. Zoo rasch *Picolomini* zulks ontwaar wierdt, spoedde hy zich met zyn geheele magt inderyl derwaards, om de Franschen terug te slaan, en viel hen onder het gedonder van tien stukken Geschut zeer hevig op het lyf, maar de Heer *de Gassion* ontfing hem zoo wel, dat hy zich genoodzaakt zag te wyken en zyn Geschut in stilte af te voeren, waar op hy weder naar *Borborg* en *Wynoxbergen* terug toog; dit gevecht was in den aanvang zeer hard geweest.

Tot

Tot het onderwerp van onze plaat zullen wy de bovenstaande gedaante der Fransche en Spaansche Legers neemen.

„ Hier ziet men de kleine Rivier *Colm*, in Vlaanderen gelegen, aan welker eene zyde zich het Fransche Leger vertoont,
„ en aan de andere zyde wat hooger op dat der Spanjaarden, die
„ een waakend oog op elkander houden; een gedeelte der Franschen, de duisterheid des nachts te baat neemende, trekken
„ over de gemelde rivier by een Dorp, terwyl de Spanjaarden
„ in het minst geen beweeging maaken. Wat verder op ziet men
„ eenige Krygslieden te paard en te voet ginds en weder te zwerven, mitsgaders eenige Steden".

Op deeze wyze de handen ruim gekreegen hebbende, toogen de Franschen op den 22 Juny naar 't Fort *Mardyk* en sloegen nog denzelfden dag 't beleg voor 't zelfde. Dit Fort lag op de Duinen of Zandheuvels tusschen *Duinkerken* en *Grevelingen*, niet verre van de Westzyde der eerst genoemde Stad, hebbende aan de Landzyde de gedaante van een halve maan of cirkel. 't Zelve was versterkt van vier Bolwerken, tegen de zyde van het strand en de Noordzee was eene linie met een half Bolwerk aan het eene, en met een ander half Bolwerk aan het ander einde; in het midden deezer

deezer linie was een vierkante Schans insgelyks met vier Bolwerken. Voorts was het houten Wambas, op ſtrand liggende en in het water op ſterke paalen rustende, voorzien van een houten Blokhuis, op het welke zes halve Kartouwen geplant waren; zoo dat het dit Fort aan geene ſterkte ontbrak. De Franſchen nu begonnen dit Fort den 3 July te naderen, en, twee dagen beſteed hebbende om hunne werken in gereedheid te brengen, op den volgenden dag uit hunne Batteryen deftig te beſchieten. De Spanjaarden ſtaken daar op des nachts het Fort op de Duinen, of wel het Buitenwerk van het groote Fort, in brand, mitsgaders 't houten Wambas, en weeken toen in het Fort, invoege zy niet ſterk genoeg ſchynen geweest te zyn, om die werken te beſchermen. De Belegeraars deeden ſtraks hun best, om den brand te bluſſchen, veroverden de Buitenſchans, en naderden zoo tot op de Wallen van het Fort; zy maakten zich vervolgens meester van de Contreſcharp, en benaauwden de Belegerden zoodanig, dat ze twee dagen daar na, te weeten op den 9 July, 't ſein deeden om in geſprek te treeden, waar op terſtond een Officier uitkwam, en een van den kant der Overwinnaaren als Gyzelaar in 't Fort gezonden wierdt. 't Verdrag getroffen zynde, trokken 's anderendaags de Spanjaarden uit het Fort, ten getale van omtrent zevenhonderd, met vyftig of zestig Karren zoo Pakkaadje als Gekwetſten, zonder echter een eenig ſtuk Geſchut mede te voeren; en in het Fort vonden de Overwinnaars achtien metaalen ſtukken. De Lt. Admiraal, die zich ten dien tyd met eenige Oorlogſchepen voor *Duinkerken* bevondt, hadt de Spanjaarden denkelyk wederhouden van eenige pooging te doen ter ontzetting van dit Fort, doch *Picolomini* en *Lamboi*, bevroedende dat de Franſchen 't oog op *Duinkerken* hadden, bezetteden deeze Stad en de Vaart tusſchen dezelve en *Wynoksbergen*, zeer ſterk: want *Duinkerken* was voor de Spanjaarden van al te groot belang, vermits het de beste Haven was, die de Koning in zyne Nederlanden hadt, wy zullen nogthans in het volgende jaar zien, dat de Franſchen zich 'er meester van maakten. Na dat nu de Hertog van *Orleans* de Schans, of het Fort *Mardyk* met een goede bezetting en van andere noodwendigheden wel voorzien hadde, toog hy naar *Borborg*, en veroverde na eene belegering van zes dagen het Kasteel *Linken*.

Middelerwyl hadt de Prins zich te *Maldegem* verſchanst, en, van deeze verrichtingen der Franſchen verſtendigd zynde, vorm-

de hy het besluit om te gaan landen by de Schans *Verrebroek*, gelegen tusschen *Hulst* en *Antwerpen*, die de Vyanden in hunne magt hadden. Tot dit einde sloeg men voor, om het Heïr te *Ysendyk* in te scheepen, alzoo men met eenen vloed te *Verrebroek* kon zyn, aleer de Generaal *Bek*, schoon hy 'er slechts drie of vier uuren af lag, aldaar tydig genoeg kon komen, om hem in zyn oogmerk te leur te stellen; doch zyn Hoogheid, deezen voorslag overweegende, vondt denzelven zeer gevaarlyk en moeijelyk, zoo om de nabyheid van *Bek*, die 'er, indien de tocht der Staatschen niet voorspoedig uitviel, voor hen zoude kunnen weezen met zyn Geschut en Ruitery, en hun het landen beletten, als om verscheidene andere inzichten. Hy wierdt echter daar toe aangezet door den raad van veele oude en ervaaren Hoplieden; maar het geene hem daar nog het meeste toe bewoog, was, naar men zegt, de wyze op welke hy wist dat men van hem sprak, en dat men zeide, dat hy met een zoo sterk Heïr nog niets van gewicht hadde uitgevoerd: dit vertoornde hem dermaate, dat hy liever iets moeijelyks, byna buiten tyds, wilde bestaan, dan dulden dat men 'er kwaalyk van sprak. Hy besloot dus de zaak te bezoeken, en gaf derhalve last aan de Schepen, die by het *Sas* lagen, om naar *Ysendyk* te gaan, en op een bekwaame plaats aldaar te ankeren; en dewyl deeze Schans op een eiland lag, waar op men niet komen konde, zonder een water over te trekken, liet hy 'er een Schipbrug leggen, over welke 't Voetvolk en de Ruitery by laag water konden gaan. Hy vertrok vervolgens van *Maldegem*, toog den gantschen nacht voort, en bevondt dat de Schepen, alzoo de wind tegen en stil was, nog niet te *Ysendyk* hadden kunnen komen; ook kwam 'er 's anderendaags maar een gedeelte van dezelven, welke hy een deel van de Ruitery deedt inneemen, met voorneemen om den volgenden dag de rest in te scheepen. Ondertusschen kreeg hy dien zelfden nacht tyding, dat de Generaal *Bek*, zyn doelwit bevroed hebbende, met een gedeelte van zyn Heïrmagt de Schans *Verrebroek* genaderd was; de Prins hier op niet raadsaam oordeelende, om voet aan land te zetten in 't aanzien van een vyandlyk Leger, 't welk door zyn Geschut niet alleen zyn landing verhinderen, en zyne Schepen in den grond kon booren; maar ongetwyfeld, als een gedeelte van zyne troepen geland zou zyn, op dezelven zoude aanvallen: zoo besloot hy 1645.

deeze onderneeming tot een bekwamer tyd uit te ſtellen, en met zyn Leger weder naar *Maldegem* te trekken, 't welk hy des anderen daags ook deedt. Dus ziet men, dat, hoe hoog en achtbaar den raad der oude en ervaaren Lieden te ſchatten, hoe dierbaar dezelve den jongere is, en doorgaans uit een zeker vooroordeel gevolgd wordt, den raad der oude Lieden wel, maar met overleg en rede moet gevolgd worden, zoo als de Prins in dit geval deedt; en wordt men, even als hy hier deedt, in zyn verwachting te leur geſteld, men kan het dan niet als aan de feilbaarheid der menſchen toeſchryven: de oude en jonge Lieden zyn hier toch aan onderworpen.

Wy hebben gezien, dat de Franſchen het Kasteel *Linken* veroverd hebben. Zoo rasch zulks nu geſchied was, toogen zy met al hun magt naar *Borborg*, op welke plaats zy driemaal ſtorm liepen; de eerſtemaal met drieduizend, de tweede met vierduizend en de derde met zesduizend man, wanneer zy dezelve ook ſtormenderhand innamen, zynde den 10 Augustus, en gelyk de woede der Krygslieden alsdan zeer te duchten is, zoo ſloegen zy alles dood wat zich in de Wapens bevondt, de Burgery werdt alleen geſpaard, dewyl ze goede rantſoenen beloofde te betaalen. De Bezetting deezer plaats beſtondt uit duizend of twaalfhonderd man, en onder de dooden was ook de Gouverneur, dien men *Puteanus* noemt. Vervolgens namen zy *Berg-Casſel*, *Bethune*, *St. Venant*, *Armentiers* en eenige andere kleine plaatſen in *Vlaanderen* en *Artois*, om 'er hunne Winterkwartieren in te neemen. Zyne Hoogheid, dit te *Maldegem* vernomen hebbende, trok thans van daar naar *Eekeloo*, ten einde alles aldaar te beraamen en gereed te maaken tot een ander gewichtig voorneemen, 't welk was om *Gend* te verrasſen, in welke Stad de Prins goede verſtandhouding hadt; doch het kwam 'er niet toe, dewyl de gelegenheid zyn Hoogheid eene andere niet minder gewichtige Stad deedt aantasten, zoo als by 't vervolg zal blyken.

Doch het voorneemen van den Prins wierdt door een onverwacht toeval verhinderd, juist toen hy alles ter uitvoering van het zelve in gereedheid hadt laaten brengen. De Prins, zynde een wandeling gaan doen, kwam hem een Edelman, die door de Franſche Marſchalken *de Gasſion* en *Rantzau* afgezonden was, tyding brengen, dat zy met hun Leger aan de Brugſche Vaart

gena-

genaderd waren, met het voorneemen om den Hertog van *Lottaringen* in het Dorp *Halteren*, 't welk tusschen *Gend* en *Brugge* legt, te verrassen; doch dat hy, van hunnen optocht tyding hebbende bekomen, met een gedeelte zyner troepen naar *Brugge* geweeken was, en de rest met den tros naar *Gent* gezonden hadt. Dit hadt zich zoo schielyk toegedraagen, dat het slechts een uur scheelde, of de Hertog was verrast geweest en verslagen, met alles wat zich by hem bevondt. Hierop zondt de Prins den Heer van *Beverweert*, Sergeant Major van 't Leger, en den Kolonel *d'Estrades* aan de voorsz. Marschalken, om hen te begroeten en te betuigen, dat hunne komst zyne Hoogheid zeer aangenaam was; voorts dat zyne Hoogheid van voorneemen was geweest, om zyne Legerplaats te verlaaten en *Gent* te verrassen, maar deeze onderneeming nu door de troepen, die de Hertog van *Lottaringen* in genoemde Stad hadt doen trekken, verydeld zynde, dat hy hen verzocht, plaats en tyd te stellen, waar hy hen zoude kunnen spreeken, om met hen te overleggen wat men verder zoude kunnen onderneemen. Zy, dit uit beleefdheid weder aan den Prins gesteld hebbende, trok hy met zyn Heïr op tot aan *Mariekerke*, een kwartier uurs van *Gend*, en deedt de gemelde Franschen Veldheeren verzoeken om daar by hem te komen. De Prins was voorneemens hen te beweegen om de *Lys* en kleine *Schelde* over te trekken, nademaal hy oordeelde dat men ligt naar *Antwerpen* trekken, die Stad belegeren en bemagtigen konde. De twee Maarschalken dan met een geleide van Ruitery gekomen zynde, beraamden zy met den Prins, dat zy hun Leger naar *Menene* doen trekken, hunnen tros en Leeftocht van daar haalen, en zich vervolgens met hun Heïr naar *Deinse* op de *Lys* begeeven zouden; dat de Prins met zyne troepen naar die rivier zoude trekken, en dat ze daar na gezamenlyk zouden overleggen wat verder te doen stondt.

Op dat de Spanjaarden nu zouden gelooven, dat men scheidde, toog de Prins met zyn Heïr naar *Lovendegem*, alwaar hy weder over de Brugsche Vaart trok, van waar hy den meesten tros en onnoodige dingen van zyn Leger naar het *Sas* zondt, het welk hun de scheiding zoo wel deedt gelooven, dat zy zich nergens meer over bekreunden; doch des anderendaags zagen zy den Prins te rugge keeren over dezelve vaart, en den weg naar *Deinse*

se neemen, waar het Staatsche Heïr zich te *Oydonk* neêrsloeg 't Fransche Leger kwam zich toen ook te *Deinse* legeren, waar de Prins den Marschalk de *Gassion* ging bezoeken, en met hem besloot, dat het Staatsche Heïr den volgenden dag over de *Lys* zoude trekken, en zich op de *Schelde* nederslaan. Wanneer hy nu aan denoever van het water gekomen was, vondt hy 'er Schuiten, die hy gebruikte om eene Brug te maaken, over welke zyne Voorhoede dien zelfden dag nog over de kleine *Schelde* trok, en zich nedersloeg in een Dorp daar digt by. Onderwyl maakte men eene andere Schipbrug, om het Heïr des te gemakkelyker over de rivier te doen trekken. Dit gedaan zynde, kwamen *Bek*, *Picolomini* en de Hertog van *Lottaringen* binnen *Gend* met hunne troepen, om zich te verzetten tegen 't geen de Staatschen zouden willen onderneemen. Zoo rasch de Prins over de rivier getoogen, en by zyne Voorhoede in 't voorsz. Dorp gekomen was, zondt hy den Heer *d'Estrades* tot de Marschalken *de Gassion* en *Rantzou*, om hun voor te slaan, dat, indien ze goed konden vinden slechts vyf of zes dagen met hem vereenigd te blyven, hy *Antwerpen* zoude gaan belegeren, en dat zy vervolgens zouden kunnen optrekken, werwaards het hun goeddacht; doch deeze Veldheeren antwoordden hier op, dat zy zich niet konden verwyderen van de plaatsen, welken zy op de *Lys* ingenomen hadden, uit vreeze dat de Spanjaarden eenigen van denzelven, die niet weerbaar genoeg waren, zouden herneemen, en dat hunne veroveringen in die oorden daar door vruchteloos gemaakt zouden worden: nogthans dat zy dien dag zouden blyven leggen waar ze waren, om den overtocht van den Prins over de groote *Schelde* te begunstigen.

Prins *Frederik Henrik*, dus ziende dat hy hen niet konde overreeden, om verder met hem aan te trekken, nam voor dien zelfden nacht naar de groote *Schelde* op, en voorts over die rivier in het Land van *Waas* te trekken, en 't Beleg voor *Hulst* te slaan, 't welk hy hun hebbende doen bekend maaken, verliet hy 's middernachts zyn kwartier, en trok met zyn gantsche Krygsmagt naar het Dorp *Melle*, gelegen aan de *Schelde*, waar hy kwam twee uuren na dat het dag geworden was. Daar uitgegaan zynde, om een bekwaame plaats uit te zien, ten einde 'er een Brug te leggen, vernam hy eenige vyandlyke troepen aan den overkant, en

zag

zag dat zy van tyd tot tyd verfterkt werden door troepen, die van *Gend* kwamen, en zelfs veel Ruitery, zich gelaatende als of zy zich tegen den overtocht der rivier wilden kanten. De Prins, oordeelende dat dit inderdaad het voorneemen ware, deedt een goed getal Muskettiers aantrekken, en plaatfte ze langs de rivier achter eene kleine verfchanfing, welke hy inderyl hadt laaten opwerpen. Deeze fchooten zeer fterk, en onderwyl kwam het Gefchut, het welk voordeelig geplant zynde, zag men de Spanjaarden wyken achter hoogtens daar omtrent, en allengskens de plaats verlaaten, die zy hadden willen befchutten. Den Generaal *Bek* zelf, die 'er ook gekomen was, wierdt een Musketkogel in den fchouder gefchooten. Dus verdeedigd door de Muskettery en het Gefchut, begonnen de Staatfchen eene Brug te leggen, die in eenhalf uur klaar was. Eenige Soldaaten intusfchen, fchuiten gevonden hebbende, voeren over, verjaagden alle Spanjaarden, die de rivier nog meenden te bewaaren, en namen twee ftukken Gefchut: zoo dat de Brug gelegd, en alles binnen vier uuren tyds naar 's Prinfen begeerte befchikt zynde, het Heïr over de Brug begon te trekken, wanneer de Marfchalken *de Gasfion* en *Rantzau* affcheid van den Prins kwamen neemen, en daar na wederkeerden tot hun Leger, 't welk zy op de kleine *Schelde* gelaaten hadden.

Dewyl deeze Franfche Veldoverften het oog op *Kortryk* hadden, toogen zy met hun Heïr derwaards; doch ziende dat ze daar omtrent niets konden uitrichten, gingen zy hun kwartier neemen tusfchen *Douai* en *Orchies*. Toen ze vervolgens zich te vergeefsch hadden zoeken meester te maaken van *La Basfée*, bemagtigden zy *Lens*, en gingen zich legeren tusfchen *Armentiers* en *Menene*. De Spanjaarden hier door bekommerd, dat ze *Rysfel* zouden aantasten, vergaderde *Lamboi* en *Picolomini* veel Volks, om de Franfchen by *Menene* op te flaan; doch zy voorkwamen, overvielen en floegen hen den 10 November, veelen van de Spanjaarden gevangen, eenentwintig Vaandels, zeven Standaarden, en al hunnen tros neemende, en met deeze overwinning eindigden zy den Veldtocht.

Ondertusfchen zag zyne Hoogheid zich in de noodzaakelykheid van de rivier de *Durme*, welke zeer breed en niet doorwaadbaar was, over te vaaren, wilde hy verder in het land naar *Hulst* trekken, en dewyl *Lokeren*, een Dorp aan de voornoemde rivier gelegen en waar hy over dezelve wilde trekken, nog vry verre

was

was van de plaats, alwaar hy zich thans met zyn Leger bevondt; zoo spoedde hy zich zoo veel als 't mooglyk was, om 'er te komen eer de Vyanden zich meester van den Overtocht gemaakt hadden. Dan zyn Leger door de voorige tochten zeer vermoeid zynde, moest de Prins het te *Laarne* nederslaan; hy zondt echter Graaf *Mauvits*, die, als we gezegd hebben, Lt. Generaal van de Ruitery geworden was, met een goed gedeelde Paardevolk, en twaalfhonderd Musketticrs vooruit, met last dat hy zich meester maaken zoude van de Brug te *Lokeren*, waar zyne Hoogheid 's anderendaags met het gantsche Leger aankwam. Na dat hy 't zelve eenige uuren hadt laaten uitrusten, trok het op naar een groot Dorp, 't welk twee uuren van *Hulst* gelegen en *Steecken* genaamd was, alwaar 't zich nedersloeg, men gaf den Prins toen te verstaan, dat de Spanjaarden drie Regimenten Voetvolk in *Hulst* geworpen hadden, en dat de Bezetting nu daar door tusschen de twee- en drieduizend mannen sterk geworden was; doch dit bragt zyne Hoogheid niet af van zyn voorneemen, om 't Beleg voor de Stad te slaan, hoewel dezelve bezet ware met negen groote Bolwerken, eene Stads-Graft van honderdvyftig voeten breed, een goeden bedekten weg, voor welker *Glacis*, of Glooijing eene graft was van honderd voeten: ook ontbrak 'er van binnen niets van 't geene, dat tot eene Vesting van dat gewicht vereischt werdt en noodig was. Voorts was ze nog voorzien van twee Schansen, de eene, *Nassauw* genaamd, was op den kant van 't *Hellegat*, de andere, *Moerpaart* geheeten, deedt zich op aan den oever van de groote Vaart van *Saaftingen*, die naar *Kieldrecht* loopt; beiden waren ze door landweeren aan de Vesting gehegt, het welk verhinderde dat men niet van 't *Hulster-Ambacht* in het Land van *Waas* konde komen, zonder door de Stad of gemelde Schansen te trekken, welken de Spanjaarden ook altoos zorgvuldig bewaard hadden, om den Staatschen den intocht van 't gemelde land te beletten, zynde 't zelve dus altyd vry van brandschatting gebleeven tot den tyd toe, dat de Staatschen daar inkwamen door den voorsz. weg.

Na dat Zyne Hoogheid nu de Kwartieren ter omsingeling der Stad besteld hadde, liet hy zyn Leger den 5 October van *Steecken* derwaards optrekken, en zondt den Heer van *Brederode* naar *St. Anne*, eene Wykschans op den Dyk, die van daar naar *St. Jan-Steen* liep, met zeventig Vaandels, om daar zyn Kwartier

te neemen, met bevel van die wel te verſchanſen, en zich meester te maaken van de Schans *Nasſauw*, 't welk hy des anderendaags nakwam, en nog eenige andere Redouten en Schansjes bemagtigde, die de Spanjaarden langs denzelven Dyk opgeworpen hadden. In het Dorp *St. Jans-ſteen* lag een-en-twintig Cornetten Ruiters, onder het bevel van den Prins van *Talmont*, en de Prins toog zelve met de rest van 't Leger door *Voorbout*, zich met al zyn Voetvolk legerënde in de *Klinge*, een open Land meest Heide, by de Kapelle ter *Kerken* op den kant van den vaart, die naar *Hulst* loopt. Hy kwam 'er 's morgens om tien uuren, en de Soldaaten kreegen terſtond last om zich te verſchanſen, 't welk zoo ſpoedig geſchiedde, dat het gantſche Heïr des anderendaags avonds verſchanst, en eene linie gemaakt was van de Vaart, welke naar *Hulst* loopt, tot aan den Dyk, die naar de *Moerſchans* liep, welke Schans terſtond aangetast en nog denzelven dag veroverd wierdt. Aan de andere zyde van den Dyk, naar den kant van *Verrebroek*, hadden de Vyanden ook eene Schans, *Spinola* genaamd, met vier Bolwerken en een Contreſcharp met een Graft daar voor; de Bezetting die uit vierhonderd mannen beſtondt, hadt zes ſtukken Geſchut, om zich des te kragtiger tegens allen aanval te verweeren: maar de Prins zondt eenige troepen onder den Kolonel *Erentreiter* derwaards, die dezelve zoo hevig aantasteden, dat ze zich binnen weinig dagen moest overgeeven. De Bezetting trok 'er uit, onder haaren Kapitein *van der Werve*, ten getale van tweehonderd vyftig gezonden mannen, met volle geweer, vliegende Vaandels en een Mansfelder ſtuk Geſchut, dat door vier paarden voortgetrokken wierdt; men gaf haar ook veertig Wagens mede tot vervoering van de Bagagie.

Inmiddels trokken de Spanjaarden op denzelfden tyd, dat de Staatſchen voor *Hulst* kwamen, onder den Generaal *Bek* en den Hertog van *Lottaringen*, te *Antwerpen* over de *Schelde*, en namen hun Kwartier te *Zwyndrecht* tot aan *Burcht*, eene Schans, die zy opgeworpen hadden op den Oever van de *Schelde*, een uur beneden *Antwerpen*, waar de Generaal *Bek* zich zeer voordeelig verſchanſte van *Burcht* tot *Zwyndrecht*, en van daar tot het Hoofd van *Vlaanderen*, eene andere Schans, op de *Schelde* tegens over *Antwerpen*.

Het Staatſche Leger hadt zich zoo rasch niet voor *Hulst* verſchanst, of zyne Hoogheid besloot de Loopgraaven terſtond te

laaten

laaten openen. Men tastte de Stad dan van twee kanten aan; *Brederode* van de Schans *Nassauw* langs de oude Haven, waar langs hy de Stad met voordeel konde aantasten, om dat 'er twee Dyken waren, die eertyds geloopen hadden langs deeze Haven, welke tot aan den kant van de Graft ging. Tusschen deeze twee Dyken naderde *Brederode* in korten tyd tot digt by de Graft, dewyl aan deezen kant geen Buitenwerken waren. De Prins begon zyn nadernis van den Dyk, die zich van *St. Jans-steen* naar *Gend* strekte. Men begon met eene Battery van zes halve Kartouwen, die men opwierp om de strykweeren der Vyanden te vernielen en hun Geschut te verlemmen, 't welk de Belegeraars door onophoudelyk schieten krachtig hinderde; doch deeze hun Geschut geplant hebbende, verminderde het vuur der Belegerden eenigermaate. Begunstigd door hun Geschut, naderden de Belegeraars vry langsaam langs den Dyk. De Prins, dit sammelen moede, oordeelde dat men den Dyk niet altyd moeste volgen, en liet derhalve van de plaats, tot welke zy gekomen waren, eene linie trekken, die hen in twee nachten tot aan den kant van de Graft der Contrescharp bragt. Omtrent de plaats, waar zy voorgenomen hadden over deeze Graft te trekken, deedt de Prins drie Batteryen, elk van zes stukken, maaken, die den overkant, ter plaatse, waar zyn Volk 'er over moest, bestreeken. Wanneer de Batteryen gereed waren, beval hy den Kolonel *Kilpatrick*, die toen 't bevel over de Wacht hadt, dat hy een uur voor den dag de Biesbrug over de Graft zou hebben te leggen, en tevens honderd mannen doen overtrekken, om te logeeren op de Contrescharp; dit werdt nagekomen en ter uitvoer gebragt, maar met verlies van zeventig man. Men begon des anderendaags naar de Stads-Graft te ondermynen, waar mede men zoo spoedig voortging, dat ze den volgenden dag zoo verre kwamen, dat ze ondernamen eene Gaandery over de Gragt te brengen, welke begonnen en de Prins derwaards gegaan zynde, wierpen de Belegerden een Bombe in deszelfs ingang, die alles wat men hadt beginnen te maaken niet alleen verbrak, maar ook allen, die 'er in waren, ten getale van dertig Officieren, Soldaaten, en Arbeiders, doodde of kwetste. De Prins, ziende dat men nog lang zoude moeten arbeiden, eer de Gaandery tot over de Graft gebragt ware, stelde aan eenige Soldaaten voor, of zy geen middel zouden weeten om het overige

van

van de Graft te vullen met rysbosſen, ten dien einde gemaakt en by de hand gebragt. Een Soldaat met twintig zyner Spitsbroederen nam den Rysdam aan voor eene goede ſomme gelds, en arbeidde 'er met zoo veel yvers aan, dat hy in eenen nacht gelegd was. De Prins, des morgens in de Loopgraaven komende, prees zyn yver en beloonde dien mildelyk, zelfs boven 't geene hem beloofd was. 1645.

De zaaken dan in deezen ſtaat zynde, en zyne Hoogheid de Gaandery aan de zyde van *Brederode* over de Graft hebbende laaten brengen, beſloot men te onderzoeken, of men zich aan beide aanvallen niet zouden kunnen logeeren op de Bolwerken, die men voorhadt aan te tasten; doch aan den kant van *Brederode* waren de poogingen, die men ten dien einde deedt, van geen vrucht. Aan 's Prinſen aanval zondt *Puchler*, die toen de Wacht hadt, eenen Kapitein met vyftig Soldaaten, die zich logeerden op het punt van 't Bolwerk. Alvoorens men nu verder ging, liet de Prins de Stad door eenen Trompetter opeiſchen, maar de Stadvoogd *Henin* wilde daar nog niet na luisteren, waar op de Prins alles tot een algemeenen ſtorm gereed liet maaken; de Belegerden, dit ziende, wierden zoodanig door vrees bevangen, dat ze op den 4 November verzochten om in onderhandeling te treeden, 't welk hun vergund werdt. De wederzydſche Gyzelaars dan gekomen zynde, wierdt het Verdrag getroffen, 't welk hoofdzaakelyk hier op neder komt:

„ Alle Beleedigingen en Vyandlykheden voor en geduurende „ dit beleg, zoo by Geestelyken als Wereldlyken, gepleegd, zou„ den van wederzyden vergeeven en vergeeten blyven; omtrent „ den Godsdienst en Geestelyke Goederen zou men zich ge„ draagen naar 't geen hun Hoog Mog. deswegens zouden vast„ ſtellen, intusſchen moest een ieder zich ſtille houden, en niets be„ ſtaan tegen den dienst der Vereenigde Nederlanden, of tegen „ het Plakaat, dat op het ſtuk der Geestelykheid by hun Hoog Mog. „ gemaakt was, of nog gemaakt zou worden: nogthans zou de „ Gereformeerde Godsdienst alleen in de Stad openbaar geöefend „ worden, en geen andere, de Ingezetenen zouden anders by „ hunne overige Voorrechten en Vrydommen gehandhaafd wor„ den. Voorts mogten de Inwoonders, hoe genaamd, in dienst „ des Konings van Spanje geweest zynde of niet, na het ſluiten

„ deezes Verdrags, met hunne Huisgezinnen en alle roerende Goederen uit de Stad gaan, of daar nog drie jaaren in blyven, om binnen dien tyd te kunnen overleggen, of ze aldaar met der woon wilden blyven dan niet; ook zouden zy binnen den voorsz. tyd vryelyk mogen verkeeren in de Landen zyner Katholyke Majesteit en ten platten lande, mits hebbende de toestemming des Staatschen Gouverneurs, zoo om verkiezing eener woonplaatse te doen, als om andere hunne byzondere zaaken te verrichten, en zoo ze binnen of ten einde des gestelden tyds wilden vertrekken, zulks met hunne Vrouwen en Kinderen en roerende Goederen zouden mogen doen, 't zy te water of te land, zonder eenig bezwaar van Tollen, Licenten of andere uitgaande Rechten te betaalen, onder welk voorwendsel het ook ware. Hier onder zelfs begreepen zynde zulke persoonen, die binnen de opgenoemde drie jaaren eenig openbaar Ampt mogten bekleed hebben; hunne Goederen zouden zy mogen transporteeren, of bezwaaren, en, ingevalle iemand binnen of buiten de Stad, met of zonder Testament, kwam te overlyden, zyne wettige Erfgenaamen zich in het bezit der nagelaaten Goederen zoude konnen stellen. Zy, die zich met der woon in onzydige Landen, of wel ten platten lande, begaven, zouden, zulks hun behaagende, weêr in de Stad mogen komen woonen, mits met kennisse en goedvinden van den Gouverneur. In dit Verdrag zouden ook begreepen zyn alle Burgers en Geestelyke persoonen, die afweezig of gevlucht waren, als mede de Huislieden, een ieder van dezelven zou met alle zyne Goederen vryelyk mogen wederkeeren ter plaatse zyner wooninge, of in de Stad blyven. De Vonnisse by de Magistraat geveld, waar van in tyds niet was gereformeerd, zouden hunne waarde en kracht behouden, mitsgaders alle Contracten, hoe genaamd, die voor of staande de Belegering gemaakt waren; zoodanig zou het ook zyn met de Stads-Rekeningen, met de Renten of schulden op de Stad, die alle jaaren, zonder kortinge, betaald zouden worden, maar de schulden, door den Magistraat tot op den tyd der overgaave van de Stad gemaakt, zouden met de Inkomsten der Stad betaald worden. En eindelyk dat de persoonen, 't Ampt van Magistraat werkelyk bekleedende of bediend hebbende, niet achterhaald, noch gemolesteerd zouden mogen worden, wegens

„ hunne

„ hunne Ordonnantiën of Ligtingen van Penningen, gedaan ten
„ nutte en behoefte der Stad?

Zyne Hoogheid ſtondt, in 't Verdrag voor de Militie, de Bezetting ook toe, om daags na het tekenen van dit Verdrag uit te trekken met twee ſtukken Geſchut, een Mortier, Wapenen, Pakkaadje, vliegende Vaandels, ſlaande Trommels, en te trekken tot aan het Kwartier des Generaals *Bek*, gelyk dan ook op den 5 November geſchiedde. De Franſchen meenden dat de Prins in het opſtellen van dit Verdrag meer opzicht op den Roomſchen Godsdienst zou genomen hebben, en dachten dus dat hy daar omtrent, inzonderheid door de Staaten van Holland, was belet geworden; althans dat Artykel mishaagde zeer aan 't Franſche Hof, want de Koninginne-Moeder hadt gaarne dien Godsdienst in ſtand willen zien blyven. Ook werdt de Heer *d'Estrades* by den Kardinaal *Mazarin* gelast, om den Prins van *Oranje* desaangaande klachtig de vallen, maar zyne Hoogheid, zegt men, zou zich deswegens verontſchuldigd hebben uit oorzaake van 't vermoeden, in 't welke hy by de Staaten gevallen was, van in verſtandhouding te zyn met het Franſche Hof, om het Pausdom in de Vereenigde Gewesten te herſtellen. Dan wy twyfelen zeer of de Prins wel immer daar van verdacht gehouden geweest zy, om niet te zeggen, dat zulk een vermoeden gantsch van alle waarſchynlykheid ontbloot is. Vry meer te gelooven is het, dat *Frederik Henrik* den Heer d'*Estrades* geantwoord hebbe, dat men in *'s Hage* zeer verwonderd was in Frankryk zulk eene vuurigheid te zien, om de Hollanders te verplichten den Roomſchen Godsdienst te handhaven en in ſtand te houden in de plaatſen, welken zy op de Spanjaarden veroverden, terwyl Spanje toonde daar zoo weinig om te geeven in de heimelyke aanzoeken, die hy deedt om met de Heeren Staaten een byzonder Verdrag aan te gaan, en in dewelken hy de belangen van den Godsdienst verliet, om maar den Vrede te bekomen. Wy zullen ſtraks zien dat dit gezegde van den Prins zeer gegrond ware.

Ondertusſchen was deeze Zege, die de Prins van Orange voor 't laatſte zyns leevens op den Koning van Spanje behaalde (want de poogingen, die hy in 't volgende jaar deedt, liepen vruchteloos af), was voor deezen Staat van zeer groot belang, dewyl ze niet alleen den weg naar *Antwerpen* opende, en 't beleg van

die plaats, indien men die wilde onderneemen, gemaklyk maakte, maar ook om dat het land van *Waas*, de Heerlykheid *Dendermonde* en de landen rondom *Gent*, daar door onder brandschatting konden gesteld worden.

Des anderendaags van de Overgaave toog *Willem Frederik van Nassauw*, Stadhouder van Friesland, op bevel van zyne Hoogheid, met drieduizend man te voet en twaalf Compagniën te paard, benevens tien stukken Kanon, naar de *Moerspui-Schans*, welke drie uuren van *Hulst* gelegen was, en bemagtigde dezelve in agt of tien dagen tyds. De Kolonel *Ferens* veroverde inmiddels de Schansen *St. Anne*, *St. Kataryne*, *St. Marcus* en nog eenige kleine Schansjes, die allen geslecht werden. Na dat nu alles in vereischte orde was gebragt, stelde de Prins Graaf *Henrik van Nassauw*, Kolonel van 't Noordhollandsche Regiment, en Zoon van Graaf *Willem Frederik*, aan tot Gouverneur van *Hulst* en eenige onderhoorige Schansen, laatende aldaar onder zyn gebied eene Bezetting van vierenveertig Vaandels Voetvolk en twaalf Cornetten paarden; over de andere bemagtigde Schansen wierdt de Kolonel *Ferens* het bevel gegeeven. De rest van 't Leger ging den 20 November scheep van de Schans *St. Anne*, en kwam den volgenden dag te *Bergen-op-Zoom*, van waar elk naar zyne Bezetting gevoerd werdt. Zyne Hoogheid begaf zich van hier naar *Breda*, waar hy eenige dagen vertoefde, en voorts naar den *Haag*.

Zoo even spraken wy van de heimelyke aanzoeken, die Spanje liet doen, om afzonderlyk met deezen Staat te handelen. Hieromtrent moeten wy nog melden, behalve 't geen wy in 't voorleden jaars deswegens gezien hebben, dat den 7 November een Monnik, als een Krygsman uitgedost, in 't Leger van den Prins verscheen, zich uitgeevende voor eenen Bloedverwant van den Prins van *Ligni*. Hy verzocht zyn Hoogheid van wege den Koning van Spanje te mogen spreeken, om hem de keuze van een Vrede of Bestand aan te bieden, en gaf hem zyne Geloofsbrieven over, door welke hy volle magt hadt om met den Prins alle de Verschillen, die tusschen Spanje en de Vereenigde Nederlanden plaats hadden, uit den weg te ruimen. De Prins was, als te denken is, niet weinig verwonderd over zoodanige Voorslagen; hy beloofde den Monnik nogthans zyne Brieven te leezen, en hem daar op te antwoorden. Des anderendaags 's morgens gaf de Prins den Heer *d'Estrades* 'er kennis van, en liet hem in een vertrek komen.

men.

men, in 't welk men duidelyk konde hooren 't geene in het nevensgaande wierdt gezegd. Hy liet vervolgens den Monnik ontbieden, die zyne daags te vooren gedaane Voorslagen herhaalde, en veele redenen 'er by voegde tot derzelver bevestiging. De Katholyke Koning deedt hem in 't byzonder groote aanbiedingen, indien hy wilde te wege brengen, dat hun Hoog Mog. afstand deeden van 't Verbond, 't welk zy met Frankryk aangegaan hadden, alzoo de uitslag van 't zelve 't eenigertyd verderfelyk voor Holland zoude zyn. Na dat de Prins hem te kennen hadt gegeeven, de verwondering, waar in hy was, te zien dat de Koning van Spanje wel een Kapucyner Monnik hadt willen gebruiken tot eene Onderhandeling van dien aart, dat hy zich liever in 't Leger van den Kapitein-Generaal hadt willen vervoegen, dan in de Algemeene Staatsvergadering, en dat een Monnik, die de wereld den rug had toegekeerd, zyn Klooster hadt verlaaten om eene zoo aardsche zaak te verhandelen; antwoordde hy hem, dat de Staaten zich verbonden hadden geen Verbond aan te gaan, zonder de toestemming en 't medeweeten van *Frankryk*, en dat men daar kennis van moest geeven aan den Kardinaal *Mazarin*. Hy liet den Heer *d'Estrades* ten zelfden tyde uit het vertrek komen, om hem de zaak als aan den Gezant des Allerchristelykften Konings mede te deelen, 't welk den Monnik zeer versteld staan en over zulk een verrassing deedt klaagen; zyne Hoogheid gaf hem daar op zyn Geloofsbrieven weder en liet hem gaan. Men zegt dat 'er eenigen tyd te vooren nog een Geestelyke in den *Haag* geweest was, met het zelve inzicht; doch dat men hem van de hand wees, en dat de voorsz. Kapucyn 't stuk van den Godsdienst zeer ruiterlyk behandelde.

Het komt ons waarschynlyk voor, dat de vertraaging, welke men hier te lande gebruikte, om Gezanten naar *Munster* te zenden, oorzaak ware, dat men in Spanje in den waan geraakte, dat hun Hoog Mog. niet ongenegen waren om afzonderlyk te handelen, en dus zondt men van tyd tot tyd persoonen naar den *Haag* om zulks te onderstaan; doch de Markgraaf *de Castel Rodrigo*, bespeurende hoe weinig men door dat middel vorderde, sloeg eenen anderen weg in, en zondt door een Trompetter eenen Brief, gedagtekend *Brussel* den 2 December 1645, aan hun Hoog Mog., welke van deezen inhoud is:

„ MYN HEEREN. Daar het reeds een goeden tyd geleden is, dat te

Muns-

„ *Munster* in de Byeenkomst, die gehouden wordt om eens tot
„ een Algemeenen Vrede te komen, deswegens gehandeld wordt,
„ en dat zich aldaar bevinden de Gezanten, die de Koning, myn
„ Meester, tot dat einde derwaards geschikt heeft, na dat 'er
„ van zynen wege zyn geweest in de Stad *Keulen* met het zelfde
„ doelwit, die zich daar den bekenden tyd onthouden hebben;
„ overweegende nu de verwarring, welke dagelyks in de voorsz.
„ Byeenkomst wordt bespeurd, welke niet alleen belet, dat men
„ niet kan komen tot het sluiten van gemelden Vrede, maar ook
„ dat men nog geen aanvang met de zaak gemaakt heeft, tot
„ groote schade en nadeele van de geheele Christenheid, en in
„ 't byzonder van alle deeze Nederlandsche Gewesten, waar men
„ gezien heeft en nog gestadig zoo veel bloeds ziet storten;
„ daeromme en bewust dat de Koning, myn Meester, zulk een
„ groot goed altyd begeerd hebbe en nog begeerende is, of-
„ schoon zyn Vyanden het tegendeel verkondigen, heeft het my
„ gedacht van mynen plicht te zyn, op dat men van de oprecht-
„ heid zyner meeninge moge overtuigd worden, om (Uwe Hoog
„ Mog.) te vertoonen hoe ligt men zulke groote onheilen zou-
„ de kunnen doen ophouden, byaldien men van hier naar *'s Hage*
„ zonde (eenige) persoonen, welken met Uw Hoog Mog. han-
„ delden over het middel om deeze vertraagingen uit den weg te
„ ruimen, of om te geraaken tot eenen vasten en zekeren Vrede
„ ofte Bestand, waar uit zonder twyfel die van de geheele Chris-
„ tenheid voortvloeijen zou. Indien gy hier toe genegen waart,
„ en my Vrygelei-Brieven zondt, zoude ik Uw (Hoog Mog.)
„ terstond persoonen, in dit Land gebooren en Uw (Hoog Mog.)
„ dus aangenaamer, zenden, met volle magt en vermogen, om
„ met U te handelen en te sluiten, *ingevolge van de voorige Aan-*
„ *biedingen*, op zoodanige Voorwaarden, als Gy reden kunt heb-
„ ben billyk te oordeelen; en dewyl ik hoope, dat Gy gaarne
„ dit middel zult omhelzen, als zynde zoo gelykformig met den
„ goeden Wille, dien Gy by andere gelegenheden getoond hebt
„ te voeden voor de rust van alle deeze Gewesten, welke 't waare
„ einde is waarom de Kryg gevoerdwordt, zal ik afbreeken, bly-
„ vende enz."

Dewyl de goede trouw en oprechtheid de ziel van alle Contracten en Verbonden is, wilden hun Hoog Mog. dezelven ook zoo stipt nakomen, als van hunnen kant geëischt kon wor-

„ den

den; zy lieten 't Origineel van deezen Brief door hunnen Griffier mededeelen aan den Secretaris *Brasset*, en hem een afschrift van denzelven overhandigen, met belofte dat men hem ook Copy van het Antwoord van hun Hoog Mog. zoude ter hand stellen. Dit antwoord is in zeer vriendelyke woorden vervat, en luidt aldus:

„ MYN HEER. Wy hebben gezien het Voorstel, in Uwen
„ Brief gedaan, welken ons door den Brenger is overgeleeverd,
„ 't welke Gy ons doet van wege den Koning van Spanje, aan-
„ gaande 't zenden van persoonen, in de Nederlanden gebooren,
„ om alhier te handelen over eenen vasten en zekeren Vrede of
„ Bestand, op redelyke Voorwaarden; Wy pryzen en waardeeren
„ daar omtrent Uwen goeden Wille en Genegenheid ten opzichte
„ van de zaak, hoofdzaakelyk genomen, en Wy zouden van gant-
„ scher harte daar inne medewerken, ten einde aan alle de Neder-
„ landsche Gewesten mogten weêrgegeeven worden de goede rust,
„ Koophandel en Voorspoed: maar dewyl de Stad *Munster* in
„ *Westphalen* met eenpaarige toestemming verkooren is door alle
„ de Belanghebbers, om aldaar te handelen over eene Algemeene
„ Rust, betaamt het dat de Gezanten van den Koning, Uwen
„ Meester, zich tot dat einde te dier plaatse laaten vinden met
„ volle magt en vermogen, om daar van verdere openingen te
„ doen aan Onze Gezanten, die op hun vertrek derwaards staan
„ met eene genoegsaame magt, om tot de Onderhandeling en
„ het bewerken van de rust in de Christenheid te verstaan; U
„ verzekerende dat ze omstandig onderricht zyn van Onze goede
„ meening op dit Onderwerp, en inzonderheid om een perk te
„ stellen aan de Verwarringen, Uitstellen en Hindernissen, die zulk
„ een goed Werk zouden kunnen vertraagen, enz."

In het volgende jaar zullen wy de Gezanten van deezen Staat naar *Munster* zien vertrekken; dit zy genoeg om te kunnen besluiten, hoe zeer de Vrede van de Spanjaarden begeerd werdt.

Ondertusschen wilden de Spanjaarden dit jaar niet laaten ten einde loopen, zonder iets van hunnen kant te hebben uitgevoerd. De Franschen hadden de Schans *Mardyk* bemagtigd, zoo als gemeld is, en zich daar door den weg tot *Duinkerken* open gemaakt; 'er lag den Koning van Spanje te veel gelegen aan die Vlaamsche Haven, en, zoo men *Mardyk* konde herneemen, kon men zich op de veiligheid derzelver te geruster houden. Om zulks dan te onderstaan, bragt de Graaf van *Fuensaldagne* een goed deel Volks

uit

uit de Garnizoenen by een, en trok naar die Schans; hy overviel de Franſchen onverhoeds des morgens van den 4 December, en herwon de Schans zonder groot verlies: doch aan de zyde der Franſchen bleeven honderd vyftig mannen, en de rest van de Bezetting, ten getale van driehonderd, wierdt gevangen gemaakt en naar *Brugge* opgebragt. De Koning van Spanje betaalde dit echter in het volgende jaar met het verlies van *Duinkerken.*

Aleer wy van de Krygsbedryven deezes jaars afſtappen, dienen we nog gewag te maaken van een klein verſchil tusſchen deezen Staat en Frankryk, ter oorzaake van eenige Hollandſche Koopvaardyſchepen, die de Franſchen genomen hadden. Doch om dit geval van wat hooger op te neemen, moet gezegd worden, dat de Heeren Algemeene Staaten aan ieder, Vriend of Vyand, verbooden hadden om de Vlaamſche Havens te bevaaren, en voor goeden prys verklaard alle de Schepen, die men bevondt derwaards te zyn geſchikt; op dezelve wyze hadt de Koning van Frankryk, toen hy, op ſterk aanhouden van hun Hoog Mog., met Spanje gebroken hadt, den Handel op de Havens van Spanje in de Middenlandſche Zee verbooden, en liet al de Schepen, die derwaards beſtemd waren, aanhaalen. De Hollandſche Kooplieden kreegen eerlang gevoel van dit verbod, in 1643 gedaan; want het jaar daar aan kwam een merkelyk getal Kooplieden by de Algemeene Staaten klaagen, dat zes van hunne Schepen door de Franſchen genomen, te *Toulon* opgebragt en door den Zeeraard verbeurd verklaard waren. De Hollanders verklaarden in 't algemeen, dat ze de gantſche Vaart der Middenlandſche Zee moesten verlaaten, byaldien het hun niet vryſtonde de Spaanſche Havens te bevaaren, te meer, om dat de Franſchen de Hollandſche Schepen deeden ſtryken, en, aan hun boord komende, alle de bewyzen van lading onderzochten, en voorts de Schepen aanhaalden, als ze eenige Goederen van of voor den Vyand inhadden. Daarenboven hielden de Franſchen, volgens hun Reglement ter Zee, de Staatſche Koopvaarders voor goeden prys, als zy, vierentwintig uuren in 's Vyands handen geweest zynde, door hen daar uit gehaald werden; in plaats dat, volgens het Plakaat van hun Hoog Mog. van den jaare 1625, de Verlosſers der hernomen Schepen, welken tweemaal vierentwintig uuren, in vyandlyke handen geweest waren, niet meer dan een derde deel, na vierentwintig uuren een vyfdedeel, en na mindertyds, maar een agtſte deel van de waarde der verloste Schepen konden genieten.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1645.

De Algemeene Staaten dan den Franschen Gezant verzocht hebbende, dien aangaande ernstig aan het Hof van Frankryk te schryven, en hunnen gewoonen Ambassadeur by 't zelve, den Heer van *Oosterwyk*, gelast hebbende sterk, aan te houden op de wedergaave der genomen Schepen, en verbetering der andere bezwaarnissen, zonder dat het eene of andere 't gewenschte uitwerksel gehad hadde; wierdt de Heer *Jan Reinst* in dit jaar ten dien einde naar Frankryk gezonden, op sterk aanhouden van de Directeurs van den Levantschen Handel, en de Vaart der Middenlandsche Zee. Hy werdt voorzien met Brieven van hun Hoog Mog. en van den Prins, om, met hulpe en onder bestier van den Heer van *Oosterwyk*, te vervolgen de wedergaave van Schepen en Goederen, den Ingezetenen van deezen Staat, door de Franschen, in de Middenlandsche Zee ontnomen; mitsgaders om te eischen de vergoeding van Goederen en Schepen door hen vernield, of door hun toedoen verongelukt: van al het welke hem klaar bescheid, en blyk, en redenen, en bedenkingen over dat onderwerp mede gegeeven wierden.

Middelerwyl werdt by de Algemeene Staaten verstaan, dat, om alle verdere schade ten spoedigste te voorkomen, de Koopvaarders, geschikt naar de Middenlandsche Zee, *zich niet zouden laaten visiteeren, of recbercheeren van eenige uitheemsche Schepen*; maar den Vrienden en Bondgenooten alleen de eere doen van de Vlag voor hen te stryken, zonder nogthans te gedoogen dat iemand, 't zy Vriend, Onzydige, of Vyand, aan hun boord kwame: en, ingevalle van geweld, zouden zy zich naar hunne uiterste magt verweeren en verdeedigen. En om den Franschen hunne dikwyls bygebragte rede des voorgemelden Verbonds van op de Spaansche Havens te handelen, te beneemen, stelden hun Hoog Mog. ten spoedigsten een Plakaat op, om afgekondigd te worden, waar by op groote straffe verbooden wierdt, *eenige Schepen te verhuuren, te verkoopen, of eenig Volk te leeveren aan den Koning van Spanje, of tot zynen dienst te ligten*; en dat de Overtreeders, zonder oogluiking in rechten zouden vervolgd worden.

De Heer *Reinst*, bragt met bystand van den Heer van *Oosterwyk*, by het Fransche Hof zoo veel te wege, dat ze een vierjaarig Verbond met het zelve slooten. Volgens dit Verbond, dat den 18 April

van 't volgende jaar getekend wierdt, mogten de Ingezetenen van den Staat op de Spaansche Havens vaaren, en derzelver Schepen niet aangehaald worden, welke Goederen, den Vyand toebehoorende, zy ook in hadden, uitgenomen alleen Buskruid, Musketten, Paarden en andere toerusting, ten Oorlog dienende; dus zouden de Schepen, die dezelven inhadden, even als te vooren, prys zyn. De Heeren Algemeenen Staaten zouden daarentegen hun ingestelde Plakaat afkondigen, en aan hunne Ingezetenen verbieden, eenige Krygsbehoeftens of Scheepsvolk aan de Spanjaarden te leeveren, of Schepen aan hen te verhuuren of te verkoopen. Nogthans zou het onderzoek der Schepen in zwang blyven, maar zoodanig gematigd, dat de Fransche Oorlogschepen of Kaapers, voor het minst, een Kanonschoot zouden moeten blyven van de Hollandsche Koopvaardyschepen, die van hunnen kant den Franschen tyd moesten geeven, om met derzelver Boot aan hun boord te komen, om uit hen te verstaan werwaards hunne reize strekte, hunne Vrygelei- of Open-Brieven te zien, en van hen te hooren of ze geene Krygsbehoeftens in hadden, zonder eenig verder onderzoek te doen, of hen daar iets voor af te vergen, onder wat voorwendsel het ook zoude mogen weezen. Voorts zouden de Kapiteins der Fransche Commissie-vaarders verplicht zyn, om, voor hun vertrek, by de Rechters der plaatsen borg te stellen voor twaalfduizend *Livres*, tot verzekering, dat ze het tegenwoordig Verbond in geenen opzichte zouden overtreeden, op verbeurte nog van nietigheid hunner Commissie-Brieven. De Schepen van de Ingezetenen des Staats, door de Franschen uit 's Vyands handen verlost, moesten, eer ze prys verklaard konden worden, tweemaal vierentwintig uuren, in plaats van eenmaal vierentwintig uuren, in de magt der Vyanden geweest zyn.

Dus verre hebben wy de Gebeurtenissen deezes jaars geboekt-staafd; wy zullen 't zelve nu besluiten met nog eenige andere voorvallen, die wy als onafscheidelyk van onze Historie oordeelen.

Van den vermaarden *Hugo de Groot* hebben wy meermaals gesprooken, achtende dat een man van zyne uitmuntende hoedanigheden, en die de wisselvalligheid der Fortuin zoo gevoelig ondergaan is, niet minder eene plaats in 's Lands Geschiedenissen waardig is, dan zy, die de Vryheid en Voorrechten van het zelve door de Wapens met roem verdeedigd hebben.

Thans

Thans zullen wy zyn dood gedenken, die, tot groote droefheid van hen, die de Geleerdheid beminden, op den 28 Augustus 1645 te *Rostock* voorviel. Hy werdt te *Delft* gebooren op den 10 April des jaars 1583 uit *Jan de Groot* en *Alida van Overschie*, Ouders, niet alleen aanzienlyk door hunne geboorte, maar ook door hunne waardigheden; want zyn Vader was eerst Schepen en Vroedschap, en vervolgens Burgemeester der Stad *Delft*: hy wierdt naderhand Bezorger van 's Lands Hooge School te *Leiden*, een Ampt, dat, gelyk zyn Leevensbeschryver wel aanmerkt, sints de oprichting dier Universiteit, altoos aan 's Lands Edelen en de achtbaarste Leden van den Staat is opgedraagen geworden. Hy wierdt eindelyk ook Raadsheer van den Graaf van *Hohenloo*, en zyne Gemaalin was gesprooten uit het geslacht van *Overschie* en *Adrichem*.

Uit zoodanige Ouders gebooren, kon *Hugo de Groot* niet als eene edele en treffelyke opvoeding genieten, en de uitsteekende hoedanigheden, waar mede de natuur hem hadt begaafd, beantwoordden volkomenlyk aan dezelve. Wy kunnen niet voorby iets van zyne eerste jeugd ter neder te stellen, dewyl fraaije voorbeelden niet genoeg ten tooneele gevoerd kunnen worden. Van zyne tederste jeugd gaf hy al blyken van een groot vernuft, waarom zyn Vader, die een geleerd man was, hem, reeds voor zyn zevende jaar, in 't Latyn en Grieksch liet onderwyzen, en hy was naauwlyks agt jaaren oud of hy maakte reeds Latynsche verzen, als onder anderen een op de inneeming van *Nymegen* door Prins *Maurits* in 't jaar 1591. Zoo groot eene vordering, die men verbaazend mag noemen, wekte de verwondering van een ieder, die met hem omging, en men begon van het tegenwoordige op te maaken, tot welk eenen toppunt van Geleerdheid hy eens zoude komen; getuige zy hier van een Gedicht, het welk de Heer *J. van der Does* op hem maakte, toen hy, elf jaaren oud zynde, op de Leidsche Akademie kwam: dit Gedicht door den Heer *A. van Kattenburg* uit het Latyn vertolkt, luidt aldus:

Groot knaepje, waerdste zorg van eenen Grooten Vader,
Die, of Gy grooter zyt van naem of van Verstand,
Doet twyflen. Groot in 't bloed, dat afstroomt in uw ader,
Maer grooter de Lauwrier door uw vernuft geplant.
Het groot beginsel mag ons vry wat groots doen gissen.

Bedrieg ik my, of tradt Erasmus *op dit spoor?*
't Geloof gaat vast, nooit zal my die voorspelling missen,
Hier klinkt niets kinderlyks uit hart en mond in 't oor.
't Geen de ouderdom vergaert door duizend Nachtverdrieten,
Dat heeft natuur aan u uit loutre gunst vereerd,
Daer 't Elfde Jaargety zyn eind naauw' kan beschieten,
Heeft zy alleen in u haer wet van zelfs verkeerd.
Wat wensch ik waerdig zulk een' Geest? vaer voort te straelen,
Der jeugd ten voorbeeld, met het licht van uw verstand;
Schep lust uw hart in 't Leidsche Athenen *op te haelen,*
En was dus op tot roem van 't waerde Vaderland.
Wanneer ge een man wordt, zal u elk verwonderd looven,
Daer gy met de Ouden strydt, de Nieuwen gaet te boven.

De uitkomst heeft deeze Dichterlyke Voorspelling bevestigd, en men kan met waarheid zeggen, dat de groote lichten, die ten dien tyd het Leidsche Oefenschool bescheenen, niet weinig zyne zucht tot geleerdheid aangekweekt hebben; 'er waren toen een *J. Scaliger*, *Fr. Junius*, *L. Trelcatius*; een *P. Merula*, *R. Snellius*, *C. Clusius*: een *B. Vulcanius*, een *C. Rynakker*, en de Oom van onzen Student, *Cornelis de Groot*. Onder zyn Medgezellen waren *P. Scriverius*, *Baudius* en *D. Heinsius*, mannen, die in 't vervolg zich door hunne Schriften eenen grooten naam gemaakt hebben.

Wy zouden te verre uitwyden, zo we alles wilde naschryven, wat men ten lof van onzen Letterheld heeft aangetekend; wy zullen derhalve zyn leevensloop in 't gros zoo kort nagaan, als ons doenlyk is. Iets echter moeten wy niet vergeeten, naamelyk dat hy, kwaalyk zyn twaalfde jaar bereikt hebbende, oorzaak was van de verandering van Godsdienst van zyne Moeder, welke de Roomsche Religie tot dien tyd toe beleeden hadt, schoon haar Man zulks dikwyls vruchteloos onderstaan, en haare volstandigheid ziende, gezegd hadde, *dat hy haar niet meer lastig wilde vallen, maar dat hy echter te gemoet zag, dat haar Zoon haar nog bekeeren zoude.*

Doch wat hier van zy, laaten wy daar; hy was vyftien jaaren oud toen hy van de Akademie kwam, en ging in gezelschap van den Admiraal van Zeeland, *Justinus van Nassauw*, en den Raadpensionaris van Holland, *Johan van Oldenbarneveld*, die aan Ko-

ning

ning *Henrik den Vierden* als Gezanten van den Staatgezonden wierden, naar Frankryk, alwaar hy een sierlyke Redevoering deedt aan gemelden Vorst, die hem met zeer veel genoegen aanhoorde, in zoo verre dat hy hem met een gouden Keten, aan welke zyn Koninglyk Afbeeldsel hing, vereerde en, op hem wyzende, zeide: (*voilà le Miracle d'Hollande*), *zie daar het Wonder van Holland*, en het is te denken, dat de Zegezang, die hy het Jaar te vooren op de verovering van *Amiens*, gemaakt hadt, den Franschen Koning zeer wel hadde aangestaan. In dit Ryk maakte hy kennis met veele Geleerde Mannen, en eer hy van daar vertrok, bekwam hy den Eertytel van Doctor in de Rechten.

In Holland terug gekeerd zynde, liet hy zich op de Rolle der Advocaaten opschryven, en ging, na zynen Eed voor den Hove van Holland en den Hoogen Raad in die hoedanigheid te hebben afgelegd, in *'s Hage* by den Predikant *Uitenbogaard* woonen, en men verhaalt, dat hy, eens tegens een oud Advocaat pleitende, en wat vinnig uitvaarende, deeze hem zeide, dat hy moest denken, *dat hy nog jong was, en tegens eenen ouden Praktizyn sprak*; straks daar op dit antwoord gaf: *dat weet ik wel, maar daarom heb ik ook eerst te raade gegaan met oude Praktizyns, die ik in myn Komtoor heb; deezen hebben my dus onderricht*, een antwoord, dat zekerlyk geestig is. Van zyne veelvuldige Geschriften, en uitmuntende Gedichten zullen wy niet spreeken, om niet te wydloopig te zyn, en wy achten dat ze over 't algemeen genoeg bekend zullen weezen, ten minsten zyn voortreffelyk Boek over *de Waarheid van den Christelyken Godsdienst*, zyne uitmuntende Werken over *'t Recht des Oorlogs en Vrede*, over *de Oudheid van de Bataviscbe Republiek*, over *de Vrye Zeevaart*, en zyne *Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid*.

De achting, die men zelfs onder de Geleerden hier te lande voor *de Groot* koesterde, kan men ook opmaaken uit het gedrag van den Heere *Baudius*, die, dewyl *Paulus Merula*, 's Lands Historieschryver, gestorven was, naar dat ampt stondt; doch tevens betuigde dat, indien *Hugo de Groot* het oog op dezelve Waardigheid hadde, hy wel voor hem wilde wyken. Dan in 't zelve jaar, te weeten 1607, wierdt de Heer Mr. *Simon van Veen*, Advocaat Fiscaal van Holland en West-Friesland, bevorderd tot Raadsheer in den Hoogen Raad, waar op *de Groot* in deszelfs

zelfs Bediening gesteld werdt. Hy trouwde in 't volgende jaar met *Maria van Reigersbergen*, gesprooten uit een aanzienlyk Geslacht in Zeeland, en Dochter van den Heer *Pieter van Reigersbergen*, die Burgemeester van de Stad *Veere* was. In 't jaar 1613 wierdt hy Pensionaris van *Rotterdam*. Thans hielt hy zich yverig bezig met het waarneemen zyns Ampts, en het schryven van nuttige Werken, tot dat hy in de Religie-beroerten betrokken, en, naar inhoud zyner Sententie, tot eene eeuwig gevangenis gedoemd werdt, waar van men een omstandig verslag vindt in onze Historie, op de jaaren 1618, 1619 enz, wy zullen 'er derhalve hier geen herhaaling van doen, maar hem nog kortelyk volgen tot zynen dood toe.

Na dat hy van *Loevenstein* op de bekende wyze ontkomen, en naar Frankryk gevlucht was, onthielt hy zich aldaar eenige jaaren, genietende een Pensioen van drieduizend *Livres*. die de Koning hem hadt toegelegd; maar dezelve hem tien jaaren daar na door den Kardinaal *de Richelieu* ontnomen zynde, was hy genoodzaakt zich naar elders, en wel naar *Hamburg* te begeeven. *Gustavus Adolphus*, Koning van Zweeden, die groote achting voor *de Groot* hadt, wilde hem gaarne in zyn dienst hebben, maar ten jaare 1632 in den slag by *Lutsen* gesneuveld zynde, bleef de Ryks-Kancelier *Axel Oxenstiern* by 't zelve voorneemen, en noodigde onzen Balling om in Zweedschen dienst over te gaan, 't welk *de Groot* eindelyk aannam, en in Mai des jaars 1634 naar *Frankfort aan den Main* vertrok; de voorsz. Kancelier stelde hem daar op aan tot Afgezant van 't Zweedsche Ryk aan 't Fransche Hof, als mede tot Staats-Raad van de jonge Koninginne *Christina*, met eene wedde van vyftienduizend Guldens tot zyne bezending en vyfduizend als Staats-Raad. In deezen luister en staat, hoe zeer de nyd daar over knarsfetandde, bleef hy aan 't Fransche Hof tien jaaren, wanneer hy van zyne waardigheid ontslagen wierdt, onder voorwendsel, zoo men zegt, dat de Koningin te *Parys* geen Gezant meer noodig hadt, dewyl men te *Munster* doende ware om over den Vrede te handelen. Zyn afscheid dan van 't Fransche Hof genomen hebbende, vertrok hy naar Duitschland, en in de Haven van *Colmar* aangekomen zynde, gaf men hem kennis dat *Oxenstiern* vier mylen van daar was. Deeze Staatsman hadt ook zoo dra de komst van *de Groot* niet vernomen, of hy zondt hem

hem een Koets om hem af te haalen. Vervolgens vertrok hy naar *Stokholm*, de Koningin liet hem met een haarer koetsen afhaalen, hielt hem aan haare Tafel, en sprak met hem over veele zaaken. Doch dewyl hy zag, dat hy haar geen dienst meer konde doen, verzocht hy te mogen gaan werwaards 't hem goeddacht; de Vorstin liet hem daar op aanbieden om in haaren dienst te blyven, en zyn Familie in Zweeden te doen komen, met belofte dat zy zorg voor dezelve zoude draagen: maar de *Groot* verontschuldigde zich deswegens, waarom de Koningin hem een Geschenk deedt van twaalfduizend Ryksdaalers, benevens eenig Zilverwerk. Sommigen zeggen ook dat de Koningin hem vereerde met een gouden Keten, drie dik, met een Medaille van die Vorstin daar aan, welke keten zy eerst om haar hals, eu vervolgens om dien van *de Groot* hing, geen gering bewys van de hooge achting, welke zy dien *Phœnix* der Geleerdheid was toedraagende. Hy vertrok nu uit Zweeden in een Gallei der Koningin, en kwam in de Haven van *Dalen* aan, waar hy zich in een Schip op *Lubek* begaf, en, na op Zee veel uitgestaan te hebben, te *Liba*, een Dorp veertien mylen van *Dantzich* gelegen, nog gelukkig voet aan land zette. Hy hadt zich al sedert eenigen tyd onpasselyk bevonden, en vermits de ongemakken der reis dezelve nog vry vermeerderde, was hy genoodzaakt te *Rostock* te blyven, waar hy dan ook een godvruchtig uiteinde hadt. Zyn Lyk werdt geopend, de Ingewanden daar uitgehaald, in een Bus opgesloten, en in de Domkerk aldaar begraaven, terwyl zyn lighaam, gebalzemd zynde, naar Holland overgevoerd, en op den 3 October in de Nieuwe Kerk te *Delft* bygelegd werdt. 1645.

Wat zyn afbeeldsel betreft, men geeft dezelve dus op. „ Hy „ was een der schoonste mannen van zyn tyd. Zyn aangezicht „ was van een frissche verwe, de neus een weinig geboogen, „ zyne oogen donkerblaauw en glinsterende, waar in de schran„ derheid van zyn verstand doorstraalde; zyn hair was tusschen „ 't blonde en bruine, de gestalte van zyn lighaam ryzig, zyn le„ den wel gesloten en zoo sterk, dat hy in het wandelen, „ loopen en springen, onder lieden van zyne jaaren, weinig ge„ lyken vondt. De deftig- en bevalligheid van 't opslag van gelaat „ werden beantwoord, en zelfs overtroffen, door de voortreffe„ lyke hoedanigheden van zyn gemoed. Hy was ernsthaftig in 't

„ bedryf van zaaken; vrolyk onder zyne vrienden, by allen ge-
„ ſpraakſaam en meewaarig, mededoogend met de Ellendigen,
„ weldaadig omtrent de Behoeftigen, oprecht en trouwhartig in
„ het handhaven der Vriendſchap, en ſchoon hy anderen ten
„ zynen opzichte daar in zag wankelen, zag hy zulks echter
„ doorgaans over 't hoofd, verdraagende liever alle ongelyken,
„ dan de voorige gemeenzaamheid af te ſnyden". En dat hy geen Dweeper, maar een Vriend ware van eenen mannelyken Godsdienst, zou men daar uit kunnen beſluiten, dat hy by de Geestelykheid grievend is gelasterd geworden, ten zy men wille zeggen, dat zyne Verdraagzaam- en Gemaatigdheid in den Godsdienst daar oorzaak van geweest zy. „ Hy was" zegt *du Maurier*,"
„ een volmaakte Menſchen-kenner, een goed Griesch en La-
„ tynsch Dichter, ſpreekende en kennende zeer wel alle de Taa-
„ len, zoo leevende als doode, een groot Godgeleerde, een groot
„ Rechtsgeleerde, en een groote Historieſchryver. Hy hadt alle
„ de Boeken, die in 't licht gegeeven zyn, geleezen, en het
„ geen verwonderlyk is, zyn geheugen was zoo verbaazend ſterk,
„ dat al wat hy geleezen hadt, hem in den Geest tegenwoordig
„ was, zonder dat hy 'er de minſte omſtandigheid van vergeeten
„ hadde. Men merkt aan, dat zy, die een groot geheugen heb-
„ ben, niet altoos met een goed oordeel bedeeld zyn; doch hy
„ was zeer oordeelkundig in het ſpreeken en ſchryven, bezitten-
„ de ten hoogſten graade twee hoedanigheden, welken gemeen-
„ lyk met elkander onbeſtaanbaar zyn. Ik heb den Heer *de Groot*
„ dikwyls een oogenblik het oog zien werpen op een groote
„ bladzyde van een Boek in Folio, en dat hy dan volkomen wist
„ wat zy behelsde".

Zyn Zinſpreuk was HORA RUIT, *het uur ſnelt voorby*, zich zelven daar door waarſchouwende, dat men den tyd, die ſnel voorby vliegt, zorgvuldig moet beſteeden, en de menigvuldigheid zyner geleerde Werken, om niet van de bezigheden zyner onderſcheiden Bedieningen te ſpreeken, toont ons duidelyk aan, dat hy zulks wel in acht genomen heeft.

Hy liet, benevens zyne Gemaalin, die onder de vermaarde Vrouwen der Oudheid mag geſteld worden, vier kinderen na, een Dochter, *Cornelia* genaamd, gehuwd aan den Heer *Jean Barton*, Vicomte *de Mombas*; en drie zoonen, *Cornelis*, *Pieter* en *Dide-*

Diderik, van welke de middenste 't Geslacht voortgeplant, en het Ampt van Pensionaris der Stad *Amsteldam* bekleed heeft: de twee anderen zyn ongetrouwd gestorven.

Verwekte dit Overlyden van den vermaarden *Hugo de Groot* by veelen groote droefheid, de Trouwdag van den Paltsgraaf *Eduard*, een Zoon der Koninginne van *Bohemen*, met de Prinsesse *Anna* van *Nevers*, baarde daarentegen geen klein ongenoegen, zoo aan zyne Moeder als aan zyne andere Bloedverwanten, nademaal hy door dit Huwlyk tot de Roomsch-Catholyken Godsdienst overging.

Zoo wierdt ook in de maand September te *Parys* het Huwelyk getekend tusschen den Koning van Polen *Uladislaus den IV*, en *Louise Marie de Gonzague*, Dochter des Hertogs *Karel* van *Mantua* en *Nevers*, en Zuster van de zoo even genoemde *Anna* van *Nevers*. Den 27 December kwam deeze tweede Gemaalin van den Poolschen Vorst te *Amsteldam*, werdt aldaar door Prins *Willem*, en den Heer van *Brederode* begroet, en door de Regeering naar waardigheid ontfangen; 'er stonden, zegt men, omtrent duizend man in de Wapens, en 'er wierden wel honderd Kanonschooten gedaan. Zy vertoefde aldaar tot den 31, wanneer ze, van vierhonderd Burgers uitgeleid zynde, naar *Utrecht* vertrok, en voorts door *Duitschland* naar *Polen*.

DERDE HOOFDSTUK.

Vervattende de Gebeurtenissen van den jaare 1646, als het vertrek der Gevolmagtigden der Algemeene Staaten naar Munster, de inneeming van Duinkerken door de Franschen, 't Huwelyk van den Keurvorst van Brandenburg met een Dochter van Prins Frederik Henrik, en meer andere voorvallen, deezen Staat betreffende.

Dewyl wy hoe langs hoe meer het heuchlyk Tydstip naderen, dat deeze Staat, na een tagtigjaarigen Oorlog met Spanje, door deeze Kroon voor altoos vry, souverein, of onafhanglyk werdt verklaard, en men reeds, gelyk wy gezien hebben, te *Munster* voor 't grootste deel vergaderd ware, om eenen algemeenen Vre-

de te bewerken; moeten wy nu onze Gevolmagtigden ook derwaards volgen, en 't verloop van deeze zeer gewigtige Gebeurtenisse met aandacht nagaan.

Men kan met rede zeggen, dat, was men te *Munster* voorneemens, om over eenen Algemeenen Vrede te handelen, de zucht daar toe by meest alle de Europeaansche Mogendheden niet minder algemeen ware. Onze Vereenigde Nederlanden en Spanje hadden 'er niet alleen groot belang by, maar Frankryk, de Keizer, Zweeden, Saxen, Beijeren, de Paltzgraaf *Karel Lodewyk*, en de Landgraavin van *Hessen-Kassel*, waren 'er, elk uit verschillende oorzaaken en inzichten, grootelyks in betrokken, zoo als het vervolg ons in 't voorby gaan zal doen zien. Om dan nu maar alleen van onzen Staat en Spanje, als de hoofdzaak deezer Historie, te spreeken, zoo was het Tydstip thans voor hun Hoog Mog. te voordeelig, om niet naar eenen goeden Vrede, die zich als van zelve aanboodt, te staan, dewyl Spanje niet alleen door hunne Wapens en door die van Frankryk, maar ook door den afval van *Portugal* en den opstand van *Catalogne* zeer afgemat en verzwakt geworden was. De Staaten wierden daar toe nog te meer aangenoopt door den slechten staat hunner Geldmiddelen, genoodzaakt zynde om jaarlyksch geld op te neemen, overmits de Provintiën uit haare Inkomsten de noodige Onkosten, die tot de verdere voortzetting des Oorlogs vereischt werden, niet konden opbrengen. Hier kwam nog by, dat de Steden, welken men sedert eenige jaaren van de Spanjaarden genomen hadt, de Inkomsten van den Staat gantsch niet vermeerderden; want de kosten, die 'er gedaan moesten worden om ze te versterken, haare Vestingwerken te onderhouden, en haare Bezettingen te betaalen, liepen veel hooger, dan de Inkomsten, die 'er van getrokken wierden. De somme, die in het begin van ieder jaar tot den Oorlog vastgesteld werdt, beliep toen, naar men opgeeft, meer dan tweeëntwintig Millioenen Guldens. Holland alleen bragt meer dan de helft op voor haar aandeel, en men zegt dat die Provintie toen al meer dan honderd en vyftig Millioenen schuldig ware, waar van zy den *Intrest* betaalde tegen vier ten honderd. Men zou naauwelyks kunnen begrypen, hoe zulk een klein land zulke zwaare Lasten konde draagen; doch die schulden zyn in het vervolg van tyd door den Oorlog dermaate

maate aangegroeid, dat het zich genoodzaakt heeft gevonden, om deeze Intrest op twee en een half ten honderd te stellen.

Hier voegt men nog eene andere rede by; de staat, zegt men, waar in de Provintiën waren, vereischte ongetwyfeld den Vrede; en schoon haare Geldmiddelen veel grooter mogten zyn geweest dan haare Onkosten, zoo was 't echter tyd om denzelven te maaken: want de Oorlog is niet geöorloft, als wanneer hy ten uitersten noodzaaklyk is, behalve dat men zich niet kan belooven ten laatsten niet in 't onderspit te zullen raaken. Men heeft ook zeer wel aangemerkt, dat de vreeze van Frankryk tot een nabuur te krygen, een groote rede ware om den Vrede te maaken, nademaal men te duchten hadde dat Frankryk, door 't bemagtigen van alle de Spaansche Nederlanden, den Koophandel van Holland zoude hebben bedorven, ten voordeele der Provintiën, die hy onder zyne magt zou krygen.

De Staaten van Holland, zoo al in het voorige jaar gezegd is, toonden zich derhalve hoe langer hoe meer genegen, om dit Vredewerk te verhaasten. Alles werdt ook in tyds daar toe beraamd, en de Gevolmagtigden tot het Bestand, of den Vredehandel benoemd; derzelver naamen zyn deezen: *Bartholt van Gent*, Heer van *Loenen* en *Meinertswyk*, Amptman van *Bommel*, *Tieler-* en *Bommelerwaard*, Gedeputeerde van wege *Gelderland* ter Algemeene Staats-Vergadering. — *Johan van Mathenes*, Heer van *Mathenes*, *Riviere*, *Opmeer* en *Zouteveen*; Hoogheemraad van *Schieland*, Gecommitteerde Raad uit de Orde van de Edelen en Ridderschap der Provintie van *Holland* en *West-Friesland* enz. —— *Adriaan Pauw*, Ridder, Heer van *Heemstede*, *Hogersmilde*, *Rietwyk* en *Nieuwerkerke*; eerste Rekenmeester van de Graaflykheids Domeinen van *Holland* en *West-Friesland*, enz. —— *Johan de Knuit*, Ridder, Heer van *Oud* en *Nieuw Vosmeer*; eerste en representeerde den Adel der Graaflykheid van Zeeland, en Ordinaris Raad van zyne Hoogheid: Gedeputeerde van wege de Provintie *Zeeland* in de Vergadering van hun H. M. — *Godert van Reede*, Heer van *Nederhorst*, *Kortenhout*, *Vreeland*, *Overmeer*; Gedeputeerde van wege de Provintie *Utrecht* ter hooggemelde Vergadering enz. —— *Frans van Donia* tot *Gellum*, Gedeputeerde van de Provintie *Friesland* ter Vergadering der Algemeene Staaten enz. —— *Willem Ripperda*, te *Boksbergen*, *Bodulo*, *Hengelo*;

gelo; Gedeputeerde wegens *Overyssel* ter voorsz. Vergadering enz. —— *Adriaan Clant*, toe *Stedum*, Gedeputeerde van *Groningen* en *Ommelanden* ter evengenoemde Vergadering. Voorts was tot derzelver Secretaris benoemd de Heer *Jacob van der Burg*.

Op de Instructie, welke hun Hoog Mog. aan deeze Heeren Plenipotentiarissen hadden gegeeven, hadden zy deezen Eed moeten doen: „ Wy belooven en zweeren, dat wy voor het aangaan „ van de Handeling van Ruste, binnen *Munster* aangesteld, ge- „ duurende dezelve, noch ook na 't besluit van het Tractaat, niet „ neemen of genieten zullen eenige *Giften* of *Presenten*, directe- „ lyk of indirectelyk, op eenige maniere *bedenkelyk* of *onbedenkelyk*, „ op pœne van daar over geïnfameerd, en vervolgens, naar ge- „ legenheid van zaaken, gestraft te worden. Voorts dat wy „ onze Instructie oprechtelyk en sinceerlyk zullen agtervolgen, en „ alles daar toe contribueeren en bybrengen, dat tot bevordering „ van dien zal strekken, en ter contrarie declineeren alle het gee- „ ne, dat tot het Retardement of nadeel van dien zoude mogen „ bygebragt worden: zoo waarlyk moet ons God Almagtig hel- „ pen ".

De voorsz. Heeren Gevolmagtigden vertrokken dan ten laatsten met den aanvang van dit jaar naar *Munster*, en hunnen Brief van Volmagt, dewelke gedagtekend was den 22 Maart 1646, was in deeze bewoordinge vervat: „ *De* Staaten Generaal *der* „ Vereenigde Nederlanden, *Allen den geenen*, *die deezen zullen zien* „ *of hooren leezen*, salut. *Doen te weeten*; Alzoo wy ons hier be- „ voorens by alle gelegenheid met een oprechten, sinceeren wille „ en intentie genegen hebben getoond, dat de langduurige, land- „ verderfelyke en bloedige Oorlog in de Nederlandsche Provin- „ tiën over veele jaaren verwekt, en vervolgens tot nog toe „ gecontinueerd, ter neder gelegd zoude hebben mogen worden, „ tot derzelver Provintiën gemeene beste, en soulagement van „ de goede Ingezetenen van dien, en dienvolgens ook komen te „ vervallen en te verdwynen de Oorlogen in andere verre afge- „ legen plaatsen en Zeeën, die uit den voorsz. Nederlandschen „ Oorlog jegens onze wederpartye hunnen oorsprong hebben ge- „ nomen; en zynde met onderlinge accoord uitgekoozen de Stad „ *Munster* in *Westphalen*, tot een verzamelinge en handelinge van „ een Generaale Ruste in de Christenheid, hebben voor goed

„ geacht

„ geächt te noemen Personagiën, dewelken met alle auctoriteit
„ en volmagt zullen assisteeren de voorsz. verzamelinge en hande-
„ linge, om te helpen assopieeren den voorsz. langduurigen,
„ Land-verderfelyken en bloedigen Oorlog, in de Nederlandsche
„ Provintiën verwekt: *Zoo is 't*, Dat wy ons volkomenlyk be-
„ trouwende op de Wysheid, Voorzichtigheid, Ervaarenheid,
„ Intelligentie, Getrouwheid en Yver tot den Dienst der opge-
„ melde Vereenigde Nederlanden (*naamelyk van de voorsz. Gevol-
„ magtigden, die hier opgenoemd worden*); geeven denzelven te sa-
„ men, of ten minsten 't meerendeel van dien (by absentie, of
„ ongelegenheid van de anderen), volkomen Magt, Auctori-
„ teit, Generaal en speciaal Bevel, omme, uit den naam en van
„ onzen wege, in qualiteit van Plenipotentiarissen van deezen
„ Staat, binnen de Stad *Munster* te hooren en te verstaan van de
„ Heeren Plenipotentiarissen van den zeer magtigen en zeer ex-
„ cellenten Prinse, Don *Philips den Vierden*, Koning van Spanje,
„ de openinge van 't geene dezelve Heeren Plenipotentiarissen
„ van den voornoemden Koning zullen aanbrengen, tot wegnee-
„ minge van den voorsz. langduurigen, Land-verderfelyken en
„ Bloedigen Oorlog, in de Nederlandschen Provintiën verwekt, en
„ die daar uit hunnen oorsprong jegens onze wederparty, en andere
„ verre afgelegen Plaatsen en Zeeën hebben genomen, en dienvol-
„ gens met dezelve Heeren Plenipotentiarissen van den meer ge-
„ noemden Koning te treeden in onderhandelinge, en tracteeren,
„ ook besluiten, een goed, vast, oprecht en onverbreekelyk Trac-
„ taat van Ruste, gelyk zy Heeren Plenipotentiarissen van deezen
„ Staat tot den meesten dienst en verzekeringe van de Vereenigde
„ Nederlanden, derzelver goede Inwoonderen, als ook van haare Ge-
„ associeerden en Geinteresseerden in de voorsz. langduurige res-
„ pective Oorlogen zullen bevinden te behooren. En hebben wy
„ beloofd, en belooven mits deezen, ter goeder trouwe en on-
„ der Obligatie van ons en onze Successeurs, in het generaal
„ en particulier, voor altyd goed, vast en van waarde te hou-
„ den 't geene by onze opgemelde Heeren Plenipotentiaris-
„ sen, desaangaande geaccordeerd en beslooten zal worden, het
„ zelve te ratificeeren, onverbreekelyk te onderhouden, zonder
„ daar jegens nimmermeer te doen, of gedoogen gedaan te wor-
„ den in eeniger maniere, directelyk of indirectelyk".

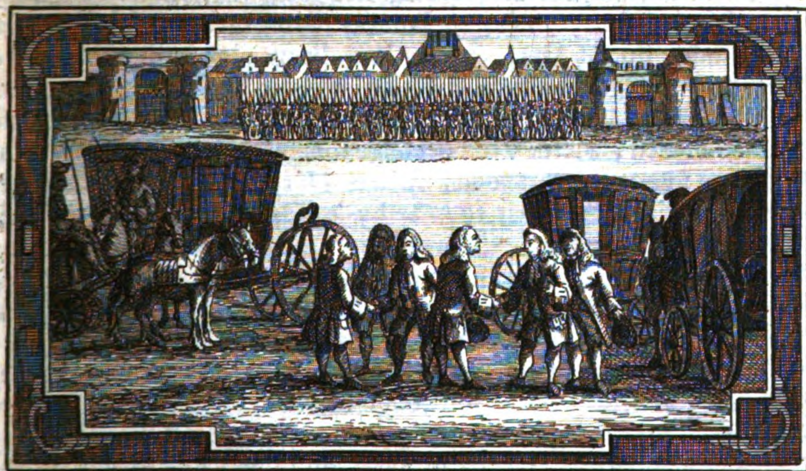
Wan-

Wanneer de voorsz. Heeren nu op den 11 January te *Munster* kwamen, wierden zy aldaar voor 't eerst op dezelve wyze ontfangen, als men de Gezanten van *Venetie* gewoon was te doen. Een halfuur buiten de Stad waren drie Karossen der Fransche, en twee der Portugeesche Gezanten hun te gemoet gereeden met eenige Edellieden, om hen te verwellekomen, uit naam der Gezanten, over hunne behouden aankomst; 'er waren voorts nog eenige andere Koetsen van den Gouverneur der Stad. Zy vervolgden echter hunnen weg in hunne twee eigen Karossen. Zy vonden drie Vaandels Soldaaten in twee ryën geschaard tusschen de twee Poorten, en eenige Burger-Vaandels in de Stad, alwaar alle de Inwoonders, zoo Geestelyken als Wereldlyken, hun toeriepen, dat ze welkom waren. De vyf Karossen der Gezanten volgden hen tot aan hun Logement, het welk men reeds in den Zomer van 't voorleeden jaar voor hen gereed gemaakt hadt, en de Edellieden, daar uit getreeden zynde, verwellekomden hen nog daarenboven in de Zaal; de Gezanten van den Staat bedankten hen, en daar op vertrokken de Edellieden. De Gezanten van de Republiek *Venetie*, en de Envoyés van *Brandenburg* en *Hessen*, beweezen hun dezelve beleefdheid, maar *Contarini*, liet zich by hen ontschuldigen, dat hy hun zyne Karosse niet te gemoet gezonden hadde, alzoo de Middelaars, dat is, de Nuntius van den Paus *Innocentius den Tienden*, die *Urbanus den Agtsten*, twee jaaren geleeden, opgevolgd was, en hy, besloten hadden zich met de intrede der Gezanten niet te zullen bemoeijen. 's Anderendaags zonden de Gezanten van den Staat eenigen aan de Gezanten van *Frankryk* en *Portugal*, om hen te bedanken voor de eere, welke zy hun hadden aangedaan met hunne Karossen hun te gemoet te zenden, en aan de anderen voor dat ze hen hadden laaten verwellekomen. De Graaf van *Nassauw*, Envoyé des Keizers, spreekende met hen, die de Staatsche Gezanten aan hem hadden gezonden, noemde gemelde Gezanten met den naam van *Excellentiën;* doch die hy hun toezondt deeden dit niet, onze Gezanten antwoordden in gelyke termen ten opzichte van den Graaf van *Nassauw*. De Spanjaards, by welken zy ook gezonden hadden, om denzelven hunnen aankomst bekend te maaken, kwamen hen voor, hun vier Secretarissen zendende, van welken hen de eerste aanspraak in het Nederduitsch, de tweede in 't Fransch en de

twee

twee anderen in het Latyn, geevende hun ook den naam van *Excellentiën*, gelyk de Spaansche Gevolmagtigden zelven ook deeden, spreekende met hen, die de Hollanders by hen gezonden hadden. Deeze Gevolmagtigden waren Don *Gaspar de Bracamonte & Gusman*, Graaf van *Pegnaranda*, en *Antony Brun*, Ridder en Raad van den Koning in zyne Nederlanden. De Afgezondenen van *Savoije* en van de Keurvorsten deeden 't zelfde, toen ze hen lieten verwellekomen; maar *Chigi*, die naderhand Kardinaal en Paus is geworden onder den naam van *Alexander den VII*, was niet te huis, toen men hem voor de eerstemaal de komst der Hollandsche Gezanten liet bekend maaken. Zy zonden ten tweedemaal aan hem doch hy verontschuldigde zich om met hen, die voor de tweedemaal gezonden waren, te spreeken, om dat hy niet was gekleed. De Staaten schreeven naderhand aan hunne Gezanten, dat het hun veel aangenaamer zoude zyn geweest, dat ze niemand aan de Nuntius hadden gezonden, en verbooden hen zulks in het toekomende te doen, gelyk zy hem ook inderdaad niet hebben gezien. 1646.

Het bovenstaande geval zullen wy neemen tot het onderwerp van onze Plaat.

„ Men ziet hier twee Poorten der Stad *Munster*; tusschen

„ wel-

„ welken drie Vendels Soldaaten in twee reiën geschaard staan;
„ wat verder op vertoonen zich aan den eenen kant twee Koet-
„ sen, staatelyk bespannen, van de Hollandsche Gezanten, en
„ aan den anderen kant vyf Karossen, mede buitengewoon in
„ gespan, van de Fransche en Portugeesche Afgezondenen:
„ mitsgaders aan dezelve zyde nog eenige andere Koetsen. De
„ Staatsche, Fransche en Portugeesche Gezanten, uit hunne
„ Koetsen getreeden zynde, ziet men tusschen beiden elkande-
„ ren verwellekomen, terwyl de Edellieden uit de overige Ka-
„ rossen deeze plechtigheid in eene houding van eerbied aan-
„ schouwen".

De Gevolmagtigden van hun Hoog Mog. aldus te *Munster* gebragt hebbende, zullen wy ze aldaar eenigen tyd laaten, om tusschen beiden van eenige andere zaaken te spreeken.

Ondertusschen was Graaf *Henrik*, die wy gezien hebben, dat tot Gouverneur van *Hulst* werdt aangesteld, en die Kolonel was van 't Noordhollandsche Regiment, met eenige duizend mannen uit de voorsz. plaats getoogen, met inzicht om in klein *Braband* te vallen. Te *Waarmunster* gekomen zynde, zondt hy zes- of agthonderd man voor uit, die by het Dorp *Basrode* en *Drygoten*, over 't ys gingen, en den 4 January 's morgens tusschen zes en zeven uuren in dat Dorp vielen, 't welk zy plonderden en eenige Boeren gevangen namen. Dit lot moesten ook eenige Priesters van het platte land ondergaan, en de Spanjaards, die tegenstand wilden bieden, wierden ten deele genomen, ten deele op de vlucht geslagen; voorts verbrandden zy twee Herbergen, en keerden met grooten buit terug: maar toen ze by 't Kasteel *Tempst*, dat aan de *Schelde* lag, kwamen, 't welk zy dachten te vermeesteren, moesten zy met eenig verlies van hun oogmerk afzien, alzoo de Vyand daar te sterk was. Na dat Graaf *Henrik* nu nog eenigen buit gemaakt hadde, keerde hy naar zyn Bezetting terug.

De Spanjaarden van hunnen kant bleeven ook niet in gebreke, om eenig voordeel op de Staatschen te doen. Zy kwamen by troppen over 't ys in de *Betuwe*, de een of anderen aanslag op het oog hebbende; maar de Staatschen waren op hunne hoede, en de Bezettingen van *Amersfoort* en *Arnhem* kregen last om derwaards te gaan, ten einde den Vyand in het oog te houden. De Bezettingen van *Sluis* en *Ardenburg* werden ook versterkt door driehonderd

derd Bootsgezellen, benevens door drie Compagniën Soldaaten, die uit Zeeland derwaards toogen; zoo dat de pooging der Spaanschen op deeze hoogte verydeld wierdt. De Franschen slaagden beter in hunnen aanslag op het Steedje *Deinse*, 't welk zy op Drie Koningen-dag met zesduizend mannen by verrassing innamen; doch de Bezetting, welke uit duizend man bestondt, verweerde zich van het Kerkhof met zulk eene lofwaardige dapperheid, dat de Franschen haar niet konden meester worden. Zy keerden derhalve hunne woede tegen de Inwoonders, plonderende de plaats, die hun eenen goeden buit opleeverde, waar mede zy tegen den middag weder aftoogen. Maar de onderneeming der Maastrichtsche Bezettelingen nam een vry beteren keer, zich op den 17 February meester maakende der Stad *Thienen*; dit geschiede door deezen list: *Jan Remack*, die een Cornet was van *Pompejo* en *Grisson*, Kapitein Luitenant van den Graave van *Solms*, Stadvoogd van *Maastricht*, begaven zich met twee Soldaaten in Kapucyner gewaad, en een derden, die als een Jezuït gekleed was, met het opgaan der Poort naar de Stad, gevolgd wordende van een Trompetter met een roode Sluijer en eenige ontwapende Soldaaten, die Orange Veldtekens aan den arm hadden, en als gevangenen te voorschyn kwamen. De Schildwacht, geen kwaad vermoedende, liet *Remack* met zyn gewaande Geestelyken binnen de Poort, en sloot het Klinket weêr achter hen toe, waar op *Remack* hem met een Gaffel ombragt, het Klinket heropende en eenig Krygsvolk, dat zich omtrent de Poort verschuild hadt, binnen liet. Naauwelyks hadt hy met hunnen bystand het Wachthuis vermeesterd, en tien Soldaaten om 't leeven gebragt, of eene Bende van tweehonderd Ruiters en vyfhonderd Vuurroers kwam ten bescheiden uure aanrukken, en in de Stad stuiven, zonder dat de Bezetting en Burgery eenigen tegenstand kon bieden, en dus genoodzaakt was om zich met hunne Stad in handen der Staatschen over te geeven, die 'er een grooten buit behaalden; want zy namen alle de Officiers en Soldaaten gevangen, veroverden zeven Standaarden en eenentwintig Vaandels, die naar den *Haag* gezonden, en aldaar in de groote Zaal opgehangen wierden, mitsgaders over de driehonderd paarden, en de Lamboische Bagagie, welke twaalfduizend Ryksdaalers waardig wierdt geschat: invoege deeze onderneeming den Vyand zeer duur te staan kwam.

Men deedt van wederzyden nog meer soortelyke aanslagen, welke partyën min of meer voordeel toebragten, maar die van te weinig belang zyn om 'er nader verslag van te doen; de aanslag van den Maarschalk *de Gassion* verdient nogthans eenige melding. Vernomen hebbende, dat de Hertog van *Lottaringen* zyn Krygsvolk in verscheiden Dorpen van *Henegouwen*, en aan de overzyde van de *Schelde* neêrgeslagen hadde, trok hy in het laatst van Maart uit *Meenen* met duizend man te paard, vyfhonderd te voet en nog eenig ander Volk uit de omliggende Bezettingen derwaards; aan de *Schelde* komende, toog hy over een Brug, die de Markgraaf *de Noirmonstier*, welke voor uit getoogen, en over voorsz. rivier geraakt was, over eenige daar liggende Schuiten hadt laaten maaken. Hy liet den genoemden Markgraaf met het Voetvolk tot bewaaring van de Brug; toog met het Paardevolk zes mylen landwaards in, en verraste de Kwartieren van den Baron *Chastelet*, van den Graaf *de Ligneville*, van *Chomaret* en *Mondragon*, die hy in wanorde bragt en op de vlucht sloeg, neemende vierhonderd Ruiters gevangen, en veroverende vyfhonderd Paarden met het grootste gedeelte der vyandlyke Bagagie. Met deezen Buit kwam hy terug, toog over de Brug, die hy liet afbreeken, en trok voorts weder binnen *Meenen*.

Ondertusschen wierdt zyn Hoogheid Prins *Frederik Henrik* met de aanwas zyner jaaren, zynde thans drieënzestig jaaren oud, hoe langs hoe zwakker van lighaamsgesteltenis; zyne beenen begonnen te zwellen, en zyne spraak eenigsins belemmerd te worden, en wel zoo dat men hem somtyds kwaalyk kon verstaan, 't welk zyne Geneesheeren deedt duchten, dat zulks een voorboden ware van eene beroerdheid, waarom ze hem een fontenel op den hals lagen. Men verhaalt, dat hy den 15 Mai by den Franschen Ambassadeur met zyne Gemaalin, Zoon en Dochters te gast zynde, schoon hy 'er zeer vervallen uitzag en weinig sprak, echter zoo graag in 't eeten was, dat haare Hoogheid het niet zonder verdriet konde aanzien, en hem door een Edelman liet verzoeken, dat hy wat maatiger in het eeten zyn, en zyn gezondheid in het oog geliefde te houden; doch de Prins antwoordde, *laat ik toch naar myn appetyt eeten het weinige dat ik te leeven heb.* Maar den volgenden dag gevoelde hy zich kwaalyk, en dat hy zich niet hadt kunnen maatigen, en hy hadt ook al-

tyd

tyd de gewoonte gehad van zeer hartelyk te eeten, volgende daarenboven in 't gebruik der Spyzen meer zyne lust, dan het voorschrift der Artsen. Meermaals hadt hy om deeze rede den Heer *van der Straten* gevraagd, *of hy hem verzekeren konde eenigen tyd langer te leeven, zoo hy zyne Voorschriften volgde?* veelligt het oog hebbende op 't oude spreekwoord: *liever den appetyt gevolgd, en een jaar minder geleefd.* Hoe zwak hy zich ook bevondt, kwam hy nogthans te veld, gelyk wy nu zullen zien.

Niettegenstaande men te *Munster* by een gekomen ware, om over eenen algemeenen Vrede te handelen, liet Frankryk echter onder de hand door den Graaf d'*Estrades* te kennen geeven, dat de Koning niet alleen den gewoonen, maar ook eenen buitengewoonen Onderstand zoude geeven, om nieuwe ligtingen te doen. De Prins hadt deeze zaak voortgezet, en aan de Gevolmagtigden te veld betuigd, dat hy niets meer wenschte, dan de Stad *Antwerpen* te vermeesteren, en dat hy na die zege gerust zoude sterven. 't Aanbod van den Heer *d'Estrades* wierdt dan den 5 Maart door den Voorzitter van de Algemeene Staats-Vergadering voorgesteld, en besloten om des aangaande te schryven aan den Ambassadeur van hun Hoog Mog. te *Parys*, welken Brief dien zelfden avond zonder *Resumptie* wierdt verzonden. Maar de Staaten van Holland waren daar over zeer misnoegd, alzoo de voorz. President zulks zonder hunnen last gedaan hadde; want zy verklaarden, gelyk ook de Gemagtigden van Zeeland, dat zy van zoodanig een Besluit in het minste niet vernomen hadden. De Voorzitter moest derhalve al het ongenoegen, dat deswegens getoond werdt, alleen draagen, hoewel hy zulks met medekennis en last van den Prins gedaan hadde, maar dit wilde hy niet zeggen. Holland nam dit niet alleen kwaalyk, om dat zy daar toe geen last gegeeven hadde, maar ook om dat ze tot den Vrede genegen ware, en zy wilde, door een nieuwen Veldtocht en Overwinningen, aan Frankryk de lust niet vermeerderen, om den Oorlog langer uit te rekken. Men schreef dan den 12 Maart aan den Ambassadeur van hun Hoog Mog. by 't Fransche Hof, dat, indien hy nog geen opening van zynen last gedaan hadde, hy denzelven dan achter zoude houden. Ook werdt nu een besluit genomen, ten einde in het toekomende zulk een wanorde te voorkomen, dat alle de Brieven, by hun Hoog Mog. in te stellen, voortaan

zou-

zouden worden *geresumeerd*, en de Kladden daar van *geregistreerd* waar mede een aanvang gemaakt zou worden met den beginne van dit jaar. Schoon nu hun Ed. Groot Mog. hunnen Gevolmagtigden ter Generaliteit last gaven, om openlyk te wraaken 't geen den 5 in hun Hoog Mog. Vergadering gedaan was, ſtonden zy echter toe, dat men den Gezant aanſchreeve, om over den gewoonen onderſtand van twaalfmaalhonderdduizend *Livres* te handelen, waar van het Tractaat op den 6 April getekend wierdt. Den 13 Maï kwam men ook over een nopens den buitengewoonen onderſtand van driehonderdduizend *Livres*, tot nieuwe wervingen; maar hoe zeer *La Thuillerie* ook aanhielt op het bepaalen van een zekeren dag om te veld te komen, als mede op het aanneemen van zesduizend Waardgelders, Holland was daar in 't eerst niet toe te beweegen: zy bewilligde echter eindelyk in het aanneemen der Waargelders, om te toonen dat ze wel eenige toegeevendheid wilde gebruiken.

Doch men maakte met alles weinig haast, het welk den Heer van *Brederode* hadt doen zeggen, *die van Holland loopen naar den Vrede* (*à bride abbatue*) *met losſen toom.* Zoo hadt ook een voornaam Huisbediende van zyne Hoogheid aan een Lid der Staats-Vergadering gezegd: *Dewyl de Prins ziet, dat 'er geen liefde* (tot den Veldtocht) *meer is, zal hy zich ook niet zeer pynigen tot de Campagne, maar dan hier dan daar wat gaan zwieren.* Deeze redenen gaven aan ſommigen ſtof tot bedenking, vermits de Prins voor den Veldtocht meer dan ooit tot den Vrede geneigd ware, daar hy weinig te vooren zoo ſterk aangehouden hadde, op nieuwe wervingen, en de voornaamſte oorzaak was geweest, dat Holland geſtemd hadt in het Tractaat van buitengewoonen onderſtand, en het ligten van Waardgelders. Zyne Hoogheid hadt daarenboven, op het einde van 't voorgaande jaar, aan den Heer *d'Estrades* nog geſchreeven, over het aandringen der Franſche Gezanten op het zenden der Hollandſche Gevolmagtigden naar *Munster*, ten einde den Kardinaal *Mazarin* te doen begrypen, dat het best ware die nog niet te zenden; dat zy een byzonderen Vrede zouden maaken, in weêrwil van Frankryk en van hem; dat hy zekere berichten hadt, hoe de Heer van *Heemſtede*, die Gevolmagtigde van Holland was, bereids maatregelen met Spanje tot een afgezonderden Vrede hadt genomen. De rede van deeze

dub-

dubbelde gezindheid van den Prins, zegt men aan den eenen kant te zyn, om dat de Franschen de Spaansche Nederlanden in eigendom zochten te krygen, door een Huwelyk van hunnen jongen Koning met de Infante van Spanje, of door ruiling tegens 't Prinsdom van *Catalogne*, 't welk de Franschen, van de Catalaanen geholpen, staande deezen Oorlog in hunne magt gekreegen hadden. Zy spaarden geene listen, om deeze ruiling voor de Spanjaarden smaakelyk, en om den Hollanders diets te maaken, dat de nabuurschap van Frankryk, door zoo veele Staaten vergroot, min nadeelig voor hunne Vryheid ware, dan die van Spanje, door zoo veel Zeeën van hen gescheiden. De Kardinaal *Mazarin* was echter niet zonder hoop, dat hy de eene en de andere door zyne redenen zou kunnen verblinden. Hy schreef, in deeze verwachting, aan de Fransche Gemagtigden te *Munster*, dat een van de redenen, die de voornoemde ruiling voordeelig voor hunnen Vorst zoude maaken, was, dat hy daar door steeds by de hand zoude weezen, om groot voordeel uit de Inlandsche verdeeldheden, welken, gelyk hy niet twyfelde, geduurende den Vrede in Holland zouden ontstaan, te trekken; woorden, die de Franschen naderhand, in 1672, verklaard hebben. En om den Prins in zyn ontwerp te doen bewilligen, boodt hy hem het Markgraafschap van *Antwerpen* aan; doch hoe genegen zyne Hoogheid den Franschen anders ook ware, hadt hy echter niet zuchts genoeg voor hen, om den Staat zulk een magtigen Vorst, als de Koning van Frankryk, tot onmiddelbaaren Buurman te geeven. De tweede rede van de verandering des Prinsen van Oranje was, dat de Koning van Spanje, bemerkt hebbende, dat hy den Vrede niet wel zonder de toestemming van zyn Hoogheid kon verkrygen, hem aanbiedingen van byzonder genoegen, ten voordeele van zyn Huis, hadt laaten doen; doch hier van nader.

De vertraaging der Staatschen wierdt van den kant der Franschen niet gevolgd; want men zag ze al in 't begin der maand July te veld komen met een Leger van veertigduizend man, en straks het beleg slaan voor *Kortryk*, in welke Stad toen eene Bezetting lag van tweeduizend man onder den vermaarden Overste *del Ponti*. Zy belegerden deeze Stad op vier zyden; de Hertog van *Orleans* hadt zyn Kwartier aan den kant van *Menene*, de

Her-

Hertog van *Enguien* by *Scherpenkant*, de Maarschalk *de Gasſion*, aan de *Olymolen* by *Harlebek*, en de Generaal *Rantſauw* tegen *Doornik* en *Ryſſel*, en de Stad wierdt van den *Petelberg* met dertien zwaare ſtukken hevig beſchooten. Zoo dra hadden de Spanjaarden dit beleg niet vernomen, of zy maakten zich gereed tot het ontzet, wel weetende dat de Stad een te geringe Bezetting hadde, om het lang te kunnen uithouden; zy bragten dan ſpoedig al hunne magt by een, en toogen naar *Harlebek* met inzicht om een aanval te doen op het Kwartier van *de Gasſion*, die, zulks bevroedende, een weinig terug week en eenige verandering in zyn Legerplaats maakte. De Spanjaarden legerden zich daar op van *Harlebek* tot *Oudenaarden* toe, vielen op den *Molenberg* aan, en kreegen dien in hun geweld, mitsgaders de Brug, die *de Gasſion* over de *Leye* hadt doen ſlaan, om zyn Kwartier aan dat des Hertogs van *Orleans* te hechten, ſpeelende voorts met hun Geſchut zeer vinnig op de Franſchen. De Spanjaarden tastten vervolgens een Dorp aan, *Cerune* geheeten, 't welk de Franſchen zeer verſterkt, en de Kerk en Kerkhof met goede werken voorzien hadden, doch de Vyanden werden afgeſlagen; maar den moed echter niet verlooren geevende, deeden zy 'er een tweeden aanval op, en, hoe dapper de Franſchen hen te keer gingen, raakten zy 'er meester van, doch niet zonder groote bloedſtorting: want het Gevecht hadt van den middag tot den avond geduurd, en wederzyds veel Volks gekost. Den Generaal *Bek* wierdt een paard onder het lyf dood geſchooten, den Generaal *Picolomini* een afhangende Mouw door een Kogel weggenomen, den Graaf van *Buquoy* een hand afgeſchooten, de Markgraaf *de Toulon* benevens veele Officieren wierden gekwetst, als mede veele Soldaaten, en wel in zulk een menigte, dat 'er vyftig Wagens met Gekwetſten binnen *Gend* gebragt werden. De Franſchen leeden ook geen klein verlies, onder anderen den Maarſchalk d'*Estre* en de Stadvoogd van *Meenen*, om niet van hunne Gekwetſten te ſpreeken. Hoe groot eene ſlagting men nu ook aangerecht hadde, zagen de Spanjaarden echter niet van hun opzet af, maar ziende dat ze hun voorneemen, niet zouden kunnen ter uitvoer brengen, zoo ze te *Harlebek* bleeven leggen, namen zy 't beſluit om zich aan de andere zyde neêr te ſlaan.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1646.

Achtervolgens dit voorneemen trokken de Spanjaarden over de *Leije*, tusschen *Meenen* en *Kortryk*, om de Franschen van dien kant den Leeftocht aftesnyden; doch de Franschen, hun dit willende beletten, viel 'er andermaal een hevig Gevecht voor, waar in van wederzyden veel Volks bleef. Ondertusschen hadt de Hertog van *Orleans* een Krygsboden gezonden aan den Hertog van *Lottaringen*, om met hem over de onzydigheid der Stad, en eenen stilstand van Wapenen voor dezelve, te handelen; doch de Gouverneur der Stad, die hier van niet wist en bevreesd was voor een algemeenen storm, welke hy voor oogen zag, liet onderwyl om Verdrag verzoeken, waar door de Franschen op den 28 Juny in bezit der Stad geraakten.

Het Staatsche Leger lag ten zelven tyde, en zelfs nog in July, voor Dordrecht in de Schepen, zonder eenig algemeen bewind, 't welk oorzaak van groote wanorde omtrent gemelde Stad was, en zoo de Franschen als Zweeden deedt klaagen over de werkeloosheid van het Staatsche Leger; beweerende dat de samenvoeging van de Zweedsche en Hessische troepen met de Franschen daar door belet werdt, en dat het de schuld der Staatschen zoude zyn, indien de Franschen, die *Kortryk* toen belegerd hielden, eenig ongeval bejegende. Dit wierdt den Prins en den Gemagtigden te Velde, *Linden*, *Lintelo*, *Wimmenum*, *Ruisch*, *Andries Bicker*, *Herberts*, *Vosbergen*, *Rheede*, *Andrée*, *Tsselmuiden* en *Zanten*, die te *Breda* waren, aangeschreeven, waar het meeste geschil was over den Godsdienst; de Franschen waren van meening, dat, ingeval men *Antwerpen*, waar op het gemunt was, bemagtigde, men den Godsdienst aldaar moest laaten in den staat, waar in hy was, gelyk het Tractaat van den jaare 1635 inhielt. Men wierp hun tegen, dat dit plaats hadt omtrent de Steden, die gezamenlyk door de Franschen en Staatschen ingenomen wierden, en niet omtrent die, welken de Staaten alleen door hunne Wapenen veroverden. Echter om dat de Prins een versterking van Volk noodig hadt, om de zwaarigheden van 't beleg van *Antwerpen* te boven te komen, en dat de Franschen een onderstand van drieduizend man te paard en even zoo veel te voet voor tien dagen zouden leenen, op voorwaarden dat, na de verovering der Plaats,

de Prins weêr drieduizend Voetknechten aan de Franschen zoude leenen, kwam men over een, dat men de Roomschgezinden in *Antwerpen* vier Kerken, bekwaam tot de openbaare oefening van hunnen Godsdienst, zoude laaten; dewyl de Koningin van Frankryk weigerde, haare troepen te leenen tot de verovering van eene Stad, waar in haar Godsdienst uitgeroeïd zoude worden. De Heeren van *Wimmenum* en *Bicker*, den Staaten van Holland van dit Artykel, met de Franschen beraamd en getekend, naderhand verslag gedaan hebbende, wierdt het zeer kwaalyk by hen genomen; eensdeels om de form, als zynde een soort van Tractaat, het welke zonder last niet gemaakt mogt worden: anderdeels om de stoffe, vermits het, als 't ware, tot nadeel van den Gereformeerden Godsdienst strekte. De Staaten van Zeeland wraakten 't ook om dezelve redenen, neemende het den Heer *Vosbergen*, hunnen Gemagtigde te Velde, zeer kwaalyk af, dat hy, zonder hun onthiet, een beding van dien aart getekend hadde.

Na dat nu het punt van Godsdienst in de plaats, die de Prins zou aantasten, dan vastgesteld ware, bestelde zyne Hoogheid nog vierhonderd Schepen, om de Ruitery over te voeren, waar na het Heïr den 12 July van *Dordrecht* naar *Philippine* voer. De Prins zelf toog den 16 van *Bergen-op-Zoom* naar het *Sas*, van waar agthonderd, zoo Paarden als Vuurroers, naar *Lovendigem* gezonden wierden, om de beloofden zesduizend Fransche Ruiters en Voetknechten af te haalen. Deezen, onder het bevel des Graaven van *Grammont*, omtrent *Selsaten* gekomen, kreegen alle Soldaaten last, om zich van leeftocht voor zes dagen te voorzien, en zich tochtvaardig te houden. 't Leger brak des anderendaags op, en kwam 's avonds te *Steeke*; twee dagen daar na toog het op naar *Lokeren*, waar het buiten 't Dorp omschanst werdt. Den 4 Augustus trok Prins *Willem* uit het Leger met een goed deel Ruitery en Vuurroers, om de Spanjaarden, die by *Antwerpen* lagen, uit te lokken, maar zy bleeven in hunne voordeelige Legerplaats onbeweeglyk liggen. Vyf dagen daar na brak het Heïr op, en kwam 's avonds in het Dorp *Teemsche*, waar de Prins een vry sterk Kasteel eerst deedt opeisschen, en, de Bezetting niet geneigd zynde om zich overtegeeven, vervolgens liet belegeren; doch het beleg duurde slechts van den morgen tot den avond, als wanneer de Bezetting met pak en zak daar

uittoog:

uittoog: deeze verovering kostte den Kolonel *Huigens* 't leeven. Op denzelven tyd, dat de Prins zich Meester maakte van het Huis te *Teemsche*, kreeg de Onder-Admiraal *Jan Everts* last, om met vyf- of zesentwintig Sloepen, bemand met tweehonderd Matroozen, het Boeregat, eene Schans gelegen tusschen die van *Philippe* en *Oosterweel*, in te neemen. *Kabiljau*, Commandeur van *Liefkenshoek*, wierdt ook gelast dien tocht met hem te onderneemen. Zy namen Hopman *de Ridder* met zich, en trokken omtrent vierhonderd mannen uit de Polder van *Namen*, *Liefkenshoek*, *Lillo* en de *Kruisschans*, en voeren 's avonds by donker met dit Krygsvolk naar het gat van de *Kruisschans*. Daar geland zynde, trokken zy voorby de Schans *Philippe*, zonder ontdekt te worden; maar toen ze tot op een Musketschoot by 't *Boeregat* genaderd waren, maakte de Bezetting van een redout alarm. Dit verhinderde hen echter niet in het ter uitvoer brengen van hun voorneemen, en het *Boeregat* met Verdrag in te neemen; de Bezetting trok 'er uit ten getale van honderd man.

Het gerucht van deeze verovering terstond verspreid zynde, kwamen de Spaansche Uitleggers en Ponten toeschieten, zich gelaatende, als of zy den Staatschen de bemagtigde Schans weder wilden ontweldigen; maar 't Geschut der Schans deedt hen weder afhouden. Niet lang daar na kwamen veele Spanjaarden aantrekken, inzonderheid aan de Vlaamsche zyde, van waar het *Boeregat* met elf of twaalf halve Kartouwen wierdt beschooten; ook zag men veele Schepen van *Antwerpen* afkomen. Hier op gaf men zyne Hoogheid te verstaan, dat de Schans niet te houden ware, 't welk hem uit zyn Leger te *St. Gilles*, werwaards hy uit het Dorp *Teemsche* getoogen was, aan den Hopman *Kabiljau* deedt schryven, dat hy de Schans weder zou verlaaten, en aan den Onder-Admiraal *Everts*, dat hy het Volk weder in de Sloepen zoude neemen. De groote Redout dan doen springen, en de andere in den brand gestooken hebbende, vertrokken zy weder, volgens het bevel, dat zy gekreegen hadden. De spraak ging, dat de Prins zich recht over 't *Boeregat*, op den kant van de *Schelde*, zoude komen nederslaan, omtrent de *Blokkersdyk*, om *Antwerpen* van beneden te benaauwen; doch dit bleef agter. Veele waren des niettemin van gedachten, dat de

kans ſchoon ſtondt, om *Antwerpen* te bemagtigen; en het verwaarloozen van deeze goede gelegenheid deedt zeggen, dat *Amſteldam* zich tegen deeze onderneeminge gekant hadde: andere zeiden, en met meer waarſchynlykheids, dat ze den Franſchen te veel voordeels gegeeven zoude hebben, dewyl de Spanjaarden verklaard hadden, dat zy hunne gantſche Krygsmagt tot beſcherming van *Antwerpen* by een zouden brengen, en de Franſchen laaten wegneemen wat zy konden, 't welk niet dienſtig was voor den Staat. Deeze laatſte aanmerking was zeer ſchrander, en by zyne Hoogheid wysſelyk gevat, hoewel 'er geenen ontbraken, die 't verzuim van die gelegenheid aan de zwakheid van zyn verſtand, door zyne onpasſelykheid veroorzaakt, toeſchreeven. Hoe het hier mede ook zy, men kan niet nalaaten den vinger Gods daar in te bemerken, die zich, naar zynen wyzen raad, van allerhande middelen bedient; want indien *Antwerpen* onder de magt der Staaten geraakt ware, zou het ongetwyfeld een groot gedeelte van den Koophandel van *Amſteldam*, *Rotterdam* en andere Steden van Holland naar zich getrokken hebben, 't welk dan tot groot nadeel van deeze Provintie zou geweest zyn.

Wanneer nu het Staatſche Leger te *St. Gilles* lag, kwamen de Heeren van *Mynertswyk*, *de Knuit* en *Nederhorst*, uit *'s Hage* by den Prins in 't Leger, om hem kennis te geeven van de zeventig Artykels, waar over zy met Spanje zouden handelen, en die wederzydſche Gevolmagtigden, uitgenomen de Heer van *Nederhorst*, getekent hadden. De Heer *de Knuit* ſprak den Prins eerst alleen, en verzekerde hem, dat het byzonder genoegen, dat voor hem te *Munster* was bedongen, ruim zes milloenen waardig was; dit genoegen beſtondt hier in. De Prins hadt den Heer *de Knuit* gelast, om voor hem te handelen met den Graave *de Pegnaranda*, eerſten Gevolmagtigden van den Spaanſchen Koning te *Munster;* en om deeze handeling een ſchyn te geeven, wierdt zy aangevangen over de *actiën* en *pretenſiën* van den Prins van *Orange* op den Koning van *Spanje*. Deeze Vorst, om zyne Hoogheid daar omtrent voldoening te geeven, beloofde hem de Landen en Heerlykheden van *Montfoort* in *Spaansch Gelder*, en die van *Turnhout* in *Braband*, met alle derzelver afhanglykheden, rechten en gerechtigheden. Deeze Heerlykheden

den wierden geschat, de eerste op vyfentwintigduizend guldens jaarlyksche inkomste, en de andere op twaalfduizend guldens; doch zoo de opkomsten deezer Heerlykheden minder waren, moest zyne Katholyke Majesteit daar, ten behoeve van den Prins van *Orange*, zoo veele Landen by koopen, op dat derzelver opkomsten, genoemde sommen konden uitmaaken; daarenboven stondt de Koning van Spanje aan den Prins desgelyks af, de Stad en Heerlykheid van *Zevenbergen*, zich verbindende alle de geenen te voldoen, die eenig recht of eisch in 't geheel of ten deele op de drie gemelde Heerlykheden hebben, of eenig deel daar van mogten bezitten, en dezelven te bevryden van alle belastingen, van wat naam dezelven ook konden zyn.

Wyders zou Zyn Hoogheid niet alleen blyven in het bezit des Markgraafschaps van *Bergen-op-Zoom*, gelyk hy het toen bezat, maar de Koning van *Spanje* verbondt zich ook, om hem te stellen in het bezit van 't overige deel des voorsz. Markgraafschaps. Voor het zelve zou de Prins van *Orange* aan den Koning van *Spanje* afstaan, de Stad en Baronnyën van *Diest*, van *Grimbergen* en van *Warneton*; de Stad en het Land van *Sichem* en *Scherpenheuvel*; de vrye Heerlykheden van *Meerhout*, van *Voorts* en van *Herstal*. Eindelyk beloofde zyne Katholyke Majesteit, alle vlyt aan te wenden by den Keizer, ten einde eenige landen van het Keizerryk, jaarlyks agtduizend guldens opbrengende, te doen voegen by het Graafschap van *Meurs*, en het geheel tot een Hertogdom te doen verheffen.

Prins *Frederik Henrik*, deeze voordeelige tyding nu ontfangen hebbende, scheen ten hoogsten voldaan te zyn, en of ze oorzaak zy geweest, gelyk sommigen beweeren, dat zyne Hoogheid hoe langs hoe minder lust begon te krygen, om voortaan iets van aanbelang te Velde uit te richten, laaten wy daar, oordeelende dat de aanwas zyner jaaren, en inzonderheid zyne zwakke ligchaamsgesteltenis, daar zeer veel heeft kunnen toebrengen. Wat hier dan ook van zy, men zegt dat de Prins gramstoorig wierdt, wanneer hem de Gemagtigden te velde hem zochten te beweegen, om het een en ander tegen *Spanje* te bestaan, en dat hy beweerde dat 'er niets meer konde gedaan worden. Ten bewyze hier van verhaalt men, „ dat, toen een der voorsz. Gemagtig-
„ den eens wat vrymoedig staande hielt; dat *Antwerpen* of *Brugge*

„ ligt

„ ligt te bemagtigen zouden zyn, de Prins antwoordde, *ik mooge* „ *u dan 't gebied van 't Heïr overgeeven.* Wyders dat de Heeren „ van het Hof zyner Hoogheid, die naar *Bergen-op-Zoom* vertrokken was, het ook niet eens waren over 't ſtuk van Vrede „ en Oorlog; dat eenigen den Prins raadden tot den Vrede, „ waar toe zyn Hoogheid van zelf genegen was; anderen, die „ nog gaarne gezien hadden, dat men den Spanjaarden eene „ Stad afhandig hadde gemaakt, hem aanraadden dat hy, over„ mits zyn zwakke geſteldheid, het gebied des Heïrs aan den „ Prins, zynen Zoon, zoude overgeeven, maar dat *Frederik Hen*„ *rik*, en zelfs zyne Gemaalin, zich niet genegen toonden om dien „ raad te volgen. De Prins kende den moed wel van zyn Zoon, „ maar wist dat meer Overwinningen den Staat, door het *Sas* en „ *Hulst* genoegſaam beveiligd zynde, niet dienden. De Graaf „ van *Grammont*, die met zyne Franſchen nog in 's Prinſen Heïr „ was, de voorgenomen tocht nog geen voortgang gehad heb„ bende, drong krachtig aan op de werkſaamheid van 't Leger, „ zeggende, dat hy met zyn Volk niet gekomen ware om ſtil te „ leggen. Zy lagen eigenlyk ook niet ſtille; want de ledigheid „ deedt hem weêr werk zoeken in het plunderen, en in het mis„ handelen van Vrouwen en andere uitſpoorigheden".

Wanneer de Prins dan van de Belegering van *Antwerpen* afgezien hadt, en zyn Leger uit *Vlaanderen* naar *Bergen-op-Zoom* ſtondt te voeren, verzocht de Heer *Brasſet*, dat men aldaar nog eenigen tyd zoude vertoeven, om de Spanjaarden te verhinderen het voorneemen der Franſchen te verydelen. Deeze waren van zin, *Kortryk*, als gezegd is, bemagtigd hebbende, *Veurne*, *St. Wynoksbergen* en vervolgens *Duinkerken* te belegeren. Zy namen de Stad *St. Wynoksbergen* ook in, en kort daar na, te weeten op den 25 Augustus, de Schans *Mardyk.* De Spanjaarden veroverden daarentegen in een uur tyds de Stad *Menene.* De Franſchen ſloegen daar op het beleg voor *Veurne*, na welker inneeming zy terſtond *Duinkerken* meenden aan te tasten. Zyne Hoogheid, om dit voorneemen te begunſtigen, dacht niet beter te kunnen doen, dan de een of andere voornaame plaats kwanswys te belegeren. Ondertusſchen was de voornoemde Graaf van *Grammont* met zesduizend man reeds afgetrokken, om door het *Sas* naar *Lovendigem* te gaan; doch hy keerde terug op de tyding, dat

dat de Spanjaarden op hem pasten, en wierdt dus met het Staatsche Leger naar *Bergen-op-Zoom* overgescheept, maar hy toog vervolgens van *Bergen-op-Zoom* door *Maastricht* en het land van *Luik* naar *Frankryk*. 1646.

Na dat nu de Franschen *Veurne* bemagtigd hadden, sloegen zy 't beleg voor *Duinkerken* op den 8 September, en aan den Zeekant hielt Admiraal *Tromp* deeze Stad met eenige Fransche en Staatsche Schepen zeer naauw ingeslooten. De Prins was intusschen naar *Venloo* getoogen, om door dien weg de magt der Spanjaarden te verdeelen, en dus het voorsz. beleg voor de Franschen te ligter te maaken; men kwam 'er den 10 October voor. In deeze Stad hadt men reeds kennis van 's Prinsen aankomst, en de Stadvoogd hadt derhalve tyds genoeg gehad om zyne Bezetting te versterken; hy liet ook sterk met het geschut onder de Staatsche Ruitery speelen, welke zich onder bevel van Prins *Willem* en Graaf *Maurits* aan de Brabantsche zyde bevondt. Toen de Prins des morgens om agt uuren zich in persoon voor de Stad vertoonde, was de Bezetting ook bezig met dapper op zyn Krygsvolk te schieten, en dit vuur was zoo hevig, dat hy zelve genoodzaakt was van *Logement* te veranderen, alzoo hy anders gevaar geloopen zoude hebben. Dien gantschen dag bleef het Staatsche Leger in slagorde leggen, zonder zyne Kwartieren te neemen; doch op den naasten Berg aan de Stad werdt eene Battery aangelegd, waar aan den gantschen nacht gearbeid wierdt. Men maakte ook een Schipbrug van negentien Ponten een halfuur gaans van de Stad. Des anderendaags begon men 's morgens om zes uuren de Stad te beschieten uit zes zoo genaamde Kamerstukken, schietende achttien ponden yzers; maar de Belegerden lieten zulks niet onbeantwoord. Des namiddags wierden de Kwartieren op deeze wys verdeeld. De Schotten en eenige Regimenten Duitschers lagen aan den Maaskant, de Engelschen achter het Kwartier van zyne Hoogheid, de Franschen op de Heide tusschen de Bergen in. De Veldmaarschalk van *Brederode* nam met zeven Regimenten zyn Kwartier boven de Stad in het Dorp *Tegbelen*, en de jonge Prins met de gantsche Ruitery by het Dorp *Bolder*, gelegen aan de zyde van *Brabant* by de Maas; invoege de Stad aan twee kanten openbleef, waar door die van binnen in en uitgaan konden, en dus telkens met versch Volk versterkt worden. De Prins deedt

voorts de Stad wel beschieten, de Loopgraven openen, en de naderinsfen voortzetten, maar geene omwallingen maaken, gelyk anders zyn gewoonte was, als het hem ernst scheen. Nogthans moet de Gouverneur van *Venloo* zulks niet opgemerkt hebben, nademaal hy den 12 der opgenoemde Maand den Prins een Tamboer zondt, om hem een Pas te verzoeken, ten einde zyne drie Dochters in veiligheid naar *Gelder* mogten gebegeleid worden, waar op Zyn Hoogheid 's namiddags een Trompetter in de Stad zondt, om 'er de drie voornoemde Dochters uit te haalen, die vervolgens met een Convooi naar *Gelder* gebragt werden. Men ging daar na voort met schieten, en zelfs met gloeijende Kogels, die meermaals brand in de Stad veroorzaakten, en de Belegerden deeden den Staatschen, zoo door hun Geschut als door hunne uitvallen geen minder schade, zoo dat aan wederzyden eenige manschap bleef, en onder anderen aan den kant der Staatschen de Ritmeester *Rantwyk*, die, door een falconet getroffen zynde, van zyn Paard dood ter nederviel.

Na dat men nu, geduurende veertien dagen, genaderd, geschooten en geschermutseld hadde, zag men de Heeren *Ruisch*, *Meerman* en *de Vroe*, als afgezondenen van hun Hoog Mog., in het Leger komen, en toen ze den Prins vraagden, *welke hoope 'er was om de Stad te winnen?* gaf hy hun ten antwoord: *weinig, ten zy men haar omwalde;* doch tot deeze omwalling hadt men wel drie weeken tyds noodig, en het Jaargetyde zou derhalve te verre loopen, en te nadeelig zyn voor 's Prinsen gezondheid, waarom de Heeren Algemeene Staaten den Prins door gemelde Heeren lieten verzoeken, dat hy 't beleg zoude opbreeken, 't welk hy involgde, alzoo hy zag dat de rede, waarom hy dit beleg hadt ondernomen, ophielt.

Want na dat de Franschen *Mardyk*, *St. Wynoxbergen* en *Veurne* ingenomen, en daar op, als gezegd is, het beleg voor *Duinkerken* geslagen hadden, openden zy den 24 October de Loopgraven, en tastten haar zoo vinnig aan, dat de Markgraaf *de Lede* genoodzaakt was, om zich den 7 September met de rest van de Bezetting, die uit drieduizend man bestaan hadt, overtegeeven, en tot deeze overwinning hadt mede niet weinig geholpen, dat de Spanjaarden door *Tromp* telkens verhinderd waren geworden, om van den Zeekant toevoer in die Stad te bren-

brengen. De voorsz. Markgraaf hadt zoo veel moeds gedeurende dit Beleg getoond, als hy weleer in 't verdeedigen van *Maastricht* gedaan hadt; hy toog 'er den 11 uit, en de Maarschalk van *Rantzau* werdt 'er tot Stadvoogd in aangesteld. De Hertog *d'Enguien*, die, niettegenstaande den onderstand van den Markgraaf *de Caracene*, van den Generaal *Bek*, van *Lamboi*, *Picolomini* en den Hertog van *Lottaringen*, deeze plaats ingenomen hadt, was in het aangezicht gekwetst geworden door een been van een zyner Dienstknechten, die, naast hem staande, door een Kanonkogel doodgeschooten wierdt. Men zegt dat de Engelschen, door den Koning van Spanje verzocht zynde, om *Duinkerken* van den Zeekant by te staan, zich gereed scheenen te maaken om tot dit einde onder Zeil te gaan; maar dat Admiraal *Tromp*, hun te verstaan gegeeven hebbende, dat zyne bevelen inhielden, dat hy alle de Schepen, van welke Natie zy ook waren, die zich voor deeze Haven vertoonden, hadde aan te tasten, de Engelschen van dit voorneemen afzagen.

Toen zyn Hoogheid nu zag, dat hy veilig 't Veld verlaaten kon, brak hy 't beleg op, en zondt nog voor 't einde van October zyn Krygsvolk naar de Winterkwartieren. De Fransch- en Oorlogsgezinden toonden op verscheiden wyze hun misnoegen, en konden niet nalaaten openlyk te zeggen, dat de Prins door dit Beleg en de verrichtingen van deezen Zomer zyne voorige Daaden bezwalkt en verduisterd hadde. De Fransche Gemagtigden te *Munster* schreeven desaangaande onder anderen aan hun Hof: „ Dat zy verwonderd waren over het gedrag van den Prins en „ Prinsesse van *Orange*; dat deeze Vorstinne openlyk genoeg „ toonde voor *Spanje* te zyn, en dat men niet wel wist of het „ de ongezondheid van den Prins ware, die hem naar het einde „ van den Oorlog deedt haaken, dan of het zyne begeerte was, „ om zich in het bezit te zien van 't geene hem was beloofd". Maar de waare oorzaak van 's Prinsen gedrag kan men wel zoo ligt zoeken in de begeerte van *Holland*, die zeer tot den Vrede genegen was, en aan welke Provintie zyne Hoogheid thans genoegen wilde geeven; behalve dit begreep Prins *Frederik Henrik* zeer wel, dat *Frankryk* niet grooter en sterker aan deezen kant behoorde gemaakt te worden, en *Holland* wilde daarom byna tot niets anders verstaan, dan tot verhaasting van het Vredewerk. Toen de Prins den 13 November in *'s Hage* terug kwam, zeide

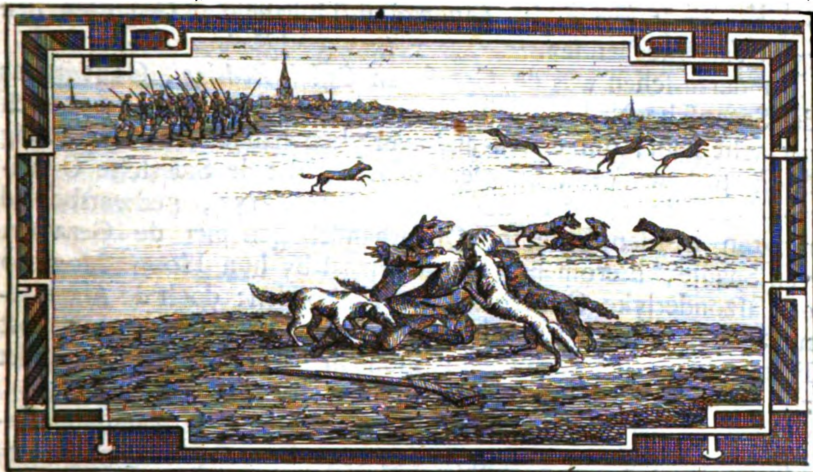
hy derhalve aan de Heeren, die hem van wege hun Hoog Mog. kwamen verwellekomen, *'t is my leed dat 'er deezen Zomer niet meer te Velde is gedaan, maar het is* Vrede.

Dit is het geene, dat geduurende dit Jaar te velde is uitgevoerd; de verrichtingen ter Zee zyn mede van geen aanbelang, alleen verdient de dapperheid van *Klaas Juinbol* eenige melding. Deeze Lands-Kapitein begeleidde eene Vloot Fransche Koopvaardy-Schepen herwaards, en raakte op den 2 February by de Maaze slaags met zes Duinkerskers, en op den 4 met zeven; men vocht aan beide zyden met veel dapperheid, doch *Juinbol*, schoon hy tegen de overmagt te kampen hadde, vocht zoo lang tot dat hy meer dan honderd schooten in zyn Schip gekreegen hadt. Zyn Schip was daarenboven aan zyn Wand zeer beschadigd. Hy bekwam zeven dooden en zesentwintig gekwetsten; hy zelve wierdt ook gekwetst, en de Duinkerkers, die vier van de Koopvaardy-Schepen genomen hadden, hielden toen af. Deeze moedige tegenstand van *Juinbol* was te aanmerkelyk, om niet beloond te worden; ook werdt hem een *Medaille* vereerd, waar op aan de eene zyde dit Gevecht, en 't Wapen van de Admiraaliteit aan de andere zyde verbeeld was: maar deeze dappere Zeeheld overleefde zyne Zege niet lang, want hy storf te *Rotterdam* den 5 January des volgenden jaars aan zyne wonde.

Zoodaanig waren de Krygsverrichtingen van dit jaar, die, als wy reeds gezegd hebben, zeer gering zyn in tegens overstellinge der geenen, welken in voorige jaaren geschied waren; doch gelyk een goede Vrede beter is dan een ontelbaare Overwinningen, en men dien te gemoet zag, hadt men geene rede, om zich daar grootelyks over te beklaagen.

De Wolven moeten in den Winter van 't voorgaande, en in 't begin van dit Jaar in het Sticht *Utrecht*, al tamelyk menigvuldig geweest zyn, en, naar men verhaalt, richtten zy rondom in, of buiten de Dorpen groote verwoestinge aan, 't welk dan ook oorzaak was, dat de Boeren uit de *Bilt* en andere Vlekken op den 23 January gemonsterd werden, om op de Wolvenjagt uit te gaan. Vier van deeze hongerige en woedende Dieren, hadden eenige dagen te vooren eenen Jager aangevallen, verscheurd en tot op het gebeente toe opgegeeten, 't welk een bewys is, dat ze geene Schaapen of Hoenders, eenig ander aas, waar zy meest opvallen, hadden kunnen vinden.

Wy neemen 't droevig Noodlot van deezen Jager tot eene stoffe voor onze Plaat.

„ Hier ziet men een eenzaam Landgezicht boven *Utrecht*, op de
„ hoogte van de *Bilt*, alwaar een Jager van vier woedende Wol-
„ ven aangevallen en jammerlyk verscheurd wordt; een weinig
„ verder op ziet men zyne Honden, ten deele door andere Wol-
„ ven aangevallen, ten deele her- en derwaards wegvluchten.
„ In 't verschiet komt een trop gewapende Boeren uit de om-
„ liggende Dorpen aan, gaande op de Wolven - Jagt uit".

Wy hebben de Gevolmagtigden van deezen Staat naar *Munster* zien gaan, en de wyze, op welke ze aldaar ontfangen zyn geworden; laat ons nu verder zien wat ze in dit jaar aldaar verhandeld hebben, na de onderlinge plichtpleegingen kortelyk voor af te hebben laaten gaan.

De Franschen gaven hun den 13 January een bezoek, verzeld zynde van een groot gevolg; zy spraken met hen, gelyk de Vereeniging van Frankryk met den Staat vereischte, en beweezen hun veel tekenen van Vriendschap. Des anderendaags lieten de Gezanten van zyne Katholyke Majesteit, zoo als ook die van *Portugal* en *Venetie*, by hen om bezoek vraagen, en zulks bekomen

men hebbende, kwamen de eerstgenoemden aldaar na den middag, verzeld van Hellebardiers en Muskettiers, gelyk zy te Parys waren geweest. Alle de voorsz. Gezanten gezamenlyk, en ieder van hen in 't byzonder, gaven den Hollandsche Gezanten den tytel van Excellentiën.

Ondertusschen was de Graaf van *Castel-Rodrigo*, Gouverneur der Spaansche Nederlanden, die nog voorleeden jaar te vergeefsch getracht hadt, om eenen afzonderlyken handel met Hun Hoog Mog. te bewerken, nu zeer beducht, dat de Staatsche Gevolmagtigden te *Munster*, door die van Frankryk, gedwarsboomd mogten worden in hunne Onderhandelingen met de Gezanten van Spanje, hierom liet hy andermaal by hun Hoog. Mog. op een afzonderlyke Onderhandeling aanhouden: doch de Algemeene Staaten wilden daar niet na hooren, nademaal zy zich met Frankryk tot het tegendeel verbonden hadden, en zy zulks niet zonder kwaade trouwe hadden kunnen doen.

Den 15 der opgenoemde Maand gaven de Hollandsche Gezanten aan die van Frankryk een tegenbezoek, van welken zy met alle bedenklyke beleefdheid ontfangen wierden; want de Hertog van *Longueville* ontfing hen, zoo als ze uit hunne koetsen traden, en verzocht ze te gaan in zyn Gehoorzaal, waar ze de Graaven van *Avaux* en *Servient* aantroffen: zy hadden hun verblyf elders, maar waren daar ook gekomen. De Hertog voegde hun de eerste plaatsen toe, neemende ieder van hen by de hand, en plaatste ze ieder naar zyn rang, waar na de twee gemelde Graaven de volgende plaatsen namen. Vervolgens verzekerde de Hertog hen van de goede genegenheid des Konings jegens den Staat, en zeide hun dat, zoo 'er nog iets vergeeten was, het welk deszelfs eer betrof, zy hem daar van geliefden te verwittigen, alzoo hy zorg zoude draagen dat zulks hersteld werde. Daar na sprak men om met onderling overleg te arbeiden tot voordeel van den Koning en van de Republiek. Toen ze heenen gingen, geleidde de Hertog ze tot aan hunne karossen, en bleef aan de Poort zyns Huis staan tot dat ze weg reeden.

Wanneer *Contarini*, Gezant van *Venetie*, 's namiddag hen kwam bezoeken, sprak hy van de manier, op welke die Republiek zich hadt laaten beweegen, om de bemiddelinge tusschen zoo veele Mogendheden aan te neemen, tevens betuigende bereid

reid

reid te zyn, alles wat mogelyk was te doen, om hen met de Spanjaards te bevredigen; doch de Staatsche Gezanten bedankten hem voor zyne goede genegenheid, zonder echter iets van die bemiddeling te zeggen, waarschynelyk om dat men hadt besloten onmiddelyk met de Spaanschen zelf te handelen, zoo als de Gezanten naderhand ook deeden: voor het overige beweezen zy dien Gezant dezelve eer en beleefdheid, die hy hun hadt betoond toen hy ze ontfing. Den 16 gingen zy 's voormiddags de Spanjaarden bezoeken, by welken ze op dezelve wyze wierden ontfangen, als by de Franschen. In de Gehoorzaal geplaatst zynde, voerde Don *Gaspar de Braccamonte en Gusman*, Graaf van *Penaranda*, als het Hoofd van dat Gezantschap, eene lange redevoering in 't Latyn over den toestand des tyds en de goede gedachten, die hy hadt, van tot een goeden Vrede te kunnen komen, als men al het voorleedene vergat en voor het toekomende alles zoo regelde, dat 'er een goed verstand en een *eeuwig verbond* wierde onderhouden tusschen zynen Koning en hun Hoog. Mog. Hy nam zelfs God, die een kenner der harten is, tot getuigen van de oprechtheid, met welke men zoude handelen. Daarentegen betuigden de Gevolmagtigden van den Staat ook hunne goede oogmerken en de oprechtheid, die ze in deeze gantsche zaak zouden laaten blyken. Staande dit bezoek, het welk een groot uur duurde, lieten de Spanjaards aan de Gezanten en hun Gevolg een treffelyk *Collation* voordienen, en toen ze vertrokken, geleidden de Spaansche Gezanten hen tot aan hunne koetsen, waar zeer veele Staffiers en Muskettiers waren, die hun Geweer toonden toen ze uit en in de koetsen gingen. Hier uit blykt, dat de Spanjaards in der daad een einde poogden te maaken van den Oorlog met de Staaten, dewyl ze zoo openhartig en zonder omwegen aan hunne Gevolmagtigden dezelve eer hadden gegeeven, die ze alleen aan de Gezanten van Gekroonde Hoofden gaven; dit was ook ten deele oorzaak, dat ze de genegenheid der Vereenigde Nederlanden begonnen te winnen. Zy bezochten eindelyk na den middag de Gezanten van Portugal, *de Castro* en *Andrada*, die hen ontfingen met dezelve plichtpleegingen, als ze van de Franschen en Spaanschen bejegend waren.

Na dat de wederzydsche Volmagten nu uitgewisseld waren, wierdt 'er terstond gesprooken over een gerucht, het welk niet alleen

alleen behelsde, dat de Spanjaards ook de Franschen tot een afzonderlyken handel zochten aan te noopen; maar ook van een Huwelyk tusschen Koning *Lodewyk* den XIV en eene Infante van Spanje. De Prins van Oranje maakte deeze tyding op den 28 February ter Vergadering van hun Hoog Mog. bekend, zeggende dat hy ze uit Frankryk hadde ontfangen. De voorwaarde van dit Huwelyk zoude zyn: „ Dat de Koning van Spanje aan „ de Kroone van Frankryk zoude laaten volgen, en dezelve „ Kroone inlyven de Souvereiniteit der Nederlandsche Provin„ tiën van zyn gebied en gezag, en dat deeze Provintiën binnen „ den tyd van drie weeken aan Frankryk zouden worden inge„ ruimd." Deeze tyding, zeide zyne Hoogheid, was door verscheiden lieden, uit Braband herwaards komende, bevestigd geworden. Hier voegde de Prins nog by: „ Dat beide de voorsz. „ Koningen de Vereenigde Provintiën zouden laaten by haar „ gezag en Souvereiniteit; dat de Kroon van Frankryk aan „ Spanje zoude afstaan 't Prinsdom *Catalogne*, en dat de Konin„ ginne-Moeder de meening van hun Hoog Mog. desaangaan„ de verzocht te verstaan, om te weeten hoe zy zich daar in „ zoude gedraagen." Zyne Hoogheid hadt zulks daags te vooren reeds aan den Pensionaris *Cats* verklaard, gelyk ook ter Vergadering van hun Ed. Gr. Mog. en daar by gevoegd, dat hy het uit den mond van den Kolonel d'*Estrades* mede hadt verstaan. Deeze zaak was van te groot belang voor den Staat, om 'er niet min of meer over bekommerd te weezen; want hadt men de groote vorderingen, die de Fransche Wapens, sedert het jaar 1635, in de Spaansche Nederlanden gedaan hadden, met geen goede oogen aangezien, alzoo men Frankryk niet gaarne tot een zoo magtigen Nabuur wilde hebben: hoe veel te meer zou men moeten vreezen, indien die Kroon eens in 't bezit geraakt was van alle die Provintiën. Men verzocht derhalve de gedagte van den Prins deswegen te mogen weeten, die daar op verklaarde: „ Dat men der gemelde Koninginne-Moeder al het zelve „ behoorde toeteftaan, mits dat ze overeenkomstig met het Trac„ taat van den 8 February 1635, tusschen den Kroon van Frank„ ryk en deezen Staat te *Parys* gesllooten, uit de voorsz. Spaan„ sche Nederlanden aan deezen Staat zoude laaten volgen de „ *partage*, by het voornoemde Tractaat ten behoeve van den-

„ zelven

„ zelven gestipuleerd." De argwaan der Provintiën, hier door reeds ontstoken, wierdt nog sterker toen men vernam, dat de Koning van Spanje de geheele Vredehandeling stelde in handen van zyne Zuster, de meergemelde Koninginne-Moeder; de Algemeene Staaten oordeelden het derhalve best, om ten spoedigsten met Spanje een verdrag te treffen, alzoo zy wisten dat die Vorst zeer naar den Vrede reikhalsde. De Fransche Gevolmagtigden deeden inmiddels hun best, om dit gerucht te verydelen, beweerende dat men 'er geene bewyzen van hadde, waar op men staat kon maaken, en d'*Estrades*, geen anderen weg weetende om zyn gezegde aan den Prins een glimp te geeven, zeide, dat dezelve eenigen tyd niet wel by het hoofd geweest ware, waar door hy hem of niet wel gehoord, of kwaalyk begreepen hadt; want dat hy 'er verre af geweest was om van deeze zaak op die wyze te spreeken. 1646.

Deeze zaak nu afgehandeld zynde, en dewyl te *Munster*, na veele redenen over en weder, weinig gevorderd wierdt, besloot men van wederzyde, dat de Onderhandelingen beurt om beurt zouden worden gehouden, nu eens by den eenen en dan by den anderen. Vervolgens werdt door de Spaanschen aan de Hollanders voorgeslagen, om een Bestand van negen jaaren, even als dat van 1609, te maaken; maar de Franschen poogden zulks te beletten, klaagende tevens dat de Spaanschen een byzonder Tractaat met hun Hoog Mog. zochten te sluiten, en zy waren ook in het vermoeden, dat de Staaten daar niet ongenegen toe waren. Hier op gaven de Hollandsche Gemagtigden hun te verstaan, dat 'er, huns oordeels, geene rede was, waarom zy voor een byzonder Verdrag tusschen zyne Katholyke Majesteit en de Algemeene Staaten zouden vreezen, daar toch niets zonder medekennis van het Fransche Hof geslooten zoude worden; doch het vermoeden der Franschen bleef echter stand houden, en zy gingen zelfs in hunnen argwaan zoo verre, dat ze geloofden dat de Spaanschen den Hollandsche Gezanten, door Geschenken, tot zulk een Verdrag hadden omgekocht: aan de Heeren *Pauw* en de *Knuit* waren, zoo zy zeiden, aan elk honderd duizend Ryksdaalers toegezegd. Wy laaten 't daar of deeze somme, die hun zeer ligt door de Spanjaarden kan aangebooden zyn geweest, wel ooit door voorsz. Heeren is ontfangen geworden; echter zou men het moeten vaststellen uit het gezegde van een onzer His-

torie-Schryveren, daar hy zegt: „ Behalve deeze milddadig-
„ heid der Spanjaarden omtrent Prins *Frederik Henrik*," (waar van
„ wy hier boven gesprooken, en gezien hebben dat, zoo men
„ zeide, de voordeelige Voorwaarden, dien Vorst voorgesteld,
„ veel tot den vergeefschen Veldtocht van dit jaar toegebragt
„ hadden) „ beloofden zy den Heeren *de Knuit* en *Pauw*, Heer
„ van *Heemstede* en voorzittende Raad der Rekenkamer van Hol-
„ land, elk honderd duizend Ryksdalers; en deeze Heeren namen
„ hunne zekerheid zoo wel, dat, de Vrede getekend zynde,
„ het niet meer aan de Spanjaarden zoude staan hun woord niet
„ te houden: dewyl gemelde Gezanten van den Staat slechts met
„ eenen Koopman te *Amsteldam* te doen zouden hebben, die zyne
„ zekerheid ook genomen hadt met eenen Wisselaar te *Antwerpen*."

Ondertusschen vertoonde de Graaf van *Pegnaranda* in 't begin van Mai een Volmagt van zyne Katholyke Majesteit, waar door dezelve hun Hoog Mog. voor vry erkende, en dewyl het voorgeslagen Bestand van negen jaaren niet ware aangenomen, sloegen de Spanjaarden 'er een voor van twintig jaaren, 't welk binnen drie maanden zou bekrachtigd moeten zyn; op voorwaarde, dat alle vyandlykheden, zoo rasch het zou zyn gesloten, zouden moeten ophouden, en dat men geenen onderstand zou geeven aan de Vyanden van den eenen of den anderen, in dat Tractaat van Bestand begreepen. De Gezanten van hun Hoog Mog. eischten daar op van de Spaanschen, by Geschriften, dat hun tweeënzeventig Artykelen zouden worden toegestaan, die zy aan hen overhandigden, en welken niet anders behelsden, dan 't geene overeenkomstig was met het Verbond, het welk de Provintiën met Frankryk hadden, en waar in daarenboven nog wierdt gezegd, dat men niets zou besluiten wegens 't gunt de belangen van die Kroon betrof, als te gelyk met de Fransche Gevolmagtigden. Inmiddels wierden deeze Artykelen heimelyk naar den *Haag* gezonden, om de goedkeuring van de Algemeene Staaten daar op te erlangen; zy werden, naar men zegt, zelfs getekend, en zouden in het Tractaat gevoegd worden, wanneer het gesloten wierdt. Maar de Franschen waren 'er rasch achter. De Heer *Brasset*, Agent van de Fransche Kroon in den *Haag*, klaagde 'er over, op last van 's Konings Gezanten, zeggende dat men hun geen afschrift daar van hadt gegeeven, en dat zulks strydde

te-

tegens het Verbond van den Koning met de Staaten. Hy verzocht dat men hem eene schriftelyke Verklaaring zoude geeven; dat de Gevolmagtigden daar in niet hadden gehandeld, volgens de orders van den Staat, en dat men geen besluit op deeze Artykelen zoude neemen. Hier voegde hy nog by, dat de Spanjaards hun voordeel daar uit trokken, en hunne Onderdaanen in de Nederlanden weder eenen nieuwen moed gaven, zeggende: dat ze een byzonder en afzonderlyk Bestand geslooten hadden met de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en dat, indien de Koning van Frankryk alleen tegen Spanje in de Wapens bleeve, de Nederlanden niet hadden te vreezen van bedorven te zullen worden.

Deeze klagten wierden nog verdubbeld door den Heer *de la Thuillerie*, die een geruimen tyd te *Breda* geweest, en thans weêr in den *Haag* gekomen was. Hy verzocht gehoor ter Vergadering van hun Hoog Mog., 't welk hem den 7 Augustus verleend werdt. Thans klaagde hy, dat de Gevolmagtigden van den Staat de voorsz. Artykelen getekend hadden. Hy begeerde dat men zoude verklaaren, dat dit strydig ware tegen de goede trouwe en de Tractaaten, en inzonderheid tegen die van 1635 en 1644. Hy zeide dat het zeer vreemd ware, dat de Staaten hadden getoond vertrouwen te hebben op de Spanjaards, hunne oude Vyanden, en wantrouw tegen de Franschen, hunne oude Vrienden. Wyders sprak hy van het laatste Tractaat van den Veldtocht, van den onderstand van zesduizend man, welken de Koning aan de Staaten hadt gezonden, en van de Schepen, die men hadt beloofd te zullen laaten kruissen voor *Duinkerken*, maar die daar niet ware geweest. Hun Hoog Mog. lieten dien Ambassadeur den 21 Augustus daar op het volgende antwoord ter handen stellen.

„ Op het Voorstel, van den Heer *de la Thuillerie*, buitengewoon Ambassadeur van den Allerchristelyksten Koning, gedaan ter Vergadering der Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden op den 7 der Maand (Augustus), en tegelyk op de Memorie van den Heer *Brasset*, Agent zyner Majesteit, den 27 der laatsleeden Maand (July) aan gemelde Heeren Staaten overgeleeverd, nopens zeker Geschrift, te *Munster* getekend; verklaaren de daar in gemelde Heeren Gevolmagtigden en houden staande, dat het niet anders is, dan een

 „ Ver-

„ *Verzameling van al het geene 'er in 't gros te Munster, wegens de* „ *zaaken der Nederlanden, tusschen de Gevolmagtigden van Spanje en* „ *die van de Staaten der Vereenigde Nederlanden verhandeld is, ten* „ *einde 't zelve op zyn tyd en plaats ingevoegd te worden in het Trac-* „ *taat, dat te Munster geslooten worden moet.* En daarenboven om „ hunne Meesters des te beter en náauwkeuriger te onderrich- „ ten, hoe verre de Onderhandeling tot eene Ruste aldaar ge- „ vorderd zy, maar geensins om het te doen doorgaan voor een „ *weezendlyk* of *bepaalend Tractaat*. En wat betreft het woord, „ door alle de Heeren Plenipotentiarisfen en buitengewoone Am- „ basfadeurs van den Staat der Vereenigde Nederlanden, te „ *Munster* gegeeven aan de Ministers van den zeer Christelyken „ Koning, *van niet verder te gaan*; eenigen van hen hebben ons „ doen verstaan, dat het gezegde woord geen andere beduidenis „ heeft kunnen hebben, als aangaande de *verdere* zaaken, en die „ in het toekomende nog zouden op het tapyt gebragt worden, „ en niet omtrent die, welken *reeds* beraamd en beschikt zyn, „ waar van de Ministers des Konings te *Munster* telkens Commu- „ nicatie gehad hebben.

„ Raakende de meening van de Staaten der Vereenigde Ne- „ derlanden over 't eene en andere, waar omtrent de Ministers „ van den Koning begeeren onderricht te worden; zoo verzeke- „ ren de Heeren Algemeene Staaten dezelven, dat hunne mee- „ ning altoos geweest en nog is, om onwrikbaar te volharden in „ het onderhoud der Tractaaten; dat de Koning en gemelde „ Heeren Staaten eenpaarig en met de noodige standvastig- „ heid zullen te werk gaan in de Onderhandeling eener Ruste, „ welke gezamenlyk en met gemeene toestemminge te *Munster* „ moet beweest worden, en dat men geen Tractaat zal kunnen „ sluiten, als gezamenlyk en met onderlinge bewilliging, en „ nog wel daarenboven niet als overeenkomstig met het Trac- „ taat van den 1 Maart 1644; 't welk voorsz. Heeren Staaten „ Generaal hunne Gevolmagtigden zullen belasten naauwkeurig „ te onderhouden.

„ Wegens de Vloot naar de Kust van *Vlaanderen*, naar in- „ houd van het Tractaat des Veldtochts, verklaaren de Heeren „ Staaten Generaal, dat een groot getal Oorlogschepen, onder „ het bevel en gezag van den Lt. Admiraal *Tromp*, des tyds, ge-

„ duu-

„ duurende veele achtereenvolgende Weeken, de gemelde Kust
„ bezet hebbe; doch dat vernomen hebbende, dat de Vyanden
„ geen aanmerkelyke Zeemagt in hunne Havens hadden, en dat
„ eenige kleine Fregatten, zich van de duisterheid des nachts
„ bediend hebbende, in Zee geraakt waren, 't welk zeer moeije-
„ lyk is om hun te beletten; mitsgaders dat het Leger des Ko-
„ nings zich van de Kust verwyderd hebbende, en in 't hart van
„ 's Vyands Land bezig zynde, zonder dat men ons verwittigd
„ heeft van 't voorneemen zyner Koninglyke Hoogheid, op
„ *Mardyk*: de Lt. Admiraal dienstig had geoordeeld om op Zee
„ te Kruissen, ten einde de gemelde vyandlyke Fregatten te
„ overvallen, en dat onderwyl hy en het grootst gedeelte der
„ andere Schepen van zyn gebied, gedrongen en genoodzaakt
„ zyn geworden, gebrek aan Leeftocht hebbende, in deeze Lan-
„ den terug te komen, om Leeftocht te haalen en gekalfaterd
„ te worden, zendende nogthans een gedeelte zyner Schepen,
„ naar de Kust te rugge, alzoo ze nog voorzien waren; en op
„ dat de Lt. Admiraal spoedig van het noodige verzorgd mogte
„ worden, hebben de Heeren Staaten Generaal Commissarissen
„ uit het Lighaam hunner Vergadering gezonden, om die van
„ de Admiraaliteits Collegiën en andere Amptenaars, daar toe
„ gesteld, te doen spoeden: invoege wy hoopen, dat de Lt. Ad-
„ miraal op de Kust zal zyn met een groot getal Oorlogschepen,
„ om het inzicht van zyne Koninglyke Hoogheid te helpen be-
„ vorderen, enz. enz".

Tot dus verre hadt de Onderhandeling geloopen over een Bestand, maar welhaast wierdt dit onderwerp veranderd in eenen Vrede, waar toe de Franschen door hunne gestadige tegenstribbelingen gelegenheid gaven; want de Staaten, vreezende dat hier door nog meer verwydering veroorzaakt mogte worden, 't welk noodwendig den handel vertraagen zou, oordeelden best om op gelyken voet als Frankryk te werk te gaan: te meer, doordien een Vredehandel het verschil, aangaande 't IX Artykel van het Tractaat van 1644, waar by bedongen was dat *Frankryk* den Vrede met *Spanjè* getroffen hebbende, terwyl de Staaten alleen een Bestand gesloten zouden hebben, na het uitgaan van dit Bestand, zich verplichtte om den Oorlog te gelyk met de Staaten te hervatten; ten eenemaal uit den weg zoude ruimen. Dus was zulks

zulks ook veel voordeeliger voor *Frankryk*. Dit ontwerp wierdt eerst by die van Holland bedacht, en was den Algemeenen Staaten niet onaangenaam. Het voorstel daar toe werdt door de Gecommitteerden van Holland op den 18 September gedaan in de Vergadering van hun Hoog Mog., zynde van deezen inhoud:

„ De Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, nader „ gelet hebbende op de zaaken, in de tegenwoordige Handelinge binnen de Stad *Munster* vallende, en dat dezelven voornaamelyk zyn ingericht, om te mogen geraaken tot eene algemeene Ruste en Vrede van de geheele Christenheid, en in „ alle manieren behoorlyk dienen gevorderd, om daar toe op „ het spoedigste te mogen geraaken; voor deezen goedgevonden is, dat van wege deezen Staat met den Koning van „ *Spanje* alleen over *Treves* van lange jaaren zoude worden geageerd, doordien men gemeend heeft, daar in minder zwaarigheden te zullen ontmoeten, dan wel wanneer men van een „ *finalen* Vrede zoude mogen handelen, daar nu in tegendeel dagelyks meer en meer wordt bevonden, dat de Handelingen te „ *Munster* voorsz. zoo lange vallen, en naar de *occurentiën*, aldaar „ dagelyks voorvallende, geschapen zyn langsaam ten einde te „ zullen kunnen worden gebragt; en de Handelinge van de „ voorsz. *Treves apparent* is, immers zo langen of langeren tyd, „ dan van den Vrede, te zullen wegneemen; dat mede uit verscheide Brieven, onlangs van de Heeren Plenipotentiarissen „ van deezen Staat tot *Munster* geschreeven, met de Bylagen „ van dien, klaarlyk wordt bevonden, dat over de voorsz. Handeling van *Treves* menigvuldige *Consideratiën* zyn vallende, en „ dat zelve by de Oudste, *Confidentste* en Magtigste *Geallieerden* „ van deezen Staat bedenkingen worden opgenomen, dat *Spanje* „ zich zou mogen laaten voorstaan, dat de Hoogheid en Souvereiniteit deezer Vereenigde Nederlanden, door een Tractaat „ van *Treves*, niet ten vollen zouden weezen verzekerd en vastgesteld; dat mede de *Spanjaarden* niet afkeerig schynen te zyn „ van den *Vrede*, en de Franschen daar toe raaden, als zynde de „ Vrede het gewenschte einde van alle Oorlogen, en te hoopen is, dat deeze zwaare en bloedige Oorlogen eenmaal daar „ door weggenomen, en in het toekomende geheelyk zullen „ komen op te houden; en dat in geval van besluit van een

„ Vrede

„ Vrede de vastigheid van de Souvereiniteit deezer Landen tot
„ allen tyd zal blyven, zelfs ook by den Vyand, buiten alle *Cavillatie* en misduidinge, en daar door denzelven en alle kwaadwilligen benomen zal worden de *occasie*, om onder *pretext* of *pretensie* van Overigheid, deeze Landen te komen beoorlogen, dat voor alle onpartydige, ook voor de Nakomelingen in tyds en wyle bezwaarlyk zoude zyn te verantwoorden, als men ter *expiratie* van de *Treves*, en zulks by vervolg van tyd, weder in Oorlog zoude moeten komen, daar men, in plaatse van dien, wel een goeden en verzekerden Vrede zoude hebben konnen bekomen; dat in geval van Vrede de Verschillen, met de Kroon van Frankryk ontstaan, nopende het bewuste negende Artykel, mitsgaders de ondienstige en niet aanneemelyke vermenginge met de zaaken van *Catalogne*, zullen komen op te houden, presenteerende Frankryk nopende de verzekerdheid en *guarantie*, in geval van Vrede, te doen volkomen *contentement* en *satisfactie* aan deezen Staat.

„ Zoo hebben hun Ed. Gr. Mog., na herhaalde hier over gehoudene *Deliberatiën*, niet anders kunnen oordeelen, dan dat de Vrede is en wezen zoude het Christelykste, prompste, zekerste en eerlykste middel, om eenmaal uit deeze kostbaare en bloedige Oorlogen te geraaken, en dat mitsdien van wege deezen Staat in alle manieren behoort te worden getracht, om in deeze tegenwoordige gesteltenisse en *Constitutie* van tyden en zaaken daar toe te mogen komen, gelyk ook voor deezen, en voor het aangaan van den laatst *geëxpireerden Treves* van wege deezen Staat daar toe lang getracht is geweest, en niet eer tot de handelinge van voorsz. *Treves* getreden, voor en aleer bevonden was, dat alle hoope van een goeden Vrede kwam op te houden. En hun Ed. Gr. Mog. vertrouwen, dat geene *suffisante* redenen zyn by te brengen, waarom een *tydelyke stilstand*, of *Treves*, voor een vasten en *eeuwigen Vrede* zoude dienen *gepreferеerd*; want dat daar tegen wordt voorgeworpen, dat te vreezen is dat de Handelingen van Vrede langer tyd zouden *requireeren*, dat men ook door den Vrede *zorgeloos* zoude worden gemaakt, de Militie komen te vervallen, en de gemeene middelen te verminderen; dat ook meer zekerheids van onderhoudinge in de Tractaaten van *Treves*, dan van

„ Vrede

„ Vrede zoude zyn te vinden; en de *Treves* gewoonlyk, „ als maar tydelyk zynde, en waar van de uitgang met geduld „ kan worden afgewacht, beter zoude worden geobſerveerd, „ dan de Vrede: daar over en op de eerſte van deeze *Objectiën* „ is hier vooren gezegd en aangeweezen, dat, naar alle waar- „ ſchynlykheid, tegenwoordig de Vrede immers in zoo korten „ of korteren tyd zoude kunnen worden getroffen en beſlooten, „ als de *Treves*.

„ De *gepreſupponeerde Zorgeloosheid*, in geval van Vrede, noch „ het verval van de *Militie*, zyn niet te vreezen te zullen ko- „ men in een Volk en Land, die zoo lange in den Oorlog *geu-* „ *ſeerd*, en zoodanige partye hebben als deeze Landen; immers „ niet meer dan ten opzichte van andere Koningen, Prinſen „ en Republieken, die gewoon en nu ook gezind zyn van den „ Vrede te handelen, en hunne Verzekering en *ſecuriteit* in den- „ zelven met goede middelen en wapenen te bezorgen, kunnen- „ de anderſins en by gebreke van dien de *zorgeloosheid* zoo wel „ in een *Treves* als *Vrede* komen te vallen, en de Militie verval- „ len, waartoe te minder ſchyn in deezen is, mits de *ſituatie* en „ gelegenheid deezer Landen, en de groote zorgvuldigheid, die „ tot *conſervatie* van de Vryheid en 't Welvaaren van dezelven „ van tyd tot tyd zal noodig weezen en dienen aangewend en „ gedraagen; waartoe dan mede de *Conſenten* en Middelen wor- „ den *gerequireerd*, die ook niet *apparent* zyn, in geval van Vre- „ de, te verminderen of te vervallen: maar ten einde voorsz. en „ tot betaalinge van de Gemeene Lands groote Laſten, Schulden en „ Achterheden zullen dienen, en moeten worden *gecontinueert*, en „ waarin mede geen nalaatigheid ſtaat tevreezen, mits de oude en „ lange gewoonte en willigheid van de Gemeente, en dat zoodaa- „ nige Middelen en laſten by de gezamenlyke Regeerders deezer „ Landen, zynde de gequalificeerdſte en notabelſte Ingezetenen „ van dien, worden *geconſenteerd*, gegeeven en gedraagen nevens „ de Gemeente. De Onderhoudingen of niet Onderhoudingen van „ alle Tractaaten, of Handelingen, van Vrede of *Treves*, worden „ gewoonlyk *gereguleerd*, niet naar den tyd of naar de jaaren, „ daar in gemeld; maar naar de *Interesten* van de *reſpective* Prin- „ ſen en Republieken, en naar dat de tyden en *occaſiën* voor- „ vallen: zynde in de Historiën de Exempelen in het een en „ het ander niet als al te wel bekend".

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1646.

Zoodanig was de Resolutie van Holland, die welhaast van alle de Provintiën goedgekeurd werdt, Zeeland alleen uitgezonderd; en zulks geschiedde, zegt men, niet om dat deeze Provintie een Bestand boven een Vrede stelde, maar om dat zy naar geen Verdrag verlangde, gelyk we in het vervolg zullen zien. Dit was niet meer uit een byzonderen haat, dien de Zeeuwen tegen de Spanjaards hadden, maar om dat eenige byzondere Zeeuwen hunne rekening zeer wel vonden, met hunne Kaapers uit te rusten, die grooten buit op de Spaanschen behaalden. Zy konden ook wel tegens 't voorstel van den Vrede alle de redenen gebruiken, die Prins *Maurits* en eenige andere hadden aangewend tegens 't Negenjaarig Bestand; maar daar uit volgde, dat men, eenige jaaren in Oorlog geweest zynde, onmogelyk Vrede kan maaken, en gevolgelyk dat de Oorlog eeuwig duuren moet, eene stelling, welke tegen de menschlykheid aanloopt. Doch met deeze reden schildert men het gedrag van Zeeland al te zwart af; men moet het eerder aan haare voorzichtigheid toeschryven: immers zou men niet kunnen denken, veel min durven stellen, dat het Welzyn van de Republiek haar zoo zeer niet ter harte ging, als aan de vyf andere Provintiën, die gereeder tot het gevoelen van Holland overstapten. En zy tradt vervolgens daar mede in toe, na dat men vastgesteld hadde, dat de *waare Christelyke en Gereformeerde*
„ *Religie*, gelyk dezelve alom in de openbaare Kerken deezer Lan-
„ den wierdt gepredikt en geleerd, zoo als zy in den jaare 1618
„ en 1619 by het Nationaal Synode, binnen *Dordrecht* gehouden,
„ was bevestigd; dat deeze Religie by elke Provintie in zyn ge-
„ bied, en met de magt van 't Land gehandhaafd zoude worden,
„ zonder te gedoogen dat by iemand eenige verandering in de-
„ zelve wierde gemaakt; dat de Plakaaten, voorheen tegen de
„ Pausgezinden afgekondigd, in hunne kracht zouden blyven,
„ en dat dezelven, volgens hunne form en inhoud ter uitvoer
„ zouden gebragt worden. Ten anderen dat, betreffende de
„ *Unie* van *Utrecht*, dezelve tusschen de Provintiën en geasso-
„ cieerde Landschappen, mitsgaders tusschen de Steden en Leden
„ van dien, vast zoude worden gehouden, gehandhaafd en behartigd.
„ Eindelyk dat de *Militie*, naar *gelegenheid van tyden en zaaken*,
„ zoude worden geformeerd, en dat, naar ouder gewoonte, ten

„ dien einde jaarlyks. door zyne Hoogheid en den Raad van „ Staaten, *Petitie* zoude worden gedaan".

Wanneer de Staatſche Gevolmagtigden nu de Spanjaarden te *Munster* zoo verre gebragt hadden, om de voornoemde eenenzeventig Artykelen, tot een Beſtand beraamd, in eenen Vrede te veranderen, poogden zy uit al hunne magt de Franſchen ook zoo verre met de Spanjaarden te brengen; doch zulks baarde hun veel moeite en verdriet, alzoo de Franſchen allerleie omwegen gebruikten, om den Vredehandel tegen te houden, en hier van was hun na-yver op de Hollanders wel inzonderheid de oorzaak. Doch wy zullen den Munsterſchen Vredehandel hier by berusten laaten, en dit jaar beſluiten met nog eenige andere voorvallen.

Van tyd tot tyd waren 'er groote klagten voor hun Hoog Mog. gekomen, over de wanorden, welken in hunne *Griffie* heerschten, en die de Griffier *Musch* te vergeefsch zocht te boven te komen, nademaal ieder Klerk meende zelf Griffier te weezen. De Algemeene Staaten oordeelden derhalve noodig deeze misbruiken uit den weg te ruimen, en benoemden tot dien einde Heeren *Verbolt*, *Meerman*, *Veth*, *Hoolk*, *Roorda*, *Nykerke* en *Nyveen*, om een *Inſtructie*, of Naricht, op te ſtellen, waar naar de Griffier zich voortaan zoude te gedraagen hebben. Doch deeze hervorming ging hier door veel verder, dan den Griffier lief was; want gelyk zyn Klerken hem geen ontzag toedroegen, zoo bewees hy den Heeren der Vergadering ook geen behoorlyken eerbied. Hy maatigde zich het beſtier van zaaken, en de beſchikkinge over openvallende Ampten, aan, laatende zich voorts van allen, die iets aan de Griffie te doen hadden, overmaatig beloonen. Men hadt zulks zoo veel te ligter kunnen bemerken, om dat hy, ſchoon maar maatige middelen van zich zelven gehad, en ſlechts eene Wedde van tweeduizend eenhonderd Guldens hebbende, echter overgroote Rykdommen hadt vergaderd. De gemelde Inſtructie wierdt derhalve opgeſteld, om deeze zyne kneevelaryen te beſnoeijen, en hun Hoog Mog. lieten 'er een Lyst byvoegen, waar in geſchat en net bepaald ſtondt, wat hy mogt ontfangen van alle verſcheiden *Commisſiën*, zoo van Staat als van Oorlog, van *Acten* en andere *Depeches*, van allerhande *Octrooijen*, van *Brieven* en *Depeches* van dien aart; en deeze Lyst werdt

werdt gedrukt, en opgehangen in het Vertrek, waar de *Depeches* uitgegeeven wierden, op dat elk met een opslag van het oog zoude kunnen zien, wat hy geeven moeste. Behalve 't geene in deeze Lyst uitgedrukt stondt, mogt hy geen Geschenken, Giften, noch Gaaven ontfangen of aanneemen, *direct* of *indirect*, op straffe van eerloosheid en verlies van zyn Ampt. Zyne wedde werdt op denzelven voet gelaaten.

Hier boven hebben wy gezien, hoe zeer de Engelsche Oneenigheden waren toeneemende; niet tegenstaande alle zyne moeijelykheden, dacht Koning *Karel* nogthans om zyn Schoonzoon, Prins *Willem van Oranje*, wien hy de Ridderorde van den Kousseband overzondt. Op het laatst van Maart liet *Frederik Henrik* door den Heer *Roorda*, die toen ter Vergadering der Algemeene Staaten voorzat, hun Hoog Mog. daar kennis van geeven, en ten zelven einde verscheen de Resident *Boswel* in de maand April ter gemelde Vergadering. Hy stelde 's Konings inzicht toen mondeling voor, waar na hy zyn Voorstel in geschrifte overleeverde, dat dus bewoord is: „ Dat de Koning als Souverein, en „ de Ridders als Gebroeders, van de zeer Edele en zeer oude „ Orde van den Kousseband, tot zich gekoozen en geassociëerd „ hadden den Heere Prins *Willem* van *Orange*, tot dit einde overgezonden hebbende den *Kousseband* en de *George*; om eerst te „ worden gepresenteerd aan hun Hoog Mog., en vervolgens „ aan Prins *Willem*; dat de Koning in deeze Electie hadde acht „ genomen op dien jongen Prins, niet alleen als zynde een tak „ van een doorluchtigen Stamme, en als Depositaris van eene der „ waardigste Spruiten van zyne Kroonen; maar ook als Confident „ van hun Hoog Mog., en als een getrouw successeur van de „ Voorzichtigheid en uitmuntende Deugden van den Heere Prinse zynen Vader en deszelfs Voorgangers, eigenlyk afgericht „ om te zyn het *Steundsel* en de *Sterke Arm* van de Grootheid van „ deezen Staat, welks Vriendschap zyn Koning altyd zeer hadde „ geëstimeerd; dat de ornamenten van de Orde, tot voltrekkinge van de Solemniteit, en tot volkomen Inauguratie van den „ Prins, zouden volgen zoo haast de Domestique Onlusten in „ Engeland het zoude toelaaten". De Heer van *Gent*, die thans ter Vergadering van de Algemeene Staaten voorzat, bedankte den Resident *Boswel* en beloofde hem, dat hun Hoog Mog. de

zaak in overweeging neemen en hem hunne meening dies aangaande zouden doen verstaan, gelyk ook kort daar na geschiedde; want hun Hoog Mog. lieten hem zeggen, dat de Eer, die zyne Britsche Majesteit aan Prins *Willem* deedt, hun zeer lief en aangenaam ware. Deeze Plechtigheid wierd daar op door gemelde Resident in een beslooten Kamer, zonder staatsie, vermits de omstandigheden des tyds zulks niet gedoogden, verricht.

Sedert eenigen tyd was ook in *'s Hage* gehandeld geworden over een Huwelyk tusschen de oudste Dochter van zyne Hoogheid, *Louise* genaamd, en *Frederik Willem*, Keurvorst van *Brandenburg*; doch men hadt deeze zaak zeer geheim gehouden. Het liep aan tot de Maand November, wanneer de Keurvorst zelve in *'s Gravenhage* gekomen, en op het Hof gehuisvest was, aleer daar iets met zekerheid van bekend wierdt; want Prins *Fredrik Henrik* liet toen eenige Heeren uit de Algemeene Staatsvergadering by zich op zyne Kamer ontbieden, en gaf hun te kennen, dat van wege den Heere Keurvorst alhier een Gezant gekomen ware, die de begeerte van dien Prins aangebragt hadt, om aan hun Hoog Mog. een Gezant te zenden, ten einde om een nader Verbindtenis met hun Hoog Mog. te maaken; en ten anderen, dat zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid *Mademoiselle* zyne Dochter ten Huwelyk verzocht. Dit, op verzoek van zyne Hoogheid, aan hun Hoog Mog. medegedeeld zynde, verklaarden zy dat het voorsz. Gezantschap hun aangenaam zoude zyn, en dat men het Voorstel, 't welk de Gezant te doen hadde, gunstiglyk zoude aanhooren, om daar op vervolgens behoorlyk te werk te gaan. Aangaande het andere punt wierdt verstaan, dat de Heer de *Knuit*, die toen voorzittende was ter Vergadering van hun Hoog Mog., zyne Hoogheid zou bedanken wegens de gedaane opening, met verklaaringe dat het Huwelyks Verbond hun Hoog Mog. ten hoogsten aangenaam zoude zyn. De Keurvorst liet daar op des anderendaags, zynde den 23 November, om gehoor by de Algemeene Staaten verzoeken, 't welk hem terstond vergund werdt. Hy verscheen derhalve in de Vergadering, zynde ingeleid geworden door een Gedeputeerde uit iedere Provintie, als de Heeren *van Hemmen*, *Wimmenum*, *Stavenisse*, *Renswoude*, *Fockens*, (die van *Overyssel* was absent) en *Eyben*, met een gevolg

volg van wel dertig Koetsen, schoon hy maar te gaan hadde over 't *Binnen-Hof* van de trappen van het Hof tot aan de trappen van de Groote Zaal. Hy ging eerst zitten, maar stondt weder op en lag zyn hoed op de tafel neder, zoo dat de geheele Vergadering ook opstondt, en, zyn Voorstel, dat hy zelve en met veel welspreekendheid deedt) blootshoofds aanhoorde; dit Voorstel vervatte vier zaaken: 1.) de Wedergaave van *Pommeren*, door hun Hoog Mog by de Kroon van Zweeden te bewerken; 2.) den Hertog van *Nieuwburg*, over de verdeeling der Landen; 3.) het Verbond met hun Hoog Mog., en 4.) zyn Huwelyk met Prinsesse *Louise*. De Heer de *Knuit* hem hier op met de vereischte Complimenten geantwoord hebbende, wierdt hy op dezelve wyze weder uitgeleid.

Ondertusschen wierdt dit Huwelyk op den 7 December voltrokken, zonder dat de gewoone Kerkgebooden vooraf gegaan waren; want hun Ed. Gr. Mog. hadden het Doorluchtige Paar, op verzoek van zyne Hoogheid, daar van ontslagen. Ten zelven dage waren ook de Huwelyks Voorwaarden getekend; dezelven komen hoofdzaakelyk hier op neder: „ Dat de Prins „ van *Orange* zyne Dochter voor eens zoude medegeeven eene „ somme van honderd en twintigduizend Ryksdaalers, boven „ haare Kleederen, Juweelen en overige Sieraadiën, eene Prin„ cesse van *Orange* en toekomende Keurvorstinne van *Branden*„ *burg* voegende; dat de Keurvorst aan zyne Bruid, den eersten morgen na de echtelyke Byslaapinge, tot eene Morgen„ gaave zoude schenken, een roemlyke Kleinodie en eene Ren„ te van duizend Ryksdaalers jaarlyks; dat haar wyders voor „ Speldegeld jaarlyks uitgereikt zoude worden eene somme van „ nog duizend Ryksdaalers, uit den Ampte *Dynxlaken* en den „ Tol te *Lobith*, daar voor byzonderlyk tot onderpand te stellen, „ en voorts tweeduizend Ryksdaalers voor haare kleedinge; dat, „ ingevalle de Keurvorst voor zyne Gemaalinne kwam te ster„ ven, zy, tegens 't voorgemelde Huwelyksgoed van honderd „ en twintigduizend Ryksdaalers, met nog andere honderd en „ twintigduizend Ryksdaalers tot een wederlaage, naar behoo„ ren, zou worden voorzien, en daarenboven eene jaarlyksche „ Weduw-Gift van twintigduizend Ryksdaalers trekken, uit de „ Inkomsten van de Landen, in de Huwelyks Voorwaarden by-

„ zonderlyk genoemd". De voltrekking van dit Huwelyk geschiedde op de groote Zaal van 't Oude Hof in 't Noord-Ende, in 't byzyn van den Kerkenraad van *'s Gravenhage*, na dat de Predikant *Cabeljau* eene Leerrede, toepasselyk op deeze Plechtigheid, hadt gedaan. De Ceremonie van den trouw verricht zynde, wierdt het Bruilofts-Maal te zeven uuren opgedischt, en vermits zyne Hoogheid onpasselyk was, wierdt hy op een Stoel op de Zaal gebragt, om het Balet te zien, dat na den maaltyd gehouden wierdt. Dit Vorstlyk Paar kwam zeer wel, ten opzichte van den Ouderdom, by elkander; want de Keurvorst, den 6 February des jaars 1620 gebooren zynde, was nu zesentwintig jaaren oud, en de Prinses negentien, alzoo ze gebooren was den 27 November 1627.

Dewyl het Verbond, dat wy gezegd hebben door den Keurvorst van de Staaten verzocht te zyn, om zich naauwer met dezelven te verbinden, onzen Staat betreft, zullen wy 'er ook met korte woorden van spreeken. Hy zondt tot dat einde een zyner Raaden, met naame *van der Burg*, naar *Friesland*, *Overyssel*, *Stad en Landen*, om het daar smaakelyk te maaken. Hy liet zich voorstaan, dat hun Hoog Mog., om zyn Huwelyk met de Dochter van hunnen Stadhouder, alle zyne belangen zouden omhelzen, en voornaamelyk bezorgen, dat hy in 't bezit van *Pommeren* gesteld werde. Eenigen sloegen inderdaad voor, dat men ten dien einde een Gezantschap naar Zweeden zoude zenden; doch Holland wilde zich niet verder in die zaak inlaaten, dan by wege van schryven en voorspraak. Zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid liet kort daarna een bewerp van Verbond inleeveren, 't welk niet aangenomen wierdt, om dat hy hun Hoog Mog., daar in wilde verbinden, om in zyn geschil met Zweeden over *Pommeren* zoo verre te treeden, dat, indien deeze Kroon door schryven van hun Hoog Mog. zoo verre niet te brengen ware, dat zy zich wilde vergenoegen met de opvolging van *Pommeren*, ingevalle het Keurvorstelyk Huis kwam uit te sterven; men andere redelyke en bekwaame middelen zoude gebruiken, om de zaaken ten beste van den Keurvort te schikken. Dit was de korte inhoud van het *Vyfde Artykel*. In het *zesde* meende hy de Algemeene Staaten te verbinden, om den Hertog van *Nieuwburg* door bekwaame middelen te neigen, om hem spoedig voldoening te

geeven,

geeven, ten opzichte van het Graaffchap *Batenburg*, en de Inkomsten van dien fints zestien jaaren; mitsgaders van een eisch van honderd zesentachtigduizend Ryksdaalers, met fchade en rente. Doch in het gantfche bewerp wierdt niet gerept van eenigen eisch of recht, waar omtrent de Keurvorst den Algemeene Staaten, door bekwaame middelen, genoegen zoude geeven. De gelegenheden, waar in hun Hoog Mog. den Keurvorst moesten byftaan, waren voor de hand, en die, waar in de Staaten zyne hulp konden noodig hebben, nog niet gefchaapen; derhalve was het geen wonder, dat zyn bewerp niet behaagde: te meer, om dat hun Hoog Mog. de Steden van 's Keurvorsten aandeel der Gulikfche en Bergfche Opvolging, (zynde *Wezel*, *Rees*, *Emmerik* en *Gennep*) volgens het Dertiende Artykel, zonder tegenfpraak moesten ontruimen, *wanneer het niet langer noodig geacht zoude worden dezelven bezet te houden*; dat was te zeggen, na het tekenen van den Vrede met *Spanje*. 1640.

Kort na 't voltrekken van voorz. Huwelyk wierdt ter Vergadering van hun Hoog Mog. voorgefteld, dat weleer by het in den Echt treeden van de Prinfessen, Dochters van *Willem den I.*, van wege de Generaaliteit aan dezelven aanzienlyke Vereeringen waren gedaan, gelyk inzonderheid aan den Keurvorst Paltsgraave, toen hy met een Prinfes van Engeland trouwde. Hier op wierden wel de Refolutiën van de jaaren, waar in zulks gefchied was, opgezocht en geleezen, maar men befloot niet om den Keurvorst van *Brandenburg* iets te vereeren, 't zy dat men oordeelde dat een kleintje niet zou worden geacht, of wel om dat men niet veel lust en genegenheid hadde, om veel te geven aan een grooten Prins, die, zoo als men beweerde, aan deezen Staat nog *een* of *twee Millioenen* fchuldig was.

Middelerwyl ftonden de zaaken der West-Indifche Maatfchappy in *Brazilie* zeer flecht, het fchynt of derzelver magt aldaar, in plaats van aan te wasfen, hoe langs hoe meer afname, waar door de gelegenheid dan voor de Vyanden zeer fchoon ftondt, om hun voordeel met den zwakken ftaat der Hollanderen te doen, en zy waren ook zoo dwaas niet om 'er geen gebruik van te maaken, zoo als wy reeds in den voorgaanden jaare gezien hebben. Dit baarde in Holland ook niet weinig bekommering, alzoo men wist dat de Maatfchappy in *Brazilie* flechts veertien Vaandels Voetvolk hadde, om vierhonderd mylen van

de Kust te bewaaren. Ook kreeg men den 17 April Brieven uit dat Land, waar uit men vernam, dat aldaar omtrent elfduizend mannen waren, naamelyk tweeduizend Soldaaten en agthonderd Burgers, met omtrent agthonderd Zeelieden; de overigen waren Vrouwen, Kinderen, Braziliaanen en Negers, die maar voor vyf weeken brood hadden. Ondertusschen gingen de Wervingen, die men in Holland voor *Brazilie* deedt, traag en bezwaarlyk voort, om dat 'er zich zeer weinige lieden opdeeden, die genegen waren derwaards te gaan, en de Venetiaanen ten zelven tyde onder de hand Volk wierven. Echter waren 'er eenige Schepen derwaards gezonden, waar van men het getal op dertig bepaalt; doch sommigen bleeven door tegenwind in *Texel*, anderen liepen om dezelve oorzaak in Engeland binnen, en de geenen, die daar mogten komen, konden de ellenden van de Hollandsche Inwoonders weinig verligten. De Portugeezen waren niet te vreden met de zege, die ze op de Hollanders behaalden, maar zy begingen ook den grootsten euvelmoed, waar ze de overhand hadden. Men verhaalt, dat ze veele Nederlanders in koelen bloede jammerlyk om hals bragten; onder anderen hadden zy zich tegens eenen *de Haan* dubbel strafwaardig gemaakt: want hebbende hem een Vrygeleibrief gegeeven, om weder naar zyn Suikermolen buiten *Paraïba* te gaan, voegden zy by de trouweloosheid eene verfoeijelyke wreedheid, laatende hem ophangen, zyne Vrouw en Kinderen, even als de Negers, brandmerken, en voor Slaaven verkoopen. Zy konden hunnen wrevelmoed den teugel des te ruimer vieren, doordien ze meester te velde waren, en gebeurde het al eens dat een gedeelte van dezelven het te kwaad kreege, dan weeke zy in het Kreupelbosch. Zy hielden hun woord niet, als ze den Hollanders kwartier toegezegd hadden, maar sloegen ze als honden dood, terwyl ze verscheiden aanvallen op de Nederlandsche Forten deeden. By deezen ramp kwam nog een andere, dewyl een groot getal onzer Soldaaten tot de Portugeezen overliepen, klaagende dat ze door het sober rantsoen, en om dat 'er geen toevoer, zoo van manschap als leevensmiddelen, uit het Vaderland aankwame, daar toe genoodzaakt waren. Daarenboven werdt de Hollandsche Bezetting van *Tamarica* door sterfte merkelyk verzwakt, het welk het verlies van die plaats te weeg bragt; want de Verraader *Hoogstraten* trok 'er terstond met elf Compagniën in.

Niet-

Niettemin bekwamen de Hollanders nu en dan veele pryzen met Suiker en Spaansche Wynen, die in en uit de *Bahia* gevoerd werden; doch men ontdekte hunne aanslagen te dikwyls, doordien eenige Portugeezen, die op 't Recif met der woon gebleeven waren, dezelven aan hunne Landgenooten ontdekten; ook ntvingen eenigen, die men van diergelyk verraad overtuigd hadt, loon naar werken. In de Maand Juny begonnen de Hollanders een weinig adem te haalen, alzoo ze de onderstand uit Holland en Zeeland allengskens zagen aankomen; doch het liep tot het einde van de volgende Maand, eer de Heer *Schonenburg* met den Hoogen Raad *Hacx*, den Kolonel *Sigismund Schuppe* en andere Officieren, op het Recif kwam: zy waren aangeland met zaeven wel uitgeruste Schepen en veertienhonderd mannen. De Kolonel *Schuppe*, die der Maatschappy weleer in deeze Oorden met veel roems gediend hadt, begaf zich straks met een goed getal Soldaaten naar *Olinda*, en raakte dikwerf met de Vyanden in schermutseling; doch hy ontfing een kogel in zyn been, waar voor hy de Rebellen, nademaal zyn wonde niet zwaar was, zeer teisterde. Hy begaf zich den 12 Augustus met twaalf honderd man en drie stukken Kanon naar het Eiland *Baret*, welk hy in zyne magt kreeg, en op het sterke Huis, dat denzelven naam droeg, stelde hy eene Bezetting van een Compagnie Soldaaten, en liet 'er de drie voorsz. stukken Geschut; dit verricht hebbende, kwam hy den 15 op het Recif terug. Weinig tyds hier na zag men den Kolonel *Hinderson* met een goed getal Volks en Schepen te *Fernambuk* het anker uitwerpen, en men spande al in wat mogelyk was om de Portugeezen uit het Veld te jaagen; dan dit mogt den Hollanders dit jaar niet volkomen gebeuren, overmits hunne Vyanden beter gebruik van de Bosschen wisten te maaken dan zy: 't vervolg zal ons doen zien of zy met den tyd daar gelukkiger in geslaagd hebben. De Maatschappy verloor inmiddels een getrouwen Dienaar in den Admiraal *Ligthart*, die den 28 November zeer schielyk op zyn Jacht in *Rio St. Francisco* kwam te overlyden.

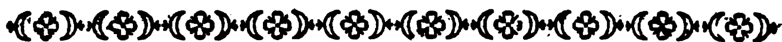
Doch laat ons dit jaar ten einde brengen met nog eenige byzondere voorvallen. Wy hebben in den loop deezer Historie meermaals gezien, dat hun Hoog Mog. de Duellen, of Tweegevechten, op het strengste verbooden hadden; echter zag men

ze van tyd tot tyd in de Vereenigde Nederlanden geschieden, zelfs nog in dit jaar in de Maand Juny, alzoo 'er een verschil gereezen was tusschen den Hertog Paltsgraave *Philips* en een Fransch Edelman, die Luitenant Kolonel en *de l'Epine* genaamd was; deeze wierdt door den eersten nedergelegd.

Het Kasteel *Brevoort*, waar in veel Buskruid bewaard werdt, en waar van de Drost Jonker *van Harsbolte* Gouverneur was, wierdt op den 22 July door een zwaar onheil bejegend; want de Blixem in deszelfs Toren geslagen zynde, raakte het gemelde Kruid in brand, invoege het Kasteel niet alleen in de lucht vloog, veele Huizen in de Stad deerlyk beschadigd wierden, maar ook de genoemde Drost, met zyn Huisgezin, een Kapitein en dertig persoonen een beklaaglyk einde van hun leeven wedervoeren.

Te *Saragosse* storf op den 9 October (of op den 2 September) den eenigsten Zoon van den Koning van Spanje, *Balthazar Philips*, 't welk geen geringe droefheid en rouwe by het Spaansche Hof veroorzaakte. Hy was gebooren in den jaare 1629, slechts drie jaaren oud zynde, wierdt hy door de Staaten van *Castilie* gehuldigd, en door die van *Arragon*, toen hy 16 jaaren oud was, te weeten in 1645, na dat hy eerst hunne Vrydommen bezwooren hadde. Vervolgens wierdt hy verloofd aan de oudste Dochter van Keizer *Ferdinand den II*; doch toen 'er een Gezantschap naar *Weenen* was bestemd, om zyne Bruid af te haalen, wierdt hy uit den tyd gerukt zeventien jaaren oud zynde. Sommigen schryven zyn dood toe aan 't gebruik van te veel liefde verwekkende middelen, en zeggen, dat de Geneesheeren, om dit verwyt te ontgaan, zyne ziekte door onmaatig aderlaaten verergerd hebben, en dat zyn Hofmeester, *Don Pedro van Arragon*, om die zelve rede in ongenade is vervallen. Andere zeggen, dat hy aangetast werdt door de Kinderziekte, en dat deeze ziekte zo hevig ware, dat hy in den tyd van vier dagen gestorven zy; zeker is het dat *Philips de IV.* hier door zynen Troons-Opvolger verloor; want de Zoonen, by zyn tweede Huwelyk verwekt, zyn jong gestorven.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Vervattende een gedeelte der Gebeurtenissen van den Jaare 1647, als het sluiten van een Tractaat met Deenemarken, de Dood van Prins Frederik Henrik, de Opvolging van zyn Zoon Prins Willem den II, de zaaken van den Vredehandel te Munster, enz. enz.

De twist met Deenemarken over 't heffen der Tollen in de *Zond* (*), welke, zoo als wy gezien hebben, al eenigen tyd geduurd hadt, hielt hun Hoog Mog. tot in het begin van dit jaar nog bezig; doch begeerende denzelven uit den weg te ruimen, waar op men zag dat de Deensche Vorst niet minder uit was, benoemden zy drie Commissarissen, als van wege Holland de Heeren *Schaap* en *Keizer*, en den Geheimschryver van Friesland, den Heer *Scheltinga*. Hier toe oordeelen de Algemeene Staaten zich des te sterker aangedrongen, dewyl ze in July van 't voorleeden jaar bericht ontfingen, dat zyne Deensche Majesteit den dubbelen Tol nog afvorderde van de Goederen, die van *Dantzich* kwamen, 't welk men onbillyk oordeelde voor zoo verre gemelde Goederen aan Nederlanders toebehoorden. Daarenboven was men tot deeze Bezending genoodzaakt, om dat men in Holland niet te recht konde komen met den Deenschen Resident, die bleef beweeren, dat de overgezonden Tollyst de rechte ware, en niet verscheelde van die van den jaare 1628, naar welken de Schepen, hout uit *Noorwegen* voerende, vertolt moesten worden, volgens 't laatste Vredetractaat.

De voorsz. Commissarissen gereed zynde, om de reize naar Deenemarken aan te neemen, kreeg men tyding dat de Deensche

(*) De *Zond* is een naauwte, of engte van de Oost-Zée, in het Koningryk van *Deenemarken*, tusschen 't Eiland *Zeeland* en het Landschap *Schonen*; 't is een halve myl breed, en de Schepen, die uit de Oost- en de Noord-Zee willen, moeten daar door: er zyn twee Sterktens, *Kroonenburg* in Zeeland, en *Helsingburg* in Schonen, aan welker eerste de Schepen den Tol betaalen moeten.

ſche Ryks-Hofmeester *Corfits Ulefelt*, als buitengewoon Gezant van den Koning van Deenemarken, herwaards op weg en Gevolmagtigd was, om alle bezwaarnisſen, raakende de Tollyst, uit den weg te ruimen. Hy kwam inderdaad den 8 Augustus van 't voorleeden jaar in den *Haag*; voorneemens zynde, de geſchillen met de Algemeene Staaten vereffend hebbende, van daar naar Frankryk te gaan, en de vriendſchap met dat Hof aan te kweeken, overmits zyn Deenſche Majesteit bemerkt hadde, hoe onvoordeelig 't hem geweest ware zich aan den Keizer, Spanje en Engeland te houden, die hem, toen de Zweeden in zyn Land gevallen waren, voor zich zelven hadden laaten zorgen; dus hadt hy beſlooten om op nieuws de vriendſchap der Algemeene Staaten en des Konings van Frankryk aan te zoeken, in welken hy yveriger Vrienden dacht te vinden, en volgens dit doelwit moest hy de zaak der Tollyste niet te ſtreng behandelen, maar zoo veel van zynen kant inwilligen, als doenlyk ware. Dit was derhalve 't algemeene oogmerk van *Ulefelts* overkomste. De omſtandigheden hielpen veel om het hem te doen bereiken. De Algemeene Staaten hadden voorleeden jaar van de Zweedſche Schepen, die door de *Zond* pasſeerden, een Veilgeld geheven, zoo wel als van die van hunne Ingezetenen, om de Zweeden de kosten der Vloot mede te doen helpen draagen. Hoe billyk het nu ſcheen, dat men hen de waarde van den Tol afgevorderd hadde, tot mede bekostiging van de uitrusting eener Vloot, onder wier beſcherminge zy door de *Zond* gezeild waren, zonder den gewoonlyken Tol te betaalen, hadden ze echter het betaalde wederom geëischt, en hun Hoog Mog. daar niet bereidwillig toe gevonden hebbende, hadden zy een Lastgeld van vier Ryksdaalers *per* Last op de Hollandſche Schepen gezet, die hunne Havens bevoeren. Dit wrocht de eerſte verkoeling en vervreemding der Hollanderen jegens de Zweeden. *Ulefelt* hadt te *Amſteldam*, waar hy door de Regeering heerlyk onthaald geworden was, die vervreemding door zyne welſpreekendheid, en eene breede uitmeeting van de geduchte magt der Zweeden in de Oost Zee, wonderlyk wel weeten te vermeerderen, en de jalouzy der Hollanderen tegens hen te ontfonken. By hun Hoog Mog. ter Gehoor toegelaaten, deedt hy zyne eerste aanſpraak, die niets dan Complimenten behelsde, in zeer goed Nederduitsch. Hun Hoog

Mog.

Mog. eenige Gemagtigden ten zynen Huize gezonden hebbende, om met hem te handelen, zeide hy, dat het voornaamste oogmerk van den Koning zynen Meester ware, om eene naauwe vriendschap met den Staat te maaken, en alle hinderpaalen, die eene volmaakte Verstandhouding, tusschen zyne Majesteit en hun Hoog Mog., zouden kunnen beletten, weg te neemen. Wanneer men tot byzonderheden kwam, gaf hy te verstaan, dat de Koning in 1645 geenen Tol van de Hollandsche Schepen hadt getrokken, waar voor hy vergoedinge verzocht; zyne overige eischen bestonden in kleinigheden.

Doch toen de voorgemelde Commissarissen met hem in onderhandelinge traden, klaagden ze hem op hunnen beurt, dat de overgezonden Noordsche Tollyst niet deugde, mitsgaders dat dezelve niet overeenkwam met het gebruik van den jaare 1628, zoo als men voorgaf; ook klaagden ze over eenige overtreedingen van het laatste Tractaat. Terwyl men met hem handelde, deedt hy alles wat in zyn vermogen was, om Zweeden haatelyk te maaken. Tot dit einde wist hy eenige Kooplieden, die belang in den Oosterschen handel hadden, op te maaken, hun hoop geevende tot den afkoop der Tollen in de *Zond*. Gestreeld door deeze hoop, bragten deeze Kooplieden zwaare klagten in tegen de Zweeden, eerst klaagden zy over 't zwaare Lastgeld, 't welk de Zweeden op de Hollandsche Schepen gesteld hadden: vervolgens dat zy de Hollandsche Schepen eens zoo veel afnamen als de Zweedsche, in plaats dat de Zweeden in Holland niet zwaarder belast waren, dan de Ingezetenen van den Staat, het welk oorzaak was dat de Hollandsche Koophandel op Zweeden, sedert eenigen tyd, merkelyk hadde afgenomen, en dat hy eerlang geheel te niet moeste loopen; dat de Zweeden de Scheepsbouwery der Hollanderen niet minder zochten te bederven, dan derzelver Koophandel, hebbende ten jaare 1645 te *Stokholm* en elders doen afkondigen, dat geene Schepen in Zweeden 't huis hoorende, indien ze in Holland gebouwd waren, eenige vryheid van Tollen meer zouden genieten, noch zelfs de Goederen, in zoodanige Schepen ingebragt of uitgevoerd, uitgenomen alleen dat tien of twaalf van de in Holland gekochte Schepen van *Louis de Geer* zouden aangemerkt worden als in Zweeden gebouwd. Welke groote Voorrechten der Zweedsche Handelaars en Schepen, natuur-

natuurlyker wyze, al den handel en Scheepsbouw van de Oost-Zee naar Zweeden moesten trekken, byaldien daar niet tydig in voorzien werde; te meer, om dat niet alleen de Zweedsche Schepen, gelyk gezegd is, in Zweeden niet meer dan half zoo veel Tol betaalden als de Hollandsche, maar geheel Tolvry in de *Zond* waren. Deeze Kooplieden, die denkelyk wel zoo sterk door hun eigen voordeel, als door de goede hoop, door *Ulefelt* hun gegeeven, als zoo even gezegd is, aangespoord waren, deeden de Staaten daarenboven opmerken, hoe krachtig de Zweeden door het laatste Vredestractaat in magt toegenomen hadden, zoo wel te Land als ter Zee, en welke goede Maatregels zy namen, om hunne magt niet alleen te handhaaven, maar ook te vermeerderen; onder anderen, hoe zy bevolen hadden dat alle Schepen, die in hun Ryk gebouwd werden, met twaalf of veertien stukken Geschut voorzien moesten worden, om die, ingeval van Oorlog, te kunnen gebruiken, en zich, zonder hulp van buiten, met hunne eigen Scheepsmagt te kunnen verweeren. Het Middel, dat ze voorsloegen om het kwaad weg te nemen, was den veertigjaarigen Tol van de *Zond* af te koopen, voor eene somme gelds, op redelyke termynen te betaalen; dat wyders de Ingezetenen van den Staat, door dit middel, in de vaart door de *Zond*, gelyk gesteld zynde met de Zweeden, het dan tyd zoude zyn om hen rede te vraagen, waarom zy de Hollandsche Schepen zoo veel zwaarder belasteden dan hunne eigen, niettegenstaande zy in Holland niet zwaarder belast waren, dan de Ingezetenen van den Staat; dat, indien dit spoedig geschiedde, eer de Zweeden onzagchelyk ter Zee geworden waren, het hen zoude doen ontzien en tot gelykmaatigheid van belastiging beweegen; maar dat men deeze middelen uitstellende, dien zoo voordeeligen Oosterschen Handel geheelenal versukkelen en verwaarloozen zoude. Zy slooten hun Vertoog met een voorbeeld aan te toonen, dat het anderen onmogelyk was, tegen de Zweeden op Zweeden te vaaren; 't voorbeeld, dat zy bybragten, was eene lading Zouts van honderd zeventig Last, en zy beweezen dat de belasting op zulk een lading zeventienhonderd Ryksdaalers meer ware van een Hollandsch, dan van een Zweedsch Schip.

Het is ligt te begrypen, dat by eene Natie, wier gantsche Welvaart in den Koophandel bestaat, gelyk de Hollanders, de Zweedsche naam door diergelyke Vertoogen, haatelyk moest

worden,

worden, en die der Deenen, door welkers vriendschap zy het gevreesde bederf van den Oosterschen Handel hoopten te voorkomen, aangenaam, waar toe *Ulefelt*, zegt men, niet weinig toebragt door zyne beleefde manieren en rykelykheid in 't onthaalen. Doch het werk der Noordsche Tollyst gaf dit niettegenstaande zoo veel haspelings, dat het geheele voorleeden jaar daar mede ten einde liep, en dat men het niet voor het begin van dit jaar eens konde worden. De eerste eisch van den Gezant was geweest een en een vierde Ryksdaalers voor ieder Last, het eerste bod der Commissarissen een vierde Ryksdaaler. Eindelyk verdroeg men zich voor een Ryksdaaler voor ieder Last; doch de Deensche Gezant begeerde, by voortgang van dit Verdrag, ook voldoening voor de Schepen, die in 1645 door de *Zond* gevaaren waren zonder Tol te betaalen, of eenige aantekening te laaten doen, waar voor hy viermaal honderdduizend Ryksdaalers eischte, die op honderd en twintigduizend gemaatigd wierden. Alle hinderpaalen dus weg geruimd zynde, wierdt het Tractaat wegens den Noordschen Tol den 12 February deezes jaars getekend. 1647.

In Holland scheen men zeer voldaan over dit Verdrag, alzoo de Heeren Algemeene Staaten in overweeginge genomen hebbende den voorslag, by deeze Provintie gedaan, om den Zoon van den Heere *Ulefelt*, waar van zyne Gemaalin, geduurende zyn verblyf in '*s Hage* bevallen, en die *Leo* genaamd was, te vereeren met een Lyfpenning van duizend Carolus-Guldens jaarlyks. Hun Hoog Mog. beslooten wyders om niet alleen de voorsz. somme tot een Lyfpensioen van den jongen *Ulefelt* vast te stellen, en om den Brief daar van in eenen gouden Doos van zeshonderd Guldens te leggen; maar ook om by den Heer *Ulefelt* zelven te onderstaan, of het hem aangenaam zyn zoude, dat zyn Zoon *Belgicus* toegenaamd wierde, dus de jonge *Ulefelt* Leo Belgicus, of *Nederlandsche Leeuw*, zou zyn genaamd geweest. Wy vinden niet dat zyn Heer Vader dit aanbod, 't welk een doorslaand bewys is van de Vriendschap hunner Hoog Mog., aangenomen hebbe, maar wel dat hy zelve met een gouden Keten, ter waarde van zesduizend Guldens, en zyn Geheimschryver met een van zeshonderd Guldens is vereerd geworden.

Wanneer de Gezant *Ulefelt* nu zyne zaaken in Holland zoo

verre afgedaan hadde, begaf hy zich naar Frankryk, en ondertwyl deeden de Kooplieden, die hy hoop gegeeven hadt tot het afkoopen van den Tol, hun best, om hun Hoog Mog. het voordeel van deezen afkoop onder 't oog te brengen. En om de Algemeene Staaten daar des te ligter toe te beweegen, vertoonden zy, hoe het derde Artykel van het Tractaat van 1645 inhielt, dat, indien de Koning van Deenemarken in zynen Tol verongelykt mogte worden, door de Ingezetenen van deezen Staat, *hun Hoog Mog. den Koning aan zyne gerechtigheden zouden helpen*; dat dit geval nu reeds gebooren was, om dat, de Zweeden geenen Tol in de *Zond* betaalende, veele Hollandsche Koopliеden Goederen van *Riga* en *Revel* in Zweedsche Schepen deeden laaden, om die in de *Zond* voor Zweedsche Goederen te doen doorgaan. Dat de Koning van Deenemarken, zoo dra hy dit bemerkte, scherper onderzoek zou laaten doen, 't welk aanleiding zou geeven tot nieuwe onlusten. Daarenboven zou men in de vaart op de Oost-Zee voortaan geene Schepen van Hollandsch maaksel meer te gebruiken, nademaal men tolvry in de *Zond* ware, als men zich bediende van Schepen in Zweden gebouwd; en dit moest zekerlyk den Scheepsbouw in Holland bederven. Hier door zou wyders te weeg gebragt worden, dat veele eerlyke Kooplieden, die zich met de kwaade listen, van Hollandsche Goederen voor Zweedsche te doen doorgaan, niet wilden behelpen, uit Holland vertrekken, en onder het Zweedsch gebied zouden gaan woonen.

Zoodanig waren de redenen der Hollandsche Kooplieden, om hun Hoog Mog. tegen Zweeden in te neemen. De Algemeene Staaten waren ook niet te vreden met het gedrag van dat Ryk, en met de meergenoemde Kooplieden vreezende, dat de Zweeden hunne Nabuuren te magtig en met den tyd volstrekt Meester van de Oost-Zee zouden worden, namen ze in 't vervolg voor een anderen voet in het Noorden te houden, en maakten, tegens 't geene zy met Zweeden geslooten hadden in den jaare 1640, een verweerend Verbond met den Koning van Deenemarken, 't welk kort gevolgd werdt van een Tractaat van afkoop van den Tol in de *Zond*, voor eene jaarlyksche somme van driehonderd vyftigduizend Guldens. Op welken afkoop men den voorsz. Koning eene somme van driemaalhonderdduizend Daalers

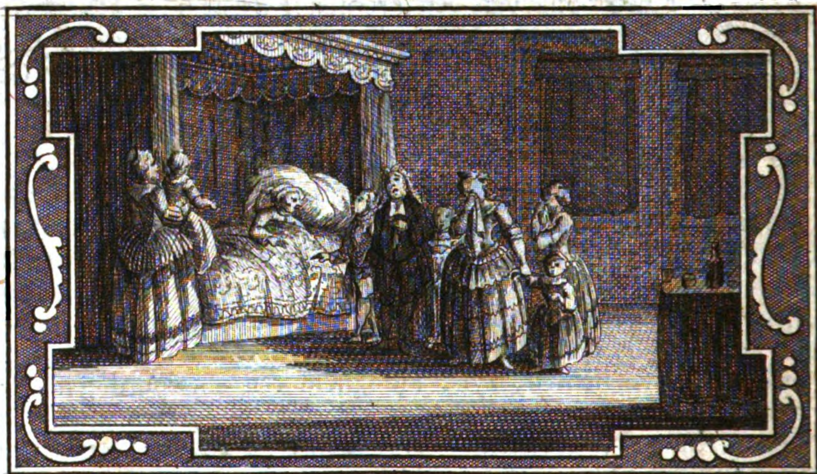
lers verstrekte, welken wederom geïnnet zouden worden met alle jaaren vyftigduizend guldens te korten van de driehonderd vyftigduizend guldens jaarlyks, voor den afkoop van den Tol bedongen.

Was dit jaar door zeldsaame Voorvallen niet zeer aanmerkelyk, het was zulks overvloedig voor de Vereenigde Nederlanden, door den dood van den grooten FREDERIK HENRIK, derzelver Dapperen en Wyzen Veldheer, wiens raad den Lande niet min vorderlyk geweest ware, dan zyne Wapens. Geduurende het geheele voorleeden jaar, was hy niet wel te passe geweest, inzonderheid hadt het Voeteuvel hem in den Winter zulke zwaare pynen doen lyden, dat hy in het begin van Maart in een hevige ziekte verviel, doormengd met koortsen, die sints den 10 dier Maand hem met tusschenpoozingen bybleef. De Prins gevoelde ook by zich zelven, dat deeze Ziekte de laatste zyns leevens zoude zyn, dewyl den 29 January deezes jaars, wanneer de Predikant *Goedbals* hem geluk wenschte over zyn verjaardag, en zeide dat hy hoopte dien plicht in het toekomende jaar weder by hem te verrichten, zyne Hoogheid ten antwoord gaf, *dat een half, ja een vierendeel jaars genoeg voor zyn leeven was.* De Heer *Ripperda*, toenmaals ter Algemeene Staats-vergadering voorzittende, gaf den 11 derzelver Maand aan hun Hoog Mog. te kennen, dat hy in de Kamer van den Prins geweest en gezien hadde, hoe groot de zwakheid van dien Vorst ware; dat denzelven aangediend zynde, dat de President van hun Hoog Mog. daar was, hy hem by zyn bedde laaten komen en verzocht hadt, dat hy den Algemeene Staaten wilde zeggen, dat hy God Almagtig bad zyn genadigen Zegen over de Regeering van hun Hoog Mog. uit te storten, en, na eenige tusschenpoozing, daar by gevoegd hadde, dat hy hoopte dat zyne getrouwe Diensten, den Lande beweezen, hun Hoog Mog. aangenaam zouden zyn, voorts dat hoogstdezelve hun Hoog Mog. zyn Huis, zyn Gemaalin en Kinderen aanbeval.

Ondertusschen liet de stervende Held ten zelven dage zynen Zoon voor zyn Bedde ontbieden; deeze gekomen zynde, waar in zyne Moeder en Zusters zich reeds bevonden, en gevraagd hebbende wat zyn Heer Vader begeerde, deedt zyne Hoogheid eenige pooging om te spreeken, maar, het zy uit tederheid

voor zyn geliefd Huisgezin, dat hy te gader voor zyn Bedde zag, of wel door zyne zwakheid, niet in ſtaat zynde om alle woorden uit te drukken, moest hy zich vergenoegen met zyne gedachten aan den voorsz. Leeraar te kennen te geeven.

Dit aandoenlyk Toneel van het Vorſtelyk Huis van *Orange*, achten wy niet ongeſchikt voor de volgende Plaat.

„ Hier ziet men een Vorstelyke Zaal, waar een Ledi-
„ kant in ſtaat, op welke zyne Hoogheid Prins *Frederik Hen-*
„ *rik*, ziek legt; voor het zelve ziet men zynen Zoon, Prins
„ *Willem*, aan het hoofdeinde, in eene houding als tegen zyn Heer
„ Vader ſpreekende; voorts de droevige Gemaalin van den
„ kranken Vorst, mitsgaders zyne vier Dochters, waar van de
„ jongſte op den arm is van eene Hofdame, en nevens
„ den jongen Prins ſtaat de Predikant *Goedbals*: alle de genoem-
„ de Perſoonadiën vertoonen zich in eene houdinge van droef-
„ heid, terwyl de Zaal door de halftoegeſchooven Gordynen,
„ min of meer verdonkerd is."

De Heer *Goedbals* nu gaf den Vorstelyke Kinderen uit den mond van zyn Hoogheid deszelfs tydelyken Zegen; en dewyl hy in deeze gelegenheid, waar in alle ydelheid en beguicheling zeer zeld-

zeldſaam plaats vinden, bevondt hoe onmagtig alle Wereldſche goederen waren, om den mensch waarlyk gelukkig te maaken, oordeelde zyne Hoogheid zyne Kinderen iets beters te moeten aanbeveelen. Eerſtelyk de vreeze des Heeren, welke hy met recht zeide *het voornaamſte van allen te weezen*; ten tweeden, behoorlyke eerbied en liefde voor hunne Moeder: ten derden, dat zy onder elkander Vrede, Liefde en Eendracht zouden aankweeken, dat de oudſten voor de jongſten zorgen, en dat de een de anderen zouden eeren in den ſtaat, waar in hy van God geſteld was.

Na deeze Christelyke vermaaning, naderde zyne oudſte Dochter, de Keurvorstinne van *Brandenburg*, voor de Bedſponde. De Prins reikte haar zyne handen toe, die zy kuste en, als te denken is, met traanen beſproeide. De Prinseſſen *Albertina Agnes* en *Henriette Katharina* volgden, deeden 't zelfde en ontfingen mede den laatſten Vaderlyken Zegen. Daar na kwam de Keurvorst van *Brandenburg*, zyn Schoonzoon, met zyne Schoondochter de Koninglyke Prinſes, voor het Ledikant, derzelver droefheid over 's Prinſen veegen ſtaat met geene mindere beweeglykheid uitdrukkende; en zy ontfingen denzelven Zegen en aanſpraak van hunnen gemeenen Schoonvader. Hoe aandoenlyk dit Schouwſpel ook ware, het wierdt nog treffender toen de Prinſes *Maria*, zyne Hoogheid jongſte Dochter, thans in haar vyfde jaar zynde, door de Ferelle *Leonora Mauritia*, Prinſeſſe van Portugal, op den arm gedraagen, voor haar Vaders Bed gebragt werdt. De meergenoemde Predikant *Goedbak* zeide hem toen: „ Genadigſte Heer! Zie hier uwe Hoogheids jongſte „ Dochter, welke minst bedroefd is, en nogthans meest zal „ verliezen; Uwe Hoogheid gelieve haar, nevens zyne andere „ Kinderen, mede te zegenen". De Prins ſtak hier op zyne zwakke handen uit, welken het Kind kuste, en aldus zyns Vaders laatſten zegen ontfing.

Zyne Hoogheid was door dit bedryf niet minder aangedaan dan vermoeid, en naauwelyks was het geëindigd, of men diende der Prinſeſe aan, dat de Staaten van Holland gereed waren, om zyn Hoogheid Staatsgewyze te bezoeken. Dit haar Gemaal aangediend zynde, antwoordde hy, dat de komst en aanſpraak van hun Ed. Gr. Mog. hem aangenaam zoude weezen. Hier op werdt het meerendeel der geenen, die zich in zyne Hoogheids

Kamer

Kamer bevonden, verzocht te wyken, en toen kwamen uit de Ridderschap van Holland de Heeren van *Dordrecht*, met den Raadpensionaris *Cats*, uit de Voorzaale voor 's Prinsen Bedde. Zy vertoonden gezamenlyk de droefheid van hun Ed. Gr. Mog. wegens de krankte van Zyne Hoogheid, God biddende, dat hy deszelfs dagen nog geliefde te verlengen; en dat zy, zich in allen gevalle aan 's Heeren welbehaagen onderwerpende, gekomen waren, om het laatste afscheid van zyn Hoogheid te neemen.

De Heer *Ripperda*, hadt ook zo rasch het voorsz. verslag ter Staats-Vergadering niet gedaan, of hun Hoog Mog. namen het besluit, dat twee Heeren uit elke Provintie, met den Griffier *Musch*, insgelyks Staatsgewyze, zouden gaan voor 's Prinsen Ziekbed. De hier toe benoemde Heeren waren de Heer *van Zoelen*, de Graaf *van Flodorp*, de Heeren *van Wimmenum*, *Meerman*, *Veth*, *Stavenisse*, *van der Hoolk*, *Roorda*, *Riperda*, *Nykerken* en *Eyben*. Zy betuigden den Prins de Droefheid van hun Hoog Mog. over zyne Zwakheid, en dat hoogstdezelven uit hem verzochten te verstaan, of zyne Hoogheid ook nog iets hadde, dat hy hun aanbevolen wilde hebben. De Prins antwoordde hun met eene gebroken stemme, dat hy hun Hoog Mog. ten hoogsten bedankte voor de eere, die zy hem aandeeden; dat hy den Staat deezer Landen allen heil en voorspoed wenschte, met betuiginge, dat hy altoos zorg hadt gedraagen, voor de Welvaart van het Land en den Welstand van Gods Kerk, waar voor hy zyn leeven, 't welk hy nu ging eindigen, dikwyls in gevaar gesteld hadde; verzoekende nogmaals dat hun Hoog Mog. zyne getrouwe diensten voor aangenaam wilden houden, en voor zyne Huisvrouw en Kinderen zorg te willen draagen. Dewyl deeze woorden door den Prins met eene zwakke stem geuit werden, herhaalde de Heer *Goedhals* ze aan de Gecommitteerden. De Heer *van Zoelen* gaf daar op ten antwoord, dat hun Hoog Mog. niet in gebreken zouden blyven, om hunne goede genegenheid aan zyn Huis, Mevrouw de Prinses, zyne Gemaalin, en zyne Kinderen te betoonen, uit erkendtenis van de goede en getrouwe diensten en zorgen, die zyne Hoogheid voor het Land gekoesterd en gedaan hadt.

Dit verzoek en den staat van zyne Hoogheid door gemelden Heer *Ripperda* overgebragt zynde, sloeg hy ook voor, of het niet goed zoude zyn, altyd twee Gecommitteerden van de Algemee-

ne Staaten in 's Prinſen Voorzaal te houden, om, ingevalle zyne Hoogheid iets verders aan den Staat hadde aan te beveelen, by de hand te zyn. Dan deeze voorſlag ſmaakte anderen zoo zeer naar Hooffche pluimſtrykery, dat men vraagde, of hy hun Hoog Mog. tot Schildergasten maaken, en hen op Schildwacht wilde uitzetten? Dus bleef het by gemelde aanſpraak.

Den volgenden dag, den 12 Maart, hadt de Prins weinig woorden, maar bleef echter even begeerig naar ſtichtelyke vermaaningen en heilige vertroostingen uit Gods Woord. Dien nacht verhefte zich de koorts zoodanig, dat men meende dat zyne Hoogheid op zyn verſcheiden ſtondt; dit bewoog den Leeraar *Goedbals* een Gebed te doen, het welk de Prins betuigde wel verſtaan te hebben: ook nam de koorts kort daar na af en de pols kwam weder, de Hemel zyne Hoogheid nog eenigen tyd verleenende, om zich meer en meer tot een zaligen uitgang te bereiden. Des middags van den 13 overviel hem een ſterke ſlaap, met welken men dacht dat hy tot de eeuwigheid zoude overgegaan zyn; want hy duurde wel twaalf uuren: maar de Prins werdt in den morgen van den 14 om twee uuren weder wakker. Als toen beſpeurde men, dat zyne Hoogheid nog eenig goed verſtand hadde, ook nog eenige ſpraak, maar zeer flaauw en belemmerd, uit oorzaak van de volheid zyner borst en aanwasſende fluimen. De meergemelde Predikant kweet zich, als een getrouw Herder, omtrent zyne Hoogheid, niet aflaatende van hem te vermaanen, te vertroosten, te verkwikken, te bemoedigen met alle bedenkelyke redenen, op deezen veegen toeſtand pasſende. De fluimen den Prins eindelyk benaauwende en verſtikkende, vermaande de Predikant alle tegenwoordigen dat zyne Hoogheid ſtorf, en dat zy zouden nederknielen; vervolgens deedt hy eenige uitſchietende uitroepingen, en, in het midden van dezelven, eenige vertrekkingen in 's Prinſen aangezicht bemerkende, omving hy hem met zyne armen, al ſchreijende uitroepende: *ô God! zyt deezen armen Zondaar genadig! Heere! Davids Zoone! ontfermt u zyner! ô Heere Jezus! ontfangt zynen geest!* Onder deeze drie laatſte uitroepingen verſtrekte de ſtervende Vorst zoetelyk zyne oogen, verrekte zagtelyk de leden zyns lighaams, en gaf, zonder eenig uiterlyk geweld, den geest des morgens tusſchen vier en vyf uuren, in het vierenzestigſte jaar zyns ouderdoms, en in het tweeëndertigſte zyns Stadhouderſchaps.

Zoo-

Zoodanig was het einde van Prins Frederik Henrik, wiens
inwendig afbeeldsel men dus opmaakt. „ Hem gebrak geene der
„ hoedanigheden, die de Groote Mannen uitmaaken. Hy was
„ wys en bezadig in alle zyne handelingen; onbaatzuchtig,
„ schoon hy ryk ware en veel gelds hadde, getrouw en teder
„ voor zyne Vrienden en voor zyn Vaderland, verplichtende,
„ beleefd, en gemeenzaam; zynde niet bezield met de zucht omtot
„ de Souvereiniteit der Vereenigde Gewesten te geraaken, waar
„ mede Prins *Mauriis*, zynen Broeder, was behebt geweest. Hy
„ was een Beminnaar van Deugd en Weetenschappen (waar van
„ hy te vaster oordeel konde vellen, alzoo hy zelve geleerd was,
„ en men zegt, dat hy de Aantekeningen van den grooten Ro-
„ meinschen Veldheer, *Cajus Julius Cæsar*, gemeenlyk in het
„ Latyn by zich hadde), poogende de Eendracht zoo in den
„ Staat als onder byzondere persoonen te onderhouden. Hy was
„ standvastig, zagtzinnig, geduldig, werkzaam, naarstig; een
„ goede Staatkundige, een groot Veldheer, bedreeven in 't ver-
„ sterken, aantasten en verdeedigen van Steden, 't leveren of
„ vermyden van den Slag, zyne Soldaaten te spaaren, [illegible] gevaa-
„ ren te vermyden, de zwarigheden te boven te komen, zynen
„ Vader en Broeder in moed en geluk gelyk. Hy voltooide 't
„ werk van de Vryheid, en de Souvereiniteit der Vereenigde
„ Provintiën, waar van zyn Vader Willem gelukkig den grond-
„ slag gelegd, en welke zyn Broeder Maurits met nog meer ge-
„ luk vervolgd hadt, en hy hadt, aleer hy storf, het genoegen
„ van 'er de bevestiging van te zien in de voorloopende punten
„ van den algemeenen en eeuwigen Vrede met de Spanjaards,
„ welke het Zegel was van deeze Souvereiniteit, en de Kroone
„ zynes arbeid en van dien zyner Voorgangeren. Hy was niet
„ min gelukkig in zyne Familie dan daar buiten, zynen Zoon ge-
„ trouwd hebbende met de Dochter des Konings van Groot-Brit-
„ tanniën, zyne oudste Dochter met den Keurvorst van *Branden-
„ burg*, en zyne drie andere Dochters zyn in het vervolg met
„ andere Duitsche Vorsten getrouwd. Behalve deeze wettige
„ Kinderen, liet hy nog eenen natuurlyken Zoon na, met naame *Fre-
„ derik* Graave van *Zuilestein*, die zich door zyne dapperheid be-
„ roemd maakte, bekleedende in 't vervolg den post van Kolonel-
„ Generaal van de Hollandsche Infantery, en die by *Woerden* in
„ den Jaare 1672 sneuvelde."

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1647.

De Deugden van den grooten *Frederik Henrik* dusdanig afgeschilderd hebbende, gaat men voort, en veelligt met wat al te sterke verwen, zyne gebreken af te maalen. „ Deeze Prins" zegt men, „ hadt ook dit nog met Prins *Maurits*, zynen Broeder gemeen, dat hy, omtrent twee jaaren voor zyn dood, even als „ hy ophielt van gelukkig te weezen, en dat de Fortuin, moede „ van hen te begunstigen, hen den rug heeft toegekeerd, door „ deezen aan zyne onmagt, en den anderen aan zyn gemelykheid „ over te laaten. Terstond na den Veldtocht van den jaare 1645 „ was 'er zulk eene vreemde omwenteling in zynen geest ontstaan, dat hy niet meer kenbaar was. Tot dien tyd toe scheen „ hy niets als den Oorlog te ademen, een vyand van wellust en „ ledigheid, verre van alle laage inschikkelykheid voor zyne Gemaalinne, yverig voor zynen Zoon, vol genegenheid voor „ *Frankryk*, weinig verslaafd aan zyn eigen voordeel. Maar sedert de inneeming van *Hulst* had de zwakheid hem dermaate „ veranderd, dat hy kleinmoedig en magteloos geworden was, „ spreekende niet als van vrede en ruste, beevende op het gezicht van eenen Degen, een Slaaf van de begeerten zyner „ Huisvrouwe, jaloers op zyn eigen Zoon, in zoo verre, dat hy „ hem niet meer by zich kon verdraagen, zoo zeer verkoeld „ voor *Frankryk*, dat hy zelfs een afkeer en afgryzen voor den „ Franschen naam betuigde; zynde nu daarentegen zeer yverig „ voor de Spanjaarden, die hy geduurende al zyn leeven als „ onverzoenlyke Vyanden had beschouwd, schreijende op de „ enkele gedachte van den dood, dien hy te vooren by verscheiden gelegenheden getrotseerd had. Doch men heeft hem „ het recht gedaan van onder de glorieryke jaaren zynes leevens „ niet te tellen de achttien laatste maanden, waar in zyn geest „ deszelfs vryheid en kracht verlooren hadt. Hoe zeer zyn Leeven boven het gemeen der Mannen was verheven geweest, „ zoo zeer vernederde hem zyn dood onder het gemeen der „ Vrouwen. Hierom was het, dat men openlyk zeide, dat zyn „ dood niet minder voordeelig voor de Staaten, dan zyn Leeven hun nuttig was geweest".

Kon men geweldiger uitvaaren over de gebreken van eenen Prins, die door zyne loflyke daaden wel verdiend hadt, dat men 'er de kwast over hadt gestreeken? Zeker die Vorst hadt gebreken, anders zou hy een verschynsel in de natuur, of liever geen mensch geweest zyn; maar dat die ondeugden op verre na zoo groot niet waren, als men ze hier afschetst, en dat ze geen weezenlyken aanstoot konden baaren, heeft de Leezer ligt in den loop deezer Historie sedert het jaar 1625 konnen zien. En het komt gewis een iegelyk, die de zaaken slechts eenigsins nagaat, niet zeer waarschynlyk voor, dat Prins *Frederik Henrik* zoo zeer voor den dood bevreesd zou zyn geweest, als men in het bovenstaande heeft voorgegeeven. *Frederik Henrik* was een Held, een Staatkundig Prins; doch hy was ook een Christenmensch, en als zoodanig zal hem de dood zoo zeer niet afgeschrikt hebben, daar toch zyne aanhoudende zwakheid, zyn ouderdom hem kon doen gedenken aan den laatsten der Vyanden, die hy nog te overwinnen hadt. Wy hebben het Character van den Prins uit een uitheemsche pen wel wille ontleenen, om aan de Wet der onzydigheid te voldoen; doch het lust ons het zelfde uit een andere pen voor te stellen, om des te beter van de beminnenswaardige hoedanigheden van wylen den Prins van *Orange* overtuigd te zyn.

„ Men kan niet ontkennen," zegt men, „ dat Prins *Frederik Henrik* groote deugden bezat. Zyne gemaatigdheid „ omtrent het stuk van Godsdienst bleek in het schorte der „ gestrengste Plakaaten, die onder het bestier van zynen „ Broeder *Maurits*, tegen de Arminiaanen waren uitgegee- „ ven. Deeze Gezindheid, op 's Prinsen genegenheid ver- „ trouwende, meende dat hy haar zoude herstellen, en de uit- „ gebannenen weder in roepen; doch dewyl dit niet hadt kun- „ nen geschieden, zonder den Staat in nieuwe onlusten te dom- „ pelen, en den haat der heerschende party op zich te laaden, „ oordeelde de Prins best de zaaken te laaten in den staat, waar „ in ze waren". En het komt ons meer dan waarschynlyk voor, om zulks hier tusschen beide te zeggen, dat zyne Hoogheid den vermaarden *Hugo de Groot*, om dezelve rede niet weder in het Land dorst doen komen, van welks misdaad hy niet zeer, om niet te zeggen volstrekt niet, overtuigd scheen, anders zou hy hem niet in zyne ballingschap op deeze wyze geschreven hebben: „ Ik dan-

„ ke

„ ke u voor de goede diensten, die gy my aldaar (te weeten in „ *Parys*) by eenigen van 's Konings Raad gedaan hebt, waar in „ ik u verzoeke te volharden, zoo by deezen als by zoodanige „ anderen, als gy zult noodig achten, u verzekerende dat ik „ deezen goeden wille zal erkennen by *alle gelegenheden*, waar ik „ het *middel* zal hebben *om u* te dienen. Ik *verzoeke* u ook *staat* „ op myne *genegenheid* te maaken, en u *verzekerd* te houden, dat „ ik *die steeds* voor u zal *voeden*, als zynde daar toe aangenoopt „ door de geene, welke gy my van alle tyden hebt betuigd. Ik „ heb uw Schoonbroeder, den Heer *Reigersbergen*, verzocht, om „ u in 't byzonder te schryven over eenig onderwerp, waar over „ ik zeer blyde zal zyn uw oordeel te verstaan; gy zult my zeer „ verplichten met my 't zelve over te zenden, gelyk gy reeds „ hebt gedaan met de *Memorie*, die gy me gezonden hebt, waar „ voor ik u veel danks zegge. *Ik wenschte wel nuttig te kunnen „ zyn in uwe zaaken aan deeze zyde, en ik zoude daar inne van gant-„ scher harte medewerken; maar gy weet dat de gesteldheid der zaaken „ zoodanig zy, dat noch ik, nochte uwe andere Vrienden, u daar om-„ trent kunnen van dienst weezen, zoo als wy wel zouden wenschen. „ Ik wil hoopen, dat de tyd 'er verandering in zal brengen, en dat ik „ u weder in dit Land geëerd en geacht zal mogen zien, gelyk uwe „ uitmuntende hoedanigheden het verdienen, waar over ik geen minder „ genoegen zal ontfangen, dan ik wegens uwe vryheid hebbe.* On-„ dertusschen wensche ik u in uwe verwydering van uw Vader-„ land al het genoegen, geluk en voorspoed, die gy zoudt kun-„ nen begeeren"! Zoodanig spreekt geen Vorst tegens een man, dien hy aan eenige misdaad jegens zyn Vaderland schuldig kendt, hy wenscht ook niet hem in zyn voorigen staat en luister te zien herstellen, en het geen aanmerkelyk is, dit schreef Prins *Frederik Henrik*, terwyl *Maurits* nog in 't leeven was, te weeten in het jaar 1622; 't welk dan mede een bewys is van de goedaartig- en gematigdheid van onzen Held. Doch laaten wy onzen Gids verder volgen. „ Het tweeëntwintigjaarig Bestier van deezen „ Vorst is vry geweest van die Geweldenaaryen, die onder dat „ van zynen Broeder den Staat ontrust en geschokt hadden, en „ die men, onder dat van zyn Zoon en Opvolger weder zag her-„ nieuwen. Van zyne bekwaamheid in het belegeren der sterk-

„ ste steden, hebben wy doorstraalende blyken gezien in de Belegeringen van *Grol*, *'s Hertogenbosch*, *Mastricht*, *Breda* enz. Zyn „ moed was zoo groot, dat hy dikwyls tot de vermetelheid ging; „ niet ontziende zich eer als een slecht Soldaat bloot te stellen, „ dan zich te spaaren als een Veldheer. Het is zeker, dat nooit „ eenig Krygsoverste standvastiger en onversaagder in groote „ Krygsbedryven geweest is, noch waakfaamer om in alles te „ voorzien. Hy was stipt en gestreng in den Krygsdienst, en „ in de uitvoeringe zyner bevelen. Hy was edelmoedig en mildaadig (*). De groote achting, die hy voor lieden van verdiensten hadt, gaf hy steeds te kennen door de gemeenzaamheid, waarmede hy dezelven vereerde, en door zyne mildaadigheden. Hy heeft nooit kwaad van iemand gesprooken, „ en prees de goede daaden openlyk in tegenwoordigheid van „ jonge Lieden, om hen tot derzelver navolging op te wekken. „ Hy was beleefd voor vreemdelingen, en sprak hen dikwyls „ toe. Hy zonderde steeds eenige uuren van den dag af tot de „ Studie, handelde zyne Vyanden beleefdelyk, en verplichtte „ hen, door zyne zagtmoedigheid, weder tot hem te komen, „ en hem om vergiffenis te verzoeken. Hy heeft zyne Vrienden nooit verlaaten, wat ongeluk hen ook overgekomen zy. „ Hy was achterhoudend, en om vertrouwen in iemand te stellen, moest hy hem eerst verscheiden maalen beproefd hebben. „ De vleijery hadt tot hem geen toegang. Verre van schielyk „ in de dingen voort te slaan, kwam hy altoos traaglyk tot een „ vast besluit van 't geen hy voorgenomen hadt, en hy zeide „ dikwyls, dat men 'er zich op moest beslaapen, eer men tekende, om te zien of men niets beter kon bedenken".

Dewyl we van zyn Heldenmoed gesprooken hebben, moeten wy daar van wat omstandiger melding doen, om het verlies, 't

„ welk

(*) „ Van 's Prinsen mildaadigheid hadt de Graaf d'*Estrades* een overtuigende blyk gehad. De Prins, verstaan hebbende dat gemelde Graaf in ongunst by de Koningin geraakt ware, schreef hem deswegens eenen Brief, „ waar in hy hem verzocht in Holland te komen, *daar zal ik*, zei de Prins, „ *met u deelen 't geen ik heb*, enz. En wat verder: *Ik zende u eenen Wisselbrief van honderdduizend Guldens op den Heer Hoefft, die u dezelven terstond „ zal tellen; indien gy meer noodig hebt, kunt gy 't neemen* enz".

welk de Staat in zyn persoon geleeden heeft, of liever om de groote diensten, die hy, voor en geduurende zyn Stadhouderschap, den Staat gedaan heeft, te beter te doen opmerken. „ Nog geen vyftien jaaren oud zynde, verzelde hy, in den jaare „ 1599, zynen Broeder *Maurits*, toen deeze *Voorne* by den *Bom-* „ *mel*, 't welk door den Spaanschen Admiraal met een Beleg ge- „ dreigd werdt, ontzettede. Hier gaf Prins *Frederik Henrik* „ reeds doorslaande blyken eener groote dapperheid, dewyl hy, „ nevens eenige Fransche Officiers en een Bende Krygsvolk, on- „ voorziens in een Hinderlaage gevallen zynde, door de Span- „ jaarden, die hem in grooten getale omsingelden, heen sloeg „ en ongekwetst tot zyn Broeder terug kwam, met eenig ver- „ lies van Volk. In den jaare 1600, toen die gevaarlyke Slag „ van *Nieuwpoort* stondt te geschieden, wanneer het Staatsche „ Leger aan de eene zyde den Vyand, aan de andere de Zee, „ en dus niet anders te verkiezen hadde, dan te overwinnen of „ te sterven; verzocht Prins *Maurits* hem, zelfs met traanen in „ de oogen, dat hy, zich te scheep begeeven zoude, zeggende: „ *Waarde Broeder! tot hier toe zyn wy beden gebragt, dat van dee-* „ *zen eenen Veldslag de behoudenis van het geheele Leger afhangt.* „ *De Overwinning, die over 't welzyn des Heirs moet beschikken,* „ *kan zich zoo wel voor den Vyand verklaaren als voor ons. Ik bid-* „ *de u, begeef u aan boord van een deezer Scheepen, en bewaar u in* „ *dit geval voor 't Vaderland, op dat het, indien ik kwame te sneuve-* „ *len, niet* hoofdeloos *worde, en op dat gy alsdan nog tot troost* „ *van den Lande kunt zyn.* Deeze woorden, waar uit en de lief- „ de van *Maurits* tot zyn Broeder, en zyne zucht voor den wel- „ stand des Vaderlands, op te maaken is, waren nogthans niet „ magtig genoeg, om den Oorlogsyver van *Frederik Henrik* te „ verkoelen; hy wilde niet vertrekken, maar gaf zyn Broeder „ tot antwoord: *Ik wil met u leeven en sterven; ik verwacht geen* „ *ander lot van den Hemel, dan het uwe. Wat zou dat voor een* „ *schandelyke vreesachtigheid zyn! Zal ik dit Leeven niet waagen,* „ *daar gy het uwe waagt ten nutte van 's Lands welzyn? Uwe uit-* „ *vaart zal my tegelyk met u grafwaards brengen, of de Overwinning* „ *zal met de Overblyfselen der overwonnen vyanden met ons onze* „ *Poorten intrekken. Deeze dag, hoope ik, zal my op een Tooneel*

„ voo-

„ *voeren, om van u een goed voorbeeld te ontfangen, hoe te overwin-*
„ *nen, of om myn bloed voor 's Lands Vryheid blymoedig op te offe-*
„ *ren!* Hy deedt ook dien dag wonderen met zyn Regiment,
„ en hadt geen gering aandeel aan de volmaakte Zege, wel-
„ ke toen bevochten wierdt. Hy veroverde in den jaare 1607
„ niet alleen *Brevoort*, maar nam *Erkelens* ook in, en Graaf *Hen-*
„ *rik van den Berg* gevangen. In het jaar 1610 sloeg hy het Kei-
„ zerlyk Leger. Hy ontzette in 1615 de Stad *Brunswyk*. In
„ 1623 beveiligde hy de Grenzen van den Staat; doch na den
„ dood zyns Broeders, wanneer hy op eigen gezag te werk kon-
„ de gaan, gaf hy nog vry grooter blyken van zyn moed: want
„ hy veroverde in 1627 *Grol*, in 1629 *'s Hertogenbosch*, in 1632
„ *Maastricht*; in 1633 *Rhynberg*, in 1635 de Abdy van *Florival*,
„ in 1636 *Schenkenschans*; in 1641 het *Huis* te *Gennip*, in 1644
„ 't *Sas van Gent*, en in 1645 de Stad *Hulst* met de onderhoorige
„ Schansen. Zoo dat, om van eenige andere zyner zegebehaa-
„ lingen niet te spreeken, 't oordeel, dat de in onze Lands-
„ Historie zeer vermaarde Markgraaf van *Spinola*, voor *Bergen-*
„ *op-Zoom* van hem velde, door de uitkomst ten hoogsten bewaar-
„ heid is geworden, naamelyk, *dat zyn Vader* Willem *in hem*
„ *herleefde, en dat het Heldenbloed van zynen Broeder* Maurits *door*
„ *zyne aderen speelde*".

Zoodanig beschryft men het Character van den overleedenen, en men zegt dat de voornoemde Leeraar getuigd hebbe, *nooit by iemand te zyn geweest, die, in 't afgaan der spraake en uiterste Leevensnikken, meer tekens gegeeven heeft van innerlyke Godvreezendheid.* Veele Lykredenen werden in de onderscheiden Steden deezer Landen over dit afsterven gehouden, waarin men 's Princen Lof en 't verlies van den Staat den Volke voorhielt; doch onder anderen werdt 'er een uitgesprooken, in dewelke de Leeraar zich aldus uitdrukte: „ In der daad, het Vereenigde Nederland heeft
„ in hem bezeten, en nu ook verlooren, eenen *Themistocles*,
„ *Camillus*, *Pericles*, *Fabius*, *Epaminondas*, *Scipio*, *Timoleon*, *Emi-*
„ *lius*, *Iphicrates*, *Chabrias*, *Lysander*, *Miltiades* en alles, wat de
„ Oude Tyden ooit in de roemruchtigste Veldoversten gevonden
„ hebben. De Natuur scheen zich zelve in onzen Held geweld
„ aangedaan, en in hem volbragt te hebben, 't geen ze in an-

„ de-

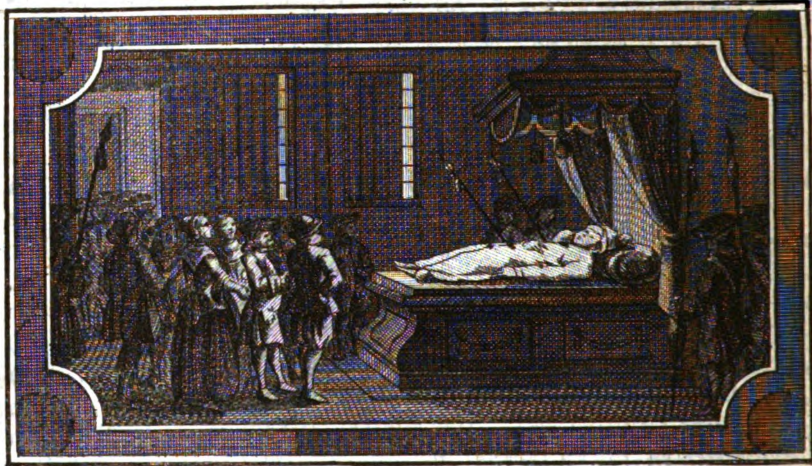
„ deren flechts begonnen hadt; want de Deugden, die anders 1647.
„ elk afzonderlyk in verscheiden persoonen huisvesten, scheenen in dit eene Hoofd zich samengevoegd, en hunne woonplaatse opgericht te hebben, enz". Hoe groot de Hoedanigheden van den Prins ook waren, naauwelyks kon men ze sterker uitgedrukt hebben; ook zegt men aangaande deeze Lykpredikatiën: „ De Predikanten behaalden weinig eer en dank met „ hunne *pluimstrykeryen*, die zy van den Kansel afgaven op „ den Biddag, gevierd twee dagen voor 's Prinsen uitvaart, om „ God zynen dierbaaren Zegen over den Vredehandel, en over „ 't nieuw Bestier van Prins *Willem* af te bidden. Zy spraken „ van den overleden Prins, niet als of hy een Dienaar des Lands, „ maar Heer van den Lande geweest ware. Een van hen riep „ in zynen dwaazen yver zynen Hoorderen toe: *Uwe Zonden* „ *hebben hem van ons weggerukt, ja vermoord!* Als of het allen „ menschen niet gezet ware eens te sterven. Dit zeggen scheen „ zoo veel te vreemder, om dat de Prins den ouderdom van „ drieënzestig jaaren bereikt hadde toen hy storf, en niet in 't „ Graf gesleept, maar van zelf geloopen ware".

Ondertusschen hadt de Prins op zyn Doodbedde niet minder Zedigheid dan Godsvrucht getoond; want hy verzocht dat zyn Lyk niet gebalsemd, of met uiterlyke pronkeryën ter aarde zou gebragt worden. Het tegendeel vondt echter plaats, dewyl zyn Lykstaatsie, die den 10 Mai geschiedde, en ruim 170000 guldens kostte, prachtiger en kostelyker was, dan die van zyn Vader of Broeder. Eenige Leden van den Staat stelden ook voor en drongen sterk op hun voorstel aan, dat van wege hun Hoog Mog. verschaft mogt worden een Triumphwagen, op het heerlykst versierd met de afbeeldsels van alle de Overwinningen en Veroveringen van Steden, die onder het beleid van den Prins geschied waren; maar het grooter getal was van gevoelen, dat dit van het welgevallen van den jongen Prins afhing, dewyl toch de Begrafenis buiten 's Lands kosten stondt gedaan te worden.

Terwyl de noodige orders gegeeven en alles gereed gemaakt werdt tot deeze plechtigheid, lag het Lyk van zyne Hoogheid op een Parade-Bed, waar het eenige dagen van een ieder kon

 gezien

gezien worden, zoo als wy ook in 't volgende Plaatje kunnen doen.

„ Men ziet hier een Zaal op het Hof in *'s Gravenhage*, rondsom „ met zwart Laken behangen, en welke, door schreefsgewyze „ openstaande Luiken, weinig verlicht is; in deeze Zaal ziet „ men voorts een Paradebed, op welke 't Lyk van zyne Hoog- „ heid, Prins *Frederik Henrik*, legt: by het zelve doen zich, „ behalve de Wachthouders, verscheidene Aanschouwers op".

Het is ligt na te gaan, dat zich van alle kanten veele menschen zoo naar *'s Gravenhage* als naar *Delft* begaven, om deeze Vorstelyke Begrafenis te zien, dienvolgens vondt de Regeering van beide plaatsen goed, om alle de Straaten, waar langs 't Lyk gedraagen stondt te worden, te laaten afperken en afschutten; de Burgery van beide plaatsen moest dien dag ook onder de Wapenen komen. Die van *'s Gravenhage* kreeg bevel, dat zy in een doorgaande reije moeste *paradeeren*, en wel van de *Gevangen Poort* af tot zoo verre zy konde strekken, en dat ze, zoo dra de *trein* voor by haar getrokken was, mede moest *marcheeren* en den rouw sluiten, met overdekte Trommels en sleepende Pieken en Vaandels,

dels, in welke orde zy de ſtaatſie moest begeleiden tot voorby het *Zieken* in *'s Gravenhage*. De Lt. Kolonel van *Meteren* hadt last, om, ten dage der Begravinge, des morgens om 8 uure, de Compagnie Lyfwachten zonder tromſlag in ſtilte te doen onder de wapens komen, en ze te *posteeren* voor de Poort van 't *Binnenhof*, waar hy wachten moest naar 't bevel van Prins *Willem*, en dit ontfangen hebbende, moest hy, met ſleepende Vaandels en Pieken, en met Tromſlag op de overdekte Trommels, langſaam marcheeren door de *Gevangen-Poort*, bezuiden het Schavot, midden over den *Vyverberg*, voorby de *Doelen*, midden door het *Voorhout*, langs den *Kneuterdyk*, over de *Plaats*, door de *Hoogſtraat*, *Veenſtraat* en *Wagenſtraat*, en langs het *Zieken*; en dewyl de verſcheiden treinen der Lykſtaatſie, die achter hem kwamen, nu en dan zouden moeten ſtilſtaan, 't zy om in de koetſen of te paard te ſtappen, of om die weder te verlaaten (*): zoo moest hy in 't *marcheeren* daar op letten, en, naar vereisch van zaaken, telkens *halte* laaten houden door de Lyfwacht, ten einde de geheele trein onafgebroken achter elkander volgen konde. Hy moest ook, de Stad *Delft* genaderd zynde, buiten de Poort halte houden, ten einde aan alle de perſoonen van de Lykſtaatſie tyd te geeven, om hunne Koetſen of Paarden te verlaaten, en zich weder in voorige orde te herſtellen; en terwyl dit geſchiedde, moest hy de Lyfwacht in twee reijen ſchaaren, ten einde de ledige Koetſen en Paarden van den Trein voor hem heenen ter Stad te laaten intrekken, achter dewelken hy vervolgens op een bekwaamen afſtand mede ter Stad in *marcheeren* moest, door de westelykſte van de twee Poorten, zynde de *Wateringſche Poort*, en voorts zoodanigen weg houden, als hem door een Boden van de Stad zoude aangeweezen worden. Wanneer hy op de Markt kwam, moest hy zich met zyne Compagnie bezuiden de *Nieuwe Kerk* op het Kerkhof begeeven, en van daar achter de Kerk om *marcheeren*,

(*) Men moet hier omtrent aanmerken, 1.) Dat de Lykſtaatſie in die orde, zoo als dezelve door *'s Gravenhage* is getrokken, naamelyk te voet, niet van daar den weg naar *Delft* voortgetrokken zy, maar deels in een groot getal Koetſen, en ten deele op Rypaarden: 2) dat dezelve weder niet in Koetſen, maar te voet door *Delft* is *gepasſeerd*: en 3) dat de Staatſie vervolgens wederom met Rytuig naar *'s Gravenhage* terug gekeerd is.

ren, waar in hem gemelde Boden mede de noodige aanwyzingen zoude doen, en zulks tot buiten de *Oostpoort*, van waar hy vervolgens langs de *Singels* naar de *Haagsche Poort* trekken, en maaken moest by tyds daar te weezen, op dat de Lykstaatsie, uit de Kerk terug komende, hem met zyn Manschap daar mogt vinden, als wanneer hy weder voor den Trein heene naar *'s Gravenhage* moest terug keeren tot op dezelve plaats, waar hy 's morgens gestaan hadt, naamelyk voor de Poort van 't *Binnen-Hof*, boven dewelke 't Wapen hing, en daar gekomen zynde, moest hy de Koetsen en Paarden voorby zich ter Poorten van 't *Binnen-Hof* in laaten ryden, en, de gewoone wacht vervolgens bezet hebbende, zich naar Huis begeeven.

Wyders was den *Domestieken* en Edellieden aanbevolen, om zich des morgens voor de Begrafenis te onthouden in de *Kapelle*, tot dat ze tot dezelve geroepen wierden. —— De Edellieden, die de Standaarden, Vaandels en Banieren zouden draagen, vergaderden in de Kastelenye; —— de Edellieden, die de andere sieraadiën, van de vier Quartieren af tot de Vorstelyke Kroon *incluis*, zouden draagen, verzamelden in de *Steenen Kamer* onder de *Gaandery*, en ontfingen hunne sieraadiën uit handen van de daar toe geauctorizeerde Gecommitteerde Raaden: het Rouwpaard stondt insgelyks in de voorsz Gaandery gereed. Wyders vergaderden de agttien Kolonels en de veertien Lt. Kolonels van de Cavallery, die rondsom het Lyk zouden gaan, in de *Zaal* van wylen de Prins, en wierden verzocht om, wanneer het Lyk van de trappen wierdt gebragt, daar omtrent te weezen en te blyven, tot dat de optocht begon Ondertusschen bevondt zich Prins *Willem*, die eenige Edellieden, Pages en Liverei-Bedienden by zich hielt, tot het uitdeelen van de noodige bevelen, nevens andere Prinsen en Bloedverwanten van wylen den Prins, in de *Antichambre*, waar ook de Heeren Ambassadeurs waren. De Staaten Generaal en de Raad van Staaten bevonden zich in de *Eetzaal* van den Prins, en de Staaten van Holland, nevens de Leden van de andere Collegiën, in die van haare Koninglyke Hoogheid.

Het Verhemelte, 't welk boven 't Lyk gedraagen zoude worden, wierdt in de *Kapelle* gehouden, tot dat het Lyk op den daar toe vervaardigden Wagen gezet was, waar na het door de Lt. Ko-

Kolonels over 't zelve gehouden wierdt, tot dat de trein begon te *marcheeren*.

De Lt. Generaal Veldtuigmeester *Coin* kreeg bevel, dat wanneer hy by na alle de Edellieden met de Banieren hadt zien uitkomen, en 't Lyk gereed was om te volgen, hy zyne Hoogheid daar van zoude waarschouwen, en denzelven verzoeken, om te gaan, hem geleidende door de twee Zaalen, waar de respective Collegiën zich zouden bevinden; waar na hy omtrent alle de andere Prinsen en Bloedverwanten, een voor een, het zelve moest doen. Vervolgens moest hy de Fransche en Portugeesche Ambassadeurs gaan verzoeken, en daar na de Collegiën, welke Ambassadeurs en Collegiën beneden aan de trap ontmoet en ingehaald zouden worden door de Leden van den Raad. Daarentegen hadt de Heer *Henrik Maas de Lokere*, Controlleur van 's Prinsen Stallen, order, om op den dag der Begrafenisse 's morgens vroeg de drieentwintig Paarden, (naamelyk het *Tournooi-Paard*, twintig met zwart Baai bekleede Paarden met de Wapenen van de verscheiden Vorstendommen, Heerlykheden enz., het *Paard van Bataille*, 't *Paard van Eere*), die voor het Lyk heen geleid zouden worden, uitgenomen het gemelde Rouwpaard, te doen komen tusschen de twee Achterpoorten van het Hof naar het Plein toe, en dezelven daar op de straat, en op de Voorplaats van den Hoogen Raad, hunne Dekkleeden en sieraadiën te laaten opleggen. Daar na moest hy alle de Paarden stellen ieder in zyn rang, met zyn Banderolle of Baniere daar achter, en hy moest van alle de Edellieden, die hy naar rang uit de Kastelenye moest roepen, aan ieder twee een Paard, en aan ieder een eene Banderolle aanwyzen, en ze dus in orde doen uittrekken, moetende voorts bezorgen dat by ieder Paard een Palfrenier gestadig bleef gaan. De Herauten, of Wapenkoningen, die tot den trein behoorden, moest hy ook ieder op zyne behoorlyke plaats stellen. Daarenboven, wanneer de trein aan den gang was, moest hy gestadig te paard ginds en weder langs denzelven heenen ryden, en zorg draagen, dat een ieder in zynen rang bleef, en dat 'er geen verwarring of wanorde ontstondt.

Ook was hem bevolen, dat hy zorge draagen moest, dat, wanneer de voorste Vaane, zynde de Cornette van de Koleuren, tot aan het *Zieken* van 's *Gravenhage* gekomen was, de Edellieden,

die

die de Sieraadiën droegen, of de Paarden geleidden, omtrent de Brug van *'s Gravenhage* ieder hun eigen Rypaard in orde vonden ſtaan, zoo als ook hunne Dienaars, om, na dat ze te paard of in hunne koets geſtapt zouden weezen, die Sieraadiën of hunne Leipaarden in handen van die Dienaars over te geeven, en naast de genoemde Sieraadiën of Paarden in rang te blyven voortryden, achter de Wagens met de Domeſtieken. En als hy voor de Stad *Delſt* was gekomen, moest hy, nevens den Piqueur *Fr. Root*, bezorgen, dat aan ieder Edelman, van zyn Rypaard afſtappende, weder zyn Vaane, of Baniere, of zyn Leipaard ter hand geſteld werdt, en dat de ledige Rypaarden aan de hand geleid werden ter Stad in, tot dat het voorſte paard ſtoot op de ledige Koets der Raaden, achter de Wagens der Domeſtieken.

Aan den anderen kant ontfing de Heer *Reinier Wilmot*, Wagenmeester van den Prins, bevel, om de Koetſen van zyn Hoogheid en van de overige Prinſen en Bloedverwanten, des daags der Begrafenisſe 's morgens vroeg, te doen ryden tot voor de Stad *Delſt*, en dezelven aldaar aan de linkerzyde van het Plein te ſtellen, tot op de aankomst der overige Koetſen. Ook moest hy zorg draagen, dat de Koetſen van de Ambasſadeurs en van de Hooge Collegiën, mitsgaders de Koetswagens van de Haagſche Predikanten, dienzelven morgen vroeg aan 't einde van 't *Westeinde* in *'s Gravenhage* reeden, en, by de Westmolens inkomende, langs den *Binnenſingel* van *'s Gravenhage* in deeze orde wierden geſteld; naamelyk voor aan het *Veer* de Koetſen van de Ambasſadeurs, en daar achter die van de Staaten Generaal, van den Raad van Staaten, van de Staaten van Holland, van den Hoogen Raad, van 't Hof van Holland, van de Rekenkamer, van de Magiſtraat en van de gemelde Predikanten. Hy moest, wanneer de Prins, nevens de Heeren Bloedverwanten, aan de Brug van *'s Gravenhage* te paard geſteegen waren, de Koetſen van de Ambasſadeurs; en vervolgens die der Hooge Collegiën, ieder naar rang, voor die Brug doen komen, op dat elk in zyn eigen Koets treeden, en dus den trein volgen mogt. Wanneer nu alle de gemelde Koetſen op het Plein voor de Stad *Delſt* gekomen, de Prins en zyne Bloedverwanten van hunne Paarden, de Ambasſadeurs en de respective Hooge Collegiën uit hunne Koetſen getreeden waren, moest hy alle die Koetſen daar ſtil houden,

tot

tot dat de laatste persoonen van den rouw, te weeten de Haagsche Predikanten, aan 't gaan zouden weezen, waar na hy alle die Koetsen, zoo die van zyn Hoogheid, welken 'er des morgens reeds stonden, als de anderen naar rang daar achter moest laaten volgen. Zyn last bepaalde zich hier nog niet by; want hy moest, ter Stad ingereeden en gekomen zynde aan het Straatje, het welk naar de Zuidzyde van het *Stadhuis* strekt, het zelve achter de Lykstaatsie niet inryden, maar recht uit langs eenen weg, die hem door eenen Stads-Boden zoude worden aangeweezen, voortryden achter de Kerk om, tot dat hy met de Koets van den Prins, zynde de voorste, zou komen staan aan de noordzyde van het *Kerkhof*, ten einde zyne Hoogheid, na het eindigen der Begrafenis, nevens zyne Bloedverwanten, daar in de Koets zou kunnen stappen, zoo als ook de Ambassadeurs en Hooge Collegiën, en op die wyze naar *'s Gravenhage* keeren in dezelve orde, als zy gekomen waren, langs de Huizen aan de Noordzyde van de Markt, achter de Heeren en Edellieden, die de Sieraadiën gedraagen of de Paarden geleid hadden, moetende alle de Koetsen, geene uitgezonderd, zyne Hoogheid volgen en geleiden tot op het Hof, en van daar een ieder zyns weegs ryden.

Wat de Domestieken belangt 'er moest zorg gedraagen worden, dat de Koetsen en Koetswagens, waar in zy uit *'s Gravenhage* naar *Delft* en terugryden moesten, alle met rouw bekleed, op den dag der Begrafenis des morgens vroeg in eene rei achter elkander geplaatst werden, op eene wyze, dat de voorste niet verre van *Ryswyk*, en de achterste even voor by het *Zieken* in *'s Gravenhage* stonden. De Domestieken, Edellieden en Raaden, die in de voorsz Koetsen en Koetswagens moesten ryden, kreegen ook order om ieder zoo verre te voet voort te gaan, tot dat elk zyn respective Rytuig aantrof; zoo dat de Domestieken, die voor af trokken, tot by *Ryswyk*, de Edellieden en Pages tot halver wege, en de Raaden tot even voorby het *Zieken*, naar hun Rytuig gaan moesten: en om hier in ook alle wanorde te voorkomen, waren 'er verscheiden Geleiders gesteld, die daar op moesten passen, en aan ieder zyn Rytuig aanwyzen. Vlak achter de achterste der voorsz. Koetsen, daar aan sluitende, moest de genoemde Piqueur *Fr. Root* denzelven morgen vroeg plaatsen de

Die-

Dienaars met de Rypaarden van de Heeren en Edellieden, die de Banieren droegen, of de Paarden geleidden, op eene wyze, dat die Edellieden ieder naar rang hun Rypaard aantroffen, en daar op ſteegen, na dat ze alvoorens hunne Baniere, of Leipaard geſteld hadden in handen van hunne Dienaars, die daar mede naast hen moesten blyven gaan.

Den Controlleur van 's Prinſen Kamer, den Heer *Sberwouters*, wierden overhandigd de achterſte Sieraadiën, als 1) *de vier Kwartieren van het Vorstelyk Wapen*, 2) *de Helm van Parure*, 3) *het Schild met de volle Wapenen*; 4) *het Rapier van Wapenen*, 5) *de Wapenrok*, 6) *de Ridderorde van den Kousſeband*: 7) *het Zwaard van Souvereiniteit*, en 8) *de Vorstelyke Kroon*, welke Sieraadiën door geene Dienaars gedraagen mogten worden; en hy kreeg tevens bevel, om zich des morgens vroeg te laaten vinden achter het achterſte paard van de Edellieden, Draagers der Banieren, of Geleiders der Paarden, naamelyk aan de Brug van *'s Gravenhage*, waar hy na elkander uit handen van de Heeren, die de meergemelde Sieraadiën droegen, dezelven een voor een moest overneemen. Deeze overgenomen hebbende, moest hy met dezelven gaan zitten in de Kalesſe van zyne Hoogheid, welke ten dien einde aldaar gereed ſtaan moest, en wanneer het Lyk voor de Stad *Delft* gekomen was, moest hy ze wedergeeven in handen van de Heeren, die ze te vooren gedraagen hadden, waarna hy zachtjes in de voorsz. Kalesſe naar *'s Gravenhage* wederkeeren moest.

Ook wierden de noodige Wachten goedtyds geſteld op de Kruiswegen tusſchen *'s Gravenhage* en *Delft*, dat is by *Ryswyk* en aan de *Hoornbrugge*, om aldaar de Wagens en Paarden te ſchutten, en het Volk den doorgang te beletten, die van ter zyden zouden willen inbreeken, om zich voor, achter, of naast den trein te voegen.

Zoodanig was de ſchikking van deeze Lykplegtigheid, en om dezelve nog eenigſins meer luister by te zetten, hadt de Ed. Achtb. Magiſtraat van *'s Gravenhage* voor de laatſte *Brug* van 't *Zuideinde* in *'s Gravenhage* eene Eerpoort laaten oprichten, door dewelke de Lykſtaatſie uittrok; in het midden boven dezelve zag men 't *Wapen van 's Gravenhage*, behangen en omgeeven met Sluijers en Festonnen van Krip, ten teken van rouwe: en aan de

eene

eene zyde boven den rechter ſtyl van de Poort ſtondt een treurend 1647.
Vrouwenbeeld in rouwgewaad, met een omgekeerden Fakkel in de rechterhand, en boven den linker ſtyl ſtondt het beeld der Overwinning, met een Kroon op 't hoofd, en met een Krans in de rechter- en een Palmtak in de linkerhand.

Zoo dra de Lykſtaatſie begonnen was de Poort van *Delft* in te marcheeren, kwam de Achtb. Magistraat van die Stad den Prins voor de Poort begroeten, en nam in den trein plaats voor de Achtb. Magistraat van *'s Gravenhage*, gelyk ook de Predikanten van *Delft* voor die van *'s Gravenhage* deeden. En om dat de Poort te *Delft* wat te laag bevonden was voor het Verhemelte, 't welk, als gezegd is, boven 't Lyk gehouden wierdt, hadt men zorg gedraagen, dat de ſtokken, waar mede het werdt onderſteund, met leden konden geboogen en verkort worden. Insgelyks was in de Stad zelve zorg gedraagen, dat alle de by- en dwarsſtraaten met Soldaaten bezet en afgeſchut waren, waar door alle heen en weder geloop, en alle gedrang verhinderd wierdt, op dat de geenen, die de Lykſtaatſie eens gezien hadden, zich van daar niet naar een andere plaats konden begeeven, om dezelve nogmaals te zien, waar door toch doorgaans de meeste verwarring ontſtaat. Wyders was de groote Markt te *Delft*, toen de trein daar aankwam, geheel ruim en ledig, uitgenomen dat omtrent de helft van dit ruime plein bezet was door vier Compagniën Burgers, Bataillonsgewys geſchaard, die zoo wel als de Officieren in den diepen rouw gekleed waren.

Aleer wy de Lykſtaatſie nu verder in *Delft* volgen, moeten wy zeggen dat zy uit *'s Gravenhage*, alwaar alles byna op dezelve wyze geſchikt was als in die Stad, naar *Delft* op deeze wyze ingericht ware. 1.) Zag men de Compagnie Lyfwachten van den Prins; 2.) daar op volgden de aanweezende Krygs-Officieren, 3) een groot getal Domestieken in verſcheiden Koetswagens, 4.) de Edellieden en Raaden in verſcheiden Koetſen; 5.) de Edellieden, die de Banderollen draagen, of de Paarden geleiden moesten, allen na elkander te paard, en ieder zyne Dienaars naast zich hebbende, aan dewelken zy hunne Banieren of Paarden overgegeeven hadden: 6.) de Edellieden, die de Vorstelyke Kroon en andere Sieraadiën moesten draagen, allen te paard. 7.) De Heer *Sherwouters* in de Kaleſſe van den Prins, met

voorsz. Sieraadiën by zich. 8) 't Vorstelyk Lyk. 9) Zyne Hoogheid, Prins *Willem de* II., met de andere Prinsen en Bloedverwanten. 10.) De Ambassadeurs en de Hooge Collegiën in verscheiden Koetsen, en 11.) de Magistraat en Predikanten van 's *Gravenhage*.

Wanneer de trein aan de Stad *Delft* kwam, alwaar de voorgemelde schikkingen gedaan waren, hielt men deeze orde. Voor de Lykstaatsie reeden ter Stad in 1.) de ledige Koetswagens van de Domestieken, 2.) de ledige Koetsen van de Edellieden en Raaden, en 3.) de ledige Rypaarden van de Edellieden, die iets gedraagen, of de Paarden geleid hadden. Hierop volgden 4.) de plechtige Lykstaatsie in de terstond te noemen orde; en achter dezelve kwamen 5.) de ledige Rypaarden van den Prins en de overige Bloedverwanten, allen aan de hand geleid, en 6.) de Koetsen van de Ambassadeurs en respective Hooge Collegiën, enz.

Betreffende nu de plechtige Lykstaatsie zelve, zy geschiedde door de Stad *Delft* op deeze wyze: 1.) „ De Gardes du Corps „ van wylen zyne Hoogheid, hebbende aan het hoofd den voor„ noemden Heer *Adriaan van Cuyk van Meteren*, Lt. Kolonel. „ 2) Een groot getal aanweezende Generaalspersoonen en Op„ per-Officieren, twee aan twee. 3.) De Heeren *Pierre de Bonjour* en *Adolp van Paddenburg*, Controlleurs, geleidende den rouw „ in sleepende Rouwmantels. 4.) Een groot getal Domestieken „ van wylen zyne Hoogheid, als Keukenjongens, Yzerbewaar„ ders, Tinbewaarders, Brandmeesters, Muletiers, Gondeliers, „ Palfreniers, Koetsiers, Litierdraagers, Hoefsmeeden, Por„ tiers, Zadelknechts, Onderkoks, Meesterkoks, Spysbe„ waarders, Bakkers, Botteliers, Confituriers, Keldermeesters, „ Dispensiers, Zilverbewaarders, Zadelmaakers, Spoormaakers, „ Kleermaakers, Precepteur van de Pages, Paardberyders, Wa„ genmeesters, Geschutbewaarders, Wapenbewaarders en Bar„ biers, allen in korte Rouwmantels. 5.) Nog een groot getal „ andere Domestieken in lange Rouwmantels, als, Meester„ Piqueurs, Jagermeesters, Valkeniers, Fouriers, Schermmees„ ters, Dansmeesters, Konstbewaarders, Conciergies, Grot„ tiers, Onder-Kamerlingen, Kamerlingen, Chirurgyns, Apo„ thekers, Wiskonstenaars, Klerken ter Secretarye en Griffie, „ Procureurs, Kaart- en Instrumentbewaarders, Architecten en

Schil-

„ Schilders, Controlleurs van de Stal en Keuken, Penning-
„ meesters, Controlleurs van de Kamer en Requestmeesters.
„ 6.) Een trop Pages en Edellieden. 7.) De Lyfartsen, Hofpre-
„ dikers en Advocaaten. 8.) De Deurwaarder van den Raad
„ met een Staf in de hand. 9.) De Auditeurs, Thesauriers, Se-
„ cretarissen, Rekenmeesters en Raad van zyne Hoogheid. 10.)
„ Twee persoonen, draagende ieder twee Keteltrommen op den
„ rug. 11.) Twee Paukers in zwart Fluweelen Rokken, slaande
„ by beurten op de Keteltrommels. 12.) Twaalf Trompetters,
„ vier aan vier, mede in zwart Fluweelen Rokken, blaazende by
„ beurten op Sourdinen, waar van de Banderollen versierd wa-
„ ren met de Wapens van zyn Hoogheid. 13.) De Controlleur
„ *Henrik Maas de Lokeren* te paard, om als Adjudant den trein
„ in orde te houden, waarom hy, volgens zyne Instructie,
„ zelf geen bepaalden rang hielt, maar telkens ginds en weder
„ reedt. 14.) De Heer *Arend van der Graaf*, Commissaris van de
„ Monstering, als Wapenkoning, met de Wapens van zyn
„ Hoogheid en een Staf in de hand. 15.) De Kapitein *Maurice*
„ *de Grenu*, draagende de *Cornette van de Koleuren* van Orange,
„ Wit en Blaauw Damast, rondsom met Franjes van dezelve ko-
„ leuren, met het Devies (*Je maintiendrai*) *ik zal handhaaven*,
„ verbeeld door twee *kruislings leggende Ankers*, boven een *Wa-*
„ *ter* en onder een *Hand uit de Wolken*, terwyl aan de vier zyden
„ eene *Vlam* gezien werdt, staande het voorsz. Devies met zwarte
„ Letters op een vergulden Wimpel: de Lancie was Orange,
„ versierd met den vergulden Cyfernaam van zyne Hoogheid.
„ 16.) De Heer *Gysbert van Heert*, Kapitein van het Schip en de
„ Jachten van zyn Hoogheid, draagende de *Guidon van de Koleu-*
„ *ren*, even eens, zoo als ook de Lancie, gekoleurd als de *Cor-*
„ *nette*, met het Devies: TE VENDICE, TUTA LIBERTAS, *onder*
„ *Uwe bescherming is de Vryheid veilig*, boven een *geöpend Boek*
„ met *zeven gouden Zegelen*, terwyl boven in de Wolken gezien
„ werdt de Hebreeuwsche Naam JEHOVAH. 17.) De Heer
„ *Henrich van Marios*, draagende *l'Heaulme de Jonste*, of den
„ *Tournooi-Helm* op een Orangen Stok; de Helm was verguld
„ en gesiceleerd, en de Pluimen Orange, Wit en Blaauw. 18.)
„ De Heer *Bernhard Turk*, Heere van *Aalst*, draagende *la Tar-*
„ *gette*, of het *Tournooi-Schild* op een *Orangen* Stok; op het

„ Schild was gesneeden en geschilderd het zelve Devies, als op
„ de *Cornette van de Koleuren* op blaauw, wit en orange, en van
„ achteren was het geheel orange geverwt. 19.) De Heeren
„ *Dirk de Vlamigh van Oudshoorn* en *Paulus van Wevort*, Kapiteins,
„ geleidende het *Tournooi-Paard*, zynde tot op de aarde toe be-
„ kleed met een orange, wit en blaauw Damast Kleed, met
„ Franjes van dezelve koleuren, en aan de eene zyde met de
„ Figuuren en het Devies van de *Cornette*, en aan de andere
„ zyde met die van de *Guidon*, en van den *grooten Standaard der*
„ *Koleuren*; de Zadel was Orange, de *Chabrak* met goud en zilver
„ geborduurd, en de Pluimen orange, wit en blaauw. 20.) De
„ Heer *Willem van Broekhuizen*, Heere tot den *Doorn* en *Lathmer*,
„ draagende den *Grooten Standaard van de Koleuren*, van orange, wit
„ en blaauw Damast, met Franjes van dezelve koleuren, en de Lan-
„ cie, even als die van de *Cornette* en *Guidon*. Aan de eene zyde
„ zag men een *Rots* in Zee, door de *Winden* bestormd, en den
„ *Halcyon*, of *Rustvoogel* op zyn Nest in Zee dryvende; eene
„ opkomende *Zonne*, een *Hand* met een *Scepter* uit de Wolken
„ steekende en daar boven CHRS, zynde den verkorten naam
„ van *Christus*: voorts stondt rondsom in een blaauwen Cirkel,
„ met gouden Letters, SÆVIS TRANQUILLUS IN UNDIS,
„ *gerust op de woedende Baaren*. Aan de andere zyde was verbeeld
„ een *brandend Altaar*; terwyl uit de Wolken kwam een *Hand*
„ met een *Weegschaal*, en in den blaauwen Cirkel stondt, met
„ gouden Letters, JE MAINTIENDRAI PIETE & JUSTI-
„ CE, *ik zal de Godsvrucht en de Gerechtigheid handhaaven*. 21.)
„ De Heer *Jacob Soetens*, Commissaris van de Monstering, als
„ Wapenkoning, met de Wapenen van zyne Hoogheid. 22.)
„ De Heeren *Jacob de Bye*, Heer van *Stoutenburg*, en *David Godyn*,
„ Drost van *St. Martensdyk*, geleidende een Paard, bekleed ge-
„ lyk de overige negentien Paarden, met zwart Laken over 't
„ gantsche Lyf tot aan de voeten toe, zoo als ook het hoofd,
„ uitgezonderd alleenlyk de oogen en den mond, en voerende
„ dit Paard op ieder Dye 't Wapen van *Warneton*. 23.) De Heer
„ *Pieter de Perceval*, Quartiermeester Generaal, draagende de
„ *Banderolle van Warneton*, zynde de Lancie, gelyk ook de ove-
„ rige negentien, zwart en versierd, met Gouden Cyfers. 24.)
„ De Heeren *Louis de Ram*, Drost van *Steenbergen*, en *Willem*

„ *Ruisch*,

„ *Ruisch*, Kapitein, geleidende het Paard en 't Wapen van
„ *Herstal* op ieder Dye. 25.) De Heer *Carel van Manmaker*, Heere
„ van *Hofweegen*, Kapitein, draagende de Banderolle van *Herstal*.
„ Hierop kwamen 26.) de Heeren *Daniel van Wyngaarden* en
„ *Philips de Levin de Famars*, geleidende het Paard met de Wa-
„ penen van *Grimbergen*. 27.) De Heer *Johan Mulert*, draagende
„ de *Banderolle van Grimbergen*. 28.) De Heeren *Henrich van*
„ *Schimmelpenninck* en *Joachim van Welderen*, Kapiteins, gelei-
„ dende het Paard met de Wapenen van *Cranendonk*. 29.) De
„ Heer *Willem de Zoete van Houtham*, draagende de *Banderolle*
„ *van Cranendonk*. 30.) De Heeren *Louis d'Aquila*, Sergeant-Ma-
„ jor, en *Johan van Abroude van Merthen*, Kapitein, Drost van
„ *Vyanen*, geleidende het Paard met de Wapenen van *Geertrui-*
„ *denberg*. 31.) De Heer *Everwyn van Nevort*, draagende de
„ *Banderolle van Geertruidenberg*. 32.) De Heeren *Christoffel van*
„ *Voorst*, Heere tot *Overberg* en de *Pel*, Kapitein, en *François de*
„ *la Torre*, Heer van *Valckenisse*, geleidende het Paard met de
„ Wapenen van *Diest*. 33.) De Heer *Johan van Ingenieuwland*,
„ Sergeant-Major, draagende de *Banderolle van Diest*. 34.) De
„ Heeren *Adriaan Duyck*, Sergeant-Major, en *Gerard Ploos*
„ *van Amstel*, Heere van *Thienhoven*, Kapitein Lt., Houtvester
„ in het Sticht van *Utrecht*, geleidende het Paard met de Wa-
„ penen van *Grave* en den *Lande van Cuyck*. 35.) De Ridder *Cor-*
„ *nelis de Vlaming van Oudshoorn*, Heere van *Oudshoorn* enz.,
„ draagende de *Banderolle van Grave* en den *Lande van Cuyck*. 36.)
„ De Heeren *Otto Pinsen*, Kapitein, en *Willem van Steeland*,
„ geleidende het Paard met de Wapenen van *Ysselstein*. 37.) De
„ Heer *Louis Wolphert van Dorp*, draagende de *Banderolle van Yssel-*
„ *stein*. 38.) De Heeren *Gysbert Piek van Thienhoven*, en *Hans Willem*
„ *van Till*, geleidende het Paard met de Wapenen van *Breda* en
„ *Polanen* 39.) De Heer *Cornelis van Aerssen*, Heer van *Wernhout*,
„ Drost van *Breda*, draagende de *Banderolle van Breda* en *Polanen*.
„ 40.) De Heeren *Wilhelm van de Ryt*, Heere van *Broechem*,
„ Drost van *Bergen-op-Zoom*, en *Pieter van Thuyl van Scroosker-*
„ *ken*, Heer van *Maalsteede*, Baillnw van *Thertolen*, geleidende
„ het Paard met de Wapenen van *Veere* en *Vlissingen*. 41.) De
„ Heer *Nicolaas Jurriaan van Lauwick*, Heer van *Geldermalsen*,
„ Kapitein, Drost en Commandant te *Bredevoort*, draagende de
„ *Banderolle van Veere* en *Vlissingen*.

42.)

42.) „ De Heeren *Hans Henrik Ehrenreiter*, Sergeant-Major „ en Commandant te *Zutphen*, en *Nicolaas van der Duin van Ryswyck*, geleidende het Paard met de Wapenen van *Leerdam*. „ 43.) De Heer *Adriaan van Naaldwyck*, Heere van den *Tempel* „ enz., Drost van *Leerdam*, draagende de *Banderolle van Leerdam*. „ 44.) De Heeren *Bernhard Mum van Swarsteyn*, Luitenant van „ 's Prinsen Compagnie te paard, en *Henrik van Eede*, Heer van „ *Woudenberg*, geleidende het Paard met de Wapenen van *Buren*. „ 45.) De Heer *Philip van Steeland*, Lt. Kolonel en Drost van „ *Buren*, draagende de *Banderolle van Buren*. 46.) De Heeren „ *Wilhem Cabeljauw*, Kapitein, en *Johan van Wevort*, Heer van „ *Ossenbergh*, geleidende het Paard met de Wapenen van *Meurs*. „ 47.) De Heer *Wilhem Reynier Cloet*, Gouverneur van *Meurs*, „ draagende de *Banderolle van Meurs*. 48.) De Heeren *Frederik* „ *Henrik van Randwyk*, Heer van *Rossum*, en *Arend Juriaan van* „ *Harsolte*, Sergeant-Major, geleidende het Paard met de Wapenen van *Lingen*. 49.) De Heer *Rutger van Harsolte*, Drost van „ *Lingen*, draagende de *Banderolle van Lingen*. 50.) De Heeren „ *Frederik van Lyere*, Sergeant-Major, en *Simon van Harsolte*, „ Ritmeester, geleidende het Paard met de Wapenen van *Chalons*. „ 51.) De Heer *Reynier van Raadsveldt*, Kapitein, draagende de „ *Banderolle van Chalons*. 52) De Heer *Balthazar van Cuyck van* „ *Meteren*, Heere van *Meteren*, en de Ridder *Jan van Berghem*, „ Gecommitteerde van zyne Hoogheid in de Rekenkamer van „ *Zeeland*, geleidende 't Paard met de Wapenen van *Diets*. 53.) „ De Heer *Frederik van Rheede*, Heere van *Renswoude*, draagende „ de *Banderolle van Diets*. 54.) De Heeren *Diederick Beens* en *Bernhard van Oostrum*, Heere van *Broukhuizen*, Ritmeesters, geleidende het Paard met de Wapens van *Vianden*. 55.) De Heer „ *François van Aerssen van Spyck*, draagende de *Banderolle van Vianden*. 56.) De Heeren *Louis de Maude*, genaamd *Mansart*, en *Jan* „ *van Dorp*, Commandant te *Bommel*, Sergeants-Major, geleidende het Paard met de Wapenen van *Catzenellebogen*. 57.) De „ Heer *Alexander de Zoete*, Heere van *Villers*, draagende de *Banderolle van Catzenellebogen*. 58.) De Heeren *Johan van Oostrum*, „ Heer van *Moesbergen*, Ritmeester, en *Wilhem van Levin*, Heer „ van *Famars*, Sergeant-Major van de Gardes, geleidende het „ Paard met de Wapens van *Nassauw*. 59.) De Heer *Wilhem van*

„ *Lier*,

„ *Lier*, Heer van *Oosterwyk*, draagende de *Banderolle van Nassauw*.
„ 60.) De Heeren *Court van der Reck* en *Maximiliaan de Hertain*,
„ Heer van *Marquette*, Ritmeesters, geleidende 't Paard en de
„ Wapens van *Orange*. 61.) De Heer *Pieter van Wassenaar*, Heere
„ van *Sterrenburg*, Kapitein, draagende de *Banderolle van Orange*.
„ Op de voorgaande Edellieden en Heeren volgde nu 62). De
„ Heer *Johan van Luchtenburg*, Commissaris van de Monstering,
„ als Wapenkoning, met de Wapenen van zyne Hoogheid, gaande
„ bloots hoofds met een staf in de hand. 63.) De Heer *Cornelis*
„ *van Varick*, Heere van *Wyenroy*, draagende het Veldwimpel
„ met de Wapenen, zynde op Damast geschilderd en verguld,
„ naar vereisch, met de volle Wapenen van zyne Hoogheid, en
„ rondsom bezet met een Franje van rood, wit, blaauw, geel
„ en zwart, zynde de Koleuren, die in de Wapenen komen; de
„ Lancie was blaauw en versierd met de gouden Cyfernaamen van
„ zyn Hoogheid. 64.) De Heer *Carel van Wyngaarden*, Heere
„ van *Bentbuizen* en *Zegwaard*, draagende den *Guidon van Wape-*
„ *nen*, zynde grooter dan het voorsz. Veldwimpel of *Pennon*,
„ en voor 't overige even eens saamgesteld en geschilderd als het
„ zelve. 65.) De Heeren *Sittich van Berlephs* en *Anthoni des Champs*,
„ Stalmeesters, geleidende het *Paard van Bataille*, zynde voor 't
„ hoofd, aan den hals, voor de borst en over 't achterlyf, tot
„ halver wege van den grond, gedekt met wit Damast, verguld
„ en beschilderd met de Vorstelyke Wapens van zyne Hoogheid,
„ die men op zeven onderscheiden plaatsen zag, te weeten op
„ ieder dye, aan wederzyden van den hals en vlak voor 't hoofd.
„ De Dekkleeden waren rondom bezet met Franjes van rood,
„ wit, blaauw, geel, zwart en goud, de Zadel en Chabrak waren
„ van blaauw fluweel, bezet met gouden Passementen, waar on-
„ der zilveren Stygbeugels hingen, en op het hoofd en achterlyf
„ hadt het Paard een fraaijen Pluim, vyf hoog, van Orange,
„ witte en blaauwe Vederen, eindigende ieder in drie kleinere
„ Pluimen. 66.) Jongheer *Wigbold van Broerma*, Edelman van de
„ Bedkamer van zyn Hoogheid, draagende den *Grooten Standaard*
„ *met de volle Wapenen*, verguld en geconditioneerd gelyk het *Pen-*
„ *non* en den *Guidon van Wapenen*. 67.) De Heeren *Gerrit van Poel-*
„ *geest*, Heer van *Poelgeest*, en *Adriaan van Mathenesse*, gelei-
„ dende het *Paard van Eere*, zynde tot op de voeten behangen

met

„ met een wit Damast Dekkleed, gekoleurd en verguld op ieder „ dye met de Wapens van zyn Hoogheid; ook was de hals met „ dergelyk Damast bekleed, en aan wederzyden zag men mede „ dezelve Wapens, zynde de Kleeden rondsom bezet met Franjes „ van rood, wit, blaauw, geel, zwart en goud: en voor het „ hoofd hadt het Paard een fraai gewerkt Schild, midden op 't „ welk men zag 't Wapenschild van den Prins, met de Vorstelyke „ Kroon gedekt. De Zadel en Chabrak waren van blaauw flu„ weel, bezet met gouden Passementen en Franjes, en de Stygbeugels van zilver. Op het hoofd was een zeer zwaare Pluim, „ vyf hoog, van Orange, witte en blaauwe Vederen, eindigende „ in elf mindere Pluimen, en op 't achterlyf stondt een soortgelyke „ Pluim, maar vier hoog en die in vier kleinder Pluimen eindig„ de. 68.) De Heer *Willem van Matthenesse*, Heere van *Rascourt*, „ draagende de *Groote Baniere*, zynde verguld en geconditioneerd „ als het *Pennon*, den *Guidon* en den *Grooten Standaard*. 69.) De „ Heer *Willem van Wassenaar*, Heere van *Veurn*, draagende het „ *Eerste Kwartier van 't Vorstelyk Wapen*, naamelyk *Laval*, zynde „ een staande rood Kruis, bezet met vyf *St. Jacobsschulpen* op een „ goud Veld, in ieder hoek bezet met vier groene Leliën. 70.) „ De Heer *Arend Adam van Wassenaar*, Heer van den *Bosch*, „ Heemraad van *Rhynland*, draagende het *Tweede Kwartier*, te „ weeten dat van *Stolberg*, zynde een gekwartierd schild, voerende „ in den eersten en vierden hoek een zwarten Leeuw op een goud „ Veld, en in den tweeden en derden twee staande roode Visschen „ op een zilver Veld.

71.) „ De Heer *Nicolaas van der Duyn*, Heere van *Ryswyk*, „ Heemraad van *Delftland*, droeg het *Derde Kwartier*, te weeten „ *Coligny*, zynde een zilveren enkele gekroonde Arend, met uit„ gespreide Vleugels, op een rood Veld. 72.) De Heer *Albert* „ *van Wassenaar*, Heer van *Alkemade*, Heemraad van *Delftland*, „ droeg het *Vierde Kwartier*, naamelyk dat van *Nassauw* en *Orange*, „ zynde een gekwartierd schild, voerende in den eersten hoek „ een gouden klimmenden Leeuw, en verscheiden gouden lang„ werpige staande Ruiten of Tigchelscherven op een blaauw „ Veld; in den tweeden een rooden gekroonden en klimmenden „ Leeuw op een goud Veld: in den derden twee gouden gelui„ paarde Leeuwen boven elkander op een rood Veld.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1647.

„ En in den vierden hoek een zilveren leggende Balk, me-
„ de op een rood Veld. Midden op het Schild was een *Surtout*,
„ insgelyks gekwartierd, en voerende in den eersten en vier-
„ den hoek een schuinsleggende gouden Baar, of Balk, op een
„ rood Veld; in den tweeden en derden een blaauwen Post-
„ hoorn met roode Banden op een goud Veld, en in het mid-
„ den nog een *Surtout*, bestaande in vyf zilveren en vier blaau-
„ we Ruiten, in een sluitende. Ieder der vier bovengemelde
„ kwartieren was met een Vorstelyke Kroon gedekt. 73.) De
„ Heer *Albert van Raaphorst*, Heere van *Raaphorst*, draagende
„ op een zwarten stok, versierd met vergulde Cyfers, den
„ *Helm van Parure* of *Sieraad*, zynde een open Helm, fraai ver-
„ guld en gecizeleerd, gedekt met een Vorstelyke Kroon, en
„ omringd met sierlyk Loofwerk, 't welk van buiten goud en
„ van binnen blaauw was. 74.) De Ridder *Philip van Dorp*,
„ Heere van *Dorp*, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit,
„ draagende op een soortgelyken stok het *Volle Wapenschild*,
„ waar op het geheele Wapen gesneeden en na vereisch geko-
„ leurd en verguld was, zynde wyders ook gedekt met een
„ Vorstelyke Kroon, en omringd met het teken van de *Rid-*
„ *derorde van den Kousenband*, waarop men het gewoon Devies
„ las: *Hony soit, qui mal y pense, hen wedervaare kwaad, die*
„ *kwaad daar van denkt.* 75.) De Heer *George Glefer*, Kolonel
„ van de Gardes; hy droeg 't *Rapier van Wapenen*, in een
„ zwart fluweelen schede. 76.) De Heer *Frederik van Nassauw*,
„ Heer van *Zuilenstein*, Commandant in het Sticht van *Utrecht*,
„ droeg, op een zwarten stok met vergulde Cyfers, den *Wa-*
„ *penrok*, zynde op de borst en op elken schouder geborduurd
„ de Wapenen van zyn Hoogheid, alles rondsom bezet met
„ franje van rood, blaauw, geel, zwart en goud 77.) De Ba-
„ ron *Henrik Albert van Slavata*, Sergeant Major van de Ca-
„ vallery, en de Graaf *Herman Frederik van den Bergh*, Kolonel
„ van de Cavallery, geleidende het *Rouwpaard*, dat, den mond
„ en oogen alleen uitgezonderd, geheel bekleed was met zwart
„ fluweel, hangende het ruim geplooide kleed tot op de aarde.
„ 78.) De Graaf *Otto van Limburg*, Heere van *Styrum* Rit-

„ meester en Gouverneur van *Grol*, die mede het teken van „ de *Ridderorde van den Kousseband* was draagende. 79.) De „ Graaf *Juriaan Ernst van Limburg*, Heer van *Styrum*, Ser„ geant-Major van de Cavallery, droeg het ontblootе *Zwaard* „ *van Souvereiniteit*. 80.) De Wild- en Rhyngraave *Frederik Ma-* „ *gnus*, Commissaris Gen. van de Cavallery, Gouverneur van „ *Sluis*, droeg de *Vorstelyke Kroon* op een zwart fluweel kussen. „ 81) Hier op volgden, als Hofmeesters, de Heeren *Henrik* „ *Haga* en *Maurits van Sydenburg* met hunne Staven, die een „ weinig langer dan een Rotting waren. 82.) De Heer *Arent* „ *van Dorp*, Heere van *Arentsdorp*, Opperhofmeester en Raad „ van zyne Hoogheid: met een veel langer Staf. 83.) De Heer „ *Willem van Persyn*, Commissaris van de Monstering, als Wa„ penkoning, bekleed met de Wapenen van zyne Hoogheid, „ en houdende zyn Staf in de hand.

„ 84.) Nu volgden *'s Prinsen Lyk*, leggende in een Lykkoets „ met vier Raderen, op een Lykbaare, welkers vier lange voe„ ten even van den grond afkwamen, en de Koets was zooda„ nig gemaakt, dat, toen 't Lyk voor de Kerk gekomen was, „ zy van onder de Baare weggetrokken konde worden, die dus „ op zyn vier pooten bleef staan. Deeze Koets of Wagen was „ overdekt met eenen hoogen kap, over den welken heenen „ hing tot op de aarde toe een zwart fluweel kleed, dat ver„ fierd en geborduurd was met acht volle Wapenschilden van „ zyn Hoogheid, ieder gedekt met een Vorstelyke Kroone, „ en omringd met het teken van de *Ridderorde van den Kousse-* „ *band*. De acht Paarden, die voor deezen Lykwagen inge„ spannen waren, en elk geleid werden door een Major van de „ Cavallery, waren ieder tot op de voeten toe behangen met „ een zwart fluweel kleed. Veertien Lt. Kolonels hielden bo„ ven den Wagen, op lange zwarte stokken, een plat vierkant „ verhemelte, van binnen en van buiten bekleed met zwart flu„ weel; het welk rondom ter lengte van ruim een halve Elle „ afhing. Ter wederzyden van het Lyk gingen achttien Ko„ lonels, die het Lyk van de Wagen in de Kerk droegen, en „ de vier hoeken van het Lykkleed wierden opgehouden door „ *Joan Maurits*, Graave van *Nassauw*, Lt. Gen. van de Caval„ lery en Gouverneur van *Wezel*; *Hans Albrecht*, Graave van

„ *Solms*,

„ *Solms*, Gen. Veldtuigmeester en Gouverneur van *Maastricht*;
„ *Willem Frederik*, Graave van *Nassouw*, Gouverneur van *Friesland*, en Jonkheer *Hans Wolphert*, Heer van *Brederode*, Souverein van *Vyanden*, en Veldmaarschalk. Voorts gingen aan
„ beide zyden van het Lyk buiten om, de vierentwintig Hel-
„ bardiers van den overleeden Vorst, met blooten hoofde en
„ sleepende Helbaarden.

„ 85.) Thans volgden op deezen trein Prins *Willem de II*,
„ eenigste Zoon en Opvolger van wylen zyne Hoogheid, heb-
„ bende ter rechterhand *Don Guilleaume*, en ter linkerhand *Don*
„ *Emmanuel*, Prinsen van *Portugal*. 86.) De Heer *David van*
„ *Morlot*, Heere van *Bavoye* en President van den Krygsraad,
„ ophoudende den sleep van zyn Hoogheids Rouwmantel. 87.)
„ Zyne Keurvorstel. Doorluchtigheid *Willem Frederik* van *Bran-*
„ *denburg*, aan wiens rechterhand ging *Boguslaw von Radzivil*,
„ Hertog van *Bierze* en *Dubinsky*, en aan de linkerhand de Vorst
„ *Christiaan van Anhalt*. 88.) De Heer *Ehrentryck van Burthstorff*,
„ Opper-Stalmeester van den Keurvorst, ophoudende den sleep
„ van deszelfs Rouwmantel. 89.) Don *Ferdinand Alexander*, Prins
„ van *Portugal*. 90.) Zyne Doorluchtigheid *Maurits*, Paltzgraa-
„ ve aan den Rhyn. 91.) De Prins van *Talmont*, *Henry Char-*
„ *les de la Tremouille*. 92.) Graaf *Fritz van Nassauw*, Kolonel van
„ de Cavallery. 93.) Graaf *Hendrik van Nassauw*, Kolonel en
„ Gouverneur van *Hulst*. 94.) Graaf *Maurits van Solms*, Kapi-
„ tein. 95.) Graaf *Frederik van Dohna*, Kolonel. 96.) Graaf
„ *Christiaan Albert van Dohna*, Kolonel van de Cavallery. 97.)
„ Graaf *Christoffel van Dohna*, Kapitein. 98.) Graaf *George Fritz*
„ *van Waldek*, Sergeant-Major. 99.) De Heer *Abel de Servien*,
„ Graaf *de la Roche*, enz., Extraordinaris Ambassadeur des Ko-
„ nings van *Frankryk*; en de Heer *Francisco de Souza Cotinho*,
„ Ambassadeur van den Koning van *Portugal*. 100.) Hun Hoog.
„ Mog. de Heeren Algemeene Staaten, twee aan twee. 101.)
„ De Ed. Mog. Heeren Raad van Staaten, insgelyks twee aan
„ twee. 102.) Twee Kamerbewaarders van hun Ed. Gr. Mog.,
„ met ongedekten hoofde, en ieder met zynen Staf in de hand.
„ 103.) De Heer *Aart Geubel*, als Wapenkoning, met de Wa-
„ penen van *Holland*, mede met ongedekten hoofde, en met
„ zynen Staf in de hand. 104.) De Ed. Gr. Mog. Heeren Staa-

„ ten van Holland en West-Friesland, twee aan twee. 105.) „ Twee eerste Deurwaarders van den Hoogen Raade, met ongedekte hoofden en Staven in de handen. 106.) De President „ en Leden van den Hoogen Raade over *Holland*, *Zeeland*, en „ *Friesland*. 107.) Twee eerste Deurwaarders van den Hove „ van *Holland* met de Staven in de hand. 108.) De President „ en Raaden over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*. 109.) Twee „ Deurwaarders van de Rekenkamer van *Holland*. 110.) De Re„ kenmeesters der Graafelykheid van *Holland*. 111.) De Magi„ ſtraat van *Delft*. 112.) Die van *'s Gravenhage*. 113.) De Pre„ dikanten van *Delft*. 114.) Die van *'s Gravenhage*. En 115.) „ eindelyk vier Compagniën der Delfſche Burgerye, allen in „ den rouw, en gaande met ſleepende Vaandels en Pieken, en „ 't Geweer verkeerd verdekt onder den linkerarm."

Zoodanig was de trein, toen de Lykſtaatſie de Stad *Delft* genaderd was, 't welk wy noodig achtten wat omſtandig, ſchoon maar hoofdzaakelyk, te moeten verhaalen, zoo om te toonen, dat Prins *Frederik Henrik* eene Uitvaart, overeenkomſtig met zyne hooge en uitſteekende hoedanigheden, gehad hebbe, als uit oorzaake dat dit de eerſte Lykſtaatſie is, welke, onzes weetens, ſedert de grondlegging van deeze Republiek, met zoo veel prachts en luisters geſchied is. Wy zullen nu nog kortelyk opgeeven, hoedanig deeze plechtigheid zich in de Kerk toegedraagen hebbe, en hoe ze afgeloopen zy.

„ Wanneer het Doorluchtig Lyk voor de Kerkdeur was ge„ naderd, wierdt de Wagen van onder de Lykbaare weggetrok„ ken, en de acht Paarden ter zyde afgeleid. De Baar bleef „ dus op zyne voeten ſtaan, en wierdt door de Kolonels, die, „ als gezegd is, naast den Lykwagen hadden gegaan, opgeno„ men en ter Kerke ingedraagen, waar na de Majors, die de „ acht paarden van den Lykwagen geleid hadden, zich nevens „ de overige Officiers rondom de Kist vervoegden; voor het „ overige wierdt in de Kerk, ter voorkoming van alle verwar„ ringe, de volgende orde in acht genomen.

I.) De Domestieken, voor af ter Kerke intreedende, namen „ hunnen weg aan de linkerhand langs de Noorder-Gaandery „ van de Kerk en het Choor, en gingen achter de Vorstelyke „ Graftombe om, komende door de Zuider-Deure van het

„ Choor

„ Choor weder uit, en zoo lang voortgaande tot dat zy zagen, „ dat de voorste Edelman, met een Vaane, mede de Graftombe „ omgegaan zynde, tot aan de voorsz. Zuider-Deure te rug gekomen ware, waar na zy halte hielden en zich zoo digt als „ mogelyk was rangeerden tegen den Zuider-Muur in het lighaam van de Kerk, ten einde 't Lyk en de Rouwdraagers, „ die voorby hen een tour door de Kerk doen moesten, ruim en „ en gemaklyk zouden kunnen passeeren. II.) De Heeren en Edellieden, de Paarden geleidende, of de Standaarden, of Banieren draagende, marcheerden zoo lang bezyde de Domestieken, tot dat de Draager van de voorste Vaane aan de Zuider-Deur van het Choor gekomen was, na alvoorens achter „ de Tombe omgegaan te zyn, wanneer alle de Geleiders der „ Paarden en de Draagers der Vaanen, of andere Eeretekenen, „ in 't Choor zich naast elkander langs den Muur rangeerden, op „ eene wyze dat de achterste, draagende de Vorstelyke Kroon, „ aan de Noorder-Deur van het Choor stondt, houdende ieder „ zyne Vaan of ander Eereteken voor hem, en de hoofden der „ Paarden naar de Tombe gekeerd. III.) 's Prinsen Lyk werdt „ gevolgd van den Heere Prins *Willem* en de verdere Heeren „ Rouwdraagers, gedraagen voorby de gemelde stilstaande Edellieden in het Choor, achter de Tombe om, zoo als ook voorby de Domestieken, tegen den Zuider-Muur van de Kerk stilstaande; en toen de Draagers van het Lyk gekomen waren aan „ de Deur, door dewelke de Lykstaatsie ter Kerke ingekomen „ was, sloegen ze de rechterhand om, en trokken dus midden „ door de Kerk naar de Midden-Deur van 't Choor, en door „ dezelve naar 't Vorstelyke Graf. IV.) Voor dit Graf gekomen „ zynde, wierdt het Lyk in den Grafkelder neêrgelaaten, waar „ na de Ambassadeurs en de Leden van de respective Collegiën, „ ieder naar rang, gecomplimenteerd en bedankt werden door „ eenigen van de Raaden zyner Hoogheid.

V.) „ Dit verricht zynde, trokken de Domestieken voor af, „ en de Heeren en Edellieden, die de Paarden geleid, de Vaanen of Banieren gedraagen hadden, achter hen, ter Kerke „ weder uit, en marcheerden langs de Huizen van de Noordzyde aan de *Markt*, over de *Zeevischmarkt*, de *Hypolitus-buurt* en „ de *Voorstraat*, tot dat elk zyn ledige Koets, Wagen of Rypaard

„ paard aangetroffen hebbende, in of op dezelven door de *Oostelykste*, zynde de *Haagsche Poort*, ter Stad uit naar den *Haag* „ reedt, daar in volgende den weg, die hun door hunne *Conducteurs* werdt aangeweezen. VI) Doch alvoorens uit het „ Choor te gaan, lieten de Heeren en Edellieden, die de Standaarden, Vaandels, of Badtrollen gedraagen hadden, dezelven „ in orde staan tegen den Muur van het Choor, ten einde die „ naderhand by die van Prins *Willem den I.* en van *Maurits* zouden kunnen worden opgehangen boven de Vorstelyke Graftombe, en de Edellieden, die de Paarden geleidden, gaven „ dezelven by het uittreden uit de Kerk over aan de daar toe bestelde Palfreniers. VII.) De Edellieden, die de achterste of „ kleine Eertekenen droegen, stelden dezelven in 't voorby gaan, „ aan de Deur van de Consistorie, in handen van zekere persoonen, ten dien einde daar gesteld, die deeze Eeretekens in „ de Consisstorie bragten; en de Graaf *Otto van Limburg*, die „ het teken van de Ridderorde van den Kousseband gedraagen „ hadt, gaf 't zelve over aan den Kamerheer *Frederik Schoon*. „ VIII.) Toen nu de voorsz. trein van de Heeren en Edellieden „ te Paard gesteegen was, kwam Prins *Willem*, gevolgd van de „ andere Prinsen Heeren en Bloedverwanten, en van de Ambassadeurs en respective Collegiën, uit de Kerk, daar dezelven „ allen aan de noordzyde van het *Kerkhof* in de Koetsen traden, „ en den trein der Edellieden, achter dien van de Domestieken, „ naar den *Haag* volgden, alwaar de Lykstaatsie tegen den avond „ te rugge kwam, en over 't Hof toog, waar na een ieder zyns „ weg ging."

Tegelyk met deezen Held begroef men, om zoo te spreeken, den tagtigjaarigen Oorlog, die zyn Vader *Willem de I.*, onder veele wederwaardigheden, tegen *Spanje* gevoerd, zyn Broeder dapper uitgehouden, en hy zelve voor zynen dood ten einde had gebragt. Veele Lof- en Treurgedichten zag men op dit overlyden te voorschyn komen, met welker naschryving wy ons niet zullen ophouden.

Eenige dagen voor deeze Begrafenis hadt Prins *Willem*, die uit krachte van de overleeving des Veldheerschaps, hem verleend in den jaare 1633 en 1637, zynen Vader van zelfs opgevolgd was, eenige Gemagtigden van hun Hoog Mog. laaten

ver-

verzoeken, om het openen van zyns Vaders Uiterſten Wille, in den jaare 1644 gemaakt, by te woonen. Ingevolge van dit verzoek bemagtigden de Algemeene Staaten uit hun midden de Heeren *Eck*, *van Wimmenum*, *Bruinincx*, *Veth*, *van Renswoude*, *Andrée* en *van Tsſelmuiden*. Men opende het Testament en bevondt, dat wyle zyne Hoogheid zynen eenigſten Zoon, Prins *Willem*, tot zynen algemeenen Erfgenaam hadde ingeſteld; doch zoo hy zonder wettige Erven kwam te overlyden, zou zyne oudſte Dochter *Louiſe*, in 't voorige jaar gehuwd met den Keurvorst van *Brandenburg*, in deszelfs plaats univerſeel Erfgenaam zyn: ook maakte hy aan deeze Prinſesſe eene ſomme van honderdduizend Ryksdaalers, en eene van honderd vyftigduizend guldens aan elke van zyne andere Dochters. Voor zyne Weduwe bepaalde hy vierentwintigduizend guldens tot haar jaarlyks onderhoud, behalve haare Juweelen en Zilverwerk; mitsgaders het gebruik der Huizen te *Ryswyk* en in het *Noord-Ende*, met het Huisraad. Maar even voor zyn overlyden maakte hy haar nog, by *Codicille*, eene aanmerkelyke ſomme, op dat ze, na zyn dood, te luisterryker konde leeven. Die van den Huizen van *Nasſauw* hadden, zegt men, geene rede om vergenoegd te zyn over den inhoud deezes Uiterſten Wille, en het minst Graaf *Willem*, die, volgens den Uiterſten Wille van Prins *Maurits*, de groote Goederen van den Huize van *Nasſauw-Orange* hadt moeten erven, byaldien Prins *Frederik Henrik* zonder Lyfserven geſtorven ware, in plaats dat de Keurvorst van *Brandenburg* hem nu wierdt voorgetrokken. 1647.

Ondertusſchen was de Prins niet zoo rasch overleeden, of 'er wierdt ter Algemeene Staatsvergadering gezorgd, om orde te ſtellen op de verzekering van den Staat des Lands, de behoudenis van de waare Gereformeerde Religie, en op het geene de Militie betrof; men ſtelde ook voor of het niet geraaden ware, om, zonder eenige verwyling, 't Kapitein- en Admiraalſchap-Generaal over de Land- en Zeemagt aan Prins *Willem* op te draagen. Hier op werden de Reſolutien nopens de overleeving deezer Ampten, in de zoo evengemelde en volgende jaaren genomen, geleezen. *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland* bewilligden terſtond, maar *Friesland* en *Groningen*, die ten jaare 1633 hunne toeſtemming niet gegeeven hadden, bleeven nu ook achter,

ter, van *Utrecht* en *Overysfel* wordt niets gemeld. Niet te min werden de Heeren *van Zoelen*, *van Wimmenum*, *Stavenisse*, *van Renswoude*, *Roorda*, *Tsselmuiden* en *Eyben* by hun Hoog Mog. gecommitteerd, om denzelven namiddag, dat de Prins des morgens overleeden was, zyn Hoogheid, Prins *Willem*, te *condoleeren* en te verzoeken, dat hy ten half zes uure ter Staats-Vergadering verschynen wilde, om den Eed te doen op de beide Formulieren, die zyn Heer Vader, op den 24 April des jaars 1625 te *Waalwyk* in handen van de des tyds daar toe Gemagtigden, bezwooren hadt. Zyn Hoogheid verscheen, en lag in handen der Gemagtigden den Eed af op *Instructie*, *reeds gemaakt*, *of nog te maaken*. Deeze *Clausula* werdt in zyn *Commissie* gesteld, ter oorzaake dat die van *Noord-Holland* gaarne zouden gezien hebben, dat men, alvoorens men den Prins den Eed afname, denzelven eene *Instructie*, (schoon de overleeden Prins 'er geen gehad hadde) zoude geeven; maar de zaak geen uitstel duldende, en dewyl men bewust was dat zyn Hoogheid, zonder Eed te doen, 't Bestier van de Militie zou hebben kunnen aanvaarden, zoo werden de voorgemelde woorden alleen in zyn Commissie ingelast. Voorts wierdt vastgesteld, dat de Staaten van iedere Provintie aan de Gouverneurs en Commandeurs der Steden van *Brabant* en *Vlaanderen*, en aan alle de Frontier-Steden, zoo van elke Provintie als van die buiten de Provintiën gelegen; mitsgaders de Collegiën ter Admiraliteit, kennisse zouden geeven aan een ieder, dien het mogte aangaan, van de verheffing des Prinsen van *Orange*, op dat ze zyne orders zouden gehoorzaamen.

Doch men was het zoo spoedig niet eens over het Stadhouderschap. *Holland* hadt wel terstond beslooten, om den Prins als Stadhouder te erkennen, maar aleer men hem deeze waardigheid opdroeg, vondt men noodig te onderzoeken, of dezelve aan zyn Heer Vader op eenige *Instructie* ware opgedraagen geweest, en terwyl men hier mede bezig was, belasten hun Ed. Gr. Mog. dat de *Depeches* van den Hove alleen op naam van President en Raaden uitgegeeven zouden worden. De voorsz Opdragt wierdt nog meer vertraagd, doordien *Zeeland* dezelve tegelyk met *Holland*, en op gelyken Lastbrief, als het ten jaare 1625 aan *Frederik Henrik* gedaan was, begeerde te doen. Hier stelde zich het *Noorder-Kwartier* tegen, niet willende toestaan dat, gelyk in dien

dien Lastbrief was geschied, *Zeeland*, na *Holland*, en voor *West-Friesland* genoemd werde. Nog vondt men eene zwaarigheid, om dat in de opdragt des Stadhouderschaps over *Briele* en *Voorne*, by verzuim, *'t Land van Voorne* gesteld ware voor de Stad *Briele*, 't welk men dan nu ook veranderd wilde hebben; de grootste zwaarigheid was echter met *Zeeland*, schoon die Provintie den Prins het recht van eersten Edelen, onder de gewoone voorwaarden, terstond hadde opgedraagen; de Staaten van die Provintie beweerden, dat zoo wel de *Briel* als 't Land van *Voorne* aan *Zeeland* behoorde. „ Ook begeerden zy", zegt men op goede gronden, „ maar eenen Lastbrief gegeeven te „ hebben voor *Holland*, *Zeeland* en *West-Vriesland*, waar toe „ die van *Holland*, en voor al *Hoorn*, *Enkhuizen* en *Medemblik*, „ die eigenlyk *West-Friesche* Steden waren, niet verstaan kon„ den; men raadpleegde dan van tyd tot tyd hier over. *Hol*„ *land* meende, dat men, twee Lastbrieven verleenende, te „ weeten een voor *Holland* en *West-Friesland*, en een voor „ *Zeeland*, het verschil over den Rang afsneedt; doch *Zeeland* „ liet zich dit niet beduiden. Middelerwyl vertrok zyne Hoog„ heid uit den *Haag*, en de opdragt van het Stadhouderschap „ werdt het gantsche jaar verschooven. Ondertusschen wierdt „ ook eene *Instructie* ontworpen door die van *Holland*, welken, „ ziende die van *Zeeland* gezind tot uitstellen, eindelyk op den „ 20 December den Prins den Eed afnamen, en hem den Last„ brief gaven als *Gouverneur*, *Kapitein-Generaal en Admiraal van* „ *Holland en West-Friesland*, *Briele en Voorne*; doch hy bekwam „ geene *Instructie*, hebbende Gecommitteerde Raaden het vast„ stellen derzelve ondienstig geöordeeld. *Zeeland* besloot toen „ ook den Prins, op byzonderen Lastbrief tot Stadhouder van „ haar Gewest aan te stellen, ten welken einde in January des „ volgenden jaars Gemagtigden herwaards kwamen; op den 22 „ van welke maand de Prins voor 't eerst in den Raad en op de „ Rolle van den Hove Zitting nam. De Lastbrief van *Zeeland* „ werdt eerst op den 19 April gedagtekend. Hy kwam genoeg„ faam over een met die van *Holland*, uitgenomen in 't Recht „ van Vergiffenis, welk *Zeeland* niet gewoon is den Stadhou„ ders te verleenen. Voorts is aanmerkelyk, dat, gelyk de „ Staaten van *Holland* Lastbrief gaven voor *Holland en West-*

„ *Friesland met den Briele en Voorne*, *weezende gelegen en behoorende*
„ *aan Holland*; de Staaten van *Zeeland*, om hun recht op *Briele*
„ en *Voorne* te handhaven, Lastbrief gaven voor *Zeeland met den*
„ *Briele en Voorne*, *weezende gelegen en behoorende aan Zeeland*. —
„ De Staaten van *Holland* ſtelden zyne Hoogheid ook tot Groot-
„ Houtvester aan, en deeden hem nu het *reëel Compliment* van
„ honderd duizend guldens, waar over men ſedert eenige jaaren
„ geraadpleegd hadt. Reeds in de maand Mai van dit jaar 1647
„ was hy tot Stadhouder van *Gelderland* aangenomen op een Be-
„ richtſchrift, welke hy beëedigd hadt. *Utrecht*, *Overysſel* en
„ *Groningen* namen den Prinſe, omtrent deezen tyd, ook den
„ Eed af als Stadhouder".

Zoo dat alle de Provintien zyne Hoogheid, Prins *Willem den* II, die, byna tweeëntwintig jaaren oud was, zynde gebooren, gelyk op zyn plaats gezegd is, den 27 Mai des jaars 1626, in alle de Waardigheden van wylen zyn Heer Vader, binnen den tyd van een jaar, erkenden. 't Vervolg zal ons doen zien wat deeze jonge Vorst ten nutte van den Staat verricht en heeft kunnen verrichten, geduurende zynen kortſtondige regeering, die ſlecht twee jaaren heeft geduurd.

Laat ons intusſchen tot de verdere Gebeurdtenisſen van dit jaar komen, en om den Leezer niet, door een aaneengeſchakeld verhaal van Staats-zaaken, te verdrieten, tot eene uitweiding, voor af laaten gaan een kort verſlag van een droevig voorval, 't welk een Man en deszelfs Huisvrouw op den 29 Augustus te *Zaandam* is wedervaaren. Dit geval, hoe algemeen het ook moge bekend zyn, oordeelen wy te aanmerkelyk en te gedenkenswaardig, zoo om zyne zeldzaamheid als wel voornaamelyk ter oorzaake van de omſtandigheden, die daar by plaats gehad hebben, om het ſtilzwygende voor by te gaan, gelyk verſcheiden onzer Historieſchryvers gedaan hebben; 't zelve heeft zich aldus toegedraagen. De voorsz. Man was *Jacob Egb* genaamd, en woonde op den *Zeedyk* aan de westzyde van de *Zaan*, en geneerde zich met het hoeden van Stieren. Op het Veld achter zyn Huis hadt hy een rooden Stier, die, door de Jongens, welken daar omtrent hunne Vliegers oplieten, getergd zynde, losbrak en naar de Koeijen liep. De Man, zulks ziende, liep hem, om alle de gevaaren die daar door veroorzaakt konden worden, voor te komen, terſtond na met een Bootshaak in de

hand,

hand, en sloeg hem daar mede zoodanig op kop en neus, dat hem het bloed den Muil uitliep, en het Beest wegloopende vervolgde hem de Meester nogthans met slaan en stooten; doch even deeze onvoorzichtigheid kostte hem en zyn Huisvrouw het leeven. De Stier, daar door nog meer getergd, keerde zich toen om, en liep op den Hoeder toe, die hem daar op nog een zwaaren slag op den kop toebragt, maar van het Beest met de hoornen omvergeworpen, en zoo zeer gestooten wierdt, dat hy onmagtig ware om weder op te staan. De Vrouw, gelyk aan haar Vrucht bleek, ten uitersten zwanger zynde, haar Man in zulk een gevaar ziende, schoot met een gelyke Haak toe, en schoon haar Man haar vermaande naar Huis te keeren, daar ze hem toch niet konde helpen, poogde zy hem echter van onder den Stier weg te neemen; dan hier berokkende ze haar eigen ongeluk door: want de woedende Bul liet nu den Man leggen, nam de Vrouw op zyne Horens en wierp haar in de lucht, by welke gelegenheid haar Buik opgescheurd werdt, en het kind, zynde een Jongetje, eenige treden van haar nederviel. Volgens verklaaring van den Heelmeester *Jan Pigge*, hadt de Man een gat boven zyn linker oog, zyn aangezicht was gekneusd, zyn borst geheel opgeweeken, en dezelve willende nederdrukken, voelde hy dat het ruggebeen, de Schouderbladen en hals aan stukken waren, zynde dus het geheele Bovenlyf verpletterd; ook hadt hy beneden zyn lies een dwars opgescheurd Gat, dat wel een vierdedeel Els groot was. De Buik van de Vrouw was van de rechter tot de linkerheup, halvemaansgewyze, mitsgaders de Lyfmoeder opgescheurd, en 't gedarmten hing ter zyde uit; aan het Kind was 't bovenste Lipje, de hand, het gemak en voetje gezwollen en met blaauwe plekken. De Vrouw leefde nog eenenveertig uuren na haar kwetsing, en vyf uure langer dan haar Man; het Kind werdt den 1 September in de Nieuwe Kerk aldaar gedoopt door den Predikant *H. Bergius* met den naam *Jacob*, en hadt tot Gevader den Heer *Pieter van Bekestein*, Schout van *West-Zaanen*; het leefde nog over 't jaar daar na. De Stier werdt des anderendaags, den 2 September, op bevel en in tegenwoordigheid der Regeering om hals gebragt, en daar na begraaven.

Dit

Dit Noodlottig geval zal ons dienen tot het onderwerp van het volgend Plaatje.

„ Hier ziet men een Veldgezicht aan de *Zaan*, waar de Landeryen gestoffeerd zyn met allerlei Vee, als Ossen, Koeijen,
„ Paarden en Schaapen; voorts met eenige Jongens, die bezig
„ zyn Vliegers op te laaten, en verder eenige gaande lieden.
„ Op een der Landeryen, achter een Boeren-Wooning leggende, ziet men een Bul, die, los gerukt zynde, eene Vrouw,
„ (wier Man reeds zwaar gekwetst daar nevens op het Land
„ legt,) in de Lucht werpt; haar kind, dat by die gelegenheid
„ uit haar lighaam is gevallen, door iemand opgenomen wordende, ziet men eenige treden verder: wyders staan eenige
„ Lieden op den weg in verwondering, en *Zaandam* vertoont
„ zich in 't Verschiet."

Laat ons, na deezen uitstap, den draad onzer Historie hervatten.

Omtrent den tyd van het overlyden zyner Hoogheid, liet de Keizerlyke Gezant te *Munster* een Paspoort verzoeken voor den Aartshertog *Leopold Willem*, Broeder des Keizers, die door den Koning van *Spanje* benoemd was, om zyne Nederlanden, in plaats van den Maarschalk *de Castel-Rodrigo*, met volle magt te re-

regeeren, ten einde dezelve zich uit Duitschland veilig naar *Brabant* mogt begeeven. Dit verzoek wierdt door eenen Gemagtigden van den Staat mede gedeeld aan den Heer *Servien*, die daar op verklaarde, dat men geen Paspoort konde geeven aan een Prins, welke herwaards zoude komen om de Spaansche Krygsmagt aan te voeren, zoo tegen *Frankryk* als tegen deezen Staat, en dat hy zyn Hof daar eerst kennis van zoude geeven; doch vervolgens verleende men echter den Aartshertog van *Oostenryk* een Paspoort, wel niet voor zyn Persoon, maar voor zyn Pakkaadje.

Wy hebben den voornoemden Heer *Servien* de Lykstaatsie van Prins *Frederik Henrik* zien verzellen. Deeze Gezant was in den beginne van Mai in *'s Hage* gekomen, om, uit naam van zyne Allerchristelykste Majesteit, met deezen Staat te beraamen, 't geene zy 't voordeeligste zouden vinden voor hunne gemeene belangen, en de onderlinge Borgtocht der Tractaaten, welken men te *Munster* zoude sluiten. Hy wierdt, naar men zegt, met veel koelheid van de Staaten ontfangen, en de rede hier van is, om dat ze zich vergenoegden met hem twee Gemagtigden in 't gemoet te zenden, daar tot dien tyd toe de Prins (*Willem* naamelyk) van *Orange* gewoon was geweest de Ambassadeurs te ontfangen, zynde als dan verzeld van andere Prinsen, die zich in den *Haag* bevonden, en van den Adel zyns Hofs; maar dit kon nu niet meer plaats vinden, eensdeels om dat het Lyk van wylen zynen Hoogheid toen nog boven aarde stondt, en 'er eene algemeene droefheid ten Hove heerschte: anderdeels om dat, al hadt het Lyk toen lange begraaven geweest, zyne Hoogheid Prins *Willem de II*, nu zelve als een der voornaamste Leden van Staat kon aangemerkt worden, zynde zynen Vader in de Waardigheden van Kapitein- en Admiraal- Generaal opgevolgd: dan de Heer *Servien*, of liever de *Fransche* Schryver, zal daar niet om gedacht hebben. Deeze Ambassadeur klaagde by zyn eerste gehoor zeer sterk over de Staatsche Gevolmagtigden te *Munster*, die, zoo hy zeide, den Spanjaarden vleiden met een afzonderlyken handel. Ook verklaarde hy aan een byzonderen Vriend verwonderd te zyn, zulk een groote verandering by de Algemeene Staaten te bespeuren, daar men, toen hy de laatstemaal hier was, in volle kracht van Wapenen en gantsch geneegen was, om de Spanjaarden geheel, als 't ware, uit de Nederlanden te verdryven;

ven; doch dat hier thans een ieder, *Holland* in 't byzonder, kwaalyk van de Franſche en wel van de Spaanſchen, die den Vrede zochten, begon te ſpreeken: *een van deeze drie dingen*, zeide hy, *moet nogthans geſchieden*, *of Frankryk en deeze Staat moeten Spanje bevechten*, *of Spanje en deeze Staat moeten Frankryk beöorlogen*, *of Frankryk en Spanje moeten zulks deezen Staat doen*. Wanneer hy in geſprek kwam met de Gedeputeerden der Staaten, beweerde hy, *dat deeze Staat gehouden ware den Oorlog en Vyandelykheid te continueeren tot de volkomen Expulſie der Spanjaarden uit Nederland*, *te guarandeeren alle de Conquesten van Frankryk*, *te tekenen op eenen tyd met de Franſchen en niet eerder*, *en dat de tekening*, *by de Plenipotentiarisſen reeds gedaan*, *moest worden gedesavouëerd*.

Maar de Staaten keurden de onderhandeling goed, en *Holland* inzonderheid was van oordeel, dat de Heeren *Pauw* en van *Mathenesſe* in alles wel gehandeld hadden; voorts verklaarden de Staaten deezer Provintie, op het voorſtel tot vernieuwing van 't Verbond van *Guarantie*, of Borgtocht, dat ze niet genegen waren om zulks te doen, maar dat men alleen by Reſolutie moest verklaaren, dat men de reeds gemaakte Verbonden ſtiptetelyk zoude onderhouden: ook betuigden zy tot den Veldtocht noch gelegenheid noch genegenheid te hebben, en datze de zaak van de West-Indiſche Compagnie niet zouden, noch behoorlyk konden te hulp komen, als na dat men met *Spanje* geſlooten hadt. De Franſchen beweerden daarentegen, dat, indien de Staaten wilden dat hun Koning hun bezorgde 't geene ze in de Indiën bezaten, zy ook moesten bezorgen dat zyn Majeſteit meeſter bleeve, niet alleen van 't geene hy *Spanje* in de Nederlanden hadt afgenomen; maar ook van alles 't geene hy in andere Oorden van 't zelfde hadt gewonnen, als naar den kant van *Italie* en de *Pireneën*. Omtrent de onmagt van de Staaten, om den Oorlog langer te blyven voeren, zeiden ze, dat dit ſlechts een ingebeelde onmagt ware, en gevolgelyk geen rede om het Verbond, de Trouw en Verplichtingen, die zy aan *Frankryk* hadden, te ſchenden, en de eere, nevens het belang, van de Republiek te kort te doen. *La Thuillerie* verzekerde hun Hoog Mog. daar na in een Gehoor, dat de Spanjaarden het punt, het welk de West-Indiſche Maatſchappy en Portugal

be-

betrof, met geen ander oogmerk tot op het einde van de Handeling verschooven, als om een middel te hebben van dezelve te kunnen afbreeken; dat ze bleeven dringen op de herstelling van den Hertog van *Lottaringen*, niettegenstaande zy meer dan eens hadden verklaard, dat die zaak het sluiten van het Tractaat niet zoude verhinderen; dat zy begeerden, dat alleen de plaatsen, die ze aan Frankryk zouden afstaan, aan het zelve zouden blyven, maar dat het geene onder derzelver gebied behoorde aan Spanje zou blyven; dat ze weigerden te regelen de Grensscheidingen van *Rousillon*, en 't geen de Vestingwerken der plaatsen betrof; dat ze *Portolongone* en *Piombino* niet volstrekt, en zonder bepaaling aan Frankryk wilden laaten, gelyk de andere Conquesten, en dat ze wilden dat de Fransche Bezetting uit *Casal* trokke, om 'er zich dan meester van te maaken. Hy wenschte wel dat de Algemeene Staaten kennisse van deeze zwaarigheden namen, niet als Scheidsmannen, maar als Vrienden van Frankryk, die, volgens de Tractaaten, eenen weg met het zelve moesten inslaan, en gelyk doen krygen in het geene het eischte. Hun Hoog Mog. hadden al lang bemerkt, dat de Franschen de zaaken maar sleepende zochten te houden, en zagen wel dat de uitpluizing der Artykelen, hun voorgesteld, zwaar vallen en niet als met veel moeite zou kunnen worden volbragt; derhalve weigerden zy zich in die handelingen in te laaten. 1647.

Ondertusschen waren de beweegredenen van den Heer *Servien* van die kracht, dat Holland zich met de andere Gewesten liet overhaalen tot het hernieuwen van 't *Verbond van Guarantie*; 't zelve werdt tusschen Frankryk en de Heeren Staaten Generaal gesllooten op den 29 July. „ Naar inhoude van het zelfde, „ bleeven de Staaten Borg niet alleen van Frankryk, en van de „ plaatsen door het zelve in de Nederlanden gewonnen, maar „ ook van *Pignerol*, van *Rousfillon*, van *Lottaringe*, en zelfs van „ *Catalogne*; beloovende dat, byaldien in den tyd van het der„ tigjaarig Bestand, het welk men voor hadt te maaken tusschen „ Frankryk en deszelfs Vyanden; de Keizer of de Koning van „ *Spanje* iets daar van kwamen aan te tasten, zy zich tegens hen „ en voor den Allerchristelykften Koning zouden verklaaren. „ Frankryk, van zynen kant, zou ten eersten in Oorlog moeten „ treeden met Spanje, den Keizer en alle andere Vorsten uit

„ het Huis van Oostenryk, indien zy den Staat der Vereenigde
„ Nederlanden het eerst vyandelyk aantasteden; doch van we-
„ derzyden zou men tot geen Vredebreuk behoeven te komen,
„ dan na dat men genoegzaam onderstaan hadde, of de gereezene
„ verschillen door geene zagter middelen, dan door de Wapenen
„ te vereffenen waren. De Koning zou zyn Bondgenooten niet
„ tegen de Staaten, en deezen de hunnen niet tegen den Koning
„ bystaan, en dit Verbond zou eerst van kracht zyn, wanneer
„ den Vrede te *Munster* tusschen den Koning van Spanje zou ge-
„ slooten weezen."

Niet zoo ras hadt de Heer *Servien* zich van *Munster* herwaards begeeven, of hy was door *Antony Brun*, Baron van *Apremont*, een der Gevolmagtigden van Spanje, gevolgd geworden, die zich voegde by *Philips de Roy*, afgezondene van het Hof van *Brussel* in 's *Hage*, om zyne poogingen te wederstreeven, en hier in, zegt men, wierden zy ondersteund door de Prinsesse Donariere, die een buitengemeenen afkeer voor den Oorlog, en voor hen, die denzelven aanraadden, opgenomen hadt. *De Roy* een keer naar *Brussel* doende, gaf den Aartshertog *Leopold* te kennen, dat schoon zulks niet openlyk getoond werdt, hun Hoog Mog. echter stilzwygende bewilligd hadden, om dit jaar niets te Velde uit te richten. Dit besloot hy denkelyk uit de stilzwygendheid, waarmede zyn voorstel, om een stilstand van Wapenen, tusschen den Koning van *Spanje* en hun Hoog Mog. te weeg te brengen, ontfangen was geworden, en die buiten twyfel zoo niet aan alle, ten minsten aan veele Leden van den Staat aangenaam was.

Zoodanig was dit jaar 't voorloopende genot des gulden Vredes; wy zullen hem in de volgende volkomen op den Troon zien klimmen, maar door inlandsche ongeneuchten wel haast bezwalken, en wederom door eene andere Mogendheid geheel om verre stooten: dus stellen wy een einde aan dit

NEGEN- EN- VEERTIGSTE DEEL.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND.
NEGEN-EN-VEERTIGSTE DEEL.

STAATKUNDIGE

HISTORIE

VAN

HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

VYFTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgeheldert.

TE AMSTERDAM,

By BERNARDUS MOURIK,

Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 178E

VOORBERICHT

NOPENS DE

HISTORIE

VAN

HOLLAND:

GUNSTIGE LEEZER!

WY volgen onze jaarlyksche gewoonte, van een korte Vooraffpraak by de Eersteling van ieder jaar te voegen; zoo om den Leezer te begroeten, als om hem 't voornaamste van 't voorgaande te herinneren.

De Onzydigheid, die we altoos in acht neemen, is het point, dat de Gezindheden kan dringen, om, indien ze de minste zucht gevoelen tot de Vaderlandsche Geschiedenissen, onze Historie te leezen; overmits het geene, door andere Geschiedschryvers, naar hun eigen gevoelen, of te scherp, of te laf, geboekt is, by ons op eene onzydige wyze verhaald wordt, op dat 'er elk naar zyn smaak over oordeelen konne: trouwens, de minstkundigen begrypen ligt, dat 'er geene grootere onmooglykheid is, dan om iets te schryven, dat met elks begrippen overeenstemmen, en elks gevoelen behaagen zou; gemerkt alle menschen niet evenredig denken.

Ondertusschen ondervinden wy echter, dat onze Historie den meeste Liefhebberen der Vaderlandsche Geschiedenissen, om de bovengemelde reden, niet onaangenaam is, en gelyk wy dezelve voor dit verloopen jaar gebragt hadden tot den jaare 1641; *zoo vervat ze thans de gebeurtenissen*

tot den jaare 1647. *Waarin, onder andere omstandigheden, betreklyk tot den Staat onzer Nederlanden, voorkomen, de nu eens gelukkige, dan eens ongelukkige Lotgevallen; de Verbintenissen met andere Mogendheden; de verrichtingen te Land en ter Zee, zoo hier als in de Oost- en West-Indiën; het begin van den Munsterschen Vredehandel; verscheiden Gezantschappen; de Nederlaag der Spanjaarden door de Franschen, als mede door Prins* Willem; *de Inneeming van verscheiden Steden, Forten en Schansen; de Opstand in Brazilië; de zucht der Spanjaarden om afzonderlyk met de Staaten te handelen; de Huwelyken van Prins* Willem *met de Prinses van Engeland, en van den Keurvorst van* Brandenburg *met de Prinses, Dochter van Prins* Fredrik Henrik; *de Dood van Lodewyk den XIII. en Komste tot den Troon van* Lodewyk *den XIV, de Ziekte en Dood van Prins* Fredrik Henrik, *en meer andere merkwaardige Gebeurtenissen, zoo binnen als buiten 's Lands, gelyk den Leezer zal gezien hebben, of nog kan zien. Ook zullen wy U dit Jaar veele Gedenkstukken en Lotgevallen onder het oog brengen, daar geen of weinig Schryvers om gedacht, of geen gewag van gemaakt hebben.*

Hier mede zullen wy onze Begunstigers, met den aanvang van dit Jaar, wederom toewenschen verdere Leeslust, Gezondheid, Zegen en Voorspoed, geduurende een lange reeks van jaaren.

STAAT-

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vervattende de verdere Gebeurdtenissen van den jaare 1647, *en die van het jaar* 1648, *als het sluiten, bekrachtigen en afkondigen van den Munsterschen Vrede, 't veroveren van 't Steedje* Dalen, *den staat van de West-Indische Maatschappy in* Braziliё, *en meer andere voorvallen van dat jaar.*

UIt het geen wy in 't Slot van ons voorgaande Deel gezegd hebben, was men niet te verwachten, dat 'er iets van den kant deezer Vereenigde Gewesten tegen de Spanjaarden, zoo te Land als te Water, stondt verricht te worden, nademaal men van hunne zyde verzekerd ware, daar toe geene oorzaak te zullen hebben. Dus moest al 't geweld tusschen de Franschen en Spaanschen gepleegd worden, ter oorzaake dat hunne wederkeerige Onderhandeling te *Munster* op verre na op zulk een voordeeligen voet niet stondt, als die der Hollanders, wier Onderhandeling op het einde deezes jaars 1647 reeds zoo verre was gevorderd, dat men gereed was om den Vrede te tekenen; maar die door toedoen der Fransche Gevolmagtigden tegengehouden wierdt, en dus niet voor het volgende Jaar geschiedde.

Doch niettegenstaande men, in Holland voornaamelyk, daar toe geensins voorneemens ware, scheen zyne Hoogheid, Prins *Willem*

de II, zoo vredelievende niet te zyn, maar gezind om dit jaar nog te veld te komen, ter beveiliging van de Grenzen deezes Staats; de Heer *Servien* hadt ſterk op den Veldtocht aangedrongen, en het is te denken, dat de Prins daar door in dit zyn gevoelen was geſterkt geworden. Zyne Hoogheid liet derhalve in de maand April hun Ed. Gr. Mog. aanzeggen, dat de zaaken thans verward ſtonden in Europa; men wierf van alle kanten Volk, het welke hem deedt vreezen, dat eenig vreemd Krygsvolk wel iets op de Staatſche Grenzen konden onderneemen, oordeelende dat de goede Staatkunde vereischte, dat, dewyl zulks toch door de Nabuuren wierdt gedaan, wy ons van onze zyde ook in de Wapenen vertoonden; voorts betuigende, dat hy het van zyn plicht achtte te zyn, om hun Hoog Mog. te raaden tot het voltallig houden hunner Krygsmagt, waar mede hy hadt gewacht, tot dat hy zulks eerst aan hun Ed. Gr. Mog. hadt laaten bekend maaken. Hier toe vondt zich de Prins aangenoopt, doordien men thans met ernst aandrong op de *Casſaſie* van de negenenzestig Compagniën, die op de Franſche Penningen ſtonden, en dit beſluit hadt veele Krygsoverſten mede niet weinig ontroerd; want toen de Kolonel *Ferens*, Gouverneur van 't *Sas*, met eenige andere Kapiteins ontbooden werdt, toonden zy zich gantsch te onvreden, en vraagden waarom men hen eerder wilde *casſeeren*, dan de vreemde Natiën en anderen, in dienst van den Staat zynde, daar zy toch, zoo niet meerder, ten minſten geenen minderen dienst gedaan hadden, dan de anderen, en daarenboven niet zoo wel betaald waren geweest. Men hadt hun, zeiden ze verder, toegezegd, dat, byaldien men ze *casſeerde*, zy met hun Regiment geſteld zouden worden op den Duitſchen bodem; maar zy bleeven hier niet zeer ſterk op ſtaan, dewyl het in Duitschland meer naar Vrede dan naar Oorlog overhelde, de Officieren verzochten dan, om geduurende hun leeven *gegageerd* te worden: doch hier werdt niet in getreeden.

Ondertusſchen lieten de Staaten van Holland, 's Prinſen meening uit den Raadpenſionaris *Cats* verſtaan hebbende, zyne Hoogheid bedanken voor de oplettende zorge, welke hy voor 's Lands welzyn droeg, en tevens verzoeken zyne gedachten van in de wapenen te verſchynen te laaten vaaren, op dat de Spanjaarden in geen wantrouwen mogten geraaken. Dan de Prins hadt zich

niet

niet te vreden gehouden met zyn gevoelen aan hun Ed. Gr. Mog. te openbaaren, maar het zelve ook beginnen ter uitvoer te brengen; want ziende dat de Aartshertog *Leopold*, kort na zyne aankomst in de Nederlanden, een Leger in *Vlaanderen* liet verzamelen, hadt hy, om de Grenzen van den Staat te beveiligen, behalve eenig Geschut, twintig Vaandels Voetvolk en zes Compagniën Ruitery van *Dordrecht* doen komen, en naar den kant van *Hulst* gezonden. Dit door den gemelden Raadpensionaris, op last van den Prins, hun Ed Gr. Mog. in 't begin van de Maimaand bekend gemaakt zynde, en geen behaagen in dit bestaan neemende, lieten zy hem verzoeken, dat hy die troepen ten eersten wederom naar hunne Bezettingen wilde laaten keeren, om geen kwaad vermoeden aan de Spanjaarden te geeven, die zich verlieten op de verzekering, hun gegeeven, dat van dit jaar geen Leger door de Republiek te Veld zou worden gebragt. De Prins antwoordde daar op, „ dat het Kapiteinschap - Generaal hem by hun Hoog Mog. opgedraagen zynde, hy hadt „ geöordeeld zyns Ampts te weezen, om de Frontieren te verzekeren, en dat hy, op bevel van dezelven, daar van anders „ zoude disponeeren, en, de redenen van ombrage cesseerende, „ de voorsz. Troepen zoude doen revoceeren, en elders laaten „ trekken", 't welk vervolgens ook geschiedde.

De redenen, welke den Prins argwaan tegen de Spanjaarden veroorzaakten, waren om dat ze, als gezegd is, in *Vlaanderen* verzamelden; doch de Aartshertog *Leopold* hadt de Franschen op het oog, die zich ook tot den Veldtocht gereed maakten. De eerste plaats, welke door de Spanjaarden wierdt aangetast, was *Armentiers*, welke de Aartshertog belegerde, en, schoon de Bezetting zich dapper verdeedigde, en de Marschalk *de Gassion* een hevigen, maar vergeefschen aanval op zyn Legerplaats deedt, in het laatst van Mai tot overgaave dwong. De Bezetting wierdt gevangen naar *Ryssel* en andere plaatsen gevoerd, en de Spanjaarden bekwamen, behalve eene goede menigte ander Krygstuig, zesendertig stukken Geschut. Vervolgens wierdt het Steedje *Lens*, stormenderhand ingenomen, zoo als ook *Comene*, werwaards meergenoemde Aartshertog zesduizend man, met vyftien stukken Geschut gezonden hadt; deeze plaats werdt daar op zeer naauw ingeslooten, te vuur en te zwaard opgeëischt, en, niettegenstaande

men een mannelyken tegenweer boodt, zoo door 't hevig schieten als 't werpen van Bomben, eindelyk genoodzaakt om zich op genade of ongenade over te geeven, wordende de gantsche Bezetting Krygsgevangen gemaakt.

Deeze voordeelen ontstaken den moed der Spanjaarden, die, hoe gering de Krygsverrichtingen van dit jaar aan deezen kant ook waren, echter de Franschen overtroffen. *Leopold* dacht het niet genoeg, om hun de plaatsen, die zy den Spanjaarden voorheen in *Vlaanderen* afhandig gemaakt hadden, wederom te ontneemen; hy wilde *Gasſion* ook, die by de *Betuwe* verschanst lag, tot een Veldslag noodzaaken Met dit inzicht nam hy zyn grootste Krygsmagt en toog derwaards, maar den Maarschalk te wel verschanst vindende, zondt hy in der yl eenige duizend mannen naar *Landrecy*, met bevel om deeze plaats met geweld aan te tasten, en hy volgde dezelven kort daar na met zyn geheele magt; *Landrecy* werdt nu ten vollen belegerd, en zoo door Loopgraven, Schietwallen als andere Werken dermaate benaauwd, dat de Belegerden zich eindelyk met Verdrag moesten overgeeven. Ingevolge van dit Verdrag, trok de Bezetting uit met Kogels in den mond, brandende Lonten, slaande Trommels, vliegende Vaandels en twee stukken Kanon met het geen daar toe behoorde, neemende den weg naar *Guise*.

Het verlies van vier plaatsen, en dat in zulk een korten tyd, scheen de Franschen te ontwaaken; zy toogen naar de Stad *Diksmuiden*, welke eene Bezetting van duizend Soldaaten inhadt: zy sloegen 'er het beleg voor, liepen tweemaal storm, en werden daar met den derden storm meester van. Deeze inneeming was voor die van *Kortryk* heilzaam, dewyl deeze plaats door de Spanjaarden een tyd lang ingeslooten was geweest, waar door alles aldaar duur begon te worden, maar nu van haare Belegeraars verlost werdt. Hier op voerde de Marschalk *de Gasſion* zyne Krygsknechten aan tegen *la Basſée*, waar geene genoegsaame Bezetting inwas, en dus zeer ligt bemagtigd konde worden, zoo als dan ook plaats nam; de nalaatigheid der Spanjaarden hier omtrent deedt de Franschen voorzichtiger zyn, vermits ze 'er een Bezetting van drieduizend mannen inlagen. Ook verschansten zy zich op deeze hoogte, toen ze vernamen dat de Aartshertog derwaards in aantocht ware. Deeze Generaal stelde alles in 't werk, om ze uit hun-

hunne Verschansing te lokken, maar te vergeefsch, 't zy dat de Franschen niet sterk genoeg waren, 't welk de rede wel zal zyn geweest, waarom zy zich binnen hunne Verschansing hielden, of om eenige andere redenen; althans de Aartshertog, geen kans ziende om zyn oogmerk te bereiken, toog van daar en sloeg zyne Krygsmagt tusschen *Yperen* en *Rysfel* neder, veroverde *Merville* en *Esterre*, en voerde de daar in Bezetting leggende Franschen gevanglykweg. Toen *de Gassion* nu zynen Vyand ver genoeg van de hand zag, brak hy uit zyne Verschansing op, en toog van *la Bassee* naar *Lens*, met inzicht om deeze plaats te heroveren; doch vruchteloos bestormde hy haar driemaal zeer vinnig, de Bezetting bestaande uit duizend man, ontfing hem met een zoo grooten moed, dat hy met merkelyk verlies van zyn opzet moest afzien, en zich weder in zyn Verschansing begaf, toen hy verstondt dat de Aartshertog ter ontzet van *Lens* aanrukte. Deeze Veldtocht eindigde met de herovering van *Diksmuiden* door de Spanjaarden. 1647.

Wy hebben hier voorens reeds gezien, hoedanig het in *Brazilië* gelegen ware, en op welk eenen grond de Koning van Portugal zich konde verontschuldigen van geen deel aan den opstand aldaar te hebben. In dit jaar verschafte deeze zaak den Staat nog veel werks, zoo in 't vaststellen van eenen onderstand, die men derwaards stondt te zenden, als met den Portugeeschen Ambassadeur, die den Algemeenen Staaten zocht te beweegen, om met zynen Koning eenen goeden Vrede te sluiten. Het gemelde Secours wierdt bepaald op zesduizend man, die te gelyk met de Commissarissen naar *Brazilië* zouden vertrekken, zoo als wy straks zullen zien, na alvoorens de handeling met den Ambassadeur gemeld te hebben.

Hy was tot deezen Vredehandel en tot vereffening der geschillen door zynen Vorst ten vollen gemagtigd, als blykt uit zyne Volmagt, welke dus bewoord was:

„ Don *Johan*, by Gods genade, Koning van *Portugal* en *Al-*
„ *garven* enz. By deezen geeve ik alle noodige Magt en *Facul-*
„ *teit* aan *Francisco de Sousa Cotinho*, myn gewoonen Ambassadeur
„ by de Staaten Generaal, om voor My en in Mynen naam te
„ mogen contracteeren en vaststellen met hun Hoog Mog. en
„ met de Ministers van de Oost- en West-Indische Maatschap-
„ py, of met ieder van hen in 't byzonder, een *Accoord* van
„ *Generaalen* of *Particulieren* Vrede of Bestand voor eenen tyd

„ van jaaren, met de *Conditiën* en *Obligatiën*, die hem zullen „ goeddunken tusschen deeze twee Ryken en hunne Conquesten „ en de voorsz. Staaten Generaal en de Maatschappyën, op zulk „ een manier en forme, als hy zal verstaan best gevoegelyk te „ weezen; en Ik zal voor goed en valabel houden 't geen by hem „ hier in zal zyn gedaan, gelyk als of het by My gedaan of geac- „ cordeerd ware geweest, niettegenstaande eenige Wetten, „ Rechten, *Capitulen*, of *Costumen*, deezen *contrariceerende*: want „ alle dit hebbe Ik voor gederogeerd in deezen gevalle, als of „ hier particuliere en uitdrukkelyke *mentie* daar van ware ge- „ maakt, alles door Myn eigene beweeging en by zekere wee- „ tenschap, Koninglyke en *Absolute* Magt, op de beste maniere „ en forme, als in rechte kan bestaan. En tot bevestiging van „ 't geene hier gezegd is, hebbe Ik doen *passeeren* deezen Brief, „ by My getekend en gezegeld met het groote Zegel myner „ Wapenen enz." Deeze Volmagt was van zulk een voldoenden inhoud, dat men 'er niets op vondt te zeggen. en gelyk hy met eenige Commissarissen van de Algemeene Staaten in onderhandeling was getreeden deedt hy 'er hun Hoog Mog. dus verslag van: „ Dat hy, aangaande de wedergaave van *Brazi-* „ *lië*, een genoegzaame verzekering hadt gegeeven; dat de „ Commissarissen de Bahia *de Todos los Santos* geëischt hadden, „ maar dat hy daar op geantwoord hadt, dat zulks onmogelyk, „ vol gevaars en belemmeringen was; dat de Bewindhebbers daar „ na *Tercera* geëischt hadden, maar dat zulks ondoenlyk was; want „ dat men, de eene wantrouw ontgaande, daar door tot een an- „ dere zou komen; dat, als 'er tot verzekering eenige plaats „ gegeeven moest worden, 't beter was, en minder belemme- „ ringen medebragt, zoo voor de eene als andere party, die te „ geeven binnen 't Ryk dan daar buiten. Zy namen myne rede- „ nen" vervolgde hy „ aan, en begeerden dat ik binnen het Ryk „ eenige plaats zou noemen, gelyk ik hebbe gedaan, *vier* of *vyf* „ opnoemende, ten einde uwe Hoog Mog. daar uit eene zou- „ den kiezen, zynde het Kasteel *St. Ubes*, dat van *Viana*, *Avei-* „ *ro Porto*, en de *Villa de Condé*; in het Ryk van *Algarven* zou „ men 'er ook nog wel een kunnen opnoemen.

Op die wyze stelde de Ambassadeur aan hun Hoog Mog. de voorgemelde Onderhandeling voor, en dewyl derzelver President daags na dezelve, hem ten zynen Huize was ko-

komen bezoeken en verzocht hadt, dat hy het geene, 't welk in de Onderhandeling gezegd was, in geschrifte wilde stellen, hadt hy verkoozen om zulks, gelyk hy thans deedt, aan hun Hoog Mog. by monde te doen. Den voorsz. President hadt hy toen ook gezegd, dat een van de grootste verzekeringen, die de Koning van Portugal kon geeven, was de Persoon van de *Infante*. In een ander Gehoor, 't welk hy in de maand October ter Staats-Vergadering hadt, klaagde hy dat men hem na gaf, dat hy niet anders zocht, dan den Vredehandel te *Munster* te doen stil staan, en den onderstand naar *Brazilië* te vertraagen. Op deeze beschuldiging gaf hy den Algemeene Staaten te verstaan, dat zoo lange hy de wedergaave, onder Voorwaarden, hadde aangebooden, zulks eenigen schyn hadt; maar dat men, dewyl hy sedert de gemelde wedergaave zonder *Clausulen* en volstrektelyk aangebooden hadt, aan zyne oprechtheid niet meer behoorde te twyfelen. En dit was tevens de rede, waarom hy zich niet meer by Commissarissen wilde vervoegen, maar hun Hoog Mog. zelven kwam spreeken. Dienvolgens zeide hy vooreerst, dat hy nu meer aanhielt, om het geschil tusschen zynen Meester en de Maatschappyën in te sluiten in 't Verbond van Algemeenen Vrede te *Munster*; want dat zyne Portugeesche Majesteit zich vergenoegde en te vreden hielt, zoo hy met deezen Staat alleen eenen oprechten Vrede konde maaken. Ten anderen, dat hy eene volkomen wedergaaf begeerde te doen van alle plaatsen, die de Oproerigen in *Fernambuk* ingenomen hadden; en voorts omtrent de Vloot, die men derwaards zoude zenden, zeide hy, dat hun Hoog Mog. konden doen naar hun goedvinden, doch dat hy hoopte dat, ingeval 'er ook eene uit Portugal naar *Brazilië* stevende, 'er geene Vyandlykheid geschieden, maar dat ze elkander als Vrienden erkennen zouden.

Deeze Voorstellen van *de Cotinho* zou men als zeer welmeenende beschouwd hebben, maar zy waren met der daad daar heen gericht, gelyk men hem met recht hadt tegengeworpen, om te beletten dat hun Hoog Mog. den onderstand naar *Brazilië* mogten verhaasten; al wat derhalve in deeze zaak verhandeld was liep tot water, en de Ambassadeur nam kort daar na zyn afscheid.

Laat ons nu hier op eens kortelyk zien, hoedanig het met de zaaken zelve in *Brazilie* gelegen ware. De Portugeezen hielden aldaar steeds bitter huis, moordende, doodslaande en gevangen

neemende al wat hun voorkwam ; dit lot onderging thans een goed getal Hollanders, die, eenige Beesten, omtrent *Rio St. Francisco* weidende, willende inhaalen, door een hoop Portugeezen overvallen wierdt en geslagen, met achterlaating van honderd man, vyf Kapiteinen, drie Luitenanten en een Vaandrig. De Hooge Raad vondt daar op goed, om hun Krygsvolk van de Sterktens, omtrent *Paraïba* gelegen, in te trekken, ten einde zich tegens allen verderen aanval te verdeedigen, en op dat zy, die op het Land woonden, van alle geweld vry mogten zyn, geboođen zy dat ze binnen zouden komen; doch dit werdt by allen niet nagekomen: eenigen, hunne Plantagiën te lief hebbende, bleeven zich daar op onthouden, maar werden, gelyk men voorzien hadt, door de Vyanden gevangen genomen, en sommigen om hals gebragt. De Portugeezen, in hunnen euvelmoed zoo wel slagende, wierpen des nachts, omtrent de zoogenaamde *Barette*, twee Batteryen op, en begonnen 't Fort *Schonenburg* dapper te beschieten; doch dit Fort was tamelyk wel van Soldaaten voorzien, en door eenige Jachten, die aldaar op de Reede kwamen, geholpen, vuurden zy gezamenlyk zoo hevig op de Vyandlyke Batteryen, dat de Portugeezen genoodzaakt waren om van hun opzet af te zien, en zich met 'er haast te retireeren. Dan uit wederwraak belegerden zy een sterk Huis, by *Rio St. Francisco* gelegen, en waar omtrent de Hollanders veel Vee in de Weide hadden; men spoedde zich wel ter hulpe, maar men zag geen kans om door den Vyand heen te booren en in dit Huis te geraaken: want men was te zwak om hem op 't lyf te vallen en dus het Beleg te doen opbreeken. Een van de Hollanders hadt nogthans de stoutheid, om door te dringen, ten einde binnen 's Huis te komen, maar dit kostte hem het leeven. De kleine en geringe Bezetting, die daar binnen was, dan ziende dat eenen langen tegenstand haar niet als schadelyk konde zyn, weinig gedachten hebbende op de trouwloosheid der Portugeezen, gaf zich met Verdrag over, maar dit niettegenstaande werdt zy doodgeslagen, uitgenomen de Bevelhebber en twee of drie Braziliaanen, die hunne woede ontkwamen. De Portugeezen veroverden daar op nog twee Barken.

Deeze onheilen deeden de Magt en het Crediet van de West-Indische Maatschappye, by aanhoudendheid, zoodanig verslappen en verminderen, dat zy, alleen niet magtig zynde om dit alles

uit

uit te voeren, den Brazielschen Handel voor elk een vry en open stelde om door de *Recognitie-Gelden*, die men van den her- en derwaards gevoerde Goederen, zynde dertig ten honderd, betaalen moest, den Oorlog aldaar te onderhouden; doch het was te laat: want 'er deeden zich weinigen op, die lust hadden, hunne Middelen in zulk een verwoest Land te waagen.

Ondertusschen begaf zich de Gouverneur *Schoppe* met zeven Schepen en elfhonderd man, waar onder driehonderd Braziliaanen waren, van 't *Recif*, en versterkte zich aan *Rio St. Francisco* met nog eenige Schepen en Volk, waar door hy een getal van drieduizend man uitmaaken kon; een der Hooge Raaden, den Heer *Simon van Beaumont*, van hier medegenomen hebbende, landde hy op het Eiland *Taparica*, 't welk voor de *Bahia de Todos los Santos* gelegen was, en verschanste zich aldaar op eenen hoek, die hem 't voordeeligste voorkwam. Zoo rasch hadden de Portugeezen zulks niet bemerkt, of zy zonden een goed deel Volks derwaards, 't welk zich op een naby gelegen Berg zocht te begraaven. *Schoppe*, dit voorneemen bevroedende, vertoonde aan zyne Officieren en Soldaaten; „ dat, byaldien de Vyand zich aldaar „ versterkte, en men zulks toeliete, het niet mogelyk voor de „ Hollanders zoude zyn, om het aldaar uit te houden; dat het nog „ tyd was, om, aleer hy zich aldaar vaster maakte, hem te doen „ verhuizen; want dat men 't Eilanderanders, tot groot nadeel en „ schade van de Maatschappy, en tot geen minder schande voor „ hen allen, zou genoodzaakt zyn te verlaaten." Zyn Volk, aangespoord door zynen moed, toonde zich daar op gereed om hem te volgen; hy viel den Vyand derhalve te lyf met acht Compagniën, omtrent vyfhonderd mannen sterk, versloeg over de honderd vyfentwintig man van zyn Volk, en dreef de overigen op de vlucht. Dit voordeel maakte hy zich straks ten nutte; want hier door de handen vryer gekreegen hebbende, liet hy zoo yverig aan zyn begonnen Verschansing arbeiden, dat hy haar in korten tyd in staat van tegenweer bragt. De Portugeezen nu bevindende, dat ze op dit Eiland niet weinig door de Hollanders benaauwd werden, namen het besluit om nog eens te beproeven, of zy ze niet van daar verdryven konden, en dus kwamen zy den 10 Augustus by de tweeduizend man sterk, drie uuren voor den dag en zonder ontdekt te worden, tot voor by de Hollandsche Buitenwerken, vallende met groote verwoedheid aan op het Kwartier

tier van den Gouverneur *Schoppe*; doch dit baatte hun weinig, nademaal ze door de Hollanders, die zich het eerst by der hand bevonden, zoo lang tegengehouden wierden tot dat al het Volk op de been kwam, waar op ze zoo heusch ontfangen wierden, dat 'er omtrent vierhonderd verslagen en de overigen verstrooid werden: dus bleef het Eiland *Taparica* onder het gebied van den Heer *Schoppe*. Niettemin liepen onze zaaken in *Brazilië* steeds achter uit; want wy konden, over 't algemeen, wel bewaaren 't geen we hadden behouden, maar nooit meester te veld worden: hier door werdt te weeg gebragt, dat men de *Ingenios* of Suikermolens, waar de voornaamste Handel en Welvaart in bestondt, niet weder kon gebruiken. Ook hadden de Portugeezen, om de Hollanders binnen te houden, het Recif op nieuws belegerd, zy onthielden zich in de Kreupelbosschen, en maakten rondsom alles onveilig. De Hollanders wisten daarenboven, dat de Vloot, welke men in Portugal toerustte, uit zestien Schepen, waar onder acht Gallioenen waren, bestondt, en met achtduizend koppen bemand was, den 22 October in Zee gestoken en naar de *Bahia* gestevend ware. De tyding van de aannaderinge deezer Portugeesche Vloot hadt zulk een uitwerking, dat de Gouverneur *Schoppe* besloot dit Eiland te verlaaten, zoo als hy ook op den 4 December deedt, hebbende, na dat hy alle de werken geslecht hadde, zyn Volk en al wat hy wilde mede neemen, op achtien Schepen ingeladen, waar mede hy den 1 January 1648 op 't Recif te rug kwam; en de Portugeezen uit *St. Salvador* hadden zyn aftocht zoo dra niet verstaan, of zy namen wederom bezit van 't Eiland. Dit alles kon niet anders dan zwaare bekommering, en dus groote klachten veroorzaaken; hun Hoog Mog. beslooten derhalve om der Maatschappye de behulpzaame hand te bieden, laatende onder den Vice-Admiraal *Witte Cornelisz de Witte* eene Vloot uitrusten, welke bestondt uit twaalf Oorlogschepen, zesendertig Fluiten, negen Jachten, vyf Galliooten, negen groote Booten en negen Fluitschepen met Leevensmiddelen, voorzien van behoorlyk Geschut en zevenduizend, zevenhonderd zestig Soldaaten, en omtrent drieduizend Bootsgezellen. Hadt nu deeze Vloot, die eerst den 12 December uitzeilde, een gunstige Zee mogen hebben, zou men zich met de hoop gestreeld kunnen hebben, dat de zaaken in *Brazilië* welhaast van gedaante verwisseld zouden zyn; maar ze werdt door tegenwind genoodzaakt om

in

in Engeland binnen te loopen, waar ze tot omtrent half January van het volgende Jaar bleef leggen, en toen haar cours voortzettede; 't vervolg zal ons doen zien wat door dezelve uitgericht geworden is, althans men zegt, dat toen de Munstersche Vrede wierdt geslooten, de Maatschappy niet meer dan drie Sterktens in *Brazilië* hadt overgehouden, te weeten een op het *Recif*, een op *Paraïba* en een in *Rio Grande*.

Eer wy de zaaken van dit jaar verder afhandelen, moeten wy het volgende zonderling geval verhaalen. De Heer van *Brakel* die men een van de voortreffelykste uit de Ridderschap des Stichts van *Utrecht* zegt te zyn geweest, wierdt, daar hy in zyn Bosch wandelde, verworgd, zonder dat men heeft kunnen weeten door wien; want door Roovers kon het volstrekt niet geschied zyn, nademaal ze zyn Geld, Ringen en een kostelyk Uurwerk wel als een buit medegedraagen zouden hebben, 't welk men echter by hem vondt: dus zou men kunnen vermoeden, dat de zelfsmoord hier plaats gehad hebbe. Hoe het hier mede ook zy, dit zeldzaam geval zal dienen tot een Onderwerp van onze volgende Plaat.

„ Hier ziet men een uitgestrekt Bosch, doorsneeden met ee-
„ nige Beekjes, waar in men tegens een der Boomen eenen

„ Heer,

„ Heer, in Zomer- buiten - Gewaad gekleed, aan den hals vast-
„ gebonden, ziet hangen, terwyl 'er een Knecht bezig is hem
„ los te ſnyden, beſchouwen eenige andere Dienstboden, in een
„ houding van verbaasdheid, de Ringen aan zyn hand en het Zak-
„ Horologie: voorts ziet men de Maagſchap zeer droevig toe-
„ loopen. Alles vertoont zich in den Morgenſtond."

Doch laaten wy tot de verdere voorvallen wederkeeren.

In 't voorleeden jaar, den 28 October, was 'er een Gezant van den nieuwen *Czaar*, of Groot-Hertog van *Moscovie*, *Alexis Michaelowitz*, herwaards gekomen, om met hun Hoog Mog. de oude vriendſchap te hernieuwen. Eenige Kooplieden, die op *Moscovie* handel dreeven, bragten daar op hunne klachten in, die den Ambasſadeur ter hand geſteld, maar door tegenklagten beantwoord werden, verzoekende dat hun Hoog Mog. een Gezantſchap aan zyne Czaarſche Majesteit wilden zenden, zoo om hem over zyne komst tot den Troon geluk te wenſchen, als om de zaak der Kooplieden te beſlisſen. Wanneer hy den 17 Mai zyn verzoek ter Staats-Vergadering te kennen gaf, verzocht hy een Oorlogſchip, om hem en zyn gevolg over te voeren, en dat het zelve door den Schout-by-nacht *Catz* en den Kapitein *Nyhof* mogt geſchieden, 't welk hem toegeſtaan werdt; doch zy vertrokken zoo ſpoedig niet, als men wel verwacht hadt, en ſchoon die Natie in deezen tyd nog zeer woest en onbeſchaaft ware, ſcheen deeze Ambasſadeur echter zeer op het Ceremonieel en de Eertytelen geſteld te weezen. Ondertusſchen wierdt de Heer *Albertus Burgh*, Burgemeeſter te *Amſteldam*, die reeds in den jaare 1630 't gezantſchap naar *Moscovie* bekleed hadt, nu andermaal door de Algemeene Staaten benoemd, om als hun Gezant derwaards te gaan. Hy ging den 15 September aan boord van 't Schip van Kaptein *Jan van Galen*, en den 30 October in het Rusſiſche Gebied komende, dorst hy niet zonder verlof verder voorttrekken; maar den 10 November wierdt hy omtrent *Carocova* verwellekomt door een Preſtaaf, die hem naar *Moscou* geleiden zoude. Toen deeze by den Ambasſadeur *Burgh* kwam, ſteeg hy met zyn gevolg van 't paard, 't welk van den kant des Ambasſadeurs ook gedaan werdt, en toen werden de Tytels van den Czaar met blooten hoofde voorgeleezen, denkelyk om dat de Heer *Burgh* daar in geen misſlag zou begaan.

Ten

Ten einde het den Ambasſadeur geöorlofd mogte zyn, om verder in 't Rusſiſche Gebied te komen, hadt men naar *Novogrod* geſchreeven, van waar den 16 November een Post aankwam, die boodſchapte, dat alles, wat tot zyne Receptie vereischt werdt, gereed was; doch te *Corocova* zeide men hem, dat hy, ter oorzaake van den Winter den weg niet te bereizen zynde, niet verder konde voortgaan: de Ambasſadeur zich hier over verwondere toonende, dewyl gezegd was, dat alles tot zyne Receptie gereed ware, zei de Preſtaaf: *tegen God en den Keizer is niet te doen*. De Gezant vondt zich dus verplicht, om zich zoo lang binnen *Novogrod* te onthouden. Wanneer hy by deeze Stad kwam, wierdt hy door de Bezetting en Burgery, die in de Wapenen ſtonden, met vliegende Vaandels en ſlaande Trommelen ontfangen, en op de Brug werdt hy door een Edelman, die van veele andere perſoonen gevolgd was, ontmoet, welke hem, na eenige Complimenten, met blooten hoofde ook de Tytels van den Keizer voorlas, Hy reedt vervolgens met zyn Gevolg op de paarden, die de Gouverneur van *Novogrod* aldaar hadt laaten brengen, naar het Hof, 't welk men tot zyn Logement geſchikt hadt, ſtaande de Strelitſen, zoo genaamde Moscoviſche Soldaaten, van wederzyde van de Brug af tot aan 't gemelde Hof toe. Dan de Heer *Burgh*, die reeds op zyne reize onpasſelyk geworden was, bevondt alhier dat zyne ziekte toenam, en wel zoodanig, dat hy des morgens van den 24 December den geest gaf, wordende in zyne waardigheid opgevolgd door zynen Zoon *Coenraad Burgh*, wiens verrichtingen wy in 't volgende jaar zullen zien; het Lyk zyns Vaders wierdt naar Holland overgezonden. 1647.

Op het jaar 1645 zagen wy hoe veel velds de oneenigheid tusſchen zyne Britſche Majesteit, *Karel den* I, en zyn Parlement van dag tot dag won, en hoe nadeelig de Wapenen van het Parlement voor dien Vorst waren; laat ons nu verder zien, daar onze Staat toch veel belang aan deeze Beroerten hadt, hoedanig de zaaken in dat Ryk ſints dat jaar verloopen zyn.

Het Parlement, dat zynen haat hoe langs hoe meer den teugel vierde, geboodt op den 30 Maart des voorgaanden jaars aan alle de geenen, die de zyde van den Koning hielden, om binnen den tyd van 6 dagen de Stad *Londen* te ruimen, zoo dat de zaak des Konings aldaar in een naaren toeſtand was. Zyne Krygsmagt was ook

 overal

overal geslagen, zyne voornaamste plaatsen waren door zyn tegenparty genomen; *St. Michiel*, 't Kasteel *Ruthen*, *Woodstoock*, *Excester* en *Barnstable* hadden zich kortelings overgegeeven, en de Generaal *Fairfax* was in aantocht om *Oxford* te belegeren: alle deeze onheilen bragten den Vorst tot zulk een uiterste, dat hy geene andere zekerheid voor zyn Persoon zag, dan om zich te vermommen en tot het Schotsche Leger, 't welk zich voor *Newarck* bevondt, over te gaan. De Schotsche Officieren beloofden hem den 4 Mai, dat hy onder hen in veiligheid zoude zyn, gelyk ook zy allen, die zich by hem zouden komen voegen, en dat ze hem tegens een iegelyk, ten koste van hun Leeven en Goederen, zouden verdeedigen. Intusschen hadt zyn Majesteit *Oxford* zoo schielyk niet verlaaten, of veelen van den Adel, die nog op zyne zyde waren, zich van hunnen Vorst verlaaten ziende, gingen naar 't Leger van *Fairfax* en gaven zich over, waar na die Stad en de Universiteit, welken den Koning langen tyd getrouw gebleeven waren, zich ook op den 24 Juny op eerlyke Voorwaarden overgaven, alzoo ze op geenen onderstand meer konden hoopen. 't Voorbeeld van zulk een vermaarde plaats was genoeg, om een groot getal anderen, die het nog met *Karel* gehouden hadden, en van geen geringe aangelegenheid waren, te doen wankelen en zich in handen der Parlementsgezingen te stellen, zoo als *Banbury*, *Ludlow*, *Borstal*, *Carnarvan*, *Lichfield*, *Worchester*, *Wallingford*, *Gotbridge*, *Ragland*, *Pendennis* en *Newarck*, welke laatste plaats zich op 's Koning bevel overgaf, en zelfs geboodt hy den Lords *Montrosſ* en *Ormond*, waar van de een in Schotland en de ander in Ierland de troepen commandeerde, de Vyandlykheden te staaken, nademaal hy nu wel vooruitzag, dat zulks zyne zaaken niet verbeteren zoude, en dus kon het ook met de liefde voor zyne Onderdaanen niet bestaan, hun bloed onnoodig te plengen.

Na den overgang van *Newarck* toog het Schotsche Leger, willende naar *Schotland* teruggetrekken, tot aan *Newcastle* by de rivier *Tine*, en daar gekomen zynde, booden de Schotten zyne Majesteit aan, om met hem een Verbond te sluiten, te kennen geevende dat, zonder dien, zy hem niet in *Schotland* dorsten brengen. De Koning bewilligde hier in op voorwaarde, dat zy de zwaarigheden zyns geweetens, nopens de Kerkelyke Regeeringe, eerst zouden wegneemen, waar op de Predikant *Alexander Henderson*, 't Orakel van de Kerk

in

in dien tyd, verscheiden Gesprekken hielt met den Koning, die zoo bondig antwoordde op alle de tegenwerpingen van dien Leeraar, dat het hem onmogelyk was om zyne Majesteit in een ander gevoelen te brengen (*).

Terwyl dit by *Newcastle* voorviel, wierdt te *Londen* iets anders gesmeed tusschen het Parlement en de Afgevaardigden van Schotland, waar van de uitslag was dat deeze den Koning aan het Parlement zouden overleeveren, mits betaalende eene somme van 200,000 Fransche Guldens; doch om hunne trouweloosheid te bedekken, maakten zy by den Koop deeze voorwaarde, dat 'er niets tegen de persoon des Konings bestaan, maar dat hy in een zyner Paleizen onderhouden zou worden, op zulk eene wyze, als door beide Natiën zou goedgevonden worden. De meening van *Judas*, toen hy den Zaligmaaker der Wereld voor dertig Zilverlingen verkocht, was zeer overeenkomstig met die der Schotsche Gedeputeerden; immers deedt hy het niet, op dat men zynen Meester zoude kruisigen, maar uit Geldzucht: dus begeerde de Schotten ook niet, dat men iets onaangenaams of geweldigs tegen de persoon des Konings zoude bestaan. Zy verkochten hunnen Vorst, gelyk *Judas*, of uit Geldzucht, of om daar door iets goeds uit te werken; want de Koning van zyne wettige Magt beroofd zynde door zyn Gevangenis, kon men de Kerkelyke Regeering en andere zaaken, naar begeerte schikken, en dus, dachten zy, zouden alle Beroertens een einde neemen: *Judas* kan ook dit zelfde oogmerk gehad hebben. Dan laaten wy weer ter zaake komen.

De Schotten verlieten op den 6 February deezes jaars *Newcastle*, en keerden naar Schotland terug, en twee dagen daar na ging de Koning met de Afgezondenen van 't Parlement, zynde de Graaven van *Penbrocke* en *Denby*, benevens vyf andere Heeren uit het Laagerhuis, naar *Holmby-House*, gelegen in het Graafschap *Northamton*, verzeld van negenhonderd Ruiters. Men merkt aan, dat, toen de Schotten den Koning verkocht hadden, men het aan hunne keuze stelde om hem naar *Edenburg* te voeren; doch dat zy daar op ten antwoord gaven, dat, vermits Schotland nog met zich zelve ver-

(*) Deeze Twistreden van *Karel den I.* met den Heer *Henderson* is in Druk uitgegeeven, en men ziet 'er heden nog Exemplaaren van.

verdeeld ware, 's Konings tegenwoordigheid aldaar nieuwe onrust en onlusten zou te wege brengen, en dat het dus beter ware, wilde men den Vrede en Rust in dat Ryk hersteld zien, dat de Koning in of omtrent de Stad *Londen* wierdt gebragt. *Dus twistte men meer wie den Koning niet hebben, dan wie hem hebben zoude.* Het Parlement, niets meer van buiten te duchten hebbende, werdt nu echter van binnen ontrust, dat is, 'er ontstondt eene verdeeldheid onder zyne Leden, zoo dat het in twee partyen uitliep, waar van de eene saamgesteld was uit *Presbyteriaanen* en *Independenten*, en de andere uit Anabaptisten en andere Sectarissen. De eersten hadden 't meeste vermogen in het Parlement, maar de andere hadden het veel meer in 't Leger, 't welk voor het grootste gedeelte saamgesteld was uit Lieden van hunne gezindheid of Character, dat is, slim en moedig. De *Presbyteriaanen* dus, ziende dat ze in gevaar waren van onderkroopen te worden door de laatstgenoemden, namen het besluit in 't Parlement om een gedeelte van het Leger aan zich te trekken, om een ander gedeelte in *Ierland* te zenden, ten einde dit Ryk tot gehoorzaamheid te brengen; en om het overig gedeelte in de voornaamste plaatsen van *Engeland* in Bezettinge te stellen, ten einde de Koningsgezinden in bedwang te houden. Maar dit Besluit hadt zoodanig een invloed op het Leger, dat het, om zyn party te doen stand houden, eene Bende te paard, onder het bevel van den Cornet *Joyce*, afzondt, om zich van de persoon des Konings te verzekeren, met bevel om hem van *Holmby* in het Leger te brengen; dit werdt den 3 Juny ter uitvoer gebragt. Zy voerden zyne Majesteit van *Holmby* naar *Chilldersley*, en van hier naar *New-Marcket*. De voornaamste Officieren van het Leger, zich kwanswys zeer gevoelig toonende over zyn gevangen neeming en onheilen, beloofden hem de Wapenen niet te zullen nederleggen, aleer ze hem weder op den Troon gevestigd hadden; en, om hun verfoeijelyk voorneemen des te beter te bedekken, stonden zy hem toe om zich van zyne Capellaanen te bedienen, 't welk hem, te *Holmby* zittende, geweigerd was. Zy stonden hem ook toe om aan de Koninginne te schryven, en haare Brieven te ontfangen, als ook de bezoeken van die van zyn party, en gaven aan zyn' Hovelingen een volkomen toegang tot zyn persoon; voordeelen, die den gevangen Vorst niet als aangenaam konden zyn, zoo lang hy in de noodzaakelykheid

was

was van zich aan de Wet zyner Onderdaanen te moeten onderwerpen.

Wanneer het Parlement dit alles vernomen hadt, besloot het den Overste van 't Leger te verzoeken, om den Koning in handen van de daar toe genoemde Commissarissen over te geeven, die hem dan naar *Richemond* zouden brengen, ten einde men hem aldaar Voorstellen konden doen tot eenen spoedigen Vrede. Hier op liet het Leger eenige Artykelen van beschuldiging opstellen tegens elf Leden van het Laagerhuis, te weeten tegen de Heeren *Denzill Hollis*, de Ridders *Philips Stapleton*, *William Lewis*, *John Clotworthy*; *William Waller*, *John Meynard*; de Kolonels *Massey*, *Long*, *Harley*, den Heer *Glyn*, en *Antony Nichols*: en het Leger was niet te vreden, eer men deeze Leden van het Parlement verwyderd hadde. Dit verkreegen hebbende, begon het op eenen hoogen toon te spreeken, en eischte dat de Militie van *Londen* daar uit trekken en gesteld zou worden in plaatsen, die haar meer genegen waren, 't welk te weeg bragt, dat een groot getal Leerjongens en andere Lieden op eene oproerige wyze in het Parlement kwamen, en den Spreeker niet eerder in rust lieten, dan na dat hy een Bill gepasseerd hadde, inhoudende dat de Koning in *Londen* gebragt worden, en de Stad haar eigen Militie zoude behouden. *Fairfax*, hier van verstendigd, toog inderyl met zyn Heir naar *Londen*, en de Spreeker hem met de andere Leden van het Parlement, die op de zyde van het Leger waren, te *Hounslow* te gemoet komende, klaagde hy over het geweld, dat men hun hadt aangedaan. De Inwoonders en de Leden van het Parlement, die den streng der Presbyteriaanen vasthielden, maakten zich daar op gereed om zich tegens 't Leger aan te kanten; doch dit moedig besluit duurde niet langer, dan tot dat ze den Generaal zagen aannaderen, voor wien de Poorten welhaast geöpend wierden. 't Leger toog als in Zegepraal dwars door de Stad heen, maakte zich meester van de Towr (*), slechtte de Sterktens, en wierp de Mai-

(*) „ De *Towr*, of Tour, is een Oud Kasteel aan de *Thems*, omtrent een „ Engelsche Myl in den Omtrek. In 't midden heeft men eenen witten Toren, „ waar van 't Gebouw den naam ontleent, zynde de Gevangenis van Staat. Het „ is met Muuren en Graften omringd, en van veel Geschuts voorzien. Aldaar is „ de Bewaarplaats van de Kleinodiën des Ryks, van de Oude *Archieven*, de „ Echte-

Maire en andere voornaame Hoofden van de Burgery in den Kerker, welk lot ook zelfs eenigen van den Adel moesten ondergaan.

In de maand September zonden de Leden van het Parlement, die zich toen te *Westminster* verzameld hadden, tot den Koning, welke nu tot *Hampton-Court* was, dezelve Voorstellingen, die hem reeds te vooren gedaan waren, naamelyk, om de Bisschoplyke Regeering af te schaffen, en om de beschikking van alle de groote Ampten aan het Parlement over te laaten. Ook liet het Parlement, omtrent denzelven tyd, een Bill doorgaan, by welke 't zelve verklaarde, dat het oorbaar voor den Welstand der Natie ware, om zesduizend man te voet en tweeduizend te paard, zoo Ruiters als Dragonders, naar Ierland te zenden; om agttienduizend man te voet, zevenduizend tweehonderd te paard en duizend Dragonders by zich in Engeland te houden, en de overige af te danken. Het Leger, om zyn doelwit des te beter te bereiken, verkoos daar op uit ieder Regiment een zeker getal Soldaaten, onder den naam van *Adjudanten*, om by een te komen en te beraadslagen over de zaaken, die zich zouden kunnen voordraagen.

Middelerwyl schikten de Afgezondenen van Schotland, op den 6 November, eenen Brief aan den Spreeker van het Laagerhuis, waar in ze verzochten, dat men met den Koning in perzoon mogte handelen, en dat hy niet vervoerd werde van *Hampton-court*, gelyk het Leger begeerde; doch eenige Officiers van 't Leger, om den Vorst des te beter naar hunnen wil te hebben, gaven hem te verstaan dat zyn persoon in gevaar was: waarom de Koning, zich van de duisterheid des nachts van den 11 November bedienende, met drie van zyne getrouwste Bedienden, naamelyke den Ridder *John Berkley*, den Heer *Ashburnham* en den Kolonel *Ley*, van *Hampton-court* ontsnapte. Maar hy wierp zich daar door in nog grooter verdriet; want na veel omzwervens gaf hy zich zelven, in zyne onzekerheid, over in de handen van den Kolonel *Hammond*, Gouverneur van 't Eiland *Wight*, die hem op 't Kasteel *Carisbroske* liet bren-

„ Echte Afschriften der Wetten en Privilegiën, en van de Verbonden met de
„ Vreemde Mogendheden. Men heeft 'er ook het Tuighuis, waar uit, ten allen
„ tyde, zestigduizend man kan gewapend worden. Eindelyk is 'er ook de *Munt*;
„ en een byzonder Gouverneur, die doorgaans een (Schepen) *Scheriff* of *Richter*
„ van het Graafschap *Middlesex* is, heeft 'er het opzicht over."

brengen, juist het gat zynde, waar in zyne Vyanden voorneemens waren om hem op te sluiten, nademaal 'er des nachts voor zyne ontvluchting een gerucht door 't Leger geloopen ware, dat de Koning naar dit Eiland stondt overgevoerd te worden, en, 't geene deeze waarheid nog meer bevestigd, is, dat denzelven nacht van zyne ontkominge 'er geene Schildwacht zich opdeede, om hem tegen te houden. De vertrouwste Vrienden zyn dikwyls de gevaarlykste Vyanden.

Van dit Kasteel schreef zyne Majesteit een Brief aan 't Parlement, waar in hy verzekerde, dat hy als Koning, noch als één Christenmensch, zyne toestemming niet konde geeven aan de afschaffinge van de Bisschoplyke Regeering, om dat hy dezelve van Apostolische Instellinge geloofde te zyn, en by zyne komst tot den Troon gezwooren hadde haar te zullen handhaaven; maar dat hy wel wilde toestaan, dat de Presbyteriaansche Regeering stand greep voor den tyd van drie jaaren, in denwelken tyd men een genoegsaam getal Godgeleerden zou samenroepen, om hunne gedachten nopens de Kerkelyke Regeering te zeggen, en te overweegen wat 'er voor het toekomende te beraamen ware; dat hy insgelyks toestondt, dat het Parlement over de Militie beschikte, en dat het zelve, staande zyn Regeering, zoodanige persoonen uitkooze, om den Geheimen of Byzonderen Raad uit te maaken, als het goedvondt; dat hy de Leden zeer ernstig badt deernis te hebben met den beklaagelyken staat, waar zich het Ryk thans in bevondt, en met hem in eenig redelyk Verbond te treeden, om daar in behoorlyk te voorzien. Het Parlement, na drie dagen geredetwist te hebben, zondt daar op drie Bills aan den Koning, om ze te ondertekenen, maar dezelve benadeelden de Voorrechten van de Kroon dermaate, dat de Schotsche Afgezondenen verklaarden, dat zy ze niet konden toestemmen, en de Koning weigerde ook ze te ondertekenen. Hier op besloot het Parlement, dat geene *Adressen* voortaan aan den Vorst meer gedaan zouden worden.

Ten zelven tyde hadt de voorsz. Kolonel *Hammond* 's Konings Bedienden weggejaagd, en behandelde hem zelven met meer gestrengheid dan te vooren; dit bewoog den Kapitein *Burleigh* den Trom in het Eiland *Wight* te laaten roeren, ten einde de Wapens op te vatten, om den Koning uit zyne Gevangenisse te verlossen; doch hy werdt datelyk gevangen genomen, en zyn yver kostte hem het leeven: zoo dat die recht beklagenswaardige Vorst hoe

langs

langs hoe meer van allen toeverlaat beroofd werdt, en by na niet anders dan het Vonnis van zyne Rechters, die tevens zyne Vyanden waren, hadt te wachten.

Om nu tot onze Gewesten terug te komen, moeten wy nog eenige andere voorvallen tot ſlotte van dit jaar ter neder ſtellen. Binnen de Stad *Dordrecht* zag men in de maand September reeds eene Volksbeweeging tegen de Regeering, en zulks geſchiedde door ophitſing van eenen *Johannes Walen*, die voor dien tyd Advocaat voor den Hove van Holland, en voorts van den Gerechte deezer Stad geweest was. Sedert eenigen tyd was hy aldaar komen woonen, ſchoon hem de Stad ontzegd ware, een bewys dat hy zich al te vooren niet naar den zin der Regeeringe gedraagen hadde. Om zyn voorneemen nu te beter uit te voeren, hielt hy in zyn Huis geheime byeenkomsten, en zocht door zyne redenen de gemoederen der Burgers aan het geste te brengen, waar toe hy dan ook de Pen gebruikte. Hy bereikte zyn oogmerk; welhaast zag men de Opſchudding een begin neemen, en Gemagtigden van het Hof derwaards gegaan zynde, klaagde men onder anderen, dat de Regeering *Oligarchiek* ware, of met andere woorden, *dat eenige weinigen de Regeering ten eenemaal aan hunne Verwanten en Aanhangeren toogen, krenkende en contravenieerende de Rechten van de Gilden.* De voorsz. Gemagtigden bragten 't nogthans zoo verre, dat alles weder in rust geraakte, en, om de Burgery te voldoen, werden de twee Compagniën, die aldaar in Garnizoen lagen, ontwapend; doch dewyl *Walen* de voornaamſten oorzaak van dit misnoegen was, hielt hy zich ſchuil, en op de indaging niet te voorſchyn komende, werdt hy op doodſtraffe gebannen uit *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht*.

Ook gebeurde het te *Emmerik*, dat de Fiscaal eenige Kinderen, wier Ouders in deeze Landen woonden in de Gevangenis wierp, om dat ze, zoo hy dacht, niet als tegen den inhoud der Plakaaten, in het Collegie der Jezuïten konden ſtudeeren, en hier door werden de Ouders genoodzaakt, om de daar op geſtelde Boeten te betaalen. De Raad vondt zulks echter niet goed, dewyl 'er wel eene Boeten in dit geval op de Ouders geſteld ware, maar geen ſtraffe op de Kinderen, gelyk deeze gevangen neeming was; men gaf hem derhalve bevel om de Kinderen los te laaten, 't welk terſtond nagekomen werdt, zynde dezelven ten getale van vyfenveertig.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1647.

Op het jaar 1645 spraken wy van het afbranden der Nieuwe Kerk te *Amsteldam*, en zeiden dat men, op last der Regeering, straks aan den heropbouw arbeidde. Terwyl men hier mede bezig was, wierdt by Burgemeesters en de Vroedschap beslooten, om aan het westeinde een sierlyken Toren van wit hardsteen te laaten bouwen; dus maakte men in de maand Mai des voorleeden jaars een aanvang met het graaven, en den 27 Augustus met heijen. Na dat men nu tot den 6 Juny deezes jaars aan het Fondament gearbeid, en daar in zesduizend, driehonderd, drieënzestig, zoo groote als kleine, Masten ingeslaagen hadt, werdt op den 26 July de eerste steen gelegd aan de zuidzyde naar 't Stadhuis, door *Cornelis Backer*, Zoon van den Burgemeester *Willem Backer*. Men zegt dat het Fondament voor de Kerk vierenzeventig voeten breed, en negenenzestig voeten van de Kerk tot aan den Burgwal lang is, zynde wel zoo groot als het Fondament van den Domstoren te *Utrecht*. Aan deezen Toren arbeidde men eenige jaaren lang, maar men veranderde vervolgens van voorneemen; want het werk bleef steeken toen het tot de tegenwoordige hoogte was gebragt, en 't werdt van boven met een yzeren leuning omheind: zoo dit Torenwerk afgebroken wierdt, het geen gemaklyk kon geschieden, zou aldaar een groote ruimte komen. Op deezen Toren en de eerste Predikatie, die op den 10 Mai 1648 door den Predikant *Frederik Kesleër*, zoo als we op voorsz. jaar meldden, in de Kerk gedaan werdt, maakte zeker Dichter 't volgend versje:

De wyze Magistraat, om de Eendragt niet te stooren,
Sloot in de Kerk den Vrede, en uit de Kerk den Toren.

In het laatst van dit jaar kwam de Landgraaf van *Hessen-Kassel* in den *Haag*; in Frankryk was dezelve vereerd geworden met de Ridderorde van den Heiligen Geest, en zeer prachtig onthaald. Alhier werdt hy ook plechtig ontfangen door de Heeren *van Aertsbergen*, *Wimmenum* en *Veth*, aan dewelken hy een Geschrift ter hande stelde, waar in die Vorst hun Hoog Mog. verzocht, dat zyn Land en Onderdaanen mede begreepen mogten worden in het Tractaat, dat welhaast tusschen hun Hoog Mog. en de Spaansche Kroon gesloten stondt te worden; en dewyl men reeds in de maand November hadt besloten, om *Hessen* in dit Verbond te begrypen

zoo hadt de Landgraaf geen moeite om zyn verzoek te verkrygen: de Algemeene Staaten schreeven dienaangaande aan hunne Plenipotentiarissen te *Munster*, welken daar toe dan ook by de Spanjaards hun best deeden.

Dit jaar was aanmerkelyk door 't overlyden van Prins *Frederik Henrik*, een der grootste Krygshelden zyner Eeuwe; het was het mede door den dood van den *Hollandschen Tacitus*, den vermaarden Dichter en Historieschryver *Pieter Cornelisz. Hooft*, Ridder van *St. Michiel*, Drost van *Muiden* en Balliuw van 't *Gooiland*. Hy storf den 21 Mai in den ouderdom van zesenzestig jaaren, twee maanden en vyf dagen, en wierdt in het Choor der Nieuwe Kerk te *Amsteldam* begraaven. De Heer *Gerard Brandt* vereerde zyne Gedachtenis met een Lykrede, welke hy in den Schouwburg uitsprak, en de Dichter *Jan Vos* maakte op dien Letterheld het volgend Grafschrift:

De Dood heeft HOOFT *geveld. De steen bedekt het Graf,*
De tyd maakt hem tot asch; maar alles is te laf
Op 't Edele Vernuft, al was 't voor weinige uuren,
Zyn Veders zal den Dood, den Steen en Tyd verduuren.

De Kolonel *Ferens*, Gouverneur van het *Sas van Gent*, van wien wy in den loop deezer Historie dikwyls gewag gemaakt hebben, storf ook in dit jaar, en werdt in voorsz. Waardigheid opgevolgd door zynen Broeder, die ook Kolonel was.

ZOODANIG zyn de Gebeurtenissen van den jaare 1647, laat ons nu overgaan tot die van het jaar 1648, het gedenkenswaardig Vredejaar, in 't welke de gulde Vryheid ten Troon gesteegen is, en de Staat der Vereenigde Nederlanden voor Souverein en Onafhanglyk wierdt verklaard; doch dewyl 'er, even voor het sluiten van dit Vredes-Verbond, nog eenige vyandlykheid van onzen kant gepleegd werdt, zullen wy dezelve voor af verhaalen.

De Mastrichtsche Bezetting toog naar het Steedje *Dalen*, voor 't welke zy 't beleg sloeg, en op den 7 January veroverde, na twee dagen belegerings. Het zelve lot onderging het Kasteel *Gemert*; de Graaf van *Hoorn*, die Gouverneur der Stad *Grave* was, toog den 23 February uit deeze Stad met tweehonderd man te paard, vierhonderd te voet en twee stukken Geschut, derwaards, denkende dat dit Kasteel, 't welk zeer sterk in zich zelve was, van eene grooter Bezetting voorzien ware dan het inderdaad was. Dien zelf-

zelfden dag kwam hy 'er voor, en gelyk men op zyn komst niet verdacht was, nam hy het by verrassing in; dus was dit de laatste tocht, waar in de Nederlanden tegens elkander vyandschap pleegden.

Ondertusschen was men met den Vredehandel te *Munster*, niettegenstaande de tegenstribbelingen der Fransche Gevolmagtigden, zoo verre gevorderd, dat de Vrede op den 30 van January geslooten wierdt. Het Tractaat werdt in de Fransche en Nederduitsche Taalen opgesteld, en door alle de respective Gevolmagtigden getekend, uitgenomen door den Heer van *Nederhorst*, die zulks niet op zich kon verkrygen, uit oorzaake van de belofte aan Frankryk gedaan, van niet buiten 't zelve met Spanje te sluiten, en om dat men, zyns oordeels, het Verdrag niet kon tekenen, zonder hun Hoog Mog., ten deezen opzichte, schuldig te maaken aan ontrouw. Toen men zulks ook aan het Fransche Hof vernam, scheen men 'er zeer verwonderd en misnoegd over te zyn; de Koning gaf zyne bevreemding in een Brief aan hun Hoog Mog. te kennen, waar in die Vorst zeide: „ Dat hy met eene zoo groote „ verwondering vernomen hadde 't geen 'er den 30 January te „ *Munster* geschied was, alwaar het grootste gedeelte van hun „ Hoog Mog. Gevolmagtigden met de Ministers van Spanje een „ *Byzonder Verdrag* getekend hadden, dat Hy niet kon denken dat zy „ zulks op last der Algemeene Staaten gedaan hadden, en dat Hy „ niet twyfelde, of hun Hoog Mog. zouden, zoo dra zy 'er kennis „ van gekreegen hadden, de noodige bevelen gegeeven hebben, „ om te herhelpen 't geen men onderstaan hadt ten nadeele van „ *zoo veele plechtige Tractaaten*, welken deeze Staat in onderscheiden „ tyden met zyne Kroon gemaakt hadt, behelzende dat de Vredehandel „ altoos gelykerhand geschieden zoude, en dat men den Vre„ de niet dan gezamenlyk kon sluiten." De Heer *de la Thuillerie* leeverde deezen Brief op den 3 Maart over in de Vergadering van hun Hoog Mog., en deedt tegelyk deeze Aanspraak:

„ *Myne Heeren!* Sedert den tyd, dat ik de eere hebbe met „ de zaaken van Staat belast te zyn, heb ik 'er geene ontmoet, „ die my zoo gewichtig heeft gescheenen, als die, welke my „ noodigt om voor U te komen, nademaal ze my verplicht, *Myn* „ *Heeren!* om U klachten te doen, en te vertoonen de waare ge„ voeligheid, die de Koning en de Koningin zyne Moeder moeten „ hebben over *de Tekening van Uw Verdrag* met de Spanjaards, en om

„ dat Zy zich verlaaten zien door die hunner Bondgenooten, op
„ welken Zy, met recht, het sterkst hunne hoop gesteld hadden,
„ en van welken Zy, in eene zoodanige gelegenheid, als waar
„ in wy tegenwoordig zyn, het wederkeerige van de Onderstanden
„ verwachtten, die Zy U in Uwen nood gedaan hadden, en de
„ Erkentenis voor zoo veele verteerde Millioenen, voor zoo veel
„ bloeds, dat voor de gemeene zaak gestort is, en voor zoo veel
„ verlies en moeite, uitgestaan in eenen Oorlog, die weezendlyk
„ ondernomen was, om de al te groote Heerschzucht van Spanje
„ te beteugelen; en ook, *Myne Heeren!* op Uw verzoek, en
„ om U den last van dien, welken Gy tegens Uwen Vyanden,
„ die wy van toen af de Onzen maakte, te voeren hadt, te
„ verligten.

„ Gy weet, *Myne Heeren!* den staat, waar in wy ons bevon-
„ den in 't jaar 1634, de grootmoedigheid, waar mede wy den
„ Oorlog aan Spanje verklaarden in 1635; de byzondere *Conven-
„ tiën* van 't Verdrag, dat wy in dat zelfde jaar maakten, zyn
„ U bekend, zoo wel als onze onderlinge verplichtingen *van de
„ Wapens nimmer neêr te leggen, aleer wy de Spanjaards uit de Neder-
„ landen gezet hadden*: en dat wy zulks met krachtdaadigheid ter uit-
„ voer hebben zoeken te brengen, daar van zullen Uwe Heerlyk-
„ heden Rechters zyn.

„ Hebben wy den Oorlog wel gevoerd, wy hebben met geen
„ minder zorg aan den Vrede gearbeid; 't Geduld en de Aan-
„ houdendheid, waar mede wy te werk gingen in 't opstellen
„ der voorloopende Verdragen, zyn daar een bewys van, en
„ dat van het jaar 1644 een doorslaande van het Vertrouwen, 't
„ welk hunne Majesteiten altyd gesteld hebben op Uwen voor-
„ zichtigen Raad, dewyl Zy zich niet te vreden hielden, zoo
„ rasch men overeengekomen was, om de Stad *Munster* tot de
„ Verzamelplaats te neemen, en over den tyd, dat men zich
„ aldaar zoude vinden, met U kennis te geeven van de keuze,
„ welke Zy gedaan hadden omtrent Hunne Plenipotentiarissen, en
„ van den tyd van derzelver reize derwaards; maar Zy begeer-
„ den ook dat ze herwaards zouden gaan, ten einde, om zoo te
„ spreeken, by derzelver *Instructiën* te voegen de geenen, welken
„ Gy hun zoudt willen geeven, en het voorsz. Verdrag van 1644
„ te sluiten, om ons te dienen als een Gids in eenen zoo gewich-

„ ti-

„ tigen Handel, en om *tot de Voetstappen toe*, die wy, te *Munster*
„ gekomen zynde, te houden hadden, aan te wyzen. Aldaar
„ kwamen de Heeren Gevolmagtigden van *Frankryk* zoo gemoedig
„ na het geen beloofd was, dat ze 'er eenentwintig volle maan-
„ den zyn gebleeven; om de Uwen af te wachten, zonder 't oor
„ aan eenig Voorstel te willen leenen; en inderdaad, naauwelyks
„ hadden zy hunne Volmagten uitgewisseld, toen de Uwen daar
„ aankwamen.

„ Het is overtollig te vertoonen van welke Kunstgreepen
„ de Vyanden zich toen en vervolgens bedienden, ten einde ons
„ Verbond te krenken. De rede daar van zou te lang vallen. Nu
„ verspreiden ze het gerucht van een *Huwelyk van den Koning*
„ *met de Infante van Spanje*, 't welk hem meester moet maaken
„ van alle de Nederlanden; dan spreeken zy van eene *Verruiling*
„ van 't zelve Land tegen *Catalogne*: eindelyk, bemerkende
„ dat dit geen genoegsaamen indruk maakt, maaken zy U *bang*
„ *met ons Fortuin*; zy vergrooten de magt van *Frankryk*, en waar-
„ schouwen U liefderyk van het gevaar om ons tot Nabuuren
„ te hebben, even als of de voorspoed van een Bondgenoot, *die*
„ *nooit in trouwe gewankeld, noch zyn Woord verbrooken heeft*, den
„ anderen, tot wiens grootheid hy altyd ernstig 't zyne heeft
„ toegebragt, kan en moet nayver geeven.

„ Hoewel nu deeze konstenaryën, die ligtelyk te ontdekken zyn,
„ tegens hen zelven zouden kunnen dienen, doen ze ons echter
„ niet minder lyden; getuigen zy het tekenen van zekere Ar-
„ tykelen, waar van wy ongelyk hadden te spreeken, schoon
„ ze ontwyfelbaare voortekens waren van het geen wy zien, en
„ die myn Heeren den Ministers van *Spanje* oorzaak gaven hun-
„ ne Welspreekendheid te oefenen, welke zich eindelyk zoo
„ goed en overtuigende bevonden heeft, dat, niettegen-
„ staande ons Tractaat van *Guarantie*, gesllooten in de maand
„ July van 't laatstleeden jaar, 't welk de voorige Verbonden
„ bevestigd; dat niet tegenstaande, zeg ik, dit Tractaat, en
„ alle de aanbiedingen, welken wy gedaan hebben, om den
„ Vrede gelykerhand te maaken, en niettegenstaande de over-
„ laating van onze nog hangende Punten met *Spanje* aan 't oor-
„ deel van Uwe Heerlykheden, of van myn Heer den Prinse
„ van *Oranje*, te gelyk met hen, die uit den Staat gekoozen

„ zou-

„ zouden worden; wy een Tractaat zien met *Spanje* getekend „ den 30 January, zynde het geene, waar over ik klaage, en zeer „ weinig ontbreekt 'er aan, of de gantsche Byeenkomst te *Munster* doet zulks ook, nademaal dit haar de hoop, die zy billyk „ hadt opgenomen van de rust in de Christenheid hersteld te „ zien, beneemt.

„ Hunne Majesteiten beschouwen inmiddels dit Tractaat als „ volstrekt strydig met de anderen, waar van ik hier boven „ melding gemaakt hebbe, en weetende dat het onder Ulieden „ zelven niet algémeen goedgekeurd worde, en, zoo 't my „ geöorloofd zy te zeggen; dat een zoodanige handel de oprechtheid, welke deeze Republiek belydt, zoude kwetsen; „ kunnen Zy niet gelooven, dat het geen gedaan is, op last van „ den Staat geschied zy, en dat zoo veele deugdsaame en deftige persoonen, die denzelven uitmaaken, niet alleen tegen „ voorsz. Tractaaten, maar ook tegen de Besluiten, in deeze „ Vergadering genomen, dat voordeel aan hunnen Vyand hebben willen geeven, dat hy ze door listigheid tot op den oever heeft kunnen brengen van eene Vereeniging, zoo rechtvaardig en nuttig als de onze is, te verbreeken: derhalve „ hoopen Zy en stellen zulk een vertrouwen op Uwe Oprechtheid, dat Zy niet twyfelen of Uwe *Heerlykheden* kennen dit „ kwaad, 't welk onaangenaame gevolgen kan hebben, zoo zy „ 'er het behoorlyk middel niet toe aanwenden, gelyk wy het „ verwachten van goede, getrouwe en oude Bondgenooten.

„ Ik vraage het U, *Myn Heeren!* uit naam van den Koning „ en de Koninginne Regentesse, Zyne Moeder, en achte niet „ dat Gy het my kunt weigeren; *Gy zyt het schuldig aan onze* „ *Tractaaten*, Myne Heeren! *en nog meerder aan U zelven:* alle „ de groote Vorsten van Europa verwachten den uitslag van „ het tegenwoordige, om de geenen, welken zy voortaan met „ U te maaken zullen hebben, te regelen. De zaaken zyn nog *in* „ *haar geheel; Uwe Ratificatiën* zyn nog niet *uitgewisseld*, en Gy „ kunt ze weigeren aan de Ministers van *Spanje*, tot dat zy U „ eene wettige voldoening gegeeven hebben. Wy verwachten „ dit, *Myn Heeren!* van Uwe *billykheid*, van Uwe *trouwe*, en „ van Uwe *erkentenis*, welken, zonder dit, niet bevryd zullen „ zyn van mispryzing, welke goede diensten Gy by de Spanjaarden

„ ook

„ ook hebt kunnen doen; dewyl Gy onze Bondgenooten, en by- 1648.
„ gevolg verplicht zyt tot meer dan woorden. Ik houde dierhalve
„ staande, met den eerbied, dien ik aan deeze vermaarde Verga-
„ deringe schuldig ben, dat Gy niet verder voort kunt gaan, en
„ dat Gy en Wy de handen gebonden hebben, indien het geene,
„ dat Wy nopens den Vrede met Spanje doen, niet tegelyk ge-
„ schiedt". Doch deeze Aanspraak bleef, zoo wel als eene andere, onbeantwoord, om dat men ze al te bitsch bevondt.

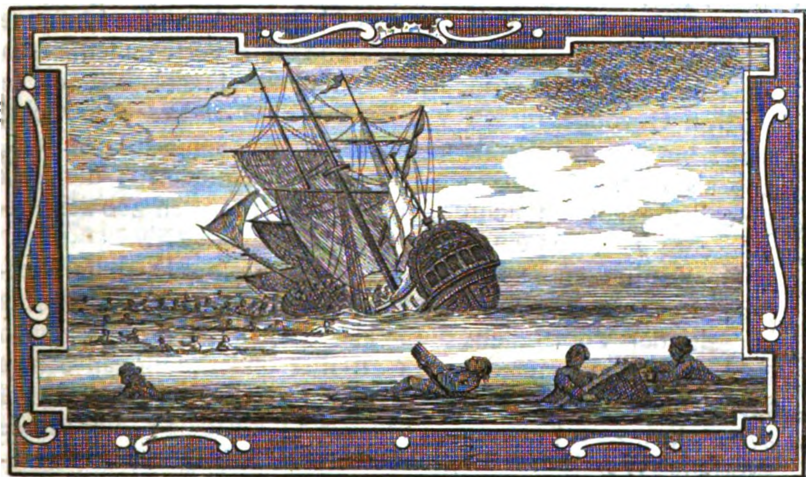
Ondertusschen zonden de Gevolmagtigden van den Staat dien zelfden nacht van de ondertekening des Vredes twee *Expressen* naar den *Haag*, langs twee onderscheiden wegen, om deeze allergewichtigste tyding aan hun Hoog Mog. over te brengen. Men verhaalt dat de Ridder *Stricker*, die geduurende den Vredehandel te *Amsteldam* gebruikt was, om de Correspondentie, zoo wel van de afgaande als aankomende Brieven te ontfangen en te verzenden, te houden, en die een korten of binnenweg uitgevonden hadt, waar over de Brieven meermaals zeer spoedig kwamen; met alle vlyt de eerste tyding in 's *Hage* heeft gebragt, en dat hy daarom, ter gedachtenis, een Geschenk kreeg van tweehonderd guldens. Ook vertrokken de Heeren Staatsche Gevolmagtigden, uitgenomen de Heer van *Donia*, die alleen te *Munster* bleef, den 9 February van daar naar den *Haag*, en den 12 in de Vergadering van hun Hoog Mog. verschynende, deeden zy verslag, „ van al het
„ geene, dat zy, sedert hun laatste vertrek uit den *Haag*, en
„ jongste aankomst te *Munster*, 't welk den laatsten November
„ van 't voorleeden jaar was, tot op den dag van dit hun ver-
„ trek verricht hadden aangaande de Geschillen tusschen de
„ Kroonen van Frankryk en Spanje, die zy toenmaals by na in
„ denzelven staat hadden gevonden, als ze eenige maanden te
„ vooren waren geweest. Voorts zeiden zy, in welker voege zy
„ aangehouden hadden met hunne voorige tusschenkomste tusschen
„ beide Kroonen, en dat ze, zoo in 't gemeen als naderhand door
„ Gedeputeerden, allerhande wegen hadden ingeslagen, om door
„ billyke Voorstellen, ernstige aanmaaningen, veelvuldige *recom-*
„ *mandatiën*, eerbiedige verzoeken, partyen aan te noopen en te
„ beweegen, om met elkander over een te komen omtrent de nog
„ in verschil zynde punten, op dat het Tractaat van Vrede tus-
„ schen dezelven, nevens dat tusschen Spanje en hun Hoog Mog.,

„ tot een besluit gebragt, en aldus de gewenschte Vrede, tusschen
„ beide Kroonen en den Staat der Vereenigde Nederlanden, tegelyk
„ getroffen zoude mogen worden; dat zy hier in te werk gegaan
„ waren met mede kennisse en *correspondentie* van den Venetiaan-
„ schen Ambassadeur, zynde een van de Middelaars, die van zynen
„ kant gelyke *correspondentie* met hen, Gevolmagtigden van den
„ Staat, hadt onderhouden. Maar dat, alle hunne poogingen,
„ tusschen beide Kroonen aangewend, te vergeefsch zynde, en
„ de Spanjaarden niet langer kunnende wachten, zy, Gevolmag-
„ tigden van hun Hoog Mog., den 30 January, nevens de Heeren
„ Spaansche Plenipotentiarissen waren getreeden, en ten zelven
„ dagen getekend en verzegeld hadden vier even eens luidende
„ Instrumenten, twee in de Nederduitsche en twee in de Fransche
„ Taale, waar van de Spaansche twee en zy de twee andere naar
„ zich hadden genomen". Deeze twee stukken leeverden zy tevens aan hun Hoog Mog. over, als mede vier even eens luidende Acten, raakende het *Temperament in de Meijery van den Bosch*, die reeds in de maand December des jaars 1646 getekend waren. Voorts gaven zy den Heeren Algemeene Staaten te kennen,
„ dat binnen den tyd van twee maanden de *Ratificatie* uit Spanje
„ zoude komen; dat de Vrede zoo alhier als tot *Madrid* zoude
„ worden bezwooren, en dat 'er, om zulks te zien, expresse Gezanten
„ zouden worden gezonden; dat, tot onderhouding van de goede
„ Vriendschap, Ministers en Consuls aan wederzyden zouden
„ worden gehouden; dat de Ambassadeur *Brun* naar *Brussel* was
„ gegaan, terwyl zy naar den *Haag* gingen, met bescheiding om
„ beiden tegen den 1 Maart weer te *Munster* te zyn. Eindelyk
„ klaagden de Gevolmagtigden, dat de Heer van *Nederhorst* zich
„ in het tekenen van hen hadde afgescheiden, en dat hy zyne re-
„ denen in druk hadt uitgegeeven, verzoekende dat hun die
„ Schriften in handen mogten worden gesteld, om ze te beant-
„ woorden". Dit is ook geschied zoo in Geschrifte als in Druk.

't Gewicht deezer stoffe dult niet, dat wy 'er ligt over heen stappen, en derhalve poogen wy dezelve zoo naauwkeurig ter neêr te stellen, als ons doenlyk is. Om echter middelerwyl een onderwerp tot ons gewoonlyk Plaatje te vinden, zullen wy dit volgende geval tusschen beide inlasschen.

Het

Het was op den 12 April een schoone dag weer, en echter hadt een Schip met Soldaaten, die naar Frankryk zouden overgevoerd worden, 't ongeluk, zoo als het de Maas zoude uitzeilen, van aan stuk te stooten, waar door al dit Krygsvolk, op vier na, en twee Matroozen, hun leeven op eene jammerlyke wys verlooren.

„ Men ziet hier een Oorlogschip in volle Zeil, dat, de Maas
„ by na uitgevaaren zynde, tegens een Klip aan stuk stoot, ter-
„ wyl al het Volk, waar van het grootste getal als Soldaaten ge-
„ kleed zyn, in Zee legt, en in den nood allerhande pooging
„ doet, om hun leeven te redden; de Zee vertoont zich zeer
„ stil en het weer aangenaam."

Laat ons nu weder tot het Vredewerk keeren, en zien hoe veele zwaarigheden uit den weg geruimd moesten worden, eer de zeven Gewesten gelykelyk den Vrede *ratificeerden* of bekrachtigden. De Heeren Staaten van Holland keurden 't geen by de Gevolmagtigden gedaan was, volkomen goed, en daar toe trachtten zy de andere Provintiën, *Zeeland* en *Utrecht* inzonderheid, ook over te haalen; doch dezelven waren nog zoo gereed niet, en hier van was de belofte, aan Frankryk gedaan, wel de voornaamste oorzaak. De Heer *de la Thuillerie* was daar van niet onkundig, gelyk

 mett

men uit de bovenstaande Aanspraak kan opmaaken, maar dewyl hy zag dat het Vredewerk nogthans zyn voortgang zoude hebben, deedt hy den 17 Maart, om Frankryk van allen blaam te zuiveren, en Spanje alleen de schuld te geeven van den kwaaden uitslag hunner Onderhandeling, de volgende Propositie ter Algemeene Staats-Vergadering:

„ *Myn Heeren!* Ik zoude niet meer behoeven te doen, dan te „ vertoonen aan Uwe *Heerlykheden*, zoo als ik verscheidenmaalen „ gedaan heb, de Verplichting van Onze Tractaaten, en de „ Heeren Gevolmagtigden van Frankryk te *Munster*, de rechte „ plaats om van den Vrede te handelen, kunnen laaten begaan, „ zoo als zy best oordeelden, en door de middelen, die zy 't „ geschiktste zouden achten, om deeze groote en zoo zeer ge-„ wenschte zaak ten einde te brengen.

„ De Koning en de Koninginne-Regentesse, Deszelfs Moe-„ der, *Myne Heeren!* niettemin aanmerkende, dat het grootste „ gedeelte der Voorstellen, die zy aldaar van hunnen wege gedaan „ hebben, schoon zeer duidelyk en niet onderhevig aan eenige „ dubbelzinnigheid, nogthans of *Kwaalyk begreepen* of *veranderd* „ zyn, aleer ze tot aan die Vergadering kwamen; om aan de „ gantsche Wereld hoe langs hoe meer te betuigen *de heilige in-„ zichten, die Zy hebben tot de herstelling van de rust in de Christenheid*, „ en om in 't byzonder aan myne Heeren de Staaten Generaal te „ kennen te geeven, dat de redeneeringen, die men hier houdt „ over 't geene sints kort te *Munster* is geschied in de Onder-„ handeling van den gemelden Vrede, *niet rechtmaatig zyn*, en „ dat men aan Frankryk ten onrechte heeft willen aanwryven de „ *Tergiversatiën*, de *Uitvluchten* en *Variatiën*, waar van de Tegen-„ paarty alleen schuldig is.

„ Hunne Majesteiten, zeg ik, *Myn Heeren!* hebben my last „ gegeeven, om aan U, zoo by monde als in Geschrifte, te „ verklaaren, dat, om de Vereenigde Nederlanden des te spoedi-„ ger de Rust, die zy begeeren, te doen genieten, en om de-„ zelven niet alleen het middel te verschaffen, ten einde zy den „ gevaarlyken strik vermyden, waar de Spanjaarden voorneemens „ zyn dezelven te doen invallen, door ze af te scheiden van een „ Kroon, welke sints zoo langen tyd al wat in haar magt was heeft „ toegebragt tot derzelver Welzyn, Grootheid en Voldoeninge;

„ maar

„ maar ook om ze de glorie te bezorgen van te zyn als Bezorgers „ van de openbaare ruste, waar in zy de haare in 't byzonder „ zullen vinden met meer voordeels en zekerheids.

„ De Koning, *Myn Heeren!* en de Koningin Zyne Moeder „ zyn vooreerst volkomen te vreden, met het geene de Heeren „ Gevolmagtigden van Frankryk te *Munster* verklaard hebben „ aan die van Myn Heeren de Staaten, te weeten, dat zy *oud Lottaringen* aan Hertog *Karel* zullen wedergeeven, de Vestingen „ daar van geslecht zynde, waar in, tot meerder opheldering, „ gelyk een ieder weet, het Graafschap van *Clermont*, de plaatsen „ *Stenai* en *Jamets* niet begreepen zyn, en aan zyne Majesteit „ blyven, met het Hertogdom van *Bar* en 't geen van de drie „ Bisdommen afhangt (*).

„ En aangaande de vyf Punten (†) van het Tractaat met „ *Spanje*, die onbeslist blyven, welken de Heeren Gevolmagtigden van *Frankryk* aangebooden hadden in 't Geschrift, dat „ zy den 10 January overgaven aan die van Myn Heeren de „ Staaten, om ze aan het oordeel der scheidsmannen te stellen; „ zyn hunne Majesteiten bereid en bewilligen, om ze te verlaaten aan het oordeel van Myn Heeren de Staaten en den Prins „ van *Oranje*, begrypende nogthans dat deeze aanbiedingen geen „ plaats zullen hebben, als tot dat de uitwisseling der Ratificatiën van 't Verbond *Uwer Heerlykheden* met *Spanje* geschiede, „ en zullen zy voor niet gedaan gehouden worden, ingevalle „ Gy, ten nadeele van 't Verbond, dat tusschen *Frankryk* en de „ Vereenigde Nederlanden in stand is, het gemelde Verbond „ *ratificeerde*, 't welk hunne Majesteiten noch gelooven, noch „ vreezen kunnen; naamelyk, na dat men, door de tegenwoordige Verklaaring en Wedergaave van *Lottaringen*, waar van „ Ze tot nu toe niet hadden gesprooken, noch, en met rede, „ niet hadden willen hooren spreeken, en om het welke de „ Vyanden, en zelfs eenigen van Myn Heeren de Gevolmagtigden van deezen Staat verzekerd hadden, *dat de Vrede niet eenen dag vertraagd zoude worden:* met den vinger de waare be-

„ geer-

(*) Naamelyk van *Mets*, *Toul* en *Verdun*. (†) De Bezetting in *Casal*, de hulp aan *Portugal*, 't Bestand voor *Catalogne*, en de Onderhoorigheden der vero verde Plaatsen in de Spaansche Nederlanden.

„ geerte, welke Zy tot den Vrede hebben, zal hebben kunnen
„ aanraaken, zoo wel als de bereidwilligheid, die Zy van allen
„ tyde daar toe getoond hebben: niettegenstaande Zy, naar
„ alle waarschynlykheid, vry meer te hoopen dan te vreezen
„ hebben in het aanhouden van den Oorlog, indien het geene
„ Zy van hunnen kant toebrengen, om denzelven te eindigen,
„ de volvoering van dit groote Werk niet te weeg kan bren-
„ gen".

Dus sprak de Heer *de la Thuillerie*, om het gedrag van zyn Hof, als het ware, te billyken. Zyn taal was ook geheel anders ingericht, als in zyn voorige Aanspraak, om dat hy wel zag dat men, niettegenstaande zyne yverige Vertoogen, met de bevestiging des geslooten Vredes zoude voortgaan. Men hadt hem, gelyk wy gezegd hebben, tot nog toe geen antwoord willen geeven, maar op dit Vertoog scheen men, ten minsten van den kant van *Holland*, daar toe meer genegen. De Heeren Staaten van die Provintie oordeelden den 23 Maart, dat men hier op behoorde te verklaaren: „ Dat hun Hoog Mog.
„ niets meer gewenscht en liever gezien hadden, dan dat 'er een
„ Tractaat van Vrede hadt mogen geslooten worden tusschen
„ de twee Hooge Partyën, tegelyk met het Tractaat van wege
„ deezen Staat met *Spanje* aangegaan, om verscheiden dringen-
„ de redenen, die deeze zaak zelve in zich vervatte; dat daarom
„ van wege hun Hoog Mog. alle bedenkelyke en mogelyke
„ diensten, door middel van derzelver Gevolmagtigden, wa-
„ ren aangewend, om de gemelde twee Hooge Partyën tot een
„ Verdrag te brengen, maar dat dezelve allen, tot leedweezen
„ van deezen Staat, tot nog toe vruchteloos waren uitgevallen;
„ dat derhalve te *Munster* niets meer, zoo als te vooren, ter
„ hand hadt konnen genomen worden, met eenige schyn van
„ goede uitkomste, in dit Vredewerk, en dat zelfs volgens 't
„ oordeel der Heeren Middelaars en anderen, die daar in kennis
„ hadden; dat de Heer *Servien*, toen 'er in 's *Hage* werdt ge-
„ handeld over 't stuk der *Guarantie*, by herhaalinge verklaard
„ hadde, *dat men, in geval van onderling Verdrag op het voorsz.
„ Onderwerp, in vierentwintig uuren daar na den Vrede zou kunnen
„ sluiten*; dat van den kant van hun Hoog Mog. geoordeeld
„ wierdt, dat de Tractaaten, die tusschen *Frankryk* en deezen
„ Staat

„ Staat plaats hadden, door de reeds voorgevallen zaaken *genoeg*
„ *gedaan* te weezen; dat de zaak van den Vredehandel, tusschen
„ *Spanje* en deezen Staat, gehouden werdt *voor een gedaan werk*,
„ en dat de *Openbaare Trouwe* van de Heeren Gevolmagtigden,
„ te *Munster* geëngageerd, gestand gedaan, en zyne uitwerking
„ deelachtig moest worden ten dage, daar toe bepaald; dat,
„ dit niettegenstaande, de Hooge Regeering van deezen Staat
„ als nog ten vollen van besluit was, om in aanhoudendheid al-
„ le bedenkelyke en mogelyke diensten en middelen aan te wen-
„ den, ten einde gemelde twee Hooge Partyen tot een finaal
„ Verdrag en onderlinge Vergelyking mogten worden gebragt;
„ dat hun Hoog Mog., ten zelven einde, hadden goedgevon-
„ den, hunne Plenipotentiarissen ernstiglyk te verzoeken, en
„ tevens striktelyk te belasten, om zich op het spoedigste we-
„ der naar *Munster* te vervoegen, met ernstige aanbeveeling
„ en last, om de Bevrediginge van de voorsz. Hooge Partyen
„ ten eersten, zulks doenlyk zynde, te behartigen; wyders dat
„ hun Hoog Mog. niet goed konden vinden de *verlaating*, door
„ den Heer *de la Thuillerie* aan hun Hoog Mog. en zyne Hoog-
„ heid voorgeslagen, vermits zoodanige verlaating langwyligheid
„ en andere verhinderingen veroorzaaken zoude, tot nadeel van
„ de voorgeslagen vereeniging; dat echter, tot betere bevorde-
„ ring van het voorsz. werk, hun Hoog Mog. de Gevolmagtig-
„ den van deezen Staat volmagt gegeeven hadden, om te mo-
„ gen ontfangen zoodanige *Verlaating*, als door meergemelde
„ twee Hooge Partyen zoude worden opgedragen, aangaande
„ de overige nog tusschen dezelven in verschil zynde Punten,
„ met dien verstande, dat het uitwisselen van de *respective Ra-*
„ *tificatiën* over het Tractaat van Vrede, tusschen de Gevolmag-
„ tigden van *Spanje* en van deezen Staat gesloten, door het
„ geene voorsz. is geensins zou worden vertraagd; dat daaren-
„ boven hun Hoog Mog goedgevonden hadden, hunne gewoo-
„ ne Ambassadeur by de Kroon van Frankryk, tegenwoordig
„ hier te lande weezende, te gelasten om zich met den eersten
„ naar *Parys* te begeeven, om 't geen voorsz. is te vervorderen,
„ en, zoo by zyne Majesteit en waar het verder behoort, alle zoo-
„ daanige middelen aan te wenden, als ten gemelden einde zou
„ geoordeeld worden bekwaam en dienstig te mogen weezen;

„ dat

„ dat eindelyk zyne Majesteit en alle Hooge Ministers van
„ Frankryk van wege deezen Staat op het allerernstigste werden
„ verzocht, ten goede van de geheele Christen-Wereld zoo veel
„ te willen bybrengen, als hooggemelde zyne Majesteit en meer-
„ gedachte zyne Ministers, uit deszelfs naam, meermaals hebben
„ verklaard tot den Algemeenen Christelyken Vrede geïnclineerd
„ en genegen te weezen".

Dit was het zinryken antwoord, dat, by de Staaten van Holland ontworpen, hun Hoog Mog. ter hand gesteld werdt, om den Ambasſadeur van Frankryk niet zonder antwoord te laaten gaan, vermits men alreede wist dat hy binnen kort stondt herroepen te worden, gelyk wy nader zullen melden. Hun Hoog Mog. vonden derhalve goed, om dit ontwerp van Holland, als een bekwaam Antwoord, in de Fransche Taal te laaten stellen, en daar na aan den Heer *de la Thuillerie* in handen te geeven door den Agent *van der Burgh*, of anders, gelyk men gewoon was aan de Ambasſadeurs van andere Vorsten te doen, een schriftelyk antwoord te geeven, zonder door een Gesprek het voorsz. Werk verder aan te haalen, daar het tot *Munster* moest afgehandeld worden; en hier door sloeg men, zoo als 't spreekwoord zegt, den Spyker op zyn kop: want in de laatsgemelde Aanspraak hadt *de la Thuillerie* verklaard, dat de beslissing te *Munster* moest geschieden.

Maar dit was het nog niet al; ter Algemeene Staats-Vergadering was men 't, om zoo te spreeken met zich zelve nog niet eens. De Provintie Holland verklaarde volkomen te vreden te zyn met al het geene, dat door de Staatsche Gevolmagtigden tot den 30 der meergemelde maand January gedaan was, en *Gelderland*, *Friesland*, *Overyssel* en *Groningen* toonden zich ook welhaast genegen tot de *Ratificatie*; doch *Zeeland* en *Utrecht* maakten nog veele zwaarigheden, alzoo ze gaarne gezien zouden hebben, dat het Verdrag tusschen Frankryk en Spanje tegelyk getroffen ware geworden: zy beweerden, Zeeland inzonderheid, dat men, in verplichting zynde om eenen algemeenen Vrede te sluiten, en Frankryk daar by voldoening te bezorgen, zonder dat Ryk niet mogte sluiten. De Gemagtigden van de laatstgenoemde Provintie bragten, onder andere redenen, ook by „ de groote Wel-
„ daaden, welken deeze Staat van de Fransche Kroon hadt genooten, en die zoodanig waren, dat de Historie by het Nageslacht

„ geen

„ geen geloof zoude verdienen in het geene, dat daar van naar 1648.
„ waarheid zoude zyn geschreeven; dat, in vergeldinge en tot
„ dankbaarheid voor deeze Weldaaden, de poogingen van onzen
„ kant om de beide Kroonen tot Verdrag te brengen, de minste
„ erkentenis behoorde te zyn; dat zoodanige poogingen na te
„ laaten, en te treeden tot het sluiten en bekrachtigen van een
„ *afzonderlyk* Verdrag van Vrede, niet minder ware dan eene af-
„ wyking van het eerst en oorspronklyk voorneemen der Byeen-
„ komst tot *Munster*, zynde daar toe ingericht, om eene alge-
„ meene Rust te bewerken in de Christenheid, dus dan gelykelyk
„ met Frankryk; dat de Verdragen en Verbonden met deeze
„ Kroon opgericht, daar mede ten eenemaal kwamen te vervallen,
„ zoo als ook deeze Staat buiten alle *Alliantie*, *Confidentie* en goede
„ *Correspondentie* met dezelve Kroone, 't welk rechtstreeks aanliep
„ tegen de *oude* en *fondamenteele Maximen* van deezen Staat, waar
„ by men zich tot nog toe wel bevonden hadt; dat zoodanig een
„ afzonderlyk Verdrag niet zoude aangegaan kunnen worden,
„ zonder ergernis van alle de oude Vrienden en Bondgenooten van
„ den Staat, het zy rechtstreeks of wel by noodwendige *Reflexie*,
„ daar gevolgelyk belang by hebbende, en dat enkel op hand en
„ Zegel van den Koning van Spanje, zonder eenige andere Borg-
„ tocht of Verzekerdheid, welken men nogthans in het maaken
„ van 't Bestand in den jaare 1609 zoo noodig hadt geoordeeld,
„ en dat men zelfs, toen men van de *conversie* der Handelinge
„ sprak aan hunne Heeren Principaalen, tot een dringende be-
„ weegrede, om hen tot het maaken van een Vredeverdrag over
„ te haalen, gebezigd hadt deeze woorden, *dat anderszins deeze*
„ *Staat de Guarantie van Frankryk zoude komen te missen*". Dit wa-
ren nog niet alle de redenen van bezwaar der Provintie Zeeland;
men was aldaar ook bevreesd, „ dat, ingevalle de Vrede tusschen
„ de twee voorsz. Kroonen niet geslooten wierdt, maar dat de-
„ zelve in den Oorlog bleeven volharden, deeze Staat de uitwer-
„ king en de gewenschte vruchten van den Vrede niet genieten
„ zoude, nademaal dezelve, naar alle regelen van Staatkunde, zich
„ noodwendig in staat van Oorlog houden, en gewapend zoude
„ moeten blyven, of wel dat, indien men de Wapenen ter zyde
„ wilde leggen, men den Staat in 't uiterste gevaar zou stellen
„ van ten eenigen tyde, op de eene of andere wyze, overrom-

„ peld en verrast te worden; dat daar nog by kwam, dat de *Commercie* en *Navigatie* op veele manieren gestoord, en voornaamelyk in 't Westen ten eenemaal *geruïneerd* zouden worden, waar door dan ook aanleiding tot verdere verwydering gegeeven zoude worden". De Heeren Gemagtigden van Zeeland zeiden voorts, dat de Heeren hunne Principaalen, om deeze dringende redenen en aanmerkingen, hoognoodig geoordeeld hadden, dat, voor de *Ratificatie* van 't voorsz. getekende Verdrag van Vrede, zoodanige poogingen, als boven vermeld is, aangewend behoorden te worden.

De Gemagtigden van de Provintie *Utrecht* verklaarden, „ dat zy gehoopt en gaarne gezien hadden, dat het Verdrag van Vrede gezamenlyk met Frankryk gesloten was geworden, volgens de opening door hen ter Staats-Vergadering op verscheiden reizen gedaan; maar dit niettegenstaande aanmerkende, dat in de Deliberatiën over 't Vrede-Verbond met Spanje de Heeren hunne Principaalen, volgens de Resolutie van hun Hoog Mog. van den 17 February laatstleeden, verwacht hadden nader *Elucidatie*, waar door hun genoegsaam zou hebben konnen blyken, hoedanig de poogingen geweest waren, die de Heeren Plenipotentiarissen hadden aangewend, om de hangende Verschillen tusschen de Kroonen van Frankryk en Spanje te vergelyken, en die twee hoogepartyen mede tot Vrede te brengen, zulks hun echter niet gedaan was, en daarom ook niet volkomenlyk hadden konnen oordeelen van de *Tergiversatie*, die aan de zyde van Frankryk zou zyn gepleegd, zynde 't zelve in 't stuk der *Ratificatie* van voorsz. Verdrag aanmerkelyk; dat zy dienvolgende verzochten, dat, ingevolge de Resolutie van hun Hoog Mog. en derzelver Order, de aanweezende Heeren Plenipotentiarissen, overeenkomstig met hunne gehouden Verbaalen, geliefden te *elucideeren* hunne diensten en poogingen, ten voorsz. einde gedaan, op dat by hen, nevens de andere Provintiën, op dit zwaarwichtig stuk, met volkomen kennis van zaaken, en nogthans zonder uitstel, zoodanig mogte worden geraadslaagd, als het de meeste dienst, eenigheid en verzekerdheid van den Lande zou vereischen."

Hierop beweerden die van Holland dat de Resolutie, om den Vrede te maaken, reeds genomen geweest zynde by de Provintiën,

tiën, het nu daar op niet meer aankwam, en dat men, wat de bekrachtiging of Ratificatie betrof, zich aan de meerderheid der ſtemmen onderwerpen moest, niettegenſtaande de twee voorsz. Provintiën zich daar tegenſtelden. 'Er wierdt derhalve een Vergadering van de Staaten Generaal gehouden op den 4 April, wordende Prins *Willem* verzocht dezelve te willen bywoonen. De Preſident, de zaak voorgeſteld hebbende, verzocht daar over 's Prinſen gevoelen, die ten antwoord gaf, dat hy meende, *dat men niet behoorde te procedeeren tot overſtemminge in zaaken van zoo groot gewicht; maar dat men den Gemagtigden van Zeeland en Utrecht diende tyd te geeven, om zich met de Staaten van hunne Provintiën daar over te beraaden.* Toen zeiden die van *Utrecht*, dat zy 'er zich niet tegen zouden kanten, indien men tot het tekenen van de *Ratificatie* beſloot; en die van Holland, thans geſterkt door de toeſtemming van vyf Provintiën, drongen ſterk dat men met het beſluit der *Ratificatie* moest voortgaan. De Gemagtigde van Zeeland, de Heer *de Knuit*, zat toen op zyn beurt voor, en dewyl hy niets wilde beſluiten tegens het gevoelen van zyn Principaalen, ſtondt hy, volgens de gewoonte, uit den Preſidentsſtoel op. *Amelis van Bronkhorst*, Heer van *Wimmenum*, die als Gemagtigde van Holland de voorgaande Week hadt voorgezeten, nam daar op zyn plaats, en beſloot met vyf Provintiën tot de *Ratificatie*; doch hy voegde daar by, *dat aan de Gedeputeerden van de Provintie Zeeland, op raad van den Prins, agt of tien dagen tyds zou gegeeven worden, om het gevoelen van de Staaten hunner Provintie deswegens nader te verſtaan.*

Doch men liet het nog niet by dit beſluit; want dewyl nu zes Provintiën de zaak eens waren, en men genegen was om Zeeland alle mogelyke voldoening te geeven, zoo wel als om alle aanwryving, als of men tegen de Unie hadde gehandeld, te vermyden, werden de Heeren *van Gent*, *Kinſchot*, *de Graaf*, *van der Hoolk*, *Haubois* en *van der Boocke* door hun Hoog Mog. derwaards gezonden. Deeze Heeren, den 28 April, ter Vergadering der Staaten van Zeeland verſchynende, vertoonden aan dezelven: „ Dat ze „ uit naam van hun Hoog Mog. en den Prins van Orange, een „ point van *importantie* en groot gewicht hun Ed. Mog. voor te „ ſtellen hadden, zynde den *Vrede*, een van de *grootste*, *beste* en „ *kostelykste* Goederen, die by iemand in dit tydelyk leeven kon-

„ den genooten worden, en dat, hoe ernstig hun Hoog Mog. „ daar na van harten wenschten en verlangden, genoegsaam bleek „ uit de langduurige *Deliberatiën*, geduurige *Besognes*, kostbaare „ Vergaderingen en Bezendingen, zoo binnen als buiten 's Lands, „ welken nu een geruimen tyd met allen yver waren aangewend; „ invoege 't Gode ook behaagd hadde dit Christelyke Werk zoo- „ danig te zegenen, dat het zelve door 't uitwisselen der weder- „ zydsche *Ratificatiën*, en daar op te volgen *Publicatie*, ten eene- „ maal tot volkomenheid kon worden gebragt; doch dat al het „ geene hun Hoog Mog. hier by begeerden, was, de eenpaa- „ righeid van alle de Provintiën, zynde dit dan eigenlyk ook de „ rede van deeze hunne Bezending: want nademaal de zes andere „ Leden van de Unie in het stuk der *Ratificatie* overeenstemden, „ zoo betoonden hun Hoog Mog. door deeze plechtige *Deputatie* „ ook, hoe hun de byzondere verschillendheid van hun Ed. Mog., „ de Staaten van Zeeland, ter harte ging; dat hun Hoog Mog. „ met groot leedweezen hadden aangezien, dat, in plaats van de „ hoope, die men opgenomen hadt, dat hun Ed. Mog. zich, „ sints het jongste Vertrek van hunnen buitengewoonen Gemag- „ tigde uit *'s Hage*, by de overeenstemmende Gewesten zouden „ voegen; hun Ed. Mog. integendeel goedgevonden hadden, „ Klachten en Betuigingen over te zenden en te laaten aanteke- „ nen; dat zulks geschied was by eene *Resolutie*, den 12 April „ Staatsgewyze in hun Ed. Mog. Vergadering genomen, als- „ mede den 16 daar aan volgende, op begeerte van hunne gewoone „ Gemagtigden ter Generaaliteit, in het Register van hun Hoog „ Mog.; dat in deeze *Resolutiën* geklaagd werdt over de *onfat- „ soenlyke en onbeleefde Bejegeningen*, die aan eenigen van hun Ed. „ Mog. Gedeputeerden, door sommige *Comparanten*, gantsch on- „ behoorlyk zouden zyn ontmoet; over het beslaan van den *pre- „ sidiaalen* Stoel door de Provintie Holland op den 4 April, zon- „ der voorgaande omvraage; en voorts dat men by meerderheid „ van stemmen hadt besloten, zonder voor af geraadpleegd te „ hebben over de bezwaarnissen, die van wege hun Ed. Mog., „ zoo omtrent de Voldoening van de *Geallieerden* als nopens de „ Tractaaten zelf, ter Generaaliteit waren voorgedraagen".

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1648.

„ Op de eerste deezer klachten antwoordden de voornoemde „ Heeren Gemagtigden van den Staat: Dat de meening van hun „ Hoog Mog. nooit geweest was, om de Gemagtigden van hun „ Ed. Mog. in eenige maniere *ombeleefdelyk te ontmoeten*, en dat „ ze ook niet wisten, dat dit geschied ware; dat het wel waar was, „ dat, in dergelyke hooge en gewichtige Raadpleegingen sommwylen, door den een of anderen, de zaaken wat yverig, ten „ dienste van den Lande, wierden voortgezet: maar echter zon„ der oogwerk om iemand daar door te beleedigen; dat, raa„ kende 't bezetten van den Presidents Stoel, de Heeren van „ Holland meermaals hebbende verzocht, dat de Heeren van „ *Zeeland* tot een besluit geliefden te komen, of volgens ge„ woonte, den Stoel te ruimen, om eindelyk, na dat de *Advyzen* „ van de Provintiën ingekomen waren, tot een Besluit te ko„ men; de Heeren van Zeeland uit den Stoel getreeden, en in „ de Vertrekkamer gegaan waren, 't geen de Provintiën oor„ deelden geschied te zyn, om met fatsoen den Stoel te laaten, en „ het oud gebruik der Algemeene Staats-Vergadering in stand „ te houden; dat, aangaande de Bezwaarnissen van hun Ed. „ Mog., de Raadpensionaris *Cats*, trachtende den Heeren van „ Zeeland genoegen te geeven, zoo nopens de Geallieerden als „ de Tractaaten, van wege Holland onderscheidenlyke aanmer„ kingen daar tegens hadt te gemoet gevoerd, waar na de toen „ *ratificeerende* Provintiën deeze aanmerkingen aangenomen, en ze „ dus genoegsaam goedgekeurd hadden, verzoekende tevens de „ Heeren van Zeeland daar goed genoegen in te neemen, „ en zich by de toestemmende Leden te willen voegen; zoo dat „ men kon zeggen dat de stem van den Heere *Cats* geweest „ ware, de stem van de *geratificeerd* hebbende Provintiën.

De Afgezondenen, op dit laatste point niet langer willende staan blyven, als oordeelende, dat de Staaten van Zeeland door hunne Gemagtigden daar genoegsaam van onderricht waren, beslooten hun Vertoog met nog een ander point aan te roeren, waar by de Heeren Algemeene Staaten meenden, dat hun Ed. Mog. zich het meest betrokken vonden; en dit was de *Demolitie* van twee *Passen* en *Forten* in *Cadsant*. Zy zeiden dan: „ Dat hun Hoog

„ Mog. des aangaande besllooten en vastgesteld hadden, dat om
„ derzelver *Demolitie* geensins zou worden gedacht; maar dat de
„ Heeren Plenipotentiarisfen gelast waren, om, aangaande de
„ *Demolitie* der Forten, met die van de andere zyde te spreeken
„ en te handelen; invoege zy, Heeren Afgevaardigden, hun
„ Ed. Mog. op het allerernstigste en vriendelykste verzochten,
„ dat ze de zoo *hoognoodige Eenigheid* tusschen de gezamenlyke
„ Leden van de Unie zoodanig in acht geliefden te neemen, dat
„ deeze hoogwichtige zaake met eenpaarigheid ten einde mogt
„ worden gebracht, op dat deeze Staat aldus mogt blyven *Magtig*
„ in zich zelven, *Ontzachlyk* voor deszelfs Kwaadgunstigen, en
„ *Aanzienlyk* voor deszelfs Vrienden; wordende, dus doende, van
„ buiten met den *Vrede* bekroond, en van binnen door de *Een-*
„ *dracht* bevestigd."

De Staaten van Zeeland verklaarden den 1 Mai, in hun antwoord op dit Vertoog: „ Dat het hun geheel vreemd ware
„ voorgekomen, dat, in plaats dat hun Ed. Mog. hadden
„ vertrouwd en verwacht dat ze de andere Provintiën, overwo-
„ gen hebbende de *peremtoire* redenen en motiven, gegrondvest
„ op de Unie, Orde en het Recht van Regeeringe, mitsgaders
„ op de eigen Resolutiën van hun Hoog Mog., van wege hun
„ Ed. Mog. op den 4 en 5. April mondelyk en schriftelyk *gede-*
„ *duceerd*, als inzonderheid die vervat zyn in hun Ed. Mog. *Re-*
„ *solutie* en Verklaring van den 16 dito; daar door zouden aan-
„ genoopt hebben, om de *abusive en nulle Conclusie*, den 4 derzel-
„ ver maand, op het stuk van de *Ratificatie* des Verdrags van
„ Vrede, met de gevolgen en aankleeven van dien, genomen,
„ te *altereeren* en te *retracteeren*, op dat men, de zaak in haar ge-
„ heel gelaaten zynde, op nieuws zoodanige *Resolutiën* zoude
„ hebben konnen neemen, als men met gemeenen *advyze* zou
„ bevonden hebben, ten meesten dienste van den Lande, te be-
„ hooren; of dat men de voorsz. *Conclusie* zoo lang daar en onuit-
„ gevoerd zoude gelaaten hebben, tot dat men hun Ed. Mog. op
„ hunne Bezwaarnisfen voldoeninge hadt gegeeven; doch dat hun
„ Ed. Mog., niettegenstaande 't gunt voorsz. is, moesten zien,
„ dat de andere Provintiën niet alleen goedgevonden hadden, om
„ by gem. *Conclusie* van den 4 April onveranderlyk, en als of de-
„ zelve een *staale Wet* ware, te volharden en ze ter uitvoer te

doen

„ doen brengen; maar ook, zelfs buiten en boven genoemde *Con-*
„ *clusie*, op gantsch *importante* en *essentieele* pointen, waar over
„ van wege hun Ed. Mog. noch ter een noch ter andere zyde was
„ *geadviseerd*, zoodanige *Resolutiën* hadden genomen, welken hun
„ Ed. Mog. oordeelden met den *Dienst*, *Eere* en *Hoogheid* van den
„ Staat niet over een te komen."

Hier van brengen hun Ed. Mog. ten bewyze by, dat het Tractaat van Vrede wederzydsch te *Munster*, waar de Staat geen Rechtbank, Gezag of Gebied hadden, zou bezwooren worden; en dat dit van den kant hunner Hoog Mog. of door alle, of door het grootst gedeelte van de Heeren Gevolmagtigden, stondt gedaan te worden. Hun Ed. Mog. begreepen in tegendeel, dat een zoo plechtig Bedryf, het welk in zich begreep en aantoonde eene erkendtenis van de Souvereiniteit door zyne Katholyke Majesteit, in de volle Vergadering van hun Hoog Mog, saamgesteld zynde uit Gemagtigden van ieder Provintie, behoorde te geschieden; en dat, aan den anderen kant, den Eed van wege deezen Staat, in het gebied van den Koning van Spanje, in handen van de daar toe Gemagtigden, door Volmagten en Ambassadeurs van hun Hoog Mog. met de gewoone plechtigheden moest worden afgelegd. De *Resolutie* des aangaande, die zy *bedenkelyk* noemen, was daarenboven, gelyk hun Ed. Mog. zeggen, genomen, zonder dat de Provintiën, ten minsten die van Zeeland, gezien, veel minder genoegen genomen hadden in de Volmagten, die tot dit einde zoo van Spanje als van deezen Staat verleend moesten worden; ook niet in het Formulier van den Eed, waar op anders, ten opzichte van de verscheidendheid der Religie, weezenlyke aanmerkingen te maaken zouden zyn. Aangaande 't Formulier der Afkondiging des Tractaats van Vrede, dat met de Spanjaarden zou worden vastgesteld en gereguleerd, vonden hun Ed. Mog. zich insgelyks bezwaard, alzoo 'er dingen van den kant des Staats in konden worden ingebragt, die de Spanjaarden niet zouden willen aanneemen, en dat men zich dus naar hun welgevallen zoude moeten voegen.

Wyders toonen hun Ed. Mog. zich niet alleen misnoegd, dat de Plenipotentiarissen van de Algemeene Staaten tot dit alles gevolmagtigd waren, zonder dat zy 'er over geraadpleegd waren geworden, daar over geraadpleegd, en daar in veel min toegestemd hadden; maar ook dat drie Provintiën hadden goedgevonden in zoo-

danige woorden aan den Heer *de Knuit* te schryven, als of hy, van wege hun Ed. Mog., tot Mede-Plenipotentiaris gemagtigd zynde, daar door aan 't Rechtsgebied van hun Ed. Mog. zoude zyn onttrokken, en door die hoedanigheid, als *door een bestendig Charakter*, de bevelen van hun Hoog Mog. alleen en *privatif* ware onderworpen; en dat nog wel in zaaken, waar toe dien Heer, als ook de andere Plenipotentiarissen, noch by eenige *Instructie*, noch Volmagt, met eenpaarige stemmen, van alle de Provintiën vastgesteld, niet gehouden of gemagtigd was.

Geene minder zwaarigheid werdt gevonden in de *Demolitie* der Forten omtrent *Sluis*, en in het volmagtigen der Plenipotentiarissen deezes Staats tot het aanneemen van de *submissie*, over de nog in verschil staande pointen tusschen Frankryk en Spanje, nademaal in de bezwaarnis, by het 68 Artykel gevoegd, niets aangaande gedachte *Demolitie* vastgesteld werdt, en dat men door de Volmagt tot het aanneemen der voorzegde *submissie*, in stede van aan Frankryk *genoegen te geeven*, die Kroon meer en meer vertoornen zoude, als hebbende die *submissie* geweigerd. Hun Ed. Mog. sluiten dan hunne Verklaaring met te betuigen, dat zy niet kunnen toestaan de Besluiten, den 17 April ter Vergadering van hun Hoog Mog. genomen, op het gewichtig point van de *Ratificatie* des Vrede-Verdrags, maar dezelven, zoo wel als alle andere *defectueuse Resolutiën* enz., afkeuren.

Met dit antwoord kwamen de Heeren Afgevaardigden den 8 Mai in 's *Gravenhage* terug, en deeden hun Hoog Mog. des anderendaags verslag van hun wedervaaren. Doch vermits men Zeeland gaarne tot medestemming en eenpaarigheid wilde brengen, zoo werdt eenige dagen daar na, ter gelegenheid dat de Prins van Orange eene reize naar *Breda* stondt te doen, voorgeslagen om denzelven te verzoeken, wat verder te gaan, naamelyk naar *Zeeland*, om de Staaten van die Provintie ten besten en tot het voorsz. einde aan te noopen. Zyne Hoogheid wierdt daar over door de Heeren *Huygens* en *Ruysch* aangesprooken, waar op hy den 9 Mai, ter Vergadering verschynende, verklaarde ten dienste van den Staat, en om dit groote Werk te bevorderen bereid te zyn, de reis te doen; doch dewyl die van Zeeland zich het meest stieten aan de onvoldoening, welke men aan Frankryk gaf, stelde de Prins in bedenken, of, en hoe men de Zeelanders hier in zoude te gemoete kunnen komen? De zes Provintiën, hier

over

over met elkander in 't byzonder geraadpleegd hebbende, vonden goed zyn Hoogheid voor de moeite, welke hy gedaan hadt, te bedanken, zoo als ook geschiedde. En daar gemelde Provintiën tegelyk ingezien hadden, dat de voorz. Voldoening voor Frankryk *verre te zoeken ware*, namen zy 't besluit om de Brieven van de buitengewoone Ambassadeurs en Plenipotentiarissen te *Munster* af te wachten, nademaal zy hoopten dat dezelve zoodanige stoffen behelzen zouden, als noodig ware om de bezwaaren van Zeeland uit den weg te ruimen; doch Zeeland viel welhaast by, toen ze zag dat de zaak tot volkomenheid gekomen ware, zoo als we straks zullen zien.

Wanneer de zaaken nu zoo verre gevorderd waren, begaven zich de Heeren van den *Capelle*, van *Wimmenum* en *Andrée* by den Franschen Ambassadeur, en vertoonden hem met alle bedenkelyke redenen, waarom hun Hoog Mog. tot dit Besluit gekomen waren, en de *Ratificatie* niet langer konden uitstellen en verwylen; daar by voegende, dat de gelegenheid van den Staat niet toeliete in deze gestadige onzekerheid te blyven steeken. De Heer *de la Thuillerie* gaf hun daar op ten antwoord: „ Dat hy een antwoord „ verwacht hadt op zyne Voorslagen en Memoriën, verscheiden rei- „ zen gedaan, gelyk ook op den Brief des Konings; en dat hy nu „ verwonderd was van hen te ontfangen eene Aankondiging van „ den getekenden en *geratificeerden* afzonderlyken Vrede! Gy be- „ geert," vervolgde hy, „ dat ik aan den Koning zal *recomman-* „ *deeren* de gezamenlyke sluitinge en voltrekkinge des Vredes, en „ gy hebt alreeds gemaakt, getekend en *geratifiteerd* eenen afzon- „ derlyken; wy zouden van jaar en dag den gezamenlyken Vrede „ hebben gehad, zoo gy volhard hadde aan de Spanjaarden te ver- „ klaaren, dat gy noch kondt noch zoudt afzonderlyk met hen „ handelen. Nu, en na dat gy hebt beslooten, om alleen met „ de Spaanschen den Vrede te bekrachtigen, is ons uwe tusschen- „ komste niet meer nut".

De voorz. drie Heeren bragten hem daar op onder 't oog: „ Dat „ hem de onmogelykheid en de onwilligheid, om langer in den „ Oorlog te volharden, niet onbekend waren; en in allen gevalle „ dat men niet gehouden was te Veld te komen, gelyk dan ook „ reeds in den Zomer van 't voorleeden jaar een groot aantal „ Voet- en Paardevolk was afgedankt geworden, invoege 'er „ geen meer schyns ware tot eenen aanvallenden Oorlog; dat,

„ de

„ de zaaken dan indien ſtaat zynde, en indien men opmerkte dat
„ Frankryk van deezen Staat, zich buiten den Veldtocht en al-
„ leen in ſtaat van verdeediging houdende, geen dienst genieten
„ konde; zy derhalve verzochten, dat hy zoodanig een ſchriftelyk
„ verſlag aan den Koning wilde doen, dat zyne Majesteit zich
„ voldaan hielde, tevens verklaarende, dat zy bereids tot dat
„ einde eene volkomen *Inſtructie* in gereedheid hadden, om daar
„ mede den gewoonen Ambasſadeur van den Staat, den Heer van
„ *Oosterwyk*, te voorzien; of, indien dezelve zich als nog, om zyne
„ onpasſelykheid, daar van bleef verſchoonen, een anderen, als
„ Buitengewoon Ambasſadeur, naar Frankryk te zenden".

De Koning van Frankryk toonde ook, hoe zeer hy misnoegd ware over het gedrag der Algemeene Staaten, door 't herroepen van zynen Ambasſadeur, die, zoo rasch hy den 8 Mai den Brief van *Rapel* ontfangen hadt, alle ſpoed maakte om voor de Afkondiging van den Vrede uit de Provintiën vertrokken te zyn. Hy nam derhalve zyn afſcheid van hun Hoog Mog. op den 23 dier maand, wanneer hy hun tegelyk te kennen gaf, dat de Koning zyn bevelen voortaan zoude zenden aan den Resident *Brasſet; en het is*, zegt men, *naderhand van ter zyde genoegſaam gebleeken en gezegd, dat de Koning, in geene* geconfedereerde Correspondentie *met deezen Staat meer ſtaande, niet van nooden hadde, of gezind ware een Ambasſadeur alhier te houden, maar een Reſident genoeg te zyn.*

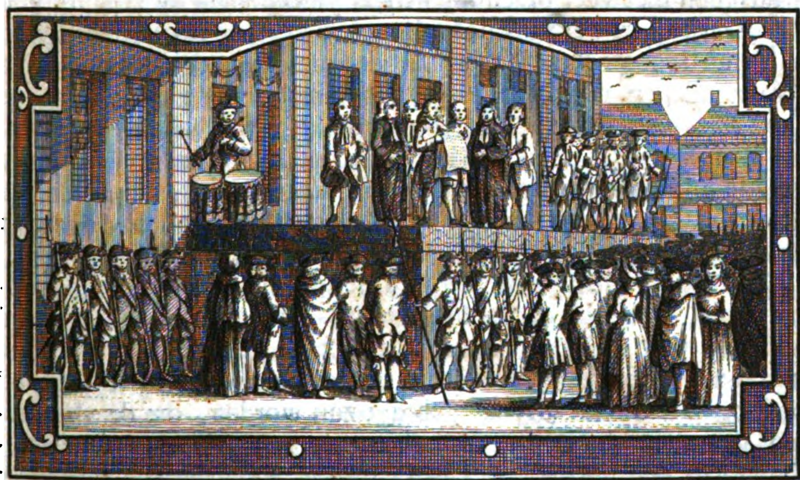
Ondertusſchen wierdt, na dat hun Hoog Mog. alles, wat noodig was, om het groote werk van den Vrede tot een gewenscht einde te brengen, vastgeſteld hadden, den dag tot het bekrachtigen van denzelven bepaald op den 15 Mai, en de wederzydſche Heeren Gevolmagtigden begaven zich tegen dien dag naar *Munster*. De Burgers kwamen aldaar in de wapenen, en ſchaarden zich in twee reijen, tusſchen welken de Gevolmagtigden van hun Hoog Mog. en daar na die van Spanje naar 't Stadhuis reeden. De twee Burgemeesters van de Stad ontfingen hen als ze uit de Koetſen traden, en geleidden ze op de Zaal, alwaar de uitwisſeling der *Ratificatiën* en de Eed, nopens het volbrengen van 't Verbond, moesten worden gedaan, het welk met open Deuren en in tegenwoordigheid van allen, die 'er by konden komen, geſchiedde. De Plenipotentiarisſen van den Staat deeden den Eed met het opheffen der twee vingeren van hunne rechterhand, die van Spanje met hunne rechterhand op het Evangelie te leggen, waar op een

zil-

zilveren Kruis gelegd was, en heften ze daar na om hoog naar den Hemel; dit gedaan zynde, omhelsden ze en gaven elkanderen den Kus des Vredes. Straks daar na werdt het Kanon van de Wallen losgebrand, en door de Burgers en Soldaaten *Salvo* geschooten. De Gevolmagtigden werden vervolgens door de Burgery naar hunne Logementen geleid, en andermaal met een *Salvo* uit haar Musketten begroet. 1648.

Des anderendaags, den 16, werden de Plenipotentiarisfen wederom als vooren naar 't Stadhuis geleid; voor 't zelve was een Theater, op last van de Magistraat, heerlyk met Tapyten behangen, opgericht: ook waren de Straaten, door welken de Gevolmagtigden passeeren moesten, met gelyke Tapyten belegd en met groene Looftakken bestrooid. Na dat nu driemaal door zeven Trompetten en een Keteltrom het teken was gegeeven, wierdt de Vrede, door en in tegenwoordigheid van wederzydsche Secretarisfen, met de daar toe behoorende Stukken op het voorsz. Theater afgekondigd.

Deeze plechtigheid neemen wy tot onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet de Leezer een Tooneel, overdekt met Tapyten,

„ voor

„ voor het Stadhuis te *Munster*, waar op door de Secretarisfen van „ de Staatsche en Spaansche Gevolmagtigden, in derzelver by- „ zyn en van twee Munsterfche Burgemeesters, den Volke, dat „ in groote menigte vergaderd is, de Vrede wordt voorgelee- „ zen, terwyl men de Burgery voor het Theater. en de Soldaaten „ aan wederzyden van het zelve, in de Wapens ziet ſtaan; op „ het Theater ſtaan ook zeven mannen met Trompetten en een „ met eenen Keteltrom: overal ziet men een groote blydſchap „ heerſchen".

De Afkondiging geſchied zynde, gelyk ook de wederzydſche Gelukwenſchingen, werdt wederom uit het Geſchut en de Musketten gevuurd, en de Gevolmagtigden als te vooren naar hunne Logementen gebegeleid. De eer, die de Stad *Munster* door zulk een altoos gedenkwaardigen Vrede hadt genooten, maakte de Regeering van dezelve te gevoelig, om niet door meerder blyken van genoegen dezelve te erkennen; des avonds werden de Klokken geluid, tot laat in den nacht Pektonnen en Fakkels gebrand, en 'er liep ook een fontein van rooden en witten Wyn voor elk een ten beste. Des anderendaags werden de Staatſche Gevolmagtigden met veel prachts ter Maaltyd onthaald by den Graaf *de Pegnaranda*, en de Spaanſche Gevolmagtigden vervolgens by die van hun Hoog Mog. Na dat nu het ſluiten van den Vrede aan de Afgezondenen der Hooge Mogendheden, die zich zoo wel te *Osnabrugge* als binnen *Munster* bevonden, was bekend gemaakt, en men derzelver gelukwenſchingen ontfangen hadt, keerden de Staatſche Gevolmagtigden naar den *Haag* terug, uitgezonderd eenigen, die nog eenigen tyd te *Munster* bleeven, in hoope *dat ze de Franſchen met de Spanjaarden nog tot Vergelyk zouden brengen.*

Zoo dra de tyding van 't gebeurde te *Munster* in Holland gekomen was, werdt by de zes Provintiën, die de *Ratificatie* getekend hadden, voorgeſlagen, dat men aanſtonds eene ſchikkinge moest maaken wegens de manier, waar op het geene, dat by 't Verbond bedongen was, ter uitvoer gebragt zou worden, om de voordeelen van den Vrede zoo veel te eerder te genieten. Ondertusſchen was Zeeland nog niet van gevoelen veranderd, en de Heer *de Knuit*, die den 19 Mai wegens die Provintie weder voorzat, weigerde het voorgemelde Voorſtel te doen, waar op de Gemagtigde van Holland, die in de voorgaande week hadt voorgezeten,

door

door de andere Leden wierdt verzocht zich in dien Stoel te zetten, zoo als hy den 4 April gedaan hadt. Nu begon men 't voorstel in overweeging te neemen, en men besloot den Prins van *Orange*, mitsgaders den Raad van Staaten, te verzoeken, de volgende Vergadering by te woonen. Aldaar wierdt in hunne tegenwoordigheid en met hun goedvinden besslooten, dat de Afkondiging van den Vrede op den 5 Juny in alle Provintiën en onderhoorige Landschappen zoude geschieden. Zeeland nu ziende, dat men, even als in den jaare 1609 met het Bestand, waar tegen zy zich ook verzet hadt, geschied was, niettegenstaande haare tegenstribbeling met de Afkondiging zoude voortgaan, zoo besslooten de Staaten dier Provintie op den 30 Mai, „ dat de Vre„ de, schoon ze veele redenen hadden om 't Verdrag niet te „ bekrachtigen, echter ook ten bestemden dage en volgens 't „ Formulier, by hun Hoog Mog. vastgesteld, in hunne Provin„ tie zou worden afgekondigd; verklaarende nogthans dat zy „ geen deel wilden hebben aan de wanordes, welken zouden mo„ gen ontstaan uit eenen Vrede, by meerderheid van stemmen „ gemaakt, en dat ze het gedrag der Algemeene Staaten in dit „ opzicht niet voor goed keurden".

Zoodanig was de toetreeding van de Provintie Zeeland. Aleer wy nu verder verhaalen de gevolgen van deezen Vrede, moeten wy den Leezer het Verbond, waar in dezelve vervat is, onder het oog brengen, en om zulks op eene min verdrietige wyze te doen, zullen wy de voornaamste van de negenenzeventig Artykels by verkorting laaten volgen. 1) „ Verklaart en erkent de „ Koning van Spanje, dat de Heeren Staaten Generaal der Ver„ eenigde Nederlanden, en de respective Provintiën van dezel„ ven, met alle haare onderhoorige Landschappen, Steden en aan„ hoorige Landen, zyn *vrye* en *Souvereine Staaten*, *Provintiën* en „ *Landen*, op dewelken noch op haare geasscoieerde Landschap„ pen, Steden en Landen, Hy Heer Koning niets *pretendeert*, „ noch *nu* of *namaals*, voor hem zelven, zyne Opvolgers en „ Nakomelingen, immermeer zal *pretendeeren*, en dienvolgens te „ vreden te zyn met dezelve Heeren Staaten te sluiten, gelyk „ hy doet by deezen jegenwoordigen, een *Eeuwigen Vrede*. 3.) „ Dat elk zal blyven bezitten, en daadelyk genieten de Steden, „ Plaatsen, Landen en Heerlykheden, die hy tegenwoordig be-

„ zat, zonder daar in ontrust en gestoord te worden, noch *direct*, „ noch *indirect*, op wat wyze het ook mogte zyn; Dat de geheele „ Meijery van 's *Hertogenbosch*, met al wat daar onder behoorde; „ de Stad en het Markgraafschap van *Bergen-op-Zoom*; de Stad „ en Baronny van *Breda*; de Stad *Maastricht* en haar onderhoorig „ Gebied; het Graafschap van *Vroonhof*, *Hulst* en deszelfs Baljuwschap; *Axel* en zyn onderhoorig Land aan de Zuid- en Noordzyde van de *Gueule*; mitsgaders de Forten, die de Staaten bezaten in het Land van *Waas*, en alle de andere Steden en Plaatsen, die ze hadden in *Braband*, *Vlaanderen* en elders, aan hen „ zouden blyven met alle dezelve rechten van *Souvereiniteit*, zonder eenige uitzondering, gelyk zy de Vereenigde Provintiën „ bezaten; met dien verstande dat het Land van *Waas*, behalve „ de Forten, aan den Koning van Spanje zou blyven.

„ Dat de drie Kwartieren van *Overmaaze*, naamelyk *Fauquemont*, „ *Dalem* en *Rodele-Duc*, zouden blyven in den staat, waar ze toen „ in waren, en dat, ingevalle van Geschil, de Kamer der wederzydsche Rechters (*), van welke men laager zoude spreeken, „ de uitspraak zou doen. 5) Dat de Navigatie en Fabrieken op „ de Oost- en West-Indiën zouden worden gehandhaafd, volgens en overeenkomstig met de Octrooijen, daar toe albereids „ gegeeven, of nog te geeven, en tot zekerheid van dien zou „ strekken het tegenwoordig Verdrag, en de *Ratificatie* ter wederzyde daar op uit te brengen; en onder het voornoemde

„ Ver-

(*) „ *Chambre Mipartie* is een Kamer of Gerechtshof, waar in evenveel „ Rechters zitten van twee partyen, op dat niemand derzelven ongelyk, maar „ die van beide zyden goed recht geschiede. Het getal der Rechters van deeze „ Kamer wierdt vervolgens op *zestien* bepaald, te weeten *acht* van de zyde van „ Spanje, en een gelyk getal van den kant der Algemeene Staaten. Het Voorzitter- of Presidentsschap wierdt by beurten bekleed; naamelyk de eerste „ Week was een der Spaansche, en de volgende een der Staatsche Rechters „ President. Zy hadden twee Secretarissen of Griffiers, door beide Mogendheden aangesteld, die de Vonnissen, door de Kamer geweezen, onderteekenden. De Vonnissen deezer Kamer waren zonder beroep en revisie. „ Dezelve hielt haare Residentie het eerste jaar te *Mechelen*, en het volgende „ te *Dordrecht*, en aldus om het tweede jaar. Ook waren alle de Gerechtshoven van wederzyden verplicht de Vonnissen, door de Kamer geveld, ter „ uitvoer te brengen," Zoo dat deeze tweeledige Kamer al eene uitgestrekte magt hadt.

„ Verdrag zouden begreepen worden alle Potentaaten, Natiën
„ en Volken, waar mede de voorsz. Heeren Staaten, of die van
„ de Oost- en West-Indische Maatschappy van haaren wege,
„ binnen de paalen van haar Octrooi, in Vriend- en Bondgenoot-
„ schap stonden. Dat zyne Katholyke Majesteit en de Alge-
„ meene Staaten, *respectivelyk*, zouden blyven bezitten en genie-
„ ten zoodanige Heerlykheden, Steden en Kasteelen, Sterktens,
„ Handel en Landen, in de *Oost*- en *West-Indiën*, als ook in *Bra-*
„ *zilie*, mitsgaders op de Kusten van *Azia*, *Afrika* en *Amerika*
„ *respective*, als dezelve Heeren Koning en Staaten *respectivelyk*
„ waren hebbende en bezittende; daar onder *specialyk* begreepen
„ de Plaatsen by de Portugeezen, sedert den jaare 1641, den
„ Heeren Staaten afgenomen en *geoccupeerd*, of de Plaatsen,
„ die zy hier namaals, zonder *Infractie* van het tegenwoordig Ver-
„ bond, zouden komen te verkrygen en te bezitten. Dat de
„ Bewindhebbers der Oost- en West-Indische Maatschappyen
„ der Vereenigde Nederlanden, mitsgaders hunne hooge en laage
„ Officieren, Soldaaten en Matroozen, die werkelyk in dienst
„ van de Maatschappyen waren, of geweest zyn, vry en *ongemo-*
„ *lesteerd* zouden blyven in alle de Landen van Europa, staande
„ onder de Heerschappy van den Koning van Spanje, alwaar zy
„ zouden mogen vaaren en handelen, gelyk de andere Onderdaa-
„ nen van de Staaten. Dat de Spanjaards zouden blyven by hunne
„ Vaarten in zoodaniger voege, als zy dezelven in *Oost-Indiën*
„ alsnog hadden, zonder zich verder te mogen uitstrekken; ge-
„ lyk ook mede de Ingezetenen van de Vereenigde Nederlanden
„ zich zouden onthouden van de *Frequentatie* van de Castiliaansche
„ Plaatsen in *Oost-Indiën*. 6) Dat, de *West-Indiën* belangende,
„ de Inwoonders en Onderdaanen van de Koningryken, Provin-
„ tiën en Landen der voorsz. Heeren Koning en Staaten *respecti-*
„ *vclyk*, zich onthouden zouden van te vaaren en handel te dry-
„ ven op en in alle de Havens en Plaatsen, voorzien met For-
„ ten, Logies, Kasteelen en alle anderen, by de een of de andere
„ party bezeten; en onder de Plaatsen, door de gemelde Staaten
„ bezeten, zouden begreepen zyn de Plaatsen, die de Portugeezen
„ sedert het jaar 1641, *geoccupeerd* hadden in *Brazilie* van de op-
„ genoemde Staaten, als mede alle andere plaatsen, die de-
„ zelven toen bezaten, zoo lang als die onder de voorsz. Portu-

„ gee-

„ geezen zouden zyn, zonder dat het voorgaande Artykel zou
„ mogen *derogeeren* aan den inhoud van het jegenwoordige.

7) „ Dat, ten opzichte van de *Indiën*, de Vrede aldaar niet
„ eerder zynen aanvang zoude neemen, dan een jaar na het te-
„ kenen van het Verdrag, maar dat dezelve na zes maanden een
„ begin zou neemen in *Amerika*; dat, zoo de tyding van het
„ sluiten des Vredes nogthans eerder dan een jaar in de Indiën
„ voornoemd gekomen ware, de Vyandlykheden van weêrszy-
„ den zouden ophouden, zoo dra die maare aldaar zou bekend
„ gemaakt zyn, en dat de schaden, naderhand veroorzaakt, zou-
„ den moeten vergoed worden.

14 „ Dat de rivier de *Schelde*, als mede de Vaarten van het
„ *Sas*, van 't *Swyn* en de andere Monden van de Zee, door de
„ Staaten Generaal geslooten zouden gehouden worden. 18) Dat
„ zyne Katholyke Majesteit op het spoedigste de noodige Orders
„ zoude geeven tot het aanwyzen van eerlyke plaatsen, om de
„ Lighaamen van de Hollanders te begraaven, die in zyne Staa-
„ ten kwamen te sterven. 19) Dat de Onderdaanen des Konings
„ van Spanje, en die in zyne onderhoorige Landen woonden,
„ op den bodem van de Staaten komende, verplicht zouden zyn
„ zich bescheidenlyk te draagen, ten opzichte van den open-
„ baaren Godsdienst, zonder eenige ergernis te geeven, 't zy
„ met woorden, 't zy met werken, 't zy met eenige Godslaste-
„ ringen voort te brengen; en dat de Onderdaanen der Staaten ver-
„ plicht zouden zyn 't zelve te doen in de Landen van Spanje, of
„ tot den Koning van Spanje behoorende. 20) Dat men noch van
„ den een, noch van den anderen kant zou vermogen de Kooplie-
„ den, Schippers, Stuurlieden, Bootsgezellen, hunne Koopman-
„ schappen en het geen hun toebehoorde, aan te houden, 't zy uit
„ krachte van een bevel, 't zy om wat zaak het mogte weezen,
„ zelfs niet om hen ten dienst van 't land te gebruiken.

21) „ Dat men van den een en anderen kant een gelyk getal
„ Rechters zoude stellen, by forme van eene *Chambre Mi-partie*,
„ die beurt om beurt vergaderen zouden op den bodem van den
„ Koning van Spanje en op dien van de Staaten, zoo als men
„ daar omtrent zou overeenkomen; dat deeze Rechters eene *In-
„ structie* zouden hebben, welker waarneeming zy bezweeren
„ zouden met een Eed, volgens een Formulier daar toe te maa-

„ ken,

„ ken, en dat zy het opzicht zouden hebben op den Koophandel
„ der Ingezetenen van de Nederlanden, en op de Belastingen, die
„ op de Koopmanschappen zouden gelegd worden, om te beletten
„ dat ze niet uitspoorig belast werden; dat ze onderzoeken zou-
„ den het gebrek, 't welk aan den eenen of den anderen kant zou
„ kunnen ontstaan in het volbrengen van het Verdrag, niet al-
„ leen in de Nederlanden, maar ook in de Landen verre van Eu-
„ rope gelegen; en dat ze daar vaardig en zonder uitstel over
„ Vonnissen zouden; dat de Vonnissen deezer Rechters uitge-
„ voerd zouden worden door de gewoone Rechters der plaatsen,
„ waar de verbreekingen van het Verdrag gepleegd waren; dat
„ die gewoone Rechters de herstelling en vergoeding van die ver-
„ breeking niet langer zouden mogen uitstellen dan zes maanden,
„ na dat men zich des aangaande by hen vervoegd hadde.

23) „ Dat men niet zou mogen aandoen, inkomen, of zich
„ ophouden op de Reede, of in de Havens, des eenen of des
„ anderen Landen met Schepen of Krygsvolk, in zoo groot een
„ getal, 't welk eenige achterdacht zou kunnen geeven, zonder
„ verlof der Bevelhebbers van de plaatsen, ten zy men door storm
„ of gevaar van de Zee daar gebragt ware. 24) Dat zy, welker
„ Goederen aangeslagen en verbeurd verklaard waren, staande den
„ Oorlog, of hunne Erfgenamen en Gerechtigden, de be-
„ zitting daar van aanvaarden en genieten zouden uit eigener
„ gezag, en uit kracht van 't Verdrag, zonder dat ze zich daar
„ toe aan het Gerecht behoefden aan te geeven; niettegenstaande
„ alle *Incorporatiën* van den Fiscaal, Verbindtenissen, Giften, die
„ gedaan zouden mogen zyn, enz. Dat die Goederen weder ge-
„ geeven zynde, of moetende weder gegeeven worden, verkocht
„ zouden mogen worden, zonder dat het noodig was verlof daar
„ toe te bekomen." Daar zyn nog verscheiden Artykels wegens
die Goederen, van het 29. tot het 42 toe, en nog veele ande-
ren in 't vervolg, welken wy, als te langwylig, zullen over-
slaan.

„ Het 25, 26, 27, 28, mitsgaders het 44, 45, 49, en 50,
„ Artykel betroffen in 't byzonder de wedergeeving der Goederen
„ van den Huize des Prinsen van Orange, staande zyne Katholy-
„ ke Majesteit by dezelven toe, *dat de Prins van Orange hersteld*
„ *werde in alles, wat Prins Willem de I. bezeten hadt.*

„ De Kerkelyke Goederen betreffende, als mede die der Col-
„ legiën en andere Godsdienstige Plaatsen, in de Vereenigde Ne-
der-

„ derlanden gelegen, en die afhanglyk waren van Kerken, „ Beneficiën en Collegiën, staande onder de gehoorzaamheid des „ Konings van Spanje, daar omtrent was men overeengekomen in „ het 43 Artykel, dat het geene, 't welk voor het maaken van „ dit Verdrag nog niet was verkocht, aan dezelven zoude weder- „ gegeeven worden, en dat ze weder in haare bezittingen zouden „ treeden uit eigener gezag, om dezelven te genieten: maar dat „ van die Goederen, welken voor dien tyd verkocht, of door de „ Staaten van eenige Provintiën in betaalinge gegeeven waren, „ de Renten van dezelver waarde aan haar zouden worden betaald, „ allen jaare tegen den Penning zestien, door de Provintiën, wel- „ ke die Goederen verkocht, of in betaalinge gegeeven hadde; „ op dat ze aldus verzekerd zouden kunnen zyn, en dat de Koning „ van Spanje van zynen kant het zelfde zoude doen.

„ Volgens het 52 Artykel moest het Opper-Kwartier van *Gel-* „ *derland* verwisseld worden tegens iets anders van dezelve waar- „ de, indien men konde overeenkomen; doch dit kon niet ge- „ schieden. De Koning van Spanje verbondt zich by het 53 Ar- „ tykel aan de Staaten de Onzydigheid en Vriendschap van den „ Keizer en het Keizerryk te bezorgen; zoo als de Staaten 't zelf- „ de, aan den Keizer en het Keizerryk beloofden, 't welk binnen „ twee maanden door den Keizer, en binnen een jaar door het „ Keizerryk zou worden bekrachtigd, na de *Ratificatie* van dit „ Verdrag.

„ Ten aanzien van de Grensscheiding aan de zyde van *Vlaan-* „ *deren*, kwam men overeen, dat van den kant des Konings van „ Spanje, rondom *Sluis*, geslecht zouden worden de Schansen van „ *St. Job*, *St. Donaas*, *de Star*; *de St. Therese*, *St. Frederik*, *St. Izabelle*, „ *St Paulus* en de Redout *Papenmuts*; en aan de zyde van de Staaten „ de twee Schansen van het Eiland *Cadsand*, genoemd de *Orange* en „ de *Frederik-Schans*, mitgaders de twee Schansen van het *Pas*, al- „ le die op den oostelyken oever waren van de *Schelde*, behalve „ *Lillo*, en de Schans te *Kieldrecht*, de *Spinola-Schans* genaamd.'

Zie daar het voornaamste, naar ons oordeel, wat in dit Verdrag vervat is. Zoo dra nu de *Ratificatiën* van 't zelve plaats namen, gaven de Gevolmagtigden van zyne Katholyke Majesteit aan die van hun Hoog Mog. te verstaan, dat de Koning, hun Meester, in 't Verdrag ook begreep den Keizer, den Aartshertog *Leopold* *Wil-*

Willem, 's Keizers Broeder, zoo in deeze Waardigheid als in die van Groot-Meester der Duitsche Orde; de Keurvorsten, Vorsten, Steden en Staaten van het Keizerryk, en wel met naame de Graaven van *Oldenburg* en *Zwartzenburg*, Dus werden van den kant hunner Hoog Mog. daar in ook begreepen, 't Huis van *Hessen-Kassel*, de Vorst *Jan van Anhalt-Zerbst*, *Jan* Graaf van *Nassauw*, *Herman* Graaf van *den Berg*, de Graaven van *Oost-Friesland*, van *Benthem* en van *Teklenburg*, de Stad *Embden* en de *Hanze-Steden*. Veelen van deeze Vrienden en Bondgenooten waren al van den beginne in het Verdrag gesteld geweest, en de anderen werden 'er na het sluiten van het zelfde, als reeds gezegd is, ingevoegd. 1648.

Ten opzichte van het byzonder Artykel, raakende den Koophandel, dat by de reeds gemelden gevoegd werdt; de Spanjaarden maakten 'er geen gewag van by hunne *Ratificatie*, om dat het niet eerder was opgemaakt dan na het sluiten van het Verdrag, en ook om dat men gemeend hadt, dat de Vrede tusschen Frankryk en Spanje tegelyk gesloten zou zyn geworden, wanneer het van zeer weinig nut zou zyn geweest, vermits de Handel der Ingezetenen van de Vereenigde Nederlanden op Frankryk als dan niet zou zyn ontrust geworden. De Handeling dan met Frankryk niet tot stand gekomen zynde, en de Spanjaarden met den Staat gesloten hebbende, werdt dit Artykel noodzaakelyk, wilden de Hollanders hunnen Handel met Frankryk vry en zonder belemmering pleegen. Dit Artykel wierdt derhalve op den 4 der maand February opgesteld, maar door den Koning van Spanje niet voor den 16 Juny bevestigd; het was van deezen inhoud: „ De Ingezetenen der
„ Vereenigde Nederlanden zouden vry mogen vaaren en handelen in alle Landen, waar mede hun Hoog Mog. in Vrede waren, waar ze allerlei soort van Koopmanschappen, uitgezonderd die verbooden waren, zouden mogen brengen. De Hollandsche Schepen, welken in eenige Haven van den Koning van Spanje zouden zyn, en van daar naar eene Haven van 's Konings Vyanden wilden stevenen, zouden hunne Paspoorten moeten toonen, om te weeten met hoe veele en hoedanige Goederen zy belaaden waren; en dat ze alsdan vry zouden mogen vertrekken, zonder dat de Officieren van zyne Katholyke Majesteit dezelven zouden mogen aanhouden of onderzoeken, 't

„ zy in de Havens of in volle Zee, mits dat hun Hoog Mog.
„ aan derzelver Onderdaanen zouden verbieden, verbooden Goe-
„ deren te brengen aan de Vyanden des Konings van Spanje;
„ mitsgaders dat zy daar niet zouden mogen brengen eenige Mond-
„ behoeftens, of Goederen gewassen op, of gemaakt in de Lan-
„ den van den Koning, en waar van de Franschen zich tegens
„ hem zouden kunnen bedienen. Zoodanige Goederen, in een
„ Hollandsch Schip gevonden wordende, zouden verbeurd zyn,
„ zonder dat echter het Schip en de overige Goederen zouden mo-
„ gen aangehouden worden." Hoe voordeelig dit Artykel voor de Hollanders was, is zeer ligt op te maaken; want schoon de Koning van Sanje, nu mede hun Bondgenoot geworden, in Oorlog ware met den Koning van Frankryk, mogten zy allerlei Geweer en Krygsbehoeftens in de Fransche Havens brengen, mits het maar niet in Spanje vervaardigd, of uit dat Ryk vervoerd ware, geen gering bewys van de ernstige zucht der Spanjaarden tot den Vrede met de Algemeene Staaten, ten einde zy, deeze hindernisse uit den weg geruimd zynde, hunne overige Vyanden des te beter 't hoofd konden bieden.

Deeze zucht was ook oorzaak geweest, dat ze den Huize van *Orange*, zoo als wy reeds ten deele gezien hebben, door bewerking van de Heeren *de Knuit* en *van Heemstede*, zulke groote voordeelen toestonden; want behalve 't geen in het Munstersche Verdrag voor zyne Hoogheid bedongen was, als de Goederen in de Graaffschappen *Bourgondie* en *Charlois*, in *Chatel-belin*, en 't geen de Hooge Raad van *Mechelen*, na 't uitgaan van 't Bestand in 1621, aan Graaf *Jan van Nassauw*, toegeweezen hadt, wierdt hy ook bevestigd in 't bezit van de Heerlykheden van *Grave*, den Lande van *Kuik* en van *Lingen* met derzelver toebehooren, als mede van de Goederen in *Hulster-Ambacht* gelegen. Daarenboven was 'er nog een byzonder Tractaat in den jaare 1647 gemaakt voor Prins *Frederik Henrik*, waar van wy toen melding gemaakt hebben; doch de dood van dien Vorst was oorzaak, dat 'er eenige veranderingen in gemaakt werden, welken Prins *Willem* nog voordeeliger waren. De Koning van Spanje beloofde onder anderen, de inkomsten van *Montfoort*, in 't Verdrag met *Frederik Henrik* op vyfentwintigduizend guldens jaarlyks ingesteld, tot op tweeëndertigduizend guldens te verhoogen; dat hy, in plaats van *Zevenbergen* alleen, *Zevenbergen* en *Turnhout* aan de Prinsesse We-

du-

douwe zoude afstaan. Tegen de helft van het Markgraafschap van *Bergen- op Zoom*, beloofde Prins *Willem*, gelyk reeds wylen zyn Heer Vader gedaan hadt, aan zyne Katholyke Majesteit af te staan, zyn recht op de Heerlykheden *Diest*, *Sichem* en *Sicherpenheuvel*, *Meerhout* en *Voorst*, *Herstal*, *Grimbergen* en *Waasten*; mitsgaders op het Huis van *Orange* te *Brussel*. By dit Verdrag werdt wyders vastgesteld, dat de Roomsche Religie in *Montfoort*, *Zevenbergen* en *Turnhout* zoude blyven in den staat, waar in ze toen was; doch dit laatste liep zoodanig in de oogen, dat het niet bekrachtigd wierdt, als na dat 'er eenige verandering in gemaakt was; want de Staaten van Holland oordeelden, dat het hun alleen toekwam om over den Godsdienst te beschikken, en dewyl *Zevenbergen* tot Holland behoorde, vonden zy het vreemd, dat de Koning van Spanje, in de Verdragen met beide voorsz. Vorsten, deeze Heerlykheid als een zyner Leenen aanmerkte. Derhalve hadt Holland zelfs geweigerd het Verdrag te tekenen, als onder verklaaring „ Dat men niet verstondt by het vyfenveertigste, of by het vierenveertigste Artykel van 't Verdrag, „ eigens in bewilligd te hebben, 't welk de Souvereiniteit van „ den Staat der Vereenigde Nederlanden, of eenige Provintie „ in 't byzonder, of de orde op den Godsdienst en 't bewind der „ Geestelyke Goederen, by de Provintiën vastgesteld, eenigsins „ zou kunnen benadeelen". Deeze verklaaring werdt ook door de Spaansche Gevolmagtigden, aleer de wederzydsche *Ratificatiën* uitgewisseld wierden, goedgekeurd, en niet lang daar na veranderden hun Ed. Gr. Mog. de Regeering van *Zevenbergen*, de Roomschgezinde Regeerders af, en Gereformeerden in hunne plaats zettende; zoo dat men hier uit zien kan, dat men, van den kant van Holland inzonderheid, geen duim breed van zyne wettige rechten wilde missen, maar dezelven onwankelbaar gestand deede; en dit is niet alleen by deeze groote gebeurtenis, maar ook in veele andere voorvallen gebleeken.

Dus verre hebben wy de zaken, tot het Munstersche Vrede-Verdrag behoorende verhaald; laat ons nu de Afkondiging van 't zelfde en de gevolgen, welken 't na zich heeft gesleept, in orde voordraagen, aleer wy tot de andere gebeurtenissen van dit aanmerklyk Jaar overgaan.

De dag tot de Afkondiging van den Vrede, als boven gezegd

I 2 is,

is, op den 5 Juny (*) by hun Hoog Mog. vastgesteld zynde, werden alom groote toebereidselen gemaakt, behalve in Zeeland, waar men geene Vreugde-Vuuren brandden, en te *Leiden* toonde men ook geen groot genoegen over den Vrede; doch in de andere Steden van Holland was de blydschap zoo veel te grooter, onder anderen te *Amsteldam*, waar veele Gedichten gemaakt en geestige Vertooningen op den Vrede gehouden wierden. In de Spaansche Nederlanden, waar de Vrede op denzelven dag werdt afgekondigd, hielt men zich ook niet stille; in Brabant en Vlaanderen was de Vreugde zoo groot, dat men te *Brussel* en *Gent* drie achtereenvolgende dagen vuurde, en in *Antwerpen* was voor het Raadhuis een zinryk Tooneel opgericht, van het welke de Vrede afgekondigd werdt. Vyf dagen daar na wierdt 'er in de Vereenigde Nederlanden een Dankdag gehouden, op welken de Predikanten, naar dat zy gezind waren, over 't voordeel des Vredes spraken, niemand hunner dorst echter daar van zoodanig spreeken, dat het aanstoot konde geeven, en zoo ze dit gedaan hadden, zouden ze roekeloos gehandeld hebben; want toch, om de woorden van den Dichter *Jan Vos* te gebruiken:

Men vocht in Nederland om Vryheid en om Vreê;
Nu zyn dees twee bevochten:
Dies steekt men 't bloedig Zwaard gezegend in de scheê,
En boeit de Krygsgedrochten.
De Steden haalen Adêm door 't deinzen van 't Geweld;
Al wat den Kryg verwoest wordt door den Vreê hersteld.

Dikwyls kan men het nut van deeze of geene zaak niet eerder, dan na dat men 'er eenigen tyd het genot van heeft gehad, en dus is het ook te denken, dat zy, die zich het sterkst tegen den Vrede verzetteden, zich vervolgens daar over zeer, om niet te zeggen het meest, voldaan en te vreden gehouden hebben. Geduurende al den tyd, dat men te *Munster* daar mede bezig was, werden 'er allomme veele Blaauwboekjes verspreid, 't zy om 't nadeel, het zy om het nut van eenen Vrede met Spanje aan te toonen, en zulks geschiedde ook na het sluiten van denzelven.

(*) Men merkt aan, dat dit juist de dag ware, op welken de Graaven van *Egmond* en *Hoorn*, tagtig jaaren te vooren, binnen *Brussel*, op last van den Hertog van *Alba*, zyn onthoofd geworden; doch of men deezen dag opzettelyk uitgekoozen hebbe, laaten wy onbeslist, alzoo men de Afkondiging te *Brussel*, *Gent* en *Antwerpen*, ook op dien dag deedé, en men 't aldaar buiten twyfel om deeze zelfde reden niet gedaan hebbe.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1648.

Zy, die zich met den Vrede niet te vreden hielden, zeiden onder anderen: „ Dat de Vrede in zich zelven wel goed,
„ heilig en het doelwit van den Oorlog is; maar dat dezelve
„ echter somtyds ontydig zyn, en met schade van de Gerechtig-
„ heid en van zich zelven kan gemaakt worden; dat de
„ Staat van alle deeze drie dingen wierdt beschuldigd, zoo door
„ die van buiten als door die van binnen: de Franschen beschul-
„ digden ons van den Vrede te zeer verhaast, en tegens het Ver-
„ bond, met hen aangegaan, gemaakt te hebben. *Te zeer ver-
„ haast*, vermits men zonder hen, die ons ten allen tyde de be-
„ hulpsaame hand gebooden, en met welken wy ons zoo naauw
„ verbonden hadden, niet hadt behooren te sluiten; te meer,
„ dewyl de Spanjaard in zoodanig eenen staat gebragt was, dat
„ hy, indien we niet zonder Frankryk hadden willen sluiten,
„ hoe ongaarne ook, veel voordeeliger *Conditiën*, zoo wel voor
„ ons als voor Frankryk, hadt moeten toestaan, of dat wy,
„ naar alle waarschynlykheid, door onze saamgevoegde Wape-
„ nen hem tot ons meerder voordeel gedwongen, of zelfs een
„ gelukkiger uitkomst verkreegen zouden hebben; of dat,
„ indien men zoo lang vertoefd hadde, tot dat men samen hadt
„ kunnen sluiten, waar toe de Spanjaard eindelyk hadt moeten
„ overgaan, men het storten van veel menschenbloed, dat nu
„ naar allen schyn nog zou vergooten worden, daar door hadt
„ kunnen voorkomen.

„ *Tegens het Verbond*, doordien wy niet afzonderlyk mogten
„ sluiten, achtervolgens 't zelve Verbond, opgericht ten jaare
„ 1635; ja dat men, uit krachte van dien, in de Wapens moest
„ volharden, tot dat de Spanjaarden geheel uit de Nederlanden
„ verdreeven waren, waar toe nu niet alleen goede hoope was,
„ maar alles tot het zelfde zoodanig en volstrekt geschapen stondt,
„ dat het zou hebben moeten geschieden, zoo men, volgens be-
„ lofte, volstandig was gebleeven: en dat, indien men immers
„ Vrede hadt willen maaken, onaangezien Verbond en belofte,
„ het ten minsten niet ontydig hadt behooren te geschieden,
„ maar dat men elkanderen hadt dienen in te wachten, om ge-
„ zamenlyk te sluiten, en zoodanige hoog weldoende Vrienden

„ en Bondgenooten niet te laaten tot een prooi voor hunne en „ onze Vyanden." Sommigen voegden hier nog by, „ Dat „ de Vrede, in deeze tydsomstandigheden, ten hoogsten schadelyk ware voor *de Gerechtigheid van onzen Oorlog*, welke Ge„ rechtigheid voornaamelyk was de waare Religie, om welker „ wille God deeze Landen zoo wonderbaarlyk hadt gezegend, „ dat al de wereld daar over verwonderd, en, onze zaake billy„ kende, onze Vriendschap hadt gezocht; dat wy, nu de *Heere* „ *der Heirschaaren* ons een wyde Deure hadde geopend, om die „ Religie, zynde zyne Heil'ge Waarheid, in andere Provintiën „ voort te zetten, zyne Zegeningen verwierpen, en gelyk als „ met voeten traden, *den Heere mistrouwende, zelfs in het midden* „ *van zyne Heerlyke Wonderwerken, en dat het te duchten stondt, dat* „ *onze Eer, Glorie en Welvaart wel in eenen Vloek zou kunnen veran*„ *deren.*" Anderen soortgelyke scherpzinnige Staatkundigen, die, naar ons oordeel, vry beter zouden gedaan hebben, de zorg voor het welzyn der Republiek aan de hoogwyze Regeerders van 't Land over te laaten; betuigden niet anders te kunnen denken, dan dat deeze Vrede ons ten hoogsten tot schade zoude gedyën. „ De Spanjaards," zeiden zy, „ hadden denzelven niet ge„ slooten uit eenige liefde en zucht, die zy daar toe hadden, of „ om dat ze nu beter tot de Vereenigde Nederlanden gezind waren, „ of om dat ze hunne onvergeefelyke Wraakzucht vergeeten „ hadden, en 't voorleedene wilden vergeeven; maar dat zy „ denzelven gedwongen en uit hoogen nood hadden gemaakt, als „ mede om dat ze zagen, dat ze ten deezen tyde daar uit meer „ voordeels konden haalen, doordien de saamgevoegde Wapens „ van Frankryk en deezen Staat hun te magtig waren; dat het „ hun ten hoogsten noodig ware met een van beiden een „ Bestand of Vrede aan te gaan, en indien Frankryk daar in niet „ naar hunne zin toetradt, geenen arbeid noch moeite te spaaren, „ om vooral de Vereenigde Nederlanden, 't ware dan door wat „ middel, en op welke Voorwaarden het ook mogte zyn, tot af„ zonderlyk sluiten te beweegen, meenende dat, zoo zy het „ daar heen konden brengen, gewonnen Spel te hebben; zich „ inbeeldende de Franschen alleen haast meester te zullen wor„ den, en de Vereenigde Landen, om het afzonderlyk sluiten by „ de Franschen in onmin gebragt hebbende, en in toekomenden

„ nood

„ nood van derzelver hulp ontbloot zynde, onder het eene of
„ andere Voorwendsel, 't welk hun toch nimmer zou ontbree-
„ ken, by een voordeelige gelegenheid en ten gelegener tyde
„ den Oorlog weder aan te doen en te onder te brengen.

„ Dat de Spanjaards ook, in tyd van Vrede, meer andere ge-
„ legenheden hadden om ons te beschadigen, en, onder die vee-
„ len, een middel naar den Raad van *Lipsius* en andere Politie-
„ ken, 't welk zy ook allesins meesterlyk hadden weeten in het
„ werk te stellen, en dat hun beter in tyd van Vrede dan van
„ Oorlog doenlyk was, behoevende niet het duizendste deel te
„ spendeeren, om iemand van onzen Staat en wel *geaffectioneerde*
„ te *corrumpeeren*; en onze Landen dus voor hen openstaande,
„ bedektelyk, door de practyken der Jezuïten en anders genaam-
„ de Geestelyken, de *humeuren* van goede Patriotten te *diverteeren*,
„ partyschap te verwekken en die te styven, mitsgaders *Commotie*
„ en Oproer onder de goede Ingezetenen; en, byaldien zy het
„ daartoe brengen konden, al koste het hun honderd Milioenen,
„ dat het hen duizendmaal meer zou doen vorderen dan met den
„ Oorlog. Dat ook de Staat en Welvaart van de Gemeente
„ door deezen Vrede noodzaakelyk zouden moeten verzwakken;
„ want dat, in plaatse dat ten tyde van Oorlog het Geld over-
„ vloedig door het Land omging, veele duizende menschen zich
„ daar door konde geneeren, en, de winnende hand mild zynde,
„ door het gantsche Land welvaaren gaf, zou nu onder de Ge-
„ meente schaarsheid zyn van Geld, slechte Neeringe, en
„ veele Handwerken stilstaan door het inkomen van veelerleië
„ Koopmanschappen uit de verheerde Provintiën, die merkelyk
„ beter Koop by de Inwoonders van dien konden gegeeven
„ worden, nademaal zy kleine Huishuuren, weinige Imposten en
„ Lasten te draagen hadden, en dat, indien onze Imposten en
„ Lasten, door de groote achterheid van 't Land, niet vermin-
„ derd konden worden, de goede Ingezetenen zouden moeten
„ vervallen tot groote ellende en rampen, waar op dan veeltyds
„ Opschuddingen en de uiterste ruïne van Koningryken en Lan-
„ den zyn gevolgd.

„ Dat men hier door veele duizenden van de Religie in Frank-
„ ryk, ja meer dan hier zelfs in de Nederlanden zyn, en dus
„ lang aldaar geleeden en geduld, in gevaar stelde om, door een
„ nieuwe woede, op de Slagtbank gebragt te worden, gelyk op

„ de Paryſche Bruiloft in den jaare 1572 geſchied was. Eindelyk
„ dat men den vredelievenden geest der Spanjaarden beproeven kon
„ aan het eenige werk van *Frankendaal*, die, om een eenige
„ Stad, waar op de Spaanſchen ook niet hadden te pretendeeren,
„ aan haar rechten Heer niet te willen leeveren, dat groote
„ Werk, als daar is de Vrede van gantsch Duitschland, voor zoo
„ veel in hen was, te rugge hielden."

Dit waren de redenen van de Oorlog- en Frankryk lievende Nederlanders; denkelyk dachten zy niet om deeze Vredeſpreuk:

Die Oorlog mint, en Vrede haat,
Wenscht andren en zich zelven kwaad,
Dies ſchept de Vryheid lust in Vreê.
De Vrede ſterkt de Magt der Staaten,
De Magt beſchermd in Land en Zee
De Welvaart van haare Onderzaaten.
De Welvaart, die door Vrede bloeidt,
Vermeert zoo veel als Vryheid groeit;
Want Vryheid is de Band,
De Vreê de kracht van 't Land!

Laat ons nu ook eens zien wat zy, die genoegen namen in het geen door hunne Overheid gedaan was, ten bewyze van hun gevoelen bybragten. Zy beweerden, „ dat men niet gehouden
„ ware, ten gevalle van Frankryk, zoo lang in den Oorlog te
„ blyven als het die Kroon beliefde; dat de gelegenheid zich niet
„ altyd opdeede, om tot eenen voordeeligen Vrede te geraaken,
„ en dat dus de gelegenheid daar toe moest waargenomen worden;
„ dat, ſchoon de Franſchen zich in den jaare 1636 gelieten, zonder
„ ons met den Spanjaard niet te willen handelen, zy echter, zoo
„ wel toen als nu, ons niet ontzien, maar hun best zouden gedaan
„ hebben, als zy hun voordeel daar by gezien hadden, zoo als
„ *Henrik de Groote* in 't jaar 1598 gedaan hadt; dat men de kans
„ des Oorlogs niet te zeer konde vertrouwen, als welke ligt een
„ anderen keer hadt kunnen neemen, en ons doen wenſchen en
„ bidden, zonder ons echter te doen bekomen, 't geen ons nu,
„ zelfs met Eer en Reputatie aangebooden, ja verzocht en gebe-
„ den wierdt; dat onze Middelen en Finantiën waren uitgeput,
„ en dat we dienvolgens niet langer vermogten in den Oorlog te

„ vol-

„ volharden; dat God magtig is zyn Woord en Waarheid, zoo
„ wel in Vrede als in Oorlog, te behouden en te beschermen, en
„ dat hy een God des Vredes is; dat 'er ten tyde van Vrede betere
„ gelegenheid is om de Waarheid des Euangeliums voort te zetten,
„ en in de andere Provintiën over te brengen', doordien de we-
„ derzydsche Ingezetenen dagelyks met elkander konden omgaan,
„ redeneeren en zintwisten, en hen daar door komen te gewin-
„ nen, (En toch het is geene ware bekeering, welke door dwang
„ en overheersching geschiedt: men moet anderen niet doen wat
„ men zich zelven niet gedaan wil hebben); dat het overwinnen
„ van verheerde Provintiën, en de verdeeling met de Franschen
„ daar over gedaan, deezen Landen ten hoogsten ondienstig was,
„ doordien Frankryk te *Glorieus*, een gevaarlyk Nabuur zoude
„ zyn; dat die Vorst, zoo wel als Spanje, ons met den tyd zou
„ zoeken in te lyven, 't welk hy ook ligter zoude kunnen uit-
„ werken dan Spanje, overmits hy naby gelegen is, en dat daarom
„ de verheerde Provintiën noodzaakelyk, als een scheidsel, tus-
„ schen Frankryk en ons moeten blyven, als houdende ons buiten
„ gevaar, dewyl de groote Jalouzy tusschen Frankryk en Spanje
„ nooit zou toelaaten, dat de een of de ander zich ten eenigen
„ tyde meester van de Vereenigde Gewesten maakte, als wel
„ bewust zynde, dat hy, die dezelven bemagtigd hadt, zich haast
„ meester van alles zoude maaken; derhalve dat, zoo Spanje
„ ons ten een of anderen tyde wederom den Oorlog zoude willen
„ aandoen, Frankryk, hoe zeer het zich thans ook van ons ge-
„ hoond hielde, niet nalaaten zoude ons te helpen en bystand te
„ bieden: en dat Spanje insgelyks niet in gebreken zoude blyven,
„ om ons te redden en de hand te leenen, ingevalle Frankryk ons
„ den Oorlog aandeede.

„ Wyders dat het eene onnoodige vreeze ware, dat Spanje
„ ons door het eene of 't andere middel zoude zoeken te belee-
„ digen; want dat hy zich wel wachten zoude van ons wederom
„ aan boord te komen, als weetende hoedanig hem de voorige
„ Oorlogen bekomen waren, van dewelken hy de smerte nog lang
„ gevoelen, en zyne schade en schande nimmer vergeeten zou;
„ dat, hoewel de Neeringloosheid voor een tyd te vreezen stondt,
„ en dat, door 's Lands achterheid, men nog wel een wylen tyds
„ zou moeten contribueeren in de Lasten der zwaare *Impositiën*;

„ het

„ het nogthans te hoopen ware, 't welk men buiten twyfel ſtelde,
„ dat de Neeringen zouden opwakkeren, zoo dra Duitſchland
„ door den Vrede wederom zou komen te *floreeren* en te bloeijen,
„ en dat wy als dan, onze ſchattingen met den tyd minderende,
„ eene Guldene Eeuwe zouden kunnen komen te genieten".

Wy laaten het aan 't oordeel onzer Leezers over, om te beſlisſen, wie van deeze beide partyen 't best over 't voor- en nadeel van den Munsterſchen Vrede geredekaveld hebbe; wy, die in laateren tyd leeven, kunnen daar het best de nuttigheid van zien, en de Wysheid van 't gedrag der Heeren Staaten, die een goeden Vrede, zoo als deeze was, verre boven veele overwinningen waardeerden, middagklaar beſpeuren: en toch zy waren de bevoegdſte Rechters van het Verbond, dat toen dertien jaaren tusſchen hen, en Frankryk in ſtand geweest was, en zouden daar niet van afgetreeden zyn, zoo het Welzyn der Republiek zulks niet gevorderd, en de Gerechtigheid hen daar toe niet gebillykt hadde.

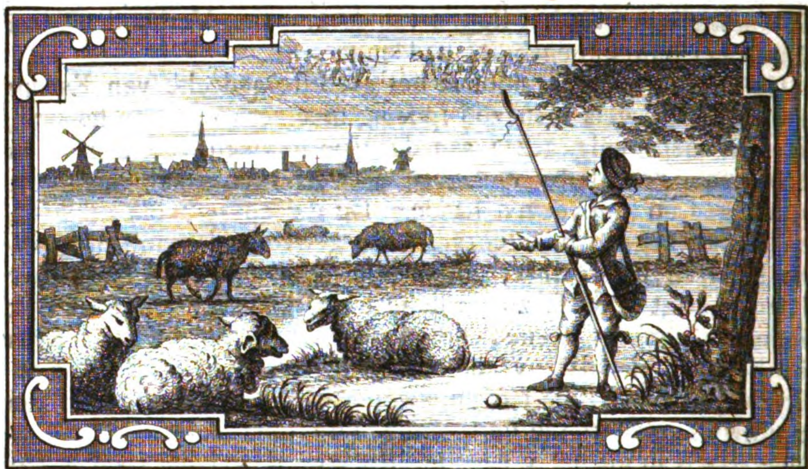
Ondertusſchen wierdt de Vredehandel tusſchen Frankryk en Spanje ten deezen tyde zoo goed als afgebrooken; de eiſchen der Franſchen waren ſteeds te groot geweest, en de Spanjaarden, nu ze den Vrede met de Heeren Algemeene Staaten geſlooten, en zich daardoor een grooten hinderpaal uit den weg geruimd hadden, waren ook niet zeer genegen om den Vrede met Frankryk te ſluiten, denkende hunne wapenen tegens 't zelve met veel beteren uitſlag te gebruiken, dan te vooren, toen ze de Staaten ook in 't hoofd hadden, en ze wierden niet weinig in deeze hoop verſterkt door de toeneemende binnenlandſche Onlusten in dat Ryk. De Vrede was naauwelyks tusſchen Spanje en deezen Staat tot ſtand gebragt, of de Hertog van *Longueville* vertrok van *Munster* naar *Parys*, werwaards hem de Heer *d'Avaux*, opontbooden zynde, niet lang daar na volgde, zoo dat de Heer *de Servien* daar alleen bleef, niet om verder met de Spaanjaards te handelen, maar om het Vredes Verdrag tusſchen Frankryk, den Keizer en de Keurvorsten en Standen van het Roomſche Ryk te voltrekken. Hier over hadt men nu vyf jaaren gearbeid, en, ſchoon Spanje alles aanwendde om het tot water te doen uitloopen, wierdt het nogthans geſlooten op den 24 October; op den zelven dag werdt ook te *Osnabrugge* de Vrede geſlooten tusſchen den voorsz. Keizer, 't

Ko-

Koningryk Zweeden en het Duitsche Ryk, waar van wy, als ons niet rechtstreeks aangaande, en dewyl de Vereenigde Nederlanden in geen van beide Verdragen begreepen wierden, geene verder melding zullen doen; alleen dient gezegd, dat de Staatsche Gevolmagtigden tot het sluiten van deeze twee Verbonden meer of min het hunne toegebragt hadden. 1648.

De Oorlog nam hier door in het grootste gedeelte van Europa een einde, 't welk men zoo spoedig niet verwacht zou hebben, byaldien men eenig gezag aan de Voorspooken van Oorlog en beroerten, zoo als by veelen en dikwyls verstandige menschen wordt gedaan, gegeeven hadde. De dweepery, die dikwyls, om niet te zeggen meestentyds, een gewrocht is van een kwaalyk besefsten Godsdienst, en zich in eenvoudige en onnoozele zielen vestigt, heeft zonderlinge uitwerkingen, en doet ook veelmaals zien dat geene, het welk in het weezen der dingen niet bestaat; niet dat wy een oogenblik twyfelen, dat 'er Luchtverschynselen zyn, die iets ongewoons vertoonen, maar men kan 'er dikwyls ongegronde vertooningen uit opmaaken. Men oordeele daar van uit het volgende, dat wy, dewyl het toch in het Westphaalsche geheurd is, als eene uitwyding hier verhaalen zullen. „ In 't Westphaalsch Ampt *Stoltzenauw*", zegt het Verhaal, „ en de Voogdy van *Bronkhorst*, tusschen *Schammerlo* en *Warmsen*, „ heeft men op den helderen Middag, in een ligte Wolk, een gerucht in de Lucht gehoord, even als of men op honderd Trommels haast geslagen. Daar op volgden twee sterke schooten, „ als uit Kanon. Straks daar na zag men twee Krygsheiren tegens „ elkander vechten. Meer als een uur lang hoorde men niet anders „ als schieten uit Musketten. Voorts vertoonde zich een Boogschutter, die een Kogel, als een Granaat, uit den Hemel naar „ beneden wierp. Deeze viel aan stukken op een steen in de Heide, „ waar een Herder de Schaapen hoedde. In 't breeken gaf ze zulk „ een barst, dat men meende Hemel en Aarde zou vergaan zyn. „ Eenige gedeelten van deezen Kogel heeft de Amptman van „ *Stoltzenauw* naar *Nyenburg* gezonden, en de Schryver, uit „ wien wy dit verhaalen, heeft dien in eigen handen gehad; betuigende dat ze uitwendig koolzwart, inwendig als Koper „ was, waar eenig Goud onder vermengd is. Dit droeg zich „ toe in 't jaar 1647".

Dit wonderlyke Luchtverschynsel, dat zekerlyk alleen door den voornoemden Herder gezien is, en dus ook veel geloofs verdient, vertoonen wy in de volgende Plaat.

„ Men ziet in de bovenstaande Plaat een Heide, waar op een „ Herder zyne Schaapjes is wydende, die in verwondering staat „ te kyken naar de lucht, welke helder is, en waar in men in „ een ligte Wolk twee Krygsheiren ziet, die tegens elkander „ vechten, terwyl een Boogschutter een Kogel, zoo groot als „ een Granaat, uit de Lucht naar de Aarde werpt; dit valt voor „ op een helderen Middag, en in 't verschiet vertoont zich achter „ Landeryen een Stad".

Doch komen wy wederom tot ons verhaal. De Algemeene Staaten door den Munsterschen Vrede by den Koning van Spanje voor Souverein, en de Republiek der Vereenigde Nederlanden als Vry en Onafhanglyk, erkend zynde, waren 'er straks eenige Edelen en Steden van *Braband*, die, zich daar toe gerechtigd oordeelende, deel aan de Regeering zochten te krygen; laat ons deeze zaak van wat hooger opneemen. Van dien tyd af, dat de zeven Vereenigde Provintiën met elkanderen een Republiek uitgemaakt, en den Oorlog tegen Spanje begonnen hadden, zoo hadden zich veele Baronnen, of Baanderheeren en eenige Grens-

ste-

steden van *Braband* vrywillig by dezelven gevoegd, en eenige anderen wierden door de wapenen veroverd; ter deezer oorzaake verzochten deeze Baanderheeren, Steden, enz., na 't sluiten van den Munsterschen Vrede, om zoo wel als de zeven opgemelde Provintiën tot een Lid van den Staat aangenomen te mogen worden. De Gemagtigden van *Braband* hadden de *Pacificatie* of Bevrediging van *Gent* in den jaare 1576 getekend, en die van *Antwerpen* en *Breda* hadden 't zelfde gedaan, ten opzichte van de Unie van *Utrecht* in 't jaar 1579, zynde deeze Unie ook afgekondigd geworden in 's *Hertogenbosch*, de Hoofdstad van een der vier Kwartieren van *Braband*. In den jaare 1581 hadden de Gemagtigden van *Braband* die plechtige Acte mede ondertekend, waar by de Vereenigde Nederlanden *Philips den II.* verklaarden vervallen te zyn van de Souvereiniteit deezer Landen; en eenige Steden van *Braband* hadden daar na haare Gemagtigden gezonden ter Vergadering der Algemeene Staaten; doch sedert dat *Alexander Farnese*, Hertog van *Parma*, in den jaare 1585 de Stad *Antwerpen* ingenomen hadt, zag men geene Brabandsche Gedeputeerden meer in hun Hoog Mog. Vergadering. In het volgende jaar zonden eenige Heeren, die Landen hadden in *Braband*, gelyk Graaf *Maurits*, in hoedanigheid van Baron van *Breda*, en de Magistraat van *Bergen-op-Zoom*, Gemagtigden in den *Haag*; doch zy kwamen niet in de Vergadering der Algemeene Staaten, en deeden ook geen moeite om 'er in te komen: alleen verzochten ze, dat aan hunne Provintie mogt worden gelaaten het bestier van haare Geldmiddelen, en dat 'er geene Penningen mogten worden geheven, als met toestemminge der Staaten van dat Land. Hun Hoog Mog. antwoordden hier op, dat zy geen Staaten van *Braband* erkenden, en dat ze de Heeren en Steden der Frontieren alleen erkenden, als Heeren en Steden aan hen Algemeene Staaten verbonden. Om *Maurits* van dat Bondgenootschap af te trekken, gaf men hem het Ampt van Kapitein en Commandant Generaal over de Steden, Sterktens en 't Krygsvolk van *Braband*; men stelde ook de Bestiering der Geldmiddelen, welken die Frontier opbragt, in handen van den Raad van Staaten, die by voorraad, uit naam van de Republiek, de schikking daar over zou hebben.

In het jaar 1591 hadden de Algemeene Staaten een byzonder Hof in 's *Gravenhage* opgericht, om over de zaaken der Braban-

ders, die tot de Republiek behoorden, te oordeelen, en deeze wyze van Regeering duurde meer dan veertig jaaren; maar in den jaare 1637 hebben de Baanderheeren van dat Land, by welken de Steden zich voegden, maakende een aanmerkelyk getal uit, om dat hun Hoog Mog. aldaar veelen met de wapenen veroverd hadden, op nieuws verzocht om als een Lid van den Staat erkend te worden. De veroverde Steden waren *'s Hertogenbosch*, *de Graaf*, *Breda*, *Steenbergen*, welken by *Bergen-op-Zoom*, *Willemstad*, *Ravestein*, *Eindhoven*, *Megen* en *Helmond* gevoegd zynde, meer dan de helft van *Braband* uitmaakten. Nademaal nu hun Hoog Mog. geen acht geslagen hadden op hun eerste verzoek, zoo hernieuwden zy het zelve, als gezegd is, na den Westphaalschen Vrede; zy vertoonden den 23 April, gelyk zy ook al te vooren hadden gedaan: „ Dat de Steden van *Bergen-op-Zoom* en „ *Willemstad* nooit van de Unie afgescheiden waren geweest; dat „ de Stad *'s Hertogenbosch* dezelve aangenomen en openlyk afgekondigd hadt; dat de Stad *Breda*, die dezelve hadt ondertekend, „ zich insgelyks nooit van de Unie hadt afgescheiden, maar dat „ ze, tegens haar wil en dank, daar van ware afgescheurd door „ 't geweld van den gemeenen Vyand, en dat ze gevolgelyk niet „ verdiende, door de wapens van den Staat verlost zynde, als „ een veroverde Stad aangemerkt te worden, zonder in haare „ oude Vryheid te worden hersteld; dat hun Hoog Mog. daar „ toe verplicht waren, niet alleen door de Unie der Provintiën, „ maar ook door het Tractaat, in den jaare 1635 met Frankryk „ gemaakt, waar by de twee partyen, dat is de Staaten zoo wel „ als Frankryk, zich hadden verbonden in hunne bescherming te „ neemen alle de Steden, die het Juk der Spaansche Dwinglandye „ zouden afwerpen, en zoo 'er eenigen waren, die zich te samen „ verbonden, dat men daar van een vry Lighaam zoude maaken, „ onafhangelyk van de andere Provintiën".

De Brabanders klaagden ook over het oprechten van het gemelde Hof van Braband in *'s Hage*, waar door ze genoodzaakt wierden, tot hunne groote kosten, naar Holland te reizen om te pleiten. Dit alles deedt hen dan verzoeken, dat aan dit gedeelte van *Braband* eene plaats werde toegestaan in meergemelde Vergadering, gelyk aan de andere Provintiën, of dat men ten minsten de bestiering van de Geldmiddelen van hun Land in 't zelf-

zelfde liet blyven, en dat de Uitspraak der Processen, die tusschen de Brabanders vielen, daar wierdt gedaan.

Dit Vertoog hadt nogthans geen beter gevolg dan het voorige, offchoon de Brabanders zich daar veel van beloofden; men gaf hun ten antwoord: „ Dat 's *Hertogenbosch* en *Maastricht* den „ Koning van Spanje niet alleen door de Wapens waren afgenomen, maar ook den Inwoonders van die Steden, welken zich „ standvastiger en hardnekkiger hadden verdeedigd, dan de „ Spaansche Bezettelingen zelven, die daar in lagen; dat ge„ volgelyk de Gemagtigden van *Braband* het Artykel van het „ Tractaat des jaars 1635 verkeerdelyk op die Steden toepasten, „ nademaal daar in niet wierdt gesprooken van Steden, die met „ geweld veroverd zouden worden, maar alleen van zulken, die „ zich van zelf der Spaansche Dwinglandye onttrokken, en zich „ by de Bondgenooten zouden voegen."

Hier op merkt men aan, „ dat men daar uit wel konde zien, „ dat de Staat, die reeds uit Zeven Provintiën, elk Souverein „ op zich zelve, en dus zoo veele Souvereiniteiten zynde, be„ stondt, het getal derzelven niet zoude hebben kunnen ver„ meerderen, zonder zyn eigen gezag te verminderen; dat *Braband*, „ den eersten rang onder de Zeventien Provintiën hebbende „ gehad, dezelve aan de Gemagtigden van die Provintie zou „ hebben moeten wedergegeeven zyn geworden." Alhoewel deeze redenen van groot gewicht waren, zoo is 't echter waarschynlyk, dat 'er nog eene andere niet min gewichtige rede ware, naamelyk: „ dat de Prins, reeds meester zynde van de stemmen „ in de Provintie Zeeland, daar door ook meester zoude worden „ van de stemmen in eene andere Provintie, ter oorzaake van „ zyne groote Goederen, die hy bezat op de Grenzen van *Bra„ band*, hebbende aldaar 't Markgraafschap van *Bergen-op-Zoom*, „ en de Baronny van *Breda*."

Zoo rasch inmiddels de uitwisseling der wederzydsche *Ratificatiën* te *Munster* geschied was, zonden hun Hoog Mog. de Heeren *Raesvelt*, *de Wit* en van *Haren* naar de Meijery van den *Bosch*, om, ingevolge 't derde Artykel van 't Verdrag, daar bezit van te neemen, en alle Geestelyke Goederen, Renten en Inkomen aan te tekenen; mitsgaders tot het invoeren van de Gereformeerde Religie zoo in de voorsz. Meijery, de Baronnye van *Breda*, 't Markgraafschap

schap van *Bergen-op-Zoom*, als in het Land van *Kuik*, *Overmaaze* enz. Zy maakten dat 'er in die plaatsen Gereformeerde Kerken waren, benoemden Predikanten om aldaar te prediken, en de andere diensten van hun ampt te verrichten, wordende vooreerst en by leeninge derwaards gezonden de Predikanten *Triglandius*, *Smetius*, *Hosius*, *Teeblerus*, *Emmius* enz. De Beelden en andere Sieraadiën, die de Roomschgezinden gewoon zyn in hunne Kerken te hebben, wierden tot dat einde weggenomen; voorts werden de voorige Plakaaten hernieuwd door een nadrukkelyk Plakaat, dat nogthans niet algemeen vastgesteld en in Holland niet afgekondigd werdt, en by 't zelve bevolen aan alle Abten, Priesters, Prelaaten, Paters, Kanunnikken, Monnikken en aan alle dergelyke Persoonen, (waar van eenigen zich hadden verstout, kort na de afkondiging van den Vrede, eenige Kerken en Kloosters in bezit te neemen;) dezelven binnen den tyd van agt dagen te ruimen en te vertrekken, met verbod van ooit daar weder te komen, op straffe van zeshonderd guldens en *arbitrale correctie*. Staande den Oorlog was 'er al een dergelyk Plakaat uitgegaan; maar dewyl men in dien tyd eenige Priesters met oogluiking hadt toegelaaten, zoo wierdt hun belast zich binnen agt dagen aan de Magistraat der plaatsen aan te geeven, en zich te onthouden van alle Godsdienstige Byeenkomsten, en 't inzamelen van Aalmoessen voor de Monnikken: en dewyl 'er eenige klachten kwamen uit de Meijery van den *Bosch*, waar van de Boeren altegader Roomschgezinden waren, over mishandelingen, den Gereformeerde Predikanten aangedaan, zoo vondt men goed die Boeren zulks te beletten, 't welk den Prins van *Orange* en den Raad van Staaten werdt aanbevolen.

Wy hebben gezien, dat, volgens 't derde Artykel van het Vrede-Verdrag, de Landen van *Overmaaze* moesten blyven in den staat, in welken zy by het sluiten van den Vrede waren, en dat, ingevalle men daar omtrent niet konde overeenkomen, alsdan de Kamer der wederzydsche Rechteren daar over zoude oordeelen. Maar toen men daar in eens geworden was, poogden de Spanjaards aan den eenen kant, en de Staatschen aan den anderen, zich in 't bezit te stellen van die Landen, eer 't Verdrag getekend was. De eerstgenoemden hadden op het einde van 't voorgaande jaar de Officieren, welken de Staaten in die Landen

hadt-

hadden gesteld om de Justitie, de Burgerlyke zaaken en de Geldmiddelen te bestieren, vastgehouden en naar de Schans *Nuvagne* gebragt. De Algemeene Staaten, ondersteund door den Prins van *Orange* en den Raad van Staaten, oordeelden dat men order moest geeven aan den Graaf van *Solms*, Gouverneur van *Maastricht*, die aldaar 't gebied hadt over een talryke Bezetting, om de Spanjaards uit die Landen te verdryven; doch de Staaten van Holland wilden daar toe niet verstaan, uit vreeze dat de Spanjaards hunne Troepen, die ze in de nabuurschap hadden, by een trekken en eenig geweld mogten gebruiken, waar door het sluiten van 't Verdrag, of ten minsten deszelfs uivoering vertraagd zoude kunnen worden. Zy meenden dat zulk een klein Land, en van zoo weinige aangelegenheid, niet waardig ware, om zich daar over in gevaar van een breuk met de Spanjaarden te brengen. De Gevangenen werden ontslagen, na het tekenen van het Verdrag; maar de Spaanschen bleeven nogthans in de bezitting van dat Land, en dwongen de Ingezetenen, die eenig geschil met den anderen hadden, voor hunne Rechtbank te pleiten, en alle de rechten en schattingen te betaalen, die, zoo zy zeiden, den Koning van Spanje toekwamen, als Hertog van *Braband* en Souverein van het Land. De Staaten, hier van verwittigd zynde, vorderden dezelve rechten en namen eenigen gevangen, by wyze van schaverhaaling, en daar toe gebruikten ze de Bezettingen, die ze op eenige Kasteelen van dit Land hadden. Ondertusschen vreesden de Gevolmagtigden, die te *Munster* waren om de *Ratificatiën* uit te wisselen, dat dit de Spanjaards zwaarhoofdig zoude maaken, en wel tot openbaare Vyandlykheden mogte uitbarsten. Men kwam dan over een, dat men zich aan 't derde Artykel zoude houden, en dat men, de wederzydsche Gevangenen wedergegeeven hebbende, deeze zaak zou stellen aan de Kamer der wederzydsche Rechters; het kon echter door deeze Kamer niet worden beslecht, en 't wierdt niet als eenigen tyd daar na afgedaan, te weeten in 't jaar 1652, als wanneer die zaak volkomen wierdt geregeld door den Koning van Spanje en hun Hoog Mog.

Doch eer de *Ratificatiën* waren uitgewisseld, hadt men ook beginnen te spreeken van verscheiden zwaarigheden, die zich in de uitvoering van het Verdrag zouden opdoen; men handelde over het slechten der Schansen in *Vlaanderen*, en, na overweeging van

die

die zaak, kwam men over een, dat de Staaten niet gehouden zouden zyn de twee Schanssen van *Caäsant* te slechten, als zynde dezelven ten uitersten noodig tot dekking van Zeeland; maar dat ze die zouden slechten, welken ze hadden op de oostelyke Oevers van de *Schelde*, behalve die van *Lillo*, welke de Sleutel van die rivier was. Dat, aan den anderen kant, de Koning van Spanje meester zou blyven van de Schans *de Peerle*, op dezelve rivier, in plaatse van de Schansen *St. Job*, *St. Donaas* en *St. Izabelle*, digt by *Sluis*.

Ondertusschen waren dit nog alle de zwaarigheden niet; 'er deeden zich kort na de uitwisseling der *Ratificatiën* nog anderen op. Men klaagde van weerskanten over het niet volbrengen van eenige Artykels, en over de verkeerde uitlegging, die men aan anderen gaf. „ 't Schynt" zegt men, „ dat de groote be„ geerte der in onderhandeling zynde partyën, om een einde van „ den Oorlog te zien, oorzaak ware geweest, dat verscheiden „ plaatsen der Artykelen niet klaar genoeg waren uitgedrukt ge„ worden, door het ongeduld, waar in men was, om tot een „ besluit te komen, uit vreeze dat 'er 't eene of andere toeval „ mogte opkomen, 't welk dat vertraagen, of de Onderhande„ lingen zelf afbreeken zoude, zoo als de Franschen wensch„ ten." De Staaten klaagden dat de Spanjaards den Koophandel der Hollanders belemmerden, tegen het Verdrag, voornaamelyk op de *Maas*, om dat ze Tollen afvorderden uit de Schans van *Navagne*, die ze hadden gebouwd op den Bodem van den Bisschop van *Luik*, als mede te *Roermonde*, tegens het IX en XII Artykel van 't Verdrag. Men klaagde ook dat zy de Hollandsche Schepen vasthielden, die naar Frankryk voeren, en dat zy dezelven in de Havens van *Vlaanderen* opbragten. 't Is waar, dat de Zeeuwen niet alleen Graanen bragten in *Picardie* en *Normandie*, alwaar groot gebrek was aan dezelven, maar ook andere verbooden Koopmanschappen; doch hun was, naar de letter, alleen verbooden aldaar Goederen te brengen, die in de Spaansche Provintiën gewassen of gemaakt waren, terwyl het hun was toegelaaten op Frankryk te handelen, gelyk zy hadden gedaan, eer die twee Kroonen in Oorlog met elkander waren Dit wierdt ook aan den Aartshertog *Leopold*, Gouverneur der Spaansche Nederlanden, vertoond door een Commissaris, die hem by hun Hoog

Mog.

Mog. gezonden was, ten einde eenige Hollandsche Schepen, die 1648.
de Ostendenaars genomen hadden, wederom te eischen. Deeze Commissaris, door *Antwerpen* trekkende, vertoonde dit aan den Graaf van *Fuensaldagne*, die 't gebied hadt over de Spaansche Troepen, onder den voorsz. Aartshertog, en aan den Graaf van *Pegnaranda*, hun voor oogen stellende het ongelyk, het welk den Onderdaanen van hun Hoog Mog. ware aangedaan, door het vasthouden hunner Schepen, zeggende dat zoodanig eene handeling strydig ware met het afgezonderd Artykel, dat wegens den Koophandel te *Munster* was gemaakt, behelzende met duidelyke woorden, *dat de Vaart en Koophandel van de Onderdaanen der Vereenigde Nederlanden zouden geschieden als te vooren, mits dat ze in Frankryk geene Goederen bragten, voortkomende in de Staaten van den Koning van Spanje, en welken tegens hem gebruikt konden worden.* Hy beweerde wyders, dat het woord *te vooren*, niet betekende den tyd van den laatsten Oorlog, in welken de Spanjaards alles, zonder onderscheid, hadden vastgehouden, 't welk de Hollanders van Frankryk bragten; maar den tyd des Bestands van het jaar 1609, geduurende denwelken het hun toegestaan was geweest alles daar te brengen, 't geene zy wilden, zonder zelfs de verboodene Goederen uit te zonderen. Hy voegde daar by, dat deeze Vryheid hun niet eerder was begonnen betwist te worden, na het eindigen van 't gemelde Bestand, dan door de breuk des Konings van Spanje met de Staaten der Vereenigde Nederlanden, en dat de Oorlog door het Verdrag van *Munster* geëindigd zynde, de zaaken wederom gesteld moesten worden in den staat, waar in ze voor de breuk waren, dewyl, het noch het oogmerk van den Koning, noch van zyne Ministers konde zyn, den staat der Hollandsche Kooplieden van een erger natuur temaaken ten tyde van Vrede, dan dit was geweest ten tyde van het Bestand.

Deeze zaak was duidelyk en klaar; doch de Ministers des Konings van Spanje antwoordden daar op: „ Dat de Vryheid, den „ Hollanderen toegestaan, om alles wat ze wilden in Frankryk „ te brengen, steunde op den Vrede, welke toen tusschen de „ Fransche en Spaansche Kroon was; doch dat men nu geen ge„ volg daar uit konde trekken, en dat het oogwit van den Ko„ ning, zoo min als van zyne Gevolmagtigden, niet konde zyn „ geweest den Hollanderen de magt te geeven, om Spanje te

„ beschadigen, door allerhande soorten van Wapenen aan deszelfs Vyanden te brengen." De Graaf van *Pegnaranda* zeide evenwel dat hy, dewyl hy allermeest tot den Vrede hadde gearbeid, zyn best zou doen om te maaken, dat aan de betwiste Artykelen de gunstigste uitleggingen werden gegeeven, mits dat de bewoordingen van het Tractaat niet wierden verdraaid. De Hollandsche Commissaris gaf den Graaf hier op te verstaan, dat hy last hadt zyne Brieven aan den Aartshertog over te leeveren, en niet langer dan drie of vier dagen naar het antwoord op dezelven te wachten, alzoo hy dan ten spoedigsten moest wederkeeren. Dit zeggen hadt zoo veel invloeds op den Graaf van *Pegnaranda*, dat hy den Aartshertog bewoog hem magt te geeven, om de Schepen, die, zoo als gezegd is, te *Oostende* opgebragt waren, wederom te geeven.

Schoon nu de Fransche Gezanten zoo uit *Munster* als uit *'s Gravenhage* waren vertrokken, en ten hoogsten klaagden, zoo als wy uit de Vertoogen van *la Thuillerie* gezien hebben, over de verhaastinge, omtrent het maaken van den Vrede gebruikt; zoo waren de Spanjaarden echter nu nog bang voor eene Vredebreuk, en deeze vreeze was de oorzaak, dat zy alles aan de Algemeene Staaten toestonden, wat dezelven eischten of verzochten: want zy waren in 't vermoeden, dat de Prins van *Orange*, zoo wel als Frankryk, de Nederlanden gaarne op nieuws in Oorlog zou hebben willen zien, dewyl hy zyne rekening zoo goed niet by een Vrede als by den Oorlog konde vinden. Doch zy wilden hunne toegeevendheid nogthans van dien kant niet beschouwd hebben; want om het wedergeeven van de gemelde Schepen te doen gelden als een Gunstbewys, zondt de Aartshertog *Louis Descortes* naar *'s Gravenhage*, welke aldaar staande hielt de uitlegging, die de Spanjaards aan dit Artykel hadden gegeeven. Hy beweerde niet alleen dat deeze uitlegging rechtmaatig ware, maar zeide ook dat de Hollandsche Goederen, die men in een vyandelyk Schip zoude vinden, goede prys zouden zyn. Ingevolge deeze verklaaring was het afzonderlyk Artykel, nopens de Commercie, voor de Hollanders niet meer van nut, als wordende daar door van al zyne kracht ontbloot, waarom men overeenkwam, om alle de geschillen desaangaande door een nieuw Tractaat van Zeevaart uit den weg te ruimen en te vereffenen:

men

men begon nog dit jaar dit Tractaat te ontwerpen, doch het wierdt eerst op het einde des jaars 1650 tot stand gebragt.

De klachten over en weder waren menigvuldig; van den kant der Staaten wierdt geklaagd, dat de Spaanschen, achtervolgens hunne belofte, de Acte van onzydigheid des Keizers voor de Vereenigde Nederlanden niet bezorgden, welke Acte zy verplicht waren te leeveren twee maanden na de uitwisseling der *Ratificatiën*. „ Men vindt evenwel, zegt men, een Acte van Keizer *Ferdinand den III*, den 6 July te *Lints* getekend, welke by na 't zelve, dat men verzocht, behelsde; doch daar aan ontbrak waarschynlyk eenige plechtigheid, die men noodig oordeelde te zyn." Daarenboven voldeedden de Spanjaarden ook niet, aan eene andere belofte, raakende het slechten van de Schansen in *Vlaanderen*; zy deelden de Staaten ook niet mede 't laatste Tractaat van Koophandel, dat ze met Engeland hadden gemaakt, en waar by ze den Engelschen voordeelen hadden toegestaan, die zy ook aan de inwoonende Handelaars deezes Staats beloofd hadden. Zy hadden zich verbonden de rivier de *Soute* in *Vlaanderen* te sluiten, 't welk zy echter niet nakwamen; daarenboven stelde de Koning van Spanje nog onder zyne Tytels de Republiek der Vereenigde Nederlanden, daar hy van alle eischen op die Landen afstand hadt gedaan. Hy hadt verscheiden Landen van *Opper-Gelderland* te koop geveild, en boodt aan zyne rechten te verkoopen op een Land, 't welk hy, volgens het 52 Artykel, aangenomen en beloofd hadt te verwisselen tegens een ander, dat de Algemeene Staaten hem ter hand zouden stellen.

De Spanjaarden dachten geene mindere rede tot klaagen te hebben; zy zonden *Stokmans*, Raadsheer in den Hoogen Raad te *Brussel*, tot dit einde naar *'s Gravenhage*, die den 16 September aan hun Hoog Mog. vertoonde: „ Dat veele Kerkvoogden
„ en andere Geestelyken van *Braband* gezet waren uit de bezitting
„ der Tienden en andere Goederen, die hun toekwamen in de
„ Meijery van den *Bosch* en elders, niettegenstaande dezelven
„ behoorden tot de Kerken, Beneficiën en Collegiën, staande
„ onder de gehoorzaamheid des Konings van Spanje, of waar
„ van de begeeving en het recht van Patroonschap zynen Onder-
„ daanen toekwam; dat hy derhalve verzocht dat die wederge-
„ geeven zouden worden, volgens het 43 Artykel; dat de Staa-

„ ten hunne Scheipaalen aan dien kant, gelyk ook rondsom
„ *Bergen-op-Zoom*, te verre uitstrekten; dat de Aartshertog
„ niet kon gelooven, dat hun Hoog Mog. 't gedrag der Offi-
„ cieren, die ze daar toe gebruikten, voor goed keurden, wel-
„ ken alle de Geestelyken, uit alle de Steden van *Vlaanderen* en
„ *Braband* jaagden, zelfs niet willende dat ze aldaar kwamen, om
„ hunne zaaken te verrichten; dat de Priesters daar veel erger
„ wierden gehandeld, hoewel de Gevolmagtigden der Staaten
„ te *Munster* het tegendeel hadden beloofd, dan in de Steden
„ der Vereenigde Nederlanden, waar ze veel Vryheids genoo-
„ ten; dat noch de Koning, noch zyne Ministers de magt had-
„ den, om den staat der Geestelyken van erger natuur te maa-
„ ken, dan die in den Oorlog was geweest, en dat dit de ver-
„ wisseling van *Opper-Gelderland* veel moeijelyker zou maaken."
Hun Hoog Mog. gaven hier op ten antwoord: „ Dat, dewyl
„ de Koning van Spanje, tevens met de Souvereiniteit, aan
„ hen afstand hadt gedaan van het Wereldlyk en Geestelyk
„ Rechtsgebied van 't geene hy in *Braband* en elders hadt ver-
„ laaten, zy ook recht hadden om te doen 't geen zy deeden;
„ dat zy niet wisten wat hunne Gevolmagtigden woordelyk had-
„ den beloofd, en ook niet geloofden daar aan gehouden te
„ zyn, als zynde beloofd zonder order; dat de Ingezetenen van
„ de Meijery, die onder de Souvereiniteit der Staaten behoor-
„ den, aan hen moesten klaagen als zy eenige rede daar toe hadden,
„ en niet aan den Koning van Spanje." Dit antwoord was te
rondborstig om den Heer *Stokmans* niet te doen vooruitzien,
dat dit eene lange en moeijelyke Onderhandeling zoude geeven;
dus keerde hy naar *Brussel* terug. Men zegt, dat dusdanige
zaaken te *Munster*, van weêrszyden, klaar hadden behooren uit-
gedrukt te worden, waar door men soortgelyke klagten zoude
hebben kunnen voorkomen; maar dat het waarschynlyk zy, dat
de twee partyen zich vergenoegd hebben met algemeene bewoor-
dingen, uit vreeze dat men, die zaaken nader uitpluizende, de
onderhandeling te lang sleepende zoude houden, en dat ze ein-
delyk daar door zeer ligt hadt kunnen afgebroken worden. Het
is daarenboven geen wonder dat 'er, na het sluiten van den Vre-
de, die een der gewichtigste en vermaardste van Europa is, nog
eenige geschillen voorvielen; de nabyheid der wederzydsche
Landen was alleen genoeg, om daar oorzaak toe te geeven.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1648.

Deeze geschillen hadden ook nog anderen ten gevolge. De Aartshertog *Leopold* was Groot-Meester van de Duitsche Orde, en dewyl de Commandery van *Gemert*, in de Meijery van den *Bosch* gelegen, aan die orde toebehoorde, zoo liet hy dezelve wedereischen. Deeze Commandery was afhangende, zoo als de Aartshertog verstondt, van de *Biesen* of *Hooge Biesen* in het Land van *Luik*, en dus beweerde de Licentiaat *Verbeye*, die tot dit einde in *'s Gravenhage* was gekomen, dat ze tot de Meijery van *'s Hertogenbosch* niet behoorde, en, nademaal de Baron van *Hondsbroek*, juist toen de Vrede te *Munster* wierdt gesloten, daar van in bezit was, dat hem zulks niet toekwam. De Raad van Braband in *'s Gravenhage* hier op gehoord zynde, en 't geschil zoo rasch niet kunnende beslist worden, wierdt het langen tyd sleepende gehouden.

De Ridders van *Maltha* hernieuwden thans ook hunne eischen op de Commanderyen, die zy weleer in deeze Landen bezeten hadden. Ten deezen einde kwam de Heer *Souvré* Ridder van die Orde, en toen Bailjuw en Grootkruisdraager van *Maltha*, in Holland, en zondt uit *Rotterdam* een anderen Ridder in *'s Gravenhage*, om aldaar kennis te geeven, dat 'er een buitengewoon Gezant van den Grootmeester van *Maltha* was aangekomen. Men liet hem aanzeggen, dat, dewyl men nooit een Gezant van die Orde in Holland hadt gezien, men niet wist op wat wyze men den Heer *Souvré* zoude ontfangen, en dat men dus eerst het goeddunken der Provintiën daar over moest verstaan; doch eenige dagen daar na liet men hem aanzeggen, dat zyne komste aangenaam was, en dat men hem zoude ontfangen, even als de Gezanten van Souvereine Vorsten, maar dat men den Grootmeester van *Maltha* niet erkende ten opzicht van de Commanderyen, die in de Vereenigde Provintiën gelegen waren. De Heer *Souvré*, een krachtige betuiging tegen deeze Verklaaring van hun Hoog Mog. gedaan hebbende, nam aanstonds de reize aan naar Frankryk. De Algemeene Staaten zonden deeze betuiging of *Protestatie* wederom; doch, op de vertooning van de Staaten van Holland, bedenkende, dat het niet wel opgenomen zoude worden, dat men zich zoodanig gedroeg jegens den Grootmeester, dien alle andere Mogenheden van Europa behandelden als een Souverein Vorst;

en die de Hollandsche Schepen, welken; naar de Levant vaarende, te *Maltha* aanliepen, zeer wel bejegende, zoo zonden zy hem iemand na om hem aan te zeggen, dat hy, indien het hem beliefde, konde weder komen, en dat men hem gehoor zou geeven. Dan de Gezant was reeds te verre weg, en deedt den Staaten vry veel kwaads aan het Fransche Hof, en zulks zocht hy by den Grootmeester van *Maltha* ook te doen; maar deeze ondersteunde zynen drift niet, en liet vervolgens in *'s Gravenhage* over de belangen der Orde op eene minzaame wyze handelen. Het grootst gedeelte dier Goederen was in de Provintie *Utrecht* gelegen, en dewyl ze of verkocht, of vervreemd waren, kantten zich die, welken daar van in bezit waren, meestal Leden van de Regeering zynde, tegens 't geene, dat ten voordeele van deeze Orde, en van de Ridders der Duitsche Orde, wierdt verzocht, zoo dat men in deeze zaak geen beter uitslag kon verwachten, dan in die van de Commandery van *Gemert*.

Ondertusschen ontfingen de Heeren Algemeene Staaten, kort na het sluiten van den Vrede, deswegens de gelukwenschingen van verscheiden Duitsche Vorsten. De Keurvorst van *Brandenburg*, die, zoo als we hier boven gezien hebben, met de Zuster van Prins *Willem* getrouwd was, zondt met dit inzicht de Heeren *Philippus van Horn*, *Otto van Schwerin*, *Wirich van Bernsaw* en *Jan Poortman* in *'s Gravenhage*, laatende tevens aanhouden op een nader Verbond, gelyk voormaals geschied was; doch dewyl de voorsz. Heeren slechts de tytels droegen van *Envoyés*, en gehandeld wilden worden als Gezanten van Gekroonde Hoofden, lieten ze nieuwe Geloofsbrieven komen, waar in de Keurvorst hun den tytel van Gezanten gaf, waar op men ze ook als zoodanig handelde.

Doch de Keurvorst, hoe zeer hy ook by de Algemeene Staaten geacht wäre, slaagde echter niet beter in zyn begeerte dan te vooren. De Tractaaten, welken hun Hoog Mog. met zyn Huis gemaakt hadden, betroffen alleen de bescherming van het geen hy in 't Hertogdom *Gulik* hadt geërft, maar het Verbond, dat de Keurvorst nu verzocht, moest zyn opzicht hebben op alle de Staaten, welke hy van de Vereenigde Nederlandsche Grenzen af tot *Pruisen* toe bezat, als mede 't geene hem, volgens het Tractaat van *Osnabrugge*, in *Pomeren* moest worden gegeeven. Wyders verzochten de Gezanten, dat de Staaten Generaal hem wederom ter hand wilden stellen de plaatsen in 't Hertogdom *Kleef*,

Kleef, waar zy Bezettingen in hadden, als in de Steden *Wezel*, *Rees*, *Emmerik* en *Gennep*, of ten minsten de twee laatstgenoemde plaatsen, waar van de een aan den Rhyn en de andere aan de Maas gelegen was. Maar hun Hoog Mog. gaven hier op ten antwoord, „ Dat de Steden, die ze in 't Hertogdom *Kleef* hadden, „ den Spanjaarden door de wapens waren afgenomen, en dat „ men daar in alleen Bezettingen hielt, om voor te komen dat „ ze door anderen niet wierden ingenomen; dat de Spanjaards „ dezelven nooit aan den Keurvorst zouden hebben willen we- „ dergeeven, en dat hy ze nooit door zyne Wapenen van hen „ zou hebben kunnen wederneemen; dat het dienvolgens redelyk „ ware, dat hy aan hun Hoog Mog. goeddeede de onkosten, die „ zy gedaan hadden, zoo om dezelven te bemagtigen, als om 'er „ de Bezettingen in te onderhouden". Betreffende de verdere afgelegen Landen van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid, zeiden hun Hoog Mog., *dat ze dezelven niet zouden kunnen beschermen, noch door troepen ter Zee, noch te Lande, zonder kosten te doen, die de Keurvorst niet zou kunnen vergoeden.*

Wanneer de Gezanten nu uit dit antwoord de meening van hun Hoog Mog. verstaan hadden, vertrokken ze in de maand July, om 'er den Keurvorst verslag van te doen, en lieten hier *Christiaan Moll*, die alleen Resident van *Brandenburg* was, maar die ook den tytel van Gezant hadt aangenomen. Deeze drong zeer dikwyls de Algemeene Staaten aan, om het voorsz. Verbond in te willigen, maar vergeefs, en zoodanig een uitslag hadt ook zyn verzoek, 't welk hy op het einde van dit jaar deedt, vraagende hun Hoog Mog. voor den Keurvorst tweehonderdduizend Kroonen te leen. Tot betaaling van deeze somme met de renten boodt de Keurvorst aan te verbinden de in- en uitgaande rechten, die hy ontfing in de *Pillauw*, en aan den mond van de rivier de *Pegel*, waar door de Schepen vaaren naar *Koningsbergen*, Hoofdstad van 't Hertoglyk *Pruisen*; men zeide dat deeze rechten wel zestigduizend Kroonen, en somtyds wel tachtigduizend in het jaar bedroegen. Maar behalve dat de Keurvorst reeds eenige Millioenen aan Hun Hoog Mog. schuldig was, uit hoofde van de penningen aan zynen Grootvader geschooten, en waar van noch Kapitaal, noch Renten in den tyd van dertig jaaren waren betaald; zoo was men ook niet verzekerd van de inkomsten der

rechten in de *Pillauw*, en de Keurvorst bleef in zich zelven meester daar van. Voorts zeide men dat de Keurvorst deeze penningen wilde opneemen, om dat hy, een *Vassaal* of Leenman zynde van de Poolsche Kroon, verbonden was eenige Troepen te werven, om dezelve te helpen tegen de Kozakken, die haar dreigden. Om kort te gaan, het antwoord, dat de Algemeene Staaten op dit verzoek gaven, was, dat ze niet in staat waren de verzochte somme uit te schieten, ten zy de Keurvorst vooraf regelde 't beloop van de somme, aan zyn Grootvader geleend, met de renten van dertig jaaren; en wat het voorgeslagen Verbond betrof, dat zy zich daar mede niet konden inlaaten, om de groote zwaarigheden, die zich in het zelve opdeeden. De Gezanten kwamen evenwel om die zaak nog eens wederom, doch konden hun oogmerk niet bereiken; zy keerden derhalve naar *Kleef* terug, alwaar de Keurvorst, sedert zyn Huwelyk, zyn verblyf gehouden hadt.

Hadt *Brandenburg* dus verre zich in zyn begeerte niet voldaan gezien, *Ferdinand*, Aartsbisschop en Keurvorst van *Keulen*, Bisschop van *Luik*, *Paderborn*, *Hildesheim* en *Munster*, slaagde in de zyne niet beter. Hy liet hun Hoog Mog. over den geslooten Vrede gelukwenschen, en met een verzoeken, dat ze, ten zynen beste, de onzydigheid met het Aartsbisdom van *Keulen* en het Bisdom van *Luik* wilden onderhouden; dat zyne Onderdaanen niet langer belast mogten blyven met het huisvesten van Krygsvolk, klaagende voornaamelyk over de verwoestingen, die de Troepen van den Landgraaf van *Hessen-Kassel* in zyne Staaten hadden aangerecht. Hy verwierf de verzochte onzydigheid, maar dewyl Frankryk en Zweeden den Landgraaf begunstigden, zoo waren hun Hoog Mog. niet genegen om, ter gunste van den Aartsbisschop, met die twee Kroonen over hoop te raaken. In het volgende jaar liet hy weder aan de Staaten verzoeken, dat zy hunne Bezetting uit *Rhynberg* wilden trekken, dat zy den Roomschgezinden hunne Kerken en alle de Geestelyke Goederen, die zy aldaar bezeten hadden, wilden wedergeeven; dat ze eenige Magistraatspersoonen, die ze hadden afgezet, wilden herstellen; dat de Rhyngraaf, Gouverneur van *Maastricht*, aan hem den eed van getrouwheid deedt, gelyk de Hertog van *Bouillon* en de Graaf van *Solms* hadden gedaan, dewyl hy, als Prins van

Luik,

Luik, tegelyk met de Staaten Prins van *Maastricht* was. Maar hun Hoog Mog. vonden niet goed zyne verzoeken toe te ſtaan, zy ſtelden zich te vreden met zyne Afgevaardigden met zeer veel beleefdheid te behandelen; ook kreegen ze eerlang ſtof tot nieuw misnoegen op den Aartsbisſchop.

De Hertog van *Nieuwburg*, *Philips Willem*, liet de Algemeene Staaten ook geluk wenſchen, ſchoon hy zeer misnoegd ware, dat ze den Keurvorst van *Brandenburg* in zyne eiſchen op de Kleefſche en Gulikſche Nalaatenſchap hadden voorgeſtaan; en dewyl hy thans vooronderſtelde, dat ze eene groote hervorming onder hunne Troepen zouden doen, zoo geloofde hy, dat ze het getal van hunne Bezettingen ook zouden verminderen: op dien grond verzocht hy, dat het Kasteel van *Raveſtein*, 't welk volgens de verdeeling, die hy met den Keurvorst van *Brandenburg* hadt gemaakt, hem toekwam, hem in handen mogt worden geſteld. Het antwoord der Staaten was, dat zy tyd noodig hadden om dat te overleggen, en dat hunne Bezettingen het Land geenſins tot last waren, om dat ze alle weeken ſtipt betaald werden, en aan de Ingezetenen, die daar door hunne eetbaare Waaren, waar mede ze anders zouden blyven zitten, verkochten, alles wat ze noodig hadden voldeeden. Ook verzochten de Staaten van het Hertogdom *Gulik* ontſlagen te worden van de Hesſiſche Troepen, maar men wees hen op het Tractaat, dat te *Osnabrugge* wierdt gemaakt, waar in men op hunne klachten zoude letten. Zoodanig waren de verzoeken der opgenoemde Vorsten, die als om ſtryd hunne toevlucht tot de Algemeene Staaten namen, zoo als zy voormaals meer dan eens hadden gedaan; doch het belang van den Staat vorderde, dat alles in denzelven ſtand bleef, waarom hun Hoog Mog. ze ook beleefdelyk van de hand weezen.

Om nu tusſchen beide ook iets te melden van den ſtaat der zaaken in de *Oost*- en *West-Indiën*, moeten wy zeggen, dat dezelven in de Oost-Indiën niet onvoordeelig gingen, nademaal de Maatſchappy hoe langs hoe meer in bloei raakte; want door de goede beſtiering der Bewindhebberen wierdt de Koophandel aldaar zoo vast geſteld, dat 'er jaarlyks tien of twaalf Schepen, zeer ryk geladen met allerlei Koopmanſchappen, in de Vereenigde Nederlanden terugkwamen. Doch in de West Indiën ging het niet aleens; de zaaken dier Maatſchappy liepen aldaar hoe langs hoe meer achter uit,

door-

doordien men niet genoeg Krygsvolk derwaards kon zenden, 't welk den Portugeezen geen geringe gelegenheid verschafte, om hunne zege op de Hollanders voort te zetten. Echter ging het der Maatschappy in *Angola* tot nog toe zoo onvoordeelig niet; men maakte een verbond met *Anna*, Koningin van *Congo*, welke zich tegen de Portugeezen verklaard hadt, en dezelven in een Sterkten, *Mochima* genaamd, belegerde. De Hollanders verzuimde de gelegenheid niet, om haar daar in te helpen, schoon zulks strydig ware tegens het Bestand, in den jaare 1641 tusschen hun Hoog Mog. en den Koning van Portugal gemaakt; doch het kwam de Maatschappy in 't vervolg duur te staan, dewyl het den Koning van Portugal oorzaak gaf, om de Hollanders uit *Angola* te verdryven, 't welk een groot verlies was voor de Maatschappy, die alle haare Zwarten, zonder welken men de Suikermolens in *Brazilie* niet kon bearbeiden, daar van daan haalden. Maar zoo lang *Brazilie* in zulk een slechten staat was, lagen de voorsz. Molens ten deele stil, en ze waren ten deele ook afgebrand, invoege men de Zwarten thans tot dien arbeid niet noodig hadde, en dezelven of verzondt of verkocht, vermits zy, die op het *Recif* waren, door de groote duurte en schaarsheid van leevensmiddelen een ellendig einde hadden.

Ondertusschen wierdt de moed der Portugeezen grootelyks vermeerderd door de aankomst der Vloot, die zy reeds in 't voorleeden jaar uit Portugal in de Bahia verwachtten; men zag ze terstond met meerder magts voor 't Recif, dat ze belegerd hielden, komen, en 't zelve vinnig beschieten: dan zy vorderden nogthans daar niet mede, alzoo men van binnen een dapperen tegenstand boodt, en 'er eenige Schepen uit het Vaderland nu en dan alvast aankwamen. De Belegerden door deeze Schepen, offschoon 'er veel volks op dezelven onder weg gestorven waren, en veel ziekelyk aankwamen, gesterkt, maakten het den Belegeraars en andere Portugeezen zoo bang, dat ze te velde en Boschwaards weeken, terwyl 'er ondertusschen door de Kruissers en Zeeuwsche Avanturiers veel ryke Pryzen op den Vyand wierden genomen, meestal belaaden zynde met Suiker, Tabak, Wyn en anderen Voorraad, die uit Portugal naar de Bahia, en uit de Bahia naar Portugal stevenden: de Maatschappy hadt daar nogthans weinig of geen voordeel by.

Door de aankomst der gemelde Schepen wierden die van 't Recif, gelyk gezegd is, tamelyk versterkt, en wel in dier voege

dat

dat men zich in staat dacht te zyn van ook iets op den Vyand te onderneemen. De Luitenant Generaal *Schuppe*, die al meermaals zynen yver voor de belangen der Maatschappy hadt laaten blyken, begaf zich met omtrent vyfhonderd man, vyf Veldstukken en andere Oorlogsbehoeftens, benevens zoo veel Leeftocht als hy voor agt dagen noodig dacht te zyn, over de *Afogados* naar het Huis van *Antonio Cavalcante*, en in zyn weg een kleine party Vyanden verslagen hebbende, kwam hy des anderendaags, zynde den 19 April by den Vyand, die, drieduizend mannen sterk, zich omtrent de *Garapes* gecampeerd hadt. Van de schermutseling kwam het tot een volledig Gevecht, dat drie uuren duurde, maar ten nadeele der Hollanderen uitliep; want in wanorde raakende, moesten zy in een Moeras wyken, waar 'er in de verwarring veelen dood geschooten en gekwetst werden, wordende zoo wel de dooden als gekwetsten gerekend ieder op vyfhonderd man, behalve nog eenentwintig Kapiteins, elf Luitenants en veertien Vaandrigs, dus duizend zesenveertig man: de Vyanden veroverden ook eenige Vaandels en ander Veldtuig. 1648.

Dit geval neemen wy tot onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men een hevig Gevecht tusschen de Hollanders en

 „ Por-

„ Portugeezen, in een open Veld, waar achter zich een Stad,
„ en ter zyden Bosschen en Rivieren opdoen; de Hollanders ten
„ deele voorvluchtig, ten deele in een Moeras geweeken, worden
„ zoo uit eenige Veldstukken als Musketten door de Portugeezen
„ vinnig beschooten, waar door 'er zich sommigen dood, anderen
„ zwaar gekwetst voordoen, terwyl eenigen der Vyanden doende
„ zyn eenige Vaandels te veroveren."

Doch hoe groot deeze nederlaag ook ware, verlooren de Hollanders echter den moed niet. *Schuppe* hadt zeker eenen anderen uitslag verwacht, maar het hoofd dus gestooten hebbende, zocht hy op eene andere wyze zich aan de Vyanden te wreeken. De Portugeezen hadden eenige Fortjes by *Olinda* verlaaten, om de Hollanders met gezamenlyke magt aan te tasten; deeze Fortjes liet hy inneemen, en ze met omtrent negenhonderd man bezetten: maar op het eene ongeluk volgt dikwyls het andere. Het Krygsvolk, te zeer verschrikt door de voorige nederlaag, was straks in alarm, toen het in een der Fortjes, met het aanbreeken van den dag, eenig Vyandlyk Krygsvolk zag aannaderen; de angst werdt welhaast algemeen, en deeze geringe hoop Vyanden, slechts vyftig mannen sterk zynde, bespeurende dat de Hollanders in verwarring aan het vluchten sloegen, zaten dezelven achter na en dreeven ze naar 't Recif, zonder dat de Officieren ze tot staan konden brengen: eenigen werden gekwetst, anderen gevangen genomen, sommigen dood geschooten. Wat de oorzaak ware van deze moedeloosheid, kunnen wy niet zeggen, maar de Officieren lagen de schuld op het nieuwelings overgekomen Volk, dat, naar hun zeggen, zeer onervaaren was, en dat, toen het onder de oogen der Vyanden kwam, om geld begon te roepen; een zaak, die men, dus zynde, wonderlyk mag noemen, alzoo dit Volk zich liever wilden laaten dood slaan, dan ter behoudenis van hun leeven te vechten, en zulks om dat het juist door hunne Overften niet betaald geworden was. De Stad *Olinda* en de omliggende Sterktens wierden vervolgens door de Portugeezen verlaaten, 't zy om hun voordeel elders te zoeken, of om dat ze de Hollanders aldaar niet durfden inwachten, en deezen, om hunne magt, hoe gering anders ook, zoo veel te gebruiken als mogelyk was, ten einde den Vyand overal op de hielen te zyn, zoo verdeelden zy dezelve, en zonden een goed gedeelte ter versterking naar *Paraïba*. Uit al het voorge-

gemelde kan men zien, hoe beklaagelyk de staat van *Brazilie* dit jaar nog was, en dat het onmogelyk ware verbetering te hoopen, zoo lang men met geen grooter magt den Vyand kon tegengaan; 't vervolg zal ons doen zien of men zulks gedaan hebbe.

Laat ons na deezen uitstap tot de Vereenigde Gewesten wederkeeren. Dewyl de Heeren Staaten van Holland 'er steeds op uit waren, om hunne Finantiën te herstellen, en zulks niet anders als door eenen goeden Vrede kon geschieden, hadden zy daar ook wel het ernstigste en yverigste naar gestaan. Denzelven nu verkreegen hebbende, vermaanden zy de andere Provintiën tot het zuiveren haarer Defecten; laatende ter Algemeene Staatsvergadering ook voorstellen, dat van ieder Compagnie (de twee Compagniën Gardes van zyn Hoogheid, de Compagnie Gardes van zyne Excellentie, den Stadhouder van Friesland, en de Compagnie van den Heere Veldmaarschalk alleen uitgezonderd) vyftig man behoorde afgenomen te worden, en dat men, deeze vermindering plaats genomen hebbende, met het werk der *Reductie* van de Troepen een begin kon maaken. De Gemagtigden van *Overyssel* bevalen daar op aan, dat de Hoofdofficieren van het Regiment hunner Provintie, in het doen der voorsz. *Reductie*, gehandeld mogten worden op denzelven voet, als de Hoofdofficieren der Regimenten van de zes andere Provintiën. De *Reductie* nam dan plaats op den 30 July; alle Compagniën Ruiters wierden gebragt op een getal van zestig paarden, de Officieren daar onder begreepen, met dien verstande nogthans dat eenen Ritmeester zoude worden goedgedaan *vier* paarden in plaats van *zes*, den Luitenant *twee* in plaats van *vier*, en den Cornet ook *twee* in plaats van *drie*, den Kwartiermeester *een* in plaats van *twee*, mits behoudende een *paye* van zesendertig guldens ter maand. Hier van waren de twee Compagniën Gardes van den Prins ook uitgezonderd, bestaande de eene uit honderd en vyftig Curassiers en honderd Arquebuziers, de andere uit honderd Curassiers onder *Mom*, en vyftig Arquebuziers van de Compagnie des voornoemden Stadhouders Graaf *Willem*. Aan alle Compagniën te voet werden, zonder onderscheid, vyftig mannen onttrokken, uitgenomen de opgemelde twee Compagniën Gardes te voet van zyne Hoogheid, die van Graave *Willem* en van den Veldmaarschalk, Heer van *Brederode*. Men rekende dat Holland

land alleen, by deeze Reductie, jaarlyks wel *zestienmaalhonderdduizend* guldens zoude uitspaaren.

Dit aldus vastgesteld zynde, viel de zwaarigheid omtrent de verminkte en verlemde Soldaaten, en die door ouderdom tot den dienst onbekwaam geworden waren; doch men vondt hier op goed, dat de Commissarissen de naamen van zoodanige persoonen zouden stellen op het slot der Rollen van de Compagniën, met byvoeging van derzelver ouderdom, hoe lang ieder gediend hadt, en op wat wyze hy in 's Lands dienst gekwetst en verlemd geworden ware. De Commissarissen moesten voorts alle de omstandigheden zoo naauwkeurig opneemen als hun doenlyk was, op dat men daar nader over zoude kunnen beschikken, terwyl den Ritmeesters en Kapiteinen inmiddels wierdt bevolen, om de oude en onbekwaame Krygslieden by voorraad met Leeningen te onderhouden, welken hun tegelyk met de Soldy van de Compagniën zouden betaald worden; dit moest voor den tyd van zes Leeningen geschieden, en men bevondt, in gevolge van dien, dat 'er wel tweeduizend man als zoodanig *geapointeerd* waren. De Fransche, Brandenburgsche, Hessische en Spaansche Wervers, namen deeze gelegenheid terstond waar, om het afgedankte Volk in dienst te neemen, schoon ze daar toe juist geen verlof hadden; den Spanjaarden liet men zulks by oogluiking toe, maar den Franschen, Brandenburgers en Hessen wierdt het by eene Acte toegestaan: het koopen en huuren van Schepen deeden de Spanjaarden hier te lande ook by oogluikinge, hoewel de Fransche Resident *Brasset* zich daar over misnoegd toonde.

Gelyk de Spanjaarden, zoo als wy hier boven gezegd hebben, een goed getal onzer Schepen opgebragt hadden, gaf dit gelegenheid om op de beveiliging der Zee bedacht te zyn. De Gemagtigden van de vyf Collegiën ter Admiraaliteit by den Prins op zyne Kamer gekomen zynde, wierdt gezamenlyk goedgevonden, dat 'er twintig Schepen zouden bestemd worden om te kruissen, zonder echter te bepaalen de hoogten, waar zy zulks zouden moeten doen, alzoo de noodzaaklykheid dit genoeg zoude aanwyzen. Daarenboven zouden 'er noch twintig Schepen dienen tot Convooi, die ter beschikkinge zouden staan van de Admiraaliteiten, om daar door de Zeevaart en Koophandel naar behooren te beveiligen, de verdeeling deezer Schepen moest geschieden op den ouden voet,

en

en naar het gewoonlyk gebruik. Ondertusschen zoude 'er ook een gelyk getal Schepen in voorraad aan den Wal blyven leggen, die wel van de allerbeste en bekwaamste zouden moeten zyn, terwyl het Geschut en ander Ammunitie in de Magazynen in gereedheid zouden gehouden worden, om 'er zich des noods daatelyk van te kunnen bedienen; en, indien 'er een grooter getal van goede en bekwaame Schepen, 't Land toebehoorende, voor handen ware, dat men dezelven mede aanhouden en met hunne behoeftens opleggen zoude; dat men voor het eerste jaar een bekwaam Schip moest laaten bouwen voor den Lt. Admiraal *Tromp*; dat men voorts alle jaaren twee nieuwe Schepen moest laaten aanbouwen, op dat men altyd van goede Schepen mogt voorzien zyn. Wyders wierdt goedgevonden, dat, aangaande de Schepen van het Parlement, die iets tegen die van den Staat mogten bestaan, men door den Gezant *Joachimi* alle pogingen zoude laaten doen, om alle oorzaak van verwydering voor te komen; dat men met de Turken 't recht van voetspoeling zoude oefenen; dat de byzondere Roovers, die door geene Mogendheid gemagtigd waren, zouden opgebragt en, naar gewoonte, door de Collegiën ter Admiraaliteit gevonnisd worden; en eindelyk dat men niet toelaaten moest, dat iemand, hy ware dan die hy wilde, de Schepen van deezen Staat kwame te beschadigen, of den Koophandel te verhinderen. Aldus was de beraaming tot beveiliging der Zeevaart, en zeker ze was zeer noodig, nademaal men in 't vervolg wel het meest daar voor bloot stondt; met dit al zorgde Holland voor de *Menage*, waar van ze reeds ten deezen tyd het *Concept* opmaakte, maar het zelve geheim hielt, alzoo het eerst in 't vervolg te passe komen moest, zoo als we dan zullen zien.

In het voorleeden jaar maakten wy gewag van de bezending naar *Moscovie*, en dat de Heer *Burgh*, die dit Gezantschap bekleedde, te *Novogrod* kwam te overlyden. Zyn Zoon, hem in die Waardigheid opgevolgd zynde, zette de reize verder voort naar *Moscow*, en hadt met de in dat Land toenmaals gebruikelyke plechtigheden by den Czaar meer dan eens gehoor, doch zonder iets in zyne zaak te vorderen, 't zy dat men hem om zyne jongheid verachtte, of om dat de Russen den Hollanders niet meerder voordeelen wilden toestaan: hoe het hier mede ook zy, de Heer *Coenraad Burgh* zag zich genoodzaakt, om onverrichter zaake naar

het

het Vaderland terug te keeren, alwaar hy op het laatst der maand October aankwam.

Zoodanig zyn de voornaamste gebeurtenisſen deezes jaars, die de Vereenigde Nederlanden rechtstreeks aangaan; laat ons nu kortelyk van eene gewag maaken, die dezelven niet weinig bezig hielt, wy meenen het beroerd Engeland. Nu men den Koning in handen hadt, begon de tweeſpalt en nayver onder de voornaamste Hoofden van zyn tegenparty te heerſchen, 't groot gezag van *Cromwel* en *Ireton* ſtak de zoogenaamde Independenten inzonderheid in de oogen; zy begeerden dat het Oppergezag, zoo wel over de Militie als in den Staat, niet altyd by dezelve perſoonen zoude blyven, maar dat het zoude omgaan en veranderen; dat niemand ryker weezen of meer Goederen bezitten zoude, dan in eene middenmaatige hoeveelheid, om dus al overmaatig gezag en heerſchappy in te toomen, meenende dat het niet genoeg ware van eene *Monarchale Tyranny*, zoo als ze het noemden, verlost te zyn, indien zy weder onder eene *Aristocraticke* of *Olygarchieke Magt* moesten vervallen. Deeze redenen ſtonden *Cromwel* gantsch niet aan, en om onder derzelver Voortbrengers eenen ſchrik te maaken, liet hy 'er eenigen van de ſtoutſten, die in Krygsdienst waren, *arquebuzeeren*. De een was 'er dus op uit om zyn gezag op denzelven voet te houden, de ander om nieuw gezag te winnen, en een ieder wist zoo by monde als by geſchrifte uit den Bybel, uit de geſchreeven Wetten, uit de Billykheid en uit het voorleedene genoeg by te brengen, om zyn handelwyze te ſtaaven. De gewapende Independenten hadden nogthans het meeste voordeel, en hunne redenen namen de overhand in zoo verre, dat 'er op den 17 January beſlooten wierdt, om het Ryk voortaan zonder Koning te regeeren, waar op by beide Huizen de vier volgende pointen wierden vastgeſteld: 1.) „ Dat „ zoo wel die van 't Hooger- als Lagerhuis voortaan geene *Adresſen* of Handelingen aan, of met den Koning zouden maaken of „ aangaan. 2.) Dat voortaan ook niemand anders in het byzon-„ der, zonder bewilliging van beide Huizen, eenige *Adresſe* aan „ den Koning doen, of eenige Handeling met denzelven zoude „ mogen aangaan. 3) Dat voortaan ook geen van beide Hui-„ zen eenige *Adresſe*, Boodſchap of Schryvens van den Koning „ zoude mogen ontfangen, en 4.) dat ze ſchuldig zouden zyn „ aan *Hoog Verraad*, die daar tegen deeden. *Fair-*

Fairfax en de Militie, zoo wel als het Parlement, zochten intusſchen hun gedrag te billyken door het in 't licht geeven van Verdeedigſchriften; die van de Militie zeiden: „ Dat, de Rechten en
„ Vryheden des Volks op veelerleië wyzen door den Koning en
„ de zynen verkracht en een Godloozen Oorlog daar over door
„ denzelven verwekt geweest zynde, men evenwel voor de per-
„ ſoon des Konings en zyne Voorrechten altyd zorgvuldig was
„ geweest, maar zoo, dat nogthans daar door het algemeene,
„ de zaak der Religie, der Vryheid, der Wetten en Welvaart
„ des Volks niet werden gekrenkt; dat de zuivere inzicht hier
„ van gebleeken was uit de veelvuldige *Adresſen* en Handelin-
„ gen met den Koning gepleegd, inzonderheid uit de laatſten,
„ waarby men gezien hadt dat voortaan de zekerheid des Volks
„ niet konde worden gehandhaafd, byaldien de Koninglyke Re-
„ geering in ſtand bleeve; dat de Militie daarom beſlooten hadt
„ ſtandvastiglyk te blyven by en voor het Parlement, en de on-
„ langs vastgeſtelde vier pointen, alsmede by al het geene, dat
„ in het toekomende noodig zou bevonden worden tot vastſtel-
„ linge der Regeering zonder Koning." Deeze Verklaaring van de Militie was zeer naar den zin van het Parlement, dat dezelve daar voor bedankte, en op zyn beurt onder anderen verklaarde: „ Dat zy, hoewel daar nooit toe genoodzaakt zynde,
„ zich tot zevenmaal toe in handeling tot Vrede en zekerheid
„ des Volks met den Koning hadden ingelaaten, byzonderlyk tot
„ *Oxford*, *Uxbridge*, *Newcastle* en *Hamtoncourt*; en dat de Ko-
„ ning, welke Voorſtellen men hem ook deede, dezelven altyd
„ hadt afgeſlagen."

Ondertusſchen waren 'er nog veele Steden van het Ryk, die den Koning genegen bleeven, zoekende door het inleeveren van verſcheiden Smeekſchriften, die weleens met dreigementen doorzaaid waren, 's Konings Vryheid te bewerken, en zulks wierdt ook door veele Lieden in 't byzonder zeer begeerd; doch dit was voor een dooven mans deur geklopt: wilde het Parlement de Koninglyke Regeering uitrooijen, het moest dan noodwendig de perſoon des Konings niet uit zyne handen geeven. Dit baarde groot misnoegen onder 't Volk, zelfs binnen *Londen*, waar de Jongens op den 9 en 10 April aan 't muiten ſloegen, en zich meester maakten van de Magazynen te *Leaden-Hall*, roepende *voor*

God

God en den Koning; maar *Fairfax* ſtelde terſtond alles in 't werk om het Oproer te ſtillen. De Heeren *Poyen*, *Langhorn*, *Powel* en de Ridder *John Owen*, namen de Wapenen in 't Land van *Galles* ook op voor den Koning; doch *Langhorn* en *Powel* wierden verſlagen door den Kolonel *Horton*, *John Owen* door den Major Generaal *Mitton*, en *Cromwel* hernam 't Kasteel *Penbroke*, waar van *Poyen* zich meester gemaakt hadt. De Vloot, die zeventien Schepen ſterk was, verklaarde zich ook voor den Koning, en jaagde den Commandant *Rainsborrow* in *Duins* aan ſtrand.

De Hertog van *York*, 's Konings Zoon, geen anderen kans ziende om het dreigende gevaar te ontvluchten, verkleedde zich den 20 April in Vrouwelyk Gewaad, ontkwam aldus van *St. James* en ſtak naar Holland over, werwaards hem zyn Broeder, de Prins van *Walles*, die in Frankryk was, den 21 July volgde, wordende te *Hellevoetſluis* door de Koningin van *Bohemen*, zyne Zuster, de Koninglyke Prinſes, en Prins *Willem* zyn Schoonbroeder verwellekomt. Middelerwyl werden 'er verſcheiden Adresſen aan het Parlement gepreſenteerd ter hervatting van de onderhandelingen tot vereffening, en om het Leger af te danken, maar zy, die 'er de Auĉteurs van waren, of die ze inleeverden, wierden door de Officieren van het Leger en de Parlementarisſen aangevallen, zelfs aan de Deuren van de Zaal, waar 'er eenigen om hals raakten, anderen gekwetst en ſommigen door de Soldaaten uitgeſchut werden. Die van de Provintie *Kent* namen ten getale van tienduizend de Wapens voor den Koning op, en verzamelden zich in een lighaam by *Maidſtone*, alwaar *Fairfax* ze aangetast hebbende, zy hem geduurende zes uuren een mannelyken tegenſtand booden; doch dewyl zyne Soldaaten in den Wapenhandel afgerecht waren, behielt hy ten laatſten de overhand, neemende veelen van de Kentenaars gevangen, mitsgaders agt Veldſtukken.

Hoe ſlecht nu deeze uitſlag ook was, ſchrikte die echter andere Koningsgezinden niet af, om ook iets ten gevalle van hunnen Vorst te beſtaan; onder deezen was de oude Lord *Goring*, Graaf van *Norwich*, die zich met vyfhonderd man naar *Esſex* en van daar naar *Colchester* begaf, waar de Inwoonders zich onder zyne Banieren begaven; een ander party, die uit *Londen* kwam, vervoegde zich insgelyks by hem, en uit de Provintie van *Hartford*

ford kwamen nog de Lords *Capel* en *Longhbrough* hem vinden. 1648.
De Graaf van *Holland* vergaderde mede een andere party te *Kingstone* op de *Theems*; doch hy werdt verstrooid na een zeer hevig Gevecht, dat echter niet lang geduurd hadt: de Lord *Francis Villers* verloor 'er het leeven by, en veele voornaame persoonen wierden gevangen genomen. Dit geschiedde den 7 Juny, en eenige dagen daarna werdt de Graaf van *Holland* zelve gevangen genomen.

Het Parlement van *Schotland* zondt van gelyke een Leger in Engeland onder aanvoering van den Hertog van *Hamilton*, om den Koning uit zyne Gevangenis te verlossen en weder op den Troon te stellen, maar dit gelukte zoo weinig als al het andere; want *Olivier Cromwel* versloeg hem ten eenemaal op den 17 Augustus te *Preston*, gelegen in het Graafschap *Lancaster*, schoon zyn Leger eenëntwintigduizend mannen sterk ware. De Engelschen namen, naar men zegt, meer gevangenen in dit Gevecht, dan zy Soldaaten hadden, bestaande hun Leger uit slechts twaalfduizend mannen; 't Parlement verloor by deeze gelegenheid den moedigen Kolonel *François Thornhaigh*, en weinig tyds na het Gevecht werdt de Hertog van *Hamilton* zelf gevangen genomen. *Cromwel*, om zich verder van zyn voordeel te bedienen, vervolgde de Schotten, die het gevaar ontkomen waren, tot in hun Land toe, alwaar de Graaven *d'Arguile*, *Lowden*, *Leven* en anderen uit den Schotschen Adel zich by hem vervoegden, en een Verbond mèt hem maakten, waar by ze zich verbonden om den gemeenen Vyand te verdelgen.

Intusschen was binnen *Colchester*, die eene lange en strenge Belegering uitgestaan hadt, zulk een groot gebrek aan Leevensmiddelen, dat de Belegerden genoodzaakt waren Paardevleesch te eeten, en schoon ze niet meer dan nog voor eenen dag over hadden, stonden ze echter de Belegering nog vyftien dagen uit, eer zy zich overgaven, 't welk mede op den 17 Augustus geschiedde. De voornaamste Artykels van 't Verdrag behelsden, dat den Soldaaten 't leeven wierdt geschonken en konden uittrekken, maar dat derzelver Bevelhebbers in de magt en beschikking bleeven van den Overwinnaar, en dat de Stad de somme van veertienduizend Livres zou betaalen, om de plondering af te koopen. Zy, die gevangen genomen wierden, waren de Lords *Goring*, *Capel* en *Longhbrough*, benevens elf Ridders, twaalf Kolonels, agt Luitenant-Kolonels, negen Majors, dertig Kapiteins en zeventig

tig Edellieden. Drie der voorsz. Ridders wierden door den Krygs raad ter dood veroordeeld, en ſtorven met een mannelyken moed.

Terwyl de zaaken zich aldus in 't Leger toedroegen, was het Parlement bezig de Schriften, die aan 't zelfde door de Stad *Londen* en andere plaatſen overgeleeverd waren, en ſtrektenom met den Koning een Verdrag te maaken, na te zien; en niettegenſtaande 't zelve te vooren hadt beſlooten, om den Koning geene *Adresſen* meerder aan te bieden, herriep het echter die *Bill*, onaangezien de tegenkanting van verſcheiden kwaalykgezinde Leden, en maakte 'er een andere, waar by men goedvondt met den Vorst op eene vrye en eerbaare wyze te handelen. Men begon dienvolgens de 18 September het Verdrag van *Newport* op het Eiland *Wight*, en de Koning toonde zoo veel genegenheid ter bewilliging der eiſchen van het Parlement, die dezelven waren als de reeds hier voorens gemelden, dat beide Kamers ze genoegſaam verklaarden om tot eenen goeden Vrede te komen; doch dit beſluit bezielde oproerzuchtige Leden en de Officiers van 't Leger met zoodanig eene woede; dat zy voornamen om zich van de perſoon des Konings te verzekeren, ten einde zy naar hunnen wille met hem konden te werk gaan: zy ligtten hem derhalve uit het Eiland *Wight*, en zonden hem gevangen op het Kasteel *Hurst*.

Den 30 November kreeg het Leger in 't hoofd, om zich te ontdoen van de Leden des Parlements, welken het meende dat den Koning te zeer genegen waren, en nam 'er veertig van dezelven gevangen, alle mannen zynde van eene bekende trouwe en groote ſtandvastigheid; het Leger dreef 'er nog honderd vyftig anderen uit het Parlement, en wilde niet gedoogen dat iemand in hunne plaats kwam, ten zy hy blindelings in zyn party en oogmerken tradt; waar na men de *Bill*, die beval den Koning geen *Adresſen* meerder aan te bieden, weder deedt herleeven, en die, waar by dezelve herroepen was, uit de Registers van het Parlement uitſchrapte: vervolgens verklaarden zy door een nieuwe *Bill*, dat het *Souverein Gezag* in hen alleen huisvestte; dat zy, die de wapens opnamen tegens het Gezag vertoonend Volk, dat is het Parlement, aan hoog Verraad ſchuldig zouden verklaard worden; en dat de Koning zelfs, doordien hy de Wapens tegens 't zelve hadt opgenomen ſchuldig ware aan het bloed, dat geduurende deezen Burgerlyken Oorlog vergooten was. Inderdaad, deeze onſtuimige Vergadering van Oproerigen nam het beſluit, om hem zyn proces op

te maaken, en gaf order dat men hem naar *Londen* zou vervoeren, 't welk ook in 't begin van 't volgende jaar geschiedde.

Ondertusschen was de Heer Dr. *Isaac Doreslaus*, die een geboren Hollander en Professor in de Historie te *Cambridge* was, door het Parlement herwaards gezonden, om te zien of hy by hun Hoog Mog. meer konde uitwerken, dan de Heer *Strickland*, die wederom naar *Londen* gekeerd was. Zyne Geloofsbrieven wierden wel ter Algemeene Staatsvergadering geleezen, maar door tegenkanting van den Heer *Boswel* wierdt hy by hun Hoog Mog. niet ter gehoor toegelaaten, en hy weigerde door Commissarissen gehoord te worden. Zyn voornaamste last was aangaande een goed getal Parlements Schepen, die, in *Duins* leggende, tegen *Rainsborrow* gemutineerd waren, zich voor den Koning verklaard hadden, en in het Goereesche Gat ingeloopen waren. De Graaf van *Warwich*, Groot Admiraal van Engeland voor 't Parlement, liep den 18 September daar ook binnen, met zeventien groote en vier kleinder Schepen, 't welk in 's *Gravenhage* deedt vreeze voor de schending eener onzydige Haven; zyne Hoogheid liet hun Hoog Mog derhalve verzoeken, om zulks door het stellen van goede orders voor te komen. Achtervolgens dit verzoek werden de Heeren *de Witt*, *Andrée* en *Ripperda* derwaards gezonden, die aan boord gingen, zoo van den Graave van *Warwich* als van den Admiraal der Koninglyke Schepen, en dezelven verzochten geene Vyandlykheid te pleegen op het grondgebied van den Staat; intusschen werdt de Admiraaliteit te *Rotterdam* tevens aangeschreeven, om zoo veele Schepen als mogelyk was in 't Gat van *Goeree* te zenden, ten einde op beide partyen een waakend oog te houden: *Warwich* verklaarde aan de voornoemde Heeren Gedeputeerden, dat hy niet zoude doen tot nadeel van de Souvereiniteit deezes Staats; ook duurde het niet lang, of 'er kwamen wel in de twintig Staatsche Schepen in *Goeree*. Dus hielden de Algemeene Staaten zich ten hoogsten onzydig; en de redenen van *Doreslaus* en *Strickland*, die met de Vloot van *Warwich* weder herwaards gekomen was, om hun Hoog Mog. te beweegen 's Konings Schepen in Zee te doen gaan, hadden geene uitwerking altoos; want de Heeren Staaten verklaarden, dat, byaldien iets dergelyks plaats hadde, de eene party, volgens gewoonte, vierentwintig uuren zou moeten blyven leggen, na dat de andere uitgeloopen was: de Graaf van *Warwich*, dat besluit verneemende, liep derhalve

in het begin der maand December weder in *Zee*, invoege 's Konings Schepen verplicht waren den bepaalden tyd te wachten. Eenige van deeze Schepen waren, terwyl ze in *Goeree* waren, tot den Graaf van *Warwich* overgeloopen, en de Lt. Admiraal *Tromp* schreef ten deezen tyd, dat de *fiende* Matroos niet Koningsgezind was, 't welk, ingeval van een Gevecht, nadeelige gevolgen voor 's Konings Schepen zou gehad kunnen hebben.

Zoodanig was het dit jaar met de Zaaken in Engeland gelegen; laat ons het zelve besluiten met nog eenige andere voorvallen.

Dewyl het Stadhuis te *Amsteldam*, dat reeds voor den jaare 1618 was gebouwd, zeer bouwvallig begon te worden, namen Burgemeesters en Regeerders dier Stad het besluit, om een nieuw Gebouw aan te leggen, dat, dewyl hunne Stad hoe langs hoe meer in getal van Inwoonders en tevens in rykdom toenam, veel grooter en prachtiger dan het oude moest zyn. Dienvolgens wierden 'er verscheiden Schetsen ontworpen, en, die van *Jacob van Campen* en *Daniel Stalpert* goedgekeurd zynde, tot Commissarissen over den bouw benoemd de Heeren *Cornelis de Graaf*, *Antony Oetgens van Waveren*, *Jan Huidekoper* en *Jan Cornelisz. Geelvink*. De grond daar toe werdt verkoozen by na achter 't Oude Stadhuis, om de Markt, sints den *Dam* geheeten, meerder ruimte te geeven. Straks begon men in den jaare 1643 en 1644 alle de Wooningen, daar omtrent en achter 't Oude Stadhuis, mitsgaders die ten noorden van het zelve tot aan de Nieuwe Kerk stonden, als ook het Kerkhof en al wat nevens die Kerk stondt, af te breeken en weg te graaven. Het Fondament daar op gegraaven zynde, wierden in de maand January deezes jaars de roosters daar in gelegd en een aanvang met heijen (*) gemaakt, waar na de eerste steen gelegd werdt; op den 28 October aan den Zuiderhoek tegens over de *Kalverstraat*. Deeze steen is van wit marmer en heeft dit Opschrift: *Den eersten Fondament - steen is geleyt door* GERBRANT PANKRAS, JAKOB DE GRAAF, SYBRANT VALKENIER *en* PIETER SCHAAP, *der Heeren Burgemeesteren Zoonen en Neven. Den acht-en-twintigsten October M. DC. XLVIII.* Joost van den Vondel maakten ter deezer gelegenheid het volgende Tyddicht:

De Wynmaent schreef twee min als 't derde kruis;
Toen 't Vrede jaer de grond ley van 't Stadthuis.

(*) Men was tot den 6 October 1649 met het heijen bezig, en het getal der Masten of Paalen, die in den grond geslagen wierden, wordt begroot op dertiendulzend, zeshonderd en negenenvyftig.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1648.

Men zag dit jaar ook, dat de Akademie des Vorstendoms *Gelder* en Graafschaps *Zutphen* den 22 April, of, gelyk anderen willen, den 12 Mai, te *Harderwyk* tot eene Provintiaale Hooge School opgerecht, en ter gedachtenis van 't zelve gouden en zilveren Penningen geslagen wierden, met dit Opschrift aan de eene zyde: *Pace Domi forisque sancita Academia Harderovici fundata Ill. Ordines Duc. Gel. Com. Zutph. in rei memoriam hunc nummum cudi fecerunt* 1648, dat is: *Den Vrede binnen en buiten 's Lands bevestigd, en de Akademie te Harderwyk opgerecht zynde, hebben de Ed. Mog. Staaten des Vorstendoms Gelder en Graafschaps Zutphen, ter gedachtenisse van dien, deezen Penning doen slaan* 1648; en op de andere zyde stondt: *Victoriæ Præmium Libertas*, dat is: *De Vryheid is de prys der Overwinninge.* Deeze Akademie wordt thans door negen Professoren bediend.

Schoon de Remonstranten nu al in veele Steden deezer Landen, en inzonderheid in die van Holland, oogluikende geduld werden, en binnen *Amsteldam*, gelyk wy op zyn plaats gemeld hebben, reeds eene Kerk ter verrichting van hunnen Godsdienst hadden; ging het hun echter over al nog zoo voordeelig niet. Te *Kampen* wierdt hun het prediken, tegens het verbod der Regeering, zoo euvel opgenomen, dat men den Leeraar *Gideon Curcellæus* in den Kerker wierp, en, om dat hy zulks verscheiden reizen hadt gedaan, in eene boete van tweehonderd guldens verwees, met *bannissement* uit de Stad en derzelver Jurisdictie; maar zoo dra de voorsz. somme den 16 July opgebragt was, wierdt de Geleerde gevangene, na negen weeken in de Gevangenis te hebben doorgebragt, losgelaaten.

Was de Kroonsopvolger van Deenemarken, *Christianus de* V, tot groote droefheid van den Koning, zynen Vader, en van het geheele Ryk, voorleeden jaar gestorven, terwyl hy naar *Saxen* ging, om, ter herstelling zyner gezondheid, de Baden te gebruiken, de Koning zelve, die *Christianus den IV.* genaamd was, overleefde hem niet lang; want hy overleedt in de maand February deezes jaars, en wierd opgevolgd door zynen anderen Zoon *Fredericus den III.*

Dit zelfde lot onderging ook de geleerde *Casparus Barlæus*, Professor in de Wysbegeerte te *Amsteldam*, op den 14 January, in

in den ouderdom van 64 jaaren, zynde den 12 February des jaars 1584 te *Antwerpen* gebooren; in den jaare 1631 werdt hy Professor in de Philosophie in het toen nieuwelings opgerecht *Gymnasium* te *Amsteldam*, welke Waardigheid hy tot zyn dood toe met veel lofs bekleedde: doch hy was, naar men zegt, in het laatst zyns leevens niet naar behooren by zyne zinnen, en zou uit verdriet, dewyl hy zag dat de Lykrede van den vermaarden *Spanheim* over den dood des Prinsen van Orange beter beloond werdt dan de zyne, in een put gesprongen en dus omgekomen zyn.

By den voorsz. Vorst en Letterheld zullen wy den dood eens Krygsmans voegen, naamelyk des Graaven van *Solms*, Gouverneur van *Maastricht*, het welke in de maand October voorviel. In dit Gouvernement werdt daar op door zyne Hoogheid aangesteld de Rhyngraaf *Frederik Magnus*, Gouverneur van *Sluis*, in dat van *Sluis* de Kolonel *Wynbergen*, en in dat van *Rhynberg* de Graaf *Frits van Nassauw*.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende de Gebeurtenissen van den jaare 1649, als de onthoofding van Karel den I, Koning van Engeland, en de gevolgen van dien; 't nader Verbond met Deenemarken; de Komst eens Spaanschen Ambassadeurs in 's Gravenhage; het begin der onlusten tusschen de Staaten van Holland, de Stad Amsteldam en Prins Willem den II: mitsgaders de verdere voorvallen van dit jaar.

WAS het voorgaande jaar aanmerkelyk, inzonderheid door het sluiten van den Munterschen of Eeuwigen Vrede met *Philips den IV*, Koning van Spanje; dit jaar was het niet minder, maar in droevige voorvallen, zoo als ons uit derzelver Verhaal zal blyken: wy oordeelen met Engeland te moeten beginnen, alzoo de orde des tyds zulks vereischt.

Wy blyven by deeze Onlusten wat langer staan, niet alleen, gelyk wy meermaals gezegd hebben, om dat deeze Staat 'er zeer

in betrokken was, en om dat ze eene ongehoorde uitkomst, naamelyk de onthalzing van een gezalfd hoofd, gehad hebben, maar ook om den Leezer 'er een volleedig denkbeeld van te geeven. Hier vooren is gezegd, dat de Koning van het Kasteel *Hurst* naar *Londen* wierdt vervoerd, 't welk op den 19 January van dit jaar geschiedde. De Oproerigen, door het Leger gesterkt, rechtten dan eene Rechtbank op, die zy het Hooge Hof van Justitie noemden, en gaven daar de magt aan om den Koning te dagvaarden, te recht te stellen en hem ter dood te veroordeelen. 't Hoogerhuis hadt een afschrik van zulk een verfoeijelyke handelwyze, zoo wel als het Parlement van Schotland, en de Rechters van het Ryk verklaarden, dat ze volstrekt strydig was met de Wetten en Gewoonten van Engeland; ook spraken de Presbyteriaansche Predikanten, zoo in 't openbaar als in 't byzonder, tegens eene zoo godlooze handeling, maar alles te vergeefsch: zelfs hadt een Predikant, *Hugh Peters* genaamd, den euvelmoed, ten einde de Rechters, die men aan den ongelukkigen Vorst gegeeven hadt, des te meer te bemoedigen, om voor hen te Prediken over 't 8 vers van den 149 Psalm: *Om haare Koningen te binden met Ketenen* enz., en ze te verzekeren, dat ze die Heiligen waren, waar van in deezen Psalm gesprooken werdt. Hy gaf ze in zyne Godlasterende Predikatie dikwyls den naam van Heilige Rechters, en voegde daar by dat hy, na een naauwkeurig onderzoek, gevonden hadt, dat 'er wel vyfduizend Heiligen in 't Leger waren, welkers Heiligheid niet minder was, dan die van de Heiligen in 't Paradys; na deeze lastertaal knielde hy in den Stoel neder, huilde en, zyne handen naar den Hemel opheffende, bezwoor hy de Rechters ernstig, uit naam des Volks van Engeland, *dat ze wraak op dien wreeden Koning Karel neemen, en niet zouden dulden, dat die* Benhadad *het leeven 'er van afbragte*: zoodanig kan het Woord Gods verdraaid, zoodanig door de Dweepery ontheiligd worden!

De Prins van *Walles*, 's Konings oudste Zoon, die als gezegd is, in den *Hage* was, hadt het oprechten van de gemelde Rechtbank niet zoo rasch vernomen, of hy was bevreesd voor het leeven van zyn Vader, waarom hy, om dit onheil te voorkomen, zyne toevlucht nam tot hun Hoog Mog., die hem den 23 January plechtig gehoor verleenden. Hy liet door den Heer

Boswel alles voordraagen, wat het hart der Algemeene Staaten konde treffen; hy gebruikte onder anderen ook deeze woorden: *ik schrikke te zeggen, dat een Prins van Engeland hier komt, om Uwe voorspraak te verzoeken voor het leeven van den Koning Zynen Vader.* Men was ten hoogsten aangedaan over zyne Redevoering, en men benoemde een buitengewoon Gezant, nevens *Joachimi*, gewoon Gezant van deezen Staat te *Londen*, maar toen in Holland zynde, om het verzoek van dien Prins te volbrengen; de gemelde Gezant was *Adriaan Pauw*, Heer van *Heemstede*, wien men Geloofsbrieven aan het Parlement, aan verscheiden Leden van beide Huizen, en aan *Cromwel* zelven mede gaf: zy vertrokken aanstonds, en kwamen den 5 February te *Londen*, waar wy straks hunne verrichtingen zullen zien.

Ondertusschen wierdt de Koning den 20 January gebragt voor dit gewaande Hooge Hof van Justitie te *Westminster-Hall*, en hy zette zich met een gerust en vrolyk gelaat neder op den Stoel, die voor hem bereid was. Thans las men hem de tegens hem gevormde punten van beschuldiging voor, waar in men hem bejegende met de naamen van *Tyran*, van *Verraader* en *Moordenaar*, en die men zeide te zyn opgesteld uit naam van al het Volk van Engeland. De Huisvrouw van den Generaal *Fairfax* riep luidkeels uit, dat meer dan de helft van 't Volk een afkeer hadt van zulk een handelwyze, en dat die niet als door de opstooking van den Verraader *Cromwel* geschiedde. De Koning zei, dat hy niets by te brengen hadt tot zyn verdeediging, ten zy de Rechters vooraf hun gezag gebillykt hadden voor zyne Koninglyke Rechtbank; maar dit niet kunnende, noch van zin zynde te doen, lieten zy hem weder in zyne Gevangenis brengen. Toen het voorsz. Hof den 22 January wederom vergaderd was, werdt de Koning andermaal daar voor gesteld, en een Praktizyn, *Cook* genaamd, verzocht, dat men den Vorst beveelen wilde stellig te antwoorden, of dat men anders de misdaaden, waar van men hem zou beschuldigen, voor erkend zoude houden. Het voornaame deezer beschuldigingen was: „ Dat hy *Karel Stuart*, Koning van „ Engeland, de oorzaak, aucteur en voorzetter van den Oorlog „ was geweest, en daar door schuldig was aan alle de Verraade„ ryen, Moorden, Rooveryen, Brandstichtingen, Diefstalen, „ Verwoestingen, Schaden en Rampen, die de Natie daar by

„ ge-

„ geleeden hadt." De Voorzitter *Bradshaw* zyn Majesteit verzocht hebbende, op deeze beschuldigingen te antwoorden, bleef de Vorst weigeren 't gezag van zyne Rechters te erkennen, en boodt aan, om voor zyn eigen Rechtbank te antwoorden, waar op hem aangezegd werdt, om des anderendaags weder te verschynen. Toen hy nu dien dag voor zyne Rechters wierdt gebragt, vraagde men hem waarom hy hun gezag niet wilde erkennen, en geantwoordt hebbende dat het was om dat de Rechtbank, die zy uitmaakten, strydig ware met de Voorrechten des Volks en de Grondwetten van het Ryk, beval de Voorzitter den Griffier de voorsz. weigering aan te tekenen, en den Gevangene weêr weg te brengen, het welk nagekomen wierdt. De Koning bleef volstandig by zyne weigering, toen hy den 27 derzelver maand January nogmaals voor deeze Rechtbank wierdt geleid, maar zeide tevens dat hy iets, tot het welzyn van het Volk strekkende, te zeggen hadt, en dat hy de Vryheid verzocht om voor de beide Huizen te mogen spreeken, waar toe zyne Rechters in geenerleie wyze wilde verstaan; integendeel, zy bevalen den Griffier hem zyn Vonnis voor te leezen, 't welk Hoofdzaakelyk dus bewoord was: „ Dat, nadien de Gemeenten, in Parlement vergaderd,
„ dit Hooge Hof van Justitie opgericht hadden, om het Von-
„ nis op te maaken van *Karel Stuart*, Koning van Engeland, de-
„ zelve gedagvaard en driemaal voor 't zelve verscheenen was,
„ en dat de beschuldiging van Hoog verraad en andere misdaa-
„ den hem, uit naam van geheel Engeland, voorgeleezen zynde,
„ enz. hy telkens geweigerd hadt daar op te antwoorden, enz.;
„ om welk Verraad en Misdaaden, in de beschuldigingen aange-
„ haald, de Rechtbank den voorsz. *Karel Stuart* verklaarde voor
„ een Tyran, Verraader, Moordenaar en openbaaren Vyand,
„ en hem verwees om onthoofd te worden." Deeze Sententie geleezen zynde, keurden de Rechters ze goed door het opsteeken hunner handen, en de Koning hebbende willen spreeken, wilde *Bradshaw* hem zulks niet toestaan, maar geboodt dat men hem weg zou brengen. Een der Engelsche Schryveren van dien tyd verhaalt, „ dat toen de Koning door de Soldaaten, die
„ haagsgewys geschaard stonden, heenen ging, zy hem door hunne
„ spotternyen en scheldwoorden overladden, en hem den rook
„ van hun tabak, waar van zy wisten dat hy een afkeer hadt, in 't

„ aan-

„ aangezicht bliezen; dat eenigen van de euvelmoedigsten hem „ in 't aangezicht spouwden, en dat de goede Koning, 't „ speegsel afveegende, zeide: *myn Zaligmaaker [illegible] vry meer „ voor my uitgestaan!* En dat toen eenige anderen van deeze „ *Brutaale* Menschen, door hunne Bevelhebbers opgehitst, riepen: „ *Justitie*, *Justitie*, *Executie*, *Executie*, deeze godvruchtige „ Vorst, tot in de Ziel getroffen over hunne verblindheid, hun „ zeide: *Helaas! arme menschen, voor een stuk gelds zoudt gy even „ zoo veel tegens uwe Officieren doen*; en dat, toen men hem in „ de Gevangenis bragt, dezelve Soldaaten die geenen, welken „ voor hem den hoed afnamen, met hunne vuisten of wapenen „ sloegen, brengende 'er zelfs een om 't leeven, om dat hy ge„ zegd hadt: *God hebbe deernis met hem!*"

Dit bovenstaande geval, dat zeer mooglyk is, zoo men aanmerkt dat dit slach van volk uit den aart, en nog vry meer in tyde van dergelyke Beroertens, tot allerleië euveldaaden genegen en in staat is, zullen wy tot Onderwerp van de volgende Plaat neemen.

„ Hier ziet men, behalve eenige Officieren, een goed aantal „ Soldaaten, staande van de Poort eens Pale is af in twee reijen

„ ge-

„ geschaard, door welken Koning *Karel den I*, by zyne Wachters 1648.
„ geleid wordende, heen gaat, en het speegsel, dat hem eenige
„ Soldaaten in het gelaat gespouwd hebben, in een houding van
„ groote lydsaamheid afveegt; voorts wordt hy van eenige an-
„ dere Soldaaten bespot: men ziet wyders veele Aanschouwers."

Ondertusschen waren de Gezanten van hun Hoog Mog., 'daags voor het uitspreeken des voorsz. Vonnis, te *Londen* gekomen, verzochten om gehoor, en bragten, in verwachting van dien, ten Huize van *Fairfax*, waar by de Spreeker van het Lagerhuis, *Cromwel* en eenige Officiers van 't Leger, ook tegenwoordig waren, de krachtigste redenen, die men kon bedenken, by, om de uitvoering van het Vonnis te doen opschorten, ten minsten zoo lang tot dat ze by beide Huizen gehoor zouden gehad hebben: maar men gaf hun ten antwoord, dat dit verzoek niet aan hen, maar aan het Parlement gedaan moest worden, en dat ze tyd zouden hebben om zulks te kunnen doen, vermits het Vonnis niet voor den 30 der maand January (*) ter uitvoer zou worden gebragt. Zy kreegen ook gehoor by beide Huizen van het Parlement den 29, en vertoonde: „ Dat de Heeren Alge-
„ meene Staaten hen met geen ander oogmerk zoo schielyk der-
„ waards hadden gezonden, als om hunne erkentenis te betuigen
„ voor de gunsten, die ze by verscheiden gelegenheden van dat
„ Ryk genooten hadden; dat ze oordeelden nooit betere bewyzen
„ daar van te kunnen geeven, dan door hun best te doen om de
„ verdeeldheden, die daar plaats hadden, by te leggen; dat ze
„ zich echter niet wilden bemoeijen met zulke zaaken, die hun
„ niet aangingen, maar alleen met zulke, waar over ze medely-
„ den moesten hebben; dat ze daar toe dachten verplicht te zyn,
„ om dat, van alle de Staaten van Europa, die der Vereenigde
„ Nederlanden allermeest met Engeland een gemeen belang
„ hadde, en gevolgelyk dat zy voor allen verplicht waren alles,
„ wat mogelyk was, aan te wenden, om de gereezen onlusten te
„ stillen; dat het kwaad nog niet ongeneeslyk was, maar dat het
„ zoodanig zoude worden, byaldien de zaaken, ten aanzien van
„ de persoon des Konings, tot het uiterste wierden gebragt; dat
„ men

(*) Dit is den 9 February naar den nieuwen styl.

„ men, hem in het leeven ſpaarende, hem met eenen zoude
„ verplichten, om allen goeden raad, dien het Parlement hem
„ zoude kunnen geeven, op te volgen; dat eene diepe verge-
„ telheid alles, wat van den een en anderen kant was gedaan,
„ zou kunnen bedekken; en dat men dus de onheilen, die 'er
„ anderſins zouden kunnen ontſtaan, en wel byzonder de ſcheu-
„ ring van Schotland met Engeland, zou voorkomen; dat men
„ integendeel, naar 's Konings leeven ſtaande, onvergeefelyk
„ zou beleedigen alle de Koningen van de Christenheid, waar
„ van 'er veelen, met hem vermaagdſchapt zynde, zouden oor-
„ deelen verplicht te zyn zich gevoelig daar over te toonen;
„ dat 'er veele redenen waren, die hem moesten verzekeren,
„ dat zyn leeven hun zeer dierbaar was, en dat zy niet twyfel-
„ den of het Parlement zou dit erkennen, indien het ſlechts be-
„ liefde hun Gemagtigden te vergunnen, om breeder met de-
„ zelven daar over te ſpreeken, enz."

Het Hoogerhuis toonde zich genegen, om ten eerſten over hunnen Voorſlag met het Laagerhuis te raadpleegen, maar het Laagerhuis niet; want zoo dra de Staatſche Gezanten daar uit gegaan waren, liet het hun zeggen, dat de tyd om te ſcheiden was verſtreeken, en dat het dus op dien dag hun voorſlag niet in overweeging kon neemen. Hier op lieten de Gezanten terſtond hun vertoog in het Engelsch overzetten, en zonden 't zelfde aan het Huis, dat het niet wilde leezen, uit vreeze dat het, door de kracht der redenen overtuigd, zich geprangd zou vinden, om de vastgeſtelde uitvoering van 's Konings Vonnis op te ſchorten.

Middelerwyl werdt de Koning den 28 der meergemelde maand January van *Whitehall* naar *St. James* gevoerd, waar *Dr. Juxon*, Bisſchop van *Londen*, voor hem predikte over de woorden Rom. 2: vs. 16. Des anderendaags, zyne Dochter Prinſes *Elizabeth*, en zyn Zoon de Hertog van *Gloucester*, verlof gekreegen hebbende, om het laatſte vaarwel van hunnen ongelukkigen Vader te ontfangen, verzocht hy zyne Dochter, na haar zynen zegen gegeeven te hebben, van zynen wege aan haar Broeder *Jacobus*, den Hertog van *York*, te zeggen, wanneer zy hem zag: „ Dat
„ de laatſte begeerte van zyn Vader was, dat hy zyn Broeder
„ *Karel* niet alleen zoude aanmerken als zyn oudſten Broeder,
„ maar dat hy hem ook zoude gehoorzaam weezen als zyn

„ Sou-

„ Souverein, en dat zy elkander onderling beminnen, en „ Vyanden van hunnen Vader vergiffenis verleenen moest „ dat hy ze ook verzocht de Leeredenen van den Bisschop *An-* „ *drews*, de Kerkelyke Politie van *Houker*, en het Boek „ den Bisschop *Laud* tegen *Fisher* te leezen, die hun een „ hoedmiddel tegens 't Pausdom zouden zyn; dat hy wensch „ dat zy zich niet over zynen dood zouden bedroeven, alzoo „ zelve voor hem niet als glorieryk konde zyn, dewyl hy „ leedt om dat hy de Wetten, de Vryheid van het Land „ den Protestantschen Godsdienst had willen handhaaven; dat „ haar verzocht haar Moeder te verzekeren, dat ze altyd h „ dierbaarste Voorwerp zyner gedachten was geweest, en „ de tederheid, die hy voor haar gekoesterd hadt, niet als m „ zyn leeven zoude eindigen." Hier na gaf hy haar nogma zynen zegen, en verzocht dat ze aan haare Broeders en Zuste zoude zeggen, dat hy ze zegende, en zich aan de gebeden va alle zyne Vrienden aanbeval; vervolgens zei hy aan den Herto van *Gloucester*, dat hy het Leger bereid zag om hem op den Troo te zetten, maar dat hy dien niet moest aanneemen zoo lang zy twee ouder Broeders nog in 't leeven zouden zyn, hem voort beveelende dat hy God maar moest vreezen, en dat Die zor voor hem zoude draagen.

Dingsdag den 30 January, des morgens, las de Bisschop va *Londen*, in tegenwoordigheid van zyne Majesteit, den H. Dienst en het 27 Hoofdstuk van den *H. Mattheus*, alwaar van 's Heiland Lyden wordt gesprooken. Na de Morgen-Gebeden, ontfing de Koning 't H. Nachtmaal en bereidde zich zeer godsdienstig to den dood; omtrent 10 uuren werdt hy van *St. James* naar *Whi-tehall* geleid door een Regiment Voetvolk, hebbende den Bis-schop aan de eene en de Kolonel *Thomlinson* aan de andere zyde, beide met ongedekten hoofde. De Koning liep schielyk en ver-zocht ze gaauwer voort te gaan, zeggende, *dat hy ter verwin-ninge eener Hemelsche Kroone ging, en dat hy zulks deedt met een veel grooter moed, dan die, waar mede hy zyne Krygslieden ten Stryde hadt aangemoedigd, om hem zyn Aardsche Kroon te helpen behouden.* In zyn Kabinet te *Whitehall* gekomen zynde, bragt hy 'er den tyd van byna twee uuren door in Gebeden, en op den middag gebruikte hy een stukje brood en dronk een glas wyn. Om één uur kwa-

 men

men hem de Kolonel *Hacker* en andere Officiers, verzeld van veele Soldaaten, haalen, en geleidden hem door het zoogenaamd Bankethuis en door een Venster op het Schavot, dat met zwart bedekt was, het blok, anderhalf voet hoog, stondt in 't midden en de Byl lag daar op. Verscheiden Compagniën Voet- en Paardevolk waren aan de twee zyde van de straat geplaatst, om het naderen van een zeer groot getal Aanschouwers te beletten.

De Koning, zich nu naar den Kolonel *Thomlinson* keerende, verklaarde hem dat hy onschuldig was: „ Dat hy het niet was, „ die de eerste Aanvaller was geweest, in den Oorlog tusschen „ hem en de Huizen van het Parlement, en dat hy God tot ge„ tuigen nam dat hy nooit het voorneemen hadt gevormd, om „ hunne Voorrechten te besnoeijen; dat het de beide Huizen „ waren, die hem aangetast hadden, en dat hy geloofde dat ze „ daar toe aangezet waren geweest door Kwaalykgezinden, die „ verantwoordelyk waren van al 't bloed, dat vergooten was gewor„ den; dat, schoon het Vonnis, 't welk hem ter dood veroor„ deelde, onrechtvaardig ware, hy 'er echter het rechtvaardige „ oordeel Gods in erkende, die hem daar door wilde straffen, „ nademaal hy de uitvoering van een ander Vonnis, dat ook on„ rechtvaardig geveld was, toegelaaten hadt (bedoelende hier „ mede het Vonnis, uit krachte van 't welke de Graaf van „ *Strafford* was onthoofd geworden, zoo als we op zyn plaats „ gemeld hebben); dat hy als een goed Christen storf; dat hy „ aan een iegelyk hadt vergeeven, en in 't byzonder aan hen, „ die de voornaamste Werktuigen van zyn onheil en dood wa„ ren, God biddende dat hy het hun wilde vergeeven, en hun de „ genade te doen van berouw te hebben over een zoo groote „ zonde; dat hy vuuriglyk wenschte, dat zy de rechtmaatige „ middelen mogten omhelzen, om den Vrede in 't Ryk te her„ stellen, deeze middelen waren," zeide hy, „ aan God, aan „ den Koning en aan het Volk te geeven wat hun toekwam: „ aan God, door de Kerk behoorlyk, overeenkomsig de Hei„ lige Schriftuure, te regeeren; aan den Koning, door zich te „ laaten bestieren volgens de Wetten van het Land, en aan het „ Volk, door niet meer te dulden dat, tegen deeze Wetten, „ het leeven en de Goederen der Onderdaanen gebragt werden „ onder een willekeurige magt: doch dat, dewyl hy zich daar

„ tegen

„ tegen hadt verzet, zulks oorzaak was dat hy zich thans op een „ Schavot bevondt; want," zeide hy „ zoo ik my daar aan „ hadt willen onderwerpen en de Wetten laaten veranderen, ik „ zoude hier niet zyn. Ik sterf als Martelaar," voegde hy 'er by, „ maar ik bidde God dat hy het u niet toekenne!" Hy verklaarde vervolgens dat hy storf, belydenis doende van de Leere der Anglikaansche of Engelsche Kerk, en zoo als hy ze van zyn Vader ontfangen hadt. Hier op wendde hy zich tot den Bisschop, wien hy de Orde van *St. Joris* in handen stelde, op dat hy ze aan den Prins zoude zenden; waar na hy zich gereed maakte om het hoofd op 't Blok te leggen, en zeide: „ Ik heb eene goede zaake voor, en een barmhartigen God op „ myne zyde; ik verlaat een verganglyke Kroon voor eene on- „ verganglyke: ja ik gaa bezit neemen van een Koningryk, „ waar geene verwisselingen te vreezen zyn." Na dat hy nu nog eenige woorden in stilte gesprooken hadt, met tevens zyne handen en oogen hemelwaards te heffen, lag hy zyn hoofd op het Blok, gaf het teken, en de gemaskerde Beul scheidde het met een hak van het lighaam. Veellicht ziet *Joost van den Vondel* hier op, daar hy zegt:

Vermomde Lucifer hadt door zyn Parlement
Den Heer het Zwaard ontrukt, de Kerk en 't Hof geschend,
En dat gezalfde Hoofd, na 't bloedig samenrotten,
Gekocht van Judas bloed, den droessem van de Schotten,
Als hy de Moordbyl klonk door 's Konings hals en kroon.
Zoo bouwt het Helsche Heir in 't Engelsch Ryk zyn troon.

Men zegt dat de Koning, het Blok ziende, gevraagd zou hebben of het wel vast stondt, en of het niet hooger behoorde te zyn, waar op de Beul geantwoord hadt, dat het vast stondt en niet hooger mogt zyn; dit is zeker dat de Beul, het hoofd afgekapt hebbende, het zelve ten eerste opnam, aan het Volk vertoonde en toen weêr nederlag by 't lighaam, dat met elkander wierdt gelegd in een Kist met zwart fluweel bekleed, en voorts in een Kamer, in welke de Vorst voorheen plagt te slaapen, gebragt, waar de Soldaaten 't eenigen tyd voor geld lieten zien. Veele Lieden waren 'er, die van 's Konings bloed opraapten, de een om 'er de stoffe hunner zegepraal van te maa-

maaken, de andere als de Overblyffels van een Martelaar. Het lighaam gebalzemd zynde, werdt in een looden Kist gelegd, en door veele zyner Domestieken naar *Windsor* gebragt, waar het in de Koninglyke Kapelle door den Hertog van *Richmond*, den Markgraaf van *Hartford*, de Graaven van *Southampton* en *Lindsey*, en den Bisschop van *Londen*, ter aarde wierdt besteld.

Deeze Vorst was van eene groote maatigheid, kuisch, nedrig, zyn Volk genegen, welspreekend, schoon hy zich niet zeer gemaklyk uitdrukte; moedig en ten uitersten geduldig, zeer godsdienstig en standvastig in zynen Godsdienst. Zyne Zoonen waren *Karel-Jacobus*, die zoo rasch hy ter wereld kwam storf; *Karel de II*, *Jacobus*, Hertog van *York*, die naderhand den Britschen Troon beklom onder den naam van *Jacobus den II*, maar denzelven ruimde voor *Willem de III*, Prinse van *Orange*; *Hendrik*, Hertog van *Gloucester*, gebooren den 8 July 1640. Zyne Dochters waren *Maria*, gebooren den 4 November 1631, en Gemaalinne van *Willem den II*, Prinse van *Orange*; *Elizabeth*, gebooren den 28 December 1635: *Anna*, gebooren den 6 Maart 1636, en *Katarina Henrietta Maria*, gebooren den 16 Juny 1644.

Ondertusschen wierdt de tyding van 's Konings dood den 24 February den Prins van *Orange* bekend gemaakt; deeze Vorst, by zyne eigen bevinding weetende hoe groot eene ontsteldtenis en droefheid zulks aan den Prins van *Walles* zoude baaren, wilde zelve daar de Aankondiger niet van zyn, maar zondt zyn Kapellaan, Doctor *Stuart*, tot denzelven, die hem leezende vondt en in 't eerst van andere dingen sprak; doch hy kon zyne eigen aandoening zoo niet verbergen, of de Prins bespeurde het en vraagde hoe hy zoo bedrukt zag: *Stuart* viel toen op zyn knieën en zeide: *God blesse your Majesty*, *God zegene uwe Majesteit!* waar uit de Prins opmaakte, dat het geene hy geducht hadt geschied was, ook was zyne ontsteldtenis zoo groot, dat hy het Boek uit de hand liet vallen. De Prins van *Orange* maakte zelve deeze droevige tyding aan zyne Gemaalinne bekend, en het duurde niet lang of het gerucht van 's Konings dood was alom in *'s Gravenhage* verspreid, 't welk een ieder met de grootste verontwaardiging aandeedt, zelfs hun, die het Parlement meer genegen waren geweest dan den Koning.

In de Vergadering van hun Hoog Mog. werdt terstond voorge-

geslagen door den Heer van *Renswoude*, die toen voorzat, dat men eene bezending aan den Prins van *Walles* moest doen, zoo om hem den rouw te beklaagen als om hem geluk te wenschen over zyne komst tot den Troon. Hier omtrent was men het niet eens; eenigen begeerden dat men den Prins van *Walles* zoude aanspreeken met den Tytel van Koning, en dat men de Gezanten terug ontboodt, uit vreeze dat, indien men ze daar langer liet, men het gedrag van 't Parlement zou schynen voor goed te keuren, en voor eene wettige Vergadering te houden: doch de Gedeputeerden van Holland en Zeeland, bekommerd zynde over den Koophandel hunner Provintiën als ze hen hoonden, die in Engeland meester ter Zee waren, konden zich zoo volkomen niet op dien voorslag verklaaren, en dewyl de Staaten van Holland in het kort stonden te vergaderen, waren ze van gevoelen dat men moest wachten met een besluit over die zaak te neemen, tot dat ze waren by een gekomen. Intusschen herlas men den 16 February ter Vergadering van hun Hoog Mog. het geene daags te vooren was besloоten, men vondt daar al te harde uitdrukkingen in tegens 't Parlement, en al te voordeelig voor den Koning, en de Gemagtigden van Holland beweerden, dat 'er zulk een besluit niet was genomen. Deeze zaak werdt dan den volgende dag wederom hervat, en alzoo men in dit besluit den Prins van *Walles* noemde *Karel den II*, *Koning van Groot-Brittanniën*, beweerden die van Zeeland, dat 'er niet besloоten was om op die wys te spreeken; maar dewyl dit door den Griffier tegen wierdt gesprooken, zoo wierdt het gevoelen van de Vergadering gevraagd, welke antwoordde dat 'er niet anders was gezegd als *Karel de II*, zonder andere woorden daar by te voegen: het besluit werdt derhalve op dien voet gesteld, maar men beval dat men geheim zou houden 't geen 'er was gebeurd, uit vreeze van dien Prins te zullen hoonen.

Wyders werdt den 20 der opgemelde maand besloоten, dat het geheele lighaam der Staaten den rouw zou gaan beklaagen aan *Koning Karel den II*, (zonder daar by te voegen *Koning van Groot-Brittanniën*), over den droevigen dood van *Koning Karel den I*. Daags daar aan gingen de Staaten met lange Rouwmantels naar hem toe, gaande de Heer van *Gent*, als Gemagtigden van de Provintie Gelderland, voor aan. Na de gewoone plichtpleegingen,

gen, begon hy zyn Compliment te maaken, en zoo dra de Koning zich hadt gedekt, dekten de Gemagtigden zich al te samen ook. Daar was niet gesprooken als van een Compliment van Rouwbeklag te maaken, met oogmerk van een ander van gelukwensching te doen, maar de Gemagtigde, die het woord voerde, mengde het een met het ander, hy noemde *Karel* ook SIRE en *Uwe Majesteit*, en dit kon niet anders worden gedaan, dewyl niemand als hem de Kroon toekwam. Toen het Compliment geëindigd was, zei de Koning aan *Boswel* in het Engelsch 't geene hy wilde geantwoord hebben, en de Resident deedt dit in 't Fransch. De Staaten van Holland, die inmiddels vergaderd waren geweest, gingen hem ook afzonderlyk en in merkelyken getale, door den mond van den Raadpensionaris *Cats*, begroeten; doch hun Compliment van Rouwbeklag was veel bekrompener dan dat van hun Hoog Mog., en zy deeden ook geene gelukwensching. De Koning, waarschynlyk misnoegd over deeze bekrompenheid, verzocht dat het Compliment hem in geschrift gegeeven wierde; maar dat wierdt hem geweigerd. De rede, waarom men hem den tytel van Koning hadt gegeeven, was om dat Schotland geen Verklaaring tegens hem hadt gedaan, gelyk Engeland, zoo als we straks zullen zien. Wat belangt het terugontbod der Gezanten, 'er wierdt goedgevonden dat de Heer *Pauw*, die naar Engeland in hoedanigheid van buitengewoon Gezant vertrokken was, alleen terug zoude komen, daar toen zyn last geeindigd was, en dat de gewoone Gezant *Joachimi* daar konde blyven, nademaal de Gezanten van Frankryk, Spanje en Portugal nog te *Londen* waren; 'er wierdt dan expres een Vaartuig gezonden om den Heer *Pauw* af te haalen.

De Predikanten van '*s Gravenhage*, *D. Lotius*, *Triglandius*, *Stresso* en *Tecknejus* kwamen de Heeren Staaten voor in het doen van Rouwbeklag aan den Koning, en *Lotius*, die het woord deedt, voer zeer sterk uit tegen de Moorders van zyn Vader; doch men nam hun zulks zeer kwaalyk af, en men zegt dat de Predikant *Lotius* gezegd zou hebben, *dat het hem door den Geest Gods was ingegeeven*. De Heeren Staaten van Holland dachten 'er echter heel anders over; want de Predikanten ontbooden hebbende, gelastten zy dezelven, „ dat zy zich voortaan te ont„ houden hadden van zoodanige of dergelyke Complimenten te

gaan

„ gaan doen aan vreemde Koningen of Potentaaten; ten ande- 1649.
„ ren, dat zy de tegenwoordige zaaken van Engeland niet op
„ den Predikstoel te brengen hadden, en voorts dat ze geen *Corres-*
„ *pondentie* met de Engelschen over Zee zouden houden."

Laat ons nu nog kortelyk verhaalen hoedanig zich het Parlement na den dood des Konings gedroeg. Zoo dra hy uit den tyd was, liet het door den Sergeant *Dandy*, die verzeld was van eenige Compagniën te paard, door de voornaamste Straaten der Stad en voor 't Paleis te *Westminster* met Trompetten uitroepen, dat niemend den Prins van *Walles*, of iemand anders, zoude hebben te verklaaren voor Koning van Engeland of Ierland, op straffe van als een Verraader aangemerkt te worden; waar na ze een Bill maakten, in welke zy zeiden dat het Hoogerhuis onnoodig en gevaarlyk, en de Koninglyke Regeering te lastig ware. Doch dit belette echter niet, dat de Markgraaf van *Ormond Karel den II*, in Ierland deedt uitroepen, en dat het Parlement van Schotland in dit Ryk het zelfde deedt. Dit zoogenaamd Parlement van *Westminster*, ondersteund zynde door een zegepraalend Leger, zette zyn voorneemen echter voort, gaf in zyn naam Verdeedigschriften in het licht, en liet een groot Zegel maaken, aan de eene zyde met het Kruis en de Harp, en dit Opschrift: *Het groot Zegel van Engeland*; en aan de andere zyde het afbeeldsel van het Huis der Gemeenten, met deeze woorden: 1649 *'t eerste jaar van de herstelling der Vryheid, door den zegen Gods.* Zy geboden ook, dat al het geld op een nieuwen Stempel zou geslagen worden, 't Kruis en de Harp aan den eenen kant, en het Kruis aan den anderen met deeze woorden: *'t Algemeen welzyn van Engeland, God met ons.* In plaats van den Eed van Oppermagt (*) en Getrouwheid (†), noopten zy het Volk aan om getrouw te zyn aan het algemeen Welzyn, zonder Koning noch Heer te erkennen. Zy stelden een Raad van Staaten aan, onder den naam van Bewaarders van de Engelsche Vryheid, welke Raad vyftig persoonen uitmaakten. Dus wierdt de oude Reeringsform veranderd, en begon afhanglyk te worden van die vyftig Leden, welkers Vergadering uitmaakte 't geene zy Parlement noemden. De Grondregel, waar mede zy deeze verandering en al hunne andere onwettige

(*) *Supremacy.* (†) *Allegiance.*

ge handelingen bekrachtigden, was, dat al de Magt en 't Gezag oorspronglyk in het Volk huisvestte, en dat zy het Volk vertoonden. Zy richtten daar na ook op een hooge Rechtbank, waar voor ze verscheiden Graaven, Ridders en andere voornaame Edellieden dagvaarden en veroordeelden, die ze vervolgens om hals lieten brengen, om dat ze 't met den Koning gehouden hadden.

Zy, die den wettigen Troonsopvolger gaarne hersteld hadden willen zien, en gantsch geen behaagen namen in de nieuwe Regeeringswyze, waar aan de Engelsche Natie niet gewoon was, moesten hun misnoegen versmooren, wilden zy zich niet aan levensgevaar blootstellen. Veelen waren op wraak uit, maar konden die aan het Parlement niet oefenen; eenige zochten dit dan aan deszelfs Ministers te doen. Dit ondervondt onder anderen de Heer *Isaak Dorislaus*, die, zoo als wy reeds gezegd hebben, door het Parlement in '*s Gravenhage* was gezonden, maar, zoo min als *Walter Strickland*, by hun Hoog Mog. gehoor verkrygen kon, vermits ze in de tegenwoordigen beroerden staat van Engeland onzydig wilden blyven. Terwyl nu deeze Heer, een keer naar *Londen* gedaan hebbende, en weder herwaards gekomen zynde, naar een Logement omzag, en zoo lang zyn verblyf in de Herberg *de Swaan*, waar ook andere Lieden spysden en hun verblyf hadden, genomen hadt, gebeurde het den 12 Mai, dat vyf of zes Schotten van 't gevolg des Markgraafs van *Montrosse*, een man van groot aanzien in *Schotland*, des avonds in de Kamer kwamen, waar *Doreslaar* met eenige andere Heeren aan tafel zat. Elk wilde opstaan op het gezicht dier Schotten, die den Degen in de hand hadden; doch zy bevalen hen te blyven zitten, nademaal het niet op hen gemunt ware, maar alleen op den Agent der Engelsche Wederspannigen. Een van deeze Schotten, *Doreslaar* kennende, rukte hem van de tafel en stak hem voor zyne voeten dood, waar na ze hunne Degens weder in de schede staken, en langsaam uit de Herberg gingen; laatende de anderen zeer verwonderd, om niet te zeggen ten hoogsten verschrikt. De Moordenaars vertrokken daar na op hun gemak uit '*s Gravenhage*, zonder dat 'er een gevangen of zelfs gedagvaard wierdt, om voor den Rechter te verschynen; ja, dewyl zy meenden eene Heldendaad bedreeven te hebben, hielden zy zich zoo bedekt niet, of men wist wel dat ze Schotten waren van het gevolg des Markgraafs van *Montrosse*.

Op

Op die wyze wordt dit geval door een Engelsch Schryver geboekt, maar een Fransch Schryver, die men zegt deeze zaak waarschynlyk te verhaalen volgens de berichten, hem door het Gerecht gegeeven, zegt dat vier gemaskerde persoonen, zagtjes aan de Deur van de Herberg geklopt hebbende, ingelaaten wierden, en dat ze, in huis gekomen zynde, de Kaars, die in het Voorhuis was, uitdeeden, terwyl eenigen van hun gezelschap zich van de Deur meester maakten, om den uitgang voor hunne Makkers te verzekeren. Twee der voornaamsten, die daar toe wel gewapend waren, traden in de Eetkamer; maar door dien ze *Doreslaar* niet wel kenden, kwetsten ze een Geldersch Edelman (men noemt hem *Gryp van Valckensteyn*), die daar spysde en weinig dagen daar na aan zyne wonde storf. *Doreslaar* wilde ondertusschen in de naaste Kamer vluchten, doch kon de Deur niet schielyk genoeg open doen om 'er in te komen, zoo dat hy daar met veele steeken om het leeven wierdt gebragt. Een Schryver van dien tyd voegt hier by, dat *Doreslaar*, toen hy door verbaasdheid de Deur niet konde krygen, zich onder den Schoorsteen begaf en, zoo hy best kon, met een stoel verdeedigde; doch dat een der gewapenden hem, over den stoel heen, een houw door 't Bekkeneel tot in de hersenen toebragt; waar na hy 'er nog een dwars door 't hart tot in de Lever, en voorts tot elf steeken toe ontfing; dat twee van zyne Dienaars, die toegeschooten waren, hunne pistoolen willende lossen, geen vuur konden geeven en ook zwaar gekwetst werden.

Niet zoo rasch hadt het Hof hier kennis van, of het liet by Klokluidinge duizend Guldens belooven aan een ieder, die de Moordenaars zouden aanbrengen; doch men heeft ze nimmer achterhaald: naderhand verstondt men, dat de moord voornaamelyk gepleegd ware door den Schotschen Kolonel *Whitford*, en dat de Heer *Ascham*, die in dezelve hoedanigheid aan het Hof van Spanje was gezonden, insgelyk door eenen *Sparks* om 't leeven was gebragt.

De voorsz. moord werdt, als te denken is, by het Parlement zeer kwaalyk opgenomen, en liet door den Ridder *Flemmingh* in een scherpe Instructie zyn misnoegen aan den Heer *Joachimi* bekend maaken; zy noemden deezen moord daar in, een *barbaarschen Moord*, een *execrabel feit tegen de Wetten der Volkeren en menschelyke*

lyke Societeit, en zonder exempel in onze Eeuwe; doch, schoon zulks in de persoonen van Gezanten waarheid is, is het nog vry sterker in die van wettige Koningen: maar het Parlement zal daar niet aan gedacht hebben. De Ambassadeur gaf eenige dagen daar na aan het Parlement in geschrifte te verstaan, dat men van den kant der Staaten niet in gebreke was gebleeven, om de Moordenaars te ontdekken, 't welk het Parlement eenigsins genoegen scheen te geeven; doch toen het Geschrift van *Joachimi* onder het oog der Staats-Vergadering kwam, stelde de President voor dat men 't zelfde behoorde te *desavoueeren*, en niet te dulden dat de Ambassadeur het Parlement eenigsins hadt erkend. Andere Leden van de Vergadering waren van gevoelen, dat men hem moest t'huis onbieden, waar op eenigen zeiden: *hadden wy hem 'er al met eere*; niet onduidelyk te kennen geevende, dat de groote magt van het Parlement voor den Staat te duchten ware, zoo men aan het zelve rede tot misnoegen gaf: ook duurde het niet lang, of dit nieuwe Gemeenebest nam zoodanig toe in magt, dat niet alleen de voornaamste Mogendheden van Europa, maar ook hun Hoog Mog. deszelfs vriendschap zochten.

Ondertusschen was *Walter Strickland* door dit voorval zoodanig verschrikt, dat hy het verzoek, het welke hy aan de Staaten van Holland hadt gedaan, wegens de veiligheid van zyn persoon, verdubbelde, en op den 14 Mai vooreerst verzocht recht over den moord, aan *Doreslaar* begaan, en vervolgens dat hem gegeeven wierden de papieren van den overleedenen, raakende hunne gemeene bediening, en dat men hem voor zyn persoon een *Sauvegarde* gaf. Hier op wierdt hem ten antwoord gegeeven, dat men, behalve 't onderzoek, het welk men reeds naar de Moordenaars hadt gedaan, overal Biljetten zoude zenden, behelzende dat men de naamen van hem, die de Daaders ontdekten, zou verborgen houden; dat men hem de verzochte papieren zou ter hand stellen, en de anderen aan den Neef van *Doreslaar*; en dat men, zoo hy het begeerde, eene Wacht van Soldaaten voor zyn Huis zou zetten. 'Er wierdt ook besslooten, dat de Acte van Sauvegarde en Bescherming plechtig afgekondigd en overal, daar men zulks gewoon was te doen, zou aangeplakt worden; des anderendaags werdt ook besslooten, dat men de berichten, die men wegens den voorsz. moord hadt kunnen bekomen, aan het Parlement zou zenden.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1649.

De Staaten van Holland poogden *Strickland* verder te verzekeren tegen de vreeze, die hy hadt, van het zelfde lot als zyn Amptgenoot te ondergaan; te meer om dat de Algemeene Staaten bleeven weigeren hem gehoor te verleenen, niettegenstaande zy de Ministers van den Koning en van het Parlement van Schotland ontfingen. *Strickland* gaf hun ten laatsten te kennen, dat hy besloten hadt te vertrekken, overmits hy zag dat hun Hoog Mog. het Parlement van Engeland verachtten, schoon het zelfde begeerig ware een naauwer Verbond met hen aan te gaan, en ten dien einde aanboodt Gezanten in Holland te zenden, of hen, die de Staaten naar *Londen* wilden zenden, te ontfangen; doch hun Hoog Mog. konden daar als nog niet naar hooren, een ongelukkigen Vorst, die zich, om zoo te spreeken, in huane armen was komen werpen, verdiende daarom niet alleen hun medelyden, maar ook om dat hy in zyne Voorzaaten met hen lang in Verbond was geweest, en hen niet beleedigd hadt: daarenboven verdiende 't Huis van *Orange*, dat met die Kroon vermaagschapt was, hunne opmerking.

By de Staaten van Holland was het niet aleens gelegen; want schoon ze daar ook wel toe gezind waren, ging hun het belang der Republiek nog meer ter harte: zy vreesden dat het vertrek en het misnoegen van den Resident nadeelig voor de Republiek mogte zyn. Hun Ed. Gr. Mog. vertoonden derhalve aan de Gemagtigden der andere Provintiën, dat het gedrag, het welk men hielt, geheel en al strydig ware tegens 't geen men sedert het begin der Engelsche Onlusten hadt gehouden, 't welk bestaan hadt in eene volkomen onzydigheid. De Provintie Gelderland keurde de redenen van die van Holland goed, maar de anderen sloegen 'er weinig acht op De Provintie Holland zulks ziende, liet daar op een Protest aantekenen, het welk hoofdzaakelyk behelsde:
„ Dat de Gemagtigden van de andere Provintiën vruchteloos
„ hadden gemaakt de Voorslagen, door gemelde Provintie ge-
„ daan, nopens 't houden eener volkomen onzydigheid met En-
„ geland, ten opzichte van den Koning en het Parlement, zeg-
„ gende dat zy, zonder uitdrukkelyke order van de Staaten hun-
„ ner Provintiën, geen gehoor konden geeven aan den Resident

„ van het Parlement, tegens 't welke zy zich echter niet konden
„ verklaaren, zonder de Onzydigheid te verbreeken, die een-
„ paariglyk was vastgesteld; dat het Parlement niet in gebreke
„ zoude blyven van zich te wreeken aan hunnen Gezant te *Lon-*
„ *den*, om dat zy het zelfde en zynen Minister hadden geweigerd
„ te erkennen; dat het niet zoude nalaaten te beveelen, dat deszelfs
„ Resident moest vertrekken, en mogelyk tot nog andere uitersten
„ zoude komen; dat de Staat zelve ten laatsten daar door zoude ly-
„ den, en dat die van Holland niet hadden kunnen nalaaten hunne
„ vreeze deswegens te betuigen door een plechtig Protest; dat
„ ze niet hadden verwacht derwyze gehandeld te zullen worden
„ door de andere Provintiën, die niet volbragten 't geene zy aan
„ het Verbond verschuldigd waren, en dat aan dezelven zou
„ moeten geweeten worden al het onheil, 't welk haare weige-
„ ring onvermydelyk zou veroorzaaken".

Dit Protest werdt den 9 September aangetekend, niettegenstaande de andere Provintiën zich daar tegen gesteld hadden, het welk oorzaak was, dat derzelver Gemagtigden op den 30 van die maand te kennen gaven, dat zy, nademaal Holland weigerde haar Protest in te trekken, oordeelden verplicht te zyn om te verklaaren: „ Dat zy uit hunne eigen beweeging niet geweigerd
„ hadden, om gehoor te verleenen aan den Resident van het Par-
„ lement, maar dat zy dit hadden gedaan, na dat zy het gevoelen
„ van de Staaten hunner Provintiën wel hadden ondertast; dat
„ men hun niet konde te last leggen de Onheilen, welken uit
„ die weigeringe zouden mogen voortspruiten, dewyl zy niets
„ wilden doen als op order van hunne Principaalen; dat ze had-
„ den geoordeeld, dat de tegenwoordige toestand van zaaken
„ al te teder ware, om iets ter eene of ter andere zyde te be-
„ sluiten en vast te stellen, zonder uitdrukkelyken last van hun-
„ ne Provintiën, en dat ze zich anders zouden verklaaren, als
„ hunne Principaalen het zouden goedvinden".

Zoodanig was hoofdzaakelyk het geene 'er thans voorviel, ter oorzaake van de weigering aan den Heer *Strickland* gedaan wegens zyn verzoek, om gehoor by de Algemeene Staaten te erlangen; hy besloot hier op ook te vertrekken. Al te vooren hadt Koning *Karel II.* oorbaar gevonden gehoor te laaten verzoeken aan de Staaten van Holland, om hun kennis te geeven van den staat zy-

ner

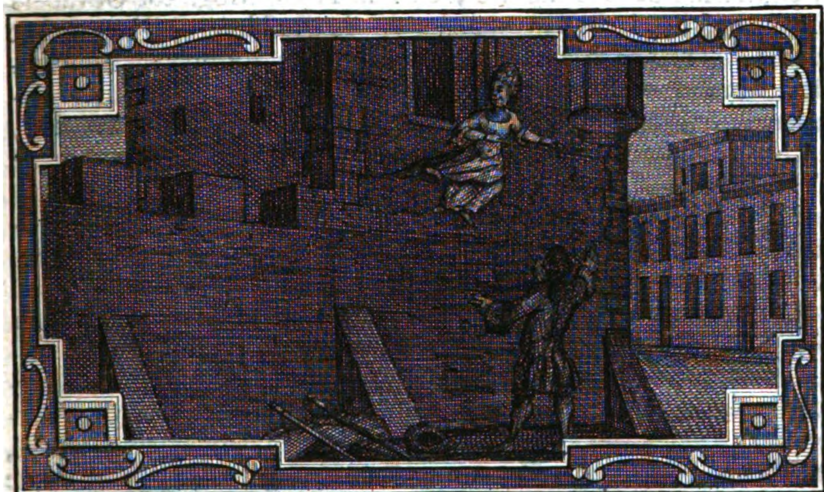
ner zaaken, en hen om raad en bystand te verzoeken. Hy wierdt den 30 Maart in de Vergadering ontfangen met veel achting, en na dat hy een zeer kort Compliment hadt gedaan, gaf hy een Memorie aan hun Ed. Gr. Mog. over, waar in, na zyne erkentenis betuigd te hebben wegens hunne deelneeming in den droevigen dood van den Koning zynen Vader, hy zeide: „ Dat zyn aanhang in Engeland ten eenemaal onder den voet lag, en dat hy daar niet veilig zoude kunnen zyn; dat Schotland hem wel voor Koning hadt verklaard, maar dat het veel meer was met den naam dan met de daad; doch hy hoopte de Schotten in 't kort op zyne zyde te krygen, en dat hy alle middelen zoude aanwenden tot voortplantinge van den Gereformeerden Godsdienst". Hy sprak ook van naar Ierland te gaan, om te beletten dat het Parlement zich van dat Ryk geen meester maakte, en dat hy zich daar van daan, als het tyd was, naar Schotland zou begeeven. Hy drong zeer sterk aan, dat de Staaten hem hunnen raad zouden mededeelen, en onderstand doen tot die reis, op dat hy met eere en in veiligheid in Ierland mogte komen, tevens te kennen geevende dat hy hun, indien ze hem ondersteunden, eenige opening zoude doen, die voor de Republiek niet nadeelig zou zyn; doch dit waren, gelyk men zegt, slechts enkele Hersenschimmen.

Nademaal hun Ed. Gr. Mog. als nog geene rede hadden, om zich op deezen Vorst te kunnen verlaaten, zoo hadden zy hem op den 12 April nog niet geantwoord; weshalve hy hun op dien dag eene andere Memorie liet ter hande stellen, waar in hy betuigde, dat hy verplicht was zich ten spoedigsten in zyne Staaten te stellen, en verzocht dat de Heeren Staaten hem met Schepen en Geld wilden ondersteunen, zoo om zyne Schulden te betaalen, die hy in Holland hadt gemaakt, als tot de kosten van zyne reis. Hy zeide dat hy aan de Staaten zulke verzekeringen daar voor zoude geeven, als zy noodig oordeelden, en dat hy dien dienst altyd in zyn geheugen zoude houden. Men besloot daar alleen op den 30 April, dat men aan de Edelen en Gemagtigden der Steden, Afschriften van 's Konings Memoriën zou geeven, om dezelven te behandigen, waar het mogt behooren, „ Die Vorst", zegt men hier op, „ was geensins op dien tyd in staat, om krachtige en genoegsaame verzekeringen te geeven, en als hy ze al „ hadt gegeeven, zou hy de Staaten niet beter hebben behan-

„ deld dan het Huis van den Prins van *Orange*, 't welk hy, als
„ het ware, in den grond hielp, zonder ooit weder te willen
„ geeven 't geene hy aan 't zelve schuldig was, gelyk ook niet
„ aan byzondere persoonen". Die wellustige Vorst," gaat men
voort, „ hadt nooit Geld als voor zyne plaizieren, gelyk men
„ uit de Historie zyner Regeeringe kan zien. De Staaten ant-
„ woordde hem ook niet op dit verzoek, en die stilzwygendheid
„ was weigering genoeg; alles, wat men hem hadt gegeeven,
„ zou ten eenemaal weg zyn geweest, zoo wel als de kosten,
„ die men voor hem deedt, toen hy in 't jaar 1660 uit Holland
„ naar zyn Ryk vertrok: behalve dit zou de Staat zich een Oor-
„ log met het Parlement op den hals gehaald hebben, die men
„ evenwel niet kon ontworstelen in 't jaar 1652". 's Konings
Ministers booden vervolgens ook aan de vernieuwing van de ou-
de Verbonden, die 'er tusschen Engeland en de Staaten waren
geweest, en deeze aanbiedingen van den Koning wierden zoo door
den Prins van *Orange*, als de Gemagtigden van de andere Pro-
vintiën ondersteund; doch hun Ed. Gr. Mog. vertoonden,
dat het gevaarlyk was zich met hem te verbinden in den staat,
waar in zyne zaaken toen waren, om dat men zich hadt verbonden
eene stipte onzydigheid te zullen onderhouden tusschen de twee
partyen. De Steden antwoordden niets, en haar stilzwygen was
een weigering, alzoo een zaak van dat gewicht niet zonder haare
uitdrukkelyke toestemming konde worden beslooten. De Koning
vertrok dan uit Holland, om over Braband naar Frankryk te gaan,
en zyne Moeder te bezoeken, die te *Parys* was.

De zaaken van Engeland oordeelden wy tot hier toe te moe-
ten brengen, om de betrekking, die onze Staat daar op dus
verre hadt; in 't vervolg van tyd zullen wy andermaal
gelegenheid hebben om daar van te spreeken, en hier intusschen
nog een klein geval verhaalen, dat geduurende de opgemelde
Onlusten binnen *Londen* voorviel. Gelyk 'er veele Lords en
Edellieden, zoo als we gezien hebben, op 's Konings zyde waren,
en alles aanwendden om hem in zyne zaak gestand te doen; zoo
was men de Dames ook wel eens aan, om het oogmerk des te
beter uit te voeren, nademaal zy by het Parlement zoo ligt niet
in verdenking konden komen. Onder deezen was de Graavin
van *Aubigny*, die zich wel wilde belasten met een Commissie, om
in

in *Londen* voor den Koning Volk te werven; dan gelyk de Verraader niet ſlaap, werdt het Parlement daar welhaast kennis van gegeeven, en Mevrouw *d'Aubigny*, op deszelfs bevel, in hechtenis geſteld. Wanneer ze nu een langen tyd in den Kerker gezeten hadt, en zulks haar zeer verdrietig begon te vallen, nam zy het gevaarlyk, maar tevens mannelyk beſluit, om zich zelve op vrye voeten te ſtellen. Zeker Heer, die haar door eenen Brief daar toe bewoogen, of dien zy zelf door het zelfde middel tot haar byſtand verzocht hadt, liet zich des nachts op de plaats, waar haar Gevangenis was, vinden, en gereed ſtaande om haar in zyne armen te ontfangen, ſpringt zy uit een hoog Vengſter, vlucht zonder eenig letſel aan haar lighaam ontfangen te hebben weg, en kwam dus in veiligheid binnen *Oxford*, welke Stad het toen nog met den Koning hielt. Een geval, dat ons tot een onderwerp van de volgende Plaat zal dienen.

„ Men ziet hier, by de duisterheid des nachts, een hoog
„ Kasteel, en eenige andere laagere Gebouwen daar nevens en
„ omtrent; voor dit Kasteel ſtaat een Heer, die, zyn Degen,
„ Hoed, Mantel en Stok ter zyde van hem neêrgeworpen heb-
„ bende; met uitgeſtrekte armen, gereed ſtaat om een Dame,

„ wel-

„ welke uit een hoog Vengster van 't voorsz. Kasteel neêrwaards „ springt, te vangen."

Wy hebben meermaals gesprooken van de veelvoudige onderhandelingen met Deenemarken, en gezien op het jaar 1647, dat *Corfits Ulefelt* een Tractaat gemaakt hadt, wegens de in- en uitgaande rechten der Koopmanschappen naar en van *Noorwegen*, stellende toenmaals ook voor een *Defensive Alliantie*, of verweerend Verbond, tusschen zynen Vorst en de Heeren Algemeene Staaten, waar toe hun Hoog Mog. alstoen niet overgingen; maar *Ulefelt*, in 't laatst van Maart deezes jaars uit Frankryk weder herwaards gekomen zynde, bragt deeze zaak, mitsgaders het Verbond van Uitkoop van den Zondschen Tol, weêr op het tapyt. Voor eerst kondigde hy den dood aan van *Christianus den IV*, en de komst tot den Troon van *Frederik den III*, waar na hy in 't begin van Juny de geboorte eener Deensche Prinsesse ter Staats-Vergadering bekend maakte, en hun Hoog Mog. tot Gevaders verzocht, het welk aangenomen en de Resident *de Vries* gelast werdt, om zulks waar te neemen. De beide Verbonden aangaande, werden wegens Holland de Heeren *Boreel* en *Keizer* benoemd, om met den Ambassadeur in onderhandeling te treeden, en beiden wierden ze geslooten met volle toestemming van de Provintiën Gelderland en Friesland, welkers Gemagtigden, zoo wel als die van Holland, dezelven op den 9 October ook tekenden, schoon Zeeland, Utrecht en Overyssel, daar by geen belang hebbende, dewyl ze geenen Handel op de Oostzee drееven, van gevoelen waren, dat de Koningin van Zweeden gantsch niet te vreden zoude zyn, indien een verdeedigend Verbond tusschen Deenemarken en den Staat plaats nam. De Resident *Spiering* hadt ook te vooren, nademaal hem een *Concept* van dit Verbond in handen was gevallen, zyn misnoegen deswegens getoond, en het zelve door zyn Zoon naar Zweeden geschikt, waar op de voorsz. Vorstin niet alleen daar over aan hun Hoog Mog. schreef, maar den Resident *Spiering* ook geboodt eene reize naar Zweeden te doen, en hoewel zy een woord gebruikte, dat rechtstreeks geen opontbod te kennen gaf, kon men 'er echter haar misnoegen uit opmaaken.

Ondertusschen vervatte het verweerend Verbond alles, wat daar toe behoorde; het getal der Soldaaten, die men ingeval van

nood

nood den Koning van Deenemarken zou moeten leeveren, bepaalde men op vierduizend man, of, zoo men den Onderstand liever in Geld wilde doen, op vier Ryksdaalers ter maand voor ieder man, en dit moest geschieden in den tyd van twee maanden, na dat men was gewaarschouwd; doch met dien verstande nogthans, dat hier mede niet te kort zou worden gedaan aan de Verbonden, die tusschen Frankryk, Zweeden, de Hanze-Steden en deezen Staat plaats hadden. Dit Verbond zou zesëndertig jaaren duuren, zoo wel als dat van den Uitkoop, te rekenen van den 1 January 1650. By dit laatste was hoofdzaakelyk bedongen: „ Dat alle „ Schepen en Goederen, die uit de Vereenigde Nederlanden „ door de *Zond* gevoerd zouden worden, Tolvry zouden zyn, op „ voorwaarde dat de Schippers alleenlyk hunne Zeebrieven en „ Pondzedels toonden; dat de Staaten vyf Oorlogschepen door „ de Zond zouden mogen voeren, zonder den Koning daar van „ vooraf te waarschouwen, als mede een geheele Vloot, mits „ zy hem drie weeken te vooren kennis gaven, en het Slot „ *Kroonenburg* met twee schooten en het stryken van het Top- „ zeil van den grooten Mast deeden begroeten: doch zoo men „ aldaar een Deensche Vloot zoude aantreffen, zou zulks van „ wederzyde slechts met twee schooten geschieden; dat de Ko- „ ning zich verbondt van alle andere Schepen en Goederen, die „ voorheen niet Tolvry verklaard waren, Tol te zullen vorde- „ ren; dat gemelde Vorst, op zyne kosten, de Vuuren, Ton- „ nen, Baken op de kusten van Jutland, Deenemarken, Schoo- „ nen, zou blyven onderhouden; dat de Staaten hem, voor 't „ genot van deeze Tolvryheid, jaarlyks driehonderd vyfënvyf- „ tigduizend, en vooraf op rekening zevenhonderd vyftig- „ duizend guldens zouden doen tellen, waar tegen, vyf- „ tien jaaren achter een, vyftigduizend guldens jaarlyks van „ de Uitkooppenningen zouden ingehouden worden." 1649

Straks na 't sluiten van voorsz. Verdragen keerde *Ulefelt* naar Deenemarken te rug, en de Gemagtigden van Zeeland boden toen aan, om het Verweerend Verbond te bekrachtigen, maar zy protesteerden tegens 't andere, als zynde alleen door drie Provintiën gesloten. *Overysfel*, die by het sluiten niet tegenwoordig was geweest, was 'er ook volstrekt tegen; maar Zeeland betuigde eindelyk echter, dat ze alles, wat tegen de formaliteiten in het Verbond

van Uitkoop was gedaan, over het hoofd zoude zien, mits dat de andere Provintiën de West-Indische Maatschappy trouw hielpen in het behoud der plaatsen, die ze nog in *Brazilie* hadt. Zweeden en de Hanze-Steden bleeven zich met alle kracht tegens 't zelve Verbond verklaaren, om dat Zweeden vreesde dat Deenemarken, door de Vereenigde Nederlanden ondersteund zynde, eenigen Tol van deszelfs Schepen zoude afvorderen; en om dat de Hanze-Steden, en vooral *Hamburg*, den Koophandel der Hollanderen, zoo veel ze konden, dwarsboomden. Dan, hoe zeer men hier over ook yverde, dit Verbond kon niet lang in stand blyven, om dat het niet als met groote zwaarigheden kon ter uitvoer gebragt worden, en om dat men by de ondervinding ontwaar wierdt, dat de Tollen van de *Zond* op verre na zoo veel niet aan den Koning van Deenemarken opbragten, als *Ulefelt* hadt verzekerd. Derhalve kwam men vervolgens van weêrskanten over een, dat de Hollandsche Schepen wederom, gelyk te vooren, zouden betaalen, zoo als ons in 't vervolg nader zal blyken; doch men vindt niet dat zyne Deensche Majesteit de honderdduizend Ryksdaalers, die hy hadt ontfangen, weêrgegeeven hebbe.

Dewyl de Munstersche Vrede Spanje met deezen Staat, niettegenstaande de Provintiën Zeeland en Utrecht dien nog niet volkomen toegestemd hadden, en 'er nog eenige geschillen heerschten over de Geestelyke goederen, bevredigd en verzoend hadt, werdt 'er van wege die Kroon een Ambassadeur in 's *Gravenhage* gezonden. Men hadt verwacht, dat deeze waardigheid door den Graaf van *Pegnaranda* bekleed zou zyn geworden, maar het was *Anthony Brun*, een der Spaansche Gevolmagtigden te *Munster* geweest zynde, die het eerst als Gewoon Gezant van het Spaansche Hof herwaards kwam. Hy werdt den 24 Juny des middags om 4 uuren door de Heeren van *Gent* en *Wimmenum*, offschoon de twee voornoemde Provintiën zich tegen zyne *Receptie* hadden aangekant, met het gewoon getal koetsen aan de Hoornbrug, even als andere Ambassadeurs, ontfangen. De Franschen, die, zoo als wy gezien hebben, den Vrede tusschen Spanje en hun Hoog Mog. met geen goed oog aanzagen, waren mede over dit Gezantschap zeer misnoegd; de Resident *Brasset*, niet anders kunnende, schertste daar mede, zeggende tot den President,

dat

dat hy zich met hun Hoog Mog. verblydde, dat deeze Staat, door de hulp en vriendschap der Franschen, de Spanjaards tot die nedrigheid hadt gebragt, dat ze de eerste *visite* aan denzelven kwamen geeven: en, om dat de Ambassadeur zyn Gemaalinne medebragt, zeide hy, dat het Gezantschap half man half vrouw ware. Doch dit belette niet, dat de Heer *Brun* twee dagen na zyn komst gehoor verkreeg; hy deedt zyn eerste Aanspraak in 't Fransch met veel deftigheid en eene aangenaame welspreekendheid, waar uit men zeer goede gedagten van zyne bekwaamheid opnam. Het hoofdoogmerk en onderwerp van zyne Redevoering komt hier op neder: „ Dat de Koning, zyn Meester, zoo als hy te *Munster* den Vrede hadt doen sluiten, denzelven nu ook andermaal deedt bevestigen met alle oprecht- en zonder achterhoudendheid, en met het heilig voorneemen, om denzelven voor altyd te doen duuren en onverbreekelyk te onderhouden; dat de Koning tot dit einde en tot voortzetting van alle vriendschap en goede verstandhouding, hem hadt gezonden, om als Gewoon Ambassadeur alhier te resideeren, dankende voor het goed onthaal, hem aangedaan, en noodigende hun Hoog Mog. om ook van hunnen kant iemand naar Spanje te zenden, alzoo hy kon verzekeren, dat dezelve met alle eer, liefde en achting zoude worden ontfangen, en dat voortaan de Ingezetenen van deezen Staat in alle des Konings Landen gehandeld worden en genieten zouden dezelve Rechten, Vryheden en Voorrechten, als de Ingezetenen des Konings genooten." De Gezant noemde hun Hoog Mog. in dit gehoor *myn Heeren*; maar in zyn Geloofsbrief wierden ze door den Koning genoemd: *zeer waarde en groote Vrienden*.

Wanneer hy naderhand met de Gemagtigden van hun Hoog Mog. in onderhandeling tradt, kwam men over een, dat de Gevangenen zouden uitgewisseld worden, die van weêrskanten bekomen waren in het Land van *Overmaze*, in de Meijery van den *Bosch* en in 't kwartier van *Antwerpen*, by wyze van schaverhaal. Daar na verzocht hy dat de Geestelyken, geduurende dit loopende jaar, de inkomsten van hunne goederen mogten genieten, zoo als zy in het voorgaande hadden gedaan; dat de Staaten hun Plakaat introkken, 't welk ze tegens hen afgekondigd hadden; en dat zy, die Onderdaanen van den Koning van Spanje

 waren,

waren, mede genieten mogten de Landeryen en Tienden, welken ze in die voorgemelde Landen hadden. Toen hem de Gemagtigden hier op antwoordden, dat ze tot zulks geen order hadden, toonde hy zich vry wat gemelyk, om dat hy toen eenige hoope hadt, dat Spanje en Frankryk bevredigd zouden worden in eene Byeenkomst, die te *Kameryk* zou worden gehouden, en die hy, volgens zyn order, moest bywoonen. Hy begaf zich den 5 Augustus ook derwaards, maar daar wierdt niets beslooten, om dat de Spanjaarden, ter oorzaak van de Onlusten, die 'er ten dien tyde in Frankryk heerschten tusschen den Koning en het Parlement, ter gelegenheid van den Kardinaal *Mazarin*, den Vrede niet wilden maaken als op den voet van dien van *Vervins*, waarna de Franschen niet eens wilden luisteren.

Deeze zaak dus tot water uitgeloopen zynde, moest de Heer *Brun* nog gemelyker zyn, indien het waar is, dat hy, naar *Kameryk* vertrekkende, gezegd zou hebben, om dat hy by den Staat zoo weinig genegenheid vondt, om de zaaken van *Gemert*, *Postel*, *Huibergen* en die de Geestelykheid raakten, te regelen; *te wenschen dat hy zyne hand verlooren hadde toen hy den Vrede tekende, en dat hy den Vrede zou helpen maaken met Frankryk, al zoude het den Koning een geheel Koningryk kosten.* De voorsz. Onderhandeling met de Franschen dan vruchteloos afgeloopen zynde, kwam de Spaansche Ambassadeur den 19 October wederom in *'s Gravenhage*, om de meergemelde geschillen te vereffenen. In het gehoor, dat men hem gaf, leeverde hy de *Acte van Onzydigheid* over, welke Keizer *Ferdinand*, op aanhouden der Spanjaards, voor den Staat hadt gegeeven, alzoo zy beloofd hadden, gelyk hier boven is verhaald, dezelve te bezorgen; doch men was met die Acte niet te vreden, om dat ze ook hadden beloofd, dat ze 'er een zouden bezorgen van de geheele Ryksvergadering: maar die is nooit gekomen. In November hadt hy wederom gehoor verzocht, en daar in gaf hy hun Hoog Mog. kennis van het Huwelyk van den Koning, zynen Meester, met *Maria van Oostenryk*, zyn Nicht, die een Dochter was van Keizer *Ferdinand den III.*, en van *Maria*, 's Konings Zuster. Hy bedreef groote vreugd daar over, en op het Gastmaal liet hy de Staaten Generaal noodigen, maar ging zelf den Prins van Orange verzoeken, die den 18 November zich daar op liet vinden, benevens Graaf *Willem* en tien

Leden

Leden uit opgemelde Staaten. *De Brun* handelde voorts over het Verdrag van Zeevaart, maar dewyl het zelve niet voor het einde des volgenden jaars tot ſtand kwam, zullen wy 'er hier niet verder van ſpreeken.

Betreffende de voorsz. Binnenlandſche Beroerte in Frankryk, dezelve hadt in den tyd van twee jaaren ſterk toegenomen; de oorzaak was de groote achting, welke *Mazarin* aan 't Hof hadt, en zyne daar uit voortvloeijende groote magt en aanzien: 't Volk was daarenboven zeer misnoegd, om dat het meende te zwaar gedrukt te zyn. Het was meermaals aan 't muiten geſlagen, en dewyl het den 6 January zulks weder deedt, waren de Koning, zyne Moeder, de Hertog van *Orleans*, de Prinſe van *Condé*, de Kardinaal en meer anderen genoodzaakt *Parys* te verlaaten, en zich naar *St. Germain* te begeeven, waar ze kwaalyk genoeg leevensmiddelen en andere behoeftigheden hadden, doordien 't Gemeen hunne Pakkaadje tegengehouden hadt. De Koning beſchuldigde het Parlement van ondankbaarheid, van verſtandhouding met zyne Vyanden te houden, en verklaarde 't ſchuldig aan de misdaad van gekwetſte Majesteit, het zelve Rebellen en Ongehoorzaamen noemende. Het Parlement daarentegen verklaarde den Kardinaal ſchuldig aan gemelde misdaad, overmits hy den Koning weggevoerd hadde, hem voorts belastende het Hof binnen een dag, en het Ryk binnen agt dagen te verlaaten. Wyders liet het Parlement aan alle Steden, omtrent *Parys* gelegen, belasten, geen Koninglyk Krygsvolk in te neemen, maar zelven Volk te werven en allen toevoer van Leeftocht naar *Parys* toe te laaten, op dat men in ſtaat mogte zyn om zich zelven en die Stad te verdeedigen.

Dus begon het al tot een inlandſchen Oorlog over te ſlaan. De Prins van *Conty* en de Hertog van *Longueville* in *Parys* gekomen zynde, verklaarden zich voor het Parlement; de eerſte wierdt gemaakt *Generaliſſimus*, de andere Hoofd van den Krygsraad: de Hertogen van *Elbœuf*, van *Bouillon* en *La Motte Hodencourt* Lt. Generaals. De Hertog van *Beaufort*, ook in de Stad gekomen zynde, wierdt vry verklaard van de misdaad, die men hem geduurende zyne gevangenis hadt opgelegd, en aangeſteld tot Generaal van de Cavallery. Het duurde ook niet lang of *Parys* werdt belegerd, en de Kardinaal liet hun Hoog-

Mog.

Mog. door den Resident *Brasset* verzoeken, dat ze by voorraad wilden verbieden alle uitrusting van Oorlog-Schepen naar Frankryk, zoo lang 's Konings order daar toe niet bekend ware; voorts te verbieden aan alle Militairen, van wat Natie zy ook mogte zyn, in dienst van deezen Staat staande, ten dienste der Rebellen over te gaan; voorts niet toe te staan, dat 'er hier te Lande volk voor dezelven wierdt geworven, noch dat hun Ammunitie van Oorlog, als Wapens, Paarden, Scheeps- en andere Materiaalen, noch Graanen, inzonderheid op *Dieppe* en *Rouen*, behoorende onder 't Gouvernement van *Longueville*, wierde toegevoerd; doch men vondt best zich neutraal te houden, om dat de party van het Parlement te wel gemaakt was. En om den Staat daar nog meerder toe aan te noopen, liet *Mazarin*, den Prins van Orange te kennen geeven, dat voorsz. Hertog van *Longueville*, by deeze gelegenheid, ten zynen voordeele by het Parlement zoude uitwerken een Arrest aangaande 't Prinsdom van Orange, en dat hy, zulks bekomen hebbende, een Leger verzamelen en hetzelve zoude zoeken te bemagtigen. De Prins gaf gehoor aan deeze waarschouwing, zondt dienvolgens zynen Neef, Graaf *Fredrik van Dohna* met een Kapitein, een Luitenant en een Vaandrig, die hier te Lande in dienst waren, naar Orange, met bevel, om, naar bevinding van zaaken en naar dat de nood zulks vereischte, nog eene sterke Compagnie Krygsvolk aan te neemen.

Intusschen hielt de Prins van *Condé* de Stad *Parys* zeer eng geblokkeerd, in verwachting dat de Misnoegden door den Honger tot overgaave zouden gedwongen worden; doch schoon dit wel groote duurte veroorzaakte, kreeg de Stad nogthans haar nooddruft. Het gemeen bleef ook even baldaadig en, het Parlement op de hand hebbende, barricadeerde het de Straaten, tastte de Goederen, Meubilen, en de Bibliotheek aan van den Kardinaal, waarmede naar willekeur geleefd werdt; zoo handelde men ook met 's Konings Middelen, en door allerleië spot- en smaadschriften wierdt niet alleen de Kardinaal, maar ook zelfs de Koninginne Moeder op het schandelykst gehoond. De Spanjaarden zagen dit tooneel eerst stil aan, maar besllooten eindelyk een Leger naar den kant van Frankryk te zenden, om het Parlement en deszelfs aanhang by te staan; de Aartshertog *Leopold*

toog

toog met dit inzicht den 5. Maart van *Brussel* naar *Kameryk*, waaromtrent zevenduizend man byeenkwamen, en aleer hy verder optrok, liet hy door een Plakaat afkondigen, *dat hy niet als Vyand in het Ryk trok, maar dat hy order hadt gesteld, dat zyn Krygsvolk alles zou betaalen ter plaatse, waar hy kwam; en dat zyn komst daar heen strekte om Vrede te maaken.* Dit was waar; want kort daar na zondt het Parlement eenige Gemagtigden aan 't Hof, en, na eenige onderhandeling, werdt de zaak tusschen den Koning en hetzelve bygelegd.

Was Frankryk dus in rep en roer, het begon 'er in de Vereenigde Nederlanden ook kwaalyk uit te zien, gelyk wy zoo naauwkeurig en onpartydig als ons doenlyk is zullen verhaalen, na alvoorens iets van 't gebeurde binnen *Nymegen* gezegd te hebben. Voor het inneemen deezer Stad, het welk in den jaare 1591 geschiedde, hadt zy, gelyk *Zutphen*, *Arnhem*, *Bommel* en andere Steden, haar eigen Magistraats-Verkiezing en Bestelling gehad, 't geene wel eenigsins van de Gilden, maar niet van den Vorst of het Hof hadt afgehangen. De Magistraat en de Burgery aldaar waren dienvolgens van gevoelen, dat nu, dewyl de Oorlog ophielt, ook de Verkiezing door den Stadhouder moest ophouden, zich grondende op het derde Artykel van de Capitulatie des voorsz. jaars 1591, waarin gezegd wordt: „ Zyn Excellen- „ te (naamelyk Prins *Maurits*) zal als Stadhouder 's Lands van „ Gelderland, van wege de Heere Generaale Staaten, de Stad „ *Nymegen* regeeren volgens haare Privilegiën, behoudens dat, „ aangaande het stellen van de Officiers en het vernieuwen van „ de Magistraat (zynde een point, waar aan de welvaart en 't „ behoud van de Stad zonderling is gelegen), het zelve by „ zyne Excellentie in de hoedanigheid als vooren zal gedaan „ worden, en belangende de *Accyzen*, *Impotsten* enz., daar in „ zal worden gehandeld, en die van *Nymegen* zullen zich daar „ in reguleeren, gelyk andere Steden des Vorstendoms *Gelre*; „ en dit alles by provisie en geduurende deezen Oorloge, en „ zonder vermindering van haar Privilegiën." Zoo rasch nu de Vrede in de maand Juny des voorleeden jaars afgekondigd was, zonden die van de Stad eenige Gemagtigden aan den Prins tot *Dieren*, die hem bedankten voor de zorge, welke hy en zyne Voorzaaten tot dien tyd toe gehad hadden in 't bestellen haarer

Magi-

Magistraat, zoo lang de Oorlog geduurd hadt, en dewyl dit nu met den Oorlog noodzaaklyk ophielt, verzochten zy den Prins dat hy zich daar niet meer mede wilde bemoeijen, alzoo de Stad voortaan, volgens haar oud recht en herkomen, die verkiezing zelf zoude doen. Deeze boodschap kwam den Prins onverwachts voor, en hy antwoordde den Gemagtigden, dat hy zich daar op zou beraaden.

Wanneer men eens een recht verkreegen heeft, kan men daar zoo ligt niet van afstappen; dus ging het hier ook mede. De Prins, om zyn voorneemen des te beter uit te voeren, zondt den Commandeur van *Nymegen* bevel, om de Bezetting aldaar te versterken: want schoon hy, zelfs onder de Magistraat van de Stad, veele Vrienden hadt, was dit echter 't beste middel om 't Gemeen in bedwang te houden. De Commandeur kwam dit bevel na, eenige dagen voor de verkiezing, versterkende de Bezetting met partyen uit de naaste plaatsen zoo veel hy kon; hy voerde ze op deeze en geene wyze in de Stad, en gaf dat Krygsvolk te verstaan, dat de Prins, een jong en moedig Vorst zynde, zyne eer op alle wyze handhaaven, en, de zaak te boven komende, de goedwilligen beloonen, maar de anderen vergeeten zoude. Dit aldus besteld zynde, begaf zyne Hoogheid zich met een aanzienlyk Gevolg van Kolonels en andere Officieren naar *Nymegen*, om aldaar tegen den 2 January deezes jaars te zyn, en zich in 't bezit der Magistraats-Verkiezing te stellen. Op het Raadhuis komende, begeerde zyne Hoogheid dat de verkiezing, zonder Nominatie, zoo als men gewoon was, zou geschieden; doch dewyl men zulks weigerde te doen, deedt de Prins evenwel zonder voorgaande Nominatie de verkiezing, en toen de Syndicus van wege de oude Magistraat wilde protesteeren, wierdt hem gezegd, dat het nu geen tyd van protesteeren was. De nieuw verkoozen Magistraat lag daar op den Eed af, zonder eenige zwaarigheid te maaken, en de Prins keerde weder naar *'sGravenhage* terug, wel te vreden met het geene hy verricht hadt.

Doch omtrent het stuk der bezuiniging, 't welk dit jaar weêr op het Tapyt kwam, en by hun Ed. Gr. Mog., de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, sterk doorgezet werdt, ging het niet aleens. Wy hebben meermaals gezegd, dat deeze

zaak

zaak door Holland, waar in de Stad *Amsteldam* geen gering deel 1649.
hadt, maar te vergeefsch, voorgesteld was; dan de Vrede was zoo rasch niet afgekondigd, of zy nam dezelve weêr by de hand, en begeerde het ontwerp, by haar voor eenige maanden gemaakt, in te voeren, wordende daar by de Militaire Tractementen, zoo van zyne Hoogheid als van alle hooge Officieren en anderen, naar geraade, zeer verminderd. Hun Ed. Gr. Mog., als wel ziende dat de Gemagtigden der andere Provintiën, die by de veelheid van Krygsvolk belang hadden, daar toe niet gezind waren, drongen sterk aan, dat hun Ontwerp, ten minsten by voorraad, met den 1 January deezes Jaars zoude stand grypen. Het middel, dat de Raad van Staaten voorsloeg, vondt niet meerder ingang; 't zelve bestondt hier in: „ Dat
„ men in de Meijery van den *Bosch*, het Markgraafschap van
„ *Bergen-op-Zoom*, de Baronny van *Breda*, de Landen van *Steen-*
„ *bergen* en *Kuik*; mitsgaders in de drie Landen van *Overmaze*,
„ de Verpachting van de gemeene Middelen, als mede de Ver-
„ pondingen, behoorde intevoeren, in plaatse van de *Redemptiën*,
„ zoo als ze daar toen getrokken wierden. Dan gemelde Raad
„ overwoog daar beneffens, dat het zelve zoo datelyk niet wa-
„ re te doen, om dat volgens den voet van deeze Middelen na-
„ der zou dienen gesprooken te worden, nademaal de Midde-
„ len in de Steden en ten platten Lande niet behoorden op een
„ gelyken voet te gaan. De Raad van Staaten voegde hier
„ nog by, dat hun Hoog Mog. wel wisten, dat binnen 's *Her-*
„ *togenbosch* de Middelen naar den Hollandschen voet wierden
„ geheven, maar dat men de Landen en Heijen in de Meijery
„ zoo niet konde belasten, uit vreeze dat de Bezitters derzel-
„ ven naar elders mogten vertrekken. Wyders dat men de
„ Baronny van *Breda* met nieuwe schattingen niet konde be-
„ zwaaren, om dat men aan de Inwoonders van die Stad in 't
„ jaar 1637, toen ze door wylen Prins *Frederik Henrik* wierdt
„ hernomen, hadt beloofd, dat ze niet meerder zouden betaalen,
„ dan ze van den jaare 1590 tot 1625, of toen ze door *Spinola*
„ hernomen wierdt, hadden betaald. Het besluit was, dat het
„ misschien best ware die Grenzen niet meer te laaten betaalen,
„ dan ze in den Oorlog hadden gedaan, tot dat de Provintiën
„ ten eenemaal onder elkander zouden geregeld hebben wat ze

W „ moes-

„ moesten betaalen, volgens 't vyfde Artykel van de *Utrecht*
„ *sche Unie.*"

Dit wierdt, zoo als gezegd is, door Holland plat afgeslagen, beweerende dat *Brabant* in den Impost der eetbaare waaren zoo veel moest betaalen als zy. „ Zy merkte aan, dat men, ten
„ opzichte van de Verponding der Landeryën, wel eenige acht
„ mogt geeven op de schraale Heijen, om die zoo zwaar niet
„ te belasten; maar dat het echter billyk was, dat de eetbaare
„ waaren betaalden naar maate dat ze wierden gesleeten; dat
„ men niet behoefde te vreezen, dat de Inwoonders dat Land
„ daarom zouden verlaaten, om dat, naar maate de Souverein
„ den Impost verhoogt, de Arbeidsman zyne Dagloonen ver-
„ hoogt, en de Koopman zyne eetwaaren hooger in prys houdt;
„ dat men integendeel wel te denken hadt, dat men, de Bra-
„ banders beter dan de Hollanders handelende, veelen van de
„ laatsten zoude aannoopen, om zich met der woon naar *Brabant*
„ te begeeven; eindelyk dat 'er overvloedige redenen waren,
„ om dat Land zoo veel op te leggen als *Holland*, gelyk in 't
„ Advys, desaangaande aan de Staaten Generaal gegeeven,
„ breeder aangetoond werdt." Ook hadden deeze redenen meer krachts dan die des Raads van Staaten, zoo dat *Brabant* zoo veel betaalen moest in de voorsz. Imposten als *Holland*, 't welk van dien kant ook geschiedde, zonder dat 'er, voor zoo verre men weet, eenige ongemak uit is gevolgd.

Hier door werdt eenigsins te goede gekomen 't geene deeze Staat, in 't gemeen, by den Vrede hadt verlooren; doch om den bezwaarden staat van 's Lands schatkist te verligten, moesten deszelfs Inkomsten ook bezuinigd worden. De Staaten van Holland hadden sints den jaare 1644 de Renten der Obligatiën gebragt van den Penning zestien op den Penning twintig, dat is, van zes en een vierde tot vyf ten honderd, en oordeelden dat men zulks ook moest doen ten opzichte van de schulden der Generaliteit; doch de Raad van Staaten vreesde, dat de schuldeischers hunne Capitaalen eensklaps zouden opeischen, en dat de Algemeene Staaten, zoo veel gelds niet hebbende, hun Crediet daar door ten eenemaal zouden verliezen. Maar Holland beloofde 't noodige geld daartoe te zullen verschaffen, waar op hun Hoog Mog. deeze vermindering maakten, welke zoude in-

gaan

gaan met den 1 September deezes jaars, en beloofden de Capitaalen weder te geeven aan hen, die ze zouden opeifschen, mits drie maanden voor den vervaldag hen waarfchouwende. Echter kwam niemand zyn geld opeifchen, niet meer dan toen de Staaten van Holland hunne vermindering van Renten hadden gemaakt, om dat men niet wist waar men zyn geld beter konde beleggen, en dus behielden ze hun *Crediet* zoo wel, dat ze niemand noodig hadden om geld te vinden, en den Ontfangers de kortagie, die ze trekken wanneer de Staat geld opneemt, affneeden.

Daarenboven besllooten hun Hoog Mog., dewyl men tot nog toe was gewoon geweest den Gezanten van vreemde Mogendheden, ten koste van den Staat, vrye wooning te geeven, dit gebruik ook aftefchaffen; en dit vondt men des te raadfaamer, om dat 'er ten dien tyd geene Gezanten van Frankryk en Engeland in *'s Gravenhage* waren, en dat het niet waarfchynlyk was, dat 'er in langen tyd iemand van de laatfte Mogendheid zou komen: die van *Spanje* was toen nog niet hier, en op den Koning van *Portugal* was men niet wel te vreden. Wat de andere Potentaaten belangt, die hadden in *Holland* flechts Refidenten, aan dewelken men niet gewoon was vrye huisvesting te geeven. De Heeren Algemeene Staaten door die van *Holland* dan bewoogen zynde, om op den 6 Mai desaangaande een befluit te neemen, was de Refident van *Frankryk* daar over gantsch misnoegd, beweerende dat de Kroon van *Frankryk*, ten deezen opzichte, van alle de anderen behoorde onderfcheiden te worden, ter oorzaake van de verplichting, die men aan dezelve hadt voor de gunsten, aan den Staat beweezen federt de Regeering van *Henrik den IV*; doch men floeg geen acht op zyne klachten, om dat de Gezanten van den Staat te *Parys* niet anders als alle de anderen wierden gehandeld.

In 't voorleeden jaar hadden hun Hoog Mog. ook veele Onkosten, die door den Vrede onnut waren geworden, afgefneeden; als by voorbeeld, die van de gewapende floepen, welken men hadt gebruikt om de Rivieren in den Oorlog te bewaaren: men dankte insgelyks de Schepen af, die Uitleggers worden genoemd. Wyders hadt men veele *Penfioenen* of Weddens, die den Staat tot last verftrekken, zonder eenige vrucht daar van te hebben, afgefchaft; en toen het in overweeging kwam, om

der Prinsesse Weduwe een inkomen van veertigduizend guldens te geeven, wilden de Staaten van *Holland* niet meerder toestaan dan twintigduizend guldens, en zoodanig was ook geweest het Pensioen, dat Prinses *Louïse*, Weduwe van Prins *Willem den I.*, genooten hadt.

Doch de grootste kosten hadden altoos bestaan in 't onderhoud van 't Leger, en de Pensioenen, welken wierden betaald zoo wel aan de Opper- als Onderofficieren, mitsgaders in de Soldy der gemeene Soldaaten; hier door waren de Geldmiddelen zoodanig uitgeput, dat *Holland* alleen in den aanvang deezes jaars aan achterstal van het Krygsvolk, dat zy tot haaren laste hadt genomen, *drie Millioenen, zeshonderd, zestigduizend, eenhonderd en zestien guldens, agttien stuivers* schuldig was; bovenal was ze belast met Obligatiën, waar van ze de Renten moest betaalen, welke een zeer groote somme beliepen. De andere Provintiën waren ook met dergelyke schulden bezwaard, waar van ze de Renten niet konden betaalen, zonder op nieuws geld op te neemen, 't welk den Staat ten eenemaal in den grond zou hebben geholpen; 't was derhalve noodzaakelyk, dat men sprak van de vermindering der troepen, die men onderhielt, en waar op *Holland* zoo sterk hadt aangedrongen: ook verklaarde deeze Provintie nu, dat, zoo de andere Gewesten haar voorbeeld niet wilden volgen, zy zulks dan alleen en voor haar zelve zoude doen; begeerende inzonderheid dat de vyftig Compagniën, die in den jaare 1628 aangenomen waren, zouden afgedankt worden, of een gelyk getal anderen, vooral de Uitheemschen.

Toen de Vrede binnen *Munster* wierdt geslooten, bestondt het Krygsvolk van den Staat in agtenzestig Cornetten Ruitery, die in twaalf Regimenten verdeeld waren, behalve de twee Compagniën Lyfwachten van den Prins, en vierhonderd elf Compagnien Voetvolk, uit dertig Regimenten bestaande, waar onder 'er vyftien waren van Landzaaten, vyf *Franschen*, vier *Engelschen*, drie *Schotschen* en drie *Hoogduitschen*. Men overwoog derhalve hoe veel hervorming men zou kunnen maaken, om den Staat, zonder krenking van deszelfs veiligheid, van zulke zwaare kosten te ontheffen, en de troepen, die men overhielt, te kunnen betaalen, zonder het Land meer met schulden te bezwaaren.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1649.

De Raad van Staaten, aan welken gelast was opening van deeze zaak te doen, schreef weinig dagen na de afkondiging van den gemelden Vrede, „ dat het hun zoo voorkwam, dat men „ *veertig* man van ieder Compagnie Ruiters zou kunnen afdanken, „ met uitsluiting van twee Compagniën Lyfwachten van zyne „ Hoogheid, en dat men van de Compagniën Voetvolk, *vyftig* „ man van de talrykste, en *dertig* van de zwakste zou kunnen „ afschaffen." Door deeze verminderinge rekende men zich te ontdoen van *tweeduizend zeshonderd* Ruiters, en van *agttienduizend vyfhonderd zeventig* Voetknechten, waar door de Staat alle jaaren zou bespaaren *twee millioenen, vyfhonderd vierenveertigduizend, honderd, negenenzeventig* Guldens. Maar hun Ed. Gr. Mog. vonden deeze vermindering te gering, en begeerden dat van ieder Compagnie, uitgenomen van de Lyfwacht van den Prins, van Graaf *Willem*, Stadhouder van Friesland, en van den Veldmaarschalk, zonder onderscheid *vyftig* mannen zouden afgedankt worden.

Wanneer nu deeze ontwerpen van hervorming aan den Prins van *Orange* waren bekend gemaakt, keurde hy dat van den Raad van Staaten goed, en begeerde zelfs dat men dit uit zynen naam zoude voorstellen; doch de Vergadering der Algemeene Staaten wilden daar toe niet verstaan, schoon de Prins ook eenigsins in het gevoelen van Holland was getreeden. De Gemagtigden van vyf Provintiën begeerden, dat van deeze zaak aan hunne Principaalen kennis wierdt gegeeven; maar de Provintie Holland, welker Geldmiddelen het meeste leeden, en geen kans ziende om dezelven langer buiten verwarring te houden, besloot om de vermindering op eigen gezag te doen, alzoo ze beducht was dat men slechts uitstel zocht, om zoo veele Troepen niet af te danken als zy wilde. Zy verklaarde derhalve dat ze zoude schryven aan de Officieren van de Troepen, welken onder haar bezolding stonden, dat ze dezelven te verminderen hadden op den voet, by haar voorgeslagen, en dat wel voor den 20 July, na welken tyd zy niet anders zou betaalen als op dien voet. Dit gedrag van Holland baarde in de andere Gewesten niet weinig misnoegen. De Officieren van de uitheemsche Troepen en an-

deren, die op de bezolding van Holland ſtonden, klaagden ter Algemeene Staats-Vergadering over de aanſchryving, welke de Gemagtigden van hun Ed. Gr. Mog. hun gedaan hadden, om hunne Compagniën, die laatstmaal op zeventig man verminderd waren tot vyftig koppen te brengen. Deeze Requesten wierden daar op geſteld in handen van den Raad van Staaten, om te overweegen of de Heeren van Holland wettige redenen hadden, en bevoegd waren, om op eigen gezag en zonder kennis en last van de Generaaliteit zoodanige aanſchryving te doen. Ook klaagden hun Hoog Mog. niet weinig over deeze handelwyze van Holland, even als of ze voorneemens geweest was de Unie te breeken, en de Grondwetten van den Staat onder den voet te werpen; doch zy bewilligden eindelyk in de hervorming van vyftig man in elke Compagnie van 't Voetvolk.

Zoo dikwyls hun Ed. Gr. Mog. van deeze hervorming geſprooken hadden, hadden zy ſteeds betuigd van meening te zyn, dat ze alleen by voorraad zou geſchieden, verwachtende dat de Provintiën onderling zouden overeenkomen, om eene veel aanmerkelyker te doen, niet kunnende dulden, dat de Provintiën de magt zouden hebben, om hen te belasten, zoo als ze goedvonden, zonder op hunne Vertoogen acht te geeven. Zy begeerden, gelyk ze in de maand Augustus des voorleeden jaars hadden betuigd, dat het Ampt van Generaal der Ruitery vernietigd wierdt; als zynde 't zelve begreepen, in dat van Kapitein-Generaal, het welk de Prins van *Orange* hadt; dat de hooge Penſioenen van de Generaals, Gouverneurs en Kolonels gemaatigd wierden, en dat de andere hooge Officiers van de Regimenten wierdenb edankt. Doch de Raad van Staaten, onderſteund door zyne Hoogheid en den Stadhouder van Friesland, vertoonde in de *Petitie* of Staat van Oorlog, die, naar gewoonte, door hen voor het volgende jaar wordt ingebragt, dat het billyk ware eenige zorge te draagen voor hen, die hun bloed vergooten en hun leeven in den Oorlog gewaagd hadden; dat de Prins van *Orange* moest blyven behouden de Inkomsten, die, na 't eindigen van het Beſtand, zyn Oom en Vader waren toegeſtaan; dat men hem insgelyks moest laaten behouden het Tractement van Generaal der Ruitery, en dat men de andere hooge Officieren niet behoorde af te danken; te weeten de Lt. Kolonels, de Majoors der Regimen-

menten en de anderen, die in een tyd van Vrede wel niet noodig waren, maar die echter niet tot den Bedelzak moesten worden gebragt, na dat ze den Staat zoo lang gediend hadden. Dit verzoek was redelyk, onderſteld zynde dat het konde volbragt worden, zonder den Staat te bederven, anders moet het algemeene nut voor het byzondere gaan.

Zyne Hoogheid, als Stadhouder van de Provintie Holland, wierdt by hun Ed. Gr. Mog in Mai deezes jaars deswegens aangeſprooken; zy vertoonden hem dat, byaldien de vyftig Compagniën uitheemsch Krygsvolk, die in den jaare 1628 boven gewoonte, en dat alleen voor den tyd van zes maanden, waren aangenomen, niet afgedankt werden, zy niet in ſtaat waren, om hunne Geldmiddelen op eenen goeden voet te brengen. Hier tegen bragt de Prins in, dat 'er magtige uitheemſche Legers zich vertoonden op de Grenzen van den Staat, en gevolgelyk dat het niet veilig ware zulk een groot getal Troepen tegelyk af te danken, zonder den Staat in gevaar te ſtellen. Hun Ed. Gr. Mog. lieten zich deeze rede, naar het ſcheen, welgevallen; doch daar het Franſchen en Spanjaarden waren, die zich op de Grenzen vertoonden, hadt men zoo zeer geene rede om bekommerd te weezen: want ſchoon Frankryk op hun Hoog Mog. misnoegd ware, om dat zy met Spanje Vrede hadden gemaakt, hadt die Kroon echter geen gedachten, om de Vereenigde Nederlanden aan te tasten, uit vreeze van dezelven in 't belang van Spanje te zullen brengen; en de Spanjaarden hadden geen lust om een Vrede te breeken, dien ze zoo vuurig hadden gewenscht, om hunne gantſche magt tegen Frankryk aan te wenden.

Ondertusſchen lieten de Staaten van Holland het by hunne reêds geëischte hervorming niet berusten, maar hielden in October wederom ſterk aan, zoo by hun Hoog Mog. als den Prins van *Orange*, om nog verſcheiden hervormingen te maaken; maar zy konden hem daar toe niet beweegen. Hier op gelastten hun Ed. Gr. Mog. de Gecommitteerde Raaden hunner Provintie, om aan de Lt. Kolonels en aan eenige andere Officieren te ſchryven, dat ze nog twintig man van elke Compagnie zouden afdanken, waar door zy zich van *vyfhonderd vyfentagtig* man ontlastten. De Raad van Staaten vertoonde daar op, met advys van zyne Hoogheid en van den Stadhouder van Friesland, ter Vergadering van hun

Hoog Mog., dat men, vyftig man van ieder Compagnie, zonder onderscheid, afdankende, gelyk men hadt gedaan, daar door *drie millioenen* en *zeshonderdduizend* Guldens jaarlyks bezuinigde; dat de Staaten van Holland die hervorming reeds hadden gedaan, zonder toestemming van hun Hoog Mog Mog. en van den Raad van Staaten. 'Er wierdt dus besloten, om de Gecommitteerde Raaden van Holland te vraagen naar rede van hun gedrag, waar op zy antwoordden, dat ze de uitdrukkelyke bevelen van de Staaten der Provintie hadden gevolgd. Daar op oordeelde de Raad van Staaten, ondersteund van den Prins en meergemelden Stadhouder, dat de Algemeene Staaten last behoorden te geeven, om te zien of men de Heeren van Holland konde beweegen die hervorming niet te doen, zonder toestemming van hun Hoog Mog., en dat de Gecommitteerde Raaden daar niet mede wilden voortgaan, waar tegen de Gemagtigden van Holland ter Generaliteit betuigden, dat ze niet konden gedoogen, dat men, terwyl hunne Provintie, die toen op haare beurt aldaar voorzat, deeze zaak in overleg namen, alzoo het haar toekwam die voorstelling te doen, dringende voorts sterk aan, dat de zaak tot den volgenden dag mogt worden verschooven, op dat ze tyd zouden hebben, om met de Gecommitteerde Raaden van Holland daar over te spreeken. Maar de Gemagtigden van de andere Provintiën drongen den Hollandschen Voorzitter een besluit te neemen met meerderheid van stemmen, of dat hy zyn Stoel aan de Provintie Gelderland, die de voorgaande week voorgezeten hadt, zoude inruimen. Hy stondt op, en ging uit de Vergadering, om met de Gecommmitteerde Raaden over die netelige zaak te spreeken.

Thans vervolgde Gelderland de Raadpleeging, en men besloot dat de Algemeene Staaten aan die van Holland, of, by hun afweezen, aan de Gecommitteerde Raaden van hun Ed. Gr. Mog. zouden schryven: „ Dat ze op het ontfangen van deezen „ Brief het bevel, dat ze tot het verder verminderen der Troe„ pen gegeeven hadden, zouden intrekken, en indien ze zulks „ weigerden te doen, dat men de hooge Officieren zoude bevee„ len, om, zonder op den last van Holland acht te geeven, de „ Compagniën op 't getal van zeventig man te houden". De Gemagtigden van Holland ter Vergadering van hun Hoog Mog. *protesteerden* een en andermaal tegen dit besluit, zeggende dat zy,

noch

noch de Gecommitteerde Raaden, in gebreke konden blyven van den last, dien ze van hunne Bernagtigers wel duidelyk hadden ontfangen, te volbrengen, tevens aanbiedende om eene Vergadering van de Staaten te beschryven; doch hun Hoog Mog. wilden daar het oor niet aan leenen: des lieten ze hunne Brieven afgaan, met last aan de Gouverneurs der plaatsen, waar de troepen zich bevonden, dat ze het toegezonden bevel niet hadden te volbrengen. „ Men ziet hier uit," zegt men, „ dat dit aan weêrs-
„ kanten zonder hevigheid en hoofdigheid niet toeging; doch
„ de Staaten van Holland waren overtuigd, dat de andere Pro-
„ vintiën geen recht hadden, om hen te dwingen midden in den
„ Vrede meerder troepen te onderhouden, dan zy betaalen kon-
„ den, en dat dit geen zaak was, die met meerderheid van stem-
„ men mogt doorgedrongen worden."

Doch niettegenstaande de tegenkantingen van de zes Provintiën, bleef Holland op haar stuk staan; en dewyl die Provintiën haar beschuldigden, dat ze op eigen gezag gedaan hadde 't geene dat, gelyk ze zeiden, den geheelen Staat alleen toekwam, verklaarden hun Ed. Gr. Mog. in de maand November, dat ze wel mogten lyden, dat de vermindering door de Generaaliteit en den Raad van Staaten geschiedde. Zyne Hoogheid, dit aanbod goedvindende, bewoog den gemelden Raad tot toestemming, dat de gemaakte hervorming stand zou blyven houden, mits dat ze geschiedde op den naam van dien Raad, en dat de Compagniën, zoo lang de Raad van Staaten zulks belastte, op den voet van zeventig man betaald zouden worden. De Staaten van Holland hadden den Prins ook voorgehouden, om de voorsz. vyftig uitheemsche Compagniën, waar van zy 'er negenentwintig te betaalen hadden, af te danken, of dat zy, zoo de andere Provintiën weigerden het zelfde te doen, de Troepen, op haar aandeel staande, onbetaald zouden laaten; doch zyne Hoogheid, die niet gaarne dien weg op wilde, zocht de Staaten van Holland te beweegen, om met de Afgevaardigden van de overige Provintiën deswegens in onderhandeling te treeden, hun inmiddels eene andere vermindering voorslaande, by dewelke de Staat jaarlyks nog *een millioen driehonderd-vyftigduizend en zevenhonderd* Guldens zou komen uit te spaaren; en de Prins beloofde, byaldien Holland hier in bewilligde, om de andere Provintiën over te haalen

tot het geene, waar toe hun Ed. Gr. Mog. in 't byzonder reeds besloten hadden, naamelyk de vermindering van vyf honderd vyfentagtig maanen. „ Men moest, voegde zyne Hoogheid by deezen voorslag, de *Menage*, of Bezuiniging alleen niet zoeken in de vermindering van Krygsvolk; maar in aanmerking neemen, dat 'er meer dan zestig sterke plaatsen te bewaaren waren, en dat men zoo veel Volks niet afdanken kon, zonder een gedeelte van den Staat in een blykbaar gevaar te stellen." Deeze taal was niet krachtig genoeg, om de Staaten van Holland van hun voorneemen te doen veranderen; zy weezen derhalve al het geen de Prins aangebooden hadt, van de hand, en namen alleen aan om over alles nader aan de Steden te schryven; invoege de Prins zich te vreden moest houden met de uitkomts deezes geschils geduldig af te wachten, nademaal hy, door zes Provintiën ondersteund, voor de zevende, hoe magtig anders ook, niet wilde bukken. Een Fransch Schryver van dien tyd oordeelde, en niet zonder waarschynlykheid," dat deeze Geschillen ligtelyk „ zouden hebben kunnen bygelegd zyn geworden, indien door „ de langduurigheid derzelven de gemoederen niet als onverzoenlyk waren geworden. De eene wilde, dat 'er twintig Cornetten Ruiters wierden afgedankt, en dat de Vaandels Voetvolk, die van zeventig koppen waren, op zestig, en van zestig op vyftig wierden gebragt. De anderen, die met den Prins in een gevoelen waren, wilden niet verstaan als tot het afdanken van zestien Cornetten Ruiters, en dat van ieder Vaandel der tweehonderd en een Vaandelen Voetvolk vyf man wierden afgenomen; zoo dat 'er, volgens de hervorming van den Prins, drieduizend Ruiters, en zesentwintigduizend, driehonderd en vyftien man Voetvolk, in dienst zouden blyven; doch volgens die der Provintië Holland tweeduizend vyf honderd Ruiters, en weinig minder dan zesentwintigduizend man te voet". Achtervolgens deeze rekening was het onderscheid zeer gering, en waren 'er geene andere redenen geweest, die partyen aannoopten om vast op haar stuk te blyven staan, dan hadt men veelligt het geschil wel kunnen vereffenen; maar nu was men weinig anders te verwachten, als dat het onaangenaame gevolgen na zich zoude sleepen, zoo als het ook gedaan heeft, gelyk ons op het volgende jaar zal blyken.

Deeze

Deeze inlandsche oneenigheid tusschen de Hoofden der Republiek gaf den Spanjaarden gelegenheid, om onverhinderd over den bodem van den Staat te trekken, en zich in het Land van *Ravestein* neder te slaan. Zulks deedt de Prins van *Salm*, wiens Krygsmagt, naar men zegt, uit wel tienduizend man Lottaringsche troepen bestondt. Dit werdt by hun Hoog Mog. zeer euvel opgenomen. Zy lieten den Heere *Brun*, Spaanschen Ambassadeur in 's *Gravenhage*, door drie Gemagtigden uit hunne Vergadering verklaaren: „ Dat zulks by „ deezen Staat niet kon geduld worden, maar dat ze in de nood- „ zaakelykheid zouden zyn, om, indien voorsz. troepen niet „ spoedig vertrokken, dezelven met alle bedenkelyke middelen „ daar toe te dwingen; dat zyn Excellentie zulks wilde voorkomen „ door den Prins van *Salm* aan te maanen dat Land te verlaaten." Hier op gaf de Ambassadeur te verstaan, dat de Lottaringsche troepen zynen Koning niet aangingen; doch de Hertog van *Lottaringen*, van het misnoegen der Heeren Staaten onderricht, zondt een zyner Raaden, met naame *Rousselot de Herival*, herwaards, aan wien ze een openbaar gehoor verleenden. Deeze Heer vertoonde den Algemeene Staaten: „ Dat de nood den Hertog ge- „ dwongen hadt, om kwartier te zoeken, en zulks wettiglyk „ hadt gedaan op de gronden van het Roomsche Ryk; dat *Ra-* „ *vestein* den Hertog van *Nieuwburg* toekwam; dat hy, geen „ inzicht hebbende om de Landen van deezen Staat te bescha- „ digen, maar alleen om te logeeren in plaatsen, die van het „ Ryk afhingen, den Prins van *Salm* gelast hadt, aan de Landen „ van den Staat geen schade te doen, inzonderheid als zyne Troe- „ pen moesten trekken over de gronden van hun Hoog Mog.; en „ dat de Hertog zelfs bereid was by tyd en wyle deezen Staat te „ dienen." Doch deeze redenen waren niet in staat om hun Hoog Mog. te vreden te stellen, en gezind zynde om deswegens aan den Aartshertog *Leopold* zelven te schryven, namen zy aleerst met den Prins van *Orange* het besluit, om middelerwyl een hoop Krygsvolk, zoo te paard als te voet, te verzamelen, en dezelve te doen logeeren in zoodanige Kwartieren van den Staat, by welken de voorsz. Lottaringers 't digst gelegen waren, om, ingevalle dat ze weigerden of uitstelden spoedig weg te gaan, zulk eene handelwyze te gebruiken, als by hun Hoog Mog. en de Prins noodig en dienstig zou bevonden worden. 1649.

Deeze ſterke Reſolutie was des te noodzaakelyker, om dat den Heeren Algemeene Staaten nu ook nog werdt aangediend, dat de Baron *du Four* met vier Regimenten Voetvolk te *Gemert* was gaan logeeren, en dat het Volk van *Lamboi*, 't welke by *Maſyk* langs de Maas lag, tot die ſtoutmoedigheid gekomen waren, dat ze niet alleen veertig Karren, die van '*s Hertogenbosch* naar *Luik* gingen, hadden prys gemaakt, waar door ze den Handel volſtrekt deeden ſtilſtaan; maar ook euvelmoedig genoeg waren geweest, om een Gehucht in de Meijery gantsch uit te plonderen: zoodanige bedryven maakten derhalve de Militie weder eenigſins noodwendig.

Dit geval neemen wy tot het Onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men een Gehucht, of Dorp, in de Meijery van „ '*s Hertogenboscb*, het welke door een goed getal Soldaaten aan„ gevallen, uitgeplonderd en verwoest wordt; terwyl aan deeze „ zyde van het Dorp eenige Soldaaten dit bedryf, op zyn „ Krygsmans, ſtaan aan te ſchouwen, en aan de andere zyde de „ Dorpelingen met Vrouw en Kinderen, in groote verbaasdheid „ en verwarring, wegvluchten."

De

De voorsz Resolutie genomen hebbende, schreeven hun Hoog Mog. aan den Aartshertog: „ Dat het hun vreemd voorgekomen was, dat de Troepen des Hertogs van *Lottaringen*, „ die den Koning van Spanje veele jaaren achter een gediend „ hadt, tegen 't recht aller volkeren, en zonder hunne inwilliging, over den bodem van deezen Staat getrokken waren, en „ zich, onder deszelfs Geschut, in 't Land van *Ravestein* hadden „ neêrgeslagen, en wel in een Kwartier, dat tusschen veele andere Grenssteden lag ingeslooten, tot voorwendsel neemende, „ dat het Land van *Ravestein* van het Ryk af hing; dat dit voorwendsel hun Hoog Mog. nog zoo veel te vreemder voorkwam, „ overmits de gemelde Hertog hun zyn voorneemen hadt doen „ bekend maaken door den Heer *Rousselot*, zyn Gezant, na dat „ hy dit zyn voorneemen reeds eenige dagen te vooren in 't werk „ hadt gesteld; dat zy derhalve noodig geöordeeld hadden, „ om zyn Hoogheid daar over te schryven, en te verklaaren „ dat zy die Troepen met geen ander oog konden aanzien, als „ in dienst van den Koning van Spanje zynde; dat zy zyne „ Hoogheid, als Vriend en Nabuur, daarom verzochten, dat „ hy ten Spoedigsten zoodanige goede orde geliefde te stellen, „ dat gemelde troepen uit den Lande van *Ravestein* in alleryl geligt, afgevoerd en verre van de Grenzen deezer Landen gebragt „ werden; want dat ze derzelver verblyf anders zouden moeten „ aanzien, en het zelve daar voor houden, als of men daar door „ van den kant der Spanjaarden gezind ware, om hun Hoog „ Mog. *door onrust en troubles te beroeren, en te ontzetten van de* „ *vrucht van den gemaakten Vrede*, welks gemoedelyke nakoming „ zyne Hoogheid in zyne Brieven aan hun Hoog Mog. by herhaaling beloofd en betuigd hadt; dat, aangaande de afhanglykheid „ des Lands van *Ravestein*, het zelve dit eigenlyk niet deedt van „ het H. Roomsche Ryk, maar dat het een Leen was, roerende „ van 't Hertogdom Braband, 't welk gelegen was digt by hunne „ Meijery van 's *Hertogenbosch*, zynde, naar inhoude van het „ derde Artykel van het Munstersch Vrede-Tractaat, een goed „ gedeelte van dit Hertogdom aan hun Hoog Mog. gebleeven; „ wyders dat ze zyne Hoogheid niet wilden verbergen, dat, ingevalle hy meergemelde Troepen niet spoedig in der minne „ deedt verhuizen, en verder van hunne Grenzen brengen, zy

„ reeds bezig waren om zoodanige middelen werkſtellig te maa-
„ ken, als in ſtaat zouden weezen hunne Grenzen van de Lot-
„ taringers te zuiveren en zuiver te houden; en dat ze daar na
„ eens zouden overweegen, in hoe verre zulk eene nabuurſchap
„ met den inhoude van het genoemde Tractaat van Vrede over-
„ eenkwame."

De Aartshertog ſchreef hier een zeer vriendelyk antwoord op, waar in hy onder anderen zegt: „ Dat de Hertog van *Lottaringen*
„ zich afzonderlyk (mits betaaling van een ſomme Gelds tot een
„ zekeren benoemden tyd) in den dienst van den Koning van
„ Spanje verbonden hadt; dat het hem, dien tyd verſtreeken
„ zynde, vry ſtondt om over zyne troepen, naar zyn welgevallen,
„ te beſchikken; dat het ook dit jaar met hem zoo verſprookenwas,
„ dat hy, na den laatſten October, zyn Volk uit deeze Provintiën
„ doen trekken, en het zelve ter herwinninge van zyne eigen
„ Landen zou gebruiken; dat hem niets van de inkwartiering in
„ den Lande van *Raveſtein* bekend was, maar dat, zoo dra de Heer
„ *Brun* hem daar van hadt verſtendigd, hy den Prins van *Salms* order
„ hadt gegeeven, *het Volk zonder eenig vertoef van de voornoemde Kwar-*
„ *tieren af te voeren*, 't welk reeds ter uitvoer gebragt was, aleer
„ de Brief van hun Hoog Mog. hem was ter hand gekomen;
„ dat hun Hoog Mog. konden verzekerd zyn van de ſtipte on-
„ derhouding des Tractaats van Vrede, en van de daar door te
„ weeg gebragte goede nabuurlyke verſtandhouding, in zoo verre
„ dat, ingevalle eenige troepen hoe genaamd, tegen den getroffen
„ Vrede, in de Districten van de Vereenigde Provintiën logeeren
„ wilden, zyne Hoogheid niet alleen wel lyden mogt, dat hun
„ Hoog Mog. dezelven met behoorlyke ſtraffe bejegenden, maar
„ dat hy hun ook van zynen kant te hulp zoude komen, op dat
„ ze billyke voldoening bekomen mogten, enz."

Dit antwoord ſcheen zeer voldoenend; doch wy vinden niet dat de Algemeene Staaten 'er genoegen in namen, en het is zeker dat 'er, wat de handelwys der Lambooiſche troepen aangaat, dikwyls door de Soldaaten zoodanige buitenſpoorigheden begaan worden, zonder dat de Overſten het kunnen keeren, en dat 'er veel min de Souverein aan ſchuldig is.

Ondertusſchen leeverde de Koningin van *Bohemen* dit jaar een treffend bewys op van de wisſelvalligheid der aardſche dingen.

Doch-

Dochter van *Jacobus den I.*, en Zuster van *Karel den I.*, Koningen van Engeland, werdt zy ten huwelyk gegeeven aan den Paltzgraave *Frederik*, die, door de Regeering van *Bohemen* tot Koning verkooren zynde, zich niet alleen door de wapenen niet in 't bezit van dat Ryk konde ſtellen, maar daar door ook zyn eigen Erflanden verloor, en in zyne rampſpoed naar de Vereenigde Nederlanden moest vluchten, zoo als wy op zyn tyd verhaald hebben. Hy werdt aldaar met de grootſte vriendſchap en milddaadigheid bejegend, en zyne Gemaalin en Kinderen genooten na zyn dood dezelve gunsten. De Koning, haar Broeder, hadt haar, zoo lang hy het vermogen hadt, ook onderſteund, maar met de Onlusten in Engeland zag zy zich verſtooken van al het geene zy van dien kant ontfing; want hadt het Parlement, na den dood van *Karel*, beſlooten deszelfs Kinderen niet meer te erkennen, veel minder was 't gezind zyn Zuster eenigen onderſtand te doen. Hier door hadt de Koningin zich federt eenigen tyd in een deerniswaardigen toeſtand gezien, en moetende echter zoo veel mogelyk haar ſtaat houden, was zy in groote ſchulden vervallen, zoo aan Bakkers, Vleeschhouwers, Brouwers als andere Winkeliers. In deezen toeſtand wist zy zich niet beter te keeren dan tot de Algemeene Staaten; zy verklaarde hun in eene Memorie: „ Dat ze zich aan hoogstdezelven zeer verbonden vondt, „ om de veelvuldige goede diensten, die zy van hunne beleefdheid ontfangen hadt, en dat ze wel hadt gewenscht hen in het „ toekomende niet meer te moeten lastig vallen door eenige Bede, welke nog een teken van haar lyden was draagende; doch „ dat ze, ſedert eenige jaaren, zoo door de langduurigheid des „ Oorlogs in Duitschland, als de Oneenigheden in Engeland, „ verſtooken zynde van het onderhoud, dat haar was toegelegd, „ zich thans genoodzaakt zag om toevlucht te neemen tot de „ Goedheid van hun Hoog Mog., en hen ernstig te verzoeken „ haar een zoodanig jaarlyks behulp toe te ſtaan, als hun Hoog „ Mog., naar derzelver Voorzichtigheid, zouden goedvinden, „ op dat ze haar Hof en de Waardigheid der geboorte, die God „ haar gegeeven hadt, nog eenigſins mogte ophouden." Deeze Vorstin verzuimde ook niet om hun Hoog Mog. in dit Geſchrift, als zoo veele beweegredenen, onder het oog te brengen, de groote Zegeningen, waar mede God den Staat der Vereenigde Provintiën bekroond hadt, en onlangs nog door den Vrede

met

met Spanje, door denwelken hunne gewoone lasten, zeide ze, verminderd waren; de goede diensten, die de Staat van 't Koninglyk Huis van Groot-Brittanniën ontfangen hadt, en de grondige genegenheid van 't Keur-Paltzische Huis, dat zich, in gewichtige gelegenheden, niet ontzien hadt te belasten met den haat van groote Potentaaten: dus hoopte ze dat de Gedachtenis daar van by hun Hoog Mog. niet versmoord zou worden door de rampen van de noodlydende. Zoodanig was de taal van een Koningin, en het is te denken dat ze van uitwerking is geweest op de Provintiën; want deeze Memorie wierdt by Afschrifte overgenomen, en naar de respective Provintiën gezonden, om 'er over te raadpleegen.

Uit alle de Gebeurtenissen deezes jaars kan men dus zien, dat het een jaar van twist, rampspoed, ellende en droefheid ware. Een Koning wordt op een Moorddaadig Schavot onthalsd, zyne Zoonen zyn voorvluchtig; een Gezant van 't Parlement wordt onvoorziens van 't leeven beroofd; het Fransche Hof wordt ook door tweespalt bevochten; de Staaten van 't Vereenigd Nederland zyn oneenig onder elkanderen, en een Koningin, die, naar haare waardigheid, over haare minderen haare milddaadigheden zou hebben moeten uitstorten, is genoodzaakt, als het ware, om voor haar zelve een Aalmoes te smeeken! Daarenboven „ sloeg „ de Heere 't Land met eene onvruchtbaare dorheid, en bran„ dende droogte: *Hy maakte den Hemel als Koper, en de Aarde* „ *als Yzer*; hy gaf *Stof* voor *Regen*: het Koorn wierdt toege„ schroeid en verbrand; het Gras verdorde, en de Beesten „ loeiden om Voeder, bromden om Water, en daar was niet."

De Remonstrantsche Inwoonders der Stad *Leiden* hadden ook geen rede tot blydschap; want zoo de oefening van den Godsdienst iets is, dat hoog gewaardeerd moet worden, en waar na alle gezintens, hoe genaamd, yverig gestaan hebben, dan kan het niet als eene billyke droefheid baaren, wanneer ons zulks niet wordt vergund De Remonstranten van *Leiden* waren dit jaar nog in zulk een geval; want hebbende derzelver Magistraat met eene ootmoedige Bede verzocht, dat hunne Godsdienstige Vergaderingen, nevens die van andere Gezintens, in de Stad mogten worden gedoogd, en beloofd dat zy, indien hun verzoek wierde ingewilligd, tot erkentenis en dankbaarheid, aan de Armen eene

eene fomme van vierduizend Guldens zouden vereeren: wierdt hun zulk op den 7 December, vyf dagen na het inleeveren van dit Smeekfchrift, niet alleen afgeflagen, maar daarenboven ook aan den Notaris, op verbeurte van zyn Ampt, verbooden, zoodanige Requesten meer op te ftellen, noch aan de Heeren van den Gerechte in te leeveren.

ZOO beklaagenswaardig waren derhalve de voorvallen van den jaare 1649, en het jaar 1650, waar in wy nu treeden, was voor onzen Staat niet min onrustig. De Leezer zal in 't zelve zien, dat de voorgemelde oneenigheden tusfchen de Provintiën hoe langs hoe heviger worden, dat de Prins, aan het hoofd der Bezending aan de Steden van Holland, om ze van de byzondere afdanking van het Krygs volk af te houden, in *Amfteldam* niet naar genoegen behandeld wordt; dat hy *Witte Cornelisz de Witte* in den Kerker laat werpen, zes Leden van Staat gevangen neemen en naar *Loeveftein* voeren; dat die jonge Vorst de Stad *Amfteldam* met de wapenen berend; dat hy ziek wordt en fterft, nalaatende eene hoogzwangere Weduwe, welke kort daar na van eenen Prins bevalt; en eindelyk dat de Staaten orde op 's Lands Regeering ftellen, enz. enz.

Doch aleer wy tot deeze gewichtige gebeurtenisfen komen, zullen wy iets van het ongenoegen der Koninginne van Zweeden, over het Verbond van Verdeediging en Afkoop van den Zondfchen Tol, dat hun Hoog Mog. voorleeden jaar met de Kroon van Deenemarken gefllooten hadden, ter neder ftellen. De Heer *Lourens Canterftein*, Geheimfchryver der voorsz. Vorstinne, kwam in het begin van January in hoedanigheid van haaren Afgezant herwaards; den 7 by hun Hoog Mog. gehoor hebbende, klaagde hy over het voorsz. Verbond van Verdeediging en Afkoop, als ftrydende tegen de Verbonden, die in de jaaren 1640 en 1645 gemaakt waren, en hier van noemde hy inzonderheid op het vierde en dertiende Artykel van het Tractaat met Deenemarken, 't welk ftreedt, zoo hy zeide, met het vyfde, zesde en agtfte Artykel van 't Verbond met Zweeden; verzoekende voorts dat het Verbond van Afkoop niet ten nadeele mogte zyn van de Zweedfche Onderdaanen, en dat de Ratificatiën met de Kroon van Deenemarken niet uitgewisfeld wierden, alvoorens zyne Koningin over beide Verbonden voldoeninge hadt. Men deedt veel moeite om de de ftrydigheden, die in de Deenfche en Zweedfche Tractaaten

ge-

gezegd werden te zyn, en om tevens derzelver oplossing te vinden; doch zy werden van den Heere *Canterstein* als onvoldoende verworpen.

Aan den anderen kant deeden de Gezanten van Deenemarken hun best, om de *Ratificatiën* uit te wisselen, en, om zulks des te spoediger te verkrygen, strooiden zy uit, dat, indien men beide de Verbonden onbekrachtigd, of ongeratificeerd liet, de Koning van Deenemarken zich in de noodzaaklykheid zoude zien van met Zweeden een Verbond aan te gaan, alzoo men van deeze zyde aanboodt, om hem alles wederom te geeven, wat men hem ten jaare 1645 ontnomen hadt, mits dat hy der Koninginne van Zweeden daar voor gave de halve Zond, of een gedeelte van *Schoonen*. Dit gerucht, hoe ongegrond en onwaarschynlyk, baarde by eenige in Holland zoo groote jalouzy, dat ze meer dan te vooren aandrongen op de Ratificatie; doch men was daar nog zoo gereed niet toe, niet zoo zeer omtrent het Verbond van Verdeediging, 't welk van wege alle Provintiën genoegsaam of getekend of goedgevonden was: maar het haperde aan 't Verbond van Afkoop. „ Want men bevondt," zegt men, „ dat „ men, met de enkele verhooging van de Convooigelden met „ of op den Zondschen Tol, nog in het jaar omtrent een tonne „ gouds te kort kwam, behalve dat men genoodzaakt zoude zyn „ om allerleië Officieren in de Zond te onderhouden, ja mogelyk ook Oorlogschepen tot onderzoek der Schepen en Goederen, waar door men zich dan wederom vastmaakte aan een „ onderzoek, waar van men zich ten jaare 1645 door een Verbond bevryd hadt; om niet te zeggen dat, door de verhooging of de stelling van den Zondschen Tol alhier op de Convooigelden, men de Zweeden, die in de Zond vry waren, alhier „ den Tol zoude doen betaalen, en andere Natiën, die niet vry „ waren, den Tol, dien zy reeds eens in de Zond betaald hadden, nog eens alhier, door dezelve oplegginge of verhooginge, zoude doen betaalen, waar uit dan in Zweeden en elders „ te verwachten stonden allerhande Retorsiën. En als men dat „ geene, wat op die manier ook uit Zweeden en vreemde Natiën getrokken zoude worden, het welk echter onbillyk en te „ vooren niet geschied was, oprekende; zoo kon men des te klaarder „ merken, hoe zeer men in de somme van de Afkoopgelden bedroo-

„ gen

„ gen was, hoewel de Gezant *Ulefelt*, geduurende de handelin- 1650.
„ ge, menigwerf gezegd hadde, dat de Koning jaarlyks van de
„ Schepen der Vereenigde Nederlanden, sedert het jaar 1645,
„ wel tweemaal honderduizend Ryksdaalers hadt getrokken, 't
„ welk hy nogthans nooit door 't vertoonen van de Boeken heeft
„ beweezen, en men zulks alhier zoo ligt niet hadt behoeven te
„ gelooven."

Dewyl dus de Afkoopgelden uit de Oostersche Waaren alleen niet konden gevonden worden, stelden die van *Amsteldam* voor, dat men de Convooijen en Licenten in 't geheel behoorde te verhoogen met een *vyfdepart*, want in 't algemeen omtrent *twee millioenen* doende, zou de verhooging, naamelyk *viermaalhonderdduizend* guldens, de Afkoopgelden rykelyk uitbrengen: maar Zeeland, Zuidholland en voorts alle de andere Provintiën stelden zich daar tegen, nademaal men beloofd hadde, dat de Afkoopgelden zouden gevonden worden, zonder eenige belasting der Provintiën, alleen uit de Waaren uit het Oosten komende, of derwaards gaande.

Ondertusschen naderde de tyd dat de Schepen naar het Oosten moesten uitloopen, en de Tractaaten waren nog niet geratificeerd, waarom de Admiraaliteiten voorsloegen om een *Interim*, of tusschenpoozing op het heffen van den Tol in de Zond te maaken; doch 'er wierdt niets dergelyks vastgesteld, en het scheen dat sommigen vreesden, dat het Verdrag van Afkoop hier door zoude worden te niet gedaan. Ook wilde men de Staaten, die over zaaken, welken den Staat te zeer aangaande, in raadpleeging waren, met deeze handeling niet verder bezig houden; die van Holland stelden echter, schoon *Rotterdam* daar tegen protesteerde, en eenige andere Steden stil zweegen, de Ratificatie van de beide Verdragen vast: doch het nam dit niettegenstaande toch geen voortgang. De Heer *Christiaan Roch*, die by zyne Deensche Majesteit voorleeden jaar tot de Ratificatie overgezonden was, vertrok derhalve onverrichterzaake, en men gaf den Heer *Cantersteïn*, op zyne klachten, hoofdzaakelyk dit antwoord: 1) „ Dat op
„ het eerste point, waar by de Heer *Cantersteïn* meende, dat het
„ *vierde* en *dertiende* Artykel van het Verdrag, aangegaan met den
„ Koning van Deenemarken, strydig ware met het *vierde*, *vyfde*, *zesde*
„ en *agtste* Artykel van het Verbond, ten jaare 1640 met haare

„ Zweedsche Majesteit te *Stokholm* ingegaan; stondt aan te merken,
„ dat het laatst te *Stokholm* gemaakt Verbond alleen *Verdeedigend*
„ ware, eigenlyk ingegaan en geslooten tot bescherming van die
„ der partyën, welke door geweld van Oorloge zoude aangetast
„ worden, zonder dat 'er by het Verbond met Deenemarken iets
„ daar tegen vastgesteld werdt. "

2.) „ Wat het tweede point, raakende den Afkoop van den
„ Zondschen Tolle, aangaat; dat het hun Hoog Mog., als een
„ vryen Staat en Republiek, goedgedacht en vrygestaan hadt,
„ om volgens hunne Opperste Magt, daar over, ten dienste
„ van den Staat te handelen; en dat ze in het voltrekken van dit
„ werk die voorzieninge doen en orde stellen zouden, dat, bo-
„ ven 't recht van vrye Republieken en buiten 't voorbeeld van
„ Koningen en Prinsen, niets werdt gedaan, of dat iemand,
„ veel min haare Majesteit, als hun Hoog Mog. Hoogwaardige
„ Bondgenoot, met rede zich zoude te beklaagen hebben. En

3.) „ Wat eindelyk het derde point betrof, dat, naamelyk het
„ Tractaat met Deenemarken niet mogt worden *geratificeerd*,
„ voor en aleer aan den Heer *Canterstein*, in eene *Conferentie*,
„ nadere voldoeninge zou zyn gegeeven; dat men oordeelde zulks
„ niet te moeten beantwoorden".

Hier op nam de Heer *Canterstein* zyn afscheid, zynde by de Koningin benoemd, om zich van haaren wege te *interponeeren* tusschen *Karel den II.* en de Schotsche Commissarissen; doch thans verneemende dat voorsz. Commissarissen een Verdrag met hunnen Vorst geslooten hadden, nam hy te *Breda* afscheid van genoemden Koning, en keerde over *Amsteldam* naar Zweeden terug, terwyl de Heer *Appelboom*, Commissaris van wege de Koningin in *'s Gravenhage*, de zaaken van dat Ryk zoo lang bleef waarneemen.

EINDE van het VYFTIGSTE DEEL.

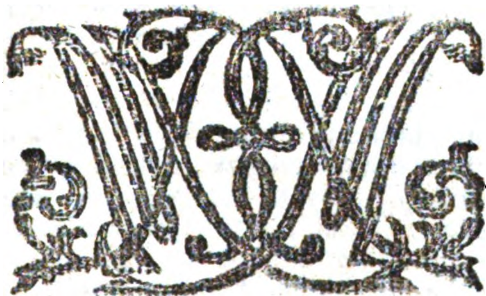
R E-

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur-, Staats-, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

EEN-EN-VYFTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1781.

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vervattende de Onderhandeling van Koning Karel den II met de Schotten; 't zenden van een Commissaris door Holland aan het Parlement van Engeland; de ongegronde beschuldiging tegen de Stad Amsteldam; de gevangen neeming van den Vice-Admiraal Witte Cornelisz. de Witte, en zyn vrylaating; de verdere gevolgen van het stuk der Bezuiniging, en meer andere voorvallen van den Jaare 1650.

Wy hebben ons voorige Deel besslooten met te zeggen, dat 'er eene Onderhandeling tusschen *Karel den II*, wettigen Troonsopvolger van den onthoofden *Karen den I*, Koning van Groot-Brittanniën; op het tapyt ware; dewyl 'er nu een Verdrag getroffen wierdt, en zulks hier te lande geschiedde, zullen wy 'er met den aanvang van dit Deel eenig gewag van maaken.

De Koning dan te *Yersey* met een Schotsch Edelman afgesprooken hebbende, om tegens half Maart te *Breda* te zyn, waar de Schotsche Gemagtigden hem konden komen vinden, zoo begaf hy zich met de Koningin, zyn Moeder, op reize, en kwam den 21 der genoemde maand met het Jacht, dat de Prins van *Orange*, zyn Zwager, hem tot aan het *Sas van Gent* hadt toegezonden, binnen *Breda*. Toen de voorsz. Gemagtigden aldaar ook gekomen waren, wierdt 'er met grooten ernst aan het Verdrag gearbeid, en wel met te meerder hoop van eenen goeden uitslag, om dat de Koning thans daar toe zeer genegen scheen, en zullende de Afgezondenen gehoor verleenen, ging hy, van veele Grooten verzeld, op een verheven Troon zitten, en wierdt

door den Graaf van *Castelhaven* uit naam der Regeeringe van Schotland, onder anderen dus aangesprooken: „ Het heeft het „ Koningryk van Schotland behaagd my te verkiezen ter ver- „ richtinge van deeze Boodschap, waar van ik nu opening voor „ Uwe Majesteit kome doen. Ik koom niet om Uwe Majes- „ teit te dringen tot zaaken, die Denzelven nadeelig zouden „ zyn, maar om alle redelyke en billyke Voorstellen te doen: „ Uwe Majesteit verzekerende dat ik zelve 't myne wil toebren- „ gen, om U, naar den aart der Engelsche Wetten, weder op „ den Troon te herstellen; ja het Koningryk van Schotland, on- „ der wiens schaduwe Gy aldaar in Vrede zult kunnen leeven, „ is voorneemens Uwe Majesteit gelukkig te maaken." De voornoemde Graaf gesprooken hebbende, tradt de Heer *Levinston* en andere Schotsche Predikanten nader, en zeiden tot den Koning, *dat zy, indien zyn Majesteit naar de Kerk en Regeering van Schotland wilde luisteren, aan zynen Zegen en Geluk niet twyfelden.* De Koning vraagde daar op de geschreeven Papieren van de Commissarissen, beloovende dat hy ze in overweeging zoude neemen, en dat hy hoopte der Regeering van Schotland eene zoo goede voldoening te geeven, als zy van hem was begeerende. Het Verbond werdt vervolgens getroffen, doch zoo heimelyk, dat veelen openlyk het tegendeel beweerden, 't zy opzettelyk, om daar door te weeg te brengen, dat het Engelsch Parlement, dit Verdrag den Schotten als een beleediging afneemende, terstond geen Leger in Schotland zondt, eer men aldaar in staat van verdeediging ware; of dat ze zulks in de daad geloofden. Doch het zy hier mede zoo het wille, *Karel Stuart* maakte zich rasch gereed, om naar Schotland over te steeken; hy werdt van *Honslaarsdyk* met een groot gevolg in Koetsen naar *ter Heide* aan strand gebegeleid, alwaar een wel toegerust Oorlogschip gereed lag; en schoon de wind niet goed was, wilde hy echter onder zeil gaan. Doch dit kon zoo geheim niet geschieden, of men hadt 'er in Engeland kennis van; want om de Koning in deszelfs reize te verhinderen, waren 'er eenige Parlements-Schepen digt onder 't gebied van den Staat en voor de Maaze komen kruissen, terwyl eenige anderen dit langs de Schotsche Kusten deeden, met inzicht om 'er gemelde Oorlogschip, dat van twee Convooijers verzeld was, te bemagtigden, en de

Ko-

Koning dus in handen te krygen. Hy hadt reeds eenigen tyd op Zee gezworven, toen men hem waarschouwde, dat niet verre van *Abberdeen* dertien Parlements Schepen op hem pasten; om derhalve alle gevaar te vermyden vondt de Vorst goed, zoo spoedig mogelyk de eerste Haven de besten in te loopen, 't welk ook plaats nam; want hy stapte eenige mylen van *Edingburg* aan land. Niet weinig waren de Inwoonders verheugd hunnen wettigen Vorst wederom te zien, veelen vielen voor hem op hunne kniën, en ieder, Groot en Klein, toonde hem om stryd zyn genoegen en blydschap, schoon anders onder de Grooten en 't Gemeen groote oneenigheid heerschten.

Het inzicht des Parlements dus te leur gesteld zynde, kon het nu niet anders doen als den Koning te Land het hoofd te bieden; *Cromwel* wierdt derhalve uit *Ierland*, welk Ryk hy byna weder tot gehoorzaamheid gebragt hadt, opontbooden, en, zoo dra hy te *Londen* was gekomen, in plaats van *Feirfax* tot Luitenant Generaal van 't Leger aangesteld. Hy toog met een Heir van zevenduizend en vyfhonderd man te voet, en drieduizend vyfhonderd te paard, naar Schotland, waar hy zich straks meester van verscheiden plaatsen maakten, en voorts naar *Dunbar* trok; doch het Schotsche Leger, dat vry sterker dan het zyne was, bestaande uit zestienduizend Voetknechten en zesduizend Ruiters, volgde hem derwaards, en sloot hem in anderhalve myl van de Zee, waar zyn Leger zich zeer in 't naauw bevondt. De Engelsche Soldaaten hadden hier door veel te lyden, zoo door ziekte als andere ongemakken; dan wel verre dat hen zulks moedeloos maakte, moedigden zy elkander aan of om door de Schotten heen te slaan, of om met den Degen in den vuist te sterven. Zy zonden derhalve op den 3 September een Detachement af, om zich van den doortocht *Coopers-Peth* meester te maaken; dit gedaan zynde, vielen de Engelschen de Schotten te lyf, bragten de Ruitery in wanorde, en het Voetvolk, deszelfs wapens neêrgeworpen hebbende, om des te beter te kunnen vluchten, wierdt ten getale van vierduizend man in de pan gehakt: behalve tien duizend gevangenen, waar onder veele persoonen van aanzien waren, verlooren de Schotten by deeze gelegenheid nog zevenentwintig stukken Geschut, en tienduizend wapens, zoo dat deeze Slag hun duur te staan kwam, tot geen geringe blydschap der Parlementarissen.

Aleer wy van dit verhaal afſtappen, moeten wy nog iets ter neder ſtellen, waar uit de haat van 't Parlement, zelfs voor de nagedachtenis van *Karel den I.* duidelyk is op te maaken. De Leden van het Parlement lieten, naamelyk, op den 10 Augustus het hoofd van het Standbeeld diens Vorst, het welk op de Beurs geplaatst was, afwerpen, en agt dagen daar na het gantſche lighaam, in de plaats dit opſchrift ſtellende: *De laatſte Tyran is omgekomen in 't jaar van Engelands herſtelde Vryheid* 1648, *den* 30 *January* (*). Het Parlement, hier nog niet mede te vreden, liet daarenboven de Wapens van den Koning van alle publieke plaatſen wegdoen, en die, welken daar voor in de plaats ingevoerd hadt, te weeten het *St. Joris* en de *Harp*, in ſtede van dezelven, mitsgaders in alle de Gerichtshoven, plaatſen, weinig denkende dat het eenige jaaren laater, naamelyk den 8 Mai 1660, deszelfs Zoon, *Karel den II*, den Troon van Engeland weêr zoude zien beklimmen, en dit op order van het Parlement zelve, onder den tytel van zeer magtigen en onbetwistbaaren Koning van Engeland, Schotland enz.

Dus waren de Schotten de eerſten, die hunnen wettigen Koning wederom erkenden, welk voorbeeld eerst, als gezegd is, eenige jaaren daar na door het Parlement van Engeland nagevolgd werdt.

Ondertusſchen hadt men reeds in de maand January ter Vergadering van hun Ed. Gr. Mog. voorgeſteld, om van wege Holland eenen Commisſaris aan de Republiek van Engeland te zenden, nademaal men hun Hoog Mog dikwyls, maar te vergeefsch, verzocht hadt, om aan den Reſident *Strickland* een openbaar gehoor te verleenen, of om aan den Heer *Joachimi*, Ambasſadeur van den Staat by het Engelsch Hof, nieuwe Brieven van *Qualificatie* by voorsz. Republiek te zenden; doch dit laatſte zou niet hebben kunnen geſchieden, zonder party te kiezen, en de Koningsgezinden ergernis te hebben gegeeven. Ook werdt by de Staaten van Holland ſterk ter Generaaliteit aangedrongen, om het Boek van *Salmaſius*, ten Tytel voerende *Defenſio Regia*, dat is: *Koninglyke Ver-*

(*) *Exit Tyrannus ultimus, anno Libertatis Angliæ reſtitutæ* 1648, *Januarii* 30. Een Latynsch Schryver zegt, dat ze ook het Standbeeld van *Jacobus den I.*, dat in het portaal der *St. Paulus Kerk* ſtondt en uitneemend fraai en keurig gemaakt was, lieten wegneemen, 't welk zeer waarſchynlyk is.

Verdeediging, by Plakaat te verbieden; maar dit zoo min als het andere in de Algemeene Staats-Vergadering goedgevonden zynde, namen hun Ed. Gr. Mog. 't besluit om hier in en op eigen gezag te werk te gaan, *alzoo zy de Commercie, Vriendschap en Onzydigheid der tegenwoordige Engelsche Regeering niet konden ontbeeren.* Zy lieten derhalve den 17 der laatstgenoemde maand een Plakaat afkondigen, waar by, op straffe van verbeurte der *Exemplaaren*, van eene boete van vyfhonderd guldens en van eene *arbitraale Correctie*, 't drukken, verkoopen, verruilen, omdraagen en verstrooijen van dat Boek verbooden werdt.

Aangaande 't zenden van een Commissaris, daar in handelden hun Ed. Gr. Mog. op gelyke wyze, en benoemden tot dit einde den Heer *Gerard Schaep, Pieterz.* Raad der Stad *Amsteldam*, met last, *om de tegenwoordige Regeering van Engeland te erkennen, en het Parlement te vereeren met zulke tytels, als hy dacht aan het zelve aangenaamst te zullen zyn*, als mede om *voor de byzondere belangen van Holland zorg te draagen.* De Heer *Schaep* vertrok dan den 21 Mai naar *Londen*, en in zyn Geloofsbrief wierdt onder andere gezegd: „ Dat hun Ed. Gr. Mog., ten vollen genegen zynde, om alle goede „ Vrienschap en nabuurige Verstandhouding met de Regeering „ van Engeland te onderhouden, en dewyl 'er dagelyks veele „ zaaken en verschillen voorvielen, waar by de Ingezetenen van „ hun Ed. Gr. Mog. groot belang hadden, en die zy gaarne uit „ den weg geruimd zouden willen zien, zoo wel als voor het toe„ komende verhoed; zy goedgevonden hadden den Heer *Schaep*, „ hunnen Gecommitteerde, by voorraad af te vaardigen, om als „ Commissaris in de Stad *Londen* zyn verblyf te houden, met uitdruk„ kelyken last om zoodanige zaaken als zouden komen voor te val„ len, en die den Ingezetenen van Holland en West-Friesland aan„ gingen, by de Leden van het Parlement en andere Collegiën, „ waar zulks, volgens derzelven *Constitutie*, en naar de gelegen„ heid en natuur der zaaken, zou bevonden worden te behooren, „ voor te draagen en te bevorderen; en dat hun Ed. Gr. Mog. „ verzochten dat men den Heer Commissaris daar in volkomen „ geloof geeven, en een gunstig gehoor verleenen zoude, zoo „ dikwyls als hy het zelve verzocht."

Deeze stap van Holland was, gelyk te denken is, het Parlement wel naar den zin, maar het bragt niet weinig toe, zoo als men

men zegt, „ om zyne Hoogheid Prins *Willem den II* van dit
„ Gewest, en van de Stad *Amsteldam* in het byzonder, te ver-
„ vreemden. Men hadt den Prins," gaat men voort, „ zelfs
„ verdacht gehouden, dat hy, uit gevoeligheid tegen Holland,
„ *Karel den II.* in staat hadt gesteld, om den Hollandschen Koop-
„ handel te ontrusten door eenige Schepen, welken de Bevel-
„ hebber der Eilanden van *Scilly*, of de *Sorlings*, in Zee gebragt
„ hadt." Doch dit vermoeden is zonder grond, dewyl men
'er niet het minste bewys van te berde heeft kunnen brengen.

Ondertusschen deeden 'er zich lieden op, die de Stad *Amstel-dam* inzonderheid als oorzaak van dit alles verdacht hielden; ja men ging zelfs zoo verre, dat men haare Regeerders beschuldigde van heimelyke verstandhouding met het Parlement, en, om dit godloos voorgeeven een te grooter zweem van waarschynlykheid te geeven, verdichtte men eenige Artykelen, die tusschen 't Parlement en de Amsteldamsche Regeering in 't byzonder zouden gesloten zyn. De Magistraat van *Amsteldam* hadt daar zoo rasch geen kennis van, of liet een Plakaat uitgaan, waar in van dit Lasterschrift gezegd wordt: „ Dat binnen deeze Stad
„ (*Amsteldam*) en elders uitgestrooid is, een enkel valsch en las-
„ terlyk Verdichtsel, van eenigen Handel en Verbond, dat ge-
„ slooten zoude zyn tusschen deeze Stad en het Parlement
„ van Engeland, onder den Tytel: *Artykelen gesloten en geaccor-*
„ *deert tusschen de Republique van Engeland ter eenre, en de Stad*
„ *Amsterdam in 't particulier ter andere zyde*; zonder den naam
„ van den Autheur en Drukker te melden; weezende zeer ca-
„ lomnieuselyk en tegens alle waarheid saamgesmeed, en versierd
„ uit een oproerig, trouweloos en godloos gemoed, en strek-
„ kende tot geen ander einde, dan om de Magistraat van deeze
„ Stad, door middel van zoo eerlooze leugentaale, in haatelyk
„ bedenken te brengen, en, door het abuseeren van eenvoudi-
„ gen, *diffidentie*, oneenigheid en oproer hier ter Stede en al-
„ omme in deeze Landen te zaaijen en te *fomenteeren*, enz." Na dit *Libel* dus, naar waarheid, afgeschetst te hebben, wordt by dit Plakaat eene belooning van twaalfhonderd guldens beloofd aan hem die 'er den Schryver van zal aan te wyzen, en vierhonderd guldens voor den geenen, die den eersten Drukker aanbragt, en, zoo de Drukker zelf den Autheur, binnen den tyd van agt dagen,

vry-

vrywillig kwame aan te wyzen, zou hy zyn vergiffenis erlangen. 1650.
Doch met dit al werdt de Schryver niet ontdekt, maar de Drukker wel; want, in *'s Gravenhage* woonende, wierdt hy om andere snoode bedryven te *Amsteldam* in hechtenis gezet, en bekende de gemelde Artykelen gedrukt te hebben, zoo wel als meer schandelyke Lasterschriften. Hy wierd derhalve om het een en andere verweezen, om in het openbaar op de Kaak ten toon te staan, in de Vierschaar gegeesseld en uit Holland gebannen te worden, welke straffe hy ook den 21 January van het volgende jaar 1651 is ondergaan.

Wy hebben een en andermaal gezien, dat de zaaken der West-Indische Maatschappy, door gebrek van genoegsaamen toevoer van Krygsvolk en Oorlogsbehoeftens, hoe langs hoe meer achteruitliepen. Om nu dit verval zoo veel mogelyk te herstellen, werdt in de maand February voorgesteld, om een aanvallenden onderstand tegen Portugal te zenden, en hier op drong Zeeland zeer sterk aan. Friesland, die voor eenigen tyd geene voldoening wegens de Oost-Indische Maatschappy ontfangen hadt, begeerde zich met de zaak der West-Indiën niet te bemoeijen, en by de Stad *Amsteldam* vondt dit Voorstel mede weinig ingang, zoo om dat ze de West-Indische Maatschappy daar gantsch geen genoegen in zag neemen, als om dat ze vreesde dat, zoo zulk een onderstand plaats nam, haar Vaart en Handel op Portugal verlooren zoude gaan. Doch dit niettegenstaande bleef men daar op aanhouden, en de Admiraaliteit maakte staat, dat een getal van twintig Schepen en vyf Jachten, samen met het Kostgeld van duizend Muskettiers, op een millioen guldens jaarlyks zou beloopen; doch Holland, de voornoemde Stad inzonderheid, was zoo ligt niet over te haalen, als rekenende dat by de honderd Schepen uit deeze Provintie geduurig in de Havens van Portugal waren, waar op de Koning, byaldien men van deezen kant aanvallender wyze begon te handelen, ligtelyk de hand zou kunnen leggen. *Amsteldam* begeerde daarenboven den vryen handel op *Guinea*. Hun Ed. Gr. Mog. vonden dan goed hun Advys op 't papier te brengen, en ter Vergadering van hun Hoog Mog. in te leeveren; zy drukken hunne meening daar in dus uit:

„ Dat de twee millioenen tot onderhoud van tweeduizend agt-
„ honderd Soldaaten in Brazilië, en van zes Schpen en zes Jach-

„ ten op de Kust aldaar; wyders van twintig Schepen en vyf „ Jachten, voor den tyd van een jaar tot den aanval dienen, en „ by voorraad zouden worden uitgereikt op rekening van de „ Onderstandgelden, die de Staat nog aan de Maatschappy schul„ dig was: Dat de Ontfanger Generaal de voorsz. twee millioe„ nen zoude *negotieeren*, en dat denzelven dienvolgens ter hand „ zou worden gesteld een somme van honderduizend guldens aan„ geld uit de *Recognitiën*, der West-Indische Maatschappy toe„ komende, om daar mede de Intressen te kunnen betaalen; „ Dat de Handel op *Brazilie* en de *Caribische Eilanden* open zoude „ zyn, en ingevolge reeds vastgestelde Reglementen ook open wor„ den gesteld de Handel op *Guinea*, op *Recognitiën*, by de Re„ geeringen daar toe te beraamen; Dat het geene van de Bra„ zielsche, Caribische en Guineesche *Recognitiën*, boven de pen„ ningen, tot vervallende van de Interesten, aan den Ontfanger „ Generaal gegeeven wordende, gelaaten zoude worden onder „ de respective Bewindhebbers, om daar mede hunne laste „ van Leveransiers, Depositarissen, Officiers, Soldaaten „ en Matroozen te vervallen; Dat de *tractementen* van de Be„ windhebbers, en Bedienden van de West-Indische Maat„ schappy, hier te lande, *promptelyk* op de directe helft zouden „ worden verminderd, en voorts *gebesogneerd* op de vermindering „ van de hooge *tractementen* in *Brazilie*; Dat de Inlaage van de „ *Participanten* zou worden vastgesteld, indien de Guineesche Han„ del wederom aan de West-Indische Maatschappy getrokken „ wierde, om alsdan met de penningen van deeze inlaage den „ Handel van de West-Indische Maatschappy, en inzonderheid „ dien op *Guinea*, ten besten van voorsz. Maatschappy te *culti*„ *veeren*; Dat het *Emploi* van de opgemelde twintig Schepen en „ vyf Jachten zou worden *gedefereerd* en gesteld ter *directie* van „ zyn Hoogheid, den Heere Prinse van *Orange*, met byvoeginge „ van eenige *geassumeerde* Heeren, waar onder mede iemand zou „ weezen van de Heeren van *Amsteldam*; Dat de voorsz. twintig „ Schepen en vyf Jachten zouden worden gebruikt, om te be„ springen, aan te tasten en, was 't mogelyk, te vernielen alle „ Portugeesche Schepen en Vlooten, tot wat plaatsen dezelven, „ buiten de Havens van Portugal, in Europa zouden te vinden „ zyn; maar dat dezelven in de Havens, buiten Europa gelegen „ en alöm gelegen, niet zouden worden aangetast; Dat dit alles zou

„ wor-

„ worden uitgevoerd op den naam en van wege de West-Indische „ Maatschappy; Dat de Represailles niet alleen ten opzichte van „ de voorsz. Schepen en Jachten, maar ook ten aanzien van de „ byzondere Kruissers zouden worden *geextendeerd*, zoo in Europa „ als Afrika en Amerika, en ook in Azia ten opzichte van die van „ de Oost-Indische Maatschappy; zonder nogthans te doen eene „ *expresse Denunciatie* van Oorlog, gelyk wel te vooren was *gepro-* „ *jecteerd*; Dat de Heer *ordinaris* Ambassadeur op het allerspoe- „ digste naar Frankryk zou vertrekken, om, behalve de andere „ zaaken en handelingen van den Staat, in deezen rede te geeven „ en weder rede te hooren; ook de *Mediatie*, die Frankryk zou mo- „ gen aanbieden, aan te neemen, en van alles herwaards te „ schryven, op dat by de Regeering nader mogt worden ge- „ raadpleegd en beslooten aangaande 't geene noodig en dienstig „ zoude zyn; Dat de zaake, het zy met de Wapenen, 't zy by „ *accommodement*, gevonden zynde, of andersins, uiterlyk na „ de *expiratie* van drie jaaren, de *genegatieerde* penningen zouden „ worden afgelost met de penningen, die de *respective* Provintiën „ zouden *fourneeren*, in voldoeninge van het geen zy ter zaake „ van achterstallige Onderstandgelden schuldig zyn, en dat de „ Handel alsdan weder aan de West-Indische Maatschappy ge- „ laaten zou worden. Dat alle mogelyke poogingen zouden wor- „ den aangewend, om de Heeren van Friesland te *disponeeren* „ tot *conformiteit*, aangaande 't voorgemelde onderwerp, met „ de andere Provintiën." Wat hier op gevolgd is zal ons nader blyken.

Ondertusschen was de Regeering in *Brazilie* zeer gebelgd op den Vice Admiraal *Witte Cornelisz. de Witte*, om dat hy zonder hun verlof weêr naar het Vaderland gestevend ware. Hun Hoog Mog. ontfingen deswegens in de maand February eenen Brief van daar, in welken gezegd werdt; Dat de Admiraal *de Witte*, en, naar zyn „ voorbeeld, vier of vyf andere Kapiteins, met hunne Schepen „ van daar *trouwelooslyk* waren weggetrokken, met zich neemende „ wat zy konden van *provisie*; invoege dat 'er naauwelyks op het „ Recief voor drie Weeken *Victualie* met een klein Vaartuig *res-* „ *teerde*: en dat, byaldien 'er intusschen geen onderstand kwame, „ zy zich, op genade en ongenade hunner Vyanden, zouden moe- „ ten opgeeven." President en Raaden van *Brazilie* voegden hier nog by, *dat Zy niemand meer aldaar zouden weeten te bouden, ten*

ware exempel wierdt gestatueerd aan de Witte *en andere Kapiteins, zonder verlof van daar vertrokken.* Toen *de Witte* nu in 't laatst van de maand April deezes jaars in Holland gekomen was, ging hy terstond zyne opwachting maaken in de *Antichambre* van den Prins, om hem, naar gewoonte, rekenschap van zyn gedrag te doen; doch de Prins nam 'er geen genoegen in, en vondt goed, op raad van eenige Gemagtigden ter Algemeene Staatsvergadering, die met zyne Hoogheid daar over op zyn Kamer raadpleegden, *de Witte* door een Corporaal en eenige Muskettiers van de Lyfwacht in zyn Herberg te doen vasthouden, en des avonds van den 7 Mai in de Koets van den Kolonel der Lyfwacht naar de Gevangenpoort te voeren.

Terwyl dit in *'s Gravenhage* gebeurde, wierdt door de Admiraaliteit te *Amsteldam*, op last der Staaten Generaal, de hand gelegd op eenige Kapiteins van *de Witte*, en in den Kerker geworpen; zoodanig een bevel was ook der Admiraaliteit op de Maaze gegeeven: en hun Hoog Mog. besllooten voorts om de Admiraal *Tromp* en, uit ieder Admiraaliteits Collegie, twee Heeren te bemagtigen, om den Gevangenen hun proces op te maaken. Maar deeze Commissie stondt den Lt. Admiraal niet aan; hy wees ze derhalve beleefdelyk van de hand, 't zy dat hy den Vice-Admiraal als onschuldig aanzag, of wel uit vreeze dat *de Witte* hem zulks als eene vyandschap mogte afneemen. Hoe het zy, zeker is het, dat dit bestaan van zyne Hoogheid en de Algemeene Staaten by die van Holland zeer kwaalyk opgenomen wierdt, alzoo zy zulks beschouwden als een schending van hun grondgebied, en eene inbreuk op hunne Souvereiniteit in Holland, waar de Algemeene Staaten, geen rechtsgebied hebbende, ook niemand konden laaten gevangen neemen. Hun Ed. Gr. Mog. verzochten den Prins meer dan eens, om *de Witte* weder door Soldaaten te herstellen, en, op dezelve wyze als hy gezet was, in zyn Herberg te laaten brengen; maar de Prins stelde dit telkens uit.

De Regeering van *Amsteldam* was hier over niet minder gebelgd; zy vermaande de Admiraaliteit om de gevangen Kapiteins weder op vrye voeten te stellen: maar de Hoofd-Officier een weigerend antwoord bekomen hebbende, gaf zy denzelven last om de Sloten van de Admiraaliteits Gevangenis af te slaan, en, dezelve dus open gebroken zynde, de Kapiteins in Vryheid te stellen, zoo als ook

ook geschied is. Een deezer Kapiteins was van *Gouda* gehaald, en de anderen noemt men *Steven Cuyper* en *Nicolaas de Witte*; zoo dat zy hier drie in getale waren.

Laat ons dit merkwaardig geval neemen tot het onderwerp van onze Plaat.

„ Hier ziet men de Admiraaliteits Gevangenis te *Amsteldam*, „ waar in drie Kapiteins van de Vloot van den Vice-Admiraal „ *Witte Cornelisz. de Witte* waren opgesloten; maar die door den „ Hoofd-Officier der Stad, verzeld van eenige hooge en laage „ Gerechts-Dienaaren, die de Sloten van de Gevangenis doet „ afslaan, en dezelve van binnen verder openbreeken, op vrye „ voeten gesteld worden, in 't aanschouwen van eenige lieden."

De klachten der Staaten van Holland en dit bedryf der Stad *Amsteldam* was hun Hoog Mog. gantsch niet naar den zin. Zy schreeven zoo aan hun Ed. Gr. Mog. als aan de Magistraat der Stad een Brief, waar in ze, na het gebeurde verhaald te hebben, zeiden: „ Dat ze niets gedaan hadden, als volgens de algemeene „ orde van 't Land, gelyk ook was geschied in den jaare 1625, „ ten aanzien van de trouwlooze Soldaaten, die uit de *Bahia* ge- „ komen waren; wyders in het jaar 1633 aan de Kapiteinen, die

„ die zich onder de Vlag van wylen Admiraal *Pater* kwaalyk
„ gedraagen hadden: mitsgaders omtrent de Kapiteins, wel-
„ ken in den jaare 1635 in de Noordzee het hoofd aan den
„ gemeenen Vyand niet gebooden hadden, en ook aan die gee-
„ nen, welken in het jaar 1639 wanbedryven hadden gepleegd
„ onder wylen den Admiraal *Houtebeen*, enz. En, aangaande
„ 't geene binnen *Amsteldam* door het Collegie ter Admiraaliteit
„ gedaan was, dat zulks gelykvormig ware met de gemeene In-
„ structie voor de Collegiën ter Admiraaliteit, met den Artykel-
„ brief voor 't Scheepsvolk te water, en met het oud gebruik,
„ dat omtrent de driënvyftig jaaren in volkomen kracht geweest
„ was. Dat deeze Instructie by alle de Provintiën eenpaariglyk
„ was goedgekeurd, en dienvolgens vastgesteld tot het uitvoe-
„ ren van het geene in deezen deele, by de nadere Unie van
„ *Utrecht*, aan de *Generaale Directie* was toegestaan; zonder dat
„ nogthans daar door de eene of de andere Provintie in haar
„ Hoogheid, Recht of Gerechtigheid was te kort gedaan of
„ gekwetst; waar op door onze Voorouders en Voorgangers by
„ de voorsz. *Instructie*, in dato den 13 Augustus 1597, wel en
„ rypelyk was gelet; invoege de meergemelde Heeren van den
„ Gerechte der Stad *Amsteldam*, volgens de meening van hun
„ Hoog Mog., zich *abusivelyk gegraveerd* gevonden hadden, ten
„ opzichte van de voorsz. *Apprehensie*".

Doch hier op antwoordden de Staaten van Holland: „ Dat de
„ Staaten Generaal geen Rechtsgebied hebbende in de byzondere
„ Provintiën, ook geen persoon daar konden gevangen laaten
„ neemen, als met bewilliging der Staaten van ieder Provintie,
„ of van den Rechter, die hen verbeeldde; Dat de Onderdaanen
„ der Provintiën te recht moesten worden gesteld voor de ge-
„ woone, natuurlyke en bevoegde Rechters, hebbende de Hol-
„ landers altyd het recht gehad, om volgens hunne Privilegiën
„ te recht gesteld en buiten dien niet geoordeeld te worden,
„ waar door hunne zaaken niet konden worden getrokken voor
„ eenige andere Rechtbank, als die van hunne Provintie; Dat de
„ Staaten Generaal niet konden oordeelen als over de misdaaden
„ door het Krygsvolk bedreeven, en dat nog alleen by voorko-
„ ming en in zaaken, derzelver bediening raakende; Dat de
„ Portugeezen byna geheel *Brazilië* hernomen hadden, en dat

hun

„ hun Hoog Mog. geen Rechtagebied hadden ter plaatse, waar
„ de voorgewende misdaad was bedreeven; Dat de Staaten van
„ ieder Provintie in 't byzonder zelfs de Oordeelen lieten aan de
„ gewoone Hoven van Justitie; Dat, indien de Algemeene
„ Staaten meermaals anders hadden gedaan, het zelve was ge-
„ schied met bewilliging der Provintie, of van derzelver Gemag-
„ tigden; Dat, zoo de voorsz. Gemagtigden daar in bewilligd
„ hadden, zy dit hadden gedaan of op, of zonder last van hunne
„ Principaalen: hadden zy 't gedaan zonder last, dan hadden zy
„ 't belang van hunne Provintie te kort gedaan; maar hadden
„ de Staaten zulks zelf gedaan, dan was 't geschied of door on-
„ achtzaamheid, of om dat ze hun recht niet wel hadden ge-
„ kend, of om eenige andere byzondere rede; Dat in allen ge-
„ valle de Staaten nooit iets hadden mogen doen ten nadeele van
„ de Souvereiniteit hunner Provintie"

Met deeze redenen drongen hun Ed. Gr. Mog. hunne rechten aan, en begeerden dat *de Witte*, als zynde van *Rotterdam* uitgevaaren, voor de Raaden ter Admiraaliteit op de Maaze te recht zoude gesteld worden, eischende derhalve dat hy derwaards gezonden wierdt; doch dewyl zyn Hoogheid al vertoefde, zoo besllooten hun Ed. Gr. Mog. op den 30 Mai, om den gevangene door den Procureur Generaal zelven van de Gevangenpoort te doen haalen, en weêr in zyne Herberg te brengen, waar *de Witte* nogthans onder bewaaringe van eenige Soldaaten van de Lyfwacht bleef. Deeze Zeeheld beriep zich, onder anderen, zeer sterk op den last, dien hy van de Algemeene Staaten hadt ontfangen, en niet langer dan een jaar strekte; nu was hy, gelyk wy toen gemeld hebben, in den jaare 1647 uitgevaaren. Hy zeide, dat hy de Regeering in *Brazilië* dikwyls verzocht hadde, om te weeten of zy nader last ontfangen hadden; doch dat hem die nooit getoond ware, en hy, den last van hun Hoog Mog. niet durvende overtreeden, genoodzaakt was geweest, om weder t'huis te komen. Ook zeide hy, dat hem over de tagtigduizend guldens van de Maatschappy toekwamen, en dat het scheen, *dat zy hem wilde Crimineel maaken om niet van nooden te hebben hem te betaalen*; doch zulk een laage Kunstgreep willen wy der Maatschappy niet toegekend hebben; zoo min als wy gelooven, dat de Vice-Admiraal haar dezelve zoude aangewreeven

het-

hebben, schoon het aan den anderen kant zeker zy, dat iemand, die zoodanig een behandeling, als hy, ondergaan moet, zich wel ligt iets hards kan laaten ontvallen.

Inmiddels wierden 'er Rechters over hem gesteld, waarvan *Sylle* Fiscaal was; maar deeze rechtspleeging duurde zoo lang, dat zyne Hoogheid intusschen kwam te sterven, en onze Vice-Admiraal op vrye voeten wierdt gesteld: een bewys, dat men van zyn onschuld meer of min overtuig ware.

Maar liep deeze zaak ten genoegen van Holland dus af, zy kon den Prins niet als nog meer op die Provintie verbitteren, en dit kon men daar uit zien, dewyl het verschil in het stuk van de Afdanking der troepen, thans zeer gering zynde, men zich echter niet konde vereenigen; laaten wy die zaak met haare gevolgen naauwkeurig ter nederstellen.

Wy hebben op het voorgaande jaar gezien, dat Holland, daar de Vrede nu met Spanje was gesloten, en men te lande van geen anderen kant iets te duchten hadde, sterk aanhielde op de afdanking van honderd vyftig Compagniën te voet van de vreemde Natiën, en de helft van de Ruitery; dat ze daarenboven ter Generaaliteit vertoonden: „ Dat hunne Provintiaale schulden zoo waren, dat, als het geheele werk der Bezuiniging al zonde zyn volbragt, en alle middelen van *Consumptie* bleeven zoo als zy nu waren; ze echter alle jaaren nog een geheel Millioen zouden te kort komen: ja dat ze dan nog kwaalyk raad wisten, hoe zy uit de schulden zouden geraaken." Waren nu de vyf andere Provintiën op de zyde van Holland, in plaats van op die van Prins *Willem den II*, geweest, dan zou de Prins door de eendrachtigheid ligt overgehaald geworden zyn; maar het tegendeel hadt plaats. De voorsz. vyf Provintiën bragten hunne Advyzen in, allen eenpaarig daar heen strekkende, om vooreerst niet meer dan vyfentwintig Compagniën te voet van de vreemde Natiën, en twintig te paard, af te danken, om aan de afgedankte Officiers, hun leeven lang, een eerlyk onderhoud te laaten, en aan de Kolonels eene Wedde van duizend Ryksdaalers. Zyne Hoogheid, Graaf *Willem Frederik*, Stadhouder van Friesland, en de Raad van Staaten waren nu zoo dikwyls tegenwoordig, als de Staaten van Holland vergaderden; onder anderen op den 21 en 22 January gaven zy te kennen, dat „ Frankryk, Spanje, Duitschland en Zweeden nog gewapend

zynde,

„ zynde, men zich hier te lande zoo niet konde, noch behoorde 1650.
„ te ontwapenen, gelyk Holland voorhadt; dat men zoo veele
„ eerlyke Kapiteinen en Officieren, die lyf en leeven voor het
„ land gewaagd hadden, niet behoorde zoo kwaalyk te behande-
„ len; en dat het tegen de Unie ware, zoo Holland alleen be-
„ ſtondt afzonderlyke afdanking te doen". Eenigen verweeten ook aan Holland, zoo men zegt, *dat zy haare Middelen kwaalyk hadt gebenificeerd, en daarom zoo diep in ſchulden was vervallen.* Doch hun Ed. Gr. Mog. gaven ten antwoord: „ Dat, deeze *Casſatie*, of afdanking, gedaan zynde, men nog genoeg volks overhielt; want waar toe", zeiden ze, „ Volk tot *Delft*, *Rotterdam*, *Gouda*, *Dort*, *Schoonhoven*, *Schiedam* en andere Binnenſteden? Waarom tot *Utrecht*, *Kampen*, *Deventer*, *Zwol*, *Arnhem*, *Rheenen*, *Nymegen*, in de Frieſche Steden en in *Groningen?* Dat het tegen de Unie was, eene Provintie tegens haaren wil en boven haare magt te bezwaaren; dat zy, reeds voor veele jaaren, gaarne hadden gezien *Egaliſatie* van middelen, en dat deswegens te vergeefsch verſcheiden bezendingen in de Provintiën gedaan waren; dat men Friesland alreeds wel zesmaalhonderdduizend guldens jaarlyks aan middelen hadt afgeſteld, en dat zy daarenboven nog wel tweemaalhonderdduizend guldens jaarlyks te bovenkwam, waar uit bleek, dat Holland te hoog bezwaard en *gequotiſeerd* was".

Die van Zeeland, in Maart ten grooten getale in de Vergadering van hun Hoog Mog. verſchynende, wilden in het eerst dat men geheel geen Volk behoorde af te danken, alzoo ze daar by hun byzonder belang hadden; want hunne Provintie was in het grootſte gevaar, indien de Spanjaarden, die zy zeiden op hunne Provintie meer dan op een van de andere gebeeten te zyn, hun kwamen aan te vallen; dan eindelyk voegden zy zich naar 't Advys van de vyf andere Provintiën. In dezelve maand leeverden de Franſche, Engelſche en Schotſche Veldoverſten, nademaal Holland haar Gecommitteerde Raaden hadt gelast, om de beſluiten tot de byzondere afdankinge voor Paasſchen uit te voeren, eenige Vertoogſchriften in, waar by zy vertoonden hunne oude, lange en getrouwe diensten, en dat men hen niet meer dan de Ingezetenen behoorde af te danken, in welk gevoelen zyne Hoogheid ook was, ſchoon het niet als billyk ware, dat de Ingezetenen den Vreemdelingen voorgetrokken wierden, al was

het dat de diensten van deezen die van de eerstgemelden hadden, overtroffen.

De Algemeene Staaten, ziende dat Holland by haar besluit volhardde, deeden in April eene bezending van eenige Heeren uit hun midden in die Vergadering, laatende door den mond van den Heer *Bronkhorst* alle mogelyke redenen en voorstellen doen, om hun Ed. Gr. Mog. te beweegen, om zich naar 't gevoelen der andere Provintiën te schikken; maar dit te vergeefsch zynde, verzochten zy den Prins zorg te willen draagen, dat een byzondere Provintie geen Krygsvolk, 't welk by eede aan hen verbonden was, afdankte: ook schreeven ze ten zelven einde een beredeneerden Brief aan de Gecommitteerde Raaden van Holland, en bragten daar door te weeg, dat de afdanking verwyld werdt tot op de naaste Vergadering van Holland. Die van *Leiden*, om, ware 't mogelyk, 't verschil by nader beraad te effenen, sloegen in de Maimaand voor, „ dat men by voorraad zoude volgen de „ Provintiaale Advyzen van de andere Gewesten, en dat voor „ vier maanden, ten einde om daar na tot een nader besluit te „ kunnen komen." De Leden van Holland, na verslag van dit Voorstel aan hunne Principaalen gedaan te hebben, toonden zich daar mede te vreden; maar de zes andere Provintiën, de Prins en de Raad van Staaten wilden, dat dan eerst een Staat van Oorlog vastgesteld, en niet meer van afdanking en vermindering gesprooken zoude worden, dan na dat de voorsz. nog in wapens zynde Mogendheden 't zwaard in de schede zouden gestoken hebben. Holland wilde zich hier niet aan verbinden; doch dewyl de Prins, op eenige voorwaarden, een nieuwen voorslag van afdanking gedaan hadde, en de Hollandsche Steden, ten getale van agt, als *Leiden*, *Rotterdam*, *Gorkum*, *Gouda*, *Schoonhoven*, *Hoorn*, *Enkhuizen* enz., zoo schroomachtig waren, dat ze, voor als nog, in de byzondere afdanking konden, noch durfden stemmen en bewilligen, zoo deeden hun Ed. Gr. Mog. op den 28 Mai, een voorslag, die aan dien van de Generaaliteit zeer na kwam, te weeten; „ Dat ze te vreden waren met de afdanking „ van *vyfenvyftig* Compagniën Vreemdelingen te voet; dat insgelyks *twaalf* Compagniën te paard afgedankt werden; dat de „ overige Compagniën te paard eene vermindering ondergingen „ van *zestig* tot *vyftig* man; dat de Cuirassiers veranderd werden

„ in

„ in Arquebusiers; mits dat het voorsz. by voorraad in 't werk
„ zoude worden gesteld, en dat de respective Provintiën zouden
„ worden verzocht, en by deezen wierden verzocht, om zich te
„ schikken naar de verdere pointen van bezuiniging, die voor
„ deezen by hun Ed. Gr. Mog. ter Generaaliteit waren ingebragt,
„ en welken hoofdzaakelyk hier in bestonden. Dat de *Militaire*
„ en diergelyke *Tractementen* zouden worden gereguleerd, volgens
„ de *Besogne* van de *Menage*, van wege hun Ed. Gr. Mog., voor
„ hun Provintiaal Advys, voor deezen ter Generaaliteit inge-
„ bragt; dat de Officiers, die van hunnen dienst stonden te wor-
„ den verlaaten, geen *Tractementen* of *Pensioenen* zouden genieten,
„ zoo lang als dezelven buiten dienst van den Lande zouden wee-
„ zen; dat de Logiesgelden zouden worden afgeschaft, mits de Mi-
„ litie wel en preciesfelyk doende betaalen; dat de Militie te
„ voet zoude worden verminderd van *zeventig* op *zestig* koppen,
„ dat van de Militie te paard nog *agt* Compagniën afgedankt zou-
„ den worden, maakende met de bovengenoemde *twaalf* te sa-
„ men twintig Compagniën te paard; dat de Gecommitteerden
„ van de respective Provintiën zouden aanneemen 't geen voorsz.
„ is aan hunne Principaalen smaakelyk te maaken, en binnen den
„ tyd van een maand, of ten uiterlten zes weeken, na dato dee-
„ zes, hunne respective Provintiaale Advyzen ter Vergadering
„ van hun Hoog Mog. op de voorsz. vier laatste pointen in te
„ brengen."

Doch dit Voorstel vondt by hun Hoog Mog. geen ingang altoos, waarom de Heeren van Holland, ten minsten 't grootst gedeelte derzelven, ziende dat hoe meer zy de anderen Provintiën naderden, hoe meer ze achter uit weeken en zich by hun stuk hielden, het besluit namen om een gedeelte van het Krygsvolk, dat op hunne bezolding stondt, onbetaald te laaten; en dewyl hun Hoog Mog. hen nu lieten verzoeken, dat ze nog eenigen tyd geliefden te wachten met hun Krygsvolk af te danken; zoo antwoordden hun Ed. Gr. Mog. slechts daar op, dat ze hun Hoog Mog. hunne meening door hunne gewoone Gecommitteerden ter Generaaliteit wel zouden doen verstaan. Deezen deeden welhaast ter Algemeene Staatsvergadering het evengemelde Voorstel; doch het wierdt wederom van de hand geweezen, waar op hun Ed. Gr. Mog. den 4 Juny aan *twaalf* Compagniën te paard, en *eenen-*

der-

dertig te voet, allen van de jongst in dienst genomen zynde, lieten zeggen, dat ze dezelven voor hunnen dienst bedankten, en dat ze geen betaaling meer te wachten hadden. Deeze order hadt de Prins niet zoo rasch vernomen, of hy verscheen den 5 Juny, zynde Pinksterdag, met den Stadhouder van Friesland en den Raad van Staaten ter Algemeene Staatsvergadering, verklaarende dat hy met droefheid de order van hun Ed. Gr. Mog., daags te vooren, voor het scheiden hunner Vergadering, genomen, verstaan, en dat hy, met advys van Frieslands Stadhouder en van den Raad van Staaten, hadt doen opstellen een tegenbevel aan de Commandeurs, Ritmeesters en Kapiteins, of, by derzelver afweezigheid, aan hunne Officieren, die in de Bezettingen van deezen Staat lagen, ingevolge van de Resolutie van hun Hoog Mog. van den 10 April laatstleeden, zynde van deezen inhoud: „ Dat de Hoog Mog. „ Heeren Staaten Generaal goedgevonden hadden, by Resolutie „ van den 10 April, zyn Hoogheid en den Raad te volmagtigen, „ om alles daar heen te bestieren, dat geen Krygsvolk, in dienst „ en eed van de Generaaliteit staande, op byzonderen last van de „ een of andere Provintie afgedankt of veranderd wierde; en „ nademaal men verstondt, dat 'er thans eenig byzonder bevel „ daar toe gegeeven ware, hun Hoog Mog., na ryp overleg, „ met advys van den Prins, den Stadhouder van Friesland en „ den Raad van Staaten, goedgevonden hadden den voorsz. „ Veldoversten aan te schryven, dat ze te gedenken hadden, dat „ een iegelyk hunner zyn Commissie van de Generaaliteit ontfan„ gen, en daar op aan dezelve den eed gedaan hadde, en dat ze „ gezamenlyk, in betrachting van dien eed, geen byzonderen „ last tot afdanking of vermindering te gehoorzaamen, of na te „ komen, maar hunne Compagniën en Volk in goede orde by een „ te houden hadden, tot nader last van hun Hoog Mog., van „ zyn Hoogheid en den gemelden Raade, hebbende een ieder „ zich, zonder nalaaten, daar na te gedraagen."

Dit tegenbevel kon de Staaten van Holland, hoe zeer het ook naar den zin der tegenparty ware, niet smaakelyk voorkomen, en zoo men het getal der Provintiën, dat is, zes tegens een, aanmerkt, zouden ze hebben moeten zwichten; doch juist het tegendeel nam plaats, gelyk wy uit het vervolg van deeze zaak zullen zien.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1650.

De Prins, de Stadhouder en de Raad van Staaten, het geen voorsz. is zoo verre gebragt hebbende, gaven hun Hoog Mog. voorts ook in bedenken, of zy niet goed zouden vinden een dergelyken Brief aan de voorsz. Gouverneurs en Commandeurs te schryven? Wyders verzochten zy dezelven, om op middelen bedacht te zyn tot handhavinge van de Eendracht, Rust en den meesten Dienst van den lande. De Algemeene Staaten, na zyn Hoogheid voor deszelfs zorg bedankt te hebben, namen 's namiddags het besluit, zoo om een dergelyken Brief aan de Veldoversten te schryven, als om eene *Bezending* aan de Steden van Holland te doen, „ ten einde dezelven, door alle bedenkelyke redenen te beweegen, dat zy zich onthouden wilden van alle afzonderlyke afdanking, vermindering of verandering van Krygsvolk, in dienst en eed van de Generaaliteit zynde, en het geene, dat in tegendeel van dien zou mogen voorgenomen zyn, te laaten vaaren." Men stelde het voorsz. aan den Prins om te beraamen, op welk eene wyze, door welke persoonen en in welken getale de Bezending zou gedaan worden; wordende ten gelyken tyde *verzocht en gemagtigd, om alle noodige orde te stellen, en die voorzieninge te doen, ten einde dat alles in goede ruste en vrede bewaard, de Unie met de gevolgen en aankleeven van dien inzonderheid gehandhaafd, en in tegendeel geweerd en te gemoet getreeden wierdt, dat in tegendeel van dien zou mogen voorgenomen worden.* Dit besluit werdt door de Afgevaardigden van Gelderland, ten getale van negen, niet goedgekeurd, en die van Holland spraken 't openlyk tegen; terwyl van Friesland en Overysfel maar een, en van Groningen slechts twee Gemagtigden in de Vergadering tegenwoordig waren: Utrecht bewilligde daar ook niet in, echter nam de Bezending haaren voortgang.

Des anderendaags verklaarde zyne Hoogheid aan hun Hoog Mog., dat hy, om 't gewicht der zaake, hadt besflooten zich te stellen aan het hoofd der Bezending, en dat hy, volgens het gezag hem door dezelven gegeeven, uit hunne Vergadering verkoos de Heeren van *Aartsbergen*, *Mauregnault*, *Renswoude*, en *Clant*, en uit den Raad van Staaten, *Asperen*, *Lukasz.* en de Thezaurier Generaal *Brasser*; voorts verzocht hy hun Hoog Mog. dat, zoo hun deeze keuze aangenaam was, zy hem noodige Brie-

 ven

ven van Credentie aan de Steden van Holland zouden geeven. Hun Hoog Mog. bedankten den Prins, dat hy deeze moeite wel op zich wilde neemen, vonden zyn verkiezing goed, en verzochten hem, door alle mogelyke middelen van overreding, de Steden van Holland van de afzonderlyke afdanking te doen afzien.

Schoon nu de Gemagtigden van Holland vertoonden, dat deeze Bezending eene nieuwigheid, en tegens het gebruik ware, en dat ze gevolgelyk den begeerden uitslag niet zoude hebben, verzoekende dat men dezelve wilde uitstellen, en dat ze terstond de Staaten van Holland zouden beschryven, aan welken men zou kunnen voorstellen 't geen men aan de Steden der Provintie hadt te zeggen: antwoordde men daar op dat zulks geschieden zoude, indien ze de gegeeven order tot het afdanken wilden intrekken. De Gemagtigden zeiden, dat dit alleen stondt aan de Staaten van Holland, en niet aan hen, die niet mogten veranderen 't geen hunne Principaalen hadden gedaan.

De poogingen van Holland dus te vergeefsch zynde, vertrok de Prins met de genoemde Heeren, verzeld van een groot getal Officiers, en meer dan vyftig Bagagie-Wagens, den 8 Juny naar *Dordrecht*, alwaar hy des avonds om 11 uuren aankwam, en door de Burgery, die in de Wapens geschaard stondt, ingehaald werdt. Gehoor verzocht hebbende, werdt hem dit 's anderendaags in den Oud-Raad toegestaan; men zegt dat de Burgemeester *Jacob de Wit*, Vader van *Cornelis* en *Jan de Wit*, die eenige jaaren daar na zoo jammerlyk door een verwoed gemeen om 't leeven wierden gebragt, den Prins gezegd zoude hebben, *dat hem het gehoor alleen werdt toegestaan uit achting voor zyn persoon, en dat de Stad verstondt dat dit geschiedde, zonder de Souvereiniteit der Staaten van de Provintie, en de vryheid van stemmen in de Vergadering, te benadeelen.* De redenen van de Bezending wierden niet mondelyk, maar in geschrifte voorgeleezen door den Heer van *Aartsbergen*, en komen hier op neder:

„ Dat de Staaten van Holland den Staat in een groote wanorde hadden gebragt, door het afdanken der troepen, zonder
„ toestemminge der Bondgenooten; dat de Gemagtigden der
„ andere Provintiën zich daar tegen hadden gekant, als zynde
„ een zaak, strydig tegen de Unie, waar by het hoogste gezag,
„ om

„ om troepen te werven en af te danken, is gegeeven aan den
„ Raad van Staaten; dat de Gemagtigden van *Dordrecht* evenwel
„ derzelver toeſtemming hadden gegeeven tot eene byzondere
„ afdanking, niet tegenſtaande zy een ſtrydige order van de
„ Magistraat ontfangen hadden; dat deeze onderneeming van
„ eene enkele Provintie den Prins en den Raad zoo veel te meer
„ ontrustte, om dat ze vreesden dat de Unie daar door verbro-
„ ken, de Staat geſcheurd, de Ingezetenen en de Gereformeerde
„ Religie bedorven zouden worden; dat zy hadden geoordeeld,
„ dat deeze onheilen niet beter konden worden voorgekomen,
„ dan door die Bezending, aan 't hoofd van dewelke de Prins
„ van *Orange* zich wel hadt willen ſtellen, om zoo veel te na-
„ drukkelyker aan de Steden te vertoonen, wat haare Voor-
„ zaaten om den Godsdienst hadden geleeden; dat Prins *Willem*,
„ zynen Grootvader, geraakt over de ellende van het Volk, de
„ Provintiën de wapenen hadt doen opneemen, en tot een
„ lighaam hadt vereenigd; dat deeze Vereeniging den Staat
„ ontzagchelyk voor zyne Vyanden, en tot verwondering van
„ de gantſche Wereld hadt gemaakt, maar dat de eerſte jaaren
„ van den Vrede dezelven met eene omkeering dreigden, by-
„ aldien men toeliet dat de Provintiën zich ontſloegen van 't
„ geene zy aan de Unie zyn verſchuldigd; dat, om dit voor
„ te komen, de Raad van Staaten aan de Provintiën hadt ge-
„ zonden het getal der troepen, die noodig wierden geöordeeld
„ tot bewaaring der Frontieren; dat Holland die niet hadt willen
„ aanneemen, en zelfs hadt geweigerd in onderhandeling te
„ treden met de Generaaliteit over de zwaarigheden, die zy
„ daar omtrent maakte; dat ze hadt gedrongen op het afſchaffen
„ van de helft der Ruitery, en van honderd en vyf Vaandels Voet-
„ volk; dat de Staaten Generaal door Gemagtigden verzocht,
„ en Brieven aan de Steden van Holland geſchreeven hadden,
„ om dezelven te beweegen, dat ze zich wilden voegen naar 't
„ gevoelen der andere Provintiën; maar dat, ondanks die ver-
„ zoeken, en de klaare tegenſtand van eenige Leden der Pro-
„ vintie zelve, zy in haar laatſte Vergaderinge hadden beſlooten
„ een groot getal van Soldaaten af te danken; dat deeze onge-
„ woone wyze van handeling den Prins en Raad hadt genood-
„ zaakt daar tegen te voorzien door ongewoone middelen, waar

„ van zy meenden het beste te zyn aan de Steden zelven te ver„ toonen, door eene buitengewoone Bezending, wat 'er was „ omgegaan; dat men niet twyfelde of Holland was in haare „ Geldmiddelen ten achteren, maar dat men moest denken, dat „ de andere Provintiën het ook waren; dat het billyk was Hol„ land te verligten, maar dat deeze verligting moest geschieden „ door eene eenpaarige bewilliging van alle de Bondgenooten; „ en dat zy, die ze elders hadden willen zoeken, een zeer „ sterken tegenstand by de andere Provintiën hadden ontmoet; „ dat ze verzochten, dat de Magistraat van *Dordrecht* daar op „ wilde acht geeven, onafscheidbaar by de Unie blyven, 't „ geen daar tegen was gedaan herstellen, en de troepen voor„ aan betaalen wilde, zoo als voorheen was gedaan."

Op dit vertoog werdt by den Oud-Raad niet anders geantwoord, dan dat hy zyne gedachten zou laaten gaan over 't geene hem was voorgesteld, en dat hy zyn gevoelen zou zeggen, in de naaste Vergaderiug der Staaten van Holland, welke reeds beschreeven was; doch dit antwoord veel te algemeen zynde, dan dat de Bezending zich 'er mede zou hebben laaten vergenoegen, zoo verzocht ze een tweede gehoor, het welke den 10 der meergemelde maand verkreegen hebbende, wierdt door gemelde Heer van *Aartsbergen* aan den Oud-Raad vertoond: „ Dat zyne Hoogheid en de Heeren Afgevaardigden niet van zin waren, om de Souvereiniteit, Rechten en Vryheid van de Provintie van Holland, of Leden van dien, te benadeelen in het vormen en inbrengen van Provintiaale Advyzen, maar dezelven veeleer te helpen bewaaren met en door de handhaavinge der algemeene Unie van de Bondgenooten. Doch dewyl de gezamenlyke Bondgenooten bezorgd waren voor de verbreeking van de Unie, in de begindselen van den Vrede, door byzondere afdanking en vermindering van het gemeene Krygsvolk, waar uit dan niet als zwaarigheid en onheil te gemoet gezien werdt; hun Hoog Mog. goedgevonden hadden, tot weering van dit schandelyk kwaad in zyn geboorte, de Leden deezer Provintie recht te doen onderrichten, en dezelven ernstig te vermaanen tot den plicht, waar aan zy gehouden waren, uit krachte van de Unie; dat zyne Hoogheid en de Heeren Afgevaardigden, uit naam der Bondgenooten, den Oud-Raad daar om verzochten, als

mede

mede deel in de Unie hebbende, en aan het wel of kwaalyk vaaren van het land, dat zy wilden herstellen 't geene tegen de Unie geschied was; dat zy wyders tot dit einde de betaaling van de afgedankte troepen wilden helpen continueeren, tot dat de Provintie over 't stuk van de afdanking zoude zyn vergeleeken: daar by verklaarende, *dat men niet zoude vertrekken voor en aleer, dat men desaangaande een stellig en rondborstig antwoord bekomen hadde, of dat men genoodzaakt zoude zyn andere taal te gebruiken*".

Zoodanig was de taal van den Heer van *Aartsbergen*, zoo als ze in de Memorie, door den Prins en de Heeren Gecommitteerden, in dato 10 Augustus, ondertekend, gevonden wordt; dezelve kwam den Oud-Raad, zegt men, *scherp*, *bitter* en *onverdraagelyk* voor, en dat kan zeer wel zyn, zoo men slechts de gesteldheid der gemoederen in dien tyd nagaat. Het is dus ook zeker dat ze geen uitwerking deedt, en niet onwaarschynlyk dat de Oud-Raad geantwoord hebbe: „ Dat hy zich zeer gebelgd hielt over de scherpe en dreigende woorden, waar mede *Aartsbergen* hem bejegend hadt; dat hy zich deswegens in alle gelegenheden gevoelig zou toonen; en dat voor zoo ver hy ook tegen de opperste magt en vryheid van de Provintie, en tegen de goede meening der Steden, waar uit zy bestaat, hadt gesprooken, hy daar van ter naaster Dagvaart verslag zou doen, en herstelling vorderen".

Zyne Hoogheid dan, wel ziende, dat hy den Oud-Raad niet tot zyne meening konde brengen, door de bovenstaande redenen, sloeg eenen anderen weg in; hy zocht naamelyk den Oud-Raad te beweegen, om met hem en de verdere Afgevaardigden in eene nader Onderhandeling te treeden: doch de Oud-Raad besloot eenpaarig daar toe niet te verstaan, en der Bezending, zoo men zegt, niet verder ten gehoor te staan.

Van *Dordrecht* toog de Bezending naar *Gorkum* en *Schoonhoven*, waar de Regeering byna 't zelfde besluit nam als die van Dordrecht; doch te *Gorkum* kwamen twee Burgemeesters van *Amsteldam*, met naame *Antony Oetgens van Waveren* en *Pieter Hasselaar*, den Prins begroeten, en hem uit naam van Burgemeesteren en Raad dier Stad verzoeken, „ dat hy niet in hunne „ Stad geliefde te komen, overmits zy hem niet konden erken-

„ kennen in hoedanigheid van een Gemagtigde der Algemeene „ Staaten; want dat zy anders genoodzaakt zouden zyn, hoe „ ongaarne ook, om hem die achting, welke zy aan zyn Per„ soon schuldig waren, niet te bewyzen; want dat ze hem met „ de geenen, die hy by zich hadt, in die hoedanigheid gehoor „ zouden moeten weigeren." Dit *Compliment* was geensins naar den smaak van den Prins, en het kon niet anders als zyne verbittering op de Regeering dier Stad vergrooten. Te *Gouda* hadt men beslooten zyne Hoogheid geen gehoor in de Vroedschap te geeven, maar toen hy aldaar gekomen was, ontboodt hy den een na den anderen by zich, en verkreeg op deeze wyze de meeste stemmen; doch de verklaaring was ook maar algemeen en mondeling. Niet anders was dezelve in den *Briel* en te *Rotterdam*, schoon men den Vorst en zyn Gezelschap gehoor verleende; doch die van *Schiedam* verklaarden recht uit, dat ze hunne meening ter Vergadering van hun Ed. Gr. Mog. zouden inbrengen, welk antwoord den Prins zeer mishaagde, invoege hy zonder aldaar den Maaltyd te willen houden, aanstonds op *Delft* trok. Hier ontmoette hem weinig beter onthaal, want men wilde hem wel, als Stadhouder, gehoor in de Vroedschap geeven, maar niet aan de andere Heeren van de Bezending, aan dewelken zelfs onthaal en huisvesting ontzegd werdt, 't Antwoord zelf was ook algemeen: de Prins vertrok derhalve te onvreden naar *'s Gravenhage*.

Dan den 18 Juny de reis wederom aanneemende naar 't Noorder-Kwartier, kwam hy eerst te *Alkmaar*, waar des anderendaags het Nachtmaal gevierd werdt, en de Prins, daar op genoodigd zynde, 't zelfde met Graaf *Henrik* gebruikte. In de Vroedschap vervolgens gehoor hebbende, gaf men hem een goed, doch algemeen en mondelyk antwoord, zoo als ook te *Hoorn*, *Enkhuizen* en in andere kleine Steden; maar die van *Medemblik* zonden zyne Hoogheid hun besluit te gemoet, dat mede algemeen was, en lieten hem tevens verzoeken, *dat hy zich de moeite niet wilde aandoen van in hunne Stad te komen, om dat de wegen slecht waren, en zy weinig gelegenheid hadden, om zyne Hoogheid naar eisch en naar zyne waardigheid te ontfangen.*

Van hier kwam de Prins op *Edam*, waar hem de Burgemeester *Jan Cornelisz. Geelvink*, en de President-Schepen *Hendrik*

Dirksz.

Dirksz. Spiegel, verzeld van eenen Secretaris, van wege de Stad *Amsteldam* kwamen aanzeggen, dat, indien het hem behaagde als Stadhouder der Provintie in hunne Stad te komen, hy welkom weezen, en met alle bedenkelyke achting zoude worden ontfangen; doch het antwoord van den Prins was, dat hy aldaar met zyn Gezelſchap en in al de hoedanigheden, die hy thans bekleedde, zoude komen. Dit deedt hy ook, en zyne Komst op den 25 des namiddags om 3 uuren hebbende, bepaald, werdt 'er veel onkosten gedaan en toeſtels gemaakt, om hem prachtig in te haalen. „ Op de *Nieuwe Brug*, waar hy door moest vaaren, wierdt Geſchut geplant: het *Damrak*, vol Schepen en Ligters leggende, werdt daar van geruimd, en op dat hy te gemakkelyker aan wal mogt ſtappen, wierdt op den Dam, achter de *Oude Waag*, een Steiger van planken opgeſlagen. Voorts kwamen de twintig Vaandels Burgery, op bevel van Burgemeesteren, in het geweer. Doch deeze toeſtel was naauwelyks ten halve, of zyne Hoogheid kwam bedektelyk, een uur of twee voor den bepaalden tyd, in een Sloep in de Stad, en ſtapte op de voorsz. Steiger aan wal, gaande voorts met een ſtyven tred, vergezelſchapt van eenige Heeren, die toen by geluk juist op het Stadhuis waren, en hem op het ſtaatelykst ontfingen en verwelkomden, naar het *Prinſen-Hof*. Hier hadt de Magistraat voor hem een kostelyke Maaltyd en Banket laaten aanrechten; doch zyne Hoogheid weigerde daar van te eeten, doende zyn eigen kost in een byzondere Kamer opdisſchen; en wanneer hy door een van de Heeren wierdt geperst, om ten minſten eenen dronk te doen, zeide hy hem met eenige bitschheid: *om met elkander te eeten en te drinken, zouden we beter vrienden moeten weezen, dan we tegenwoordig zyn.* Des avonds trok de Burgery, op bevel der Burgemeesteren, die met den Prins uit de Venſters van gemelden Hof lagen, daar voor by, en deedt ontallyke Eereſchooten. Hier deedt zyne Hoogheid aan de Afgevaardigden der Vroedſchap den voorſlag, om 's anderendaags in den vollen Raad gehoord te worden, en aldaar zyn voorſtel mondeling voor te draagen; maar Burgemeesters, na de meening der gantſche Vroedſchap daar eerst op gehoord te hebben, ſloegen hem zulks vriendelyk af, hem vertoonende dat, zoo hy als Stadhouder kwam, zy hem dit toeſtaan en de Voorrechten zyner

1650.

E Voor-

Voorvaderen zouden laaten genieten: doch dat het met hunne Vryheid ſtreedt en ongehoord was, zoo ze hem zulks als een Afgevaardigde van hun Hoog Mog. toeſtonden. Zeker vermaard Heer toen Schepen zynde, „ voegt men hier by," willende den Prins de meening van hun Ed. Gr. Achtb. nog duidelyker te kennen geeven, voer zyn Hoogheid hem hevig toe, *dat hy wel Duitsch kon verſtaan, en geen Vertolker van nooden hadt.* De gemelde Gemagtigden noodigden hem tegen 's anderendaags wederom ter Maaltyd, en hadden ook de ſpyze al laaten bereiden; maar de tyd gekomen zynde, vertrok hy van het *Prinſen-Hof*, zonder daar zyn afſcheid te neemen. Burgemeesters niettemin lieten weder eenige Vendels Burgery, als ook de Ruitery, in 't geweer komen, om hem alle mogelyke eere aan te doen, en om hem, dewyl ze hem door zyne ſchielyke aankomste niet hadden kunnen inhaalen, ten minſten hunne genegenheid te toonen in het uitleiden. De weg, dewelke de naaste was, en dien men dacht dat de Prins zoude neemen naar de *Haerlemmer-Poort*, was de *Dam* over en den *Nieuwendyk* langs, en derhalve ſtonden de Burgers en Ruitery aldaar in orde geſchaard; maar zyne Hoogheid, aan het Stadhuis zyn afſcheid genomen hebbende, liet zyn Koets ſnellyk voortryden langs een anderen weg, naamelyk langs de Keizergracht naar gemelde Poort."

Wanneer de Prins nu den 24 des namidaags om 5 uuren te *Haerlem* kwam, wierdt hy aldaar ook met alle achting van de Regeering ontfangen, maar kon echter zoo min als te *Amſteldam* gehoor in den Raad verwerven; hy vertrok derhalve 's anderendaags 's morgens om 8 uuren, zonder iets van het geene hem voorgediſcht was te hebben willen nuttigen. Te *Leiden* komende, hielt hy aldaar het Middagmaal, en ontfing een antwoord, 't welke meer naar zyn begeerte was, ſchoon het zelve ook maar mondeling ware en onder betuiging, dat zulks geſchiedde, behoudens 't Recht en de Privilegiën van de Stad. Hier mede nam de Bezending aan de Steden van Holland een einde, en kwam des avonds in *'s Gravenhage* terug.

De Heer van *Aartsbergen* deedt den 27 Juny, in tegenwoordigheid van den Prins en den Raad van Staaten, verſlag van deeze Bezending ter Algemeene Staats-Vergadering, waar in hy onder anderen zeide: „ Dat de Gecommitteerden van hun Hoog Mog. „ met alle mogelyke vlyt te werk waren gegaan, om alle de Ste-

den

„ den van Holland wel te onderrichten van de goede meeninge
„ der Algemeene Staaten, en dat ze verzocht hadden, dat de Af-
„ gevaardigden van gemelde Steden ter Dagvaart met goede In-
„ ſtructiën en Volmagt mogten voorzien worden; Dat zy ech-
„ ter niet overal even aangenaam waren geweest, ſchoon zyne
„ Hoogheid in alle de Steden, *Medemblik* uitgezonderd, waar
„ dezelve niet geweest was, met alle eer ontfangen, de toeloop
„ en toejuigching van 't gemeene Volk, zoo by zyne aankomst
„ als vertrek, zeer groot geweest ware, invoege men hier uit
„ beſluiten kon, dat 'er veel eerbieds en liefde voor zyne Hoogheid
„ heerschte; Dat ook de poogingen van de Gedeputeerden der
„ Staaten by eenigen wel opgenomen waren, alzoo ze niet alleen
„ den Prins, maar ook de Gecommitteerden bedankt hadden
„ voor de goede voorzorge, die zy ten dienſte van den Lande
„ droegen; maar dat eenige andere Steden, als *Haerlem*, *Delft*,
„ *Amſteldam* en *Medemblik*, geweigerd hadden, zyne Hoogheid en
„ de Gecommitteerden op die wyze, als zy verzocht hadden, ge-
„ hoor te verleenen; Dat de antwoorden van de Steden nog-
„ thans verſchillende waren geweest, eenige verklaarende eeu-
„ wig, heilig en onverbreeklyk by de Unie te willen blyven,
„ en eenige anderen dit point ſlechts in 't voorbygaan, of ter
„ loops, aanroerende; Dat zy dus alle de Steden eenpaariglyk
„ aangemaand hadden, om de haar voorgedraagen punten, en
„ inzonderheid dat der Unie, wel te willen behartigen, op dat
„ eenmaal de verſchillen nopens den ſtaat van Oorloge aan een
„ zyde geſteld, en de eenigheid en orde van Regeering, zoo
„ wel in tyde van Vrede als van Oorlog, in ſtand gehouden
„ mogten worden." De Prins en de meergemelde Gecommitteer-
den wierden hier op bedankt voor de genomen moeite, doch de
gewoone en buitengewoone Gecommitteerden van Holland ver-
klaarden, dat zy van het voorsz. verſlag aan de Heeren hunne
Principaalen beſcheid zouden geeven, nademaal ze op 't zelve
hun advis niet konden zeggen.

De Prins gaf hun Hoog Mog. ook te verſtaan, dat hem eenige
zaaken in 't byzonder, geduurende gemelde Bezending, weder-
vaaren waren, van dewelken hy voorneemens was hun Hoog
Mog. by gelegenheid nadere opening te doen; zulks deedt hy
den 30 der voorsz. maand ter Vergadering der Heeren Staaten

van Holland in een Geſchrift, dat door den Griffier *Musch*, zoo als men uit den ſtyl opmaakte, ingeſteld was. In dit Geſchrift herhaalde de Prins het geene hem ſtaande de Bezendinge bejegend was, en dat wy reeds hier boven gezien hebben; doch in het ſlot van 't zelfde drukte de Prins zich dus uit: „ Dies wy „ ons des te meer ten hoogſten bezwaard en gegraveerd vinden „ by de bovengenoemde aanzegginge en weigeringe respective, „ van wege de Stede *Amſterdam* gedaan, als ſtrydende tegens „ onze Digniteiten en Respect; mitsgaders tegen den Staat en „ *Hoogheid* van deeze Provintie, die ons met de Qualiteit en „ Charge van Stadhouder heeft bekleed, ſtrekkende mede no„ toirlyk tot Perſoons-kleinachtinge en vilipendentie, behalve „ dat het is een ongebruik, ooit of ooit ten regarde van onze „ Predecesſeuren, in Charge, niet gebruikt: en overzulks heb„ ben wy noodig geacht U Ed. Mog., tegenwoordig Staatsge„ wyze vergaderd weezende, alle het zelve mits deezen bekend „ te maaken, ook te verzoeken en te deſireeren, dat U Ed. „ Mog. die van de opgemelde Regeeringe der meergenoemde „ Stede *Amſterdam* daar toe willen disponeeren, ook houden, „ ons dies aangaande te doen behoorlyke reparatie en ſatisfactie. „ Vertrouwende dat U Ed. Mog. hier op ten ſpoedigſten zullen „ willen delibereeren en ook reſolveeren." By deeze gelegenheid wierdt opgemerkt, dat de Prins, zoo dikwyls hy de Stad *Amſteldam* noemde, zulks deedt met een beweeginge en verheffinge van ſtem, doch daar na weder met bedaardheid ſprak.

De Regeering van *Amſteldam* bleef niet lang achterwege met haar antwoord op dit Geſchrift des Prins, dat men door den Druk algemeen gemaakt hadt; zy gaf hun Ed. Gr. Mog. daar in te kennen: „ Hoe wee 't haar deedt, dat men hadt kunnen goedvinden het Volk kennis te geeven van zaaken, welken best bedekt gebleeven waren; en dat men haar alleen openlyk beſchuldigd hadt, daar de Prins ter Algemeene Staats-Vergaderinge hadt verklaard over verſcheiden Steden, zoo wel als over *Amſteldam*, te onvreden te zyn; Dat deeze handeling haar noodzaakte te zeggen, dat zyne Hoogheid, het oor leenende aan eenige kwaalykgezinden, last genomen hadt van de Algemeene Staaten, om in de Steden van Holland te doen vernietigen beſluiten, die door de Staaten der Provintie genomen waren tot verligting

van

van derzelver Geldmiddelen; dat hy uit *'s Gravenhage* vertrokken was tegen de Vertoogen der Afgevaardigden van Holland, die aangebooden hadden de Staaten ten eersten te doen beschryven; Dat hy daar na in haare Stad was gekomen, verzeld van veele Afgevaardigden uit de Algemeene en uit den Raad van Staaten, met oogmerk om zich te stellen tegen de uitvoering der gemelde besluiten van de Staaten, Souvereinen van 't Gewest; Dat men, zyne komst te vergeefsch gezocht hebbende te voorkomen, met eenpaarige stemmen raadsaam gevonden hadt, hem gehoor te weigeren, ten ware hy zulks, als Stadhouder der Provintie, begeeren mogt; Doch dat hy tegelyk als Afgevaardigde der Algemeene Staaten willende erkend zyn, men beslooten hadt hem, in deeze hoedanigheid, geen gehoor te geeven; Dat deeze weigering niet streedt met de achting, welke zy den Prinse schuldig waren, dewyl zy hem, zonder verlof der Staaten van Holland, niet konden erkennen in de hoedanigheid van Afgevaardigde der Algemeene Staaten, alzoo ze in den Lastbrief van zyne Hoogheid niet gevonden hadden, dat hem last gegeeven was, om, wanneer het hem behaagde, te verschynen in de Vroedschappen der Steden, die nevens de Edelen de Souvereiniteit der Provintie uitmaakten. Voorts hielt men zich ook verzekerd, dat de Staaten van Holland niet zouden goedvinden, dat de Stadhouder, die, uit hunnen naam, 't Gewest bestierde, de vryheid nam om van Stad tot Stad te reizen, en de Vroedschappen door bedreigingen, gelyk te *Dordrecht* geschied was, af te schrikken van het uitvoeren van besluiten, Staatsgewyze genomen; Dat, in allen geval, zulk eene Bezending zou moeten geschieden aan Burgemeesteren, die dan konden oordeelen of 'er de Raad op behoorde vergaderd te worden, gelyk zy in 't jaar 1639 gedaan hadden, wanneer hun gedrag door de Staaten van Holland was goedgekeurd."

Zoodanig was de verdeediging der Stad *Amsteldam*, en het was zeker te verwonderen, dat de Prins op haar alleen zoo zeer gebelgd scheen, daar hy, gelyk gezegd is, in verscheidene andere Steden een gelyke ontmoeting hadt gehad; maar 'er waren buiten twyfel andere redenen, die uit het een en andere, dat wy boven verhaald hebben, ligtlyk op te maaken zyn. Deeze verdeediging droeg dan ook de goedkeuring weg van de Heeren Staaten van Holland, die niet zoo rasch byeengekomen waren, of zy namen,

men, gelyk men wel verwacht hadt, by meerderheid van stemmen een besluit, waar by 't gedrag van hun Hoog Mog., in deezen gehouden, veroordeeld, en tevens verbooden wierdt, dat men in het toekomende soortgelyke *Bezendingen* in de Steden niet ontfangen moest.

Hadt men evengemelde Geschrift van den Prins beantwoord, men liet het Voorstel des Heeren van *Aartsbergen*, aan den Oud-Raad te *Dordrecht* gedaan, en mede in Druk uitgegeeven, ook niet zonder antwoord; men merkte daar op aan, dat men in het Voorstel het gevaar, het welk de Godsdienst loopen zou, indien 't gevoelen van Holland doorging, kwaalyk te pasſe bragt, dewyl men niet konde zien, *dat de Bezuiniging en de Afdanking van Krygsvolk eenige de minste gemeenschap hadde met het leezen der Heilige Schrift*: dan eenige Predikanten, veeltyds nuttige Werktuigen op het Gemeen, scheenen daar anders over te denken. In *'s Gravenhage* hadden de Predikanten *Morus* in de Fransche Kerk, en *Jacobus Stermont* in de Klooster-Kerk, op Pinkster opzettelyk over deeze stoffe, welke gantsch niet, en veel min op zulk een plechtigen dag, tot den Kansel behoorde, gepredikt en gezegd: „ Dat men de Unie wilde breeken; Dat men zorgeloos „ worden, en als geheel uit de gedachten wilde stellen den ouden „ haat der Spanjaarden; Dat men ondankbaarheid wilde pleegen „ tegen de Militie; Dat men weinig acht sloeg op de goede „ diensten, die zyne Hoogheid en deszelfs Voorgangeren, Va- „ der, Oom en Grootvader hadden gedaan, enz." *Stermont*, die zich het meest yverig toonde, wierd door den Raadpensionaris *Cats*, op last der Staaten van Holland sterkt bestraft; doch dit niettegenstaande ging hy voort met gemelde Staaten *te bekelen*, waarom zy middel vonden om hem bescheidenheid te leeren. Doch dit in 't voorbygaan, om aan de onzydigheid onzer Historie niet te kort te doen.

Ondertusschen hadt men, zoo van den kant der Algemeene Staaten als van de zyde van hun Ed. Gr. Mog. steeds bezig geweest, om de verschillen uit den weg te ruimen, ten welken einde die van Holland een nader voorslag deeden, zeer naby komende aan dien, welken de Prins en de Raad van Staaten kort te vooren gedaan hadden; de Prins nam 'er echter geen genoegen in, invoege 'er geen helpen meer aan was, en alles tot het uiterste

uiterste scheen te zullen gaan, gelyk ook kort daar na geschiedde, schoon het verschil nu van weinig belang ware.,, Holland wilde twintig Cornetten Paarden afgedankt hebben; dat men de Vendels Voetvolk, die zeventig mannen sterk waren, op zestig, en die van zestig op vyftig verminderde; de Prins en de Raad van Staaten daarentegen wilden maar zestiën Cornetten te paard afgedankt hebben, en dat men van de tweehonderd en een Vendel voetvolk vyf man op ieder Vendel aftrok; zoo dat de Prins drieduizend Ruiters, en zesentwintigduizend driehonderd en vyftien Voetknechten, Holland slechts tweeduizend zevenhonderd Ruiters, en een weinig minder dan zesentwintigduizend man te voet, in dienst wilde houden. De Prins begeerde, dat men een jaargeld van twaalfhonderd guldens gave aan de Kapiteins van de verminderde Compagniën Ruitery, en van duizend aan die van 't Voetvolk, mits zy zich verbonden om den Staat des noods te dienen; doch Holland wilde maar duizend aan de eersten, en zevenhonderd aan de anderen geeven, zonder dezelven te verplichten om zich dienstvaardig te houden. De Prins verstondt, dat men de helft der Logysgelden bleef betaalen; dat de Wedden der Bevelhebberen van *'s Hertogenbosch*, *Maastricht*, *Breda* en *Sluis*, op tweehonderd en vyftig guldens, die der Bevelhebberen van *Wezel*, *Bergen-op-Zoom* en *Hulst*, op tweehonderd, en die des Bevelhebbers van *Willemstad*, waar onder ook de *Klundert* behoorde, op vyftig guldens ter maand geregeld wierden; dat de tegenwoordige Kolonels tweehonderd, en hunne Opvolgers honderd vyftig guldens ter maand zouden trekken: en dat men het getal der Kolonellen en Majoors der Ruitery liet uitsterven tot op zes, en die van 't Voetvolk op tweeënvyftig. De Staaten van Holland begeerden daarentegen, dat men in 't geheel geene Logysgelden betaalde, en dat al het overige geregeld wierde op den voet, door den Prins zelven in de maand December van het jaar 1648 voorgeslagen." Men oordeele hier uit van hoe weinig belang de verschillen thans waren, en of ze wel de eenigste oorzaak zyn geweest, dat Prins *Willem de II* tot de volgende uiterstens gekomen zy, te weeten het gevangeneemen van zes Gedeputeerden ter Vergadering van hun Ed. Gr. Mog., en de Belegering van *Amsteldam*.

Wat het eerste betreft, het was de gewoonte, dat de Stadhouders,

ders, wanneer zy eenige zaak ter Vergadering van Holland hadden voorgedraagen, die ze gaarne aldaar wilden doen doorgaan, of den Raadpensionaris, of iemand der Geputeerden by zich ontbooden, aleer ze naar gemelde Vergadering gingen, ten einde hun die zaak aan te beveelen. Prins *Maurits* hadt dit gedaan, toen hy *Barneveld* en eenige andere Leden van die Vergadering liet vastzetten. Prins *Willem* sloeg dan nu ook deezen weg in. Hy ontboodt derhalve den 30 July, zynde een Zaturdag, des morgens om 8 uuren, den Heer *Jacob de Wit*, Oud-Burgemeester van *Dordrecht* en Lid der Gecommitteerde Raaden van Holland, by zich, onder voorwendsel van hem te moeten spreeken. 't Zelve verzoek geschiedde ook aan de Heeren *Jan de Waal*, Burgemeester, en aan *Albert Ruil*, Pensionaris van *Haerlem*; aan *Jan Duist van Voorbout*, Burgemeester van *Delft*, en ook een Lid der Gecommitteerde Raaden, aan *Nanning Keizer*, Pensionaris van *Hoorn*, en aan *Nicolaas Stellingwerf*, Pensionaris van *Medemblik*. Deeze Heeren, de een na den anderen in 's Prinsen Antichambre, waar hy gewoon was gehoor te verleenen, gekomen zynde, vonden aldaar, gelyk eenigen zeggen, *Kuik van Meteren*, Luitenant van 's Prinsen Lyfwacht, die hun den een na den anderen aanzegde, dat hy by den Prins gelast ware, om hen in verzekering en hechtenis te neemen; doch anderen verhaalen dit eenigsins anders. Volgens deezen wierden ze door een Kamerdienaar geleid naar byzondere vertrekken van de Koninglyke Prinses, die ten deezen tyde buiten 's *Gravenhage* was; hier op kwam voorn. Luitenant by hen, nam ze een voor een, op bevel van zyne Hoogheid gevangen, en plaatste ze ieder in een byzonder vertrek van de tweede verdieping, elk met eene wacht van drie Soldaaten. Dit verricht zynde, ontboodt Prins *Willem* den Raadpensinoris *Cats*, die, by zyne Hoogheid komende, denzelven met den Degen op zyde vondt, de Prins zeide hem toen met eenige ontsteldtenis: „ Myn Heer *Cats*, gy zult verwonderd „ zyn van 't geene ik gedaan heb, en U zal zeggen; ik heb „ niet langer kunnen lyden, dat eenige kwaadwilligen, ten on„ dienste van den lande, de oneenigheid en twist tusschen de „ Provintie van Holland en de anderen gevoed hebben. Ik heb „ daar boven (om hoog ziende) zes van de voornaamsten zitten, „ en Graaf *Willem* met Ruiters en Knechten afgezonden, om

Am-

„ *sterdam* in te neemen; gaa en geef hier kennis van, hier 1650.
„ beneden, aan de Vergadering van Holland, en zeg, dat ik
„ zelve naar *Amsterdam* trekke."

De Heer *Cats*, niet weinig ontsteld over deeze aankondiginge, vraagde zyne Hoogheid naar de naamen der gevangen Heeren, en verklaarde dat hy, het geheugen zwak hebbende, niet wist of hy ze wel zoude kunnen onthouden; schryft ze dan op, zei de Prins, en ging zelf in de Gaandery pen en inkt haalen. De naamen opgeschreeven hebbende, vraagde de Raadpensionaris op wat grond, last, en met wiens kennis zyne Hoogheid zulks gedaan hadde. De Prins gaf hier slechts op ten antwoord, dat hy zich hielt aan de besluiten van den 5 Juny en aan de Unie. *Cats*, verslag van zynen last in de Vergadering van Holland gedaan hebbende, was men daar zeer verbaasd en verschrikt, invoege de Leden van dezelve van elkander scheidden tot des maandags. Den Heer van *Bronkhorst*, die toen ter Algemeene Staats-Vergadering voorzat, kort daar na, mede naar gewoonte, by zyne Hoogheid komende, verzocht de Prins aan hun Hoog Mog. te verklaaren 't gunt hy gedaan hadt, welke boodschap 't zelfde vervatte als die den Heere *Cats* gegeeven was. Zyne Hoogheid verzocht den Heer van *Bronkhorst* wyders, dat hun Hoog Mog. des anderendaags, na de Predikatie, wilden vergaderen.

Ondertusschen wierdt de ontsteldtenis niet weinig daar door vergroot, dat de geheele Compagnie Lyfwacht, onder voorwendsel van naar de schyf te schieten, in de Duinen byeengekomen was, en alle de Poorten van het Hof zeer sterk bezet hadt; dat 'er wyders vier Compagniën vreemde troepen, die nog in Staatendienst waren, tegen den middag van *Delft*, *Schiedam* enz. als mede twee Compagniën Ruiters in '*s Gravenhage* kwamen: waar uit men genoeg zien kon, dat de Prins iets gewichtigs voorhadde, en dit was de belegering, of liever de overrompeling van *Amsteldam*.

Het is aanmerkelyk, dat, wel een maand voor dat dit geschiedde, eenige Kooplieden dier Stad en van *Haerlem* Brieven uit *Londen*, *Dantzig*, *Genua* en andere plaatsen ontfingen, waar in gewag gemaakt werdt van dees belegering, terwyl men in *Holland* niets diergelyks bevroedde, 't welk geen plaats gehad kon hebben, zoo de Prins zelve dit zyn voorneemen, dat hy dan ook al lang gehad moet hebben, niet aan eenigen van zyn Vertrouwelingen

mede hadt gedeeld. Men voegt daar by, dat de Prins, ook al eenigen tyd te vooren, ten Hove met den Heer van *Brederode* uit het vengster leggende, door eenen Brief uit *Londen* van 't voorsz. Beleg verwittigd wierdt, waar op hy zoo gramstoorig wierdt, dat hy zeide, *dat de Duivel de Schelmen moeste haalen*, meenende zeker die geenen, welken zyn geheim wereldkundig hadden gemaakt. Hoe het hier mede zy; de Prins hadt weinig dagen voor den aanslag opene Brieven aan verscheiden Vendels van *Nymegen*, *Arnhem* en elders afgezonden, om tegen den 30 July 's morgens voor de Poort van *Amsterdam* te zyn, terwyl de Bezetting van *Utrecht* des avonds van den voorigen dag uitgetrokken was, onder voorgeeveen, zoo men zegt, dat haare Koninglyke Hoogheid, de Prinses van *Orange*, zoude ingehaald worden, en deeze Bezetting hadt last, om ten bestemden tyd met de Ruitery voor de Reguliers-Poort te zyn, waar zy door *Gentillot*, die Major was van een Regiment Franschen van *Douchant*, zoude ingelaaten worden. Deeze Major was met vyftig uitgeleezen mannen gewapend met Zinkroers en Zydgeweer, op 's Prinsen last, den 29 in de Stad gekomen, of, gelyk anderen verhaalen, hadt hy zich met het voorsz. getal volks, waar onder veel Bevelhebbers waren, en dat uit allerlei Natiën, hoewel de Prins begeerd hadt, dat het alleen Franschen zouden zyn, bestondt, van *Utrecht* in een Vragtschuit begeeven, met inzicht om des morgens voor de Poort te zyn; zyn bevel was dat hy, de voorsz. Poort intreedende, zich met alle beleefdheid daar meester van zou maaken, geene vyandlykheid te pleegen, en, al was het dat men op hen schoot, niet wederom te schieten.

De Prins hadt het opperbevel van deeze Expeditie aan zynen Neef, Graaf *Willem*, zoo als gezegd is, toevertrouwd. Deeze 's vrydags na den middag uit *'s Gravenhage* gegaan zynde, kwam omtrent middernacht te *Abcoude*, alwaar de Heer van *Sommelsdyk* en de Baron van *Dhona* met vier Compagniën. Ruiters zich moesten vinden. Deeze Heer van *Sommelsdyk* was den 27 uit *'s Gravenhage* over *Leiden* te *Koudekerk* gekomen, van daar naar den Overtoom en aldaar vernacht hebbende, des anderendaags morgens om half vyf uuren door *Amsteldam* naar de Reguliers Poort gereden, komende des avonds te *Scherpenzeel*, waar hy den 29 voorsz. de troepen afwachtte, die om 5 uuren des namiddags aan kwamen. Hier op trok hy naar de Heide boven *Hil-*

Hilverſum, alwaar de troepen door ſtorm en opkomend onweer in hunnen tocht belet werden; hy vertoefde een korten poos in dit Dorp, om de geenen, die nog achter gebleeven waren, in te wachten: doch vermits de Donder met hunnen aftocht van dit Dorp al zwaarder wierdt, gebeurde het, dat eenige troepen een verkeerden weg insloegen, 't geene hy omtrent *Vreeland* eerst ontdekt hadt, maar echter naar *Abcoude*, was voortgetrokken, en in den morgenſtond aldaar was aangekomen. Deeze afgedwaalde Ruitery, aangevoerd wordende door den Ritmeester *Mom*, kwam twee of drie uuren na hem te *Abcoude*, zynde het toen reeds ligten dag.

De oorzaak van het afdwaalen der voorsz. Ruitery was, volgens de Heer van *Sommelsdyk* zelven, zoo als wy het zoo even opgaven; doch volgens anderen was het aldus: „ *Mom*," zegt men, „ hadt zich met eenige Benden Ruiters, op vrydag, be- „ geeven naar *Hilverſum*, 't welk hy met een zoo ſterke wacht „ bezet hielt, dat 'er niemand in- of uitkonde, om ergens een- „ nige tyding te brengen. Hier verdeelde hy zyn Volk in drie „ hoopen, en voorzag zich van goede Leidsmannen, die de „ wegen kenden. Met den avond brak hy op, wanneer het „ hard begon te regenen, en de duisterheid zoodanig toenam, „ dat de wegen by na niet meer kenbaar waren; in deeze duis- „ terheid reeden ze echter tot aan een kruisweg, waar de Leids- „ mannen aan den rechten weg begonnen te twyfelen. Hier „ ſtonden de Ruiters ſtil, terwyl de Leidsmannen vooruitgingen, „ om den rechten weg op te ſpeuren; zulks gedaan hebbende, „ kwamen zy weder by de eerſte hoop Ruiters, die op hun zeg- „ gen voorttrokken, zonder de twee anderen hoopen, meenen- „ de dat die wel zouden volgen, daar van te verwittigen. Deezen, „ van den optocht der voorſte hoop geen kundſchap hebbende, „ bleeven lang ſtilſtaan, terwyl de andere hunnen weg vervor- „ derden; maar nu kennis daar van hebbende, trokken zy me- „ de den eerſten weg in, dien ze den besten meenden te zyn, „ en kwamen na eenigen tyd ſukkelens weêr te *Hilverſum*."

Maar een ander Schryver zegt: „ De wegen op de *Veluwe*, „ vooral in *Gooiland*, eng en bochtig loopende, waren by nacht „ voor onkundigen moeijelyk te vinden; waarom men of een „ Gids noodig hadt, of eenig ander middel bedenken moest, „ om niet te dwaalen. Maar aan een bekwaamen Gids ontbrak „ het den troepen; 't zy dat men 'er zich op geenen hadt durven

„ verlaaten, 't zy dat men 'er geenen hadt kunnen aantreffen.
„ Men was hierom op een ander middel bedacht geweest, om
„ niet van den weg te raaken. In *Gooiland* ſtondt aan den weg,
„ dien men langs wilde, op een afgelegen plaats by *Hilverſum*,
„ zeker Huis, dat toen by eenen Heelmeester wierdt bewoond.
„ Twee of drie Officiers, by het naſpooren van den weg, be-
„ vonden hebbende, dat men omtrent dit Huis het meeste ge
„ vaar van dwaalen liep, hadden deezen Heelmeester door geld
„ en goede beloften bewoogen, om des nachts na den 29 licht
„ te plaatſen voor een zyner hoogſte Glasraamen, voorgeevende
„ dat iemand hunner Vrienden, die een manſlag begaan hadt,
„ de vlucht langs deezen weg dacht te neemen, en op dit licht
„ aangaan zou. Dus meende men 't werk voorzichtiglyk belegd
„ te hebben; maar 't werdt dien avond zulk buijig en regenig
„ weer, en zoo pik donker, aangezien de nachten anders in
„ dit jaargetyde kort en helder vallen, dat de Heelmeester, vast-
„ ſtellende, zoo hy naderhand voorgaf, dat niemand in zulk
„ weer onderneemen zoude op reis te gaan, omtrent elf uuren
„ zyn licht wegnam en uitdeedt. De aankomende Ruitery on-
„ dertusſchen, nergens licht verneemende, raakte aan 't dwaalen
„ op de Gooiſche Heide, en kwam veel te laat ter beſtemder
„ plaatſe."

Zoodanig verhaalt men de oorzaak van het dwaalen van een gedeelte der Nymeegſche en Arhemſche Ruitery, en gelukkig was dit voor de Stad, want hier door kreeg men kennis van 't gevaar, dat haar dreigde. *Mom*, die geen kennis van den aanſlag hadt, maar alleen dacht zyn Krygsvolk naar *Abcoude* te moeten voeren, hadt ook geen last om iemand op te houden, zoo dat de Hamburger Postbode, onder zyne Ruiters geraakt zynde, en van eenigen, die mogelyk iets van den aanſlag wisten, verſtaan hebbende, dat ze naar *Amſteldam* toogen, de tyding van de aannadering van Krygsvolk des morgens een kwartier na 8 uuren, eerst by den Postmeester aan de Beurs, en vervolgens aan den Burgemeester *Cornelis Bicker*, Heer van *Zwieten*, bragt. Dit baarde aanſtonds groote verſlagenheid, te meer om dat de Heer Drost van *Muiden* deeze tyding hadt bevestigd; men hadt geen gedachte op den Prins: veeleer meende men, dat de Zweedſche Troepen, die toen op den Luikſchen Bodem lagen, om het geld, dat ze moesten ontfangen, uit hoofde van den Westphaalſchen

Vrede, in te vorderen, of die des Hertogs van *Lottaringen*, die meermaals de grenzen van den Staat genaderd waren, nu afgekomen zouden zyn om *Amsteldam* te plunderen. Daar was dan een kort beraad noodig; een der regeerende Burgemeesteren gestorven, en de twee andere niet in Stad zynde, gaf voorsz. Heer *Bicker*, die zich van den Raad en hulp des Heeren *Joan Huidekoper*, voorzittend Schepen, bediende, terstond bevel, om de Valbruggen op te haalen, alle de Boomen en Poorten te sluiten, het Geschut naar de Wallen te sleepen, en de Burgery en Soldaaten in de wapenen te doen komen; voorts werdt de trom geroerd, en om 10 uuren op de *Waag*, het *Prinsen-Hof* en het *Oost-Indisch-Huis* volk aangenomen: men gaf den Soldaat tien en den Matroos twintig stuivers daags. Men merkt aan dat de toeloop zoo groot was, dat men in 't kort verscheiden Vendels op de Wallen hadt. Eenige Gilden, die toen nog niet onder de Burger-Schutteryen waren, booden zich vrywillig aan, en wierden met halve Pieken en Houwers gewapend; zelfs arbeidden eenige Doopsgezinden aan de borstweeringen. Men sloeg Staketsels in de Wallen; men lag twee goede Vlotschuiten, met Grof Geschut voorzien, voor de Stad in den *Amstel*, en nog drie Uitleggers en zeven Sloepen, ieder drie en vier stukken Geschuts ophebbende, in denzelven Stroom by den *Omval*. De Roobrug voorzag men met halve Kartouwen, zoo om den *Amstel* als de wegen ter wederzyden te bestryken, en op alle de voornaamste hoeken van de Stad werden insgelyks metaalen Stukken geplant, terwyl de St. Antony's, Reguliers- en Heiligen-Wegs Poorten, nacht en dag, door een goed getal Burgers en Soldaaten wierden bewaakt: en om voor te komen, dat 'er niets van den Ykant ondernomen wierdt, stelde men aan den ingang van de Zuiderzee agt Oorlogsschepen, met naame *de St. Joris*, *de Prins*, *de Genuees*, *de Groote Koer*, *de Groote Roos*, *de Enkhuizer Maagd*, *de Vergulde Zon van Hamburg* en nog een.

Terwyl men in de Stad dus alles vaardig maakte tot eene mannelyke verdeediging, waren 'er al eenige Krygslieden te *Muiden* gekomen, andere lagen op den weg naar *Ouderkerk* van vermoeidheid te slaapen. *Gentillot* was ook al vroegtydig voor de Stad gekomen, maar durfde niets bestaan, om dat hy den Graaf met zyn Krygsvolk niet vernam; doch de Graaf kwam eindelyk den Amstel afzakken, en verneemende dat men in de Stad reeds kennis van den aanslag hadt, vondt hy niet geraaden voort te gaan, maar

maar zondt door eenen Edelman een Brief van den Prins aan de Magistraat, hoewel hy, volgens last van zyne Hoogheid, dien zelve hadt moeten overhandigen. De Prins zeide daar in: „ Dat, „ toen hy de laatste keer in de Stad was ten dienste van het Land, „ hy zoo vreemd van de Regeering bejegend ware, dat hy, om „ zulke ontmoetingen niet meer onderhevig te weezen, Graaf „ *Willem van Nassauw* in de Stad geschikt hadt, ten einde alles aldaar „ in rust en stilte te houden, op dat het gunt hy der Regeering, „ ten dienste van den Lande, nog voor te draagen hadde, hem „ niet door eenige kwaadwilligen belet werde." Na dat de Magistraat deezen Brief geleezen hadt, werden de Schepens *Joan Huidekoper* en *Simon van der Does*, in een gewapend Jacht, des na middags aan Graaf *Willem* afgezonden, dien ze op den *Amstel* by de Hofstede *Wel-na*, den Heer *Dirk Wuitiers* toebehoorende, aantroffen, staande met zyne Officieren onder den blaauwen Hemel in een ronden kring, denkelyk om deeze Afgevaardigden van de Stad met eenige eerbewys te ontfangen.

Laat ons eer we verder voortgaan dit geval verkiezen tot het onderwerp van de volgende Plaat.

„ Men ziet den *Buiten-Amstel* aan de Utrechtse zyde, waar op „ Graaf *Willem* met eenige Officiers, van hunne paarden gestee-

„ gen

„ gen zynde, in een ronden kring gereed ſtaat, om de Afge-
„ vaardigden der Stad *Amſteldam*, die in een gewapend Jacht, dat
„ reeds naby is, den *Amſtel* opgevaaren zyn, te ontfangen; ach-
„ ter den Graaf ziet men de Buitenplaats *Wel-na*, rondom en
„ ter zyden van hem eenig Krygsvolk, zoo te paard als te voet,
„ en in den *Amſtelſtroom* eenige kleene Schuitjes met aanſchou-
„ wers."

Wanneer nu beide de voorsz. Heeren uit het Jacht aan Wal geſtapt waren, en den Graaf gegroet hadden, ſprak de Heer *Huidekoper* den Graaf dus aan: „ *Hooggebooren Heer!* Het is ons
„ leed, dat wy Uwe Excellentie in eene dusdanige ongelegen-
„ heid moeten komen verwellekomen. De Brief van zyne Hoog-
„ heid, den Prinſe van *Orange*, van den 29 July, door Uwe
„ Excellentie in onze Stad geſchikt, is den Heeren Burgemees-
„ teren wel ter hand gekomen; doch zy hadden wel gewenscht,
„ dat Gy zoo aanzienlyk niet ware verzeld geweest: waar over
„ de Heeren Burgemeesters noodig hebben geacht, daadelyk den
„ Raad te vergaderen, om hunne Achtbaarheden denzelven mede
„ te deelen en een antwoord, naar vereisch van zaaken, te hel-
„ pen reſolveeren. Dus is het dienstig geöordeeld, uit hun mid-
„ den den Heer *van der Does* en my te committeeren, om Uwe
„ Excellentie tot antwoord toe te voegen, dat hunne Achtbaar-
„ heden, verneemende, dat dusdanig een aantal Ruiters en Knech-
„ ten naar hunne Stad marcheerde, terſtond een Expreſſe aan
„ hunne Gedeputeerden, en aan hun Ed. Gr. Mog., thans in
„ *'s Gravenhage* vergaderd zynde, hebben afgevaardigd, om daar
„ op te verzoeken hun Ed. Gr. Mog. raad en order; invoege
„ hunne Achtbaarheden, zonder 't zelve hoogwichtig advis, als-
„ nog heel ombekwaam zyn den Brief van zyne Hoogheid te kun-
„ nen beantwoorden: en verzoeken ondertusſchen gantsch vrien-
„ delyk en ernstiglyk, dat Uwe Excellentie middelerwyl hunne
„ Stad verſchoone, en ook niet nader approcheere, of dat hunne
„ Achtbaarheden anderſins genoodzaakt zullen weezen, hunne
„ Stad met alle mogelyke middelen en wapenen, die God en de
„ Natuur hunne Achtbaarheden heeft verleend, te verdeedigen."

Deeze hartige taal, wier ſlot genoeg te kennen gaf, dat men wel andere wegen, als die der wapenen, hadt, om eenen Vyand af te keeren, ſcheen den Graaf zeer te ontzetten; hy zweeg een ge-

geruimen tyd ſtil, waar uit de Heer van *Marſeveen* gelegenheid nam, om op deeze wyze te vervolgen: „ 't Geene wy Uwe „ Excellentie hebben aangediend, is volkomen de last van onze „ Heeren Principaalen, en voor zoo veel my, in 't byzonder, „ aangaat, ik zoude Uwe Excellentie wel vriendelyk en ernstig „ durven raaden, zich met de beste commoditeit te retireeren, „ alzoo Uwe Excellentie hier niet zonder gevaar is; te meerder, „ om dat wy eene Stad hebben, vol van allerleië Natiën, en „ wonderlyke humeuren, die, komende uit te barsten, wel iets „ by de hand zouden neemen, dat Uwe Excellentie ruineus, en „ ons niet aangenaam zyn zoude: want daar wordt zoodanige „ taal geſprooken, dat de Regeerders niet zouden kunnen ledig „ ſtaan, enz." Graaf *Willem*, weder een poos ſtil gezweegen hebbende, antwoordde eindelyk met veel beleefdheid, *dat het geene by hem ter hand genomen was, niet anders als op last en bevel van Zyne Hoogheid geſchied ware, en dat hy niet zoude nalaaten, den Prins van 't gunt de Heer van Marſeveen hem gezegd hadt te waarſchouwen en kennis te geeven.* De Heer van *Marſeveen* vraagde hem hier op, *of, en wanneer zyn Hoogheid aldaar verwacht werdt?* waar de Graaf op antwoordde, *van deezen avond, of morgen-middag.* De Afgevaardigden en de Graaf hier op vriendelyk afſcheid van elkanderen genomen hebbende, keerden deezen naar de Stad terug, en Graaf *Willem* trok op naar *Ouderkerk*.

Graaf *Willem* verzuimde ook niet den Prins kennis te geeven van 't geene 'er voorgevallen was; zyne Hoogheid, dien Brief des avonds, als hy over tafel zat, ontfangende, was daar door zoo zeer aangedaan, dat hy inderyl opſtondt, zich in zyn Kabinet opſloot, en de maaltyd niet wilde voleindigen. „ Niemand „ wist," zegt men, „ toen nog in *'s Gravenhage* hoe 't met „ *Amſterdam* ſtondt, zelfs niet de Afgevaardigden wegens deeze „ Stad, die daar gebleeven waren (*).

(*) Zoo dra de Heer *Cats* de boodſchap van den Prins in de Vergadering van Holland bekend gemaakt hadt, huurden de Heeren *Corver*, regeerende Burgemeester, de Oud-Burgemeesters *Geelvinck*, *Hasſelaer* en *de Graaf*, Gecommitteerden der Stad ter voorsz. Vergadering, twee Wagens en reeden naar *Amſteldam*, laatende in *'s Gravenhage* den Heer Dr. *Frans Banning Kocq*, die toen Raad en Schepen der Stad was, maar, door 't overlyden van den Burgemeester *Wouter Valckenier*, den 16 Augustus in deszelfs plaats verkooren wierdt, en den Penſionaris *Cornelis Boom*, enz.

Vervolg van het verder voorgevallene in den Jaare 1650.

„ Doch des nachts om 11 uuren wierden deeze twee (te wee-
„ ten de Heeren *Kocq* en *Boom*) of een van beide ten Hove ont-
„ booden, waar zeker Heer hen verzocht te ſpreeken. Zy
„ twyfelden niet of deeze Heer was zyne Hoogheid, en ſtelden
„ vast, dat men hen, gelyk de anderen zes, in hechtenis dacht te
„ neemen. Overleggende nogthans dat 'er geen middel ware om
„ te ontkomen, zoo de Prins beſlooten hadt hen vast te houden,
„ greep *Kocq* eenen moed, en tradt ten Huize uit; doch geko-
„ men omtrent het Stadhouders Kwartier, waar alle de lichten
„ uitgedaan waren, wierdt hy in 't donker gegroet van eenen
„ Heer, dien hy bezwaarlyk zien, en niet bekennen kon,
„ en die hem eerst verſchooning verzocht, dat hy hem zoo laat
„ ontbooden hadt, en daar na aanzeide, dat de aanſlag op *Am-*
„ *ſteldam* mislukt ware, en dat de Prins, ſtampvoetende van
„ ſpyt, en den hoed tegen den grond werpende, zich, zonder
„ iemand te willen zien, in zyn vertrek hielde. Dit gezegd
„ hebbende, keerde hy *Kocq* den rug toe en vertrok, zonder
„ dat men naderhand heeft kunnen te weeten komen, wie den
„ Afgevaardigde in *'s Gravenhage* deeze gewichtige tyding 't
„ eerst hadt medegedeeld."

Zyne Hoogheid zondt inmiddels des anderendaags, den 31 July, bevel aan Graaf *Willem* te *Ouderkerk*, om de troepen te verdeelen, waar op de Heer van *Zuilenſtein* naar *Muiden*, en *Sommelsdyk* naar 't *Huis ter Hart* gezonden wierden. Deeze laatſte, naar zyn aangeweezen post trekkende, verſtondt dat aan den *Overtoom* eene doorſnyding gedaan, en eenig Volk gelegd was, waarom hy vyfentwintig Ruiters en dertig Muskettiers vooraf zondt, op welker aankomst het voorsz. Volk dien post verliet. Na dat hy nu aldaar een Brug hadt doen leggen, en 'er over was getrokken, toog hy recht op 't *Huis ter Hart* aan, alwaar eenige Heeren van *Haerlem*, te weeten *P. Olykan*, *J. Verkamere*, *C. Guldewagen*, en de Secretaris *J. Benning*, by hem kwamen, zeer verbaasd en ontſteld zynde, alzoo ze meenden dat het op hunne Stad gemunt ware; doch *Sommelsdyk* verzekerde hen, dat men noch op die Stad, noch tegens haare Burgery iets voor hadde: weshalve de Burgery, die men aldaar in de wapenen hadt doen komen,

weder naar Huis gezonden, en de Poorten van de Stad heropend wierden.

Ondertusschen steeg de Prins dien zelfden dag des namiddags op een groot zwaard paard, en reedt met een goed gevolg van Edellieden en Officieren, door het *Haagsche Bosch*, *Leiden* en de *Veenen*, en kwam 's avonds in het Dorp *Amstelveen*. De beide Hooge Gerechtshoven hadden hem deeze reize ontraaden, maar zyn Hoogheid beriep zich op den last der Algemeene Staaten, naar welken hy voorz. Hoven wees, zoo zy meenden, dat men eenen anderen weg moeste inslaan. Alvoorens zyne Hoogheid vertrok, hadt hy ook aan de zes Provintiën, doch niet aan Holland, geschreeven de redenen, die hem tot de gevangeneeming der zes Heeren, en tot het Beleg van *Amsteldam*, bewoogen hadden. In de Vroedschap deezer Stad, ziende haar het vuur zoo na aan de scheenen gelegd, werdt nu voorgesteld, of het niet raadsaam zoude zyn, dat men den Zeedyk, omtrent de *St. Antony's Poort*, doorstake, en de Sluizen opende; het eerste haperde slechts aan twee stemmen, waar van de Heer *Bicker* een was, en men vondt vooreerst goed eenige der Sluizen te openen, en hier en daar een Polder door te steeken. Ook waren de *St. Antony's Sluis* aan 't Y, en het *Boerensluisje*, even buiten de *Heiligen-Wegs-Poort*, reeds opengezet, het welk de Landen, tusschen den weg van *Amstelveen* en *Ouderkerk* tot aan de *Uithoorn* toe, onder water konde zetten; daarenboven wierdt de *St. Antony's Dyk*, omtrent *Jaap-Hannes*, zoo verre doorgegraaven, dat men, in tyd van nood, denzelven in een klein half uurtje kon doorsteeken, en van de aarde, die daar uitgedolven was, maakte men een Borstweering, waar achter omtrent dertig man ging leggen, om de aannadering van 't Krygsvolk, dat te *Muiden* (*) lag, te beletten. De manschap, die daar achter lag kweet zich ook mannelyk; want eenige Rui-

(*) De Heer van *Zuilenstein* hadt, toen hy in *Muiden* kwam, 't Slot aldaar tot zyn Verblyfpaats ingenomen, en eenigen van zyne Krygsknechten maakten aan de Wallen van dit Slot, inzonderheid naar den kant der *Zuiderzee*, Hutten, gevlochten van takken van Boomen, terwyl anderen zich aan de *Diemerbrug* gingen nederslaan, en sommigen, die naar *Ouderkerk* opontbooden waren, bleeven Zondags-nachts te *Weesp* in Burgerhuizen overnachten, trekkende 's anderendaags naar *Ouderkerk*.

Ruiters, daar op aankomende, ſtieten zoodanig het hoofd, dat ze gedwongen wierden wederom terug te trekken.

Alle deeze groote toebereidſels tot eene manmoedige verdeeding konden niet dan zyne Hoogheid zwaarhoofdig maaken, en de aanwas van het water onzette hem grootelyks; want *Lodewyk van Nasſauw*, Heer van *Beverweerd*, die men zegt in 't eerst van den aanſlag op *Amſteldam* niet geweeten te hebben, vertoonde aan den Prins, toen dezelve aan het Gemeene Landshuis van *Rhynland* gekomen was, 't gevaar, dat men daar zoude loopen, zoo die van de Stadden *St. Antony's Dyk* doorſtaken, en hoe al de Landeryen onder water waren gezet. Zyn Hoogheid dit aanmerkende, zond dien Heer den 1 Augustus naar *'s Gravenhage*, om hun Hoog Mog. te verzoeken, dat ze hem eenige Gemagtigden wilden toezenden, om, zoo men verhaalt, hem aan te noopen weder naar *'s Gravenhage* terug te keeren.

De Gemagtigden van Holland, kennis hebbende van 't antwoord des Prinſen aan de beide Hoven van Justitie, vertoonden ten dage voorsz. aan hun Hoog Mog.: „ Dat, dewyl de „ Prins zich bediende van hun gezag, het hunne plicht ook wa„ re de wanordes te doen ophouden, en zorg te draagen tegen „ die nog zoude kunnen opkomen." Doch de Algemeene Staaten antwoordden hun, dat die van Holland hunne Provintie best kennende, ook allerlei middelen tegen het kwaad zouden kunnen uitvinden. Hier op gingen de Staaten van Holland gezamenlyk in de Vergadering der Algemeene Staaten, waar zy zeiden, dat, dewyl gemelde Heeren Staaten die zaak aan hen lieten, zy het allergevoeglykst oordeelden, dat de Prins door eene Bezending wierdt verzocht weder in *'s Gravenhage* te komen, om tegenwoordig te zyn by de behandeling over den toeſtand van zaaken, alle vyandelykheden te doen ophouden, en te beletten, dat de Koophandel te *Amſteldam* niet langer wierdt belemmerd. Men beſloot eenpaarig tot de Bezending, en daar toe werden benoemd de Heeren van *Aertsbergen*, *Paets*, *Renswoude*, *Oſinga* en *Mulert*.

Doch aleer de Heer van *Beverweerd* uit *'s Gravenhage* terugkwam, hadt de Prins beſlooten, om met die der Stad in onderhandeling te treeden, der Regeering ten dien einde ſchryvende, dat hy in haare Stad begeerde te komen; hier op werdt by dezelve afgevaardigd de Burgemeester *Cornelis de Graaf*, de Schepens *Simon van der Does*, *Nicolaas Tulp*, en de Raad *Pieter Kloek*. De

Prins begeerde Bezetting in de Stad te leggen; maar deeze Heeren verzochten, dat zyne Hoogheid wilde aftrekken, en hen ongemoeid laaten, beloovende alle mogelyke voldoeninge ter dagvaart in te brengen, en dergelyke vlyt ook by de andere Leden aan te wenden: doch beide deeze voorslagen partyen onaaneemelyk toeschynende, scheidde men onverrichterzaake van elkander.

Terwyl men nog met deeze zaak bezig was, werdt het Krygsvolk van *Utrecht*, *Nymegen* en *Arnhem*, dat te *Muiden* en *Ouderkerk* lag, nog versterkt met de Bezettingen van *Zutphen*, *Zwol* en *Doesburg*, en 'er vielen op den Amstelveenschen weg eenige ligte schermutselingen voor, tusschen eenige Ruiters van Graaf *Willem* een ettelyke Krygsknechten der Stad; want de Regeering tien of twaalf Soldaaten met twintig of dertig Graavers uitgezonden hebbende, om den voorsz. weg, tegens over 't *Huis de Vraag*, door te steeken, kwam een groot getal Ruiters van den Graaf, des verwittigd zynde, langs het *Loopveld* naar *Amstelveen*, en viel hen te lyf, nam aan twee of drie 't geweer af, verjaagde de anderen, sloeg zich toen neder aan den *Overtoom* en stelde hunne Schildwacht uit tot aan het *Pestbuis*. Hier door werdt verhinderd, dat de weg, aldaar doorgestooken zynde, de Slooter Polder niet onder water konde zetten; want eenigen deezer Ruiteren vielen op het Volk, dat met dit oogmerk naar de hoogte van de zoo genaamde *Drie-Baarsjes* gezonden was, aan, en verjaagden ze, 't welk des te ligter viel, dewyl de Aanvoerder van dit Volk, *Soeteman* genoemd, op het aankomen van 's Prinsen Ruiters, het eerst naar de Stad liep, onder voorwendsel, *dat hy zulks den Burgemeesteren zou gaan aandienen, en order haalen om te vechten.* Eenigen smeeten daar op hun geweer neder, anderen sprongen in het water en raakten met zwemmen vry; onder de hoop was ook een Soldaaten-jongen, die, daar de mannen jongens waren, in tegendeel een mannelyk hart toonde. Deeze jongen, aangedreeven zoo door gramschap als spyt, en zich van zyne Medgezellen verlaaten ziende, verliet evenwel zich zelven niet; hy brandde zyn Musket los op de aankomende Ruiters, en bleef daar op pal staan, zich gereed maakende om het geene eens gemist was weder te hervatten: maar door de Ruiters overvallen wordende, wierdt hy lustig afgeslagen en tot den halze toe in 't water gestooken; echter kwam hy met zwemmen weder by zyn Makkers.

De-

Dewyl de bezending der vier voornoemde Heeren den 2 Augustus, wanneer ze by den Prins te *Amstelveen* gekomen waren, weder vruchteloos afgeloopen was, zorgde men in de Stad om zich hoe langs hoe meerder te versterken, en in staat van verdeediging te stellen. Op de *Wetering* werden vier sloepen, ieder met twee Metaalen Bussen, gebragt, als mede een Rot Metselaars op 't Lymziederspad, in 't aanzien van 's Prinsen Volk, dat aan de andere zyde van de Wetering, te weeten op den Dyk, waar langs men van den *Overtoom* naar de voorsz. *Drie-Baarsjes* gaat, stondt; men vraagde elkander of men last hadde om te schieten, het welk onderling met neen beantwoord zynde, keerden de Ruiters, zonder vyandlykheid te pleegen, naar den *Overtoom* terug. De Polder van het Pesthuis wierdt in de Vest, doorgestooken, de schuttingen der Lakenraamen werden stuk gebrooken (*); men brak ook de Brug van de Raampoort af, en heide, om dus het invaaren uit de *Wetering* in de Stads grachten voor te komen, de Brug van de *Raamsloot* toe. De Boomen op de Ossemarkt; even buiten de *Reguliers-Poort*, liepen groot gevaar van om verre gehouwen te worden, en de Byl was 'er alreeds aan gezet; men hadt ook besloten om het Pesthuis, dat met honderd man onder de Vaandrig *Braakman* bezet was, om verre te haalen, of met kracht van Geschut te sloopen, vermits het den Prins tot eene Wykschans hadt kunnen strekken.

Onderwyl dat men aan deezen kant der Stad zoo ernstig bezig was, viel 'er iets kortswyligs voor aan de *Haerlemmer-Poort*, waar het Vendel van den Heer van *Vlooswyk* de wacht hadt; dit Vendel, door eenig gerucht en de duisterheid des nachts misleid, meende eenige Ruiters te hooren aankomen: men gaf 'er den Heer *Cornelis Bicker* terstond kennis van, en vraagde wat men by deeze gelegenheid te doen hadde? Deeze Heer, zich derwaards begeeven hebbende, dacht insgelyks het geluid van Paarden te hooren, waarom hy last gaf om los te branden; hier op werdt tweemaal uit het Grof Geschut, en eens uit de Musketten van het gantsche Vendel, losgebrand: de wind was juist van de

(*) Dit geschiedde om dat men meende, dat zyn Hoogheid, indien het Verdrag niet getroffen was geworden, de Stad daar ter plaatse zoude aangetast hebben.

de Stad af, zoo dat de schooten niet sterk over dezelve heen klonken, anders zou het eene groote ontsteldtenis en beroerten veroorzaakt hebben. Des morgens bevondt men dat het een Sleepers Paard, dat den gantschen nagt buiten de Poort hadt heen en weder loopen dwaalen geweest was.

Men liet ondertusschen niets na, om met den Prins in onderhandeling te treeden; want men zag wel dat niemand van de andere Steden, schoon des verzocht, verscheen; dat die van *Haerlem*, de naaste en magtigste, de Poorten voor 's Prinsen Volk openlieten, allen toevoer aan het Leger deeden, en geen party maakten; dat die van *Leiden* allerlei gereedschap, als Schoppen, Spaden en ander Oorlogstuig naar 't Leger lieten volgen, en genegen scheenen te zyn om nog meer te doen; dat daarenboven het doorsteeken van de Dyken en het openen der Sluizen, niet alleen *Amstel'and*, maar ook een groot gedeelte van het Sticht *Utrecht*, van *Rhynland* en der *Woerder Oort*, konde onder water zetten, en dus veel schade aan persoonen en goederen veroorzaaken; en dat, zoo 't Beleg van eenigen duur ware, den Koophandel een grooten stoot zoude toegebragt worden: men wilde derhalve liever iets over 't hoofd zien, dan zich aan de onzekerheid van een Beleg blootstellen. Dienvolgens wierden de voorsz. Heeren den 3 Augustus andermaal tot den Prins gezonden, die, toen men hem derzelver komst aankondigde, niet weinig verheugd was. Dien dag hadt zyne Hoogheid al meermaals 't water met zyne rotting gepeild, en was nu ook bezig om te zien hoe hoog het zelve van tyd tot tyd aanwies; een teken dat hy niet weinig bekommerd was. Reeds daags te vooren hadt hem de sterke aanwas des waters zoo verlegen gemaakt, dat zyne Bevelhebbers de Landlieden altemets vraagden, *of zy niet wisten tot wat hoogte 't water wel zoude op kunnen vloeijen?* En om zich daar van te ontlasten, wierdt by zyne Hoogheid voorgeslagen, om den *Overtoom* door te steeken en op te graaven, 't welk men goed vondt, en ten dien einde hadt men reeds eenige Boeren met schoppen, houweelen en andere gereedschappen besteld, om dit werkstellig te maaken; maar naderhand verstaande, dat zulks hem weinig zoude kunnen helpen, werdt het achterwege gelaaten. Zyne Hoogheid, dit nagaande, en daarenboven in aanmerking neemende, dat het niet geraaden zoude zyn 't verzoek der

der Bezending van hun Hoog Mog. af te ſlaan, dat de ſchaden, door 't oploopend water, in dien omtrek veroorzaakt, hem ten allen tyde zoude toegekend worden, en dat, zoo hem de aanſlag mislukte, hy zich een groote ſchande op den hals zou haalen; om deeze redenen, en dus ook om zyn Leger met eenige eer van de Stad af te kunnen voeren, was de Prins des te gereeder om met de Afgevaardigden in onderhandeling te treeden: het Verdrag werdt dan te *Amſtelveen* getroffen op den 3 Augustus, omtrent den middag, en des avonds getekend. 1650.

Het bovenſtaande geval, vertoonen we in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men zyne Hoogheid, Prins *Willem den II. van* „ *Orange*, verzeld van eenige hooge Officieren, even buiten „ het Dorp *Amſtelveen*, bezig zynde om het water, dat ſterk „ aanwast, met zyn Rotting te peilen, terwyl eenigen van zyne „ Bevelhebbers, wat verder op, de Boeren ondervraagen, hoe „ hoog het water nog wel zou kunnen reizen: voorts ziet men „ hier en daar eenige zwervende Krygslieden.

In dit Verdrag kwam de Prins met de Gevolmagtigden overeen: „ Dat de Heeren van *Amſteldam* een beſluit zouden nee„ men, om zich te voegen by de zes andere Provintiën, aan-

„ gaande den ſtaat van Oorlog, met verzoek, dat zyne Hoog-
„ heid dien zou zoeken te regelen naar den voorſlag, door hem
„ zelven en den Raad van Staaten, op den 15 July, tot bevredi-
„ ging der Vereenigde Provintiën gedaan, en dat men niet te min
„ ondertusſchen, nevens de zes andere Provintiën, zoude volgen
„ den ſtaat van Oorlog, tot zoo lange 't nader *Conſent* van de andere
„ Provintiën zou weezen uitgewerkt, en, by 't ontbeeren van het-
„ zelve Conſent, tot zoo lange de Oorlog tusſchen Frankryk en
„ Spanje duuren, en wel ten langſte voor drie of vier jaaren, op
„ hoope dat de voorsz. Oorlog middelertyd zou weezen bygelegd:
„ doch dat men, zoo dit binnen dien tyd niet geſchiedde, zich alsdan
„ naar tyds gelegenheid gedraagen zoude, en tot den meesten
„ dienst van 't Land, volgens de orde van Regeeringe; Dat voorts
„ gelyk beſluit zou worden ingebragt, ten einde 't Krygsvolk,
„ by de Heeren Staaten van Holland afgeweezen, van hunne
„ achterſtallen zouden worden betaald, en met eenen helpen
„ goede orde ſtellen tot betaaling van het verder Krygsvolk; Dat
„ zyne Hoogheid, in de Stad gelievende te komen, ontfangen
„ zoude worden, even als zyne Voorzaaten, Stadhouders van
„ Holland waren ontfangen geweest, met alle eer, achting en
„ gedienstigheid; en dat, zoo zyne Hoogheid goedvondt te
„ verſchynen in de Vroedſchap, hem aldaar, in de voorsz.
„ hoedanigheid van Stadhouder, gehoor zou worden verleend;
„ Dat de Heeren van *Amſteldam* alle goede en mogelyke vlyt
„ ter Vergadering van de Staaten van Holland zouden aanwen-
„ den, op dat alle onlusten gantſchelyk weggenomen, de zaa-
„ ken tot een vaste en vertrouwde vriendſchap gebragt, en
„ alles mogt worden geſteld in vergetelheid, even als of het
„ nooit was voorgevallen: ten welken einde zy met zyne Hoog-
„ heid daar over beraadſlagen en gemeenſchap zouden houden;
„ Dat zoo haast als dit Verdrag aan wederzyden zou voltrokken
„ en ondertekend weezen, zyne Hoogheid aannam 't aangevoer-
„ de Volk te doen vertrekken naar hunne oude Bezettingen:
„ gelyk ook daartegen de Stad aannam haar aangenomen Volk
„ af te danken, en voorts alles in de Stad op den ouden voet
„ te herſtellen."

„ Wanneer men dit Verdrag," merkt men deswegens aan „ naar ſtrengheid zoude willen onderzoeken, zou men bevinden, dat 'er

ver-

verscheiden zaaken, ten opzichte van de form, in ontbreeken; by voorbeeld, noch de eene, noch de andere party was van iemand gemagtigd, om dat Tractaat te maaken. De Prins hadt, in goede form, daar toe gemagtigd moeten zyn door de Staaten Generaal, uit welker naam hy wilde, dat men zoude gelooven dat hy dit alles deede, en dit Tractaat hadt door hen zelven moeten worden bekrachtigd. De Stad kon van haaren kant niets doen, als met toestemming der Staaten van Holland, waar van zy een der voornaamste Leden was, en zy hadden ook moeten bekrachtigen dat geene, waar in men was overeengekomen. Maar, „ gaat men voort," de Prins wist wel, dat de Heeren Staaten Generaal hem niet zouden tegenspreeken; en zy, die van wege de Stad handelden, hadden voor niemand te vreezen, als de Prins op hunne zyde was."

Wat hier van zy, laaten we onbeslist. By dit Verdrag was nog een byzonder Artykel gevoegd, dat denzelven dag getekend en bekrachtigd wierdt; het behelsde: „ Dat zyn Hoogheid, „ buiten nadeel van de eer en goeden naam van de Heeren „ *Andries* en *Cornelis Bicker*, de een Oud en de andere tegen- „ woordig regeerend Burgemeester der Stad *Amsteldam*, en bui- „ ten bezwaar en krenking van hunne persoonen en goederen, „ waar voor zyne Hoogheid hen verzekert; naar deeze tyds „ gelegenheid, oordeelt dienstig te weezen voor den dienst van „ 't land, dat ze zich onttrekken van alle verdere regeeringe der „ Stad, zonder weder daar toe beroepen te worden; Dat zyne „ Hoogheid, des niet te min, bereid is in persoon hen te „ hooren, en, gehoord hebbende, zoo zyne Hoogheid alsdan „ mogt blyven by zyn voorig goedvinden, zullen zy zich vry- „ willig ontledigen van de voorsz. Regeeringe, op den voet als „ vooren: mits dat ze zich van nu af zouden onthouden van de „ publieke *functie* van de Stad." Hier uit blykt, dat de Prins een byzonder misnoegen moet gehad hebben op de beide Heeren *Bickers*, die edelmoedig genoeg waren, om, uit zucht voor 't welzyn der Stad, vrywillig afstand van de Regeering te doen.

De Bezending van hun Hoog Mog. aan den Prins, was, volgens sommigen, onder wege, toen ze 't sluiten van 't Verdrag vernam, en keerde dus, zonder zyne Hoogheid gesprooken te hebben, naar *'s Gravenhage* terug, terwyl de Heer van *Schagen*,

gen, die by Holland afzonderlyk tot zyne Hoogheid was geschikt, te *Amstelveen* komende, den Prins en 't Leger daar niet meer vondt; doch anderen zeggen, dat de Bezending dien zelven Woensdag avond te *Amstelveen* gekomen zy, en, nevens die van *Amsteldam*, by den Prins den avondmaaltyd bleeve houden; dat die van *Amsteldam*, onder andere redenen, welken by deeze gelegenheid gewisseld wierden, zeiden, *dat ze 't Element des Waters tot hun voordeel zouden gebruikt hebben*, waar op zyne Hooghied geantwoord hadt, *en ik zoude daar tegen het Element des vuurs gebruikt hebben*, 't welk van wederzyde al lagchend gezegd werdt.

Des anderendaags vertrok de Prins, des morgens om 6 uuren weder naar *'s Gravenhage*, en de troepen trokken ook dien zelfden dag naar hunne Bezettingen. 't Getal der Krygslieden, die meergenoemde Vorst tot deeze binnenlandsche, maar mislukte, onderneeming voorhadt te gebruiken, vinden we eigenlyk niet bepaald; maar dit is zeker dat ze te *Muiden*, aan de *Diemerbrug*, te *Ouderkerk*, *Amstelveen*, aan den *Overtoom*, aan het Huis *ter Hart*, half wege *Haerlem*, en te *Sparendam*, waar de Heer van *Sommelsdyk* zyn Schoonbroeder, den Heer van *Steeland*, met eenige Compagniën gezonden hadt, achtervolgens 's Prinsen bevel lagen. De Compagniën waren daarenboven ook zoo zwak, dat 'er geene rekening op te maaken was, sommigen Compagniën waren, zoo men zegt, niet boven de twintig mannen sterk, en een geheele Compagnie werdt op een enkelen Wagen van *Amstelveen* weggevoerd; doch de Prins zou welhaast meer Volks gekreegen hebben, zoo men het verdrag niet hadt getroffen: want behalve die, dewelken van dag tot dag by kleine hoopen aangekomen waren, kwamen 'er des woensdags twee Cornetten paerden uit *Bergen-op-Zoom* tot *Utrecht*, maar verneemende dat de zaak bygelegd ware, keerden ze naar hunne Bezetting terug. Ook waren zeven Vendels voetvolk des daags na het sluiten van voorsz. Verdrag uit *'s Gravenhage* tot *Weesp* gekomen, die aldaar eenigen tyd bleeven uitrusten, nademaal ze door vermoeidheid niet in staat waren, om ten eersten den wedertocht aan te neemen.

Hoewel de Prins nu afgetrokken was, en men dus niet meer scheen te vreezen te hebben, bleef men binnen *Amsteldam* niet minder op zyn hoede; want men wist dat zyne Hoogheid met het

het Verdrag zoo niet alle misnoegen afgelegd hadt, en dus dacht men dat hy het geene, dat hem nu mislukt was, zeer ſpoedig weder zou kunnen onderneemen, uit deeze vreeze ſproot dan, dat men de Grachten met een rei paalen liet bezetten, de Borstweeringen opmaaken, de Vendels Burgery, die toen ten getale van twintig waren, tot vierenvyftig vermeerderen, en dat men ook beſloot, twee Blokhuizen in den *Amſtel* te bouwen, zoo als ook geſchiedde, maar die, doordien ze den vryen loop van 't water verhinderden, en veellicht om dat men dezelven van geen noodzaaklykheid dacht te zyn, vier jaaren daarna wederom geſlecht werden: wyders ontboodt men een Ingenieur uit *Antwerpen*, en nam nog twee Vendels Waardgelders aan. Op deeze wyze liep het zoogenaamd Beleg deezer Stad tot niet, en ware 't anders uitgevallen, zou men, naar men zegt, dus te werk zyn gegaan: de Vendels Voetvolk, door *Gentillot* ingelaaten, zouden het Stadhuis, den Dam en andere voornaame plaatzen bezet hebben, terwyl de Ruitery, door de Stad zou getrokken zyn, om alle ſamenrottingen te verhinderen. De Prins, daarop in de Stad gekomen zynde, zou de Wet veranderd hebben, om *Amſteldam* tot eenpaarigheid met de andere Leden te noodzaaken, en buiten twyffel zou 'er nog wel iets anders toegeſtaan hebben moeten worden. Men tekent ook nog twee dingen aan, vooreerst dat de Krygslieden last hadden, om, wanneer ze de Stad intoogen, geene vyandlykheid te pleegen, zelfs niet te ſchieten, als op hen geſchooten wierdt, doch als de Burgery het te grof maakten, mogten zy zich verdeedigen: zy moesten der Burgery zeggen, *dat ze als Vrienden kwamen, ten beste van de Stad en van den Staat, om de eenigheid en vrede te bewaaren tusſchen de Provintiën in 't gemeen, en van de Leden van Holland in 't byzonder*. Ten anderen, dat ieder Ritmeester twee- of driehonderd Dukaaten by zich hadt, om de Ruiters, die meestal ſchielyk zonder geld of voorraad te paard geſteegen waren, 't noodige verſchot tot hun onderhoud te doen; men zeide ook, en dat dit zeggen gegrond is, durven wy niet bepaalen, dat men daar mede ook voorhadde om 't gemeene Volk als andersſins, die hun den ingang van de Poort zouden willen betwisten, te ſtillen en aan de hand te krygen; dan zy hadden dit Poortgeld, dank der waakzaamheid der Burgervaderen, en de getrouwheid der Inwoonderen,

ren, niet noodig, zulke Gasten waren best buiten eene vryheidlievende Stad gehouden.

Aleer we nu verhaalen 't geen hier over in *'s Gravenhage* te doen viel, moeten we eens zien hoe het zich met de zes gevangen Heeren toegedraagen hebbe, na alvoorens de oorzaak, zoo als men dezelve opgeeft, van 's Prinsen verbittering op dezelven ter neêr gesteld te hebben. „ Hy was verstoord op *de Witt*, zegt men, „ om de kloekhartige taal, welke deeze tegen de Bezen-„ dinge, toen zich dezelve te *Dordrecht* bevondt, hadt gevoerd. „ Op *Jan Duist* was hy zoo zeer niet gestoord, als wel op de Stad „ *Delft*, welker Gemagtigde hy was. *Stellingwerf* hadt op zich „ genomen, hem wegens zyne Stad te verzoeken, dat hy daar „ niet wilde komen, en 't gevoelen van die Stad, regelrecht „ strydig tegen dat van den Prins, in de Vergadering der Staa-„ ten te brengen. Hy hadt ook in die Vergadering zeer vry-„ moedig gesprooken tegen het gevoelen van den Prins. Wat „ aangaat de Gemagtigden van *Haerlem* en *Hoorn*, hy hadt geen „ byzonder misnoegen tegens hunne persoonen. Maar dat hy „ niemand van *Amsteldam* liet in verzekering neemen, geschied-„ de, om dat hy zich op de hier boven verhaalde wyze aan „ hen wilde wreeken." De gevangen Heeren bleeven op het Hof in bewaaring tot des anderendaags den 31 July, wanneer ze des avonds drie aan drie, in twee Koetsen, elk van drie Soldaaten verzeld, door de *Veenen*, *Woerden* en *Ysselstein*, om alle Steden voorby te gaan, op het Slot te *Loevestein* gevoerd wierden. Voor de Koetsen gingen vyftig Ruiters, zoo veel in het midden en even zoo veel achter, behalve nog vyftig Muskettiers, zoo dat ze zoo sterk bewaard werden, als of ze aan 't grootste Landverraad waren schuldig geweest (*).

On-

(*) Een Schryver van dien tyd verhaalt dit eenigsins anders. „ Voor ieder „ Koets," zegt hy, „ gingen zes Ruiters, het Convooi bestondt uit Ruiters „ en Voetvolk, en in ieder Poort der Karossen zat een Krygsman, gewapend „ en met een Roer voorzien. De bewaaring," gaat hy voort, „ was zoo „ naauw, dat, als ze der natuurlykheid zouden bescheid doen, de Soldaaten „ zich in een halve maan met geladene Roers rondom hen stelden, en in de „ Koetsen, of op den weg zynde, wierdt hun niet als hunne Moedertaale toe-„ gelaaten te spreeken. Toen de Soldaaten in een zekere Herberg voor de „ eerstemaal pleisterden, zagen zy eerst welke Heeren de Prins hadt doen

ge-

Ondertusschen hadt de Vroedschap van *Dort* het gevangeneemen van den Heer *de Witt* zo dra niet vernomen, of zy besloot den volgenden dag eene aanzienlyke Bezending aan den Prins te doen, om hem te beweegen den gevangene te ontslaan, onder borgtocht van de Stad, dewelke aanboodt hem voor 't Gericht te zullen doen verschynen, zoo dra hy wierdt gedagvaard. De Vroedschap prees ook zyne goede diensten, die hy aan het Vaderland hadt gedaan, en verklaarde dat hy, nopens de hervorming der troepen, niets hadt gedaan als overeenkomstig met zynen last. Zy voegde daar nog by; dat ze den laatsten voorslag van den Prins en van den Raad van Staaten, ten opzichte van 't getal der troepen, die men in dienst zou houden, toestondt, en zelfs ook andere Steden der Provintie daar toe zou trachten te beweegen, zonder benadeelinge echter van de vryheid, die ze hadt, uit krachte van de Unie, om alle jaaren te overweegen en in te brengen 't geene ze hadt te zeggen, wegens de buitengewoone onderstanden, die de Raad van Staaten gewoon was te verzoeken. Wyders besloot ze, dat de Prins door Gemagtigden verzocht zoude worden, dat de Vergadering van de Staaten wederom terstond zou mogen worden beschreeven, in zoodanige maniere, dat de Leden in alle zekerheid aldaar zouden mogen verschynen, en dat hy de Troepen van den Staat van voor *Amsteldam* wilde doen aftrekken, biedende de Stad *Dordrecht* zich aan als Middelaaresse, om de zaaken by te leggen. Doch toen men dit besluit genomen hadt, verstondt men dat de Prins naar *Amsteldam* was vertrokken; zoo dat deeze Bezending geenen voortgang hadt. Maar twee dagen daar na wierdt in de Vroedschap een Acte gemaakt, waarby 't gedrag van *de Witt* gerechtvaardigd, en hy en zyne Kinderen onschuldig verklaard werden van 't geene hun was overgekomen, of nog zou kunnen overkomen. Zy besloot

„ gevangen neemen. Op *Loevestein* komende, wierdt elk in een byzonder
„ Vertrek geplaatst, en alzoo de knecht van *de Wit*, de knecht van *P. Ruil*,
„ en *G. de Bode* voor Burgemeester *J. de Waal*, mede naar *Loevestein* ge-
„ voerd werden, heeft men ze zeer nauw by hunne Heeren binnen derzel-
„ ver Kamers gevangen gehouden, en de Brieven, die uit- en ingingen scherp
„ onderzocht. De Heeren bragten hunnen tyd dus meest door met te lee-
„ zen, en werden met goede spyze en drank verzorgd; de Pensionaris *Keizer*
„ hadt zyn Zoontje by zich, maar *Stellingwerf* was alleen".

ſloot dezelve aanbiedingen te doen in de Vergadering der Staaten van Holland, die ze te vooren beſlooten en vastgeſteld hadt te doen aan den Prins, mits dat hy de Gevangenen in vryheid ſtelde, en van voor *Amſteldam* aftrok, waar toe men hem zou verzoeken door eene Bezending, die opzettelyk aan hem zou gezonden worden, zoo van wege de Heeren Staaten Generaal als van die van Holland. De Vroedſchap van *Dordrecht* verboodt ook aan haare Gemagtigden zich in eenige Staatszaaken in te laaten, voor dat deeze zaak was afgedaan, of in eenige onderhandeling te treeden, voor dat de Gevangenen in hunne bedieningen waren herſteld. Maar deeze Voorſlagen zwakkelyk onderſtennd wordende door de andere Steden, en de Bloedvrienden der Gevangenen beducht zynde voor derzelver perſoonen, indien deeze zaak met al te groote drift in de Vergadering van Holland wierdt aangedreeven; zoo werdt 'er niet anders gedaan, als dat den Gemagtigden van *Dordrecht* last gegeeven wierdt, om zich te ſchikken naar de Advyzen en 't gedrag der andere Steden, welker Gemagtigden ook in verzekering genomen waren. Hier uit kan men opmaaken, dat de Prins een groote ſchrik der gemoederen hadt aangejaagd, en dus durfde men naauwelyks zeggen, dat het geen, 't welk zyne Hoogheid hadt gedaan, ſtrydig ware tegen 's Lands Wetten, ook merkt men aan, dat zy, die naar *Loeveſtein* waren gevoerd, Gevangenen waren van den Prins van *Orange*, en niet van den Staat, dewyl de Prins, hen op eigen gezag, hadt gevangen genomen, en naar *Loeveſtein* doen brengen, alwaar ze, op zyn order, door een Officier alleen bewaard werden.

Het was derhalve aan den Prins, dat men het ontſlag van de gevangen Heeren moest verzoeken; de Regeering van *Delft* en de Bloedvrienden van *Jan Duist van Voorhout* ſloegen deezen weg ook in, gelyk de Heer van *Renswoude* den 15 Augustus ter Vergadering van hun Hoog Mog. bekend maakte, als hebbende aan zyn Hoogheid vertoond, om zyn ontſlag te erlangen, dat dezelve een oud man was van omtrent de zeventig jaaren, die, volgens de gewoonte der Stad *Delft*, binnen weinig maanden van zyne Waardigheden ontſlagen zoude worden; dat de Regeering hem, op zyn verzoek, terſtond van zyne bediening last en eed zoude ontſlaan, zonder hem daar ooit weder in aan

te

te neemen, behoudens dat hy daar door in eer, goeden naam 1650.
en faam niet verkort zoude zyn of worden; en dat de Prins derhalve, uit krachte van hun Hoog Mog. Acte van den 5 der laatsleeden maand Juny, den Heer *Jan Duist van Voorhout* uit zyne gevangenis hadt ontslagen. Dit ontslag werdt welhaast gevolgd van dat der vyf overige Heeren. *Jacob de Witt* verzocht insgelyks aan de Regeering van *Dordrecht* ontslag van alle zyne bedieningen, als wel weetende dat dit alleen het middel ware, om weder op vrye voeten gesteld te worden; de Vroedschap stondt dit verzoek wel toe, maar met weêrzin, en liet hem den rang, dien hy te *Dordrecht* hadt, behouden, met een verklaarende, dat deeze ontslaging gescheidde zonder zyne eer, of Familie te benadeelen. Dus werdt hy, gelyk ook alle de andere Heeren, op last van zyne Hoogheid, los gelaaten.

Ten zelven dage dat de Heer van *Renswoude* 't verzoek van de Heeren van *Delft* bekend maakte, gaf hy hoogstdezelven ook te verstaan, dat de Prins hem, geslooten en met zyn klein Zegel verzegeld, ter handen hadt gesteld, *de redenen en motiven, die zyne Hoogheid hadden bewogen, om, uit krachte van voorn. Acte van den 5 Juny; de opgemelde Heeren in hechtenis te zetten*; doch na ryp overleg werdt goedgevonden, om deeze redenen, zoo beslooten en verzegeld als ze waren, voor als nog in de Kasse der Griffie ter zyde te leggen, 't welk van den kant der Heeren Staaten van Holland ook gedaan werdt.

Ondertusschen was by hun Ed. Gr. Mog. den 13 Augustus een besluit genomen, om het voorstel, den 15 July, by den Prins en den Raad van Staaten gedaan, met eenpaarige stemmen aan te neemen, en hun Hoog Mog. namen vyf dagen daar na ook het zelve besluit. Dienvolgens kwam men over een: „ Dat „ 'er vyfenvyftig Compagniën Voetvolk, en twaalf Compagniën „ Ruiters, afgedankt zouden worden, 't welk gedaan zou worden „ zoo op naam van den Prins als van den Raad van Staaten. „ Aangaande de vier Compagniën Ruitery en de duizend man „ Voetvolk, waar over het geschil geweest was, daar omtrent „ kwam men over een, dat die troepen zoo lang in dienst zouden „ blyven, tot dat de Provintiën haar gevoelen daar over zouden „ geüit hebben, 't welk ze binnen den tyd van vyf of zes weeken „ moesten doen; dat alle Wedden, Gagiën en Achterstallen, uitgedrukt in den staat van Oorlog des jaars 1621, en de Krygs-

„ knechten, die op de lyst van de ſtaaten van Oorloge der jaaren „ 1626 en 1627 ſtonden, betaald zouden worden tot den laatſten „ December 1648; dat de laatſte ſtaat van Oorlog zou beginnen „ met den 1 January van 't volgende jaar; en dat in het toeko- „ mende geene byzondere Provintie zou onderſtaan eenige troe- „ pen af te danken, maar dat zulks wierdt gelaaten aan de Al- „ gemeene Staaten, die dit zouden doen op het advys van den „ Raad van Staaten, zonder krenkinge echter van de vryheid, „ welke de Provintiën hadden, om de noodige onderſtandgelden, „ tot onderhoud van 't Krygsvolk toe te ſtaan" Doch de Gecommitteerden van de Provintiën Friesland en Groningen bewilligden niet in dit beſluit, dan op voorwaarde, dat de vyftig Compagniën, welken zouden afgedankt worden, alleen uit vreemde troepen zouden beſtaan. Schoon nu deeze voorwaarde niet naar den zin van zyne Hoogheid ware, gaf hy 'er nogthans zyne toeſtemminge aan, om dat hy zag, dat het gevoelen deezer beiden Provintiën de goedkeuring van de vyf anderen wegdroeg; volgens overeenkomst wierden 'er vervolgens twintig Vendelen Franſchen, tweeëndertig Engelſchen en drie Schotſchen afgedankt. En zoo dra waren de voorsz. zes weeken niet om, of die van Holland drongen zagtelyk aan, om het beſluit, deswegens genomen, ter uitvoer te brengen; maar dewyl de Prins toen niet in *'s Gravenhage* was, wilde niemand de eerſte zyn om Holland toe te vallen: 'er geſchiedde dus geene verdere afdanking.

Wy hebben hier boven gezegd, dat zyne Hoogheid, even voor zyn vertrek naar 't Leger, 't welke rondsom de Stad *Amſteldam* verſpreid lag, zyn voorneemen op die Stad en het gevangen neemen der zes Hollandſche Heeren aan de Provintiën, door eenen Brief, bekend gemaakt hadt: of nu de meeste Gewesten het gedrag des Prinſen, in deezen gehouden, als billyk, nuttig voor den Staat en 't behoud der Unie aanmerkten, dan of ze eenige andere redenen hadden, om zyne Hoogheid voor het geene hy verricht hadt te bedanken, laaten wy daar. Ondertusſchen is het zeker, dat die van *Zeeland*, voor 't vertrek des Prins naar *Dieren* (*), 't welk den 27 Augustus was, Staatgewyze in *'s Gravenhage* gekomen waren, en den Prins zeer plechtig en breedvoerig bedankt hadden voor het geene hy te *Amſteldam* hadt ge-

(*) Wy vinden aangetekend, dat de Prins van dit Land en Heerlykheid, zeer gelegen tot de Jagt zynde, onlangs den eigendom verkreegen hadt.

gedaan, en dat hy eenige Gemagtigden van Holland in verzekering hadt laaten neemen, hem voorts vermaanende in soortgelyke proeven van zynen yver voor den Staat te volharden. *Gelderland* bedankte hem insgelyks, maar in zulke bewoordingen, datze 't geen hy verricht hadt noch kwaad- nog goedkeurden; die van *Friesland* keurde 't goed in algemeene bewoordingen: van den kant der Staaten van *Overysfel* wierdt de Prins voor zyn genomen moeite bedankt, zeggende dat ze niet twyffelden, of hy hadt gewichtige redenen gehad, om zoo te handelen als hy gedaan hadt. Te Utrecht waren 'er, die gaarne gezien zouden hebben dat de dankzegging, onder anderen, met deeze woorden geschied ware: „ Dat ze zich verplicht vonden, om zyne Hoogheid „ gantsch dienstig en vriendelyk te bedanken voor zyne trouwe „ voorzorge, als mede dat ze ten eenemaal voor goedkeurden de „ middelen, by zyne Hoogheid in het werk gesteld tot stuiting van „ alle *kwaade menées* en *slim beleid*, en tot handhaving der Unie „ deezer Nederlanden; zynde naamelyk 't gevangen neemen van „ eenige persoonen, en het zenden van een goed getal Compag- „ niën Ruiters en Knechten naar *Amsteldam*, om deeze Stad by „ de Unie te behouden, enz.". Maar de Vroedschap dier Stad vondt niet geraaden tot eene zoo *speciale* dankzegginge te komen; de Staaten van *Utrecht* schreeven derhalve: „ Dat zy, vernomen hebbende wat zyn Hoogheid in deeze gantsche zaak hadt gedaan, vervolgens verstaan hadden, dat hy aan de Staaten Generaal de redenen van zyn gedrag schriftelyk hadt ter hand gesteld; welke redenen, schoon ze tot nog toe geheim gehouden wierden, zy niet twyfelden of zouden goed en krachtig zyn: in welk vertrouwen zy hem wel bedanken wilden voor de moeite, die hy hadt gelieven op zich te neemen". Wat de Staaten van *Groningen* en *Ommelanden* aanbelangt, zy waren toen nog niet vergaderd geweest, en dus kwam 'er geen schryvens van dien kant.

Zoodanig handelden de zes Provintiën, en scheenen niet van oordeel te zyn, dat 's Prinsen gedrag een aanslag ware op de Souvereiniteit van Holland. „ Doch deeze zweegen stil" en toonden klaar genoeg na den dood van zyne Hoogheid, hoe zeer zyn gedrag hun mishaagde. 't Is wel te denken, „ gaat men voort," dat de Toestemmers van 's Prinsen gedrag kennis genoeg hadden van 's Lands wetten en belangen, om te weeten, dat hy dezelven, op zyn eigen hand, geschonden, en eene zaak

 be-

bedreeven hadt van een gevaarlyk gevolg voor de vryheid van den Staat; maar de vreeze van hem te zullen verbitteren, en mogelyk ook de hoope van Krygsampten, door zyne gunst, te zalen verkrygen, deedt hen ſpreeken tegens hun beter weeten aan. 't Was onmogelyk dat een Generaal, die tegelyk Stadhouder was, in zulk een ſtaat zyn gezag niet ten top zou vyzelen, als men hem nog zelfs bedankte wegens 't geene hy tegen de vryheid van den Staat gedaan, en hen, die ze hadden durven verdeedigen, zoo kwaalyk gedandeld hadt."

De ſchrik, dien 's Prinſen aanſlag op *Amſteldam* veroorzaakt hadt, bleef als nog zeer vast in de gemoederen aldaar huisvesten, in dier voege, dat men nog in de maand September de aankomende Schepen *viſiteerde*, en ſcherpe wacht hielt, dewyl men vast in de meening was, dat de Prins nog meer dingen op het oog hadde, en zich *abſolut* en Souverein zochte te maaken. En het was 'er verre af, dat zyne Hoogheid van zin ware om de beleedigde party eenig genoegen te geeven, zoo als ſommigen dachten; want den 7 September, den dag van de verandering der Regeering van *Haerlem* zynde, maakte hy tegen dien tyd in *'s Gravenhage* te zyn, 't welk niet zonder oogmerk geſchiedde: ook toonde hy dit zeer rasch. Op de *Nominatie* vondt hy naamen van perſoonen, die niet naar zynen zin waren, en zag dat men den Heer *Verkamere*, wien hy toegedaan was, voor by was gegaan, daar men, zoo als gezegd wordt, geringe en niet zeer aanzienlyke perſoonen daar op geplaatst hadt; waarom hy de waardigſte en aanzienlykſte ook voor by ging, en nieuwe geringe lieden, onder anderen, een Deurwaarder, verkoos: maar men melt niet tot welke bedieninge. En toen die van de Stad den Heer *de Waal* verordend hadden tot Weesmeester of Armenvoogd, welke bediening zelfs wel aan een Roomschgezinden wierdt gegeeven, liet hy zulks verbieden, of te kennen geeven, dat deeze verkiezing hem onaangenaam ware. Hoe het hier mede zy, zeker is het, dat 'er in Holland over 't algemeen een groot misnoegen op zyne Hoogheid plaats hadt, en dat men geene hoonende woorden, noch beſchuldigingen achter wege liet; of men tot dit laatſte moet brengen, dat de Prins de Republiek in eenen nieuwen Oorlog met Spanje heeft zoeken te wikkelen, zal men kunnen oordeelen uit het verhaal, het welk men daar van gemaakt heeft, en welks waarſchynlykheid of waarheid wy aan de beſlechting onzer Leezeren overlaaten.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1650.

„ De Prins, " zegt men, „ naar de Voorslagen, die hem van Frankryk waren gedaan, luisterende, gelyk blykt uit de Brieven van den Maarschalk *d'Estrades*, die, „ zoo als we op zyn plaats gezien hebben, " in het Leger der Staaten onder Prins *Frederik Henrik* hadt gediend; zoo schreef Prins *Willem* hem een Brief, gedagtekend den 2 September, waarin hy hem verzocht, dat hy by hem in 's *Gravenhage* wilde komen, nademaal hy hem over zeer gewichtige zaaken, die zyne Hoogheid betroffen, hadt te spreeken. Hy raadde hem tot een dekmantel van zyne komst te gebruiken, dat hy kwam om betaling te vorderen van 't geen men hem schuldig was, wegens de Wedden van zyn Regiment. *d'Estrades* schreef daar over aan den Kardinaal *Mazarin*, die den Brief van den Prins aan de Koningin vertoonde; waarop aan *d'Estrades*, den 15 van dezelve maand, geschreeven wierdt, dat hy zich terstond naar Holland hadt te begeeven by den Prins van *Orange*: zendende hem tevens eene volmagt toe, om met hem te handelen en te sluiten, ingevalle hy den Prins genegen vondt, om met Spanje te breeken. De Kardinaal voegde daar by, dat dit de grootste dienst was, dien *d'Estrades* aan den Koning konde doen, en dat hy het hem, voor zyn persoon, zou dank weeten, dewyl daardoor alle de maatregels zyner Vyanden gebroken zouden worden". Zie hier het ontwerp van dat Tractaat, waarin gezegd werdt: „ Dat de Koning beloofde tegen den 1 Mai 1651
„ in het Veld te brengen een Leger van tienduizend man te
„ voet, en zesduizeud man te paard, om *Brugge* aan te tasten;
„ dat de Prins van *Orange* van zynen kant beloofde met Spanje
„ te breeken, en op denzelfden dag in 't Veld te komen met
„ tienduizend man te Voet, en vierduizend man te Paard, om
„ *Antwerpen* aan te tasten; dat de Koning en de Prins tegelyk
„ zouden breeken met *Cromwel*, en dat ze door allerleië mid-
„ delen zouden trachten den Koning van Engeland in zyne Ry-
„ ken te herstellen, en den Oorlog tegen de Wederspannigen
„ voort te zetten; dat men niet zou luisteren naar een Verdrag
„ met Spanje, als met wederzydsch genoegen."

Om dit uit te voeren, moest de Prins rekening maaken van den Oorlog te voeren, in weêrwil van de Provintie van Holland, en

dezelve te noodzaaken de gewoone onderſtandgelden daartoe te verſchaffen. Dit kon hy niet doen als met geweld of met dreigementen. De Koning van Frankryk, om den Prins in dien Oorlog in te wikkelen, kwam met hem over een wegens de volgende Artykelen, die geheim moesten blyven: „ Dat, de Stad *Antwerpen* door den Prins van *Orange* berend zynde, de Koning tweeduizend Paarden van zyn Leger, 't welk *Brugge* aantastede, zoude zenden, om zich by den Prins van *Orange* te voegen; en dat, na 't bemagtigen der twee gemelde plaatſen, de twee Legers zich zouden vereenigen, en *Bruſſel* gaan aantasten; dat op denzelfden tyd het Leger van den Koning, het welk op de grenzen van *Picardie* was, *Bergen* zoude aantasten. De Koning beloofde den Prins toe te zenden de Beſcheiden, waar by hy hem aanſtelde tot Luitenant Generaal van zyn Leger; zoo rasch als *Antwerpen* ingenomen zou zyn, en om zyne Troepen te gebieden, gelyk zyne Voorzaaten hadden gedaan; dat de Koning zou toeſtaan, dat de Prins van Orange *Antwerpen*, en het Markgraafſchap van het Heilig Ryk in eigendom zou bezitten, zoo voor zich zelven als voor zyne Erfgenaamen, en zyne toeſtemming tot den Vrede niet zou geeven voor dat dit Artykel was toegeſtaan; dat de Prins van *Orange* beloofde eene Vloot van vyftig wel bemande Schepen in 't *Kanaal* te doen blyven, van den 1 May 1651 tot het einde van November van het zelfde jaar; zoo om zich tegen Spanje als tegen de Wederſpannigen van Engeland te ſtellen; dat het Tractaat van Verdeeling, 't welk tusſchen Koning *Lodewyk den* XIII. en de Staaten Generaal was gemaakt in het jaar 1634, zoude worden achtervolgd, en dat als de Legers, zoo van den Koning als van de Staaten, elk afzonderlyk eenige plaatſen aantasteden en bemagtigden, die niet tot hunne Verdeelinge behoorden, dezelven bewaard zoude worden tot op den vrede door hem, die ze hadt bemagtigd; wel verſtaande dat, indien de twee Legers by een gevoegd gelykelyk eene plaats aantasteden en veroverden, dezelve zoude blyven aan hem, wien ze volgens het gemaakte Tractaat toekwam". Dit Tractaat werdt den 20 October in '*s Gravenhage* geſlooten.

Zoodanig is 't verhaal van deeze gebeurtenis, dat op 't gezag van den Heer *d'Estrades* gegrondvest is, en ook veele tekenen

van

van waarſchynlykheid op het voorhooft draagt; dan, behoudens den eerbied, dien men mannen van rang en geleerdheid verſchuldigd is, zou men kunnen vermoeden, dat dit ontwerp zoo wel verdicht ware, als de geheime Artykelen tusſchen de Stad *Amſteldam* en het Engelsch Parlement, waarvan wy hier boven gewag gemaakt hebben, en het welk insgelyks zulk een zweem van waarſchynlykheid hadt, dat het by den Heer *van Sommelsdyk* ingang vondt; want toen hy met het Staaten Volk by het Huis *ter Hart* lag, en de Gedeputeerden van *Haerlem* aldaar by hem kwamen, zeide hy onder anderen aan den Heer *van der Kameren*: „ Dat het goed zoude zyn, dat 'er geen nader en meerder Cor„ respondentie en Gemeenſchap tusſchen de Stad van *Amſteldam* „ en 't Parlement van Engeland was; dat zyne Hoogheid aan „ hem, zes dagen te vooren (naamelyk voor zyne komst by 't „ voorsz. Huis), bericht hadt, dat hem een Brief vertoond „ was, geſchreeven uit *Londen*, aan een Engelsch Officier, in„ houdende dat het Parlement beloofd hadt tienduizend man, tot „ byſtand van de Stad *Amſteldam*, te zullen zenden; en dat zyne „ Hoogheid ook gezien hadt een Lyst, waar op de naamen de „ Kolonellen en andere hooge Officieren van 't voorsz. Volk „ uitgedrukt waren." Wel is waar, dat de maare van de Belegering van *Amſteldam*, zoo als gezegd is, drie weeken, voor dat het gebeurde, uit andere Gewesten herwaards overwaaide; maar zoo de Regeering dier Stad daar acht op geſlagen, en zoodanig eene toezegging van het Parlement gehad hadt, zou dezelve niet gewacht hebben tot de overkomst der gewaande tienduizend mannen, om zich in een behoorlyken ſtaat van tegenweer te ſtellen, zoo als zy deedt zoo haast de onverwachte tyding van de aannadering van Krygsvolk haar ter ooren kwam; ja hadt ze zulk een bezoek van zyne Hoogheid vooruitgezien, gelyk ze noodwendig hadt moeten doen, indien ze zoodanig een belofte van het Parlement verworven hadde, dan is het ongetwyfeld, dat de Prins het hoofd nog veel ſterker zou geſtooten hebben: zyne Hoogheid, dergelyke berichten hebbende, zou, aan den anderen kant, de zaaken zoo ſtil en heimelyk niet belegd, maar een gantsch anderen weg ingeſlagen hebben, om zyn doelwit te bereiken. Doch ter zaake.

Alle deeze geſchillen en lasteringen namen ondertusſchen wel-

haast een einde met den dood van zyne Hoogheid. Een groote Liefhebber van de Jacht zynde, was hy weder naar zyn nieuwelings gekochte Heerlykheid *Dieren* gekeerd, en gaf zich zoo krachtig aan dit vermaaken over, dat hy, schoon het weer windig en regenig ware, zich op de Veluwe onthielt en te *Bikbergen* in een Boerenhuis behielp, steeds met jaagen voortgaande, 't welk hem geene geringe vermoeijinge veroorzaakte; dan dit duurde tot het einde van de maand October, wanneer hy door de Koorts werdt aangetast, en gelyk hem aldaar geen gemak genoeg verschaft kon worden, vondt hy geraaden zich te water naar 's *Gravenhage* te laaten voeren, waar hy dan ook den 29 October 's morgens om drie uuren aankwam.

Men bespeurde zeer spoedig, dat hy de Kinderpokjes onder de leden hadt, waarom hy door de drie Geneesheeren met alle mogelyke zorg behandeld wierdt, en de pokjes stonden in het eerst zoo wel, dat de Geneesheeren aan zyne hoogzwangere Gemaalin, de Koninglyke Prinses, en aan de Prinsesse Weduwe verklaarden, *dat tusschen zyne Hoogheid en een gezond mensch geen meer onderscheid was, dan alleen dat hy de pyn der pokjes hadt, en wat ongemeen dorstig viel.* Maar den 6 November, omtrent drie uuren nadenmiddag, veranderde de Ziekte door 't verheffen van de Koorts, die 's avonds omtrent half agt vermeerderde; nu begon men te zien, dat de jonge Vorst niet buiten gevaar was, waarom de Prinsesse Weduwe daar van verwittigd, en omtrent half negen door een Kamerling de Predikant *Stermont* ten Hove gehaald werdt. Sommigen zeggen, dat de Prins reeds zonder spraak en kennis, doch anderen, dat hy nog by zyne goede kennis was, en dat men dus zyn zoo spoedig overlyden niet verwachtte; dan dit zal nader blyken uit het verhaal van den Predikant zelven. Hy zegt: „ dat „ hy hem aansprak, en deszelfs ziele met bondige en beknopte re- „ denen, strekkende tot oefeninge van boetvaardige droefheid, „ hoop van verzoeninge en vergeevinge, mitsgaders een ver- „ trouwen op CHRISTUS bloedige verdiensten, getracht heeft „ voor te bereiden tot een zalige verwachtinge van JEZUS „ CHRISTUS toekomste, en zynen uitgang uit deeze ellendige „ wereld. Waar op zyn Hoogheid, door den Predikant gevraagd „ zynde, of zyne ziele op deeze gronden wel gerust, en bereid „ ware vrymoediglyk den dood, en het daar op volgend geni-

„ dig

„ dig Oordeel zyns Zaligmaakers te verwachten? met een holle
„ ſtem *ja* antwoordde, zyne oogen met eenen ten Hemel ver-
„ heffende, De Predikant zeide daar op: *Doorluchtige Vorst! laat,*
„ *nevens deeze oogen uwes ligbaams, ook derwaards uw harte, en de*
„ *oogen uws geloofs heenen gaan; en ik verzekere u, dat Gy den Hemel*
„ *geopend zult zien, en den Zoone des Menſchen ſtaande ter rechterhand*
„ *Gods, om uw ligbaam te geeven verſterkinge, of om uwe ziel gerus-*
„ *telyk te ontfangen in zyne Heerlykheid.* Waar op de Predikant en
„ Omſtanders, die weinig in getale waren, met goedvinden van
„ zyne Hoogheid, op hunne kniën nedervielen, en God om
„ ſpoedige verligting baden; onder 't bidden wierdt men eene
„ groote en ongeloofelyke verandering in het weezen van zyne
„ Hoogheid ontwaar, 't welk den yver des Gebeds verdubbelde,
„ en hen allen deedt uitzuchten, dat God toch de perſoon van
„ zyne Hoogheid, en *in hem ons lieve Vaderland* genadig wilde
„ zyn. Daar na vraagde de Predikant zyne Hoogheid, of hy de
„ woorden des Gebeds verſtaan, en daar door eenige vertroos-
„ tinge ontfangen hadt? Maar hy kreeg geen antwoord. De
„ Geneesheeren poogden nu den Prins eenige verſterkende mid-
„ delen in te geeven, doch ze vonden zynen mond vast toege-
„ ſlooten, 't welk hen allen deedt beſluiten, dat het oogenblik
„ zyner afſcheidinge naby ware. Zy vervoegden zich dus weder
„ tot het Gebed; doch zagen van ſtonden aan dien Vorst, met
„ eenige weinige ſnikken, zyne ziel ten Hemel zenden in die
„ Gelukzaligheid, welke hem, niettegenſtaande de klachten,
„ traanen en zuchten van zyne getrouwe Dienaaren, en anderen,
„ die daar tegenwoordig waren, de lust van weder te keeren be-
„ nomen heeft. En alzoo, „ vervolgt de Heer *Stermont,*" is de
„ Prins, *die in Wysheid, Beleefdheid, Voorzichtigheid en Kloekmoe-*
„ *digheid,* zyn Hoogberoemde Voorouders te bovenging, en de
„ Wereld tot een wonder ſtrekte, in 't ſierelyke bloeiſel en de
„ jeudige kracht van zyne jaaren, oud zynde *vierentwintig jaaren*
„ *en zes maanden,* na dat de *ondankbaarheid deezer tyden, en de*
„ *lasterlyke ſmaadheid veeler menſchen,* een tyd lang zyne ziel door-
„ ſneeden hadden, der Wereld, *die zyne bywooninge niet waardig*
„ *was,* onttrokken en overgebragt in die plaatſe, waar de Lau-
„ werkranſen zyner *Glorieschallende Daaden* niet zullen verwelken,
„ op Zondag den 6 November, des avonds omtrent negen uuren,

„ *in*

„ *in het jaar van 't Voorspook van den Val deezer Landen* 1650."

Dit was het einde van Prins *Willem den II.* Zoon van Prins *Frederik Henrik*, die een Zoon was van Prins *Willem den I*, den Grondlegger van ons vry Gemeenebest. „ Men kan niet ontkennen, dat die jonge Vorst zyne gebreken hadt. Hy was te heerschzuchtig, en te veel geneigd tot die ondeugden, welken gemeenelyk eene jongheid, aan zich zelve overgelaaten, verzellen; doch hy bezat veele uitmuntende hoedanigheden, die hem beminlyk maakten en achten deeden. Hy bezat eene onvergelykelyke schoonheid van lighaam, die aan weinigen van zyne kunne gemeen is; doch de aangenaamheid van zyn gestalte en gelaat was nogthans vermengd met een zekere zwier van grootheid en gezag, die het oog van die hem aanschouden in eerbied hielt. Zyn verstand was zoo leevendig en doordringend, dat hy van zyne eerst Jeugd af een groote kennisse der Wiskonst, nieuwe Wysgeerte, van de Historie, Dichtkunde en van vyf verschillende Taalen, welken hy met eene zonderlinge gemaklykheid sprak, bekomen hadt. Alle deeze voordeelen, schoon zeer bekwaam om hem met verwaand- en trotschheid op te vullen, verhinderden echter niet, dat hy zoo vriendelyk, beleefd en gemeenzaam was, als men het kon wenschen van een Prins, gesprooten uit het bloed van Koningen en Keizers. Hy was dapper, en scheen niet minder bekwaam tot goed overleg, dan tot het uitvoeren; behendig, sterk van lighaam, onvermoeijelyk te paard, en bereids zeer kundig in de Konst des Oorlogs, waar toe hy groote zucht hadt: zoo dat, indien de dood hem niet zoo vroegtydig weggerukt hadde, hy onfeilbaar tot dat punt van befaamdheid en eere zou gekomen zyn, tot het welke zyn Grootvader, Oom en Vader gesteegen waren," Hy was voor het overige, gelyk zyn Vader, niet zeer maatig in het eeten, en daar door veel aan hoofdpyn onderworpen; een groot liefhebber van jaagen, kaatsen en andere spelen met den bal: mitsgaders van zwemmen en baaden in koud water. Deeze vermoeijende oefeningen strekten meer of min tot verzwakking zyns lighaams; ook werdt de Koorts, die hem in de maand July deezes jaars aantastte, toegeschreeven aan het onvoorzichtig baaden in den Vyver te *Ryswyk*.

Toen het lighaam 's anderendaags geopend wierdt, vertoonden de pokjes zich nog van buiten gezwooren en wit, het welk geen kwaad

kwaad teken was; veelen waren 'er ook doorgebroken: doch 1650.
men vondt andere tekenen in 't lighaam, die, al hadt men ze van buiten kunnen zien, de geneezing onmogelyk maakte. Het Lyk werdt niet openlyk ten toon gesteld, gelyk dat zyner Voorzaaten, deels om dat het aangezicht door de pokjes zeer veranderd en geschonden was, en deels, doch wel inzonderheid, om dat het te veel gedruis en geraas gemaakt zou hebben, 't welk de Koninglyke Prinses, die thans op het uiterste haarer zwangerheid was, tot groote ontrustinge verstrekt zou hebben; om deeze rede hadt ze ook haar Gemaal, geduurende zyne ziekte, niet gezien, en men wilde haar den eersten nacht deszelfs dood niet bekend maaken, maar zy bespeurde het zelve aan het veel uit- en inloopen, en de beroerten, die in het Hof plaats hadt. De Lykstaatsie geschiedde eerst op den 8 Maart des volgenden jaars, zoo als wy dan zullen melden.

Schoon nu de Prins zeer jong was, en men in dien ouderdom niet te zeer aan den dood gedenkt, schynt hy zulks echter wel gedaan te hebben; want uit een afschrift zyns Uitersten Wille, zoo die anders echt zy, vinden wy geboekt, dat hy zyne oudste Zuster *Louise*, Keurvorstinne van *Brandenburg*, by gebrek aan Kind of Kinderen, tot zyne Erfgenaame aanstelt; de Lyftocht zyner Koninglyke Gemaalinne, zoo hy Kinderen naliet, van tien- tot vyftienduizend, maar, zoo hy geene Kinderen naliet, tot twintigduizend ponden sterling vermeerderd, verbindende, voor de voldoeninge daar van, de Heerlykheden *Buren*, *Leerdam*, *Ysselstein*, *Naaldwyk* en verscheiden anderen.

Dus verre van het overlyden zyner Hoogheid gesprooken hebbende, moeten wy nu zien wat 'er op gevolgd zy. Veelen waren op de tyding daar van in de uiterste droefheid gedompeld; doch verre het grootste gedeelte, voornaamelyk in Holland, was 'er zeer over verheugd, en merkte het aan als een zegen des Hemels, waar tegen men niet als onbezonnelyk kon klaagen, en dus vraagde men:

Wat zucht gy, onbedachte mensch?
Wat rede port uw hart tot klachten?
De Hemel handelt u naar wensch,
En gy en kunt zyn gunst niet achten!

„ Het nagevoelen, dat men nog hadt van zyn laatste gedrag,

„ was dus," gelyk men wel zegt, „ oorzaak, dat men zich zoo „ zeer niet over zyn verlies bedroefde, als men zonder twyfel in „ een anderen tyd zou gedaan hebben; veelen konden integendeel de vreugde, die zy 'er over hadden, niet verbergen. Zy, „ die zich met hem niet als uit vreeze of uit Staatkunde verzoend hadden, hadden de laagheid van zyne nagedachtenis te „ hoonen, hoewel ze meer yvers getoond hadden om hem, staande „ zyn leeven, te vlyen, dan de anderen. Eenige Leeraars," gaat men voort, „ verkondigden zyn dood in hunne Predikatiën, „ als eene Goddelyke straffe, zelfs aleer men zyne ziekte vernomen hadde; en vertoonden hem aan 't Volk als een *Lucifer*, „ die door zyn hoogmoed ter neder was gestort. In de Collegiën „ der Hooge Schoolen maakte men daar verscheiden beleedigende vergelykenissen van met het droevig lot van den roekeloozen *Icarus*, en men onteerde zynen naam door openbaare Opschriften; men liet eene Medaille slaan, om de gedachtenis „ der zaak van *Amsteldam* te voegen by die zyns doods, op welke men aan de eene zyde verbeelde een Zon, uit de Zee opkomende, en op het strand een toomeloos hollend Paard, dat „ naar de Stad ylde, met deeze woorden van den Dichter *Virgilius*: „ *Crimine ab uno disce omnes*, dat is: *Uit de eene misdaad leer all' de andere onderkennen.* Aan den anderen kant een *Phaëton*, om zyne „ stoutmoedig- en roekeloosheid door het weer geslagen, met dit „ halve vers van *Ovidius*: *Magnis excidit ausis*, dat is, *hy is in* „ *zyne groote onderneemingen te leur gesteld.*" Deeze laatste woorden stonden onder een beschuldigend Schimpvers, den *Afval* genoemd, dat dus luidt.

In Slagtmaand van het Gulde Jaar,
Werdt de ondergaande Zon gewaar,
Hoe 't zesde Daglicht sloot de dagen,
Des Tweeden Willems, *die ons Land,*
Waar Vrede en Vryheid was geplant,
Met Oorlogs lasten zocht te plaagen.
Dus stort Orange *als Faëton,*
Die 's Vaders spoort niet volgen kon,
En met geen reden was te houden.
Hoe schrikte 't Aardryk van den tocht!
Hoe trof de Blixem uit de locht

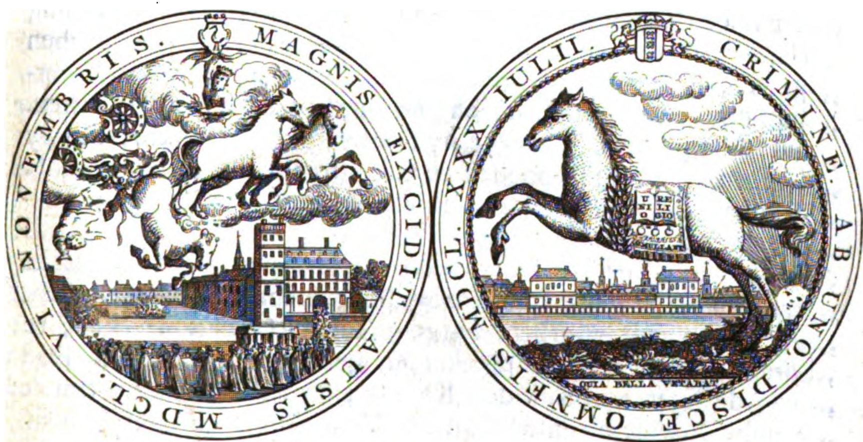
Die

Die op dit stout bestaan betrouwden!
Als 't spel verkeeren zal,
Komt hoogmoed voor den val.

Meer soortgelyke versjes zag men te *Amsteldam* te voorschyn komen, die des te gretiger van 't gemeen ontfangen wierden, nademaal het, als gezegd is, ten hoogsten op den Prins gebeeten was; sommiger mildaadigheid werdt ook door 's Prinsen overlyden opgewekt: want in deeze Stad vonden de Diakens in een der Zakjes, waar in onder de Predikatie by de Gereformeerden de Aalmoessen verzameld worden, eenige stukken gouds in een papier, en daar by deeze woorden:

De Prins is dood,
Myn gaaf vergroot;
Nooit blyder Maar'
In tagtig jaar.

Wy zullen de voorsz. Medaille neemen tot een onderwerp van het volgend Plaatje.

„ Op de eene zyde deezer Medaille ziet men eene Zon, uit „ Zee opkomende; op den oever een springend Paard, en in 't „ verschiet de Stad *Amsteldam* met de Blokhuizen: rondom staan

„ de woorden: *Crimine ab uno disce omnes* M. DC. L. XXX. *Julii.*
„ Onder aan ſtaat: QUIA BELLA VETABAT, dat is: *Om dat*
„ *ze den Oorlog belette.* Het Paard is gedekt met een heerlyk
„ Kleed, hebbende boven op een Zon, en onder dezelve een
„ gezegeld Boek; met deeze woorden: UNIO RELIGIONIS,
„ *De eenigheid van Godsdienst*, en onder 't Boek: SIMULLANT,
„ *Zy veinzen.* Op de andere zyde wordt 's *Gravenhage* vertoond,
„ met 's Prinſen Lykſtaatſie, boven aan de Medaille is de val
„ van *Phaëton* afgebeeld, en om den rand de voorsz. woorden:
„ *Magnis excidit Auſis.* M. DC. L. VI. *Novembris.*

Doch in Frankryk was men meer of min aangedaan over den dood van zyne Hoogheid; want de Kardinaal *Mazarin* met den Heer *Willem Boreel*, toen Gezant van den Staat aan dit Hof, deswegens ſpreekende, zeide: „ De Staaten hebben groote re-
„ de, om over den dood van zoodanigen Prins bedroefd te zyn.
„ Wanneer men deezen dood ſlechts aanmerkt als een onverſchil-
„ lige zaak, zoo is 't beklaaglyk dat zulk een ſchoon licht, in
„ den bloem van zyne jaaren, is ondergegaan. De ongewoone
„ gaaven, welken in zyn perſoon klaar uitblonken, gaven een
„ volkomen vertrouwen, dat hun Hoog Mog. binnen weinig
„ jaaren een zeer uitmuntend Hoofd aan hem zouden hebben
„ gehad, 't welk zeer bekwaam en noodig was voor de beſcher-
„ ming van de Republiek, en om hun tot eere te verſtrekken.
„ De genegenheid," voegde hy daarby, „ en begeerte, die wy
„ hebben, om die Republiek te zien groeijen en bloeijen, doet
„ ons zoo wel dus ſpreeken, als de droefheid, welke wy gevoe-
„ len over het verlies, dat hun Hoog Mog. treft. De Spanjaards
„ pryzen ook de deugden van dien Prins; maar ze zyn wel in
„ hunnen ſchik, dat hun Hoog Mog. hem hebben verlooren.
„ Ik kan u met waarheid zeggen, dat de Gezant *de Brun*, te
„ *Bruſſel* van dien Prins ſpreekende, gezegd heeft, dat zyn dood
„ voordeeliger was aan den Koning, zynen Meester, dan 't
„ geluk, 't welk hy in den laatſten Veldtocht op Frankryk hadt
„ behaald.

Ondertusſchen was de dood van zyne Hoogheid zoo dra niet bekend geworden, of de Heer van *Gent*, die wegens de Provintie *Gelderland* die week voorgezeeten hadt, beriep nog dienzelfden avond te tien uuren de Vergadering der Algemeene Staaten, alzoo hy om mid-

middernacht den Prefidents-Stoel aan den Gemagtigde van Holland moest overgeeven; doch, na dat hy den ftaat der Regeering, die door dit affterven geene kleine verandering ftondt te ondergaan, in eene aandoenlyke Redevoering opengelegd hadde, wierdt hy verzocht de Raadpleeging te vervolgen. Men vondt derhalve vooreerst goed, de Provintiën de tyding van den onverwachten dood des Prinfen aan te fchryven, en dezelven te verzoeken hunne Provintiaale Advyzen op het fpoedigfte zoodanig te willen vormen, als ze in deeze hoogwichtige omftandigheid van tyd en zaaken, ten meesten dienste van den Lande, noodig zouden oordeelen; mitsgaders de Collegiën ter Admiraaliteit zulks ook bekend te maaken, en den Gezanten en Refidenten van den Staat bevel te zenden, om zich in den rouw te kleeden, waar toe aan ieder Ambasfadeur agthonderd, en aan elken Refident vierhonderd guldens wierden toegelegd. Wyders wierdt beflooten om Graaf *Willem*, Stadhouder van Friesland, den Veldmaarfchalk, Heer van *Brederode*, als mede aan alle Gouverneurs en Commandeurs in de Brabantfche, Vlaamfche en andere Steden bevel te zenden, dat ze elk op de respective plaatfen, die hun aanbevolen waren, een naarftig en waakend oog zouden houden, om alle ongelegenheden, zoo van binnen als van buiten, voor te komen, en dat ze zich getrouwelyk gedraagen zouden volgens den eed, denwelken zy by het aanvaarden hunner Ampten aan den Staat gedaan hadden; en, om hen dien eed in hun geheugen te ververfchen, wierdt hun ook een Formulier daar van toegezonden. 'Er wierdt daarenboven goedgevonden, om den Raad van Staaten te verzoeken, dat dezelve hun Hoog Mog. ten fpoedigften kennis zoude geeven van de gefchaapenheid der Bezettingen in de Grensfteden, en andere plaatfen van den Staat, ten einde, naar bevinding van zaaken, zoodanige fchikkingen te maaken, als tot de meeste zekerheid van 't Land noodig zou bevonden worden.

De Staaten van Holland en West-Friesland vergaderden ook terftond na 's Prinfen dood, op aanfchryven van hunne Gecommitteerde Raaden, en na eenige voorafgaande Raadpleegingen, wierdt goedgevonden ter Generaaliteit te vertoonen,: „ Dat „ hun Ed. Gr. Mog. van oordeel waren, dat de *Eenigheid* der Pro- „ vintiën de rechte grondflag was, om den Staat in ftand te „ hou-

„ houden, en dat ze daarom aan de Provintiën verklaarden, dat „ de oprechte meening van hun Ed. Gr. Mog. was, de *Eenigheid*, „ *Liefde*, *Vriendschap*, *goede Verstandhouding* en *Vertrouwen* met „ dezelven onderling op te wakkeren, te handhaven en dezelven „ voor altyd heilig en onverbreekelyk te onderhouden en was- „ dom te geeven, zonder immer daar van af te wyken, en dat „ ze zulks niet alleen met woorden, maar ook met der daad be- „ toonen zouden; Dat de vaste meening van hun Ed. Gr. Mog. „ was den *Godsdienst*, volgens de Synode van *Dordrecht*, en zoo „ als die tegenwoordig in de openbaare Kerken wierdt geleerd, te „ handhaven; dat de Unie, gelyk ze in den jaare 1579 te *Utrecht* „ was beslooten, heilig zou worden onderhouden, en dat de „ *Militie*, volgens de voorheen genomen Resolutie op de voor- „ loopende pointen van den Vrede, aangehouden zoude worden; „ Dat de Provintiën dienden te worden verzocht, dat 'er eene „ *generaale Convocatie* van Staaten in *'s Gravenhage* plaats hebben, „ en dat ieder derzelven met behoorlyken last en Instructie, aan- „ gaande het voorsz. gewichtig Werk, mogt komen; Dat ze ten „ deezen einde goedgevonden hadden een Bezending aan de Pro- „ vintiën te doen; Dat de Heeren Gemagtigden van de andere „ Provintiën ernstiglyk verzocht behoorden te worden, om de mee- „ ning van Holland door ernstige Brieven by hunne Principaalen te „ ondersteunen; Dat middelerwyl alle zaaken, den Staat be- „ treffende, gelaaten wierden op den gewoonlyken voet en vorm „ van Regeeringe, blyvende de Collegiën en hooge Krygsoffi- „ cieren by derzelver respective Commissie en Instructie, *ter tyd* „ *en wyle toe, dat 'er eene nader Resolutie op het geheele voorsz. Werk* „ *by de Provintiën zoude zyn genomen.*". Deeze laatste woorden waren niet in het eerste ontwerp van dit Advys; want daar in stondt: *ter tyde toe, dat de Koninglyke Prinses verlost zal zyn van de Vrucht, die ze tegenwoordig draagt*, en de rede van deeze verwisseling was, naar men zegt, om dat men vreesde, dat ze eenige verplichting zoude veroorzaaken.

Dit Vertoog werdt in 't algemeen by hun Hoog Mog. wel ontfangen, en Holland, om des te beter haar doelwit te bereiken, liet niets na om die der Provintiën, dewelke den overleeden Prins het meeste waren toegedaan geweest, op haare zyde te trekken; onder deeze was Zeeland inzonderheid, ten aanzien van welke

zy zich zeer omzichtig gedroeg, betuigende dat ze ten hoogſten erkende de goede diensten, die deeze Provintie aan het Huis van Orange en de Graaven van Nasſauw hadt gedaan, dat ze voorneemens was al het voorledene te vergeeten, en in een goed verſtand met de andere Provintiën te leeven, en vooral met Zeeland.

Ondertusſchen wierden de Staatsperſoonen, die door wylen zyne Hoogheid uit de Regeering geweerd waren, ſtraks na zynen dood in alle hunne Waardigheden herſteld, gelyk *Jacob de Witt* te *Dordrecht*, twee dagen na dit overlyden; *Duist van Voorhout* vervolgens te *Delft*: te *Haerlem* en *Medemblik* de Heeren *de Waal*, *Ruil* en *Stellingwerf*. De Heer *Keizer* van *Hoorn* was reeds voor 's Prinſen dood, zoo als gezegd is, aangeſteld tot Raad en Advocaat-Fiscaal der Admiraaliteit in 't Noorderkwartier. en de Heeren *Bickers* kwamen te *Amſteldam* ook weder op het Kusſen. Nu kwamen ook weder verſcheiden rechten aan de Souvereiniteit van Holland, welke de Prins, zoo wel als zyne Voorvaderen, genooten hadt. Deeze rechten hadden oorſpronglyk toebehoord aan de Graaven deezer Provintie, en moesten by gevolg op de Staaten van Holland wederkomen, die hunne plaats bekleedden; doch dewyl Prins *Willem de I.* door Keizer *Karel den V.* Stadhouder was gemaakt, en die zelfde bediening onder *Philips den II.* hadt behouden, in wiens naam hy regeerde, zelfs na dat hy de wapenen tegens hem hadt opgevat, tot dat de Algemeene Staaten 't juk van dien Monarch hadden afgeworpen; zoo bleef de Stadhouder van Holland en Zeeland, even als de voorgaande Stadhouders, by afweezigheid van den Souverein, onder andere zaaken, nog verkiezen de Magiſtraat van de meeste Steden, uit de Nominatie van een zeker getal, dewelke hem ter handen wierdt geſteld. Zyne Zoonen, die hem opvolgden, genooten 't zelfde voordeel, en bragten 't over op Prins *Willem den II.*; maar zoo dra hy dood was, traden hun Ed. Gr. Mog. weder in hunne rechten.

Terwyl men dus bezig was te zorgen voor den welſtand des Lands, kwam de jonge Prinſesſe Weduwe, op den 14 November 's avonds tusſchen agt en negen uuren, in het Kraambedde te bevallen van een Prins, waar op terſtond de Vergadering der Staaten belegd, en daar van kennis gegeeven wierdt aan de Provintiën; alle de klokken wierden geluid, en by de Inwooners

van

van *'s Gravenhage*, zoo als by soortgelyke gelegenheden doorgaans plagt te geschieden, veel blydschap betoond werdt. De gelukwenschingen geschiedde aan de Koninglyke Kraamvrouwe, de Prinses Douriere, haare Schoonmoeder, aan de Koningin van *Bohemen* enz. Doch deeze geboorte belette niet, dat men 't voorgenomene ernstig voortzettede, en dus deedt ook 't verzoek van voorsz. Prinses Douariere aan de Staaten geene vrucht altoos, zoo als we terstond zullen melden.

Wy hebben gezegd, dat hun Ed. Gr. Mog. voorneemens waren, om eene Bezending aan de Provintiën te doen; hier toe benoemden zy de Heeren *Jacob van Wassenaar*, Heer van *Obdam*, uit de Edelen; *Cornelis de Graaf*, Heer van *Zuid-Polsbroek*, Oud-Burgemeester der Stad *Amsteldam*; *François Ricxen* Pensionaris van *Purmerende*, om te gaan naar Gelderland en Overysfel: *Nicolaas Ruisch*, Pensionaris van *Dordrecht*; *Carel van Zyl*, Vroedschap en voorzittend Schepen der Stad *Gornichem*, en Mr. *Cornelis van Sonnevelt*, Oud-Burgemeester der Stad *Alkmaar*, naar Zeeland. Naar Utrecht wierden gezonden de Heer van *Brederode*, uit de Ridderschap; *Cornelis van Beveren*, Heer van *Strevelshoek*, en Mr. *Hieronymus van Beverningh*, Schepen van *Gouda*: de Heeren Mr. *Coenraad van Beuningen*, Pensionaris van *Amsteldam*; *Willem Nieuwpoort*, Vroedschap der Stad *Schiedam*, en Rentmeester over de Domeinen van Noord-Holland, en *Cornelis Rippers*, Burgemeester der Stad *Hoorn*, naar Friesland Groningen en Ommelanden. Deeze Bezending was nog in *'s Gravenhage*, toen de Prinses beviel; doch naderhand voortgezet wordende, vondt ze by alle de Provintiën de grootste bewilliging tot het voorneemen van Holland: de Zeeuwen verklaarden onder anderen: „ Dat ze die „ van Holland aanmerkten, als hunne oudste en getrouwste „ Bondgenooten, met welken zy in veele opzichten dezelfde „ belangen hadden; dat ze de bewyzen van derzelver yver voor „ den Gereformeerden Godsdienst, en voor de behoudenis der „ Unie, met veel blydschap ontfingen, en dat zy niet verzuimen „ zouden, om hunne Afgevaardigden met den eersten naar *'s* „ *Gravenhaage* te zenden, ten einde met die van Holland, voor „ het openen der Algemeene Vergadering, te overleggen, 't „ geene het belang der twee Provintiën in 't byzonder betrof". De tyd tot het openen der groote Vergadering werdt eerst gesteld

ſteld op den 15 December, maar dewyl de Staaten toen nog niet 1650.
in genoegſaamen getale vergaderd waren, geſchiedde dit eerst in de maand January van het volgende jaar.

Juist op den dag der geboorte van den jongen Prins, hadden de Heeren Staaten van Zeeland het recht van *Eerſten Edelen*, 't welk de Prinſen van *Orange* hadden bekleed, en hun een ſtem gaf in de Vergadering der Staaten, als verbeeldende den gantſchen Adel dier Provintie, vernietigd; zy verklaarden, dat deeze eere alleen den Prinſen was toegeſtaan geweest, om de groote diensten, die ze den Staat hadden gedaan, en dat ze nu was vernietigd door den dood van den laatst overleeden Prins. De Heer *de Knuit*, die 's Prinſen perſoon verbeeldde, zoo in de Vergadering der Algemeene Staaten, als in die der Provintie Zeeland en van de Admiraliteit, wilde echter zyn gewoone plaats neemen in de Vergadering der Staaten van Zeeland, als verbeeldende den jongen Prins; maar men kantte zich daar tegen, en hy was genoodzaakt dezelve te ruimen, uit vreeze, dat hy 'er anders uit zou zyn gezet geworden: hy protesteerde ernstig tegen dit beſluit van de Vergadering, doch te vergeefsch, en werdt ook tevens ontbloot van alle de andere Waardigheden, die hem door die Provintie opgedraagen waren geweest. De tyding van de geboorte eens Prinſen zou, hadt men met eenige waarſchynlykheid kunnen verwachten, dit beſluit zoo niet geheel verydeld, ten minſten eenigſins gemaatigd moeten hebben; maar het was 'er verre af, en men kon hier uit reeds beſluiten, dat men niet van zin was, den jongen Prins met de Ampten en Waardigheden zyns Vaders te bekleeden.

Dit hadt zyne Grootmoeder, de Prinſes Douariere nogthans zoo niet verwacht; want den 20 November ſchreef ze een Brief aan hun Hoog Mog., in welken zy te kennen gaf: ,, Dat het on-
,, waardeerbaar verlies, 't welk het Huis van *Orange*, door den
,, dood van Prins *Willem den II*, kwam te lyden, eenigermaate
,, was geboet, door de geboorte van eenen Zoon, waar van de
,, Weduwe bevallen was; Dat ze hun Hoog Mog. verzocht acht
,, te willen geeven op dit Kind, als ze zouden treeden tot het
,, begeeven van het Kapiteinſchap Generaal zoo te water als te
,, land, en van het Stadhouderſchap van ieder Provintie, om de
,, groote diensten, welken zyne Voorzaaten aan den Staat hadden
,, beweezen.' Zy verwittigde ook hun Hoog Mog., dat ze ins-

gelyks een Brief aan de Provintiën gezonden hadt, maar zy lieten de zorg om dien te beantwoorden aan dezelven over; de Brief werdt dus nietopgenomen, zoo als ze verwacht hadt, en kort daar na zag ze, dat Graaf *Willem*, Stadhouder van Friesland, ook tot Stadhouder van Groningen en Ommelanden wierdt verkooren. Hèt is te denken, dat dit der oude Prinsesse geen gering misnoegen baarde; zy ontveinsde het ook niet: maar die van Stad en Lande gaven te verstaan, dat ze om de onderlinge geschillen, die nog tusschen hen plaats hadden, eenen Man, en niet een Kind, tot Stadhouder van nooden hadden; dat ze niet gewoon waren aan eenen Luitenant-Stadhouder, die zy noodig zouden hebben, byaldien ze den jongen Prins gekoozen hadden; dat daarenboven de Vader, Oom en Broeder van Graaf *Willem* hen zoo wel bestierd hadden, dat zy 'er zich wel by bevonden hadden, zynde Prins *Frederik Henrik* hun in den jaare 1640 genoegsaam opgedrongen geweest. En zeker dit gezegde was van geene waarheid ontbloot; want zoo men naleest, het geen wy dienaangaande op dat jaar aangetekend hebben, zal men zien, dat de zucht tot eigen grootheid daar in veel plaats hadt.

Middelerwyl was deeze Graaf *Willem* den 11 November geweest by den President van de Algemeene Staaten, zoo om hem te bedanken, dat men hem de eere hadde aangedaan van hem den dood des Prinsen van *Orange* bekend te maaken, als om den Staat zynen dienst aan te bieden, in welke gelegenheid het ook mogte zyn, en te verzoeken, dat ze zyn persoon in hunne gedachten wilden houden, waar mede hy niet duisterlyk te kennen gaf, dat hy ook stondt naar de Ampten, die wyle zyne Hoogheid bekleed hadt. Dit zelfde aanbod geschiedde ook door Graaf *Jan Maurits van Nassauw*, weleer Gouverneur van *Brazilie*, doch toen Luitenant Generaal van de Ruitery, en Gouverneur van *Wezel*, en door den Maarschalk Heer van *Brederode*; maar, schoon het in de magt der Staaten stondt, de opengevallen Waardigheden te vervullen, zoo als zy het goedvonden, nademaal die Ampten niet erfelyk waren, niettegenstaande ze door vier Prinsen achter elkanderen bezeten waren geweest: zoo sloeg men weinig acht op deeze aanbiedingen, en we zullen in 't vervolg zien, dat men volstrekt geen Stadhouder meer wilde hebben.

Volgens het recht, dat hun Ed. Gr. Mog., met den dood van

zyne

zyne Hoogheid, herkreegen hadden, van de Magistraats Beſtellinge, gaven zy den 8 van December aan de Steden ook het recht weder, om haare eigen Magistraaten te verkiezen, verklaarende, dat ze het zelve mede zouden toeſtaan aan die Steden, welken daar nog niet van in bezit geweest waren, mits dat die Steden 't zelve verzochten, en reeds zitting hadden in de Vergadering van hun Ed. Gr. Mog. Zy booden zelfs aan, dit Voorrecht haar te zullen geeven, zoo breed als zy het begeerden, en zeiden, dat ze haare Magistraaten zouden mogen verkiezen in zoodanige maniere, als ze ten meesten dienste van haare Steden zouden bevinden te behooren; alleen deeze bepaaling daar by voegende, dat zy, die verkooren wierden, moesten zyn van den Gereformeerden Godsdienst, overeenkomende met het Synode van *Dordrecht*. Wat de Steden, die geene zitting in de Vergadering der Staaten hadden, aangaat, hun Ed. Gr. Mog. hielden van deezen de Magistraats Verkiezing aan zich zelven, of, als zy niet Staatsgewyze vergaderd waren, aan de Gecommitteerde Raaden; ook behielden zy aan zich 't begeeven van alle Politieke Ampten, buiten de Magistrature, welker beſtellinge aan de Stadhouders hadt geſtaan. Te vooren hadt het Hof van Holland, by afweezigheid der Stadhouderen, de Magistraaten verkooren; waarom het zelve, dit beſluit der Staaten verſtaan hebbende, vier Raadsheeren aan dezelven zondt, met klachten, dat men het opgemelde Hof een recht onttrok, 't welk het veele eeuwen hadt genooten; en dat aan den Preſident der Gecommitteerde Raaden de magt was toegeſtaan, om het *Wachtwoord* te geeven in *'s Gravenhage*, waar de Preſident van 't Hof dit gewoon was te doen, by afweezigheid des Stadhouders: maar dewyl 'er toen in 't geheel geen Stadhouder was, zoo was dit recht vervallen aan den Souverein.

Wyders werdt by hun Ed Gr. Mog. beſlooten, dat alle Krygsampten, ter hunner betaaling ſtaande, voortaan by hen zelven zouden worden begeeven, de waardigheid van Kapitein niet uitgeſlooten. Zy behielden ook aan zich het verkiezen van een Rector van 's Lands Hooge School te *Leiden*, uit eene benoeming van drie perſoonen, door den Raad dier Schoole hun toegezonden; en vonden tevens goed: „ Dat de Heeren Edelen, zoo „ wanneer het Luitenant-Houtvesterſchap der Provintie kwam „ open te vallen, uit hunne Orde zouden vermogen te doen

„ voorslag van drie persoonen, tot bekleeding van het zelve Ampt, „ om by de Vergadering de verkiezing daar uit te doen, behoudens „ dat het Houtvesterschap en alle Actens, daar toe behoorende (als „ daar zyn de Reglementen over de Wildernissen, Actens van verlof „ om te mogen jaagen, het stellen van Meesterknaapen met de „ gevolge van dien, en diergelyke) zouden blyven aan hun Ed. „ Gr. Mog.; alles met dien verstande, dat de Steden, Collegiën, „ Landen, of particulieren, eenig recht ofte vryheid over 't „ voorsz. subject hebbende, daar by zouden worden gelaaten." Voorts behielden ze aan zich de magt, om de misdaaden, die bedreeven mogten worden, te vergeeven, zoo als ook al de rechten, welken de oude Stadhouders, in 't byzonder die van 't Huis van *Orange*, hadden genooten. De Lyfwacht te paard van den overleeden Prins werdt nu de *Lyfwacht der Staaten van Holland* genaamd, en van de Lyfwacht te voet werdt een Regiment van tien Vaandelen gemaakt.

Ondertusschen was de Stad *Alkmaar* de eerste, welke Octrooi verwierf tot het bestellen van haar eigen Magistraat, dewyl zy daags na het neemen van het besluit daar toe verlof van hun Ed. Gr. Mog. bekwam; de Steden *Rotterdam*, *Delft*, *Gouda*, *Amsteldam*, *Schiedam*, verworven 't ook nog dit jaar: doch *Schoonhoven*, de *Briel*, *Purmerende*, *Edam*, *Haerlem*, *Leiden* en *Monnikendam*, in 't volgende jaar. *Dordrecht* en *Gorinchem* in 't jaar 1652, en andere Steden in 't vervolg van tyd.

Dit waren de eerste gevolgen van het overlyden zyner Hoogheid, waar uit nog vry meerder onlusten zyn ontstaan, gelyk op zyn tyd en plaats verhaald zal worden. Na dat de zaaken zich thans lieten aanzien, zou men, en inzònderheid eenige jaaren laater, gezegd en als ongetwyfeld gehouden hebben, dat de Vereenigde Nederlanden nooit weêr eenen Kapitein en Admiraal Generaal, noch Stadhouder, aan 't hoofd gehad zouden hebben; doch de tyd, waar in wy leeven, doet ons zien, dat het hier mede als met alle andere ondermaansche dingen is gegaan, (*Homo proponit*, *Deus disponit*) *de mensch verordent*, *maar God beschikt*; en leeveren de Lotgevallen van deeze Republiek ons eene stoffe op tot de hoogste bewondering, men kan ook zeggen, dat het iets niet minder werwonderenswaardig zy, dat ze steeds als onafscheidelyk is geweest van den *Huize van Orange*.

Vervolg van het verder voorgevallene in den jaare 1650.

Laat ons dit merkwaardig jaar besluiten met nog eenige andere voorvallen.

Sedert eenigen tyd hadden de Turksche Zeeroovers geweldig den baas gespeeld op de Middenlandsche Zee, de vaart op Spanje zeer onveilig gemaakt, en zeer veel Hollandsche Koopvaardyschepen genomen. Hier in noodwendig voorzien moetende worden, hadden hun Hoog Mog. alreeds den Kapitein *David de Vries* derwaards gezonden, om op dezelven te kruissen; doch dit was van weinig baat, waarom goedgevonden wierdt een grooter getal Schepen naar *Salee* af te zenden ten einde dit Roofnest te water te bezetten, waar toe *Jan van Galen*, den Commandeur *de Wilde*, de Kapiteins *Cornelis Tromp*, Zoon van den Lt. Admiraal, en *van Velsen* benoemd werden. Zy stevenden derwaards, na dat ze een Vloot Koopvaardyschepen door de Hoofden tot voor *Kadix* gebragt hadden, en kreegen daar bericht van Kapitein *de Vries*, dat 'er toen geen Roovers uit *Salee* in zee geloopen waren, en dat, de oude en nieuwe Stad van *Salee* sints eenigen tyd, over 't Oppergezag, in verschil zynde, tegens elkanderen de wapens opgevat hadden. Hoewel nu deeze oneenigheid by de komst der Hollanderen aldaar op het hoogst was, kon het onderling belang hen echter wel vereenigen, waar toe de vrees voor de Hollanders niet weinig bybragt; maar zy toonden zich ook straks genegen, om een Verdrag van Vrede met de Hollanders te sluiten, 't welk van deezen werdt aangenomen en daar op vastgesteld, dat, wanneer ze van het Slot een witte Vlag lieten waaijen, zulks ook van het Schip van *van Galen* zou geschieden, en dat de Gemagtigden van *Salee* alsdan veilig aan zyn boord konden komen. Weinig tyds daar na kwamen 'er vier Mooren naar zyn Schip, alwaar ze zeer vriendelyk in de Kajuit ontfangen wierden, wanneer de voornaamste van dezelven het woord deedt, zeggende: „ Dat de Steevoogden der oude en nieuwe Stad van *Salee*
„ al voor eenigen tyd, met byzonder verlangen, de komst van
„ de Hollandsche Vloot te gemoet gezien hadden, als zynde ten
„ hoogsten genegen tot een eerlyken Vrede met de Staaten
„ Generaal; en des te meer, dewyl ze, aleer zy zich aan de
„ Marokkaansche Slaaverny onttrokken hadden, altyd met hun

„ Hoog Mog. in eene ſtille onzydigheid geleefd hadden; Dat
„ zy het een verwonderlyke zaak hadden gevonden, dat zy,
„ nog dienstbaar zynde, met een vry Volk den Vrede hadden
„ kunnen onderhouden, en nu, dat ze eindelyk mede tot de
„ vryheid geraakt waren, met het zelve in geſchil volharden
„ zouden; doch dat men hier van de ſchuld aan eenigen van
„ hunne Krygsoverſten geeven moest; Dat ze derhalve be-
„ taamelyke Voorwaarden verzochten, op welken de Vrede
„ mogt te vinden zyn."

Wel bewust, dat de Saleërs, wier Haven niet als voor kleine Vaartuigen bekwaam is, den Vrede zouden verzoeken, om zich van het ongemak der inſluiting te verloſſen, hadt men in de Vloot reeds eenige Voorwaarden ontworpen, welken men nu aan de Gemagtigden in geſchrifte overgáf, zy behelsden: 1)
„ Dat alle Christen-Slaaven, die ze uit de vrye Nederlandſche
„ Schepen gevangen bekomen hadden, zonder onderſcheid van
„ Landäart, ſchadeloos ontſlagen zouden worden. 2) Dat geen
„ Staatſche Schepen, onder wat voorwendſel het ook zoude mo-
„ gen zyn, aldaar in het vervolg weêr aangehaald zouden wor-
„ den. 3) Dat 'er geen Kaapers uit *Salee* zouden mogen loopen,
„ zonder dat alvoorens door de Reeders borg was geſteld, dat
„ door dezelven geene Hollandſche, of Staatſche Schepen, be-
„ ſchadigd zouden worden. 4) Dat zoodanige Schepen, door
„ die van *Algiers*, of van *Tunis*, in hunne Haven gebragt, om te ver-
„ koopen, aan de Eigenaars weder geleeverd zouden worden. 5)
„ Dat geen Inboorling van de Vereenigde Nederlanden in *Salee*
„ ſlaaf zou mogen weezen, noch in hun gebied als zoodanig
„ verkocht konnen worden; maar dat men hem terſtond op vrye
„ voeten zou moeten ſtellen. 6) Dat de Handel op dezelve
„ plaats onbelemmerd toegelaaten, en verzekerd zou worden. 7)
„ Dat de in- en uitgaande Goederen der Nederlanderen met geen
„ anderen Tol bezwaard zouden worden, dan dien de Mooren
„ zelf betaalden. 8) Dat onder deeze Voorwaarden, naar goed-
„ vinden der Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal, hunne
„ Bondgenooten mede begreepen zouden zyn; blyvende voor
„ het overige alle dezelven even bondig bekrachtigd, als of de
„ Vereenigde Staat die met den Koning van *Marokko* bevestigd
„ hadt." En om den Vrede des te ſpoediger tot ſtand te brengen,

wierdt

wierdt *de Vries*, op verzoek der Moorſche Afgevaardigden, met zyn Boot naar de Stad gezonden.

Ondertusſchen, hoewel 'er zeer naauwe wacht gehouden wierdt, liep een Moorsch Schip met het hooge water, onder de beſcherming van het Slot, langs den wal naar binnen, en Kapitein *de Wilde* begaf zich naar *Mamorra*, een klein en ſlecht Stadje, een half myl van den Oceaan, aan den uitgang van de Rivier *Subus* of *Sebou*, twaalf mylen van *Salee* gelegen; om den Vyanden den toegang tot het varsch water te verhinderen. Na aldaar beleefd genoeg van den Stadvoogd onthaald te zyn, kwam hy, na verrichting van zaaken, weder voor *Salee* ten anker, waar hy den begonnen Vredehandel in een zeer ſoberen ſtaat bevondt. De Mooren konden tot losſing hunner bekomen Gevangenen, zonder losgeld, niet verſtaan; zelfs wilden die van *Aribal* deeze en andere Voorwaarden niet eens aanzien, welke hardhoudendheid der Saleërs by de Hollanders wel ſtraffelyk beantwoord, maar niet verbeterd wierdt; men ſchreef Brieven over en weder, doch met weinig gevolg.

Terwyl men hier mede bezig was, kwam 'er bericht, dat zeven Franſche Roovers aan den uithoek van *St. Vincent* lagen te hengelen; weshalve *de Wilde*, *Tromp* en *Swart* naar *Kadix* gezonden wierden, om de aldaar liggende Koopvaarders een end wegs te begeleiden, en voorts om op gemelde Roovers te pasſen. Men handelde intusſchen voor *Salee* nog al wegens den Vrede; de Mooren ſtonden ſterk op de betaaling der te losſen Slaaven, en dreigden dat, indien de Vlootelingen tot geen nader bod wilden komen, zy dezelven met Barken naar *Algiers*, of anders landwaard in, zouden zenden. Dit wreed beſluit trof die van de Hollandſche Vloot, waar de voorsz. Kapiteins zich nu al weder by gevoegd hadden, zoodanig, dat ze tot gemaatigder voorwaarden verſtonden, en aanbooden voor de Slaaven zoo veel te betaalen, als ze by den eerſten inkoop gegolden hadden: over de andere punten mogt men wederzydſche Gemagtigden ſtellen.

Dit zou zich misſchien wel ingeſchikt hebben, indien een tyding uit *Tetuan* de Mooren, in hoope van de Nederlandſche Vloot te beſchadigen, tot den verderen handel niet traag hadt gemaakt. Negen Algierſche Roovers hadden zich aldaar ververscht, welken een aanſlag op den eenen of den anderen der

Vlootelingen, voornaamelyk op *van Galen*, die, door het af- en aanzeilen der andere Schepen, dikwyls alleen voor *Salee* bleef liggen, gesmeed hadden. Dit gerucht, door bevestiging van *de Vries* nog dieper ingedrongen, maakte hen altemaal wakker. Zy hielden derhalve naauwer toezicht, en zich digter by een; doch niet van water voorzien zynde, wierdt *Tromp* naar *la Tache* afgezonden, van waar hy, zyn last volbragt hebbende, binnen negen dagen weder by de Vloot kwam.

De Vries, inmiddels door de holle deiningen met een Bark aan boord gevaaren, bragt Brieven en een Spaansch Koopman mede, welken door *van Galen* onbeantwoord wierden gelaaten, om dat de Stadvoogd van *Zuid-Salee* reeds eenige dagen te vooren naar *Fez* vertrokken was, en die van 't *Noorder* een dag of twee daar na stondt te volgen, om met den Koning van *Tafilet*, die zich byna geheel Barbarye onderworpen hadt, te handelen; te meer alzoo, na betooning van gehoorzaamheid, de zaak eerst voor hem dienen kon, om, op nader bericht van de Algemeene Staaten, een bondiger Verdrag te sluiten. Mondeling beval hy den Spaanschen Koopman, aan die van *Salee* te berichten, dat, indien 'er eenige Hollandsche Slaaven wierden vervoerd, zy nooit op eenen Vrede met de Vereenigde Nederlanden, noch bevryding van 't Beleg, te hoopen hadden. Wanneer nu de Stadvoogden den 20 Augustus uit *Fez* teruggekomen waren, deeden ze aanstonds hunne komst aan de Vloot bekend maaken, als mede hunne groote zucht tot bevordering van den aangevangen Vredehandel; doch terwyl de zaaken aldus stonden, wierdt *van Galen* door Kapitein *Blok*, uit *Texel* voor *Salee* aangekomen, uit naam van hun Hoog Mog. aangediend, dat hy zich over *Kadix* naar *Bourdeaux*, of *Rochelle*, by de Franschvaarders zou begeeven, om dezelven naar binnen te begeleiden. Dus ging hy op het Schip *de Roos* over, laatende den last der zaaken aan Commandeur *de Wilde*, en aan zyne byhebbende Kapiteinen, welken, na veel stribbelingen, eindelyk op den 9 February des volgenden jaars, met die van *Salee* wegens den Eeuwigen Vrede, overeenkwamen. Het Verdrag daar toe bestondt uit tien Artykelen, waar van dit de inhoud is:

„ Dat de Gouverneurs en Oversten van *Salee* zich, zoo voor „ zich zelvenals voor hunne Nakomelingen, verbonden, alle

ge-

„ gevangen Slaaven, veroverd op Nederlandsche Schepen, die
„ werkelyk in hunne magt waren, volgens de daar van gemaakte,
„ of nog te maaken Lysten, in vryheid zouden stellen, mits
„ dat daar voor zoo veel losgeld betaald werde, als ze by den
„ eersten inkoop gekost hadden; en hier toe was de tyd van drie
„ maanden gesteld; Dat geene Schepen van *Salee* op vrybuit
„ zouden mogen uitvaaren, als onder een genoegsaamen Borgtocht,
„ die aldaar gesteld moest worden; Dat de Onderdaanen van hun
„ Hoog Mog. in hunne Schepen, Goederen of Persoonen, niet
„ beleedigd zouden worden; Dat voorsz. Onderdaanen, 't zy ze
„ in de Vereenigde Nederlanden gebooren waren, of niet, op
„ Neutraale Schepen, door gemelde Vrybuiters genomen, ge-
„ vonden wordende, niet verkocht zouden mogen, maar ter-
„ stond ontslagen en op vrye voeten gesteld worden; Dat voorsz.
„ Gouverneurs en Oversten van *Salee* niet zouden gedoogen,
„ dat eenige Vrybuiters of Roovers van *Tunis*, *Algiers*, *Tripoli*
„ enz. hunne Nederlandsche pryzen aldaar zouden mogen op-
„ brengen en verkoopen; maar de daar op gevonden wordende
„ Gevangenen in vryheid zouden stellen; Dat de Tollen op de
„ in en uitgaande Goederen blyven zouden op den voet, waar
„ op ze toen waren; Dat, zoo de Bestierders als de Onder-
„ daanen van *Salee*, alle goede verstandhouding en vrienschap
„ zouden onderhouden, met de aldaar resideerende Nederlandsche
„ Kooplieden, als ook met die, dewelken daar nog uit de Ver-
„ eenigde Nederlanden zouden mogen komen; Dat de voornoem-
„ de Regeerders, direct noch indirect, eenige Zeebrieven
„ zouden mogen verleenen aan eenige Roovers, of Vrybuiters
„ van Barbarye of Turkye, om zich, komende by eenige Sche-
„ pen van Oorloge der Vereenigde Nederlanden, daar van te
„ bedienen, en onder zoodanig een voorwendsel eenigen van
„ hunne Koopvaardyschepen te beschadigen; Dat de Schepen
„ van hun Hoog Mog. geen Schepen der Saleërs neemen, maar
„ dezelven alle gunst en goedwilligheid betoonen zouden; Dat
„ de Vrybuiters van *Salee* eenige Nederlandsche Koopvaardy-
„ schepen ontmoetende, geen Passagiers daar uit zouden mo-
„ gen ligten, van wat Natie die ook waren, maar hun alle
„ vriendschap en genegenheid bewyzen; Dat eindelyk dit
„ Verdrag in geenen deele zoude strekken tot vermindering van 't

„ Ver-

„ Verbond en de Vriendschap, die 'er tusschen hun Hoog Mog.
„ en den Koning van *Marokko* waren."

Laat ons dit jaar besluiten met nog twee of drie kleine voorvallen, die wy echter der aantekeninge waardig oordeelen; het eerste is, dat den 26 January binnen *Leiden* overleedt de Heer Burgemeester *Jan Rippersz.*, hebbende deeze Waardigheid aldaar elfmaalen bekleed. Het andere, dat de Heer *Cornelis Musch*, Griffier van hun Hoog Mog., den 26 December 't zelfde lot onderging, wordende in zyn plaats verkoozen de Heer *Ruisch*, Pensionaris van *Dordrecht*; en voorts dat de Heer *G. Conerding* te *Kampen*, in de Vergadering der Remonstranten hebbende gepredikt, op bevel der Regeering, den 30 October in hechtenis genomen wierdt, waar in hy tot den 22 January van het volgende jaar bleef zitten; maar toen ontslagen wierdt, onder belofte van, in den tyd eener maand, de somme van tweehonderd guldens op te brengen, 't welk hy ook nagekomen is. Alle Vergaderingen en het preeken was, sints de Leer der Remonstranten by het Dortsch Synode veroordeeld was, verbooden, en zy deeden 't evenwel, waar door ze deeze onheilen over zich haalden, maar dit hadden de Hervormden van Frankryk en der Nederlanden ook gedaan, schoon zulks by Plakaaten was verbooden: dus hadden zy dit ook den Remonstranten zoo kwaalyk niet moeten afneemen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Behelzende een gedeelte der Gebeurtenissen van den jaare 1651, als: het Verschil over de Voogdyschap van den jongen Prins, zyn Doop; de Begrafenis van Prins Willem den II; de Opening en Verrichtingen der Groote Vergadering der Staaten, en eenige andere voorvallen, die daar op betrekking hebben.

GELYK het met Koningen en Vorsten niet aleens gaat, als met lieden van eene gewoone afkomste, wier opvoedinge aan de zorg der Ouderen, als daar toe het natuurlyk recht hebbende, gelaaten en niet betwist wordt; zoo ontstondt 'er kort na de geboorte van den jongen Prins een groot verschil, tusschen zyne Koninglyke

Moe-

Moeder en zyne andere Doorluchtige Bloedverwanten, wegens 1651.
de Voogdyschap en 't Bestier der groote Goederen, die door den dood zyns Vaders hem aanbestorven waren. De Koninlyke Prinses beweerde, dat dit recht haar als Moeder toekwam, en bragt in twee Memoriën haare redenen onder 't oog van hun Ed. Gr. Mog., zich onder anderen beroepende op eenen Uiterften Wil en *Codicil* van wylen haar Gemaal, gedagtekend den 21 December 1649, by welke zy tot Voogdesse benoemd, en haar Lyftocht, zoo als reeds gezegd is, geregeld was. De oude Prinses (wy zullen haar tot onderscheidinge voortaan dus noemen), Weduwe van wylen Prins *Frederik Henrik*, betoogde in haar Geschrift hier tegen: „ Dat de Koninglyke Prinses, zelve nog onmondig zynde, naar rechten geen Voogdesse konde zyn; dat haar als Grootmoeder, en meer kennis van zaaken hebbende, de Voogdyschap toekwam, en dezelve dus ook beter kon bedienen; voorts dat en het Testament en de Codicille van wylen haaren Zoon onvolmaakt, en dus van geen kracht waren." De Keurvorst van *Brandenburg* voegde zich by de oude Prinses, en wilde de Voogdyschap op eigen kosten waarneemen; ook was hy, naast de Koninglyke en oude Prinsessen, daar toe het meest gerechtigd, als hebbende de oudste Dochter van Prins *Frederik Henrik* tot zyn Gemaalinne. Daar kwamen ook nog andere Bloedverwanten op, met naame de Paltsgraaven *Philips Lodewyk* en *Frederik Lodewyk van Beijeren*, beide gesprooten uit twee Dochters van Prins *Willem den I*, en *Emanuel* en *Lodewyk Willem*, Prinsen van Portugaal, Zoons van eene volle Zuster van Prins *Maurits*. Een ieder deezer Pretendenten bragt zyne belangen in; doch haare Koninglyke Hoogheid stelde zich dit niettestaande in 't bezit der Voogdyschap, 't welk zyn Keurvorstelyke Doorluchtigheid deedt klaagen, „ dat
„ aan de zyde van deeze Vorstinne, aangaande de Voogdye en 't
„ Bestier der Goederen, niet gehandeld wierdt met die waardig-
„ heid, als der geboorte van hunne Doorluchtige Huisen be-
„ taamde, alzoo 'er by de Koninglyke Prinsesse, staande de raad-
„ slagen van hun Ed. Gr. Mog., nieuwe *Attentaaten* in 't werk
„ gesteld werden, strekkende zoo tot merkelyke verkleininge
„ van hem, als van hun Ed. Gr. Mog., die, terwyl ze aan den
„ eenen kant by haare Koninglyke Hoogheid verzocht werden,
„ om, als de Hooge Overigheid, deeze geschillen af te doen,

O „ zagen,

„ zagen, dat aan den anderen kant werdt geprocedeerd tot de-
„ verandering der Magistraaten, zoo als in de Stad *Veere* en
„ elders was geschied, de Raaden en Bedienden van het Huis
„ belast, alle de zaaken, die verricht moesten worden, over
„ te brengen, om door de Koninglyke Prinsesse, als *absolute*
„ Voogdesse, afgedaan te worden, treedende alzoo met der daad
„ in 't Bestier der Goederen, waarin zyne Doorluchtigheid met
„ groot recht beweerde erkend te moeten worden; dat hy nooit met
„ goede oogen zoude kunnen aanzien, dat in eene zoo hoogwichtige
„ zaak met *onbehoorlyke manieren* werdt *geprocedeerd*, als die onder
„ vorm van rechten hunne zaaken zochten uit te voeren; dat hy
„ hun Ed. Gr. Mog. derhalve verzocht, om alle verdere ver-
„ wydering te voorkomen, dat zy deeze zaak ten spoedigsten
„ by de hand geliefden te neemen, en zoo aan hem als aan de
„ oude Prinsesse, zyne Schoonmoeder, de Voogdyschap en 't
„ Bestier der Goederen in dier voege te laaten geworden, als
„ dezelven hun naar de Wetten en Gebruiken deezer Lan-
„ den toebehoorden."

De meening en zucht tot het welzyn des jongen Prins was wel de voornaamste oorzaak van deeze huislyke oneenigheid; men was beducht dat de Koninglyke Prinses, die toen de twintig jaaren hadt bereikt, de Goederen en Inkomsten van haaren Zoon gedeeltelyk aanwenden zoude tot onderstand van den Koning en Hertog, haare Broeders, voor wier belangen zy een groote zucht hadt: doch het is tevens ook niet onwaarschynlyk, dat de Mededingers tot de Voogdyschap hun eigen voordeel ook meer of min op 't oog hadden. De Prins hadt, als gezegd is, in Nederland aanzienlyke Goederen, welker Bestier aan de Voogden en derzelver Bedienden niet alleen een groot aanzien, maar ook veel gelegenheid zouden geeven, om tot hooge waardigheden in de Republiek te geraaken.

Hoe het zy, de Staaten van Holland, om zich van alle verdere verzoeken, die hun niet als zeer lastig konden zyn, te ontslaan, vonden eindelyk goed alle de stukken, tot deeze stoffe dienende, aan het Hof van Holland te zenden, om daar over naar rechten te beschikken; doch om alvoorens partyen tot eendragt te brengen: voorts werdt by hun Ed. Gr. Mog. wel uitdrukkelyk verordend en vastgesteld, dat geen persoon van de Regee-

ring

ring tot de Voogdyschap zou worden gebruikt. Ingevolge den Last der Staaten deedt het voorsz. Hof verscheiden voorslagen, om partyen te vereenigen, maar de oude Prinses wilde, dat de Koninglyke haar zonde erkennen als eerste Voogdes, wanneer ze van mede Voogdesse zoude willen hooren spreeken, en de Koninglyke Prinses wilde als nog alleen Voogdesse zyn, invoege alle middelen voorgeefsch waren: echter zeide haare Koninglyke Hoogheid, dat, zoo de oude Prinses haar als eerste en voornaamste Voogdesse wilde erkennen, zy de Mede-Voogdyschap van haare Schoonmoeder zoude inwilligen; doch zy wilde daar alsnog niet toe verstaan.

Het Hof van Holland dus wel ziende, dat alle zyne poogingen vruchteloos waren, was eindelyk genoodzaakt uitspraak te doen, waar by de Koninglyke Prinses, als Moeder, voornaamste Voogdes verklaard werdt, de Keurvorst tot Mede-Voogd en de oude Prinses tot toeziende Voogdesse; doch de Keurvorst en de oude Prinses, met deeze uitspraak niet te vreden zynde, beriepen zich op den Hoogen Raad, die, de voorsz. uitspraak te niete deedt, en tot Voogden over den jongen Prins verklaard werden de Koninglyke Prinses, als Moeder, de Keurvorst van *Brandenburg*; de oude Prinses en de Paltsgraaf *Fredrik Lodewyk* De Koninglyke Prinses, zich by deeze uitspraak benadeeld vindende, trok dezelve in *Revisie*; maar men kwam eindelyk overeen, en 't Verdrag werdt den 13 Augustus getekend; zynde by het zelve bedongen, dat de Koninglyke Prinses, als Moeder, alleen zoo veel gezags zou hebben in 't geen voorsz. Voogdyschap betrof, als de andere twee Mede-Voogden, met uitsluiting van gemelden Paltsgraaf.

Terwyl men in geschil was over de Voogdyschap, hadt de de Keurvorst van *Brandenburg*, toen hy met zyne Gemaalinne in 's *Gravenhage* gekomen was, om de Koninglyke Prinses te vermaanen, dat ze zich met haare Schoonmoeder en hem nopens de Voogdye zoude verdraagen, den Heeren van *Beverweert* en *Heenvliet*, die hy verdacht hielt van aan de Koninglyke Prinses kwaaden raad te geeven, door eenigen zyner Raaden, in tegenwoordigheid van een Notaris, doen aanzeggen, dat zy zich voortaan te onthouden hadden van de Prinsesse in zaaken, de Voogdyschap raakende, met hunnen raad by te staan. De Heer van *Beverweert* antwoordde hier op: „ Dat de Keurvorst kwaalyk onderricht

was; dat hy noch in dienst, eed of raad van haare Koninglyke Hoogheid was, en geen bezolding van haar ontving; dat hy, uit achting voor wylen zyne Hoogheid, haar nogthans, indien zy zulks begeerde, gereed was niet alleen met zynen raad, maar ook met zyn persoon te dienen; dat, schoon hy alle achting voor zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid hadde, nogthans, geen onderdaan van hem, maar van hun Ed. Gr. Mog. zynde, hy aan dezelve alleen gehouden was rekenschap van zyne daaden te doen". De Heer van *Heenvliet* gaf tot antwoord: „ Dat hy van wylen zyne Groot-Brittannische Majesteit last hadde, welke by den tegenwoordigen Koning was hernieuwd, om de Koninglyke Prinses in alle haare zaaken met zynen raad by te staan; dat hy in den vollen Raad verklaard hadt, dat hy zich nooit met de zaaken van wylen den Prins hadt willen bemoeijen, maar alleen met die van haare Koninglyke Hoogheid, waar toe hy gelast was; en dat hy zich nooit zou laaten beletten, 't zy door zyne Keurvorstlyke Doorluchtigheid, of iemand ter wereld, om in de zaaken van haare Koninglyke Hoogheid te *advizeeren*."

De Heer van *Beverweert* liet het niet by zyn antwoord, maar zoo haast hem de voorsz. aanzegging gedaan was, ging hy in de Vergadering van hun Ed. Gr. Mog., en klaagden dat de Keurvorst hem met stokslagen hadt laaten dreigen, 't welk de Staaten van Holland met verontwaardiging vernamen. De oude Prinses dit wel voor uit gezien hebbende, zondt ter gemelde Vergadering bericht van 't geen 'er desaangaande was geschied, en de Koninglyke Prinses deedt hetzelve: zy klaagde in haar geschrift: „ Dat haar merkelyk ongelyk was aangedaan, dewyl zyne Keur- „ vorstelyke Doorluchtigheid zekere twee persoonen, niet alleen „ den Heer van *Heenvliet*, haar Opperintendent; maar ook een „ van haare Vrienden, *buiten fatsoen*, *orde en redenen*, naar zyne „ *Phantasie*, hadt laaten bejegenen, en daar by *bedreigen* voor „ zoo verre zy zich met haare Koninglyke Hoogheid, raakende de „ Voogdyschap van den jongen Prins, haar Zoon, verder kwa- „ men te bemoeijen; dat ze verzocht, dat daartegen zoodanige „ voorzieninge en orde mogt worden gesteld, als hun Ed. Gr. „ Mog., naar rede en billykheid, tot bevordering van haar zaak, „ zouden vinden te behooren." Hier op werdt by de Vergadering goedgevonden, de Heeren van *Beverweert* en *Heenvliet* in haar

haar bescherming te neemen, 't welk aan de Bedienden van den Keurvorst zou worden aangezegd, met byvoeging, dat hun Ed. Gr. Mog. *zoodanige manieren van doen, als naar Constitutie van deezen Staat niet lydelyk*, *ten hoogsten afkeurden*. Der oude Prinsesse werdt hier ook kennis van gegeeven, met ernstig verzoek, dat ze den Keurvorst zoude aanraaden zoodanige handelwyzen na te laaten, en eene zaak, die der Justitie aanbevolen was, door dezelve te laaten beslechten, zonder deswegens bedreigingen of zoodanige *onbetaamelyke* manieren van doen, als de voorsz. schriften medebragten, te gebruiken tegens iemand, en in 't byzonder tegen persoonen, welken haare Koninglyke Hoogheid aangingen, of haar met derzelver raad bystonden. En dewyl de Keurvorst zonder kennis van de Staaten in *'s Gravenhage* was gekomen, wierdt goedgevonden vast te stellen, dat voortaan geene vreemde groote Persoonadiën zich binnen de Steden en Sterktens van den Staat begeeven zouden, zonder voorafgaande kennis en goedvinden van de Regeering.

Men was ook nog midden in het voorverhaalde verschil, toen 'er tyding kwam, dat de Gouverneur van 't Prinsdom *Orange*, de Graaf van *Dona*, die een Zusters zoon van de oude Prinses, en een Onderdaan des Keurvorst van *Brandenburg* was, een Edelman van *Orange*, met naame *Rafaëlis*, die weleer Fransch Predikant in *'s Gravenhage* en daar na Raad van den Prins geweest was, op 't Kasteel aldaar vast hadt laaten zetten. Deeze *Rafaëlis* was door de Koninglyke Prinses heimelyk derwaards gezonden, om dit Prinsdom voor haar te verzekeren, volgens den bevelbrief, welken haar Gemaal aan den Graaf van *Dona* zou gegeeven hebben, en waar by dezelve gelast werdt dat Prinsdom, na 's Prinsen, „ dood, in handen van niemand over te geeven, maar de bevelen „ op te volgen, welken de Koninglyke Prinses, zyne Gemaalin, „ hem zoude geeven, en 't zelve voor haar te bewaaren tegens „ een ieder, die daar iets op zou willen *pretendeeren*." Dit bevel was getekend den 24 February 1649. De oude Prinses zou, naar men zegt, aan voorsz. *Rafaëlis*, toen hy zyn afscheid van haar kwam neemen, gezegd hebben: *Gy gaat om affairen van de Prinsesse Royale*, waar op hy by herhaaling zou verklaard hebben, om zyne eigen zaaken derwaards te gaan. Het zy dat de zaak aldus belegd ware of niet, *Rafaëlis* kwam althans zoo laat binnen *Orange*, dat het Kasteel alreeds gesloten was, waar door hy

zich

zich verontschuldigen kon, dat hy de Gouverneur niet hadt kunnen spreeken, eer hy iemand anders gesprooken hadt; dus ging hy zonder tyd te verzuimen, by die van 't Parlement en de Magistraaten, om hun de belangen van haare Koninglyke Hoogheid aan te bevelen: doch de Gouverneur, daar kundschap van gekreegen hebbende, liet hem des nacht vatten, en, als gezegd is, op het Kasteel in bewaaring stellen.

Zoo dra nu het geschil over de Voogdyschap van den jongen Prins op de bovengemelde wys vereffend was, lieten de Voogden straks hunne zorg gaan, om hem zoo veel mogelyk in zyne voorouderlyke rechten te handhaaven. Het mislukte hun om hem het recht te doen behouden van de Magistraatsbestellinge in Zeeland, en inzonderheid in *Vlissingen* en *Veere*, waar van hy Markgraaf was; doch hier van zullen we nader gewag maaken.

Ondertusschen was de dag tot den Doop des jongen Prins gesteld op den 15 January, waar over de Heeren Algemeene Staaten en die van Holland hadden aangeboden te staan, welk aanbod by beide Prinsessen beleefdelyk was aangenomen; wy oordeelen deeze Doopplechtigheid, gemerkt de toenmaalige tydsomstandigheden, en het geen 'er na verloop van eenige jaaren gebeurd is, met de gevolgen van dien, wat omstandig te moeten beschryven. 'Er ontstondt eerst eenig verschil over den naam, dien men den jongen Vorst zoude geeven; de Koninglyke Prinses wilde hem *Karel Willem* genaamd hebben, en de oude Prinses naar zynen Vader en Grootvader, zeggende dat, zoo men hem Karel noemde, zy niet mede ten Doope zoude gaan: doch deeze oneenigheid werdt welhaast uit den weg geruimd, gelyk straks uit 's Prinsen Doopnaam zal blyken.

Wanneer alles in de Groote Kerk tot deeze plechtigheid in gereedheid was gebragt, kwamen de Gecommitteerden van hun Hoog Mog., zynde de Heeren *van Soelen*, *Wimmenum*, *Vuth*, *Renswoude*, *Donia*, *Mulart* en *Eissinga*, benevens die van Holland, Zeeland, van de Steden *Delft*, *Leiden* en *Amsteldam*, elk op hunne vergaderplaats, by een; die der Heeren Algemeene Staaten reeden 't eerst naar de Kerk, en de andere Gecommitteerden vervolgens, wordende door den Hofmeester *Dorp* met eenige Edellieden van den Prins aan hunne Koetsen ontfangen, en naar hunne respective Zitplaatsen geleid. De Predikant *Tegnejus*, inmiddels op Stoel gegaan en het zingen en Gebed gedaan zynde,

bleef

bleef zoo lang zitten en ſtilzwygen tot dat alle de voorsz. Heeren tegenwoordig waren; doch dewyl 'er een groote meenigte volks in de Kerk was, en veel geraas gemaakt werdt, wierdt hy dikwyls in het prediken geſtoord, en was genoodzaakt, ſchoon hy meermaals met de hand geklopt hadde om ſtilte te maaken, af te breeken, zoo rasch het Kind en 't verder gevolg in de Kerk gekomen was.

Dit geſchiedde met groote pracht; want met een groot getal Karosſen naar de Kerk gereeden zynde, kwam Mevrouw van *Dhona*, dochter van den Heer van *Brederode*, die den Jongen Prins droeg in een lang Kleed, dat, door haare armen heen gaande, weder over de armen van vier adelyke Dames nagedraagen wierdt; aan de rechterhand geleidde haar Graaf *Maurits* en aan de linkerhand Lord *Gorins*, Graaf van *Norwich*. Hier op volgde de Koningin van *Bohemen* en de oude Prinſes, die geleid werdt by Prins *Eduard*, de Prinſes *Louiſe*, de jonge Prinſesſen van *Orange*, van *Hohenzollern* en meer anderen. Aan wederzyden van den Predikſtoel gezeten zynde, las de Predikant *Lindanus* het Formulier des doops, terwyl het geheele gezelſchap over einde ſtondt, en doopte den Prins, die door de Koningin gehouden werdt, met den naam van WILLEM HENRIK.

De voorsz hooge Perſonadiën keerde hierop in dezelve orde weder naar het Hof, alwaar de Gecommitteerden der Algemeene Staaten kort daar na de Koninglyke Prinſes kwamen vinden, ſtaande voor haar Bed, en recht over haar de Koningin van *Bohemen* en de oude Prinſes. De Heer van *Soelen* het *Compliment* gedaan hebbende, boodt een gouden Doos ter waarde van vyfhonderd Ryksdalers aan, waarin een Acte tot een Pillegift was van agtduizend guldens jaarlyks, zyn leeven geduurende; men merkt aan, dat de Koninglyke Prinſes de hand niet uitſtak, om den Doos te ontfangen, doch dat de Heer van *Soelen*, met een wenk op een daar by ſtaanden Stoel geweezen wordende, den Doos daar op lag, waar na de Gecommitteerden hun afſcheid namen, en nog duizend guldens in de Kraamkamer gaven. Die van Holland kwamen vervolgens, en gaven ten geſchenk een Acte van vyfduizend guldens, mede in een gouden Doos, behalve nog agthonderd guldens in de Kraamkamer. De Stad *Delft* gaf een jaarlyks penſioen van zeshonderd, *Leiden* van twaalfhonderd.

derd en *Amsteldam* van duizend guldens. De Heeren van Zeeland bleeven dit maal achter uit; maar eenige jaaren laater gaven zy den jongen Vorst een pensioen van tweeduizend guldens jaarlyks. Aan elk der Predikanten, zoo aan dien, welke gepredikt, als aan dien, welke gedoopt hadt, wierdt van wege den jong gedoopten een geschenk gedaan van driehonderd guldens.

Hoewel nu deeze plechtigheid met groote pracht geschiedde, werdt 'er nogthans geen *Festyn* noch *Collatie* gehouden, denkelyk om dat de overleeden Prins nog boven aarde stondt, en de Famille in groote droefheid was; sommigen vonden te zeggen, dat de Koets, in welke de jonge Prins naar de Kerk gevoerd werdt, van Helbardiers verzeld, en hy zelve met Hermyn zwart op wit gedekt was, als zynde zulks Koninglyk; mitsgaders dat het gevolg der beide Prinsessen iets grooter verbeelde, dan de Souvereiniteit des Prinsdoms van *Orange*, en eene grootheid, van welke zyne Voorzaaten zich niet bediend hadden. „ Doch," gelyk men niet onaartig zegt, „ die op Wigchelaaryen en Voorzeg„ gingen zyn gesteld, zouden kunnen zeggen, hoewel te laat, „ dat dit niet alleen een voorteken is geweest van zyne herstel„ linge in alle de Ampten van zyne Voorzaaten, maar ook van de „ omwenteling, in Groot-Brittanniën voorgevallen, waar door hy „ tot eene waardigheid (naamelyk de Koninglyke), die hem in „ staat stelde, om een mantel van dubbeld Hermyn te draagen, „ wierdt verheven, Zy zouden ook kunnen zeggen, dat de stand„ vastigheid, welke zyn Grootmoeder toonde in hem den naam „ van *Willem* te laaten geeven, een lot beduidde, zeer wel „ overeenkomende met dat van dien vermaarden Hertog van „ *Normandie*, die *Willem de Overwinnaar* wierdt genoemd, en „ die met eene verwonderbaare gemaklykheid zich meester van „ Engeland maakte; of met dat van *Henrik*, welken naam veele „ groote Koningen van dat zelfde Eiland hebben gevoerd." Wat 'er van zy, zeker is het dat het, zoo wel onder persoonen van hoogen rang als onder die van eenen laagen staat, een ieder onmogelyk van pas te maaken is, en zoo min als het Huis van *Orange* zyne Vrienden ontbeerd heeft, heeft het ook nimmer gebrek aan Vyanden gehad.

Op die wyze geschiedde de Doopplechtigheid van Prins *Willem Henrik*. Laat ons nu ook die der Begrafenis van wylen zynen Va-

Vader eens beſchouwen. Men hadt eerst den dag daar toe vast- 1651.
geſteld op den 7 Maart, maar men hadt, ſedert het einde des vorigen jaars, zulk onſtuimig en regenig weer gehad, het welke toen nog aanhielt, dat men het tot op den 8 uitſtelde, nademaal de weg naar *Delft* en de ſtraaten van *'s Gravenhage*, door de gevallen regen en ſneeuw onbruikbaar zynde, eerst gezuiverd en den weg, waar langs de Lykſtaatſie gaan zoude, met zand beſtrooid moest worden. Niettegenſtaande het weer zoo ſlecht en de wegen gantsch onbruikbaar waren, kwam 'er nogthans zoo groot eene menigte Volks naar *'s Gravenhage*, dat de Vrachtloonen niet alleen uitneemend hoog geſteld werden, maar ook dat zy, die zich by tyds niet van een goede Herberg voorzien hadden, genoodzaakt waren de Kerk tot hun verblyfplaats, en wat ſtroo tot hun bed te neemen, dewyl 'er veelen tegen verwachting, om het voorsz. uitſtel van een dag, gedwongen waren dien nacht in *'s Gravenhage* te blyven.

De Lykſtaatſie zelve was even als die van *Prins Frederik Henrik*, waar van we op het jaar 1647 omſtandig geſprooken hebben, waarom we het nu korter zullen maaken. De ter uitvaart genoodigde hooge perſoonen waren beſcheiden tegen Woensdag den 8 Maart des morgens om 9 uuren, maar men was zoo lang bezig met orde op de trein te ſtellen, dat het middag wierdt alëer men begon te gaan. De Lyfwacht van wylen zyne Hoogheid, beſtaande uit vierhonderd mannen, wel toegeruſt, trok vooraan langs den *Vyverberg* met ſleepende Vaandels en Spiesſen, draagende de Musketten, met de trompen naar de aarde, onder den arm, waar na alle de Huisgenooten van den Prins, zoo edel als onedel, elk naar rang volgden. Hier achter twee Keteltrommen, bedekt met zwart laken, en 12 Trompetters in 't fluweel gekleed; achter deezen kwam een *Heraut* of Wapenkoning, en voorts alle de Wapenen, Standaarden, Banderóllen, Paarden enz., even als by de laatſte Lykſtaatſie geſchied was. Nu zag men 's Prinſen Lyk, overdekt met een zwart fluweel Kleed, waarop de Wapens zyner Hoogheid waren vastgehecht, op een Wagen met vier wielen, die van agt Paarden, allen met zwart fluweel tot de aarde behangen, langſaam voortgetrokken wierdt; boven deezen Wagen werdt mede een Verhemelte gedraagen, en ter wederzyde van denzelven zag men, behalven veele

Graaven en hooge Officieren, de Helbaardiers van wylen den Prins.

Op het Lyk volgden de Prinsen en Bloedverwanten des Huizen van Orange en Nassauw, alle met langsleepende mantels; als de Hertog van *York*, gaande met een wit Kruis aan den linkerschouder, tusschen Don *Emanuel* en Don *Ferdinand*, Prinsen van Portugal, wordende de sleep zyns mantels nagedraagen door Graaf *Johan Wolphert*, Heer van *Brederode*; de Graaf van *Solms*; Graaf *Christiaan van Dohna*; Graaf *Henrik van Brederode*; Graaf *Fritz van Nassauw*; Prins *Eduard*, Paltsgraaf, hebbende insgelyks een wit Kruis aan den linkerschouder; Graaf *Joan Maurits van Nassauw*; Graaf *Henrik van Nassauw*; Graaf *Willem Fredrik van Nassauw*, Stadhouder van Friesland enz.; de Rhyngraaf, Gouverneur van *Maastricht*; de Graaf van *Limburg* en *Stirum*. Na deeze Prinsen en Graaven kwamen de Gecommitteerden ter Vergadering van hun Hoog Mog. en corps, voor ieder Provintie ging een Heraut met de Wapenen dier Provintie; de Ed. Mog. Heeren Raaden van Staaten; de Gecommitteerden Raaden van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en West Friesland; de Ed. Mog. Heeren President en Raaden van den *Hoogen* Raade over Holland, Zeeland en West-Friesland; de Ed. Mog. Heeren van den Provintiaalen Raade van Holland, Zeeland en West-Friesland; de Ed. Mog. Heeren van de Graaflykheids Rekenkamer van Holland; de Magistraat van *Delft*; die van *'s Gravenhage*; de Predikanten van *Delft*; die van *'s Gravenhage*. Deeze trein werdt geslooten door de zes Compagniën Haagsche Schuttery, die, even als de Lyfwacht, met sleepende Vaandels en Spiessen, en de Musketten met de trompen naar de aarde, de Staatsie volgden tot aan het *Zicken*, alwaar de Koetsen, Wagens en Paarden gereed stonden, om verder den weg naar *Delft* op te ryden, 't welk naar rang en in orde geschiedde. Aldaar omtrent vier uuren aankomende, geleidde de in de Wapenen staande Delfsche Schuttery de Lykstaatsie naar de Nieuwe Kerk, waar het Prinselyk Lyk in het voorouderlyke Graf met de gewoone plechtigheden bygezet werdt, waar na men in dezelve orde naar *'s Gravenhage* terugkeerde.

Wy spraken zoo even van de onstuimigheid van het weêr, welk gepaard ging, met zulk een grooten Watervloed, dat het water op den 5 Maart omtrent den middag te *Amsteldam* drie duim hoo-

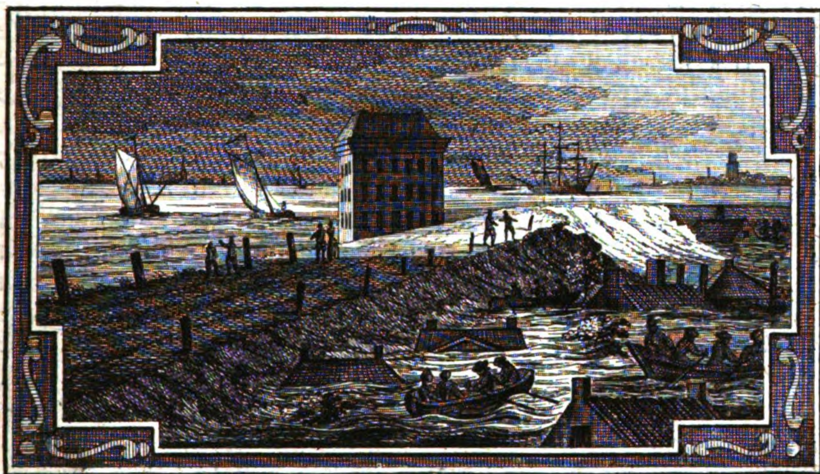
hooger ſtondt, dan ten tyde van den Allerheiligen Vloed in den jaare 1570. Door de hevige aanperſing der Zee, ſtroomde het water op eenige plaatſen over Dyken en Dammen, inzonderheid den 4 en 5 der voorsz. maand ſteeg het water tot 's namiddags ten vier uuren buitengemeen hoog, want het was toen volle Maan en dus Springvloed, en het water werdt door een Noord-Westen Wind met zulk een verſchrikkelyk geweld tegen Dyken, Dammen en Duinen opgejaagd, dat het ſcheen als of het grootſte gedeelte van Holland zou weggeſpoeld zyn geworden, 't welk geene geringe vrees veroorzaakte, gelyk te denken is, en den yver der ingezetenen opwekte, om al wat mogelyk was aan te wenden, ten einde alle verdere onheilen te voorkomen. Zy ſlaagden hier ook ten deele in, waar toe de mildaadigheid der gegoede lieden niet weinig ſtof en gelegenheid gaf; want, ſchoon het de plicht is van een ieder, om zich, in dusdanige omſtandigheden, zonder baatzucht voor 't welzyn des Land op te offeren, heeft het geld echter altoos zyn gewoone kracht. Te *Scheveningen* werden eenige Huizen door de kracht des Waters aan ſtuk geſlagen; het deedt geen minder ſchade te *Katwyk*, te *Zandfoort* en te *Egmond-aan Zee*, aan de Viſſchers-Booten: de kracht van 't inzwalpende water ſcheurde aan de voorzyde van de *Helder* meer dan honderd treden Lands met een goed getal Huizen weg. De Zeedyk tuſſchen *Enkhuizen* by *Medemblik* was op verſcheiden plaatſen in zulk een gevaar, dat het een wonder ſcheen, zoo die behouden bleef; want het fondament was wel 15 voeten onder Dyks door de Zee weggeſpoeld, waar door Noord-Holland in groot gevaar ſtondt om onder te loopen, maar de vlyt der Landlieden, waar onder zelfs perſoonen van aanzien waren, weerde dien ſlag door, met het aanbrengen van aarde, den aandrang der Noord-Zee te ſtuiten. Te *Hoorn* was het Water ook zeer hoog gereezen, dewyl het over de *Roo-ſteen*, een plaats in het hoogſte dier Stad gelegen, heen vloeide, invoege dat alles, wat Buitendyks ſtondt, tot diep in 't water lag; de Dyk omtrent *Edam* bevondt zich ook te zwak, waar door het Land insgelyks onder liep, 't welk die van de *Purmer* en *Beemſter* zeer verlegen maakte, en alles deedt aanwenden tot weering van het zelve: en ſchoon de Dyken binnenwaards hoog en dik waren, liep het water nogthans daar over heen, zoo dat men op ſommige plaatſen genoodzaakt was naar de Zolders te vluchten.

P 2 Het

Het gevaar zou te *Sparendam* zeer groot geweest zyn, zoo men niet door de laagte van de *Slaaper*, waar over zulk een ſterke Vloed ſtortte, dat *Haerlem* rondsom als in een baare Zee lag, ſpoedig ontlast geworden was; de toen nieuw gemaakte Dyk van daar op *Amſteldam* werdt ook door 't water bedekt, en de Brug over de *Lie* door den Stroom opgenomen, en byna in zyn geheel over 't Haerlemmer-Meir tot omtrent *Aalsmeer* weggevoerd. Te *Amſteldam* gaf men den Magiſtraat terſtondt te kennen, dat het water drie duim hooger ſtondt dan in den jaare 1370; ook zag men het langs den *Nieuwendyk* en *Warmoesſtraat* heenen vloeijen. De *Kapelſteeg* en veele andere ſtraaten wierden met Schuitjes bevaaren, invoege dat alle de goederen, die in Kelders, Pakhuizen enz. lagen, onder water ſtonden, of door het zelve bedorven wierden, en de geenen, die op belofte van goede dagloon allen yver aanſpanden, om die goederen te redden, ſtonden eenige uuren tot aan hun middenlyf in 't water. Het zelve ſtroomde ook over de *St. Anthony's Markt*, waar door veele Winkels en andere plaatſen die laag by den grond waren, ten eenemaal onder raakten, ook brak eindelyk de *St. Anthony's Zeedyk*, door de hevige aanperſing van het water op twee plaatſen door, en deeze gaten waren zoo wyd en diep, dat de Zee met groot gedruis daar door heen ſtortte en, aangezien de laagte van het Binnenland, zich wyd en zyd verſpreidde, dringende mede met groot geweld door den *Diemerdyk* waar door de voor eenige jaaren drooggemaalde *Diemermeer* wel zestien voet diep in 't water ſtondt, het welk te wege bragt, dat de Plantagiën, Lusthoven en eenige andere Gebouwen, aldaar bereids opgetimmerd, vernield werden, en derzelver Eigenaars zich een jaar lang moesten vergenoegen, om alleen met Schuitjes hunne verdronken Speeltuinen en Landen te bezichtigen, en daar over te vaaren, waar onder zy te vooren gegaan waren, en hun vermaak genomen hadden, tot dat kort daar aan de Zeedyk geſtopt, en, ſtraks weder door de Zee geopend, ten tweedemaale ſtand gehouden, en van tyd tot tyd verzwaard, verhoogd en verdikt is. By gemeene toeſtemminge heeft men de *Diemermeer* daar na weder droog beginnen te maalen, en die brakken Vloed langſaamerhand daar uit te werpen, welke in een korten tyd daar binnen geſtort was.

Wy

Wy zullen dit droevig geval neemen tot onderwerp van de volgende Plaat.

„ Men ziet hier een gedeelte van de *Diemer-* of *Muiderdyk*,
„ omtrent de hoogte van *Zeeburg*, welke, door den geweldigen
„ aandrang des Zeewaters doorgebrooken zynde, de *Diemermeer*,
„ die voor weinige jaaren drooggemaalen, en reeds met eenige
„ Lusthoven, Plantagiën en andere fraaije Gebouwen voorzien
„ was, zoodanig doet onderloopen, dat het water eene hoogte
„ van zestien voeten bereikte; dus ziet men het Geboomte en
„ de Gebouwen gedeeltelyk boven 't water uitsteeken, en eenige
„ bedrukte Eigenaars in Schuitjes daar tusschen heen roeijen.

Het scheen of deeze Water vloed algemeen was; te *Weenen*; *Dresden*, *Regensburg* en elders steeg het water hooger, dan het by menschen geheugen ooit geweest was, en deedt geen geringe schade. Te *Parys* werden eenige Karpers, die uit de *Seine* overgezwommen waren, in de *Thuillerie* gevangen; zekere Brug, *Le Pont aux Changes* genaamd, spoelde weg, een groote menigte hout werdt driftig en door den Vloed weggevoerd. De Dyken in de *Betuwe*, *Thieler-*, en *Bommelerwaard*, *Maas* en *Waal*, en aan de *Veluwe*, waren niet alleen overloopen, maar ook doorgebroken; te *Amersfoort* liep het water tot voor de Poort, waar

door

door veel Vee, ja zelfs menschen verdronken: de Huislieden moesten, wilden zy het zelfde gevaar ontgaan, op Zolders en Daken vluchten, en veele Haazen wierden op de Boomen gevangen. Men hadt binnen *Luik* een paal gesteld, ter gedachtenisse van het hooge water in de maand January 1644, met dit Opschrift in 't Latyn: *Janus is verwonderd, dat het water tot deeze hoogte is opgeklommen*; doch het was nu wel drie voeten hooger gesteegen.

In 's *Hertogenbosch* zag het 'er niet minder deerniswaardig uit; het water, dat aldaar weleer twee of drie dagen lang, schoon zoo hoog niet als nu, gestaan hadt, stondt thans in de Stad, en agt dagen tot aan den derden trap van het Choor in de Kerk, alleen was de *Markt*, *Hintemerstraat* en *Steeweg* droog gebleeven. Schepen van dertig last voeren van den *Bosch* af, recht toe recht aan over 't Land, achter *Heusden* om, tot in de *Maas*. In den jaare 1601 was het water te *Nymegen* zeer hoog geweest, waarom men ter gedachtenisse van het zelve, een steen in den Stadsmuur gemetseld hadt, maar het was nu vry hooger gewassen. Beneden *Schenkenschans* waren *Rhyn* en *Waal* zoodanig in een geloopen, dat men geen Land tusschen beiden konde zien, en door het wegspoelen van den *Malburgschen Dyk*, waar de *Rhyn* inzwalpte, en den mond van den *Ysel* met zand begon toe te stoppen, zoo als men by het vallen van het water bespeurde, was men beducht voor eene geheele verlanding van den *Yselstroom*, 't welk de Grenzen aan dien kant grootelyks verzwakt zou hebben, zynde den *Ysel* een goede Landweer geweest; men voorzag 'er derhalve terstond in door kribbinge als anderſins, ten welken einde de Provintiën by den Raad van Staaten verzocht werden, zestigduizend guldens toe te staan tot het leggen van drie Hoofden, ter behoudenis van den *Ysel* en *Neder-Rhyn*. Men vindt niet geboekt en men weet ook niet, dat het ooit gebeurd zy, dat de *Betuwe*, *Maas* en *Waal*, en *Thieler-* en *Bommelerwaard*, en 't Sticht *Utrecht*, alle tegelyk doorgebroken en onder water zyn gezet geweest, gelyk ditmaal plaats hadt; de oorzaak deezer overstroominge zocht men in de groote en buitengewoone menigte sneeuw, die boven in het Land gevallen was, en eerder niet dan tegen de Mai maand plagt te smelten.

De overstrooming van de zoete rivieren over zynde, kwam 'er in 't laatst van de maand February, een groote Vloed uit de

zoute

zoute Zee, voornaamlyk op den 22 dier maand, mitsgaders een dag of twee laater, wanneer het met een Noord-Westen Wind Springvloed was, waar door in Friesland de *Oldwoldemer-Zyl*, tusschen *Dokkum* en *Kellum* wegspoelde met groote overloop en inbraak der Dyken op verscheiden plaatsen; ook zyn de Dyken in *Stavoren* van gelyken doorgebroken: zoo dat de angst en schade in de Nederlanden vry algemeen was, en, mag men een uitheemsch Schryver gelooven, dan leedt 'er *Amsteldam*, niettegenstaande de groote voorzorgen van de Regeering, het meeste by, alzoo het water voor veele tonnen gouds aan Koopmanschappen verdorf en wegspoelde.

Laaten wy nu komen tot de GROOTE VERGADERING der Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en eens naauwkeurig voordraagen wat daar in, ten beste van den Lande, verricht en vastgesteld werdt. Een algemeene beschryving der Provintiën gedaan zynde, werdt de *groote Zaal* van 't Hof in *'s Gravenhage* tot het houden dier vermaarde Vergadering bereid; de Winkels, die aldaar naar gewoonte stonden, wierden afgebroken, en in de plaats Banken, zes boven elkander, langs de muuren gemaakt, en met groen Laken bekleed. In het midden tusschen beiden liet men een doorgaande ruimte, zynde voor den Schoorsteen een langwerpige tafel met tien Stoelen, een aan 't Oosteinde voor den President, een daar recht tegens over voor den Griffier, en vier aan elke zyde gesteld. De aldaar hangende Vaandels, op den Spanjaard veroverd, zoo te Lande als te Water, Cornetten en Wimpels, in den tyd van tagtig jaaren, scheen men eerst van zinne weg te neemen; doch ze werden integendeel schoon afgestoft, en met nog veele andere Zeegetekenen, die 'er te vooren niet geweest waren, vermeerderd: deeze Zegetekens wierden, zoo men zegt, uit 's Prinsen Arsenaal gehaald, en onder dezelven waren die, dewelke voorheen in *Thienen* op den Graave van *Lamboi* verkreegen waren.

Ondertusschen waren de Gemagtigden van *Gelderland*, *Zeeland* en *Utrecht* reeds in December des voorleeden jaars in *'s Gravenhage* gekomen, in January die van *Friesland* en *Groningen*; de Staaten van *Overysfel* hadden eerst de gewoone Gemagtigden ter Algemeene Staats-Vergadering bemagtigd, maar vervolgens zonden ze ook eenige buitengewoone Gemagtigden. Alle deeze Heeren wierden elk afzonderlyk door die van Holland begroet en

ver-

verwellekomt, en men hielt met dezelven byzondere en voorafgaande gesprekken, om hun gevoelen over de drie pointen, waar over men zoude handelen, te weeten, over den *Godsdienst*, de *Unie* en de *Militie*, te verstaan. Doch met de Gemagtigden van Zeeland hadt men van den kant van Holland reeds verscheiden onderhandelingen op de *Nieuwe Doelen* gehouden, nademaal die Provintie in het eerst tot een Stadhouder scheen genegen te zyn, zeggende, dat men voor den jongen Prins van *Orange* zorge draagen, en hem ten eersten Stadhouder maaken moest, hem een Luitenant geevende, die, geduurende zyne minderjaarigheid, zyne Ampten zou waarneemen. Hoe zeer nu dit voorstel van Zeeland aangenaam ware voor de Vrienden van den jongen Prins, was het den Staaten van Holland niet naar den zin. Zy oordeelden", zegt men „ dat dit nog ontydig was, om dat men nog niet konde „ weeten of de Prins, zyne mannelyke jaaren bereikende, tot „ die Ampten wel bekwaam zoude zyn; dat een Luitenant zoo „ gevaarlyk was voor den jongen Prins als voor den Staat; dat die „ slechts zou toeleggen om zyne banden vast te maaken, geduu„ rende des Prinsen minderjaarigheid, en dat men hem naderhand „ niet weg zou kunnen krygen; dat de Prins het den Staat geen „ dank zou weeten, dat men zulks in zyne kindsheid hadt gedaan, „ meenende dat het hem als een Erfrecht hadt toegekomen, 't „ welk men hem niet kon ontneemen". Hier voegde men nog andere redenen by, naamelyk: „ Dat de Prins een goed en be„ kwaam Vorst kon worden, maar ook de voetstappen volgen „ van zyn Vader, in het geene hy tegen de Vergadering van „ Holland, en tegen de Stad *Amsteldam* hadt ondernomen, of die „ van Prins *Maurits* in den jaare 1618; dat de Prins in Frank„ ryk, Spanje, Engeland en Deenemarken aan de grootste Hui„ zen na vermaagschapt zynde, en zelve groote Goederen in de „ Provintiën bezittende, ontzaghelyk zyn zou voor den Staat, „ en dat hem nog hooger te verheffen gevaarlyk zyn zou voor de „ gemeene vryheid; dat men weleer uit de Steden van Griekenland „ die Burgers, welken al te magtig waren, gebannen hebbende, „ uit vreeze, dat zy zich meester daar van zouden maaken, men „ nog veel meer redenen hadt zulks te vreeze van een Prins, wiens „ Voorzaaten, onder den naam van Stadhouders, naar de Sou„ vereiniteit hadden gestaan, en die in daad onder dien naam, „ veel magtiger waren geweest, dan de Souvereinen zelven."

Vervolg van het verder voorgevallene in den Jaare 1651.

Den dag nu tot het openen der Groote Vergadering gekomen zynde, kwamen den 18 January, een Woensdag zynde, alle de Heeren Gemagtigden, zoo gewoone als buitengewoone, ten getale van driehonderd, in de gewoone Raadkamer van hun Hoog Mog. en in de *Treves-Kamer* by een, en gingen, na het eindigen van de gewoone *Besoignes*, naar rang door de Gaandery naar de groote Zaal, waar ieder naar orde ging zitten. Zoo dra een ieder zyn plaats bezet hadt, deedt de Heer *Pibo van Donia*, een der Gemagtigden van Friesland, welke Provintie in die week voorzitten moest, een korte aanspraak aan de Vergadering, dezelve bedankende, dat ze, op aanschryven van hun Hoog Mog., de moeite wel hadt willen neemen van in *'s Gravenhage* te komen, en aldaar te verschynen, en, veronderstellende dat haar de punten en de te verhandelende stoffe bekend waren, zoo vermaande, badt en vertrouwde hy, dat de Leden gekomen waren met een volkomen voorneemen, om orde te stellen op de tegenwoordige gelegenheid, waar in de Staat door het overlyden van den Prins gekomen was. Holland, de voornaamste oorzaak deezer byeenkomst, werdt daarop verzocht, opening te doen van de te verhandelende zaaken; de Raadpensionaris *Cats* ging derhalve op een der stoelen naby den Griffier *Ruysch* zitten, en deedt eene deftige aanspraak.

Alle de Provintiën waren het juist in den aanvang niet in alles eens, maar wierden het in 't vervolg; Friesland inzonderheid, die daarom voorstelde, om de aanstaande Zitting der Vergadering eenige dagen uit te stellen, om de Provintiën tyd te geeven, ten einde ze over 't voorgestelde konden raadpleegen, en daar na haare aanmerkingen inbrengen; doch men besloot de Zittingen voort te zetten, overmits dezelven door de voorafgaande byeenkomsten alreede eene genoegzaame kennis van zaaken hadden. Gelderland was derhalve de eerste, die haare meening te kennen gaf, 't welk op den 20 January geschiedde, hoewel 't kwartier *Zutphen* van een ander gevoelen was, dan de kwartieren van *Nymegen* en de *Veluwe*, in welken 'er ook veelen waren, die de meening van Holland afkeurden, en op het verkiezen van eenen Stadhouder en Kapitein Generaal aandrongen; doch de

Steden en eenige Edellieden van beide deeze Kwartieren hielden, by meerderheid van ſtemmen, de overhand, invoege zy, die van een ander gevoelen waren, of medeſtemmen of ſtil moesten zwygen. De Provintie Zeeland bragt ten voorsz. dage haar gevoelen ook in, komende met dat van Holland en Gelderland, voor het grootſte gedeelte over een, maar Utrecht, Friesland en Groningen bragten hunne bedenkingen vervolgens in, en men bevondt, dat die het meest van Holland verſchilden.

Ondertusſchen hadt de zorg voor 't behoud der Gereformeerde Leer de Predikanten bewoogen, om, dewyl zy wisten, dat 'er ook over den Godsdienst gehandeld zoude worden, in de Groote Vergadering gehoor te verzoeken, 't welk hun toegeſtaan werdt, op voorwaarde, dat zy het kort en zaakelyk zouden maaken. Eenige Provintiën hadden gaarne gezien, dat ze achterwege waren gebleeven, nademaal 'er toch reeds vastgeſteld was, om den Godsdienst, zoo als dezelve in het Synode van *Dordrecht* bevestigd was, te handhaven. De Synoden vaardigden derhalve vyf Perſoonen af, met naame *Bernard Cruſe*, *Eleazar Lotius*, of *Lamotius*, *Maximiliaan Teelingh*, *Cornelis Lemannus* en *Johannes Heyſteus*, die den 22 der meergenoemde maand in de Vergadering verſcheenen; zy naderden tot den tafel, en, allen met ongedekten hoofde ſtaande, deedt *Lamotius* het woord, in een nette, bekwaame en ter gelegenheid pasſende Aanſpraak, die hy vervolgens ſchriftelyk, en met hun aller hand ondertekend, overgaf, benevens de middelen, om den aanwas der Roomschgezinden te weeren. Deeze middelen beſtonden hoofdzaakelyk hier in: „Dat de Plakaaten tegen de Roomſche Geestelyken ter uitvoer „gebragt, en alle Jezuïten, Paapen, Monniken enz. uit den „lande mogten gehouden worden; dat alle acten en vryhe„den, aan dezelven gegeeven, ingetrokken, en den Gouver„neurs enz. gelast mogten worden, zoodanig iets voortaan niet „meer te vergunnen; dat alle Vergaderingen of ſamenwoo„ningen in *Huizen*, *Kloosters*, *Bagynhoven* van ongehuwde per„ſoonen, *Nonnen*, *Bagynen*, *Kweeſels*, *Jezuïtinnen*, *Kloppen* van „een geſcheiden, en alle *Kloppen* en *Kweeſels*, zonder oogluiking, uit den lande geweerd, of van die ſchadelyke orde mog„ten afgebragt worden; dat alle Roomschgezinden uit de Re„geeringe geweerd, van hunne bedieningen aan 't Land be-

„roofd,

„ roofd, en lieden van den Gereformeerden Godsdienst in hunne „ plaats gesteld mogten worden; dat alle *Paapsche Conventiculen* „ mogten *verbooden*, *gestoord*, hunne *Altaaren*, *Beelden*, *Crucifixen* „ en *Geestelyke Ornamenten* met den aankleeven van dien, *afgebroken* en *weggenomen*, en strikte order gesteld worden, tegen „ de *geenen*, die *zoodanige Byeenkomsten frequenteerden*, of hunne „ *Huizen*, *Hoven*, *Schepen* enz. daartoe verhuurden, inruimden „ of vergunden; dat ook verbooden en gestuit wierde de toeloop der Ingezetenen naar omliggende Roomsche *Kerken*, *Ommegangen*, *Feestdagen* enz.; dat aan geene *Ambassadeurs* of „ *Agenten* toegestaan werde, indien ze van den Roomschen Godsdienst waren, denzelven anders te pleegen als in hunne eigen „ Taal, en niemand als hunne Bedienden daarby te laaten; dat „ ook uitdrukkelyk aan alle Heeren, hier te lande woonende, „ verbooden mogt worden de gemelde Godsdienst in hunne „ Heerlyke Huizen, Wooningen, Hofsteden te laaten geschieden."

In dit Geschrift verzochten de Predikanten wyders, om al het geene, dat ze *Paapsche Superstitie* noemden, nog verder te weeren, niet alleen: „ dat alle *Doorgangen* en *Sluipholen*, waar door „ de Roomsgezinden, in het pleegen van hunnen Godsdienst, „ *van 't eene Huis in 't ander kwamen*, mogten gestopt en geweerd „ worden; maar ook dat de openbaare *Bedevaarten*, *Processiën*, „ *Bezoeken*, en *pretense Heilige Plaatsen*, het oprechten van *Beelden*, „ *Cruxifixen* op de *Kerkhoven*, het *kruissen* en tekenen van de „ *Paapsche Huizen*, om by derzelver Geestelykheid beter bekend „ te zyn, en zekerder te vinden, het knielen by de Begrafenisse, het zetten van *Kruissen*, *Kaarsen* enz. op, bezyden of „ omtrent de Lyken, en het sluiten hunner Winkels op hunne „ Heilige dagen, belet en verhinderd wierden; dat uitdrukkelyk verbooden wierde, *direct* of *indirect* eenige *Collecte* van „ Geld, Waaren, enz. te doen, zoo voor *Geestelyke Persoonen*, „ als *Kerken*, *Collegiën*, *Kloosters*, binnen of buiten 't Land, of „ dezelve Penningen, Waaren enz. weg te zenden of over te „ maaken."

In Frankryk, en byzonderlyk in de Nederlanden, onder Keizer *Karel den* V. en zyn Zoon *Philips den* II, merkten de Onroomschen het aan als eene schreeuwende onrechtvaardigheid, dat

men hen in 't oefenen hunner Religie ſtoorde, en als men hun het verbod der Vorsten voorhielt, mogten zy met groot recht zeggen, *'t is beter Gode, dan den mensch, te gehoorzaamen;* doch in tyde van voorſpoed vergeet men vaak de voorgaande tegenſpoed, en men doet dan meermaals aan anderen, of men tracht het te doen, 't geen men aan zich zelven niet wilden gedaan hebben. Immers was het in die akelige dagen van geweetensdwang en vervolging den Protestanten wel het allerſmertelykst, dat hun de vrye beſchikking over hunne Goederen, en de opvoeding hunner Kinderen, 't welk de natuur hun gegeeven hadt, en geen menſchelyke magt betwisten kon, dan ingevallen, waar geen Godsdienst plaats in heeft, ontnomen wierdt? Het ſcheen of men ten deezen tyde, in ſtede van de Wet van *Jezus Christus*, die van *Talio* (dat is: *wat ge my doet, doen ik u weder*,) wilde volgen; want de Heeren Predikanten verzochten de Hooge Vergadering nog, behalve het voorgaande: „ Dat den „ Roomsgezinde Ouders of Vrienden mogt verbooden worden „ hunne Kinderen of wettige Erfgenaamen te onterven, ter ge„ legenheid van de Gereformeerde Religie, en dat den Roomsch„ gezinden hier te Lande ook werdt verbooden hunne Goederen „ te maaken aan de *Jezuïten*, *Paapen*, *Bagynen*, of andere *pre„ tense Geestelyken*, 't zy buiten of binnen 't Land, ten nadeele „ van de Erfgenaamen; dat geen Huwelyk der Roomſchen „ voor wettig wierdt erkend, dan dat door de Magistraat of in „ de openbaare Kerk geſchied ware, en dat den Roomschgezin„ den mogt verbooden worden *voor* of *na* eenige Trouw te doen; „ dat alle *Roomſche Schoolen*, hier te Lande, Catechiſatie, of on„ derwyzinge der Jeugd, door Bagynen in haare Bagynhoven van „ *Kloppen*, en in de byzondere Huizen, mogten verhinderd en „ geweerd worden; dat den hier in 't Land woonende Roomsch„ gezinden insgelyks verbooden wierdt, hunne Kinderen buiten „ 't Land in Roomſche Schoolen, Univerſiteiten, Collegiën van „ Jezuïten, Kloosters enz. te laaten opbrengen; dat de Kinderen „ der Gereformeerden, 't zy van Vaders of Moeders zyde, door „ Gereformeerde Voogden in den Gereformeerden Godsdienst „ opgebragt mogten worden, zonder toe te laaten, dat ze onder „ Roomſche Voogden wierden geſteld."

Zy hielden voorts ſterk aan op de uitvoering der Plakaaten, die

die ze toestemden allen goed te zyn, maar die zoo stipt niet nagekomen wierden, als wel noodig was; de Zeeuwsche Predikanten inzonderheid zeiden, dat men dezelven van den kant van Holland beter behoorde te handhaven. Maar behalve dat alle dwang en gestrengheid in het stuk van Godsdienst onbetaamelyk is, en strydig met den aart der Christelyke Religie, welke niet dan zagtheid ademt, en den weg der vermaaning en overtuiging wil ingeslagen hebben; is het nog vry ongevoegelyker in een Land, dat, van den Koophandel bestaande, dienvolgens ook alle Natiën niet alleen, maar ook alle Religiën moet dulden, mits dat dezelven met geschiktheid en in alle behoorlyke orde geöefend en gepleegd worden. Holland begreep daarenboven, „ Dat „ men de Wapens om de Vryheid van Conscientie hadt opge- „ nomen, en dat men, zelfs in tyde van Oorlog en gestrengheid, „ niet op de wyze der Spaansche Inquisitie was te werk gegaan; „ derhalve dat men nu ook niet meer gestrengheid behoorde te „ gebruiken."

'Er waren ook eenige andere persoonen, die begeerden, dat men wel duidelyk en uitdrukkelyk moest vastítellen, *dat, in geval het een of ander Lid van den Staat den Hervormden Godsdienst kwam tegen te gaan, en denzelven niet naar behooren handhaafde, de Generaaliteit daar alsdan in zoude voorzien*; doch die van Holland oordeelden, dat daar door een al te groote Deur geopend zoude worden tot geweldenaaryen, en de Predikanten een al te groot gezag verkrygen zouden. Die van Friesland, Overysfel, Groningen en 't Kwartier van *Zutphen* waren van meening, *dat men van nu af aan op eenen vasten voet behoorde te stellen de middelen, door welken de Goesdienst gehandhaafd zoude worden tegen alle de geenen, die denzelven niet behoorlyk handhaafden.* Zy zouden wyders gaarne gezien hebben, dat men alle de punten, door de Predikanten opgesteld, aangenomen en vastgesteld hadde; maar Holland dacht daar anders over, schoon ze de Predikanten vreesde, als die, gelyk ook reeds door eenigen geschied was, hebbende beweerd, *dat de Regeering niet bestaan konde zonder een aanzienlyk en altyd blyvend Hoofd, zoo wel in zaaken den Burger-, als den Krygsstaat betreffende*; door dusdanige redenen 't gemeen nadeelige indruksels konden inboezemen, en dit was ook de rede, waarom hun Ed. Gr. Mog, den Bededag uitgesteld hadden, beneemende daar den Predikanten

eene

eene ſchoone gelegenheid door, om, onder ſchyn van 's Hemels gunst over 's Lands toeſtand af te ſmeeken, de Staatszaaken op den Predikſtoel te brengen.

Zonder ons op te houden met de verſchillende aanmerkingen, die de Provintiën inbragt en op de drie pointen, over welken, zoo als in de Redevoering van den Heere *Cats* te kennen was gegeeven, moest gehandeld worden, zullen wy alleen van de overeenkomsten deswegens melding doen. Op het punt van den Godsdienst werdt eenpaarig den 27 January vastgeſteld: 1) „ Dat „ de Staaten, elk in hunne Provintie, den Gereformeerden „ Godsdienst, zoo als dezelve toen alöm in de openbaare Kerken „ deezer Landen wierdt gepredikt en geleerd, en ten jaare 1619 „ in het Nationaal Synode te *Dordrecht* was bevestigd, vasthouden „ en handhaven zouden. 2) Dat dezelve Godsdienst zoo door „ elke Provintie in derzelver gebied, als door de Generaaliteit „ in de Kwartieren, onder haar gebied behoorende, *met de magt* „ *van het Land* gehandhaafd zoude worden, zonder te gedoogen, „ dat daar in ooit by iemand eenige verandering gedaan werdt. „ 3) Dat de Secten en Gezindheden, die van de openbaare Beſcherming uitgeſlooten zyn, en alleen by oogluiking geduld „ werden, in alle goede orde en ſtilte zouden gehouden worden, „ met bepaaling tegens alle buitenſpoorigheden; en dat dezel„ ven voortaan ook op geene andere plaatſen meer, dan waar „ ze tegenwoordig waren, zouden toegelaaten worden. 4) Dat „ de Plakaaten, voor heen tegen de Roomschgezinden gemaakt, „ in haare kracht blyven, en, naar hunne form en inhoud, „ ſtriktelyk zouden uitgevoerd worden. 5) Dat mede op het „ *vrymoedig inkomen* van de Geestelykheid een zoodanige order „ en middel zouden worden beraamd, als best, zonder krenking „ van het Tractaat van Vrede, zoude kunnen geſchieden. 6) „ Dat de *Ambasſadeurs* en *openbaare Ministers* van Uitheemſche „ Prinſen en Potentaaten, daar toe zouden zyn gehouden, dat „ ze niet gedoogden dat binnen hunne Huizen eenige Predika„ tiën, of andere Diensten in de *Nederlandſche Taal* gedaan wer„ den; maar zorg zouden draagen, dat dezelven verricht werden „ in de Taal van hunne respective Heeren en Meesters: en dat „ ook geene andere perſoonen aldaar tot dezelve Diensten zouden „ worden toegelaaten, dan die tot het Gevolg en de Famille van

„ ge-

„ gemelde Ambassadeurs behoorden. 7) Dat de heilzaame Reso- 1651.
„ lutiën en Besluiten, ter Generaaliteit genomen, op de invoe-
„ ringe van de *Politieke Reformatie* in de *Meijery van 's Hertogen-*
„ *bosch*, en andere Kartieren van gelyke natuur, eenmaal met
„ de daad in alle haare Punten en Artykelen zouden worden
„ uitgevoerd; en dat dienvolgens geene *Balluwen*, *Schouten*,
„ *Secretarissen*, *Vorsters*, en dergelyke andere Officieren, aldaar
„ voortaan zouden mogen weezen, dan die van den Gerefor-
„ meerden Godsdienst waren: met dien verstande nogthans, dat
„ de byzondere Heeren, het recht hebbende om aldaar Officie-
„ ren te stellen, gewaarschouwd en aangemaand zouden worden de
„ vereischte veranderinge, ten aanzien van de Officiers, Roomsch-
„ gezind zynde, binnen zekeren bepaalden tyd te doen, of
„ dat, by gebreke van dien, het zelve, den bepaalden tyd ver-
„ streeken zynde, by hun Hoog Mog. zou worden gedaan."

Dit was het besluit wegens den Godsdienst, waar in, schoon 'er veele dingen, by de Predikanten voorgesteld, niet in gemeld noch bepaald worden, echter veele dingen voorkomen, die toenmaals veellicht noodzaaklyk waren, maar die in vervolg van tyd zoo stipt niet zyn uitgevoerd. De Heeren Predikanten hielden zich ook te vreden met dit besluit, hoewel Friesland en Groningen liever gezien hadden, dat ze zich zoo haast en ligt niet hadden te vreden laaten stellen; zy bedankten hun Hoog Mog. evenwel uit de *ingewanden hunner harten*, dat ze eene zoo *loffelyke Resolutie*, tot handhaving van den *Waaren Godsdienst*, genomen hadden. Denkelyk hadden de Predikanten sterker op hun verzoek aangehouden, achtervolgens de begeerte van de twee voornoemde Provintiën, zoo zy niet gezien hadden, dat Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht en Overysſel de zaak eens waren. Die van de voorsz. Provintiën Friesland en Groningen gaven, op den 27 der gemelde maand, hunne bedenkingen ook over op het stuk van den Godsdienst en de andere punten; en stelden tevens voor, gelyk Zeeland gedaan hadt, of het niet noodig ware den jongen Prins van *Orange* tot Kapitein Generaal te verkiezen, alleen om den tytel en de eere, geevende hem eenen Luitenant, om die Bediening zoo lang waar te neemen, tot dat hy den ouderdom bereikt hadde om ze zelf te bedienen? Doch de andere Provintiën vonden het niet goed. Dezelve Provintiën gaven

haare bedenkingen ook op de Voorslagen van Holland, waarom deeze Provintie op den 30 January haar gevoelen breeder voorstelde, en hoofdzaaklyk zeide: „ Dat ze gezind was de Raadpleegingen der Vergadering zoo spoedig, als mogelyk was, te „ eindigen, ten einde dat, door een bekwaame vervulling van „ 't gebrek, dat in een aanzienlyk gedeelte van de Regeering „ ontstaan was, aan al de wereld getoond mogt worden de vast- en „ zekerheid van den Staat; dat dit niet geschieden kon dan door „ het neemen van goede en spoedige besluiten, de waare uitwerksels van wysheid en eenigheid; dat zy ten dien einde in „ haar eersten voorslag gewaag hadt van de punten van *Unie*, „ *Religie* en *Militie*: maar dat ze op de twee eersten naauwelyks „ hadt stil gestaan, als oordeelende dat 'er geen verschil over „ vallen zoude; dat eenige Provintiën, te weeten Friesland en „ Groningen, echter begeerd hadden, dat ze zich over het beslissen der geschillen verklaaren zoude, besluitende tegelyk „ uit het geene, dat deswegens by het Utrechts Verbond beraamd was, de noodzaaklykheid van Stadhouders over alle de „ Provintiën te stellen; dat hun Ed. Gr. Mog. geensins deeze „ noodzaaklykheid konden zien, dewyl de byzondere Provintiën „ *elk in den haaren*, de opperste magt bezaten, en by de Unie „ niet verkort waren in derzelver Voorrechten en Vryheden, „ volgens welken zy de deelen der hooge Regeeringe, door „ zich zelven of door anderen, mogten doen waarneemen, naar „ hun welgevallen; dat de Provintiën, ten tyde van het sluiten „ der Unie, den Koning van Spanje nog niet hebbende afgezwooren, niet konden denken om elkanderen te verbinden „ tot het stellen van Stadhouders, waar toe zy toen nog niet bevoegd waren, nademaal de Stadhouders toen nog last hadden „ van den Koning van Spanje; dat de beslechting der verschillen „ hierom ook slechts by voorraad aan de Stadhouders, die 'er „ ten dien tyde waren, verbleeven was, waar uit konde afgenomen worden, dat derzelver Opvolgers geen zoodanig recht „ hebben konden, ten ware het hun by nader besluit opgedraagen werdt; dat de uitlegging, die Friesland aan de woorden, „ *by voorraad*, gaf, direct streedt met het zestiende Artykel van „ de Unie, waar in verklaard werdt, dat de uitspraak der Stadhouderen achtervolgd zoude worden, zonder dat men zich daar-

„ tegen

„ tegen van middelen van Rechte zou mogen dienen, 't welk „ echter vry zou hebben moeten ſtaan, zoo de uitſpraak begree- „ pen moest worden ſlechts by voorraad geſchied te zyn; dat „ ook de woorden, *nu ten tyde weezende*, niet konden gebragt „ worden tot de Vereenigde Provintiën, om dat hier uit volgen „ zoude, dat de Provintiën, die naderhand het Verbond zouden „ aanneemen, zich aan de uitſpraak der Stadhouderen van de an- „ dere Provintiën zouden hebben moeten onderwerpen, zonder „ dat hunne eigen Stadhouders mede gerechtigd zouden zyn tot „ de uitſpraak: welk ongelyk gezag elk zou hebben afgeſchrikt „ van de Unie; waarom men niet vermoeden kon, dat de „ Bondgenooten hier op zouden gezien hebben; dat de Stadhou- „ ders ook niet volſtrekt noodzaaklyk waren tot beſlisſinge der „ geſchillen; maar dat men hier toe de voorſlagen van Gelder- „ land, Zeeland of Utrecht zou kunnen volgen; dat zy onder- „ tusſchen hoopten dat de Staat, door 's Hemels zegen, in zoo „ veel eendragt zoude blyven, dat men niet ligt tot uitſpraak „ over gereezen geſchillen zou behoeven te komen." Ook gaven de Staaten van Holland daar na nog te verſtaan: „ Dat zy het „ verſchil over het aanſtellen, of niet aanſtellen, van eenen „ Stadhouder hielden voor zuiver Provintiaal, en niet behoorende „ tot de raadpleegingen der Groote Vergaderinge, aan welke zy „ echter, nevens eenige andere punten, laaten wilden het be- „ raamen van een middel, om de geſchillen tusſchen de Provin- „ tiën af te doen."

Deeze redenen waren echter niet ſterk genoeg, om Friesland het ſtuk der Stadhouderſchap buiten de Vergadering te doen ſluiten, en, vreemd vindende dat men dit van den kant van Holland wilde doen, leeverde zy een wydloopig Vertoog in, waar by ze, tevens met haar gevoelen te ſtaaven, de noodzaaklykheid der Stadhouderen betoogde; doch dewyl de meeste Provintiën het met Holland voor het grootſte gedeelte eens waren, hadden haare redenen geen kracht altoos, om dezelven van gevoelen te doen veranderen.

Ondertusſchen gaf Zeeland haar gevoelen in over de magt, om de Garnizoenen te verleggen, en om de Militaire ampten te begeeven. 's Aanderendaags, den 1 February, werdt mede door haare Penſionaris, den Heer *Adriaan Veth*, daar toe gelast zyn-

de, voorgesteld, of het niet van de grootste aangelegenheid zyn zoude, eene voor den Staat in 't gemeen en ieder Provintie in 't byzonder, gevaarlyke gewoonte, die sints eenigen tyd in de Provintiën plaats genomen hadt, af te schaffen? Deeze gewoonte bestondt hier in. Daar waren lieden geweest, die geschenken en gaaven hadden gegeeven aan persoonen, welken bedieningen aan den Staat hadden, en dus van die lieden min of meer afhangende waren geweest, 't welk niet dan groote wanorde hadt kunnen veroorzaaken, die dan ook meermaals waren ontstaan; de Heer *Vetb* sloeg derhalve, van wege die Provintie, voor, om eene Wet te maaken, by dewelke verboden wierdt gaaven en geschenken, tot omkoop strekkende, onder wat voorwendsel het ook mogte weezen, te geeven of aan te neemen: voorts verzoekende, dat 'er aangaande deeze zaak, een Artykel zou gevoegd worden in de Instructie, die op nieuw voor den Raad van Staaten zou worden gemaakt. Een voorstel van dit gewicht, strekkende om de zuiverheid, oprechtigheid en 't vertrouwen in den Staat hoe langs hoe meer te doen heerschen, kon niet dan met veel aangenaamheid aangehoord en ontfangen worden; ook gaven alle de overige Provintiën haare toestemming daar aan, en Holland in 't byzonder, nademaal de bedieningen van den Raad van Staaten daar door beter wierden geregeld. Nu kwam men ook tot de magt van den voorsz. Raad, en men handelde over de orders, die dezelve tot het verleggen en uittrekken der Bezettingen zou mogen geeven. Die van Holland en West-Friesland waren daar omtrent van meening, dat aan gemelden Raad de schikkinge daar van gelaaten moest worden, en dat de Instructie van dien Raad, tot gerustheid der Provintiën, zou veranderd worden volgens de bedenkingen, by de Heeren van Zeeland ingebragt, en waar aan hun Ed. Gr. Mog. hunne toestemming gegeeven hadden; 'er wierdt alleen nog bygevoegd, dat de Bezettingen in twee rangen konden worden verdeeld, waar van de eene zou moeten blyven in de plaatsen, en de andere elders zou kunnen worden gebruikt, by een schielyken inval van den Vyand. Deeze laatste Bezettingen zou de Raad van Staaten mogen gebruiken tot zoodanig een getal, als dezelve zoude goedvinden, mits dat ze te vooren aan de Provintie, waar in zy lagen, daar van kennis gaf.

Wanneer men nu het gevoelen der Geldersche Gemagtigden desaangaande hadt gevraagd, stelden dezelven voor, na te voo-

ren kortelyk gezegd te hebben, dat de Provintiën in de gewichtigste punten niet overeenkwamen; of het niet noodig zoude zyn eenige Gemagtigden uit alle de Provintiën te stellen, niet alleen om over de verscheidenheid van gevoelen te spreeken, maar ook om een eenig middel te vinden, door het welke 't Overkwartier van Gelderland gevoegd kon worden by het overige, 't welk de Staaten hadden, geevende daar voor aan Spanje iets anders, dat van dezelve waardye was? Nopens het Krygsvolk waren ze van gevoelen, dat het algemeen bestier van 't zelve niet aan den Raad van Staaten, maar aan de Staaten Generaal moest staan; waar door de zaaken, 't Krygsvolk betreffende, eenen traagen voortgang zouden hebben gehad, daar ze in het tegendeel den Raad van Staaten aanbevolen zynde, spoedig konden worden uitgevoerd, gelyk noodig was. De Provintie Friesland beweerde, dat de punten, den 13 February by Holland voorgeslagen, niet wel geschikt waren; het punt, den Godsdienst raakende, zeiden ze, was afgedaan: maar wat de Unie betreft, daar in behoorde men te onderzoeken, of men, ingevalle van verdeeldheid, de gevoelens der Stadhouderen van de Provintiën zou hebben te volgen, en dat men dit geschil hadt moeten beslechten, eer men van het Krygsvolk hadt gesprooken Friesland was dus van een geheel ander gevoelen dan Holland, en de meeste andere Provintiën op het stuk der Stadhouderen; om dezelven dan tot haar gevoelen over te brengen, bragt ze een Geschrift ter Vergadering in, waar by ze hoofdzaakelyk op deeze wyze redeneerde: „ Het is by de Staatkundigen over bekend, „ dat men in Staaten, die door veelen worden geregeerd, te „ vreezen heeft voor scheuring en tweedragt, spruitende uit „ de verschillendheid van gevoelens, uit jalouzy, verdeeldheden; eigen belangen en byzondere inzichten, welken zoodanige Staaten, als de schaduwe het lighaam, volgen; dat dit „ bleek by de openbaare Redenaars der Atheners, die geduurige verdeeldheden en onlusten onder hen te wege bragten, „ en die ook in de Roomsche Republiek, na 't verdryven der Koningen, de bron geweest zyn van zoo veele opschuddingen „ en veranderingen; dat ontelbaare soortgelyke voorbeelden „ ons leeren, dat hoe 'er meer regeeren, hoe meerder tweedrachts te vreezen zy, en dat 'er veele Republieken, door

„ de

„ de hitte van twist en tweedragt zich zelven in den grond ge-
„ boord hebben. Onze zeer voorzichtige Voorouders," gaat ze voort, „ Grondleggers van de nadere Unie, door aanwyzinge
„ van Prins *Willem den I*, den grootsten Staatkundigen van zy-
„ nen tyd, dit wel te gemoed ziende, hebben op den raad van
„ hooggedachten Prins, een Stadhouder verkooren, welks re-
„ geering zou mogen zyn als *eene tempering van de Polyarchie*,
„ of van de regeering uit veele bestaande, om de twisten en
„ tweedrachten te voorkomen. Om die rede zyn de geschillen,
„ raakende den Vrede, Bestand, Oorlog en Lasten, by voor-
„ raad gesteld aan zyne uitspraak, volgens het IX Artykel van
„ de Unie; mitsgaders alle andere geschillen, die tusschen de
„ Provintiën zouden mogen komen te ontstaan; dat dit alles
„ wierdt gelaaten aan de uitspraak van de Stadhouders, zonder
„ dat 'er eenig ander beroep, apel, revisie of eenige andere
„ uitvluchten mogten verzocht of gebruikt worden, en dit
„ alles volgens het XVI Artykel van gemelde Unie, enz."

De Gemagtigden der voorsz. Provintie hadden ook nog te kennen gegeeven, dat, schoon 'er thans niemand uit den Huize van *Orange* ware, bekwaam om het Stadhouders Ampt te bekleeden; men echter in den Huize van *Nassauw* Personadiën vinden kon, die met de vereischte bekwaamheden daar toe voorzien waren. Maar de Heeren van Holland wilden daar toe niet verstaan, gelyk blykt aan derzelver redenen, hier boven voorgedraagen, en men dacht niet zonder grond, dat de Friesche Gemagtigden het oog hadden op Graaf *Willem*, hunnen Stadhouder. *Groningen* was van het zelfde gevoelen als Friesland aangaande de Stadhouders, die ze noodzaaklyk oordeelde te zyn tot beslissing der geschillen; omtrent het welke Overyssel meer naar 't gevoelen van Gelderland neigde, en ook voorsloeg, om een gelyk getal onzydige Zegslieden, nevens een Hoofd over dezelven te verkiezen, welken het geschil binnen een zekeren bepaalden tyd zouden moeten afdoen. Doch Friesland ziende, dat men vast by het gevoelen bleef van geenen Stadhouder te verkiezen, en de byzondere Landdagen in verscheiden Provintiën op handen zynde, sloeg zy voor, of het niet raadzaam zoude zyn de Vergadering voor een tyd te doen scheiden, 't welk de meeste Provintiën niet goed vonden, oordeelende dat men met de Vergadering moest voortgaan;

gaan; Holland inzonderheid vertoonden: „ Dat het tot kleinach-
„ ting van den Staat zou ſtrekken, indien men ſcheidde zonder
„ eenig beſluit genomen te hebben; nademaal de wereld groote
„ verwachting hadt van die aanzienlyke Byeenkomst tot vastſtel-
„ ling der eenigheid, en dat het ſcheiden van dezelve zou wor-
„ den opgenomen als een breuk van de Unie, of als een groote
„ tweedragt onder malkander".

Zoo even zeiden wy, dat van den kant van Overysſel voorgeſlagen werdt, om de verſchillen tusſchen de Provintiën, door het benoemen van een gelyk getal Zegslieden te vereffenen; die van Gelderland, door eenige andere Provintiën onderſteund, ſloegen ook voor om dien weg in te ſlaan, 't welk eindelyk den 22 Maart goedgevonden wierdt, en de Provintiën, die hun gevoelen nog niet ingebragt hadden, wegens de beſtiering en ſchikking in zaaken van Oorlog en het geeven van Patenten, wierden verzocht zulks op het ſpoedigſte te doen. De Heeren Gemagtigden tot dit onderzoek bragten hunne aanmerkingen den 26 April ſchriftelyk in, waar op die geheele gewichtige zaak den 16 Juny volkomen werdt afgedaan.

Ondertusſchen hernieuwde de Provintie Zeeland, door den Heere *Veth*, haar voorſtel wegens het ontfangen van Geſchenken. Hy gaf der Vergadering in bedenken, of zy, om de door hem bygebragte redenen, niet zou kunnen goedvinden, om van nu af by eene uitdrukkelyke reſolutie vast te ſtellen, dat de Gemagtigden van den Staat, die voortaan eenige Tractaaten van wege hun Hoog Mog. met de Ministers van vreemde Mogendheden zouden maaken, alvoorens gehouden zouden zyn dergelyken Eed te doen, als hunne gevolmagtigden tot den Vredehandel te *Munſter*, voor hun vertrek derwaards, hadden gedaan, ingevolge van het 91 Artykel hunner Inſtructie? Daags na dit voorſtel wierdt beſlooten: „ Dat zy, die in het toekomende, van wege
„ den Staat daar toe zouden worden gebruikt, plechtiglyk zouden
„ moeten zweeren, *dat zy voor het aangaan der handelingen niets*
„ *hadden genomen, noch genooten; dat zy geduurende dezelve, noch*
„ *ook na het ſluiten van het Tractaat, niets zouden neemen, noch ge-*
„ *nieten eenige Giften of Geſchenken, directelyk of indirectelyk, op*
„ *eenige manieren bedenkelyk of onbedenkelyk:* maar dat ze integen-
„ deel, byaldien hun na deezen eenige giften voor den aanvang
„ der

„ der handelinge mogten zyn aangebooden, ook geduurende de-
„ zelve, of na het sluiten van het Tractaat, aangebooden mog-
„ ten worden, hun Hoog Mog. daar van in alle oprechtheid en
„ getrouwheid ten allerspoedigsten kennis zouden geeven, op
„ straffe *van daar over voor infaam verklaard, en vervolgens naar*
„ *gelegenheid van zaaken gestraft te worden*; Dat ze ook zouden
„ zweeren, dat ze hunne Instructie getrouwlyk achtervolgen,
„ en alles doen zouden wat mogelyk was, om het sluiten van
„ het Tractaat te verhaasten, daarentegen alles vermydende wat
„ tot vertraaging of nadeel van dien zou mogen worden in-
„ gebragt."

Daarenboven wierdt 'er een Plakaat ontworpen en aangeplakt, daar in bestaande, dat geene Leden van de Regeering, zittende in eenige Vergådering, Collegiën, Magistraaten of Gerechten, afhangende van de Generaaliteit, zich niet zouden hebben laaten te verrukken tot het ontfangen of genieten van eenige Giften, Gaaven of Geschenken van eenige persoonen, die aan voorgemelde Regeering of Collegiën, enz. iets mogten hebben te verzoeken; en dit werdt ook afgevorderd van alle die geenen, welken eenige bediening hadden, waar door hun gelegenheid gegeeven konde worden, om Geschenken aan te neemen, direct of indirect, op welke wyze het ook mogt zyn.

Middelerwyl stondt het in Zeeland niet naar wensch van de Provintie Holland, vermits men 'er aldaar weêr op uit was, om eenen Stadhouder en Kapitein-Generaal te verkiezen, 't welk Holland oordeelde te moeten voorkomen, op dat niet eenige andere Provintiën, als Gelderland, Utrecht, Overysfel, en zelfs eenige Hollandsche Steden, daar door mogten worden bewoogen 't voorbeeld van Zeeland te volgen, waar uit groote verwarring en ongeneuchten konden ontstaan. Hun Ed. Gr. Mog. deeze onheilen willende voorkomen, vonden derhalve goed eene bezendig naar Zeeland te doen, en verzochten daar toe de Heeren *van Opdam*, *de Wit*, *Nypoort* en *Rixe*, welke Heeren een zeer aanmerkelyk Vertoog aan de Staaten der voorn. Provintie deeden.

Schoon nu dit Vertoog de krachtigste drangredenen vervatte tegens het verkiezen van een Kapitein-Generaal, werdt het nogthans van den kant van Zeeland in beleefde, maar algemeene uitdrukkingen beantwoord; naamelyk, *dat de Heeren van Zeeland*

hunne

hunne Gemagtigden ter groote Vergadering op het voorgestelde alzoo 1651.
zouden lasten, dat het Gemeenebest geen nadeel kwam te lyden; maar dat alles zou bygebragt worden, wat tot rust en vastſtellinge van 't zelve zoude mogen ſtrekken.

Het ſtuk van den Godsdienst was wel reeds afgedaan, maar nu en dan werdt 'er nog een en ander aanmerking desaangaande gemaakt, inzonderheid tot het weeren der Roomschgezinde Geestlyken, die in de Vereenigde Nederlanden kwamen; dus verzocht de Heer *Andree*, in 't einde van April, dat hun Hoog Mog. hunne gedachten geliefden te laaten gaan, over eene nadere opheldering van derzelver Reſolutie, genomen den 27 January laatstleeden, nopens den Godsdienst en den aankleeven van dien, en om byzonderlyk zoodanig een middel te ſtellen tegens het inkomen van Roomschgezinde Geestlyken in deeze Provintie en verdere Landſchappen, den Staat toebehoorende, als zonder krenking des Tractaats van Vrede met zyne Katholyke Majesteit best en gevoeglykst zou kunnen geſchieden; voorts dat ze een eenpaarigen voet beraamen wilden, op welken de Plakaaten, tegen de Roomschgezinden afgekondigd, konden worden ter uitvoer gebragt. Daags hierna wierdt derhalve voorgeſlagen, dat eenige Heeren uit de Provintiën mogten worden bemagtigd, om na te gaan den voet, die men ſtaande het Twaalfjaarig Beſtand hier omtrent gehouden hadt, en achtervolgens een bekwaam en behoorlyk middel te beraamen, 't welk ze ter Vergaderinge zouden inleeveren, op dat hun Hoog Mog. desaangaande een volledig beſluit mogten neemen, doch men wees deeze zaak daar na naar de gewoone Vergadering der Algemeene Staaten, en dus hielt men zich by het geene, dat men in de maand January beſlooten hadt, gelyk nader is op te maaken uit het antwoord van den 17 July aan de Predikanten gegeeven.

Want deeze Heeren verſcheenen den 14 dier maand in veel grooter getal dan de voorige keer, gedeputeerd zynde by het 's Gravenhaagſche Synode; hunne klachten waren over 't zelfde onderwerp als den 22 January: te weeten over de groote aanwas der Roomschgezinden op de Grenzen van Braband. Zy verzochten hun Hoog Mog. ernſtig, dat ze naar genoegſaam krachtige middelen geliefden om te zien, ten einde alle de Sectarisſen in rust te doen blyven, zonder met woorden of in geſchrift den

Gereformeerden Godsdienst en deszelfs Dienaars te lasteren, en te beletten, dat ze zich in andere plaatsen verspreidden als waar ze reeds waren, volgens de Resolutie van hun Hoog Mog. De Heeren Staaten gaven hun, als gezegd is, op den 17 July ten antwoord, dat elk in den haaren zich zou houden aan de Resolutie van den 27 January laatstleeden, en dat men acht zou geeven op hun Vertoog; voorts wierdt den gewoone Gemagtigden der Generaaliteit aanbevolen, om behoorlyke Plakaaten af te kondigen *tegens alle grove zonden, ontheiliging van den Sabbath, het vechten van duëllen, uitgeeven van twistschriften tusschen Predikanten en Theologanten, van ergerlyke Boeken, Sociniaansche Schriften en andere dergelyke, en dat men zou trachten te ontdekken wie ze waren, die eenige zulke Boeken drukten.* Van deeze Resolutie werdt den Gedeputeerde Predikanten een Extract gegeeven, die tevens by hun Hoog Mog. bedankt werden voor hunnen genomen yver en moeite.

Aleer we nu komen tot de beslissing van de twee andere pointen, by den Heere Raadpensionaris *Cats*, met het openen der Groote Vergadering, aan de respective Heeren Gemagtigden der andere Provintiën voorgesteld, moeten we zeggen, dat die van 't Landschap *Drenthe* den eisch, dien zy zoo lang, maar te vergeefsch gedaan hadden, weêr hernieuwden. Tot dit einde zonden zy den Landschapschryver *Schickard* en den Secretaris *Struyck* naar *'s Gravenhage*. Zy verkreegen den 2 Maart gehoor in de Groote Vergadering, na alvoorens met de Leden van den Staat in 't byzonder deswegens in gesprek te zyn geweest, en hunne Geloofsbrieven van den Drost en de Gemagtigden van voorn. Landschap vertoond te hebben. Na Gods genadigen zegen op de tegenwoordige gewichtige raadpleegingen van hun Hoog Mog. toegewenscht te hebben, verzochten zy de Vergadering om, ingevolge aanschryving van den 6 November 1650, daarin aangenomen te worden, en tevens om zitting te hebben in alle de Collegiën ter Generaaliteit. Hier op werdt goedgevonden, dat alle de Acten, over en ter zaake van dergelyke voorstellingen, by meergenoemde Landschap in voorige tyden ter Vergadering van hun Hoog Mog. gedaan, zouden worden opgezocht.

Men was niet weinig verwonderd onder dezelve Acten ook eene aanschryving te vinden, gedagtekend den 6 November,

zoo

zoo als de Gedeputeerden gezegd hadden 'er een ontfangen te hebben op naam van hun Hoog Mog., en getekend door den Heer, die altoos voorzat, en by den Griffier *Musch*; wordende de Drenthenaars daar by verzocht en genoodigd, zoo wel als de stemhebbende Provintiën, om in de Groote Vergadering te komen en haare Advyzen in te brengen; derhalve verzochten de twee gemelde Gedeputeerden Sessie, welke zy altoos in hoedanigheid van een Lid van den Staat te vergeefs gevraagd hadden, op dien grond, dat *Drenthe* van den beginne af de Unie getekend, en haar eigen Stadhouder en Regeering hadt. Men vraagde den gedachten Heer President, hoe of dit misverstand mogt bygekomen zyn, die geene andere rede geeven kon, dan dat het de schuld was van den Griffier, die de Registers en oorsprongelyke Acten in zyne bewaaring heeft, en dat het voor een President onmogelyk is om alles, wat hem wordt gebragt om te tekenen, tegen de Registers na te zien, alzoo 'er dikwyls twintig, dertig en meerderleie dingen gezonden worden op een tyd, en in der haast om te tekenen. Wyle zyne Hoogheid lag dien dag, toen de tekening van de gemelde aanschryving geschiedde, op zyn doodbedde, 't welk wel eenige kleine verwarring heeft kunnen veroorzaaken, anders was het, gelyk men zegt, bezwaarlyk te gelooven, dat een Griffier op zyn eigen gezag, een Brief van aanschryvens zou hebben geschreeven aan zulken, die niet beschreeven wierden; en dat de President een Brief zou hebben getekend, zonder te weeten noch aan wien ze gezonden zou worden, noch wat de inhoud daar van was, ten minsten in 't gros. Wat 'er van zy, deeze misslag heeft evenwel aan dien van *Drenthe* niet kunnen baaten; zy zyn zoo wel daar na als te vooren stilzwygens buiten de Vergadering gehouden, niettegenstaande ze in een wydloopig Geschrift al vry ernstig vertoonden 't recht, dat zy beweerden te hebben, om ook in de Vergadering zitting te hebben en dezelve by te woonen. Dit en andere geschriften wierden wel by de Provintiën overgenomen, maar de begeerte der Drenthenaaren was van geen gevolg.

Waren die van *Drenthe* zoo kwaalyk in hun verzoek geslaagd, de Baanderheeren, Edelen en Steden van Braband, onder het gebied van den Staat behoorende, slaagden in het hunne niet beter.

Zy hadden verſcheiden Gecommitteerden in de byzondere Provintiën gezonden, om 'er hunne zaak ſmaakelyk te maaken, maar werden met beleefde en algemeene woorden beantwoord; de Baanderheeren, Edelen en Steden, den 22 Maart voor de Vergadering verſchynende, verzochten dan, zoo als ze ook meermaals gedaan hadden, dat ze om redenen, by hen in een lang Vertoog voorgedraagen, als houdende de zyde der *Unie*, vermits de Oorlog door Gods zegen nu een einde hadt genomen; als *Geasſocieerden* en *Bondgenooten* van de gemeene Unie zitting en ſtemme in de Algemeene Staats-Vergadering mogten hebben, even als de andere Provintiën; of, ingevalle hun Hoog Mog. dit voor alsnog niet goedvonden toe te ſtaan, dat ze ten minsten, zonder benadeeling van de Gerechtigheden van Braband, hunne Provintie in 't byzonder mogten beſtieren, op voorwaarde dat ze, tot den gemeenen welſtand en beſcherming, benevens de andere Provintiën, zoodanige *Quota* contribueerden, als by onderlinge Overeenkomst, naar billykheid, zou bevonden worden te behooren. Hier uit ziet men, dat de Baanderheeren, Edelen en Steden van Braband zich niet zoo zeer aanſtelden als Supplianten, met ootmoed en eerbiedigheid hun verzoek doende, maar als gelykmaatige Bondgenooten, ja als eerste Lid van de Unie; zy verkreegen ook niet het geene ze begeerden, en zouden het buiten dien niet verkreegen hebben, 'er zou anders, gelyk reeds op het jaar 1648 aangemerkt is, eene gantſche verandering in het Staatsgeſtel gekomen zyn, 't welk niet moest weezen.

Ondertusſchen hadt men ook gearbeid aan de Formulieren van den Eed, dien de Krygslieden zouden moeten doen aan de Staaten van iedere Provintie, waar in ze lagen, mitsgaders aan de Magiſtraat der Steden, in dewelke ze hun verblyf hielden. Voorts wierdt in de maanden Mai en Juny by de Groote Vergadering vastgeſteld het Formulier van *Commisſie*, naamelyk van de ſchriftelyke orders, te geeven aan de Gouverneurs en Commandeurs van de Steden en Plaatſen, onmiddelyk behoorende onder de Generaaliteit. Hier by werdt hun belast, zorg te draagen voor de plaatſen, en hunne orders wel te volbrengen. Daar werden ook Formulieren van den Eed gemaakt voor de Officieren en Soldaaten van dezelve troepen, als mede voor het

Krygs-

Krygsvolk van die troepen, welken behoorden tot de byzondere Provintiën, waaraan ze den Eed deeden; mitsgaders voor het Krygsvolk, dat in eenige Steden in bezetting kwam, 't welk den Eed aan de Magiſtraat dier Steden moest doen. Nadien 'er nu geen Stadhouder, noch Kapitein-Generaal was, wierdt 'er ook in dien Eed geen gewag van gemaakt; 't Krygsvolk beloofde gehouw en getrouw te zullen zyn aan de Staaten Generaal, of aan die van elke Provintie, op welker betaaling het ſtondt. „ Het is aanmerklyk," zegt men, „ dat in de Formulieren van „ den Eed voor het Krygsvolk, 't welk door Holland wierdt „ betaald, en voor dat, het welk van die Provintie niet betaald „ wordende, evenwel in eenige Steden van 't zelve mogt komen „ gebruikt te worden, deeze woorden gevonden worden: „ *Wy belooven en zweeren, dat we aan de Staaten Generaal der* „ *Vereenigde Nederlanden, die by de Unie, en de handhaving* van „ den waaren Christelyken Godsdienst *blyven en met naame aan* „ *de Staaten van Holland gehouw en getrouw zullen zyn* enz. Men „ ziet wel," gaat men voort, „ Dat, *door den waaren Chris-* „ *telyken Godsdienst*, die verſtaan wordt, welke de *Gereformeerde* „ wordt genoemd; een woord, 't welk gemeenlyk in de Actens „ der Hoog Mog. wordt gevoegd by de woorden *den waaren Chris-* „ *telyken Godsdienst*, gelyk blykt uit het Artykel wegens den „ Godsdienst. Men zou mogen denken, dat zy, die deeze „ Formulieren hebben ontworpen, het woord *Gereformeerde* by „ die andere niet al te gevoeglyk oordeelden te zyn, om dat men „ dan die zou kunnen opneemen, als of de *waare Christelyke Gods-* „ *dienst gereformeerd*, of *hervormd* ware, 't welk niet kan zyn, „ nademaal de gereformeerde of hervormde Waarheid dan niet „ langer de Waarheid blyft, welke onveranderlyk is. Dewyl „ 'er," dus beſluit men deeze aanmerking, „ onder 't Krygs- „ volk van den Staat altoos Roomschgezinde Officiers zyn ge- „ weest, weet ik niet hoe ze dien Eed zoo hebben kunnen doen." Om deeze laatſte rede kan het zyn, dat het woord *Gereformeerde* uit het Formulier gelaaten zy, en de woorden *de waare Christelyke Godsdienst* daar in zyn blyven ſtaan, om dat de Roomschgezinden in de fundamenteele Stukken van dien Godsdienst, welke, onzes oordeels, denzelven alleen de waare Godsdienst maaken, met de Gereformeerden over een komen; het overige van deeze

aan

aanmerking schynt ons alleen eene woordzifting en geener wederlegging waardig.

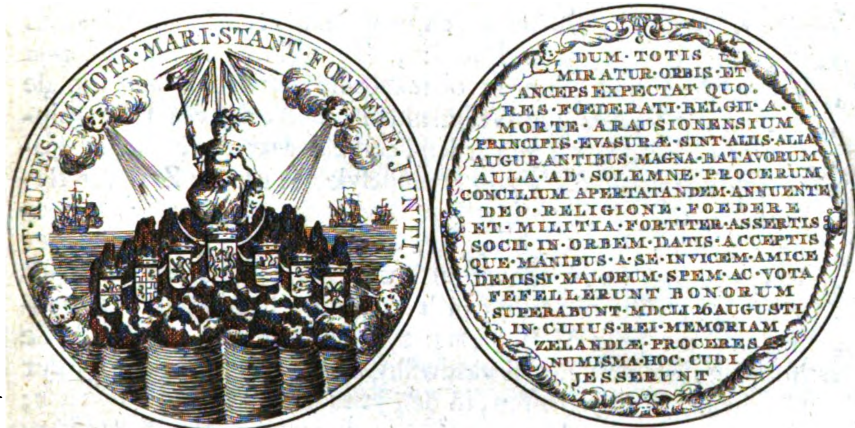
Den Eed op deeze wyze vastgesteld zynde, wierden 'er nog eenige zaaken van minder aanbelang beraamd, waar na alle de Krygsofficieren, van de hoogsten af tot de Luitenants en Vaandrigs toe, in de Groote Vergadering verscheenen, die al staande en met blooten hoofde den Eed aflagen. Graaf *Willem Frederik van Nassauw*, als zynde Stadhouder van Friesland en, zoo als reeds gezegd is, door den dood van Prins *Willem den II*, ook van Groningen, voor wien een Stoel gezet was, ging alleen zitten en zettede zyn hoed op; doch toen hy den Eed deedt stondt hy op en nam zyn hoed af. Ook lag het Krygsvolk, dat op bezolding van Holland was, den Eed af in handen van de Staaten dier Provintie.

De Leden van de Groote Vergadering beraamden vervolgens het Getal der Compagniën, die zoo in als buiten de stemmende Provintiën in Bezettinge gelegd behoorden te worden, mitsgaders 't geeven der Patenten. Wat het Krygsvolk belangt, het zelve bestondt thans uit vierhonderd agttien Compagniën Voetvolk, en tweeënvyftig Compagniën Ruitery; dit getal was zeker niet groot, maar het was in dien tyd genoeg, nademaal het Vrede was. Men gaf ook bevel om deeze Compagniën voltallig te houden, en ze op zyn tyd te betaalen. De Patenten wierden ook achtervolgens 't advys des Raaden van Staaten vastgesteld; dezelven zouden voor de Compagniën te paard en te voet, liggende op de Grenzen van de Generaaliteit, waar een Gouverneur of Commandeur was, aan deeze Officieren gericht worden; maar in de stemmende Steden van de Vereenigde Provintiën zou dit gedaan worden door de Staaten derzelver Provintiën, of door hunne Gevolmagtigten, aan de Burgemeesters en Regeerders derzelver Steden, om de voorsz. Compagniën met de beste orde te doen vertrekken.

Deeze en meer andere zaaken ten dienste van den Staat vastgesteld zynde, trachtte men zeer ernstig een einde aan deeze Groote en Gedenkwaardige Vergadering te stellen, en Holland hadt dit al op den 15 July doen vaststellen, schoon 'er het een en ander nog te doen ware; en men maakte zoo veel vastigheid op deeze scheiding, dat 'er reeds beslooten was een gouden en

zil-

zilveren Gedenkpenning te doen ſlaan. Dezelve wierdt door de Heeren *Cats* en *de Bruin*, Penſionarisſen van Holland en Zeeland, ontworpen, als daar toe door hunne Principaalen gelast zynde; deeze Gedenkpenning vertoonen wy in de volgende Plaat, en voegen daar onder deszelfs beſchryving.

Aan de eene zyde is een Rots, die geweldig door de Zeebaaren gebeukt en door de Winden beſtormd wordt; met zeven kleine Heuveltjes daar onder, op ieder van dezelven ſtaat het wapen van eene Provintie, boven op de gemelde Rots zit een Juſvrouw, welke door de Zon beſcheenen wordt, en een Lancie met den Hoed de Vryheid daar op vasthoudt; ſtaande om den rand dit vers:

Ut rupes immota
Mari, ſtant Foedere juncti.

't Welk wy dus vertaald vinden:

Beſtendig ſtaan ze, die te ſamen zyn gebonden,
Gelyk een Rots in Zee, onwankelbaar bevonden.

Aan

Aan de andere zyde leest men deeze woorden: *Dum totus miratur orbis, & anceps expectat quò res Foederati Belgii, à morte Arausionensium Principis, evasurae sunt, aliis alia augurantibus, magnâ Batavorum Aulâ ad solemne Procerum Consilium apertâ, tandem, annuente Deo, Religione, Foedere & Militiâ fortiter assertis, socii, in orbem datis acceptisque manibus, à se invicem amicè dimissi, malorum spem ac vota fefellerunt, bonorum superârunt, MDCLI. 26 Augusti: in cujus rei memoriam Hollandiae* (en op de andere *Zeelandiae*) *Proceres numisma hoc cudi jusserunt.* Dat is: „ Terwyl de gantsche Wereld „ verwonderd staat, en in onzekerheid verwacht wat van de „ zaaken der Vereenigde Nederlanden, sedert den dood des Prin„ sen van Orange, zal geworden, een elk daar verschillende gis„ singen van maakende; zoo is eindelyk, de groote Zaal der Ba„ tavieren tot de plechtige Byeenkomst der Bondgenooten geo„ pend zynde, door Gods zegen, de Godsdienst, de Unie en het „ Krygsweezen op eenen vasten voet gesteld, waar op de Bond„ genooten, zich onderling in 't ronde de hand gegeeven heb„ bende, met alle Vriendschap zyn gescheiden, hebbende de „ hoop en wensch der Kwaadwilligen te leur gesteld, en der „ Goedwilligen overtroffen, in den jaare 1651 den 26 Augustus; „ ter gedachtenis van 't welke hebben de Staaten van Holland (op „ eenige staat Zeeland) deezen Penning doen slaan".

Daar wierdt vervolgens by de Vergadering een nieuwe Instructie door den Raad van Staaten ontworpen en vastgesteld, dezelve bestondt uit tweeënvyftig Artykelen: doch het werd niet beëedigd, als veele jaaren daarna. Ook wierden 'er eenige veranderingen gemaakt in de oude Instructiën van de Generaliteits Rekenkamer; een Plakaat gemaakt tegens 't omkoopen en 't ontfangen van Geschenken; de daggelden voor hen, die van wege den Staat in bezending gingen, bepaald, als ook nog een Plakaat op het monsteren der Militie, en voorts nog eenige andere schikkingen gemaakt, waar mede wy, om niet lang by deeze stoffe te blyven staan, ons niet zullen ophouden, maar alleen nog spreeken van het geene omtrent de zaak van *Amsteldam* by de Groote Vergadering verricht werdt.

Vervolg van het verder voorgevallene in den Jaare 1651.

De Raadpensionaris *Cats*, een man van vierenzeventig jaaren, was 'er op uit om de rest zyns leevens in rust door te brengen, en hadt dus meer dan eens hun Ed. Gr. Mog. om zyn ontslag verzocht, doch zulks niet verkreegen; dit verzoek hadt hy voor eenige maanden herhaald, maar daar in nog niet slaagende, verklaarde hy eindelyk, om te toonen, dat het hem ernst ware, dat hy zich wilde ontslaan van eenige papieren en geheime Resolutiën, die onder hem berustende waren. Onder deeze stukken was ook het geschrift, dat wyle zyne Hoogheid, Prins *Willem de II*, in den jaare 1650 voor zyn vertrek naar 't Leger, dat voor *Amsteldam* lag, aan gemelden Heer *Cats* hadt overgegeeven, maar dat zonder te worden geleezen ter zyde was gelegd. Het voerde tot opschrift, zoo als toenmaals gezegd is: *Redenen en Motiven, die zyne Hoogheid hebben bewogen by der hand te neemen, zoo ten regarde van de gearresteerde Heeren, als van 't geen aangevangen is, aan, by, ende omtrent der Stede Amsterdam.* Dit Stuk was zoo rasch niet in de Groote Vergadering vertoond, of 'er werdt terstond omgevraagd, of men het zelve openen, dan wel verbranden zoude? Het laatste was goed geweest om al het gebeurde in dat geval der vergetelheid op te offeren, zoo 'er niet altoos lieden waren, die daar toe niet bekwaam zyn, maar steeds het voorleedene opkrabben, en de schuld den geenen opleggen, die onschuldig zyn. Dit was dan ook oorzaak, dat de meeste Leden der Vergadering, inzonderheid zy, die door den aanslag van genoemden Prins en door dit Geschrift zich beleedigd vonden, van oordeel waren, dat men het behoorde te leezen, ten einde te doen blyken de ongegrondheid van 's Prinsen handelwyze, het wierdt derhalve geopend en geleezen, zynde den voornaamen inhoud daar van als volgt:

„ Dat hun Hoog Mog., de *langduurige*, *verdrietige*, *periculeuse* „ *onlusen en verwydering*, in den Staat van dag tot dag meer en „ meer toeneemende, ter gelegenheid van 't Verschil, dat tus„ schen de zes Provintiën aan de eene, en Holland en West„ Friesland aan de andere zyde ontstaan was, wegens de *Vermin„ dering en Afdanking* van een gedeelte van het Krygsvolk, ter „ harte neemende, en te gemoete ziende de zwaarigheden, die, „ daar uit konden voortvloeijen, inzonderheid dewyl by Holland

„ reeds met meerderheid van stemmen tot eene *afzonderlyke afdanking* was beslooten, en met der daad last daar toe gegeeven; „ noodig gevonden hadden eene *notable Bezending*, waar by zyne „ Hoogheid zich gevoegd hadt, aan de Steden van Holland en „ West-Friesland te doen, om dezelven te vermaanen zich van „ afzonderlyke afdanking te onthouden, en zich met de zes ande„ re Provintiën eenstemmig te gedraagen. Doch dat hy, na 't „ voltrekken van deeze Bezending, gemerkt hadt, dat dezelve „ van geen nut geweest was, vermits de *wederwerkinge van eenige* „ *Kwaadwilligen*, met Graaf *Willem* en den Raad van Staaten, „ na het houden van veelvoudige gesprekken, onder betuiging „ van die van Holland te gemoet te willen komen, een ontwerp „ omtrent het stuk in verschil gevormd hadt, het welk de ge„ zamenlyke Provintiën aangenaam weezen, en strekken mogt „ tot handhaving der *Unie*, den *meesten Dienst*, de *Rust*, *Eenig*„ *heid* en zekerheid van den Staat deezer Landen. In deeze hoope, „ en daar toe onder de hand ook vriendelyk redenen en poogin„ gen aanwendende, bevondt zyne Hoogheid tot zyn groot leed„ weezen, dat die welneemende arbeid hoe langs hoe vruchte„ loozer wierdt gemaakt, *door insolente stugheid van eenigen, die* „ *liever 's Lands zekerheid van buiten, en die der goede Ingezetenen* „ *van binnen, in de Waagschaal hebben willen leggen, dan dat zy een* „ *hair breed zouden hebben willen wyken van derzelver kwaade inge*„ *zoogen opiniën, daar van zy hunne respective Vroedschappen hadden* „ *geabuseerd en abusivelyk geïnformeerd, en voorts andere goede Leden* „ *van de Vergadering van Holland en West-Friesland daar toe met* „ *menées en achterraad gepoogd te trekken*. Dat ze ook uit *enkelen* „ *moedwil en verwaandheid* hadden durven dryven en willen staande „ houden de voorsz. *afzonderlyke Afdanking*, zeggende, *daar be*„ *nevens Raad en Middel te weeten, om de andere zes Provintiën zulks* „ *te doen gehengen en gedoogen*; geevende daarenboven nog *stoutelyk* „ voor, *dat de Unie was gedissolveerd en ten eenemaal vernietigd*, „ waar door niet alleen een aanmerkelyk verval en verandering „ in de geheele Staatkundige Regeering onvermydelyk stondt te „ volgen; maar ook in de *waare Gereformeerde Religie*, zoo „ als die door openbaar gezag geoefend wierdt. Dat 'er dus geen „ schyn meer overig was, dat eenige redenen tot vereffening „ zouden gelden, en zyne Hoogheid inmiddels veelerleië *stou*-

„ te,

„ *te*, *seditieuse en dangereuse Discoursen* van die kwaalykgezinde per-
„ soonen ter oore komende, benevens welgegronde waarschou-
„ wingen van *zeer ongehoordë*, *pernitieuse*, *den Staat deezer Landen*
„ *notoirlyk ruineuse Desseinen en Machinatiën*, die onder hen wier-
„ den ontworpen; en ten deele beloofd waren by de hand te nee-
„ men, terwyl men onder schoonschynende voorwendsels tyd
„ zocht te winnen, waar door de Staat in *merkelyke scheuring en*
„ *verwarring* zou gebragt worden, tot groot voordeel van hen,
„ die met *jalouzy op deezen Staat zwanger gingen*. Dat zyne Hoog-
„ heid derhalve, uit krachte van den uitdrukkelyken last, hem
„ by hun Hoog Mog. gegeeven, geoordeeld en aangemerkt
„ hadt, de gemelde *kwaade en pernitieuse desseinen*, die met een zoo
„ groot nadeel en gevaar voor de gemeene zaak, gantsch strydig
„ tegen de Unie, wierden voorgenomen, noodzaaklyk en eer
„ het te laat werdt geweerd en voorgekomen dienden te worden.
„ Dat hy daar op, schoon ongaarne, besloten hadt, om de
„ voorsz. persoonen in hun *boos voorneemen* te verhinderen, en
„ eenigen van de *principaalste Belhamels* in hechtenis te neemen
„ en te houden, op dat ze andere goede en welgezinde Leden
„ van de Vergaderinge hunner Ed. Gr. Mog. niet verder mis-
„ leiden en abuseeren mogten."

Wyle de Prins zegt wyders, „ Dat hy ten zelven tyd en om
„ dezelve redenen heeft moeten besluiten, om de Stad *Amstel-*
„ *dam*, met bystand van eenig Krygsvolk, *te gemoet te voeren*, hoe
„ dat zeer weinige persoonen onder den haaren van de *voornaam-*
„ *ste Aanleiders* der voorsz. directie, belet hebbende *'t Geboor*,
„ dat hy, in hoedanigheid van Stadhouder van de Provintie
„ Holland, in haar Vroedschap, tot bevordering van de ge-
„ meene zaak, verzocht hadt, mede haar Regeering noodzaake-
„ lyk van *zoodanige Instrumenten* behoorde te ontslaan, waarop,
„ als ook op het geene, dat verder in aanmerking was geko-
„ men, in 't goede ter wederzyden was verdraagen. Dat op dit
„ alles stondt gelet te worden, dat *het kwaade*, *ten ergsten uitge-*
„ *broken zynde*, geschaapen was den gantschen Staat en den band
„ der Provintiën te zullen scheuren, en dus tot eenen *onvermyde-*
„ *lyken ondergang* te brengen, de remediën, by gebrek van zag-
„ ter, nu strikter en scherper by de hand hadden moeten geno-
„ men en in 't werk gesteld worden. Want, „ vervolgt de Prins,"

„ gelyk men een *gevaarlyken Brand* ziende opgaan, alles aanwendt „ en by de hand neemt, om denzelven te blusſchen, waar aan „ men anders niet zou willen denken, als daar ſomwyls is de *rui-* „ *ne en ſpoedige demolitie van eenige Huizen, om een gantſche ſtraat* „ *en daar door een gantſche Stad te behouden*; alzoo wy, zynde by Com- „ misſie en Eed verplicht de Unie en Godsdienst te handhaven, „ en daarenboven nog by eene ſpeciaale Reſolutie van de Staa- „ ten Generaal op nieuws tot handhaving van gemelde Unie „ gemagtigd; ziende onder de Provintiën eene *Vlamme* opgaan, „ die by voortgang en aanhoudinge alle dezelve gezamenlyk in „ koolen en asſche zou hebben gelegd, en in handen hebbende „ de middelen om daar in te voorzien, zou men gedacht moeten „ hebben, dat wy ons van onze Commisſie, Eere. Eed, en Conſcien- „ tie niet gekweeten, noch de gemelde zoo byzondere en uitdrukke- „ lyke volmagtiging van de hoogſte Regeering naar behooren „ ontfangen en betracht zouden hebben, ten ware wy met alle „ ſpoed en yver tegen dat ryzende vuur waren ingeloopen, en „ getracht hadden 't zelve te weêrhouden en te dempen, invoege „ als in deezen is geſchied."

Zyne Hoogheid, na zich met dit voorbeeld een geruimen tyd opgehouden te hebben, om te betoogen, dat al het geene hy tegen de Heeren, by hem destyds gevangen genomen, en tegen de Stad *Amſteldam* beſtaan hadt, niet dan noodzaakelyk en volgens ontfangen bevel gedaan was; besluit zyn Vertoog aldus, „ Wat „ nu belangt eenige pointen van bezwaarnisſen, in het byzon- „ der omtrent de gearresteerde perſoonen, die den eenen meer- „ der dan den anderen respectivelyk zyn raakende, dezelven „ hebben in 't generaal hier boven niet gebragt kunnen worden, „ maar die worden bewaard om te zyner tyd naar behooren „ voorgedraagen te worden."

Dit Geſchrift en een ander, ten tytel voerende *Klachten over die van Amſteldam*, wierden in handen geſteld van eenige gemagtigde Leden der Vergadering, wier advys hier op nederkomt; zy oordeelden vooreerst, „ dat by eene ſchriftelyke De- „ ductie, door Commisſarisſen daar toe te noemen, in te ſtellen, „ de handelingen door hun Ed. Gr. Mog. in 't voorleeden jaar „ gehouden omtrent het ſtuk der Bezuiniging, en de zwaarig- „ heden gemaakt in 't draagen van de gevraagde Consenten

„ van

„ van deeze Provintie, tot onderhouding en betaaling van een „ gedeelte der Militie, by tyde van Oorloge in dienst geweest „ zynde, na een kort verhaal van het te vooren verhandelde, zou- „ de worden gebillykt, en ten dien einde ook wederlegd de twee „ Geschriften van wylen zyne Hoogheid, en inzonderheid zyne *rede-* „ *nen en motiven.* Dat zoo rasch deeze *Deductie* gereed was, dezelve „ ter Generaaliteit geleezen behoorde te worden, na dat alvoorens „ opening zou gedaan zyn van een gelyk Geschrift, dezelve *Re-* „ *denen en motiven* inhoudende, dat den 15 Augustus 1650 door „ den toenmaaligen President ter Vergadering was ingebragt, „ maar by Resolutie in de geheime Kasse van de Griffie ter zyde „ gelegd. Ten anderen, dat de Bezending, in de maand Juny „ des voorleeden jaars, door zyne Hoogheid met de byhebben- „ de Heeren aan alle de Steden van Holland en West-Friesland, „ stemme in de Vergadering van hun Ed. Gr. Mog. hebbende, „ gedaan, met den aankleeven van dien, by eene stellige Resolu- „ tie diende te worden afgekeurd en verklaard, *strydig tegen de* „ *orde en forme van de Regeeringe, aanloopende tegen de Hoogheid en* „ *Gerechtigheid van deeze Vergaderinge, ook inzonderheid benadeelende* „ *de Vryheid van de Raadslagen der respective Leden van dien;* dat „ tegelyk ook vastgesteld behoorde te worden, dat de Steden „ der Provintie Holland voortaan zoodanige Bezendinge niet zou- „ den gehoorzaamen, in den haaren ontfangen, of toe te staan.

„ Ten derden, dat de respective Provintiën, zoo door haare „ Gedeputeerden ter Vergadering der Algemeene Staaten, als „ door beredeneerde Brieven aan haare Staatsgewyze Vergade- „ ringen, dienden te worden verzocht de Besluiten van den „ 5 en 6 Juny 1650, by eenige weinige Gedeputeerden „ ter Generaaliteit gemaakt, als zynde, zoo vertrouwd wordt, „ zonder voorweeten en kennisse, veel min op last en volmag- „ tiging van de respective Staaten der Provintiën, hunne Hee- „ ren Principaalen, genomen; ook buiten twyfel dezelve Gede- „ puteerden, immers het meerendeel van dezelve, *door de aan-* „ *zienlykheid en 't gezag van zyne Hoogheid, den Prins van Orange,* „ *overdrongen;* en inzonderheid *auctorisatie op de persoon van dezelve* „ *zyne Hoogheid,* mede in de voorsz. Resolutie van den 5 Juny „ 1650 *geinsereerd,* met de gevolgen en aankleeven van dien, „ te willen *afkeuren.* Daarenboven *onwettelyk en geener waarde te*

„ ver-

„ *verklaaren*, en vervolgens in te trekken, de bewuste *afgeperste bedankingen*, aan meergemelde zyne Hoogheid gedaan. „ Dat, eindelyk, hun Ed. Gr. Mog. by stellige Resolutiën mede „ dienden te verklaaren, dat de Aanslag op de Stad *Amsteldam*, „ den 30 July des voorgenoemden jaars ondernomen, en 't ge„ vangen neemen van de bekende zes Heeren uit de Souvereine „ Vergadering van Holland, geweest ware een *attentat op de* „ *Vryheid*, *Hoogheid en Souvereiniteit van deeze Provintie*, *rechtstreeks strydende tegens alle Wetten*, *Rechten en Privilegiën van* „ *dezelve*. Dat voorts de Vroedschappen der Steden, zoo die, „ uit dewelke de zes voorsz. Heeren ter Vergadering van hun „ Ed. Gr. Mog. verscheenen waren, als die, welken hunne „ Gemagtigden op dezelve Vergadering gehad hadden, behoor„ den te worden verzocht by Geschrifte te verklaaren, of haare „ respective Gedeputeerden zich op de punten der *Bezuiniging* „ enz. hadden *gedraagen conform den last* en meening van hunne „ Principaalen, *of niet*".

Volgens dit advys werdt straks eene Resolutie by hun Ed. Gr. Mog. genomen, die byna volstrekt met het zelve overeenkwam, schoon *Leiden* daar tegen was geweest; om dat die Resolutie niet naar de gewoone form der Regeeringe was genomen; doch dit belette niet, dat de Steden *Haerlem*, *Delft*, *Amsteldam*, *Hoorn* en *Medemblik* (*Dordrecht* bleef hier in ook niet in gebreke) kort hier na haare verklaaringen inleeverden, waar by de zes Heeren verklaard werden niets gedaan te hebben, als het gunt waar toe zy door hunne Principaalen gemagtigd waren, en door eene Verklaaring van hun Ed. Gr. Mog., gedagteekend 23 Augustus deezes jaars, werdt het gedrag der zes Heeren volkomen goedgekeurd.

Ondertusschen hadden de twee voorgemelde Geschriften van den Prins gelegenheid gegeeven tot het onderzoek van verscheiden persoonen, als de Secretaris van de Griffie *Heylersich* en de Clerken *Hulst* en *Cunes*, die by eenige Gecommitteerden van hun Ed. Gr. Mog. ondervraagd werden, aangaande de twee Geschriften van den Prins, genaamd *Klachten over die van Amsteldam* enz. en *Redenen en Motiven*, en het bleek niet onduidelyk uit derzelver antwoorden, dat 'er de Griffier *Musch*, die, gelyk gezegd is, op het einde des voorigen jaars gestorven is, de Opsteller van was, en het zelve van zyne Clerken hadt laaten naschryven.

De

E De Heer van *Sommelsdyk*, met naame *Cornelis Aarssens*, was 1651.
ook niet weinig in verdenking, nademaal hy den Prins, in de Belegering van *Amsteldam*, ten dienste was geweest, gelyk we toen omstandig gezegd hebben. Hy hadt zich eenigen tyd onthouden op zyn Huis te *Spyk*, maar hoorende, dat 'er scherp onderzoek gedaan werdt naar het geene in het voorleeden jaar daar omtrent gebeurd was, kwam hy uit zich zelf in *'s Gravenhage*, en ter Vergadering van hun Ed. Gr. Mog., alwaar hy te kennen gaf verstaan te hebben, *dat 'er ook tot zyn nadeel gesprekken gevoerd werden, en dat hy gekomen was om zich te verantwoorden, indien 'er iets te zeggen viel.* De Commissarissen hem dit niet kunnende weigeren, hoorden hem den 13 July, wanneer hy mondeling eene omstandige verklaaring deedt van 't geene hy verricht hadt in zynen tocht naar *Amsteldam*; doch ziende dat deeze verklaaring die uitwerking niet hadt, dewelke hy verwachtende geweest was, verdeelde hy zyne beschuldiging in drie hoofdpunten, waar op hy zich dus verdeedigde.

Op de eerste beschuldiging, naamelyk; *dat hy, om zynen Politieken Eed, het bevel van zyne Hoogheid niet hadt behooren aan te neemen, noch te zwygen*; deedt hy aanmerken: Dat men, om daar over te oordeelen, behoorde in te zien, de gantsche gelegenheid van het bewind van den Prins, en dan de zaaken in derzelver omstandigheid, en dat men vervolgens acht moest geeven op de volgende redenen: „ Dat wyle zyne Hoogheid was geweest, „ Kapitein-Generaal en Stadhouder; dat dezelve hem hadt „ gebruikt, niet als een geleend Officier, maar als Kolonel, „ Gouverneur en Ritmeester, om 's Lands Troepen, die hem „ volstrekt waren toevertrouwd, te geleiden in eene Stad van 't „ Land, en waarom? Om van die Stad te verkrygen Audientie, „ die hem geweigerd was, en van welke weigering hy voorheen „ in de Vergadering van hun Hoog Mog. geklaagd hadt, dat „ hy in zyn Ampt van Stadhouder verkort werde, en hadt „ gezegd zulks ook alleen te begeeren tot herstel (gelyk hy ook „ in den Brief aan de Heeren van *Amsteldam* gesteld hadt) daar „ voor te draagen, zaaken, die den dienst van 't Land be„ treffende waren. Maar niettegenstaande dit al, zeide hy, ge„ nomen dat hy het zoo kwaalyk hadt willen duiden, als het nu by „ veelen gedaan wierdt, zoo verzocht hy evenwel hun Ed. Gr.

„ Mog. in aanmerking te neemen, dat vooreerst, al hadt hy „ het bevel van zyn Hoogheid geweigerd en verzweegen, 's Prinsen voorneemen daarom niet minder zoude werkstellig zyn „ gemaakt, dewyl hy 'er niet van zou hebben afgezien; doch „ dat hy, *Sommelsdyk*, daar na beschuldigd zou zyn geworden „ van zynen Krygseed niet te hebben nagekomen, en dus ze- „ kerlyk om zyn ongehoorzaamheid de zwaarste straffe, volgens „ Krygsgebruik, zou hebben moeten uitstaan. En in zoo verre „ hy nog meer hadt willen doen, door hun Ed. Gr. Mog. aan te „ brengen 't geen de Prins hem belast hadt, en zulks zonder be- „ wys (dewyl hy daar toe geen schriftelyk bevel ontfangen hadt, „ maar alles hem by monde aangezegd zynde) zoo zou zyne Hoog- „ heid hem als een *Logenaar* en *Lasteraar* vervolgd, en hun Ed. „ Gr. Mog. hem aangezien hebben als een *uitzinnigen*: en behal- „ ve dit al, badt hy hun Ed. Gr. Mog. te gedenken, dat toen „ zyn Hoogheid, zelfs aan de volle Vergadering, zyn voornee- „ men deedt aankondigen door den Raadpensionaris, niemand „ van alle de geenen, die het aanhoorden, *een woord daar tegen* „ *gesprooken hadde*, maar in tegendeel scheenen *met zwygen* al „ zoo wel dit werk toe te stemmen, als hy, *door de verbintenisse* „ *van zyne Krygsampten*, zich daar toe hadt moeten laaten ge- „ bruiken; en daarom vertrouwde hy, dat men van hem alleen „ niet zou begeeren, 't geene de geheele Vergadering niet hadt „ willen doen".

Zoodanig was het antwoord van den Heer *Aarssens* op het eerste punt van beschuldiging, op het tweede naamelyk *het bespieden van de Wallen der Stad Amsteldam*, vertoonde hy de gelegenheid, den tyd, en de oorzaak zyner reize van *Scherpenzeel* over *Amsteldam*, zynde Woensdag na den middag, omtrent één uur, te paard met zyn Kamerling vertrokken, en omtrent *Kouderkerk* was hem de Markgraaf *de la Vieuville* ontmoet, die hem straks te verstaan gaf, last van zyne Hoogheid te hebben om hem in te haalen, en hem verslag te doen van den marsch, dien hy met de Ruitery zoude doen. Zy kwamen aldus te samen aan den *Overtoom* om half tien, waar ze van hunne paarden afgesteegen, in de grootste Herberg gegaan waren, en vernacht hadden. Des anderendaags 's morgens een weinig na half vyf wederom opgezeten zynde, waren ze naar de Leidsche Poort gereeden, omtrent dewelke door de ont-

ontmoeting van veele paarden, die naar de Weide gejaagd werden, een Stegelreep van den Markgraaf gebroken was. En terwyl zyn Knecht, om dat hy 'er geen mede hadt, hem die vastmaakte, was hy, *Sommelsdyk*, als een reizende man, voor uit door de naaste ſtraaten naar de Utrechtſche Poort gereeden, zonder ſewers in het minst vertoefd te hebben, als ten halfwege de ſtraat, die naar de Utrechtſche Poort leidt, waar hy al rydende den Schout van *Buren*, die van *Utrecht* met de Schuit gekomen was, gegroet en aangeſproken hadt, 't welk evenwel zoo weinig oogenblikken duurde, dat de Markgraaf hem niet heeft ingehaald, als na dat hy reeds een eind wegs buiten de poort was. En hoe zeer hy zich geſpoeid hadt, bleek daar uit, dewyl het toen juist vyf uuren ſloeg, invoege hy den weg, van de Herberg op den *Overtoom* tot buiten de Utrechtſche Poort, in minder dan een half uur tyds gedaan hadt. „ Dit al geeft klaar genoeg te kennen," voegde hy by dit verhaal, „ dat ik zoo zeer van de daad van de betichtiging. of verſpieding van de Wallen van de Stad *Amſteldam*, vry en onſchuldig ben, als ik kan verklaaren daar toe „ noch last, noch gedachten te hebben gehad, hebbende myn reis „ door *Amſteldam* alleen daarom genomen, om den afſtand van „ den marsch af te meeten en te weeten, mitsgaders om door de „ Dorpen te ryden, die my ſchriftelyk opgegeeven waren, waar „ ik te vooren nooit geweest was, en waardoor ik nogthans, vol- „ gens mynen last, marcheeren moest."

De derde beſchuldiging was over zyn *geſprek met de Heeren van Haerlem by het Huis ter Hart*. „ Hoewel," zeide hy daar op, „ het geen „ men hem desaangaande tegenwierp veel verſchilde van zyn „ gezegde, hy de Getuigen nogthans hielt voor zulke eerlyke „ Lieden, dat hy niet twyfelde of, als hy hun het geheugen met de „ gelegenheid van 't geſprek ververschte, zy rasch daar in met „ hem zouden eens worden." Hier op deedt hy kortelyk het verhaal van 't zelve, 't welk wy, gelyk het bovenſtaande, om zekere rede hier ook zullen ter neêr ſtellen; hy ging dan dus voort: „ Dat, „ na de Heeren van *Haerlem* met groote moeite buiten „ hunne vreeze en bekommeringe geſteld te hebben, en dezelven „ gereed zynde om afſcheid van hem te neemen; de Heer *van den* „ *Kamere* hem gevraagd hadt, of de *zes-of zevenduizend Zweedſche* „ Ruiters, die gezegd werden in het Land van *Gulik* aangekomen

„ te zyn, door zyne Hoogheid ontbooden waren? Dat hy dien „ Heer daar op verzekerd hadt, dat zyn Hoogheid, zyns weetens, „ met dat Krygsvolk geheel niets gemeens hadde, maar dat ze „ alleen gekomen waren, om hunne achterstallige *Contributiën* „ van het Land van *Luik* te doen betaalen, en *dat het goed zoude* „ *zyn, dat die van Amsteldam met het Parlement van Engeland ook* „ *niets meer gemeens hadden.* Hier op gevraagd zynde: *Hoe zoo?* hy „ geantwoord hadt, *dat 'er geheel vreemde geruchten liepen;* waar „ wederom op geantwoord werdt, *maar die gantsch buiten waar-* „ *schynelykheid zyn:* waar op hy weder hadt gezegd, *dat hy het* „ *mede wilde hoopen, maar dat hy hem wel konde verzekeren, dat het* „ *slechts zes dagen geleeden was, dat zyne Hoogheid hem gezegd hadt,* „ *eenen Brief in handen gehad te hebben, geschreeven uit Londen aan* „ *een Engelsch Officier van deezen Staat, in denwelken hy gezien* „ *hadt, dat het Parlement een Onderstand van tienduizend Man voor* „ *die van Amsteldam zoude vastgesteld hebben, en dat daar by alreede* „ *de naamen van de Kolonels en Kapiteinen uitgedrukt stonden.* Dit „ was het geene," voegde hy 'er by, „ dat, naar zyn onthoud, „ over deeze stoffe voorgevallen was, en dat hy, tot nader bewys „ daar van, nog konde zeggen, dat de Officier, dien zyne „ Hoogheid hem genoemd hadt, *tegenwoordig nog in 's Graven-* „ *hage, en bereid was gestand te doen, dat hy niet alleen zulk een Brief* „ *aan zyne Hoogheid vertoond, maar ook nog verscheiden anderen van* „ *gelyken inhoud gezien hadt.*"

Wat van deeze zaak zy, laaten wy daar, vermits men niet vindt, dat by de Staaten van Holland immer eenig onderzoek naar dien Brief en den Officier is gedaan, en wy niet weeten of 'er wel ooit zoodanig een Brief in weezen zy geweest; althans de Heer *van Sommelsdyk* verklaarde, dat het gunt hy gezegd hadt, kortelyk en met waarheid was het geen hy hun Ed. Gr. Mog. tot nader onderzoek hadt voor te draagen op de drie punten van beschuldiging, biedende nog verdere opheldering aan, indien hun Ed. Gr. Mog. zulks begeerden; maar het kwam 'er niet toe, alzoo Graaf *Willem Frederik*, Stadhouder van Friesland, Groningen en Ommelanden, in dit onderzoek voorgesteld werdt als het voornaamste Werktuig in den aanslag op *Amsteldam*, waarom de eerst genoemde Provintie, waar by zich Stad en Lande nu ook voegde, haar voorstel van eene *Generaale Amnestie*, of algemeene

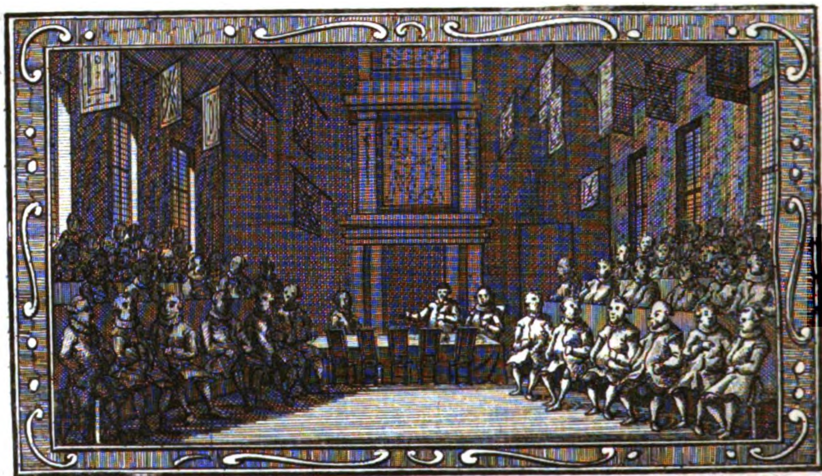
Ver-

Vergiffenis af te kondigen, hernieuwde, en *Sommelsdyk* werdt aangeraaden, om te verzoeken, dat hy daar in begreepen mogte worden. De Staaten van Holland wilden in het eerst niet bewilligen tot de *Amnestie*, uit hoofde dat ze de vryheid wilden behouden, om, waar ze het goed vonden, recht te doen; doch de beide voornoemde Provintiën, waar by zich de Ridderſchap van Holland voegde, hielden daar met zoo veel ernst op aan, en begeerden in 't byzonder dat 'er de Heer van *Sommelsdyk* in begreepen wierdt, dat hun Ed. Gr. Mog. 'er eindelyk in bewilligden, op voorwaarde, dat *Sommelsdyk* zich voortaan uit de Vergadering der Staaten zoude houden, en dit beloofd hebbende, werdt de algemeene Vergiffenis den 19 Augustus deezes jaars afgekondigd, wordende daar hoofdzaaklyk in gezegd: „ Dat, om de gedachten van „ de Onlusten van 't voorgaande jaar uit het geheugen van de „ tegenwoordige en toekomende Eeuwen te wiſſchen, en de „ Band der Eendragt, Liefde, Vertrouwen en Genegenheid onder „ de Provintiën te vaster en onbindelyker te maaken, de Staaten „ van *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overysſel* „ en *Stad en Landen* hier by verklaarde, nu, noch nooit te zullen, noch te willen gedenken aan al het geene in den jaare „ 1650 was voorgevallen, noch ook eenig *resſentiment* over 't „ geene voorsz. is tegens eenige Provintiën, Perſoonen en Huizen in 't gemeen of byzonder te betoonen, hoedanig 't zelve „ ook zoude mogen zyn; maar in het tegendeel alles te vergeeten, als of al 't zelve nooit ware gebeurd, houdende tot dit „ einde mede de Reſolutiën van den 5 en 6 Juny des voorleeden „ jaars als niet genomen, voor nul, krachteloos en geener „ waarde: gelyk mede al 't geene, dat, uit krachte en ingevolge „ van dien, in eenige manieren was gedaan en daar op gevolgd; „ zullende mede, tot bekrachtiginge van 't geen voorsz. is, „ vernietigd en uit de openbaare Registers, zoo van de Generaaliteit als van de respective Provintiën, geligt, uitgerooid en „ uitgenomen worden alle Reſolutiën, Acten enz, die op de „ voornoemde zaak genomen waren.

Hier mede liep deeze Groote Vergadering ten einde, hoewel 'er nog eenige andere zaaken wierden verricht, die wy thans niet zullen aanroeren; alleen dient ter deezer plaatſe nog gezegd te worden, dat de Regeering van *Amſteldam* niet alleen gepreezen

werd

werdt over haar gehouden gedrag, het welke de Groote Vergadering verstondt ten dienste van den Lande gestrekt te hebben; maar dat men haar ook de Kosten, in het voorleeden jaar gedaan, moest goeddoen. Deeze Kosten, zegt men, beliep eene somme van *vierenvyftig duizend*, *vyfenveertig* guldens en *tien* stuivers. De overige zaaken wierden aan de gewoone Vegaderingen van hun Hoog Mog. gelaaten, en deeze den 21 Augustus met groote plechtigheid besllooten, 't welk door den Heer Raadpensionaris *Cats* wederom met eene Aanspaak geschiedde. Deeze Heer ging nu ook weder op een der Stoelen naby den Griffier *Ruysch* zitten, zoo als wy het verbeelden in de volgende Plaat.

„ Men ziet hier de Groote Zaal des Hofs in '*s Gravenhage*, op „ welke aan wederzyde tegen de Muuren Banken, en wel zes „ boven elkander, zyn geplaatst; in het midden voor den Schoor„ steen is eene lange Tafel met tien Stoelen, een aan het Oosten, „ waar op de President zit, een aan 't Westen voor den Griffier, „ en vier aan elke zyde, die ledig zyn, behalve die ter rechter„ zyde van den Griffier, waar op is zittende de voorsz. Heer „ *Cats*, doende met veel deftigheid een Aanspraak aan de Leden „ der Groote Vergadering, in de gemelde Banken zittende."

Wan-

Wanneer de Heer *Cats* nu zyne plaats genomen hadt, deedt hy de meergemelde Aanspraak, die wy, om haar bevalligheid en eenvoudige zwier, thans zullen ter nederstellen; dus luidt ze:

„ HOOG MOG. HEEREN! *Dat alle dingen hunnen tyd hebben*, is „ lang voor onzen tyd by den wysten Koning van alle tyden aan „ alle Menschen wyselyk gewaarschouwd.

„ Des is te letten, dat in alle wereldsche zaaken *een tyd* is van „ by een te komen, en wederom *een tyd* om van den anderen te „ gaan. Nooit kan 'er zoo lief en aangenaam Gezelschap by „ den anderen verzamelen, of het moet ten laatsten met een schei- „ den worden geëindigd.

„ Dit dan zoo zynde, naar des Menschen veranderlyk Wee- „ zen hier beneden, zoo kan dezelve niet beter, onzes „ oordeels, worden gedaan, dan met allen ernst te letten, hoe „ wel te scheiden.

„ De ervaarenheid van alle Eeuwen heeft geleerd, dat, hoe „ grooter de Byeenkomsten zyn geweest, hoe grooter gevaar „ zich heeft vertoond van zwaare gevallen, die zoodanige groote „ Vergaderingen zyn gevolgd.

„ Deeze ongelegenheid, meest overal gemeen zynde, wordt „ inzonderheid veroorzaakt door de ingebooren verscheidenheid „ van der Menschen innerlyke genegenheden, en andere toe- „ vallen, van buiten daar by komende. Ook heeft de ervaa- „ renheid dikmaals geleerd, dat in de zuiverste Vergaderingen, „ zelfs waar men van Goddelyke en Hemelsche zaaken heeft ge- „ handeld, zelden eene eenpaarigheid van besluit heeft kunnen „ worden getroffen.

„ Gelyk met ontallyke Voorbeelden, die overal te vinden „ zyn, ligtelyk zoude kunnen worden bevestigd.

„ De oorzaak hier van is de groote *verscheidenheid van humeuren* „ der Menschen, waar uit de voorsz. groote Vergadering is be- „ staande, dewelken, gelyk dezelven, in *uitwendig weezen* en „ manieren van doen, de een van de andere zyn verschillende; „ zoo worden dezelven bevonden immers zoo zeer malkanderen „ ongelyk te zyn in derzelver *inwendige genegenheden*, mitsgaders „ oordeelen en gedachten, daar uit herkomende.

„ Men ziet, dat deeze Doorluchtige Vergadering uit een zeer „ groot getal Persoonen is bestaande, maar dat onder alle de-

zel-

„ zelven geen twee kunnen gevonden worden, die malkander in
„ de *Liniamenten* van 't Aangezicht, *gestalte* van de uiterlyke Leden, of gewoonelyke *manieren van beweeginge* van dezelven, zyn gelykende; en met het inwendige is 't even alzoo gesteld.

„ Invoege dat zoo groot getal van Menschen by den anderen komende, en (boven de natuurlyke verscheidenheid, dikwyls daar onder speelende, byzondere inzichten uit eigen of *particuliere Intresten*) een wonder boven wonder moet gerekend worden, wanneer zoo groote Vergaderingen met een eenpaarig besluit komt te worden geëindigd.

„ *Nooit Maaltyd is zoo wel gegeeten,*
„ *Waar niemand kwaâlyk heeft gezeeten.*

„ Gelyk het Spreekwoord zegt:

„ De Menschen hebben in 't gemeen den aart van 't *Zeewater*, het welk, in een klein Vat zynde gegooten, blyft onbewoogen en stille staan; maar in de ruime Zee zweevende wordt met den minsten wind gaande gemaakt, en werpt Baaren en Golven uit, huizen hoog. Menschen in hun eigen Huis, Staat, Provintie, kunnen misschien in stilte blyven of gehouden worden, maar hoe de Vergaderinge grooter is, hoe de onderlinge tegenstreevinge meerder wordt bevonden.

„ Waar toch kan gevonden worden een Koningryk, een Landschap, een Provintie, een Stad, een Dorp, een Buurt, een Huis, ja in een Huisgezin een Man en Vrouw, die *over al eens* met den anderen zyn gevoelende; ja waar is een Mensch, die niet een anderen Mensche met tegenstrydige genegenheden in zich zelven is gewaar wordende?

„ *Numquam bella piis, nunquam certamina desunt;*
„ *Et quocum certet mens proba semper habet* (*)

„ Invoegen, dat geensins te verwonderen is, dat Menschen by den anderen komende uit verscheiden Provintiën, Landschappen en Plaatsen, in gedachten en oordeel van anderen in veelen zyn verschillende, dewyl dat de afstand van plaatsen ook

(*) Dat is: *Het ontbreekt den Vroomen nooit aan Kryg, nooit aan Stryd, en 't oprecht gemoed heeft altoos iets, waar mede het worstelen kan.* Vermits de Heer *Cats* de twee bovenstaande regels niet vertolkt, dachten wy dit te moeten doen.

„ ook verscheidenheid van humeuren gewoon is te veroorzaaken. 1651.

Tales sunt hominum mores, quales pater ipse
„ *Jupiter aurata perlustrnt lampade terras.*
„ *De Mensch, die heeft een aart, gelyk de Zonnestraalen,*
„ *Omtrent zyn Vaderland van Gode nederdaalen.*

„ En als zoodánige groote Vergaderinge vreedzaamelyk en „ met eenpaarigheid komen uit te vallen, zoo moet het zelve „ alleenlyk worden toegerekend den genadigen zegen van den „ goedertieren God.

„ Men heeft alhier, naar de tegenwoordige gesteldheid van „ zaaken, verhandeld veele zwaare en verscheiden dingen, be- „ staande inzonderheid in drie Hoofdstukken, te weeten, *Reli-* „ *gie*, *Unie* en *Militie*, en het geene daar aan vast is; ook een *Am-* „ *nestie* of Vergetelheid van verscheiden bekommerlyke zaaken, „ voor deezen gepasseerd. En zoo verbosten werk, als mede „ alle de moeijelykheden en zwaarigheden, daar in steekende, „ is men evenwel in Vriendschap en Minnelykheid te boven ge- „ komen, en is alles met eenpaarigheid en vergenoeginge be- „ slooten; waarom Uw Hoog Mog. wel te rechte hebben goed- „ gevonden, dat niet alleen hier ter plaatse een solemneele „ Dankzegginge aan God Almagtig zoude worden gedaan, en „ daar toe geroepen alle de Collegiën van de Regeeringe, alhier „ resideerende: maar dat ook in alle de Vereenigde Provintiën „ en geassocieerde Landschappen van dien tot zekeren dage aan- „ gesteld zal worden een Algemeene Dankpredikatie, met Ge- „ beden ter stoffe dienende, om den goeden God de Eere te gee- „ ven van eene zoo hooge en onwaardeerlyke Weldaad.

„ Want wien is hier anders den Lof van te geeven als den „ goeden God, die zynen Geest van Eendragt over deeze Door- „ luchtige Vergadering zoo mildelyk uitgestort, en de zaaken „ dus verre heeft beleid?

„ Byzonderlyk in 't stuk van de *Amnestie*; wie, die het Werk „ aanziet, gelyk het over een jaar heeft gestaan, zou niet gezegd „ hebben, dat 'er gronden waren gelegd tot eene eeuwige verwy- „ deringe? Ook zelfs toen deeze Vergaderinge by den anderen „ kwam: en echter zyn 'er zaaken voorgevallen, ook geduurende „ den tyd van dezelve, die het werk in eene gantsch andere gestel- „ heid hebben gebragt.

„ *Ongelyk* te vergeeven, en nooit te gedenken, is geen ge-
„ meen Werk; 't is bovennatuurlyk, en Gods vinger zelf. *Eer*
„ en *Dank* moeten zy hebben, die hier toe hunne goede gedach-
„ ten en behulp hebben medegedeeld,

„ Om nu alle de zaaken, aanmerkenswaardig, die in deeze
„ Doorluchtige Vergaderinge zyn verhandeld, in versche gedach-
„ ten te houden; zoo is van ouds aangemerkt, dat daar toe by-
„ zonder kan dienen de *stand en gelegenheid* van de tegenwoordi-
„ ge plaatse.

„ De geenen, die hun werk maaken om de *Memorie der Men-*
„ *schen*, by kunste, te versterken, en veel dingen vastelyk te
„ doen begrypen, zyn gewoon hunne Leerlingen eenige *Imaginaire*
„ Beelden in te drukken, stellende dezelven op de Muuren,
„ Vensters of Deuren in de plaatse, waar zy de Jongheid in de
„ voorsz. Kunste zyn oefenende; gelyk de Heeren, in de Ver-
„ gadering tegenwoordig zynde, en zich in de voorsz. Kunste-
„ lyke Memorie geoefend hebbende, wel bekend zal weezen.

„ Willen wy dan van hier met ons draagen wat goeds de goe-
„ dertieren God aan den Staat in deeze plaatse heeft beweezen,
„ zoo heeft men maar de gestalte en gelegenheid van dezelve in
„ zyn gedachten te prenten, en met zich van hier weg te draa-
„ gen; want van buiten komende, en naderende den ingang van
„ de tegenwoordige groote Zaale, zoo zal men aan de zyde
„ vinden een Godshuis, dat is, eene Kerk, waar in Gods woord
„ dagelyks wordt geleerd: de inbeeldingen van welk gezichte
„ zal aan een ieder, ook verre van hier zynde, in de gedachten
„ brengen, wat hier ten goede van de waare Gereformeerde Re-
„ ligie by Uw Hoog Mog. is verhandeld en besslooten.

„ In de voorsz. Zaale getreeden zynde, zoo wordt aan de eene
„ zyde bevonden een opgang tot de Plaatse, waar de *Vergade-*
„ *ringe van de Heeren Staaten Genéraal* gewoonlyk is gehouden te
„ worden, en zulks zal ieder zyn gedachten kunnen vernieu-
„ wen, wat hier ten goede van de Unie en alle zaaken, den
„ Staat der Vereenigde Provintiën raakende, is verhandeld.

„ Aan de andere zyde wordt bevonden den Trap en toegang
„ tot de Plaatse, waar het *Hof Provintiaal* gewoonlyk is te zyn
„ functie in 't stuk van Justitie te oefenen, waar door onze Zin-
„ nen indachtig kan worden gemaakt, wat by deeze Vergaderinge

„ tot

" tot vorderinge van goede Justitie en handhavinge van dezelve
" is gerefolveerd en goedgevonden.

" Aan de andere zyde wordende bevonden den ingang van de
" Kamer van *Rekeninge* en Leenkamer, kan daar uit de Memorie
" worden ververscht, wat ten aanzien van de Financiën en ge-
" hoorzaamheid van de Vafallen, en andere Onderzaaten van
" den Staat, hier ter Vergaderinge is uitgewrocht.

" De *Vaandelen*, *Wimpels*, *Vlaggen* en *Cornetten*, boven onze
" Hoofden zweevende, alle Zegeteken van de Viktoriën, by
" God Almagtig aan deezen Staat verleead; kunnen ieder een,
" ook verre van hier zynde, indachtig maaken, wat ten aanzien van
" de Militie Militaire functiën, en 't gunt dat daar omtrent is, hier
" ter Vergaderinge met groote zorgvuldigheid is befloten en
" goedgevonden; 't kan ook ieder verwekken tot rechte *Dank-*
" *baarheid*, die van wege den Staat aan God Almagtig schuldig
" is, over zoo menigvuldige Weldaaden, van tyd tot tyd van
" denzelven genooten.

" De oogen om hoog flaande tot in 't verheven dak van deeze
" aanzienelyke plaatfe, zoo wordt bevonden, dat aan *alle de*
" *Balken*, *Ribben*, *Latten en ander hout daar omtrent*, *niet een*
" *Webbe van Spinnekoppen* wordt bevonden, zynde al het opge-
" melde werk zuiver van zoodanige Vuiligheden. De *Spinnekop*
" is een gedierten dik van Buik en met lange Krauwels, gewoon
" zyn netten overal uit te zetten om iets te vangen. Uwe Hoog
" Mog. hebben notable Refolutiën genomen *tegen alle Vuiligheden*
" en *Corruptien*, die zoo in 't ftuk van Politie als Justitie zouden
" mogen worden gepleegd, waar van de gedachtennisfe uit de
" reinigheid van de tegenwoordige plaatfe de Memorie alomme
" kan worden vernieuwd.

" Dit alzoo door Gods genadigen zegen zynde gepasfeerd,
" zoo groot een werk tot een eenparig befluit weezende gebragt;
" zoo is 't dat hun Ed. Gr. Mog., Myn Heeren de Staaten
" van Holland en West-Friesland, deeze geheele Doorluchtige
" Vergaderinge, en ieder Lid van dezelve gantsch Officieuslyk
" en gedienstelyk *zyn bedankende*, van dat dezelve ten verzoeke
" en Vriendelyke aanmaaninge van welgemelde hun Ed. Gr.
" Mog., ten goede van 't gemeene Vaderland, alhier ter plaatfe
" zich hebben laaten vinden, en tot heden toe zoo menigvuldige,

„ gewichtige beraadslagingen hebben believen by te woonen.
„ Verzoekende dezelve hun Ed. Gr. Mog. gantsch ernstiglyk
„ tot besluit van alles, dat alle en een ieder Lid van de tegen-
„ woordige Vergaderinge, met zoodanige goede intentie, van
„ hier mag scheiden en naar Huis keeren. als hun Ed. Gr. Mog.
„ met een goed inzicht en voorneemen het voorsz. werk heb-
„ ben aangenomen.

„ Dankende eindelyk den alleen Goeden en Barmhartigen God
„ van zyn genadigen Zegen, over het geheele werk deezer
„ Vergaderinge overvloediglyk uitgestort, verwachtende dat de-
„ zelve Dankzegginge by *D. Strezo*, Bedienaar van Godes woord
„ alhier in *'s Gravenhage*, nog deezen tegenwoordigen dag, hier
„ ter plaatse, en in alle de Provintiën ten gezetten dage in 't ge-
„ meen zal worden gedaan."

Zoo als de Heer *Cass* gezegd hadt, wierdt ten zelven dage eene plechtige Dankpredikatie en Gebed gedaan door den voorsz. Leeraar *Strezo*, in tegenwoordigheid der Leden van de Groote Vergadering en van andere hooge Collegiën; en gelyk het een der krachtigste bewyzen van waare dankbaarheid is den Armen te gedenken, lieten hun Hoog Mog. aan de Diaconie van *'s Gravenhage*, door den Griffier *Ruisch*, eene somme van *duizend Ryksdaalers* voor de Armen ter handen stellen. Des avonds van dien heugchelyken dag werden alle de Klokken geluid, het Kanon losgebrand, en andere tekenen van vreugde getoond. Ook wierde ten gezetten dage, zynde den 13 September, in alle de Provintiën een plechtige Dankdag gehouden, wegens het gelukkig afloopen der gemelde Vergadering, by welke gelegenheid mede veel bewyzen van waare blydschap wierdt gegeeven.

Dus verre hebben wy de voornaamste zaaken, den innigen Staat des Lands betreffende, die in deeze Groote Vergadering verhandeld zyn, gemeld; het wordt dan nu ook tyd, dat wy gewag maaken van die, welke de uitheemschen aangaan. De eerste Minister, die zich in welgemelde Vergadering vertoonde, was de Heer *Anthony Brun*, Ambassadeur des Konings van Spanje, die, den 24 January op het Binnenhof verschynende, door twee Gecommitteerden van hun Hoog Mog. aan zyne Koets ontfangen, en in de Vergadering aan de tafel geleid werdt.

Vervolg van het verder voorgevallene in den Jaare 1651.

Deeze tafel ftondt, als gezegd is, in het midden van de Zaal en de twee Banken, in dewelken de Leden van de Vergaderinge zaten; de Ambasſadeur, zich aan de zuidzyde deezer tafel geplaatst hebbende, terwyl de Prefident aan de noordzyde en de Griffier beneden aan 't westeinde waren gaan zitten, deedt hy eene lange aanſpraak in de Franſche Taal, waar in hy, na de Vergadering een gelukkig nieuw jaar en eene voorſpoedige uitkomst in haare raadflagen toegewenscht te hebben, de zuivere inzicht zyns Konings betoogde, om eene volkomen Vriendſchap met deezen Staat te onderhouden: doch hy klaagde tevens, dat men dien Vorst hier niet met gelyke oprechtigheid bejegende, en weder oude dingen ophaalde: blyvende lange ftaan op de kwaade diensten, die men zoo binnen als buiten 't Land deede, om den gemaakten Vrede onder den voet te werpen. Hier mede hadt hy het oog op Frankryk, gelyk, terftond nader blyken zal; voorts ſprak *Brun* over den Brief van den Heer *Boreel*, Ambasſadeur van hun Hoog Mog. aan het Franſche Hof, waar in 't gezegde van den Kardinaal *Mazarin* over den dood van den Prins, en de blydſchap der Spaanſchen deswegens, en met naame inzonderheid van den Heer *Brun*, geplaatst was. Wy hebben hier boven van dit gezegde des voorsz. Kardinaals geſprooken, en zullen het derhalve hier niet herhaalen; maar alleen zeggen, dat de Heer *Brun* zich beleedigd vondt, zoo om dat die Kardinaal hem beſchuldigde van te *Brusſel* gezegd te hebben, *dat het overlyden des Prinſen van Orange een grooter voordeel en winste ware voor den Koning, zynen Meester, dan alle de gelukkige ſucsesſen, die Spanje dit jaar tegen Frankryk hadt verkreegen, tweemaal*: als om dat de gemelde Brief openbaar gemaakt was.

De beide Kroonen yverden ten dien tyde, en ſcheenen tegens elkander, als het ware, te dingen wie het best by hun Hoog Mog. zoude ftaan; elk ſprak van volkomen Vrienſchap, goede meening en oprechtigheid: maar het eigen belang, dat groote beweegrad der menſchelyke bedryven, was het alleen, het welk deeze wederzydſche yverzucht veroorzaakte. Spanje hadt groot belang by den geflooten Vrede, en gevolgelyk by de Vrienſchap van den Staat, om Frankryk des te meer den voet dwars te zetten;

X en

en het is ook gebleeken, dat, na dat de Vrede te *Munster* geslooten en tot stand gebragt was, de Spanjaarden met vry meer geluks tegen de Franschen gevochten hebben dan te vooren. De Franschen, aan den anderen kant, steeds tot meerder aanwinning van Landen genegen, hadden hun Hoog Mog. zeer noodig, om de Spanjaarden, volgens het Tractaat, dat ze voorheen met den Staat geslooten hadden, gantsch uit de Nederlanden te verdryven, waar na ze hun slag zouden waargenomen hebben, en hierom deeden ze zoo veel moeite om de Staaten van den Vrede met Spanje af te trekken; de Spanjaarden zouden hun dan ook sints drie jaaren zoo veel afbreuks niet gedaan hebben. Dit wederzydsch belang maakte partyen dus werksaam, en belette ook dat de Vrede tusschen beide Ryken niet getroffen konde worden.

In den voorsz. Brief stondt ook, dat de Koning van Frankryk goedgevonden hadt de Baron *de Mombas* vooraf naar *'s Gravenhage* te zenden, om hun Hoog Mog. over het verlies van zyne Hoogheid, wylen den Prins van Orange, te *condoleeren*, en dat dezelve zou gevolgd worden door den President *Pompone de Bellievre*, die ook den 7 Maart in *'s Gravenhage* kwam. De inhoud van zyn Instructie was reeds bekend, en kwam hoofdzaakelyk hier op neder: „ Dat aan den Koning en Koningin niets liever en aange„ naamer konde weezen, dan dat hun Hoog Mog. *dit groote* „ *verlies*, door wys- en voorzichtigheid, zoo min mogelyk, na„ deelig maakten voor hunne Republiek, 't welk zou kunnen „ geschieden, zoo ze onder elkanderen goede Vriendschap, „ Eenigheid en Verdraagsaamheid onderhielden, en goede orders „ en voorzieninge gebruikten tegen die van buiten, welken „ nimmer zouden nalaaten zich te bedienen van alle Ongemak„ ken, Ongeneugten en Schaden, die ten eenigen tyde den Staat „ zouden kunnen overkomen; Dat, indien de Koning in het „ mede werken tot het eerste iets konde toebrengen, hun Hoog „ Mog. konden vertrouwen, dat het zyne Majesteits wille en „ last aan zyn Ambassadeur zoude zyn, om zulks oprechtelyk te „ bevorderen, op die wyze als hun Hoog Mog. zelven zouden „ goedvinden hem voor te schryven: want dat de Ambassadeur „ uit zich zelf en wegens zyne afkomst, goede genegenheid „ voor den Staat hadt, daarenboven groote hoedanigheden be-

„ zat,

„ zat, die hun Hoog Mog. konden vorderlyk zyn, indien ze „ goedvonden hem ergens in te gebruiken; Dat, wat het twee- „ de point betrof, hun Hoog Mog. wel geliefden te letten op „ de Desseinen, of voorneemens van Spanje, en vastelyk te willen „ gelooven, dat die Koning aan den Staat geen leed doen zoude, „ zoo lang hy het niet konde doen; Dat de magt van Spanje „ daarom niet diende aan te wassen, inzonderheid niet tot af- „ breuk en vermindering van de goede en oude Vrienden en „ Bondgenooten van hun Hoog Mog.; Dat Frankryk 't zelfde „ inzicht eeniglyk hadt gehad in 't aandoen en 't beleid des „ Oorlogs aan Spanje, alleenlyk om aan dat Ryk zyn groote en „ ontzagchelyke magt te beneemen, en te verminderen, en niet „ om groote overwinningen voor zich zelve te doen, alzoo de „ Kroon van Frankryk dezelve niet noodig hadt tot haar eigene „ bestaanbaarheid en verdeediging; Dat, ingevalle hun Hoog „ Mog. dit inzicht met een hadden gelieven te bevorderen tot „ het einde toe, zy thans in zulk eenen vasten, gerusten en „ verzekerden staat zouden zitten, dat ze van de zyde van Spanje „ nu noch namaals niet meer te vreezen zouden hebben; Dat „ men, zulks geen plaats gehad hebbende, de zaak moest aan- „ zien, zoo als ze nu lag, men moest nu ook wys en voorzichtig „ weezen, en doen 't gunt eerlyk en noodig was, dat is, den „ Spanjaard daar toe te brengeh, dat hy tot Vrede wilde ver- „ staan, 't welk hy nooit zoude doen, zoo hun Hoog Mog. niet „ toonden en zeiden, *dat zy den Vrede wilden en begeerden*, heb- „ bende hunne Bemiddeling daar toe aangebooden, en gezind „ zynde hunne magt te gebruiken tegen die geenen van beide „ Kroonen, welke de onderhandelinge weigerde, of bekwaame „ voorwaarden verwierp; waarop dan een eerlyke en recht- „ maatige Vrede, *naar hun Hoog Mog. gevoelen*, zoude kunnen „ en behooren gesloten te worden."

Dit is kortelyk het geene de Kardinaal *Mazarin* goedvondt den Heer *de Bellievre* te gelasten, De Heer *Brun* merkte daarop aan, dat het zich zelve tegensprak: „ Want," zeide hy, „ in- „ dien de Spanjaarden niet te betrouwen waren, dan hadden de „ Ambassadeurs *d'Avaux* en *Servien*, in den jaare 1644, kwaalyk „ gedaan deezen Staat aan te maanen, om hunne Gevolmagtig- „ den naar *Munster* te zenden, en dat de Franschen dan ook by

„ gevolg dwaas deeden, dat ze door Bemiddeling van deezen
„ Staat den Vrede zochten met de Spanjaarden! Hadden de
„ Franſchen," voegde hy daar by, „ den Vrede afzonderlyk
„ met Spanje kunnen maaken, zy zouden daar geene meerder
„ zwaarigheid in gevonden hebben, dan in het jaar 1598." Voorts wierp hy al de ſchuld van het aanhouden van den Oorlog op Frankryk; wederſprak het inzicht van voornoemden Kardinaal, die hy zeide niet te zoeken, als om de Staaten wederom te wikkelen in den Oorlog, waar uit ze zoo roemlyk waren uit gekomen: dus verzocht hy hun Hoog Mog. van hunnen kant zoo veel te willen toebrengen, dat de gemaakte Vrede met zyn behoorlyken glans en luister mogte blyven ſchitteren. En om dit te kunnen doen, verzocht hy ten ſlotte voldoening op wel negentien Artykelen van *Contraventie*, of overtreedinge, die hy al voor negen maanden hadt ingeleeverd, herhaalende inzonderheid de oprechtinge der Kamer van wederzydſche Rechteren (*), zeggende, dat uit het niet nakomen van dit point de ellenden voortkwamen, die in de Landen van *Overmaze* waren ontſtaan. Hy klaagde eindelyk over het niet ter uitvoer brengen van het 77 Artykel des Tractaats van Vrede, wegens het pleegen van vyandelykheid, na deszelfs bevestiging, en dat de Geestelyken zoo kwaalyk behandeld wierden, zynde een prooi geworden van eenige Officieren en Ontfangers.

De Heer *Mulert*, deeze redenen beantwoordende, zeide onder anderen, dat hun Hoog Mog. hoopten, nademaal God de Heere den Staat zoo genadiglyk bewaard hadde in tyde van Oorlog, en veel heil en zegeningen gegeeven, *waar van de tekenen en getuigenisſen* (dit zeggende wees hy om hoog naar de Vaandels) *hier boven 't hoofd hangen, dat Hy desgelyks ook in tyde van Vrede zoude doen.* Dit wyzen zag men, dat den Ambasſadeur eenig verdriet baarde, want hy toonde zyn misnoegen door zyn gelaat en ſtilzwygen; en zeker hy kon dit aanmerken als eene trotſeering, die gantsch niet voegt als men 's Lands overwinningen niet aan 's menſchen dapperheid, maar aan den goddelyken zegen toekent: die van Holland waren daar insgelyks misnoegd over, alzoo ze oordeelden, dat de aanwyzing der Vaandelen ontydig, buiten re-

(*) *Chambre Mi-partie.*

rede en onpryslyk ware, zelfs oordeelden eenigen, dat men den Heer *Mulert* daar over hadt behooren te bestraffen; doch dit geschiedde daar na in zagte woorden, want de Fransche President *Brasset* ook gehoor verzocht hebbende, zoo wierdt de President by die van Holland vriendelyk verzocht, niet als kort, bondig en ter snede te antwoorden. De Heer *Brun* zei in 't vervolg, dat hy zeer wel op het gezegde van den Heer *Mulert* hadt kunnen antwoorden, dat *die zelve Vaandels nog met bloed bespat waren; dat ze aan hunne zyde ook dergelyke tekenen hadden, en inzonderheid een groot deel tot Calloo bekomen* (*).

Wy hebben een en andermaal gezien, wat van den kant van hun Hoog Mog. op de klachten der Spanjaarden over het niet volkomen ter uitvoer brengen van het Munstersch Vrede-Tractaat geäntwoord zy, en dus zullen we hier niet herhaalen wat 'er thans op die van den Heer *Brun* werdt geantwoord; het is zedelyk onmogelyk dat, wanneer een Volk zich door de Wapens heeft vrygemaakt, en eenige Landen van een ander Volk, van 't welke zy zich heeft vrygemaakt, door 't recht des Oorlogs veroverd heeft (inzonderheid als het tweede nog groote bezittingen, nevens die van het eerste Volk gelegen, heeft overgehouden, gelyk tusschen Spanje en deezen Staat plaats hadt) het is zekerlyk onmogelyk, dat 'er alsdan niet eenige geschillen over 't rechtsgebied ontstaan: en schoon men elkander dan den blaam oplegt van de bedongen voorwaarden niet stiptelyk na te komen, is echter de tyd de beste Heelmeester van dezelven.

Ondertusschen hadt de Heer *Brasset* reeds den 21 January eene Memorie overgeleeverd, waar by hy klaagde, dat 'er al meer dan vyf maanden verloopen waren, dat de Koning van Spanje de aangebooden bemiddeling van hun Hoog Mog. hadt kunnen aanneemen, maar dat dezelve zulks alsnog niet gedaan hadt; en het scheen ook als of die Vorst, met deezen Staat bevredigd zynde, zich weinig aan Frankryk bekreunde. Genoemde President, den 28 gehoor hebbende, gaf hy te kennen: „ Dat hy „ deeze plechtige groote Vergadering niet zoude zyn moeijelyk „ gevallen met dit gehoor, zoo de Ambassadeur van Spanje 't „ zelve niet het eerst en met opzet gedaan hadt, om de handelin-

(*) Zie onze Hist. op het jaar 1638, of het 46ste Deel bladz. 151.

„ lingen van Frankryk te bekladden, die hy zich verplicht vondt „ te billyken." Hy sprak voorts van de voorsz. Bemiddeling, van 't geen 'er voorleeden Zomer omtrent den Vredehandel tusschen de Franschen en Spanjaarden was voorgevallen; vyzelde hemelhoog op de oudheid en oprechtheid der Vrienschap, door Frankryk aan den Staat beweezen, en stelde daar tegens over de nieuwheid en verdachtelykheid der Vriendschap van Spanje, als of het geene nieuw is verdacht moet worden, en 't geene thans oud is ook niet nieuw is geweest. Het is waar, deeze Staat hadt, sedert dat hun Hoog Mog. het Spaansche jok van hunne schouderen geschud hadden, nog geen Oorlog met Frankryk gehad, maar in tegendeel veele groote en goede diensten van het zelve ontfangen, 't welk deszelfs Afgezanten nimmer in hunne Vertoogen vergaten, indien hun Hoog Mog. het alëens mogten gedaan hebben; dan het eigen belang, de verzwakking en vermindering van de groote en ontzagchelyke magt van eene andere Mogendheid, die toch steeds in het oog loopt, en de vreeze, dat dezelve welëens kwaalyk kan aangewend worden, waren en zyn daar doorgaans de oorzaak van. De Heer *Brasset* volgde thans ook het voorbeeld van den Heer *Mulert*, dat is, *hy wees desgelyks alëens om hoog naar de Vaandels*, en tekenen der bloedige Vyandschap die tusschen deezen Staat en Spanje geweest was; doch hy voegde daar by, dat hy hoopte op de spoedige aankomst van den Heer *de Bellievre*, die, met meerder hoedanigheid, kennis en magt bekleed en voorzien, hun Hoog Mog. op alles betere voldoening zoude kunnen geeven. Voor het overige beriep hy zich op een Geschrift, dat den 9 October des voorleeden jaars aan den Heer *Boreel* te *Bourdeaux* ter hand gesteld, en by denzelven aan hun Hoog Mog. overgezonden was; mitsgaders op zyne voorsz. Memorie.

De Heeren Algemeene Staaten, die gaarne een einde aan alle deeze klachten wilden zien, vonden hier op goed eenige Heeren uit de Groote Vergadering te committeeren, zoo als ook geschiedde. Deeze Heeren, van hun wedervaaren by den Spaanschen Ambassadeur verslag doende, gaven hun Hoog Mog. te verstaan, dat ze eerst met den Heer *Brun* gesprooken hadden over de Bemiddeling van hun Hoog Mog. tusschen de beide Kroonen, en dat dezelve daar op geantwoord hadt, dat hy, zoo dra

dra de Heer *de Bellievre* in *'s Gravenhage* zoude zyn gekomen, 1651.
zich desaangaande zou verklaaren. Ten anderen hadt hy, nopens de weêrgaave van de zes Schepen met derzelver lading, die aan Zweedsche Ingezetenen toebehoorden en te *Ostende* opgebragt waren, gezegd; eerstelyk, dat men hem hadde onderricht, dat gemelde Schepen te *Duinkerken* t'huis behoorden: en ten tweeden, dat hy op alle zyne klachten en bezwaaren, sedert negen maanden ingediend, nog geen antwoord hadt bekomen; niettemin dat hy, indien men hem de bewyzen, waar uit bleek dat die Schepen en Goederen toekwamen aan Ingezetenen van Zeeland, ter hande stelde, aanboodt alle goede diensten te doen tot derzelver ontslag. De Gecommitteerden hadden hem een derde point voorgesteld, te weeten een Brief van den Gouverneur van *Maastricht*, over de inkwartiering van de Spaanschen in de Dorpen, die onder het gebied van voorsz. Stad behoorden; waar op de Heer *Brun* geantwoord hadt, dat de gemelde Dorpen niet behoorden onder die Stad, noch haare Vroonhoven, maar onmiddelyk onder den Lande en 't Hertogdom van *Braband*. De Ambassadeur drong by deeze gelegenheid weder sterk aan, dat men de oprichting van de Kamer der Wederzydsche Rechteren niet langer zou vertraagen, als zynde dit het middel om alle soortgelyke verschillen uit den weg te ruimen en ter neêr te leggen; en wat het ontslag van den Ontfanger *Padburg*, die te *Navaigne* in hechtenisse zat, betrof, de Heer *Brun* gaf te kennen, dat zulks zou kunnen plaats hebben, zoo dra op gelyken voet eenige persoonen, die op last van *Padburg* gevangen naar *Maastricht* waren gevoerd, ontslagen wierden. Deeze en andere klachten wierden naderhand een en andermaal door den Spaanschen Gezant herhaald, en onder anderen klonk deeze wel het sterkste, schoon hy dezelve als in 't voorbygaan deedt; naamelyk, dat Frankryk zynen Ambassadeur, den Heer *de la Thuillerie*, ten jaare 1648 herroepen hebbende, hun Hoog Mog. het eerst en van zelf in Juny van 't voorgaande jaar een Ambassadeur, den Heer *Boreel*, in Frankryk gezonden hadden, maar tot nog toe geenen in Spanje, alhoewel dit Ryk 'er een aan deezen Staat hadt geschikt; dat dit smaakte naar partyschap, die niet kon of behoorde te zyn, waar Bemiddeling was: doch hy gaf tegelyk genoeg te kennen, dat de Koning van Spanje nog geen besluit ge-

no-

nomen hadt, noch grootelyks genegen was, om de aangebooden Mediatie aan te neemen, en dit kostte aan Frankryk deezen Zomer, onder anderen, twee voornaame plaatsen, *Veurne* en *Duinkerken*, die voor de Spaansche wapenen moesten bukken.

Kon men alle de nog zweevende geschillen met Spanje dit jaar niet volkomen vereffenen, daar waren 'er ten minsten twee, de Grensscheidinge en het opneemen van den Dam in de rivier de *Soete*, die uit den weg geruimd werden. Tot dit einde waren in *Vlaanderen* by een gekomen, van den kant der Algemeene Staaten, de Heeren *van Wimmenum*, *Veth*, *van der Nisse*, *van Asperen* en *Lucas*; van de zyde der Spanjaarden de Markgraaf van *Strozzi*, Opper-Intendent van *Vlaanderen*, *Malineus*, Lid van den geheimen Raad, en *Roberti* uit de Finantiën. Beide deeze geschillen wierden gelukkig tot genoegen van hun Hoog Mog. bygelegd, en hunne Gedeputeerden waren niet min te vreden, over de heusche en vriendelyke behandeling der Spaansche Gemagtigden.

En het scheen als of de Spaanjaarden alles, wat immer mogelyk was, wilden bybrengen, om hun Hoog Mog. te verplichten; want de Algemeene Staaten den Prins van Portugal, Don *Louis Guillaume*, die van den Koning van Portugal niets hadt kunnen verkrygen, Brieven van voorschryving aan den Koning van Spanje gegeeven hebbende, zoo bragt de Heer *Brun* by deezen Vorst te wege, dat dezelve den voorsz. Prins vereerde met den Tytel van *Marquis van Portugal*, en met een jaarlyks pensioen van *agttienduizend* guldens; voorts met alle de rechten en vryheden, die de Grandes van Spanje genieten: zyne Gemaalin werdt daarenboven ook iets toegelegd voor Speldegeld, en zyne Katholyke Majesteit schreef eigenhandig, dat hy dit alles ter liefde van hun Hoog Mog. gedaan hadt.

Zoo even spraken wy van de inneeming van *Duinkerken*, 't welk de Spanjaards met zestien zoo Oorlogschepen als Fregatten te water aangetast hadden, terwyl hunne Ruitery, die tusschen *Mardyk* en *Grevelingen* geplaatst was, die plaats van de Landzyde benaauwde. De Heer *Brasset*, het voorneemen der Spanjaarden bevroedende, en willende zoo veel in hem was voorkomen, dat ze van deezen kant niets by particulieren konden bekomen, waar door ze te beter in staat mogten zyn hun oogmerk ter uitvoer te bren-

brengen; wendde zich andermaal tot hun Hoog Mog., denwelken hy vertoonde: „ Dat hier te Lande, voor en ten dienste „ van Spanje, wierdt gezocht naar Fregatten en andere Schepen „ van Oorloge, mitsgaders naar Soldaaten en Matroozen, die „ men onder 't een en ander voorwendſel meende aan te neemen, „ en onder de hand te gebruiken tot zeker aanſlag op de Zeekusten; dat hy derhalve verzocht, dat daar in, volgens de „ Reſolutie van den 2 July 1648, mogte worden voorzien." Hy vertoonde den Algemeene Staaten kort daar na een bericht, die hy zoo van *Parys* als van *Bruſſel* hadt ontfangen, 't welk inhielt, dat 'er in *Vlaanderen* groote toebereidſelen gemaakt werden tot de Belegering van *Duinkerken*, en dat 'er, om deeze Belegering te bevorderen, uit Holland een groot aantal Fregatten en andere benoodigdheden wierden verwacht. Daarenboven gaf hy een Brief over, geſchreeven door een Amſteldamsch Koopman aan den Ambasſadeur *Brun*; deeze Brief behelsde eene verwittiging, beneevens een omſtandig verſlag wegens het aanneemen van Matroozen, Toerustingen van Schepen en Fregatten, en onder welke voorwendſels dezelven ter beſtemde plaatſe zouden gebragt worden. Deeze Stukken wierden hier op gezonden tot de Admiraaliteiten van *Amſteldam* en *Rotterdam*, om te onderzoeken wat daar van was; doch na behoorlyk onderzoek van zaaken, gaven zy hun Ed. Gr. Mog te verſtaan, dat ze van geene zonderlinge toerusting of aanneeming van Volk hadden kunnen verneemen: waar op den Reſident *Braſſet* van wege den Staat wierdt te kennen gegeeven, *dat het aan alle Neutraalen vryſtondt, om hier te koopen en verkoopen wat niet verbooden was*, en dat van de verbooden Waaren kennis aan den Staat gegeeven moest worden.

Maar bragten de Franſchen hunne klachten indiervoege in, de Staaten hadden zeker geene minder redenen om op dezelven misnoegd te zyn. De Zeeroovers van die Natie hadden ſints eenige jaaren, de vaart op de Middenlandſche Zee, door 't veelvuldig neemen van Koopvaardyſchepen, zoo onveilig gemaakt, dat de Koophandel der Republiek daar grootelyks by geleeden hadt; en thans, dat de Heer *Braſſet* zoo yverde tegen Spanje, waren die van zyn Natie niet minder bezig met het pleegen van dezelve geweldenaaryen, waar door de Hollandſche Kooplieden zulke groote ſchaden hadden geleeden, dat ze zich verſcheiden maalen tot

de Staaten van Holland en West-Friesland gewend hadden, met verzoek dat hun Ed. Gr. Mog. daar toch in wilden voorzien. De Admiraaliteit van *Amsteldam* hadt daar ook menigmaal over geklaagd aan de Algemeene Staaten, en in een Brief, dien dezelve den 14 February deezes jaars aan hun Hoog Mog. schreef, zei ze onder anderen, dat, in omtrent den tyd van *negen* jaaren, de Hollandsche Kooplieden, door deeze Rooveryen, meer dan *zeven millioenen* en *vyfmaalhonderdduizend* guldens hadden verlooren, en verzocht hun Hoog Mog. derhalve zoo goed te willen zyn van ten spoedigste goede orde daar tegen te stellen. Hier op werdt besloten om, boven de tien Schepen, die onder den Lt. Admiraal *Tromp* tegen de *Sorlings* waren geschikt, nog vyftien of zestien in Zee te brengen.

Onder de Schepen, door de Fransche Roovers genomen, was 'er een, *de Roos* genaamd, het welke gevoerd werdt door Schipper *Hein Cornelisz. van Suiderwou*, en slechts *agtentwintig* mannen ophadt. Deeze Schipper, uit de *Pouille* komende, werdt ontmoet door een Franschen Roover, die meer dan *driehonderd* man aan zyn boord hadt, en door denzelven aangeklampt werdt; doch *Suiderwou* verdeedigde zich met zulk eene manmoedigheid, en wist zyn geschut zoo wel te gebruiken, dat zyn Vyand by de *honderd vyftig* dooden, en in de *tagtig* gekwesten bekwam. *De Roos* ondertusschen, en dit kon niet anders zyn, zoo men de veelheid van Geschut en Manschap van den Franschman aanmerkt, wierdt zoodanig doorschooten, dat het eindelyk begon te zinken; de Schipper en eenige van de Bootsgezellen sneuvelden, en de Franschen, 't een en andere bespeurende, sprongen ten getale van zestig mannen over, behandelden de nog in leeven gebleevene Matroozen op eene wreede wyze, en gingen gantsch barbaarsch met de andere lyken om, inzonderheid met dat van den Schipper: want hunne Rapieren op den leevende niet hebbende kunnen gebruiken, oefenden zy die op den doode. Zekerlyk kwam dit voort uit eene redelooze wraakzucht, om dat hy hun de Overwinning zoo duur hadt te staan doen komen; in plaats dat zy, indien ze eenigsins edelmoedig gedacht, en de dapperheid, die men toch zelfs in zyn vyand hoog achten moet, gewaardeerd hadden, zyn lyk naar den aart der menschlykheid behandeld, en de eer der begrafenis niet geweigerd zouden hebben.

Laat

Laat ons dit geval neemen tot het onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men op den Voorgrond de Zee, en in 't Verschiet
„ een Zeehaven van Frankryk; op de voornoemde Zee vertoo-
„ nen zich, by vollen daglicht, een groot en een klein Schip
„ aan elkander vastgeklampt, zynde het Bootsvolk op het
„ eerstgenoemde bezig met hunne geleeden schade te herstellen,
„ en hunne bekomen dooden over boord te werpen; terwyl ee-
„ nige Franschen op het kleine Schip bitter huis houden, en
„ gereed zyn den dooden Schipper, die ze nog met hun handge-
„ weer mishandelen, tot een prooi der Visschen te geeven."

De rede van dit gedrag der Franschen wordt verscheidenlyk opgegeeven; sommigen zeggen, dat men in 't gemeen de oorzaak van de Fransche Rooveryen op den Kardinaal *Mazarin* schoof, houdende met deeze profytelyke neering veele ongeruste geesten in stuur: anderen daarentegen verontschuldigen dien Kardinaal, en zeggen dat het niet waarschynlyk is, dat hy, de Algemeene Staaten zoo gaarne van Spanje af- en geheel op de zyde van Frankryk willende trekken, zoodanige Commissiën zoude gegeeven hebben, 't welk noodwendig strekken moest, om de Hol

Hollanders van Frankryk te vervreemden; en dat, zoo hy geen andere middelen hadt, om de onrustige geesten, die al een vry groot getal uitmaakten, in ſtuur te houden, de Kaapvaart op de Hollanders daar weinig toe kon baaten. Anderen wederom verontſchuldigen *Mazarin*, en zeggen, dat men hem dit oplag na dat hy uit Frankryk was geſtooten, wanneer men nog ter kaap uitrusteden, en dat men gezien heeft, dat, welke bevelen de Koninginne Moeder aan de Roovers ook heeft gegeeven, zy dezelven niet alleen geweigerd hebben te gehoorzaamen, maar zelfs ook de Afgezondenen teruggezonden, de Koninglyke bevelen veracht en eenigen kwaalyk behandeld hebben. Het is dan waarſchynlyker, dat ze hunne Rooveryen grondeden op het voorwendſel, dat de Hollanders verbooden Goederen bragten in de Havens van en aan de Vyanden der Franſchen, onder welken dekmantel zelfs eenige Gouverneurs van Franſche Zeehavens, inzonderheid van *Marſeille* en *Toulon*, hun voordeel met deeze neering deeden. In de laatstgenoemde plaats hadt eenig geſpuis zelfs de ſtoutheid van den Hollandſchen Conſul, alleen om dat hy volgens zynen plicht de belangens van zyne Natie voorſtondt, uit zyn huis te haalen, met ſtokken, als een hond, op de ſtraat neder te werpen, en, tot overmaat van wrevelmoedig- en ongebondenheid, een houw met een Rapier op het hoofd te geeven, invoege hy niet zonder gevaar van zyn leeven hunne handen ontrukt, en te bedde gelegd werdt; wy weeten niet of hy het is beſtorven.

Ondertusſchen was deeze Roovery der Franſchen, en dit zal de Heer *Brun* niet geweeten hebben, wel de voornaamſte oorzaak, waarom men den Heer *Boreel* als Ambasſadeur naar Frankryk gezonden hadt. Deeze Heer hadt reeds den Koning en Koningin over deeze ſchennis geklaagd, maar niet ziende dat zulks alsnog van vrucht ware, vertoonde hy den 4 April in een gehoor aan haare Majesteit: „ Dat, dewyl Zy zoo goed was „ geweest van zyne voorige klachten, die hy Haar uit naam der „ Republiek gedaan hadt, aan te hooren; hy daar nu by voegde de „ zesentwintig Schepen met derzelver Ladingen, die ſedert dat hy „ zyn ampt aanvaard hadt genomen en nog in vollen ſtanden orde „ waren, waar van hy met ongeduld de rechtmaatige wedergaave, „ herſtelling en ſchavergoeding verwachtte; dat Haare Majes„ teit ook in aanmerkinge geliefde te neemen 't fraai Gezelſchap

„ der

„ der Veroveraaren, die zoo aanmerklyk waren als anderſins,
„ dat het ſcheen als of men liever alle de Bondgenooten en Na-
„ buuren van het Koningryk, ja al de wereld, wilde beleedi-
„ gen, dan hun die neering, zoo voordeelig voor hen en ande-
„ ren, te beletten, en tegen welken hy noch door het veelvul-
„ dig ſchryven van Brieven, noch door eenige andere pooging,
„ recht voor het voorleedene, noch ſchikking en orde voor het
„ toekomende, hadt kunnen verkrygen." Doch in plaats van voldoening te erlangen, wierdt de Heer *Boreel* met verontſchuldigingen en ſchoone woorden opgehouden, om ondertusſchen te zien wat men hier te Lande zoude doen op de voorſtellingen van den Heer *de Bellievre*, 't welk den Ambasſadeur *Boreel* ſomtyds ook rondelyk wierdt gezegd.

De Bellievre kwam eindelyk den 6 of 7 Maart in *'s Gravenhage*, alwaar hy naar gewoonte ontfangen, en in het gewoone Hotel der Ambasſadeurs gehuisvest wierdt. Des avonds kwamen hem zeven Gecommitteerden van wege hun Hoog Mog. begroeten; maar deezen, zoo wel als die hem ingehaald hadden, gaven den Algemeene Staaten te verſtaan, dat de Ambasſadeur, hen in- en uitleidende uit zyn Logement, altyd zelve den voorrang hadt genomen. Dit waren de Franſche Ambasſadeur gewoon te doen, en dus volgde de Heer *de Bellievre* die gewoonte; doch gelyk de Ambasſadeurs van andere Mogendheden dit niet deeden, en de Staat, door den Munsterſchen Vrede een aanzienlyker en onbetwistbaarder rang gekreegen hadt, werdt dit by veelen niet wel opgenomen, en men oordeelde dat daar over behoorde geklaagd, en van den Ambasſadeur voldoening gevraagd te worden, zoo als naderhand geſchiedde. De begrafenis van wylen zyne Hoogheid zou twee dagen na zyne komst plaats neemen; doch hy ging niet mede, en de Heer *Brun* was naar *Brusſel* vertrokken, veelligt om dat hy vooruitzag, dat het niet zoude toegaan, zonder dat 'er twist over den rang zoude voorvallen, welk gedrag ten hoogſten loffelyk is: want die den twist vermydt, voorkomt veele verdrietelykheden.

Terſtond na de Begrafenis werdt den Heer de *Bellievre* gehoor verleend; hy beklaagde aan den eenen kant den dood van den Prins, en aan den anderen wenschte hy hun Hoog Mog. geluk met de geboorte van een jonge Orangetelg: voorts bedankte hy

de

de Algemeene Staaten, uit naam van den Koning, voor de aangebooden Bemiddeling. De Heer *Donia*, die toen van wege de Provintie Friesland voorzat, antwoordde hem in het Latyn, dat hy welkom en aangenaam was, en dat zy, die van een Ryk kwamen, 't welk aan deezen Staat zoo veel goeds gedaan hadt, niet anders konden zyn. Na deeze eerste plichtpleegingen tradt men in onderhandeling; de Ambasſadeur, van de Bemiddeling ſpreekende, begeerde te weeten, of de Staaten Frankryk, hunnen ouden Bondgenoot, tegen Spanje zouden willen byſpringen, ingevalle zy het niet eens konden worden? Dit was zoo veel gevraagd, als of hun Hoog Mog. den zoo plechtig bezwooren Munsterſchen Vrede, die zoo eerlyk en glorieryk voor den Staat was, en naar denwelken men met rede verlangd hadt, onder den voet wilden werpen, om Frankryk te behaagen? De Staaten van hunnen kant eischten vergoeding van de ſchaden, die de Franſche Roovers op de Middenlandſche Zee hunnen Onderdaanen hadden doen lyden; doch van het een en andere kwam niet, en de Memorie, die hy inleeverde, behelzende niet anders dan 't geen wy hier voor gezegd hebben, wierdt door de Provintiën overgenomen.

De oorzaak, waarom de Heer *de Bellievre* zoo weinig verrichtte, was of om dat hy geenen nader last van den Koning hadt, of om dat hy veele zwaarigheden maakte over het Ceremonieël; van dit laatſte kunnen wy iets met zekerheid zeggen. Door den Griffier *Ruisch* hem aangezegd zynde, dat de Gecommitteerden der Staaten de rechterhand begeerde, als zy hem kwamen bezoeken; gaf hy ten antwoord, dat hem zulks hadt behooren aangeſchreeven te worden, toen hy nog te *Parys* was, op dat de Koning daar in hadt kunnen voorzien, dewyl dit dien Vorst alleen toekwam, en hy dus daar in geen verandering hadt kunnen maaken. Dit was meer of min gegrond, maar de Heer *de Bellievre* was zoo toegeevende niet; want de tyding gekomen zynde, dat de Engelſche Ambasſadeurs ſtonden over te komen, ſtelden die van Holland voor, dat men de Heer *de Bellievre* beleefdelyk behoorde te verzoeken, om plaats te maaken voor de Engelſchen, vermits het Logement ook gebruikt werdt voor de Buitengewoone Gezanten, zoo lang als hunne Kostvryhouding duurde. Dit den Franſchen Gezant te verſtaan gegeeven zynde, zeide hy, dat men de Moscovie-

covieten voorheen niet hadt doen verhuizen, om plaats te maaken 1651.
voor den Heer *Servien*, en dat ook de Ambassadeur *Brun* veele weeken over de dagen zyner kostvryhouding in dat Huis, of Logement, gebleeven was. Deeze, de geschillen over 't Ceremoniëel verneemende, deedt zoo aan hun Ed. Gr. Mog. als aan hun Hoog Mog. verstaan, dat hy last hadt om op dezelve wyze behandeld te worden als de Ambassadeur van Frankryk, of anders alle gemeenschap af te snyden; dit bewoog Holland om op den rang der Ambassadeurs en Gecommitteerden van den Staat eenige orde te stellen, zoo als geschiedde, en by de andere Provintiën goedgekeurd werdt. Deeze verordening was dus: „ Dat, wanneer de Gecommitteerden van hun Hoog Mog mondelinge „ gesprekken hielden in de Huizen der Ambassadeurs; dezelven, „ zoo by het in- en uitgaan als in het zitten, den rang zouden „ hebben boven de Ambassadeurs; doch dat, zoo die gesprekken „ gehouden wierden in een der Vertrekkameren van hun Hoog „ Mog., de rang alsdan aan de Heeren Ambassadeurs gegeeven „ zoude worden." Deeze Resolutie wierdt den Heer *de Bellievre* door den Griffier bekend gemaakt, die daar op verklaarde, dat hy zich niet bevoegd vondt eenige verandering te maaken in 't geen, dat by alle Ambassadeuren, zyne Voorgangers, hier te Lande was gebruikelyk geweest, en dat hy niet twyfelde of hun Hoog Mog. zouden hem aanzien op denzelven voet, als zy zyne Voorgangers aangezien hadden.

Terwyl men dus over 't Ceremoniëel was twistende, kwamen ier twee Brieven van den meergemelden Heere *Boreel*, waar uit men vernam, dat boven en behalve alle voorgaande toerustingen ter Kaapvaart, de Groot Admiraal van Frankryk, de Hertog van *Vendôme*, nu ook bezig was met eenige Kaapers voor zich zelven in Zee te brengen, om op de Onderdaanen der Republiek te rooven; en dat die van *Genua* hunne Goederen niet meer in Hollandsche Schepen durfden waagen. Hier uit kon men maar al te duidelyk opmaaken, dat het Fransche Hof deeze schandelyke Vrybuitery oogluikende toestondt, daar zich zelfs de Grootsten van het Ryk op dezelve toelagen; de vreemde Natiën, om veilig te zyn, bedienden zich van Engelsche Schepen, overmits dit Ryk een goede Vloot in Zee hadt, om, zoo de Fransche Zeeschuimers lust hadden derzelver Koopvaardyschepen aan te

tasten, dezelven krachtdaadig te beschermen. De schaden, die voor de Hollanders hier uit voortvloeide, wierdt dus verdubbeld, en hun Ed. Gr. Mog. oordeelden ook, dat men aan het Hof van *Versailles* van voorneemen was, den Koophandel hunner Ingezetenen ten eenemaal te bederven; zy beslooten derhalve op het ernstigste aan de Groote Vergadering te verzoeken, dat 'er, zonder uitstel en vertoeving, Gemagtigden van alle de Admiraaliteiten in 's *Gravenhage* mogten komen, om niet alleen op de beveiliging der Middelandsche Zee: maar ook op de verdere Zeezaaken een bondig advys te geeven, en middelen voor te slaan om het zelve ter uitvoer te brengen. Hun Ed. Gr. Mog. namen insgelyks het besluit, om den Ambassadeur *de Bellievre* daar ernstig over te klaagen, herstelling te verzoeken, of hem aan te zeggen, dat, by gebreke van dien, men genoodzaakt zoude zyn andere middelen by de hand te neemen; dit laatste wierdt gedaan. De Ambassadeur zelve paaide de Saaten met beloften, maar hunne klachten, en wel inzonderheid het besluit van de Staaten van Holland, om, indien de Koning hun geene voldoening verschafte, zich zelven recht te doen, was van die uitwerking, dat hun Hoog Mog. den 3 July van hunnen Gezant bericht ontfingen, dat de Koning besloten hadt het *Tractaat*, dat ten jaare 1646 tusschen zyne Kroon en hun Hoog Mog, gemaakt, maar den 18 April des voorgaanden jaars geëindigd was, in zyn volle kracht te laaten voor den tyd van vier jaaren, tot dat een nader en duurzaam Tractaat daar over zou gemaakt zyn. Ondertusschen hadt de Heer *de Bellievre* in 't begin van Mai zyn opontbod ontfangen, en was den 10, na dat hy afscheid van hun Hoog Mog. genomen hadt, weêr naar Frankryk vertrokken.

Uit het voorverhaalde ziet men, dat de tyden en zaaken veeltyds elkanderen gelyken, en dat 'er niets of weinig gebeurd, het welke niet aleens plaats gehad heeft; de omstandigheden, die dezelven verzellen, mogen eenigsins verschillende zyn, maar het weezen van de zaak blyft steeds dezelve, en dit zal men nog nader op de volgende jaaren zien: niet te onrechte heeft men de Historie daarom genoemd de Spiegel of *de getuigen der tyden*: want gelyk een Spiegel 't geen zich daar voor opdoet tegenwoordig vertoont, zoo vertoont ons de Historie der voorgaande tyden ook het geene werkelyk plaats heeft.

EINDE van het EEN- EN- VYFTIGSTE DEEL.

RE-

REGISTER
DER
STAATKUNDIGE
HISTORIE VAN HOLLAND.
EEN-EN-VYFTIGSTE DEEL.

EINDE.